

F. M. Dostoievski
CRIMA ȘI PEDEAPSĂ

Roman în șase părți cu epilog

PARTEA ÎNTÎI

Capitolul I

Într-una din zilele dogoritoare de la începutul lunii iulie, un tânăr ieși pe înserate din cămăruța în care sta cu chirie la niște locatari din ulicioara S. Și, ajuns în strada, se îndreptă încet și oarecum nehotărât spre podul K.

Pe scară avusese noroc să se strecoare fără a se întâlni cu gazda. Cămăruța lui se afla la mansarda unei cladiri înalte, cu patru etaje, și semăna mai degrabă cu un dulap decât cu o odaie. Iar gazda care-i închiriasse această chilie, cu masa și curățenia în preț, locuia cu câteva trepte mai jos, într-un apartament separat. De câte ori ieșea din odaie, tânărul eră nevoit să treacă prin fața bucătăriei, a cărei ușă era mai întotdeauna larg deschisă spre scară, și, de fiecare dată, avea o senzație bolnăvicioasă de teamă, de care îi era rușine și care îl făcea să se încrunte. Era dator vândut gazdei și se temea să dea ochii cu ea.

Nu că ar fi fost laș sau sfios din fire, dimpotrivă, dar de la o vreme se afla într-o stare de încordare și iritare nervoasă vecină cu ipohondria. Se închisese în el însuși și se izolase într-atâta de toată lumea, încât ajunsese să se teamă nu numai de întâlnirea cu gazda, dar de orice relații cu oamenii. Îl copleșea sărăcia, deși în ultima vreme nici aceasta nu-l mai apăsă. Nu-și mai vedea deloc de ocupațiile zilnice, mai mult chiar: nici nu voia să mai știe de ele. De fapt, nu se temea câtuși de puțin de gazda, orice planuri ar fi clocit împotriva lui. Dar decât să se oprească pe scară, să asculte tot soiul de nerozii despre acele nimicuri ale vieții de toate zilele, de care nu se sinchisea, și să auda cererile insistente de a achita chiria, amenințările, văicărelile ei, iar el să se scuze, să mintă, căutând să scape — nu, mai bine să se strecoare ca o pisică pe scara și s-o șteargă neobservat.

De altminteri, de astă data, după ce ajunsese în strada, el singur se mira de teama lui de a-și întâlni creditoarea.

„Când te gândești ce faptă pun eu la cale, și să-mi fie frica de asemenea fleacuri! se gândi el, zâmbind ciudat. Hm... da... Totul, totul e în mâinile omului și el lasă totul să-i scape numai și numai din pricina lașității... asta este o axiomă... Sunt curios să știu: de ce anume se tem mai tare oamenii? Să facă un pas nou, să rostească un cuvânt nou, nemairostit, de asta se tem ei

mai tare!... Dar văd că am început să trăncănesc... Și de aceea nu fac nimic, pentru că trăncănesc! S-ar putea însă să fie tocmai pe dos: trăncănesc fiindcă nu fac nimic. Am ajuns un palavragiu în luna asta din urmă, de când tot zac zile întregi în ungherul meu și mă gândesc la... fantasmagorii! Ia să vedem pentru ce am pornit-o la drum? Sunt eu în stare să fac *asta*? Să fie *asta* ceva serios? Nu, nu este deloc serios. E numai un joc al închipuirii, cu care caut să mă amănesc: o nălucire! Da, s-ar putea să nu fie decât o nălucire!"

Afara era o căldură copleșitoare, zăpușeala, lumea se îngheșuia pe trotuare, pretutindeni se zăreau grămezi de var, de cărămizi, schele, praf, și peste tot domnea acea putoare specifică din timpul verii, binecunoscută oricărui locuitor al Petersburgului, căruia nu-i da mâna să-și închirieze o vila la țara; acestea toate impresionară neplăcut nervii și așa destul de zdruncinați ai tânărului. Duhoarea nesuferită a crâșmelor, foarte numeroase în acea parte a orașului, și bețivii, pe care-i întâlnea la tot pasul, deși era zi de lucru, întăreau coloritul trist și respingător al priveliștii. O clipă, trăsăturile fine ale tânărului oglindiră un sentiment de adânc dezgust. Era deosebit de frumos: înalt, cu trup subțire și mladios, avea ochi negri, splendizi, și părul blond-închis. El făcu doi, trei pași, apoi căzu într-o adâncă visare, sau mai bine zis, într-un fel de toropeala; mergea înainte fără să vada nimic în jurul lui și, de altfel, nici nu voia să vada. Din când în când numai mormăia câte ceva, căci, după cum recunoscuse el singur mai înainte, luase obiceiul să monologheze. Totodată era conștient de faptul că gândurile i se încurcau uneori și că era grozav de slăbit: de doua zile nu mâncase aproape nimic.

Era atât de prost îmbrăcat, încât altul în locul lui, fie chiar un om deprins cu haine mizere, desigur că s-ar fi rușinat să iasă în strada, ziuă, cu astfel de zdrențe. De altfel, cartierul era atât de sărăcăcios, încât ar fi fost greu să se mire cineva de orice fel de straie. Vecinătatea pieței Sennaia, numeroasele localuri dubioase și populația, alcătuită aproape numai din lucrători, mici meseriași, îngămădită în străzile și ulicioarele acestui cartier din centrul Petersburgului, scoteau uneori la iveală, împestrițând decorul, figuri atât de stranii încât nu te mai putea mira să întâlnești una cât de ciudată. Iar în sufletul tânărului nostru se adunase atâta amar de dispreț, atâta ură, încât, în pofida sensibilității sale exagerate, caracteristică la acea vârstă, nu se rușina câtuși de puțin de zdrențele pe care le purta. Altceva ar fi fost dacă s-ar fi întâlnit cu prietenii sau cu colegii de altădată, pe care, în genere, îi ocolea... Cu toate acestea, când un bețiv — care, cine știe din ce pricina și încotro, eră dus în clipa aceea pe strada într-o haraba cu un cal uriaș de povara — îi strigă: „Hei, tu, pălariier neamț!", răcnind cât îl ținea gura și arătându-l cu degetul, tânărul se opri locului și duse mână la pălărie cu un gest febril. Era un țilindru cumpărat de la Țimmerman, dar ponosit, decolorat, numai găuri și pete, fără boruri și strâmbat caraghios într-o parte. Și îl cuprinse nu rușinea, ci un sentiment cu totul diferit, aproape de spaimă.

„Eram sigur, îngăimă el, zăpăcit, eram sigur! Nici nu se putea ceva mai rău! O prostie ca asta, un fleac fără însemnătate poate strica toate socotelile! Da, pălăria asta prea bate la ochi... E ridicolă și tocmai de aceea bate la ochi... La zdrențele mele s-ar potrivi o șapcă, și chiar una pleoștită și veche, în orice caz nu bazaconia astă. Nimeni nu poartă astfel de pălării; asta atrage atenția de la o poșta și cine o vede o data n-o mai uita... da, o ține minte, i se întipărește în cap, și asta poate fi un indiciu care să te trădeze. într-o

asemenea împrejurare trebuie să fii cât mai șters, să treci cât mai neobservat... Amănuntele sunt foarte importante, da, da, amănuntele!... Ele te dau întotdeauna de gol și strică totul..."

Nu avea mult de mers; știa câți pași avea de făcut din poarta casei lui până acolo: exact șapte sute treizeci. Într-o zi numărase pașii, pe vremea când visa numai despre acest lucru. Pe atunci, el însuși nu credea că ar putea înfăptui acest vis, ci doar se lasa ațâțat de îndrăzneala lui monstruoasă și atrăgătoare totodată. De atunci trecuse o lună, începuse să vada lucrurile altfel; și cu toate monologurile biciuitoare despre șovăiala și neputința lui, se obișnuise totuși, fără voie, să privească visul „monstruos” ca pe ceva cu puțință de împlinit, deși tot se îndoia că ar fi în stare să-l înfăptuiască. De fapt, se ducea acum să facă o *repetiție* a acțiunii sale, și emoția creștea în el cu fiecare pas. Tremurând nervos, cu inima pierită, se apropie de o casă enormă, care cu o latură dadea spre canal, iar cu cealaltă spre strada X. Era o casă de raport, alcătuită din apartamente mici, locuite de tot soiul de meseriași — croitori, tâmplari, bucătărese, niște nemți, domnișoare fără ocupație precisă, mici funcționari etc. Oamenii care intrau și ieșeau mișunau sub cele două bolți și în cele două curți interioare ale imobilului. Casa avea trei sau patru portari. Tânărul fu încântat de faptul că nu se întâlnise cu nici unul și izbuti să se strecoare neobservat pe poartă și pe scara din dreapta — o scară îngustă și întunecoasă, „de serviciu”; dar toate acestea le știa mai dinainte, le studiasse de mult, și ambianța îi convenea; în bezna care domnea pe scară nu erau de temut nici privirile cele mai iscoditoare. „Dacă de pe acum mi-e frică, ce-ar fi dacă aș veni *într-adevăr* aici pentru ceea ce vreau să fac?”... se întrebă el fără voie, urcând la etajul trei. Acolo, drumul îi fu tăiat de niște hamali, foști soldați, care scoteau mobilele dintr-o locuință. Știa că apartamentul era ocupat de un funcționar neamț, familist. „Așadar, neamțul se mută, și la etajul trei, pe scara și pe palierul acesta nu va mai rămâne câtva timp alt locatar decât bătrâna. E bine de știut... pentru orice întâmplare...” se gândi el din nou și sună la ușa bătrânei. Soneria țărâi atât de slab, de parcă ar fi fost de tinichea, nu de aramă. Aproape toate soneriile din apartamentele unor astfel de case sună la fel. Dar, de când nu mai fusese pe acolo, tânărul nostru îi uitase sunetul, și acum clinchetul acesta ciudat îi aminti parca ceva, îl făcu să-și închipuie clar... și tresări: nervii îi erau foarte slabiți. Peste puțin, ușa se întredeschise și, prin crăpătura îngustă, locatara scruta cu vădită neîncredere pe noul venit; numai ochii îi străluceau în întuneric. Văzând lume multă pe scară, femeia prinse inimă și deschise ușa. Tânărul trecu pragul unui antrețel întunecos, despărțit în doua de un paravan care ascundea o bucătărie minuscula. Tăcută, bătrâna se înfipse în fața lui și-l privea cercetător. Era de vreo șaizeci de ani, mărunțică, uscățiva, cu un nas ascuțit și niște ochișori ageri, plini de răutate. Era cu capul gol, iar părul bălan, presărat ici-colo cu fire cărunte, era uns din belșug cu ulei. Gâtul, lung și subțire, ca o labă de găină, și-l înfășurase într-o cârpă de flanela, iar pe umeri, cu toată zăpușeala, i se bălangănea o scurteică de blană, ponosită și decolorată. Bătrânica tușea și icnea întruna. Pesemne că tânărul îi aruncase o privire ciudata, căci aceeași neîncredere de mai înainte i se citi o clipă în ochi.

— Sunt Raskolnikov, student. Am fost la dumneavoastră acum o lună, se grăbi el să îngâne, înclinându-se ușor, fiindcă își amintise că trebuie să fie cât mai amabil.

— Știu, maica, știu, îmi amintesc foarte bine că ai mai fost pe aici, zise bătrâna răspicat, fără să-și dezlipească privirea cercetătoare de pe obrazul lui.

— Da... Și am venit pentru o treabă de același fel... urmă Raskolnikov, surprins și tulburat de neîncrederea bătrânei.

„Poate că așa e de felul ei, dar nu mi-am dat seama rândul trecut", se gândi el cu un sentiment neplăcut.

Bătrâna tăcea, stând parca în cumpăna, apoi se dadu mai de o parte și-i arăta ușa care da înspre odaie, făcându-i loc să treacă.

— Intră, maică.

Odaia în care pătrunse tânărul avea tapet galben, perdelețe de muselina, mușcate la ferestre și, în clipa aceea, era luminată din plin de razele soarelui asfințit. „Și, *atunci*, soarele o sa lumineze tot așa!"... îi trecu involuntar prin minte, în timp ce-și rotea grăbit privirea prin odaie, ca să studieze și să memoreze, pe cât era cu putința, așezarea lucrurilor. Camera nu avea însă nimic deosebit. Mobila de lemn galben, foarte veche, era alcătuită dintr-un divan cu spătar uriaș, o masă ovală în fața divanului, o toaleta cu oglinjoara între cele două ferestre, câteva scaune înșirate de-a lungul pereților și două-trei poze ieftine, în rame galbene, reprezentând niște domnișoare nemțoaice cu porumbei în mâini. Asta era tot. În colț, în fața unei icoane mici, ardea o candela. Era foarte curat: și mobila și podelele erau lustruite, totul strălucea. „Munca Lizavetei", se gândi tânărul. În toata locuința nu ai fi putut găsi un fir de praf. „Numai la văduvele bătrâne și răutăcioase se vede asemenea curățenie", urmă el în gând și se uită cu coada ochiului, cu curiozitate, la perdeleta de stamba care ascundea ușa spre cea de-a doua odăiță. În aceasta odăiță, în care el nu pătrunsesese niciodată, se aflau patul bătrânei și scrinul. Apartamentul nu avea decât aceste două încăperi.

— Ce dorești? întreba cu asprime bătrâna, intrând în odaie și proptindu-se, ca și mai înainte, în fața lui, ca să-l poată privi drept în ochi.

— Am adus un amanet, iată-l!

Raskolnikov scoase din buzunar un ceas bătrânesc, plat, de argint. Pe capacul din spate era gravat globul terestru. Lanțul era de oțel.

— Păi și sorocul celui-lalt a trecut. Sunt trei zile de când a trecut luna.

— Am să vă platesc dobânda pe încă o lună; vă rog să mai așteptați.

— Dacă vreau — aștept, dacă nu — vând chiar azi amanetul, cum mi-o placea!

— Cât îmi dați pe ceas, Aleona Ivanovna?

— Numai fleacuri aduci, maica, fleacuri, mai-mai că nu am ce da pe ele. Rândul trecut ți-am dat pe inel două bumăști, și cu o rubla și jumătate poți cumpăra unul nou de la giuvaergiu.

— Dați-mi patru ruble pe ceas, am să-l răscumpăr, este o amintire de la tatăl meu. În curând trebuie să capăt niște bani.

— O rublă și jumătate cu dobânda înainte, dacă vrei.

— O rublă și jumătate! exclamă tânărul.

— Cum dorești...

Și bătrâna îi întinse ceasul. Tânărul îl luă, furios, gata să plece; dar se răzgândi: își aduse aminte că nu avea unde se duce și că nu venise pentru bani.

— Dați-mi banii! făcu el grosolan.

Bătrână vârî mâna în buzunar sa scoată cheile și trecu în odaia de alături,

după perdea. Rămas singur în mijlocul încăperii, Raskolnikov, foarte atent, trăgea cu urechea, urmărind-o în gând. O auzea pe bătrâna descuind scrinul. „Probabil sertarul de sus, cumpăni el. Cheile, așadar, le poarta totdeauna în buzunarul drept... O singura legătură, pe un inel de oțel... Este una de trei ori mai mare decât celelalte, și e dințată; asta nu poate fi de la scrin... Trebuie să mai fie o cutie sau o ladiță... Da, da, asta-i interesant de știut. Toate ladițele au asemenea chei... De altfel, ce ticăloșie...”

Bătrâna se înapoie.

— Ține, maică: dacă socotim dobânda zece copeici de rubla pe lună, pentru o rubla și jumătate, pe o lună înainte, face cincisprezece copeici. Pentru cele două ruble de rândul trecut, socotind la fel, trebuie să capăt douăzeci de copeici. Asta face cu totul treizeci și cinci de copeici, așa că mai ai de primit pentru ceas o rubla și cincisprezece copeici. Na, ține-le!

— Cum? Am ajuns la o rubla și cincisprezece copeici?

— Taman atâta.

Raskolnikov, fără să mai discute, luă banii. Se uita ținută la bătrână și nu se grăbea să plece, ca și cum ar fi vrut să mai spună sau să mai facă ceva, nici el nu știa ce anume...

— Zilele acestea s-ar putea să vă măi aduc ceva, Aleona Ivanovna... ceva bun... de argint... o tabachera... trebuie numai s-o iau de la un prieten... și tăcu, încurcat.

— Om mai vorbi când ai aduce-o, maica.

— Rămâneți cu bine... Dumneavoastră tot singurica sunteți acasă... surioara lipsește? Întreba el cât mai nepăsător, ieșind în antrețel.

— Ce treaba ai cu ea?

— Nimic deosebit. Am întrebat și eu așa, într-o doară. Și dumneavoastră, gata... Rămâneți cu bine, Aleona Ivănovnă!

Tânărul părăsi locuința, foarte tulburat. Și această tulburare sporea cu fiecare clipă. Pe scară se opri de câteva ori, ca și cum l-ar fi mirat ceva pe neașteptate. În sfârșit, ajuns în strada, exclamă:

„O, Doamne! Ce dezgustător!... Se poate ca eu... Nu, nu, este o prostie, o absurditate! adaugă el cu hotărâre. Cum a. putut să-mi treacă prin minte o idee atât de monstruoasă? De ce infamie sunt capabil? Esențial este că e o infamie, o ticăloșie, e mârșav, mîr-șav!... Și eu, o lună întreagă...”

Dar nici cuvintele, nici exclamațiile nu-i puteau exprima emoția. Senzația aceea de nemărginit dezgust, care-l apăsase și-l tulburase încă de la venire, ajunsese la paroxism, era de-o intensitate atât de violentă, încât nu mai știa ce să facă să scape de acest chin. Mergea pe trotuar, clatinându-se ca un om beat, fără să vada trecătorii, lovindu-se de ei, și nu se dezmetici decât în altă strada. Se uita primprejur și văzu că se afla în dreptul unei cârciumi, un fel de hrubă, a cărei scară începea de-a dreptul din strada. În clipă aceea, doi bețivi ieșiră pe ușa și, sprijinindu-se unul pe celalalt și înjurându-se unul pe altul, începură să urce scara. Fără să stea pe gânduri, Raskolnikov coborî în beci. Niciodată nu intrase într-o cârciumă, dar acum i se învârtea capul și-l mai chinuia și o sete arzătoare. Avea o poftă de o bere rece, cu atât mai mult cu cât trecea neașteptata lui slăbiciune pe seama foamei. Se așeza într-un colț întunecos și murdar, la o masă slinoasă, ceru o sticlă cu bere și sorbi cu nesaț primul pahar. Numai de cât își simți inima mai ușoară și mintea mai limpede. „Fleacuri! se gândi el plin de încredere. N-avea nici un rost să mă simt rușinat!

E o slabiciune fizica, nimic mai mult! Un singur pahar de bere, o bucată de pesmet și mintea se luminează, gândurile se limpezesc, intențiile se precizează! Ptiu, cât de neînsemnate sunt toate!"... Dar în pofida acestui scuipat plin de dispreț, se înviorase, eliberat parcă dintr-o dată de o povară îngrozitoare, și îi privea prietenos pe cei ce se aflau în cârciuma. Și totuși, chiar în clipa aceea, simțea nelamurit ca pornirea aceasta de a interpreta lucrurile în bine era și ea ceva bolnăvicios.

În cârciumă rămăsese lume puțină. În afara de cei doi bețivi cu care se întâlnise pe scara, un grup întreg — vreo cinci bărbați și o femeie, unul dintre ei cu o armonica - părăsi localul. După plecarea lor se făcu liniște, și localul deveni mai spațios. Nu se mai afla în sala decât un cetățean cam afumat, târgoveț, după înfățișare, care ședea în fața unei sticle de bere, și tovarășul lui, un individ gras, de statura uriașă, cu barbă cărunta și cojoc lung. Acesta se întrecuse cu băutura și ațipise pe bancă; în răstimpuri, ca prin somn, își desfăcea brațele, pocnea din degete, își sălta partea de sus a trupului, fără să se ridice de pe lavița, și tot îngâna un cântecel nerod, cercând — cu tot dinadinsul — sa-și amintească urmarea...

Of, un an, bătut pe multe, Soața mi-am iubit... Of, un an... sau, trezit din buimăceala, îngăima:

M-am tot dus pe o străduță Și-am găsit fosta-mi drăguță...

Nimeni însă nu-i împărtășea veselia; până și tovarășul lui îl asculta tăcut, privind toate aceste explozii de voieșie cu dușmănie și neîncredere. În afara de aceștia doi, mai era un mușteriu, un fost slujbaș, după înfățișare. Ședea la o altă masă, cu sticla în fața, sorbind rar băutura și privind în jur. Omul acesta părea și el frământat de ceva.

Capitolul II

Raskolnikov nu era obișnuit cu lumea și, după cum am mai spus, fugea de oameni, mai ales în ultima vreme. Acum, însă, se simțea atras de ei. În sufletul lui se petrecea ceva nou parca, și totodată se trezea în el nevoia de a fi printre oameni. Ultima lună, plină de tristețe, de încordare și de apăsătoare neliniște îl obosise atât de mult, încât dorea să răsuflă măcar o clipă într-alt mediu, oricare ar fi fost, și de aceea, cu toată murdăria ce-l înconjura, rămase cu plăcere în cârciumă.

Cârciumarul nu sta în sala, dar una-două intra în local, coborând dintr-altă încăpere pe o scară interioară, așa că i se vedeau mai întâi cizmele elegante unse cu dohot, cu căptușeala roșie rășfrântă peste carâmb. Purta o podiovcă și o jiletca de atlas negru, neînchipuit de soioasă; cravata nu avea, iar obrazul lui părea uns cu ulei, ca un lacăt de fier. La tejghea stătea un băiețandru de vreo paisprezece ani; altul, mai mic, servea mușteriii. Pe tejghea se zăreau niște castraveți tăiați mărunț, felii mici de pește și pesmeți de pâine neagră; toate acestea răspândeau un miros greu. Aerul era înăbușitor, aproape de nesuferit; duhnea atât de puternic a băutură, încât te puteai îmbăta numai de duhoare după cinci minute petrecute acolo.

Se întâmpla uneori în viața să întâlnești oameni cu desăvârșire necunoscuți care te interesează nitam-nisam de la prima vedere, mai înainte chiar de a fi schimbat o vorbă cu ei. Această impresie o făcu asupra lui Raskolnikov acel mușteriu care ședea singur la masa și părea un fost slujbaș. Măi târziu, amintindu-și de această primă impresie, o luă drept presimțire. Se uită mereu la el, poate din pricină că și omul îl privea stăruiitor și părea dornic să intre în vorbă. Pe toți ceilalți din local, cu cârciumar cu tot, slujbașul acesta îi privea cu nepăsare, ba chiar plictisit și cam de sus, ca pe niște oameni inferiori ca situație și cultură, cu care nu ai ce vorbi. Omul acesta era trecut de cincizeci de ani, de statură mijlocie, îndesat, cu părul cărunț și o chelie mare; avea obrazul buhăit și gălbejit, aproape verzui, de bețiv inveterat, cu pleoapele umflate de sub care străluceau niște ochișori roșii, mici ca două crăpături, dar plini de vioiciune; ceea ce te izbea în înfățișarea lui era că în acei ochi inteligenți, cu privirea plină de bun-simț, se aprindeau uneori licăriri de exaltare vecina cu nebunia. Era îmbrăcat într-un frac negru, vechi, jerpelit și fără nasturi; unul singur se mai ținea, cu care își încheiase haina, voind, pesemne, să păstreze buna-cuviință. Jiletca de nanchin lasa să se vada un plastron mototolit, murdar, pătat de băutura. Ca toți slujbașii, nu purta barbă, însă obrații lui nu mai fuseseră bărbieriți de multe zile, așa încât erau năpădiți de țepi deși, cenușii. Până și mișcările lui păstrau ceva din gravitatea funcționărească. Părea însă tulburat; își ciufulea părul și, uneori, parca prada unei nemărginite tristeți, își sprijinea pe masa uda și năclaită coatele rupte și-și lasa capul în palme. În sfârșit, omul se uita ținta la Raskolnikov și-i spuse cu glas tare, răspicat:

— Pot să-mi permit, stimate domn, să intru în vorbă cu domnia voastră? Căci sub haina modestă, ochiul meu încercat recunoaște în persoana dumneavoastră un om cult și neobișnuit cu băutura. Eu am prețuit întotdeauna cultura îmbinată cu sentimentele înalte, de altminteri sunt consilier titular. Mă numesc Marmeladov, consilier titular. Îmi îngăduiți întrebarea: ați fost funcționar?

— Nu, eu studiez... răspunse tunarul; oarecum surprins de tonul ciudat, pompos al interlocutorului său și de faptul că îi vorbea așa, de-a dreptul.

Și cu toate că numai cu câteva clipe în urmă simțise în treacăt dorință de a se apropia de oameni, oricine ar fi ei, la primul cuvânt ce-i fu adresat se trezi în el vechea senzație neplăcută de enervare și dezgust pe care o simțea de câte ori un străin intră sau numai încerca să intre în vorbă cu el.

— Așadar, sunteți student, sau ați fost student! exclamă funcționarul. Eram sigur! Experiența, stimate domn, vechea mea experiență! Și, mulțumit de sine, își atinse fruntea cu degetul. Ați fost student sau v-ați ocupat în general de chestiuni științifice! Permiteți...

El se scula, clatinându-se pe picioare, își lua sticluta și paharul și se așeză pieziș la măsuta lui Raskolnikov. Era afumat, dar vorbea destul de vioi și chiar emfatic, numai din când în când se încurca nițeluș sau lungia frazele. Se repezise spre Raskolnikov cu atâta aviditate de parcă nici el, de o luna întreagă, nu mai vorbise cu nimeni.

— Stimate domn, începu Marmeladov aproape solemn, sărăcia nu este un viciu, acesta este un adevăr. Mai știi, și asta nu este mai puțin adevărat, că nici beția nu este o virtute. Dar mizeria, stimate domn, mizeria este un viciu. În sărăcie mai păstrăm încă noblețea sentimentelor înnăscute. În mizerie,

însă, nu le mai păstrează nimeni și niciodată. În mizerie, omul nici nu este măcar alungat din societatea umană cu bățul, ci măturat cu târnul, ca să fie și mai umilitor. Și pe bună dreptate, fiindcă în mizerie, chiar eu, cel dintâi, sunt gata orișicând să mă insult pe mine însumi. De aici — cârciuma! Stimatul meu domn, acum o lună de zile domnul Lebeziatnikov a bătut-o pe soția mea și soția mea nu-i de teapa mea! Pricepeți? Și apoi, permiteți-mi să vă întreb, așa, din pura curiozitate: ați avut vreodată ocazia să vă petreceți noaptea pe Neva, în șlepurile cu fân?

— Nu, n-am avut acest prilej, răspunse Raskolnikov. Ce sunt aceste șleपुरi?

— Ei bine, eu vin de acolo, de cinci nopți acolo dorm... Omul își umplu paharul, îl dadu pe gât și căzu pe gânduri.

De hainele lui și în păr se prinseseră, într-adevăr, ici-colo fire de iarbă uscată. După cât se vede, de cinci zile nu se dezbrăcase și nu se spălase. îi erau murdare mâi ales mâinile, roșii, unsuroase, cu unghiile îndoliate.

Toată sala ascultă vorbele lui, deși nu cu prea multă atenție. Băieții începură să chicotească în dosul tejghelei. Cârciumarul coborî din odaia de sus, pesemne înadins ca să asculte ce va spune „măscăriciul”, și se așeză deoparte, căscând alene, cu ifos. Măimeladov părea binecunoscut prin partea locului. De altminteri, și felul lui de a vorbi, pompos, îl căpătase desigur în urmă numeroaselor discuții cu diverșii necunoscuți pe care-i întâlnea prin cârciumi. La unii bețivi acest obicei ajunge o necesitate, mai ales la bețivii care acasă la ei sunt ținuti din scurt, cu asprime. Și tocmai de aceea, în societatea tovarășilor de chef ei parcă încearcă mereu să se justifice și, dacă se poate, să trezească chiar stimă.

— Măscăriciule! zise tare cârciumarul. De ce nu muncești, de ce nu te duci la slujbă, dacă ești funcționar?

— De ce nu mă duc la slujbă, stimatul meu domn? răspunse Marmeladov, adresându-se lui Raskolnikov, ca și cum acesta i-ar fi pus întrebarea. Pentru ce nu mă duc la slujbă? Credeți oare că nu mă doare inima că mă târăsc fără rost ca un vierme în țărână? Oare n-am suferit eu când, acum o lună, domnul Lebeziatnikov a snopit-o în bătaie pe soția mea, iar eu zăceam beat — n-am suferit eu oare? Permiteți, tinere, vi s-a întâmplat vreodată... hm... de pilda, să cereți un împrumut fără nici o speranță?

— Mi s-a întâmplat... adică, cum fără nici o speranță?

— Cu desăvârșire fără speranță, știind dinainte că nu vă veți alege cu nimic. De pilda, știți cât se poate de bine că cutare cetățean, loial și folositor societății, pentru nimic în lume n-o să vă dea băni, căci, permiteți-mi să vă întreb, de ce vi i-ar da? Știe prea bine că nu-i va mai vedea niciodată. Din mila? Dar domnul Lebeziatnikov, care e la curent cu ideile noi, ne-a explicat deunăzi că, în vremea noastră, mila este interzisă chiar de știința și că se obișnuiește acest lucru în Anglia, unde se aplica economia politică. Și atunci, dați-mi voie să vă întreb, pentru ce mi-ar da bani? Și, uite, cu toate că știți dinainte că n-are să-ți dea nimic, totuși te duci și...

— La ce bun să te măi duci? îl întrerupse Raskolnikov.

— Păi, dacă nu ai la cine, dacă nu ai unde să te duci? Căci orice om trebuie să aibă măcar un loc pe lume unde să se poată duce! Fiindcă vine o clipă când îți trebuie neapărat o ieșire... Când propria mea fiică s-a dus pentru cea dintâia oară cu condicuța, atunci m-am tot dus și eu... (știți, fie-mea are condicuța...),

adaugă el, în paranteză, aruncând o privire cam neliniștită tânărului. Nu-i nimic, stimate domn, nu-i nimic! se grăbi să declare numaidecât, cu liniște prefăcută, în timp ce băieții de la tejghea pufneau de râs și însuși cârciumarul surâdea. Nu-i nimic! Nu mă rușinez când văd că lumea da din cap, fiindcă lucrul e cunoscut de toți, și tot ce este ascuns se da în vileag; iar toate acestea nu mai trezesc în sufletul meu dispreț, ci smerenie. Fie și așa! „Iată omul!” Permiteți, tinere: ați putea dumneavoastră... Dar nu, trebuie să exprim în cuvinte mai tari, mai plastice, nu — *ați putea*, ci — *ați îndrăzni*, uitați-vă acum la mine, să afirmați că nu sunt porc?

Tânărul nu răspunse.

— Bine, urmă grav oratorul, căutând să ia un aer cât mai demn cu puțința și așteptând să se stingă în odaie chicoteala stârnită de vorbele lui. Fie, sunt un porc, dar ea e o cucoana! Eu sunt un animal, dar Katerina Ivanovna, soția mea, este o persoana culta și fiica de ofițer de stat-major. Fie, eu sunt un ticălos, dar dânsa are un suflet mare, plin de sentimente nobile, este o persoană cu educație. Și cu toate acestea... o, dacă i-ar fi mila de mine! Bunul meu domn, bunul meu domn, trebuie doar ca omul să aibă măcar un singur locșor unde să găsească mila! Katerina Ivanovna, însă, cu toate că e o doamnă plină de mărinimie, este nedreaptă... Și, cu toate că îmi dau seama singur că atunci când mă trage de păr o face din bunătatea inimii dumisale (căci, repet fără să mă rușinez, nevasta mea mă trage de păr, tinere, stăruii Marmeladov cu un aer și mai demn, auzind aceleași chicoteli), dar, Doamne, ce s-ar întâmpla dacă măcar o data s-ar îndura... Dar, nu! Nu! Toate acestea sunt vorbe zadarnice și nu face să mai vorbim! Ce sa mai vorbim!... Căci nu o singura data am avut ce mi-am dorit și nu o data i-a fost mila de mine, dar... așa sunt eu, sunt o bruta.

— Ba bine că nu! spuse cârciumarul, căscând. Marmeladov izbi hotărât cu pumnul în masa.

— Așa sunt eu! Știți dumneavoastră, domnul meu, că eu i-am băut până și ciorapii? Nu pantofii, căci asta poate că ar părea mai firesc, dar ciorapii! I-am băut ciorapii! I-am băut și salutul din lână de angora, șaluțul care i-a fost daruit demult, șaluțul care era numai al ei și nu al meu! Locuim într-o maghernița friguroasă, și în iarna asta ea a răcit și a început să scuipe sânge. Avem trei copilași. Katerina Ivanovna muncește din zori până în seara — freacă, spala, curăță copilașii, fiindcă din tinerețe a fost învățata cu curățenia; și are pieptul slab, e predispusa la oftica, și eu simt toate acestea. Credeți poate că nu le simt? Și cu cât beau mai mult, cu atât simt mai tare. Tocmai de aceea beau, fiindcă băutura mă face să simt și să compătimesc... Beau, ca să sufăr mai tare! Și, cuprins parca de deznădejde, omul își pleca fruntea pe masa. Tinere! urma el, ridicându-și din nou capul. Pe chipul dumitale citesc o oarecare durere. Am citit-o de cum ai intrat și de aceea ți-am vorbit numai-decât. Căci, spunându-ți povestea vieții mele, n-am făcut-o ca să mă condamne la stâlpul infamiei în fața acestor derbedei ce vor să se distreze și care, de altminteri, cunosc povestea mea, ci fiindcă eu caut un om sensibil și cult. Afla deci că soția mea a fost crescută într-un pension aristocratic și că la terminarea școlii a dansat cu șalul în fața guvernatorului și a altor personalități oficiale, fapt pentru care a fost distinsă cu medalia de aur și o diploma de onoare. Medalia... medalia am vândut-o... demult... Hm!... Cât despre diploma de onoare, o mai are și astăzi și o păstrează în sipet; chiar

acum câteva zile a arătat-o gazdei noastre. Ele două se cearta mereu, dar i-a arătat-o, bucuroasă să se poată lauda și ea în fața cuiva și să vorbească despre zilele fericite de altădată. Eu n-o condamn, nu, căci e singurul lucru care i-a mai rămas — amintirea, pe când din toate celelalte s-a ales praful și pulberea. Da, da, este o doamnă ce se aprinde ușor, mândră și neînduplecata. Spala pe jos, mănâncă pâine neagra, dar nu admite să se poarte cineva necuviincios cu dânsa. Tocmai de aceea n-a vrut să înghită grosolania domnului Lebeziatnikov, și când el a snopit-o în bătaie, a căzut la pat, dar nu din pricina bătăii, ci din pricina jignirii. Am luat-o văduva cu trei copii, unul mai mic decât celalalt. Se măritase întâia oară, din dragoste, cu un ofițer de infanterie, și fugise cu el din casa părintească, îl iubea nespus de mult, dar el a început să joace cărți, a fost dat în judecata și din asta i s-a tras și moartea. Către sfârșitul vieții o bătea; dar dânsa nu se lasa mai prejos, știu sigur, și chiar am documente; totuși, și azi îl mai pomenește cu lacrimi în ochi, mă muștră din pricina lui și mi-l da de pilda, iar eu mă bucur, mă bucur nespus, că măcar în închipuire crede că a fost fericita odată... După moartea lui, ea a rămas cu trei copii mici, într-un județ îndepărtat și sălbatic, unde mă aflu și eu pe vremea aceea: trăia într-o mizerie atât de neagra, că eu, care am văzut multe în viața, nu-s în stare s-o descriu. Familia o renegase. Și apoi, era mândră, prea mândră... Atunci, bunul meu domn, eu, care eram văduv, ca și dânsa, și aveam de la prima soție o fată de paisprezece ani, am cerut-o în căsătorie, căci n-am putut să trec nepăsător pe lângă atâta suferință. Va puteți închipui cât de mare i-a fost nenorocirea, dacă dânsa, instruită, bine crescută, dintr-o familie nobilă, a primit să mă ia de bărbat! Și m-a luat! Plângând, blestemând și frângându-și mâinile dar m-a luat! Căci n-avea unde să se ducă. Înțelegeți, stimate domn, ce înseamnă asta, să nu mai ai unde te duce? Nu. încă nu puteți înțelege ce înseamnă asta... Un an întreg mi-am făcut datoria cu sfîntenie și nu m-am atins de... (el arată cu degetul litra de vin) căci am și eu simțire. Dar nici așa nu i-am putut fi pe plac; apoi mi-am pierdut postul și nu din vina mea, ci fiindcă s-a redus schema, și atunci am început iar!... E un an și jumătate de când, după multe peregrinări și nenoroace, am ajuns, în sfârșit, în această capitală marea, împodobită cu nenumărate monumente. Și aici am găsit un post... L-am găsit și l-am pierdut. Înțelegeți? De data asta l-am pierdut din vina mea, fiindcă m-a biruit năravul... Azi stăm într-un ungher pe care-l închiriem de la Amalia Lipevehsel, dar din ce trăim și ce platim - nu știu. Acolo, în afara de noi, mai stă și alta lume... O Sodoma respingătoare... hm... da... între timp a crescut și fie-mea din prima căsătorie; cât a îndurat dânsa, fie-mea, din pricina mamei sale vitrege, am să trec sub tăcere. Căci, deși Katerina Ivanovna e însăși personificarea mărinimiei, este o ființă irascibilă, se aprinde din te miri ce și apoi da-i cu gura... Da! Ei, ce să mai vorbim despre toate astea!

După cum va puteți lesne închipui, Sonia n-a învățat mai nimic. Am încercat — sunt patru ani de atunci - să-i dau lecții de geografie și istorie universală; dar fiindcă nici eu nu eram prea tare în aceste materii și-mi lipseau și manualele potrivite, iar cărțile pe care le-am avut... hm... ei bine, acele cărți nu le mai avem astăzi; așa că s-a isprăvit și cu învățătura ei. Ne-am oprit la Cirus, regele Persiei. Mai târziu, când s-a făcut mai mare, a citit câteva romane, iar acum, de curând, grație domnului Lebeziatnikov, a mai citit o carte: *Filozofia* lui Lewes — o cunoașteți? A citit-o cu mult interes, ba ne-a

împărtășit și nouă frânturi din această lectură. Asta e toată cultura ei. Și acum, bunul meu domn, să vă pun o întrebare, cum s-ar zice, particulara: mult poate să câștige o fata săracă și cinstită muncind cinstit?... Chiar muncind din zori până în noapte, domnul meu, dacă este cinstita și nu are cine știe ce talent, nu poate câștiga nici cincisprezece copeici pe zi! Și pe deasupra consilierul de stat Klopstok, Ivan Ivanovici — poate-l cunoașteți? - nu numai ca nu i-a achitat nici până astăzi cusutul celor șase cămăși de olanda, dar a insultat-o, a alungat-o, bătând din picior, și i-a aruncat un cuvânt necuviincios, fiindcă — zicea dânsul — gulerul n-a fost croit pe măsura și e strâmb. Iar acasă copilașii sunt flamânzi... Katerina Ivanovna umbla prin odaie, frângându-și mâinile, și pe obraz îi apar pete roșii, cum se întâmpla la boala dumneaei, și o ocărăște: „Leneșo, stai aici la căldurică, mănânci și bei!”... Da' ce mâncare, ce băutură, când uneori câte trei zile în șir nici copilașii nu vad o coaja de pâine uscata?! Zăceam atunci... ei da, ce mai! Zăceam beat mort, și am auzit-o pe Sonia mea întrebând (e tăcută din fire, nu răspunde niciodată și are un glascior blajin... e bălaioară, cu obrăjorul slabuț, palid): „Ce să fac, Katerina Ivanovna, cum să mă hotărâsc pentru treaba aceea?” Căci Daria Franțevna, o femeie stricata, binecunoscuta de poliție, i-a pus gând rău; de vreo trei ori i-a tot trimis vorba prin gazda noastră. „Ei și? i-a răspuns Katerina Ivanovna în bătaie de joc. Mare comoara, n-am ce zice! Ce s-o păzești atâta?!” Dar n-o învinuiți, n-o învinuiți, stimate domn! Ea nu judeca atunci, era nervoasă, bolnava, vedea copiii plângând de foame... a spus-o ca s-o jignească pe Sonia și nicidecum ca s-o îndemne la rău... Așa e firea Katerinei Ivanovna; dacă, de pilda, copiii plâng, fie chiar de foame, ea îi ia la bătaie... Pe la orele șase, am văzut-o pe Sonia cum s-a sculat, și-a pus băsmăluța, pelerina și a plecat de acasă, iar la nouă s-a întors înapoi. A venit, s-a apropiat de Katerina Ivanovna și, fără o vorba, a pus pe masa în fața ei treizeci de ruble. Măcar gura să fi deschis, măcar să se fi uitat la dânsa — nimic; a luat broboada noastră verde, de ștofă subțire (avem noi o broboada de familie), și-a tras-o peste cap, peste ochi, și s-a culcat în pat, cu fața la perete, numai umerășii și trupușorul îi tresăreau ușor... Iar eu, ca și mai înainte, zăceam beat mort... Și am văzut atunci, tinere, am văzut-o pe Katerina Ivanovna apropiindu-se de patul Sonecikăi, tăcută, și rămânând toată seară în genunchi la picioarele ei, și sărutându-i picioarele, și nevoind cu nici un preț sa se scoale, și le-am mai văzut până la urmă adormind amîndoua... îmbrățișate... da... iar eu... eu zăceam beat mort...

Marmeladov amuți, de parcă i s-ar fi pus un nod în gât. Apoi își umplu grăbit paharul, îl bău pe nerăsuflăte și plescăi din limbă de plăcere.

— De atunci, stimate domn, urmă el după această tăcere, în urma unei împrejurări neplăcute și din pricina denunțului unor persoane răuvoitoare, la care a contribuit și Daria Franțevna, pentru că, pretindea ea, nu i s-a arătat respectul cuvenit, fiică-mea, Sofia Semionovna, a fost silită să-și scoată condicuță și n-a mai putut să rămână cu noi. Gazda noastră, Amalia Feodorovna, n-a vrut să admită sa mai stea cu noi (deși tot ea fusese de partea Dariei Franțevna altădată), și nici domnul Lebeziatnikov... hm... Tocmai din pricina Soniei s-a întâmplat și povestea aceea dintre el și Katerina Ivanovna. Pe vremuri, chiar domnul Lebeziatnikov i-a tot aținut calea Sonecikăi, acum, însă, s-a pus deodată la ambiție; zicea: „Cum adică, eu, un om cult, să stau în aceeași casă cu una ca ea?” Katerina Ivanovna n-a tăcut, i-a luat apărarea

Soniei... și atunci... Acum Sonecika vine pe la noi numai seara, de o ajută la treabă pe Katerina Ivanovna și-i da cele de trebuință pentru trai, pe cât poate... Locuiește la croitorul Kapernaumov, a subînchiriat la el o odaie; Kapernaumov e șchiop și gângav, are o familie foarte numeroasă, și toți copiii lui sunt gângavi ca el... Până și nevastă-sa e bâlăbăită... Stau înghesuți într-o singură încăpere, iar Sonia își are acolo colțul ei, despărțit printr-un perete de scânduri... Hm... Sunt săraci lipiți și gângavi... da... A doua zi dimineața m-am sculat, mi-am pus zdrențele, am întins mâinile către cer și m-am dus la Excelența sa Ivan Afanasievici. Îl cunoașteți pe Excelența sa Ivan Afanasievici? Nu?... Ei, atunci nu știți ce înseamnă pâinea lui Dumnezeu. Ceara, curată ceara în fața Domnului nostru; se topește ca ceara!... După ce a binevoit să mă asculte, i-au venit lacrimi în ochi. „Fie, Marmeladov, mi-a zis, cu toate ca mi-ai înșelat încrederea... te iau încă o dată pe răspunderea mea personală, chiar așa a spus, nu uita asta, și acum - du-te!” Am sărutat praful de pe picioarele lui, în gând, firește, căci în realitate n-ar fi îngăduit așa ceva, el fiind un demnitar cult și cu idei moderne; m-am înapoiat acasă și când am anunțat că din nou am un post și voi primi leafa... Doamne, ce-a mai fost atunci!...

Marmeladov tăcu foarte tulburat. În clipa aceea, un grup de cheflii, beți turta, intrau în local; în prag răsună o flașnetă, tocmită de ei, și un glas de copil de șapte ani îngânând răgușit *Sătucul*. Cărciuma se umplu de larma. Cărciumarul și băieții se grăbiră să servească mușteriii. Fără să-i pese, Marmeladov își urma povestirea. Alcoolul i se urcase la cap și, cu cât se afuma mai tare, cu atât era mai vorbăreț. Amintirea succesului avut de curând la serviciu îl însuflețea și-i lumina obrazul. Raskolnikov îl asculta cu atenție.

— Asta a fost acum cinci săptămâni, stimate domn... da. Katerina Ivanovna și Sonecika - cum au aflat, Doamne! - parcă ne-am văzut în împărăția cerului! Altădată zăceam ca un animal și nu auzeam decât vorbe grele! Acum, însă, umblau pe vârfuri, căutau să astâmpere copiii, cică: „Semion Zaharici a ostenit la slujba, se odihnește, ssst!” Când plecam la serviciu, îmi dadeau cafea cu caimac. Auzi dumneata, au făcut rost de caimac adevărat! Și de unde au luat cele unsprezece ruble și cincizeci de copeici ca să mă echipeze ca lumea — nu știu! Mi-au luat cizme, plastroane de percal — de-o frumusețe! — uniformă, și astea toate în cea mai bună rânduială, pentru unsprezece ruble și cincizeci de copeici. În prima zi, când m-am înapoiat de la serviciu, Katerina Ivanovna a pregătit două feluri de mâncare: supă și carne sărăta cu sos de hrean, lucru nemaipomenit! Rochii nu are... n-are de nici unele, și totuși s-a gătit de parcă avea de gând să se ducă în vizită; și nu cine știe ce lucru mare, dar se pricepe să facă orice din nimic; se piaptănă, își pune un guleraș curat, manșete, și parcă-i alta, întinerește, se face mai frumoasă. Sonecika, porumbița tatii, ne ajută numai cu banii; zicea că, până una alta, nu se cade să vina pe la noi mai des, doar poate pe înserate, ca să nu o vada nimeni. Auzi dumneata?! Într-o zi, când am venit la prânz să mă odihnesc, m-am culcat și - ce credeți? Pe Katerina Ivanovna n-a mai răbdă-o inima, abia trecuse o săptămână de când se certase rău de tot cu gazda noastră, cu Amalia Feodorovna, și acum o poftise la o cafea. Două ceasuri au tot stat și au tot șușotit amândouă. Acu, zicea Katerina Ivanovna, Semion Zaharici e la serviciu și are leafă, ba s-a prezentat și Excelenței sale, iar Excelența sa a ieșit să-l întâmpine, a poruncit ca toată lumea să aștepte, și pe Semion Zaharici l-a condus de mână, înaintea celorlalți, în cabinetul lui. Auzi, auzi dumneata?

„Eu, firește, nu ți-am uitat meritele, Semion Zaharîci, a spus Excelența sa; cu toate ca te-ai ținut de patima aceea ușuratică, fiindcă îmi promiți să te lași de ea și pentru că, pe deasupra, în lipsă dumitale, treburile au mers prost (auzi, dumneata!) am încredere, a zis, în cuvântul dumitale de onoare." Toate acestea Kăterina Ivanovna le-a născocit, drept să vă spun, dar nu din ușurință sau ca să se laude, nu! Credea tot ce spunea, se alina cu născocirile ei, zău așa! Și eu n-o condamn, nu, n-o condamn!... Iar acum șase zile, când i-am adus prima mea leafă, douăzeci și trei de ruble și patruzeci de copeici (leafa mea întreagă) mi-a zis: „Drăgălașul meu"! — așa a zis. Și asta între patru ochi, mă înțelegi? Ce mai drăgălaș a găsit, ce soț sunt eu? Și totuși, m-a ciupit de obraz și mi-a zis „drăgălașul meu"!

Marmeladov se opri, voi să zâmbească, dar bărbia începu deodată să-i tremure. Se stăpâni. Cărciuma, aspectul lui de om decăzut, cele cinci nopți pe șlepurile cu fân, litra de votcă și, totodată, dragostea lui bolnăvicioasă pentru nevastă, pentru familie, îl năuceau pe Raskolnikov. Îl asculta cu încordare, dar și cu durere. Îi era ciuda că se rătăcise în localul acela.

— Stimate domn, stimate domn!... exclamă Marmeladov, după ce își măi stăpâni tulburarea. Toate acestea poate că au să vă pară vrednice de răs, așa cum le par și altora; poate că vă plictisesc numai, povestindu-vă amănuntele stupide și nenorocite ale vieții mele de familie, dar pentru mine n-au nimic de răs! Căci eu le simt pe toate... Toată ziua aceea ruptă din rai, toată seara aceea am visat lucruri minunate: cum am să le orânduiesc toate, cum am să-i îmbrac pe copilași și am să asigur liniștea neveste-mii, cum am să-mi smulg copila din brațele desfrâului și am să-o readuc în sânul familiei... Și multe, multe altele... Visurile astea nu pot fi condamnate, domnule! Ei, după toate astea (Marmeladov tresări deodată, ridica fruntea și se uita ținută la Raskolnikov), exact a două zi după ce am făurit aceste visuri (adică acum cinci zile și cinci nopți), pe înserate, am șterpelit prin vicleșug și înșelaciune, ca un tâlhar de drumul mare, cheia de la sipetul Kăterinei Ivanovna, am luat de acolo tot ce a mai rămas din leafa (cât anume nu-mi amintesc), și acum, priviți-mă: asta-i tot! Sunt cinci zile și cinci nopți de când am fugit de acasă și sunt căutat; s-a isprăvit cu slujba, uniforma a rămas la cărciuma de la Podul Eghipetski, în locul ei am căpătat zdrențele astea... și totul s-a sfârșit!

Marmeladov se izbi cu pumnul în frunte, scrâșni din dinți, strânse pleoapele și se sprijini greu cu cotul de masa. Dar, peste o clipă, chipul i se schimbă pe neașteptate, el se uita la Raskolnikov cu un fel de șiretenie forțată, râse și adaugă:

— Azi am fost la Sonia, m-am dus să-i cer bai de votca, să-mi treacă mahmureala! He-he-he !

— Și ți-a dat? striga unul dintre nou-veniți, de la masa vecină, izbucnind într-un răs zgomotos.

— Litra astă am cumpărat-o pe banii ei, zise Marmeladov, adresându-se numai lui Raskolnikov. Mi-a dat cu mâna ei treizeci de copeici, tot ce mai avea în casa, am văzut-o cu ochii mei... Nu mi-a spus nimic, m-a privit în tăcere, nimic mai mult... Nu pe pământ, colo sus... sunt asemenea ochi care îi plâng și-i jelesc pe oamenii păcătoși, îi plâng fără să-i dojenească, fără să-i dojenească! Și când nu ești dojenit te doare, te doare mai rău... Treizeci de copeici! Da. Și doar avea nevoie de ele, nu-i așa? Ce crezi dumneata, dragă domnule? Acum ea trebuie să fie curățică. Și curățenia asta deosebita costa

bani, pricepi dumneata? Pricepi? Trebuie să-și cumpere și ea dresuri, altfel nu se poate; are nevoie de fuste scrobite, de pantofiori mai acătării, să-și poată arata piciorușul când trece peste o băltoacă. Pricepi, pricepi oare dumneata, domnule, ce înseamnă această curățenie? Ei, și eu, tatăl ei, i-am stors treizeci de copeici ca să-mi treacă mahmureala! Și îi beau! Ba i-am și băut!... Spune acum, spune, cui să-i fie mila de unul ca mine? Hai? Dumitale ți-e mila de mine? Da sau ba? Spune, îți este mila? He-he-he!

Făcu o mișcare să-și umple paharul, dar nu mai avea cu ce.

Sticla era goală.

— De ce i-ar fi mila de tine? striga cârciumarul, răsărind alături. Răsunară râsete și chiar înjurături. Râdeau și înjurau și cei care ascultaseră și cei care nu ascultaseră, văzând numai cum arata fostul funcționar.

— Să-i fie mila! Pentru ce să-i fie mila? striga deodată Marmeladov, sculându-se în picioare, cu brațul întins înainte, cuprins de exaltare, ca și cum abia ar fi așteptat aceste cuvinte. De ce să-i fie mila de mine, zici tu? Ai dreptate, nu merit mila! Ar trebui să fiu răstignit, răstignit pe cruce și nu daruit cu mila! Dară tu, judecătorule, răstignește-l pe păcătos, dar răstignindu-l, da-i mila ta! Atunci eu singur am să vin la tine ca să fiu răstignit, căci nu mi-e sete de veselie, ci de lacrimi și durere mi-e sete! Tu, negustorule, crezi poate că m-am înveselit cu litra ta de votca? Durere, durere am căutat în fundul câinii, durere și lacrimi, și le-am găsit și le-am sorbit cu nesăț! Iar mila are să aibă de noi acela carele pre toți îi daruiește cu mila lui și carele pre toți și pre toate le înțelege, el, singurul judecător. Va veni ziua de apoi și el mă va întreba: „Unde este copila care s-a jertfit pentru mama ei vitregă, ofticoasă și rea, și pentru niște copilași străini? Unde este copila care nu s-a îngrozit de netrebnicia tatălui ei pământesc, un bețiv fără căpătâi, și a fost milostivă cu el?” Și va mai spune: „Vino în împărăția mea. Te-am iertat o dată... Te-am iertat o dată... Și-ți iert și acum păcatele tale multe, pentru că mult ai iubit...” Și o va ierta pe Sonia mea, o va ierta, știu bine... Am simțit-o în inima mea când am fost deunăzi la ea!... Și are să-i judece pre toți și are să-i ierte pre cei buni și pre cei răi, și pre cei înțelepți și pre cei smeriți... Iar când va fi isprăvit cu toți ceilalți, va grăi către noi: „Veniți și voi, va spune, veniți, voi bețivanilor, veniți, voi cei slabi de înger, veniți, voi păcătoșilor!” Și noi vom ieși și ne vom opri în fața lui fără frică. Și va spune el: „Sunteți niște porci! Aveți chip de animale și apucături aidoma lor, dar veniți și voi în împărăția mea!” Atunci vor grăi cei preaînțelepți, vor grai cei deștepți: „Doamne, pentru ce-i primești și pe aceștia?” Și va răspunde el: „Li primesc, v-o spun vouă, preaînțelepților, îi primesc, v-o spun vouă celor cu minte multă, fiindcă nici unul dintre ei nu s-a crezut vrednic să fie primit...”. Și va întinde către noi brațele, și ne vom arunca în brațele lui și vom plânge... și vom înțelege totul! Atunci abia vom înțelege totul!... Și toți vor înțelege... și Katerina Ivanovna... va înțelege și dansa... Doamne, vie împărăția ta!

Marmeladov se lasă pe banca, istovit, frânt, fără să se uite la nimeni; uitase și unde se afla și rămase cufundat în gânduri. Vorbele lui făcură oarecare impresie; o clipă domni tăcerea, apoi răsunară aceleași râsete și sudalmi de mână înainte:

— Ce mai deștept!

— Bate câmpi!

— Zi-i funcționar și pace! S.a.m.d., ș.a.m.d.

— Să mergem, domnule, îi zise deodată Marmeladov lui Raskolnikov, ridicând capul. Du-mă acasă... Casa lui Kosel, în curte. Trebuie să mă duc... la Katerina Ivanovna.

Raskolnikov ar fi vrut să plece mai de mult și se gândise și el să-l însoțească pe Marmeladov. Picioarele acestuia se împleticeau mai rău decât limba și el se sprijini greu de brațul tânărului. Nu aveau de făcut mai mult de două-trei sute de pași. Dar, pe măsura ce se apropia de casă, rușinea și teama puneau tot mai mult stăpânire pe sufletul bețivului.

— Eu nu mă tem de Katerina Ivanovna... îngâna el, neliniștit. Nu mă tem că are să mă tragă de păr. Ce e trasul de păr? Un fleac! Ți-o spun eu!... Ar fi chiar mai bine să mă înhațe de păr; nu de asta mi-e frica... mă sperie... mi-e frica de... ochii ei... da... și de petele roșii care îi ies în obraji mă tem... și de respirația ei... Ai auzit vreodată cum respiră un bolnav de boala ei... când e tulburat? Și mă mai tem de plânsul copiilor... Dacă Sonia nu le-a dus de mâncare, atunci... nu știu! Nu știu!... Dar de bătaie nu mă tem... Să știi, domnule, că pe mine nu mă doare când mă bate, nu, nu... mă bucura... Nici nu m-aș putea lipsi de bătaie... E mai bine. Să mă bata, să-și aline durerea... e mai bine așa... Iată casa. Casa lui Kosel, un lacătuș, un neamț bogat... Du-mă acolo!

Pătrunseră în curte și urcară la catul al treilea. Era aproape unsprezece seara și cu toate că, în acel anotimp, la Petersburg nopțile sunt albe, cu cât urcau, cu atât scara era mai întunecoasă, iar sus de tot domnea beznă.

Ușa mică și afumată din capătul scării era deschisă. Un muc de luminare lumina o cămăruță sărăcăcioasă, lungă de zece pași; o vedeai toată de pe palier. Înăuntru era dezordine; zdrențe de ale copiilor trântite peste tot, un cearceaf rupt atârnat în ungherul din fund, unde, pesemne, se afla patul. În odaie erau două scaune și un divan jerpelit, îmbrăcat în mușama, iar în fața divanului o masă veche de bucătărie, din lemn de brad, nevopsită și neacoperită. Pe marginea mesei — un sfeșnic de metal cu un muc de luminare de seu, gata să se stingă. Așadar, familia Marmeladov nu avea un ungher, ci o odaie, însă această odaie era de trecere. Ușa spre celelalte încăperi, sau cuști, în care era împărțit apartamentul Amaliei Lipevehsel era întredeschisă. De acolo se auzeau gălagie și strigăte. Cineva râdea în hohote. Se vede că jucau cărți și beau ceai. Uneori răzbăteau expresii țări.

Raskolnikov o recunoscuse numaidecât pe Katerina Ivanovna. Era o femeie firavă, destul de înaltă și mlădioasă, dar grozav de slabită; avea părul blond-închis, încă foarte frumos, și obraji învâpăiați de două pete roșii. Umbla de colo până colo prin odaia aceea strimțată, cu mâinile strânse la piept, cu buzele arse și răsuflarea scurtă și grea. Ochii îi străluceau că de friguri, dar privirea era aspră și fixă: la lumina ultimelor pâlpâiri ale muclei de luminare, chipul acesta ftizie și frământat făcea o impresie dureroasă. Raskolnikov socoti că ea nu are mai mult de treizeci de ani și că nu se potrivește deloc cu Marmeladov... Femeia nu auzi, nu băgă de seamă sosirea lor: părea că umbla în neștire, fără să vada și fără să auda. Aerul din odaie era înăbușitor, dar ea nu deschidea fereastra; de pe scara venea un miros nesuferit, dar ușa dinspre scara rămânea deschisă: din încăperile din fund, prin ușa crăpată, pătrundeau valuri de fum: femeia tușea, dar nu închidea ușa. Cea mai mică dintre fetițe, de vreo șase ani, adormise chircită pe jos, cu capul înfundat în divan.

Un băiețel, cu un an măi mare, tremura și plângea într-un colț; pesemne abia fusese bătut. O fetiță mai mărișoară, de vreo nouă ani, înăltuță și subțire ca un chibrit, într-o cămășuță zdrențăroasă, iar pe umerii goi cu o pelerinuță de postav, cusută cu vreo doi ani în urmă, probabil, căci nu-i mai acoperea genunchii, se afla în același colț, lângă frățiorul ei, și-l ținea de după gât cu brațu-i lung, uscat ca un băț. Se vede ca încerca sa-l potolească, îi șoptea ceva, îl alinta să nu măi plângă și, în același timp, cu ochii ei mari și negri, care păreau enormi pe obrăjorul slab și speriat, o urmarea cu teama pe maică-sa. Fără să intre, Marmeladov îngenunche în prag și-l împinse înainte pe Raskolnikov. Femeia, văzând un om necunoscut, se opri o clipă distrată în fața lui, trezindu-se parcă și cereînd să înțeleagă: ce caută el acolo? Apoi își închipui, pesemne, că se ducea la locatarii din fund, odaia lor fiind una de trecere, și, fără să-i măi pese de prezență lui, se îndreptă spre ușă de la scară ca s-o închida și, deodată, zărindu-l în prag pe bărbatul ei îngenuncheat, scoase un țipăt.

— A! striga ea ca scoasa din minți. Te-ai întors! Ocnașule! Călaule!... Unde sunt banii? Arată, ce ai în buzunare?! Și hainele sunt schimbate! Unde-ți sunt hainele? Unde sunt banii? Vorbește!...

Se repezi să-l caute prin buzunare. Marmeladov, supus și ascultător, își desfăcu brațele ca să ușureze percheziția. Nu mai avea nici o lețcaie.

— Unde sunt banii? răcni femeia. O, Doamne, i-ai băut pe toți! Mai erau douăsprezece ruble în sipet!...

Și, deodată, cuprinsa de furie, îl apuca de păr și-l trase în odaie. Ca să-i cruțe efortul, Marmeladov se târa, smerit, în genunchi după ea.

— Asta îmi face plăcere! Nu mă doare, mă bu-cu-ră, sti-ma-te domn! striga el, în timp ce ea îl trăgea de păr, scuturându-l, ba îl și izbi cu capul de podea.

Copilul care dormea pe jos se trezi și începu să plângă. Băiețelul nu se măi putu stăpâni în colțul lui, tresări, țipa și se repezi, îngrozit, la soră-sa, aproape zvârcolindu-se de spaimă. Fetița mai mare tremura ca varga.

— A băut! A băut tot, tot! țipa femeia, deznădajduită. Și hainele-s schimbate. Sunt flamânzi, lihniți! (Și frângându-și mâinile, arătă spre copii). O, viață blestemată! Și dumitale, nu ți-e rușine obrazului, se năpusti ea deodată asupra lui Raskolnikov. Vii de la cârciumă! Ai băut cu el, nu-i așa? Ai băut cu el! Afară!

Tânărul se grăbi să plece, fără să scoată o vorbă. De altfel, ușa din fund se dadu la perete și în prag se iviră câteva mutre curioase, batjocoritoare și rânjite, cu țigări și lulele în gură, și tichii în cap. Unii erau în halate deschiate, alții atât de sumar îmbrăcați, că aproape sfidau buna-cuviință, câțiva țineau în mână cărțile de joc. Ce-i distra și-i făcea să râda pe toți era că Marmeladov, în timp ce-l trăgea nevastă-să de păr, zbiera că asta îi face plăcere. Câțiva intrară chiar în odaie; în sfârșit, răsună o voce ascutită și amenințătoare: însăși Amalia Lipevehsel încerca să răzbească prin mulțime, ca să restabilească ordinea, așa cum știa dânsa! Adică pentru a suta oară s-o sperie pe biata femeie, poruncindu-i, printre înjurături, să părăsească chiar a două zi casa. Înainte de a pleca, Raskolnikov vârî mână în buzunar, scoase câteva monede de aramă, care-i rămăseseră din rubla schimbată la cârciuma, și le puse, fără să fie văzut, pe prichiciul ferestrei. Ceva mai târziu, pe scară, îi păru rău și voi să se întoarcă.

„Ce prostie, gândi el, ei o au pe Sonia, iar de bani am și eu nevoie.” Dar

după o clipă de gândire înțelese că nu era cu putință să ia banii înapoi și ca în nici un caz n-ar face-o; dadu din mână a lehamite și porni spre casă. „Sonia are nevoie de dresuri, se gândea el mergând pe strada și zâmbind cu venin, curățenia asta costă bani... Hm! Și când te gândești că Sonecika s-ar putea să fi rămas și ea cu mâna goală azi, fiindcă e vorba de noroc, ca la vânătoare... ca la minele de aur... și atunci, fără banii mei, ar bate cu toții din buze mâine... Bravo, Sonia! Ce izvor nesecat au descoperit totuși. Și se folosesc de el! Se folosesc! S-au obișnuit. Au plâns la început, și apoi s-au obișnuit! Ticălosul de om se obișnuiește cu toate!”

Căzu pe gânduri. „Dar dacă greșesc?! exclamă el deodată, fără să vrea. Dacă, în realitate, omul nu este *ticălos* — omul în genere, seminția umană —atunci toate celelalte nu sunt decât prejudecăți, temeri scornite de mintea noastră, și atunci nu mai este nici o stavila, toate sunt așa cum trebuie să fie!”...

Capitolul III

A doua zi se trezi târziu, neodihnit după un somn agitat. Nu se simțea în largul lui, era nervos, înăcrit și-și privi cu ură odața. Eră un fel de colivie minuscule, lungă de vreo șase pași, căreia tapetul galben, scorjit și plin de praf îi dădea un aspect mizer; și apoi era atât de scundă, încât un om ceva mai înalt nu s-ar fi simțit la îndemână, s-ar fi temut mereu că se lovește cu capul de tavan. Mobila se potrivea cu încăperea: trei scaune vechi și hârbuite, în colț, o masă vopsită, pe care zăceau câteva cărți și caiete acoperite de un strat gros de praf, ceea ce vădea limpede că nu se mai atinsese de ele de multă vreme nici o mână. În sfârșit, mai era și o sofa mare, greoaie, care ocupa aproape un perete întreg și jumătate din lățimea camerei; pe vremuri, sofa fusese îmbrăcată în stambă, acum, însă, eră numai zdrențe și servea drept pat. Raskolnikov dormea adeseori îmbrăcat așa cum era, și fără cearceaf, învelit cu paltonul lui vechi și jerpelit de student, iar la cap cu o pernuța mică, sub care punea ce-i mai rămăsese din rufe, curate sau murdare, numai să ridice un pic căpătâiul. În fața sofalei se afla o măsuța.

Ar fi fost greu să decada mai mult și să ajungă mai lasător decât era, dar în starea lui sufletească, Raskolnikov se complăcea în aceasta incurie. Se retrăsese ca o broască-țestoasă în carapacea ei și până și mutra slujnicei, care trebuia să-l servească și intra uneori în odaie, îl înfuria și-l făcea să se crispeze dureros. Așa se întâmpla cu unii monomani, obsedați de ideea lor fixă. De două săptămâni gazda încetase de a-i mai trimite prânzul și el tot nu se învrednicise să se ducă la dânsa să-i ceară socoteala, deși rămânea zile întregi nemâncat. Nastasia, bucătăreasa și unica slujnică din casă, era încântată de aceasta stare de spirit a chiriașului: nu mai grija și nu mai deretica în odaie decât o dată pe săptămână, când, din întâmplare, punea mâna pe matură. Tot ea îl trezi în dimineața aceea.

— Hai, scoala, ce tot dormi?! îi strigă la ureche. E noua trecute. Ți-am adus ceai, vrei? Cred că ești lihnit de foame!

Chiriașul deschise ochii, tresări și o recunoscu.

— Ceaiul e de la gazda? întrebă el, ridicându-se încet ca un bolnav.

— De la gazda?! Nici pomeneala!

Femeia așeză în fața lui propriul ei ceainic, crăpat, cu un rest spălăcit de ceai și două bucățele gălbui de zahăr.

— Nastasia, te rog, ia asta... zise el, căutându-se prin buzunare (dormise îmbrăcat). Și scoțând un pumn de monede de aramă: Du-te de-mi cumpără o franzela și ia de la mezelarie niște salam mai ieftin.

- Acușica îți aduc franzela: dar ia zi, în loc de salam, n-ai mânca mai bine oleacă de ciorbă? Ciorbă bună, rămasă de ieri. Ți-am păstrat de la prânz, dar te-ai întors târziu. E foarte bună ciorba.

După ce-i aduse ciorba și Raskolnikov se așeză să mănânce, Nastasia își făcu loc lângă el pe sofa și începu să-i turuie gura. Eră de la țară și foarte vorbăreată.

— Praskovia Pavlovna vrea să facă jalbă la poliție împotriva-ți, zise femeia. Raskolnikov se strâmbă.

— La poliție? De ce?

— Că nu-i platești chiria și nici nu te muți. De asta.

— La naiba, asta mai lipsea, bombăni el, scrâșnind din dinți. Nu... nu mă încântă de fel... acum... E o proastă... adaugă el tare. Am să trec chiar azi pe la dânsa să stăm de vorbă.

— Nu-i măi proastă ca mine; da tu, dacă ești așa deștept, de ce zaci colea ca un sac de tărâțe, de nu iese nici o socoteala din ce faci? Altădată ziceai că te duci să dai lecții la copii, da' acu' de ce nu mai faci nimic?

— Fac eu... răspunse Raskolnikov cu asprime și fără nici un chef de vorbă.

— Ce faci?

— Muncesc.

— Ce muncești?

— Gândesc, rosti el serios, după o scurtă tăcere.

Nastasia se porni pe râs. Era dintre acele femei care râd ușor, și, când se pornea, râdea încet, legănându-se și cutremurându-se, până se satură și ea de atâtă râs.

— Și câștigi mult cu gânditul? izbuti ea, în sfârșit, sa întrebe.

— Nu pot da lecții la copii dacă nu am cizme. Și apoi, puțin îmi pasă!

— Ba să-ți pese, că din asta trăiești!

— Lecțiile nu sânt platite. Ce să fac cu câteva copeici? urmă el fără chef, vorbind măi mult cu el însuși.

— Și tu ai vrea să faci avere, așa, dintr-o dată? Raskolnikov îi aruncă o privire stranie, rămase o clipă tăcut, apoi spuse hotărât:

— Da, vreau să fac avere dintr-o dată.

— Ia-o mai domol, că mă sperii, prea ești fioros. Să mă duc după franzela, sau nu?

— Cum vrei.

— Na, că uitasem! Aseară, când nu erai acasă, ți-a venit o scrisoare.

— O scrisoare! Mie! De la cine?

— Nu știu de la cine o fi. I-am dat poștașului trei copeici. Mi le dai înapoi?

— Păi da-mi scrisoarea, da-mi-o, pentru numele lui Dumnezeu! strigă Raskolnikov, tulburat. O, Doamnel!

Scrisoarea îi fu adusă pe dată. Firește, era de la mama lui, din gubernia R. Când o lua în mână, tânărul păli. Trecuse atâta amar de vreme de când nu mai

primise nici o scrisoare: dar acum mai era ceva care făcu deodată să i se strângă inima.

— Nastasia, pentru Dumnezeu, pleacă; ține trei copeici și du-te, du-te mai degrabă, pentru Dumnezeu!

Plicul îi tremura în mână; nu-i venea să-i rupă în fața femeii, voia să rămână *singur* cu scrisoarea lui. După plecarea Nastasiei, duse plicul la buze și-l săruta; apoi cercetă lung scrisul de pe adresa, scrisul acela cunoscut și drag, mărunț și nițel oblic, al mamei lui, care, cândva, îl învățase să citească și să scrie. Întârzia să rupă plicul; parca se temea de ceva. În sfârșit, desfăcu scrisoarea; era mare, groasa, grea; doua coli mari fuseseră acoperite cu un scris mărunț-mărunț:

Dragul meu Rodea,

scria mama, au trecut mai bine de două luni de când n-am mai stat de vorbă prin scris, ceea ce m-a făcut să sufăr și chiar să nu dorm în unele nopți, tot gândindu-mă la tine. Dar sunt sigură că n-ai să-mi iei în nume de rău această tăcere nedorită. Tu știi cit te iubesc; noi, eu și cu Dunia, nu te avem decât pe tine, tu ești totul pentru noi, speranță și credința noastră în viitor. Ce a fost pe mine când am aflat că de câteva luni ai fost nevoit să părăsești facultatea fiindcă n-ai mai avut din ce să te întreții, că n-ai mai avut nici meditații, nici alte mijloace de câștig! Cu ce te puteam ajuta din cele o sută douăzeci de ruble pensie pe an? Cele cincisprezece ruble, pe care ți le-am trimis acum patru luni, le-am împrumutat, după cum știi și tu, de la un negustor din orașul nostru, Vașili Ivanovici Văhrușin, garantând tot cu pensia mea. Văhrușin este un om tare bun și a fost prieten cu tatăl tău. Dar devreme ce i-am dat o cesiune asupra pensiei mele trebuia să aștept până la achitarea datoriei, ceea ce s-a întâmplat abia acum, așa încât, în răstimpul acesta, nu ți-am putut trimite nimic. Astăzi, însă, slavă Domnului, cred că voi putea să-ți mai trimit ceva, de altminteri cred că acum ne putem lauda că ne-a surâs și nouă norocul, fapt despre care mă grăbesc să-ți scriu. Mai întâi de toate, dragul meu Rodea, afla că sora ta este de șase săptămâni cu mine și că de acum înainte nu ne vom mai despărți niciodată. Slava Domnului, suferințele ei au luat sfârșit! Dar să ți le spun pe toate pe rând, că să știi și tu cum s-au petrecut lucrurile și tot ce-am căutat să-ți ascundem până astăzi. Acum două luni, când mi-ai scris că ai auzit nu știu de la cine că Dunia are de îndurat multe grosolanii în familia Svidrigailov și mi-ai cerut lamuriri — ce răspuns aș fi putut să-ți dau? Dacă ți-aș fi scris atunci adevărul, tu erai în stare să lași totul baltă și să vii acasă, chiar de ar fi fost să vii pe jos, fiindcă eu îți cunosc firea și inima și știu că tu n-ai fi putut răbda ca sora ta să fie jignită. Eram disperată, dar ce puteam să fac? Nici eu n-am știut tot adevărul. Iar greutatea cea mai mare era faptul ca Dunia, când a intrat anul trecut la copii în casă aceea, a luat un avans de o sută de ruble, cu condiția să i se scada treptat din leafă în fiecare lună și, prin urmare, nu-și putea părăsi serviciul până la stingerea întregii datorii. Banii aceștia (acum îți pot spune tot, scumpul meu Rodea), Dunecika îi luase în primul rând ca să-ți poată expedia cele șaiszeci de ruble de care aveai atâta nevoie pe vremea aceea și pe care i-ai primit de la noi anul trecut. Atunci te-am mințit scriindu-ți ca banii aceștia i-ar fi economisit mai înainte, dar asta nu era adevărat, pe când acum îți spun cum a fost, fiindcă acum, din mila Domnului, toate s-au schimbat pe neașteptate în bine, și eu vreau să știi cât de mult te iubește Dunia și ce suflet neprețuit are. Fapt este că, la început, domnul Svidrigailov se purta cu dânsa foarte grosolan,

iar la masă eră ironic și chiar necuviincios... Dar nu vreau să-ți măi dau toate aceste amănunte chinuitoare, că să nu te mai necăjești de pomană, acum, când totul a luat sfârșit. Pe scurt, cu toată atitudinea binevoitoare și plină de noblețe a Marfei Petrovnă, soția domnului Svidrigailov, și a tuturor celor din casă, Dunecikai îi venea cât se poate de greu, mai ales atunci când domnul Svidrigailov, care luase la regiment obiceiul de a bea, era sub influența lui Bachus. Și ce crezi că s-a aflat mai târziu? Închipuiește-ți că acest smintit s-a îndrăgostit de Dunia la primă vedere și ă căutat să-și ascunda pasiunea, purtându-se cu dânsa grosolan și cu dispreț. Poate că i-ă fost și lui rușine, poate s-ă îngrozit singur când s-ă văzut, om în etate și cap de familie, nutrind asemenea sentimente ușurate, și tocmai de aceea să fi fost, fără voia lui, furios pe Dunia.

Se poate, pe de altă parte, că prin comportarea-i grosolană și batjocoritoare, să fi vrut să ascunda adevărul de ceilalți. Până la urmă, nu s-a mai putut stăpâni și a îndrăznit să-i facă Duniei pe față propuneri mârșave; îi promitea marea cu sarea și chiar spunea că are să-și părăsească familia ca să se ducă să trăiască cu dânsa într-un alt sat, sau, poate, în străinătate. Iți dai seama cât a suferit dânsa! Nu putea să-și părăsească slujba, asta nu numai din pricina datoriei, ci și din mila pentru Marfa Petrovnă, care ar fi putut intra la bănuiala și astfel să se fi iscat discordie în familie. De altfel, și pentru Dunecika ar fi fost o mare rușine; poți fi sigur că lucrurile nu s-ar fi petrecut fără scandal. Au măi fost și alte multe cauze, așa încât Dunia nu spera să scape din acea casă îngrozitoare înainte de șase săptămâni. Tu o cunoști bine pe Dunia, știi cât de deșteaptă este și ce caracter dârz are. Dunecika poate să îndure multe și să găsească în inima ei — până și în cazurile cele măi critice - destula noblețe ca să nu-și piarda tăria sufletească. Mie nici nu mi-a scris totul, nevoind să mă necăjească, deși ne scriam mereu una alteia. Dezlegarea a venit pe neașteptate. Din întâmplare. Marfa Petrovnă l-a surprins pe bărbatul ei implorând-o pe Dunia în grădină și, înțelegând toate de-a-ndoăseleă, a aruncat vină numai asupra surorii tale, crezind-o singura vinovată. Acolo, în grădină, a avut loc o scenă groaznică; Marfa Petrovnă chiar a pălmuit-o pe Dunia, n-a vrut să asculte nimic din ce-i spunea, a țipat o oră întreagă și, până la urmă, a poruncit ca Dunia să plece de îndată la mine, la oraș, cu o căruță țărănească, în care au fost aruncate claie peste grămada toate lucrurile ei, rufăria, rochițele, tot, așa cum se găseau neîmpachetate și nelegate. Se pornise o ploaie cu găleată și Dunia, înjosită și ocărită, a trebuit să meargă cu un mujic, cale de șaptesprezece verste, într-o căruță fără coviltir. Gândește-te acum ce ți-aș fi putut scrie ca răspuns la scrisoarea pe care am primit-o de la tine acum două luni și despre ce eră să-ți scriu? Eram la căpătuiul puterilor; nu îndrăzneam să-ți spun adevărul, fiindcă te-ai fi simțit prea nenorocit, te-ai fi necăjit, te-ai fi revoltat și, apoi, ce puteai să faci? Poate doar să te nenorocești și tu, prin cine știe ce faptă necugetată... Pe deasupra, Dunecika mi-a interzis să-ți scriu ceva. Nu puteam să-mi umplu scrisoarea cu tot felul de nimicuri, la întâmplare, când aveam atâta durere în suflet. O lună încheiată, tot orașul a bârfit pe seamă noastră și lumea a ajuns atât de departe, încât, din pricina privirilor disprețuitoare și a sușotelilor (unii și-au permis chiar să vorbească cu glas tare în prezență noastră), nu ne mai puteam arăta cu Dunia nici măcar la biserică. Toată lumea ne-a întors spatele, nimeni nu ne mai dădea bună ziua, și am aflat chiar, din sursă sigură, că niște vânzători și niște funcționari se pregăteau să

ne aducă o insultă josnică, ungând cu dohot poaria casei, așa că și proprietarul a cerut să ne mutăm.

Vina era a Marfei Petrovna, care a ponegrit-o și a învinuiț-o pe Dunia în toate casele. Dânsa cunoaște pe toată lumea de aici din oraș și, în luna aceea, venea aproape în fiecare zi de la țară; de felul ei e cam limbută și-i place să vorbească despre viața ei de familie și, mai ales, să se plângă de bărbatul ei față de toți acei care vor s-o asculte, ceea ce este foarte urât din partea ei; astfel, vestea s-a răspândit în scurt timp nu numai în tot orașul, dar și în tot județul. Eu am căzut la pat, și Dunia, mititica, s-a dovedit mai tare ca mine! Trebuia s-o vezi cum a îndurat toate, cum mă mângâia și mă încuraja... Este un înger! Dar, din mila Celui-de-Sus, suferințele noastre au luat sfârșit repede; domnul Svidrigailov s-a dezmeticit, s-a căit și, probabil, făcându-i-se mila de Dunia, i-a dat Marfei Petrovna dovezi de netăgăduit asupra nevinovăției Dunecikăi, precum — scrisoarea pe care Dunia a fost silită să i-o scrie și să i-o trimită, încă înainte de a-i fi surprins Marfa Petrovna în grădină, și în care ea refuza orice explicație directă și întâlnire într-ascuns, pe care i le cerea dânsul. La plecarea Dunecikăi, această scrisoare a rămas în mâinile lui. În ea, Dunia îl dojenea cu asprime și profunda indignare tocmai pentru lipsa de noblețe a atitudinii sale față de Marfa Petrovna, îi pune în vedere că eră tată de familie și om însurat, îi arată cât de mârșav era din partea lui să chinuiască și să nenorocească o fată și așa deștul de necăjită și lipsită de apărare. Într-un cuvânt, dragul meu Rodea, scrisoarea aceasta vădește atâtea frumusețe sufletească și este atât de înduioșătoare, încât am plâns ca un copil, citind-o, și nici acum nu o pot reciti fără lacrimi. Apoi, în apărarea Duniei au venit și mărturiile slugilor, care, așa cum se întâmpla de obicei, văzuseră și știuseră mai multe decât crezuse însuși domnul Svidrigailov. Marfa Petrovna a rămas cu desăvârșire înmărmurită și, după cum a mărturisit mai târziu, a fost din nou distrusă. În schimb s-a convins pe deplin de nevinovăția Dunecikăi. A doua zi, fiind duminică, ea a venit de-a dreptul la catedrala și, în genunchi, plângând amarnic, a rugat-o pe Sfânta Născătoare să-i dea putere să îndure această nouă încercare și să-și facă datoria până la capăt. Apoi, de la catedrala, fără să mai dea ochi cu cineva, a venit întins la noi, ne-a povestit totul și, plină de căință, a îmbrățișat-o pe Dunia, vărsând lacrimi amare, și a implorat-o s-o ierte. În aceeași dimineață, fără să zăbovească, a pornit prin oraș și, plângând, a restabilit pretutindeni, pe la toate casele, cu cele mai măgulitoare expresii, nevinovăția Dunecikăi, noblețea sentimentelor și a comportării sale. Mai mult decât atât, a arătat tuturor și a citit ea însăși, cu glas tare, scrisoarea Dunecikăi către domnul Svidrigailov, ba chiar i-a lasat pe unii să copieze această scrisoare (ceea ce mi se pare de prisos). Astfel, dânsa s-a văzut silită să circule câteva zile prin oraș, fiindcă unii, văzând că alții au avut precădere, s-au supărat. A trebuit să-și facă un program și se știa dinainte ziua și casa unde Marfa Petrovna avea să citească scrisoarea, iar la citire se adunau acolo și cei care o mai auziseră de câteva ori la ei acasă și într-alte părți, după cum urmasse rândul. După părerea mea multe, multe s-au exagerat, dar așa e Marfa Petrovna din firea ei. Cel puțin a izbutit să restabilească pe deplin onoarea Dunecikăi și întreaga mârșăvie a acestei întâmplări a căzut ca o pată de neșters pe bărbatul ei, singurul vinovat, așa încât până la urmă mi-a fost și mila de acest smintit, atât de aspru pedepsit. Dunia a fost numaidecât poftită să dea lecții în unele case, dar ea a refuzat. În general, toată lumea a început deodată să-i arate o stimă deosebită.

Și toate acestea au contribuit în chip hotărâtor la acea întâmplare neașteptată care, pot să spun, schimbă acum întreaga noastră soartă. Afla deci, dragă Rodea, că Dunia ă fost cerută în căsătorie, și că ea, a acceptat aceasta cerere, lucru pe care țin să ți-l aduc la cunoștința cât de repede. A făcut această fără ă-ți cere sfătui, dar îți vei da seama că ne-a fost cu neputință să amânăm și să așteptăm până ce vom primi răspunsul tău. De altfel, tu nu ai fi putut cumpăni situația, nefiind aici. Iată cum s-au petrecut lucrurile. Piotr Petrovici Lujin este de pe acum consilier de curte și se înrudește de departe cu Marfa Petrovna, care a contribuit mult la această logodnă. La început, el și-a exprimat, printr-însa, dorința de a ne cunoaște, a fost primit cum se cuvine, a luat o cafea, iar a doua zi a trimis o scrisoare prin care își expunea foarte cuviincios cererea în căsătorie și ne ruga să-i dam răspunsul categoric și prompt. Este un om de afaceri, foarte ocupat, și se grăbește să plece la Petersburg, așa încât fiecare clipă i se pare prețioasă. Bineînțeles, la început, am rămas uimite, pentru că toate acestea s-au petrecut prea repede și ne-au luat prin surprindere. Toată ziuă am stat și am chibzuit împreună. Domnul Lujin este un om serios, cu situație asigurată, ocupa două posturi și are de pe acum ceva avere. Ce-i drept, e de patruzeci de ani, dar e destul de bine ca înfățișare și poate încă să placă femeilor. În general, e foarte serios și cumpătat, numai puțin cam posac și parcă un pic îngâmfat. Dar s-ar putea să pară astfel doar la prima vedere. Și te previn, dragă Rodea, când ai să-l vezi la Petersburg, fapt care se va petrece foarte curând, să nu judeci pripit și cu patima, după cum ți-e obiceiul, dacă la prima vedere n-o să-ți placă ceva la el. Și-o spun pentru orice întâmplare, deși sunt încredințată că are să-ți facă impresie bună. În afara de aceasta, ca să cunoști un om trebuie să te apropii de el treptat și cu băgare de seama, ca să nu cazi în greșeala și să-ți formezi o idee preconcepută, care numai cu greu poate fi ștearsă și reparată ulterior. Cât despre Piotr Petrovici, el, după toate aparențele, este un om cât se poate de onorabil. De la prima lui vizită ne-a declarat ca e un om serios, dar ca împărtășește în multe privințe ideile „generației noi”, după cum s-a exprimat dânsul, și este dușmanul tuturor prejudecăților. A mai spus multe, fiind un pic vanitos, pare-mi-se, și placându-i să fie ascultat, ceea ce nu este un mare cusur. Eu, ce-i drept, nu prea am înțeles multe, dar Dunia m-a lamurit că, deși nu este un om prea instruit, este deștept și pare bun. Tu cunoști firea surorii tale, Rodea. Este o fată curajoasă, deșteaptă, răbdătoare și mărinimoasă, deși are o inimă arzătoare, ceea ce știu de mult. Firește, nici din partea ei, nici din partea lui, nu poate fi vorba de dragoste, dar Dunia, în afară de faptul ca este o fată deșteaptă, este în același timp o ființă de-o noblete îngerească, și va socoti de datoria ei să facă fericirea bărbatului său, care, la rândul lui, se va îngriji de fericirea soției, fapt de care, deocamdată, nu avem nici un motiv să ne îndoim, deși recunosc că lucrurile s-au ticluit cam prea repede. Și apoi, domnul Lujin este un om practic și, desigur, vă înțelege că fericirea căsniciei lui vă fi cu alt mări trainică, cu cât Dunecika va fi mai fericită alături de el. Cât despre o oarecare instabilitate a caracterului, vechi deprinderi, sau chiar unele nepotriviri în păreri (lucru de care nu poți scăpa nici în cele mări fericite căsnicii), Dunecika mi-a spus singura că ea se încrede în forțele ei, că nu e nici un motiv de îngrijorare și că poate să îndure multe, cu condiția, firește, ca raporturile care se vor stabili între ei să fie cinstite și drepte. De pilda, mie, la început, mi-ă părut cam aspru; dar asta s-ar putea să fie din pricină că e un om sincer și, desigur, așa și este. Astfel, la cea de-ă doua vizită, după ce a primit

răspunsul afirmativ la cererea lui în căsătorie, s-ă exprimat ca și înainte de a o cunoaște pe Dunia își propusese să ia o fată cinstită, fără zestre, și neapărat una care a simțit pe pielea ei ce înseamnă greutatea materiale: fiindcă, a spus el, bărbatul nu trebuie să-i datoreze nimic soției, dar e foarte bine că soția să vada în bărbatul ei un binefăcător. Adaug că nu a folosit chiar aceste cuvinte, ci a vorbit mai drăguț, dar eu am uitat cum a spus și am reținut numai ideea; de altfel, n-a spus-o cu premeditare ci, probabil, l-ă luat gură pe dinainte în toiul discuției, așa încât, mai pe urmă, a încercat să-și îndrepte greșeala și să șteargă impresia. Mie însă mi s-ă părut cam tăios și i-am spus mai târziu Duniei. Dar ea mi-a răspuns chiar cu ciuda că „vorbele nu-s totuna cu faptele”, și desigur, are dreptate. Înainte de a lua hotărârea, Dunecika n-a închis ochii deloc și, socotind că eu dorm, s-a sculat din pat și toată noaptea a umblat prin odaie; apoi a căzut în genunchi în fața icoanei și s-a rugat mult, cu înflăcărare, iar a doua zi, dimineață, mi-ă spus că s-a hotărât.

Am mai pomenit că Piotr Petrovici pleacă la Petersburg. Are treburi importante și vrea să deschida un birou de avocatură. El se ocupă de multă vreme de diverse reclamații și chestiuni de judecată și acum câteva zile a câștigat un proces important. Acum trebuie să plece la Petersburg fiindcă are o chestiune importantă la senat. Așadar, dragă Rodea, el ar putea să-ți fie de mare folos, în toate privințele, și am stabilit cu Dunia că tu chiar de pe acum ai putea să-ți începi carieră și să-ți consideri soarta asigurată. O, dacă acest lucru s-ar realiza! Ar fi o fericire în care nu putem vedea altceva decât bunătatea Celui-de-Sus ce se revarsă asupra noastră. Dunia numai asta visează. Noi am și îndrăznit să-i facem o aluzie lui Piotr Petrovici. El a răspuns cu prudență și a spus că, firește, cum el nu se poate lipsi de secretar, este fără doar și poate preferabil să platească leafă unei rude și nu unui străin, dacă această ruda se va dovedi capabilă să-și îndeplinească serviciul (tu, și să nu fii capabil!). Dar pe loc și-ă exprimat îndoiala, zicând că studiile de facultate nu-ți vor da răgaz să-ți vezi de serviciu la biroul lui. N-am insistat mai mult, dar Dunia nu se gândește decât la asta. De câteva zile e parcă într-un fel de febră și a și făcut un plan după care ai putea mai târziu să devii tovarășul și chiar asociatul lui Piotr Petrovici în treburile lui avocațești, cu atât mai mult cu cât urmezi Facultatea de drept. Eu, Rodea, sunt cu totul de aceeași părere, și-i împărtășesc toate planurile și speranțele, pentru că îmi dau seama că sunt cât se poate de realizabile. Și cu toate că Piotr Petrovici s-ă cam ferit să dea un răspuns hotărât (e explicabil, fiindcă nu te cunoaște), Dunia e convinsă că va obține toate acestea, folosindu-se de influență binefăcătoare pe care este sigură că o va avea asupra viitorului ei soț. Firește, lui Piotr Petrovici nu i-am pomenit nici un cuvânt despre aceste speranțe de viitor și, mai ales, despre faptul că poate vei ajunge cândva asociatul lui. Este un om serios și s-ar fi putut să primească cu răceala toate acestea, socotindu-le doar niște visuri. Tot așa nici eu, nici Dunia nu i-am suflat o vorbă cu privire la marea noastră speranță, ca ne va ajuta să te sprijinim cu bani, până când îți vei isprăvi studiile; și nu i-am vorbit, în primul rând, pentru că asta se va tace de la sine mai târziu, și el, desigur, o va propune fără vorbe de prisos (parcă i-ar putea refuza Dunecikai atâta lucru!), cu atât mai mult cu cât ai putea ajunge mână lui dreaptă la birou și să primești acest ajutor nu ca o binefacere, ci ca un salariu binemeritat. Așa vrea să aranjeze lucrurile Dunecika și eu sunt în totul de aceeași părere. În al doilea rând, nu i-am spus, fiindcă doream că la apropiata voastră întâlnire să te pun pe picior de egalitate

cu el. Când Dunia i-a vorbit cu admirație despre tine, el i-ă răspuns că înainte de a judeca un om trebuie să-l cunoști cât mai aproape și că-și rezervă dreptul de a-și forma o părere proprie, după ce te va cunoaște. Știi, neprețuitul meu Rodea, mi se pare că sunt unele motive (care, de altfel, nu se refera la Piotr Petrovici, ci mai curând la unele capricii de ale mele, de femeie bătrână), care mă fac să cred că poate așa face mai bine că după căsătoria lor să nu stau cu dâșii și să locuiesc singură, că până acum. Sunt convinsă că el este destul de nobil și de delicat ca să-mi propună să nu mă mai despart de fiică-mea, și dacă nu mi-a spus-o până acum, este, desigur, fiindcă asta se înțelege de la sine; dar eu am să refuz. Am văzut de multe ori în viață că soacrele nu prea sânt pe placul ginerilor, iar eu nu numai că nu vreau să fiu o povară pentru cineva, dar vreau să fiu absolut liberă, cât timp mai am o bucătică de pâine ce-mi aparține și copii ca tine și ca Dunecika. Dacă se va putea, mă voi instala în apropierea voastră, a ta și a ei, fiindcă, Rodea, ce a fost măi placut, am păstrat la sfârșit: afla deci, dragul meu, că s-ar putea ca foarte curând să fim iarăși împreună și să ne îmbrățișăm tustrei după o despărțire de aproape trei ani! S-a stabilit categoric că Dunia și cu mine plecăm la Petersburg. Când anume - nu știu, dar, în orice caz, foarte curând; s-ar putea chiar peste o săptămână. Totul depinde de dispozițiile pe care le va da Piotr Petrovici, care, de îndată ce se va mai descurca la Petersburg, ne va da de știre. Din unele considerente, ar vrea să grăbească, pe cât posibil, căsătoria și chiar, dacă va fi cu putință, să facă nuntă înainte de postul care vine, iar dacă nu va fi cu putință, fiindcă a rămas prea puțin timp, atunci îndată după Sfântă Măria... O, ce fericită voi fi să te strâng la pieptul meu! Pe Dunia bucuria revederii o emoționează nespus, și într-o zi a zis, în glumă, că dacă n-ar fi decât pentru atâta lucru, și încă face să se mărite cu Piotr Petrovici. Este un înger! Ea nu adaugă nimic la scrisoarea mea și m-a rugat să-ți scriu ca are atât de multe să-ți spună, încât n-ar izbuti să le facă șă încapă în câteva rânduri și n-ar face altceva decât să se necăjească; mi-a spus să te îmbrățișez tare, tare și să-ți transmit nenumărate sărutări din partea ei. Dar cu toate ca s-ar putea ca noi să ne vedem personal, zilele acestea am să-ți trimit ceva bani, cât am să pot măi mult. Acum, când lumea a aflat că Dunecika se mărită cu Piotr Petrovici, creditul meu a crescut pe neașteptate și știu sigur că Afanasi Ivanovici are să-mi dea, în contul pensiei, chiar și șaptezeci și cinci de ruble, așa încât poate am să-ți trimit vreo douăzeci și cinci sau chiar treizeci de ruble. Ți-aș trimite mai mult, dar mi-e frică de cheltuielile noastre de călătorie; și cu toate că Piotr Petrovici a fost atât de drăguț, încât a luat asupra lui o parte din cheltuielile de călătorie în capitala, și anume, a propus chiar el să trimită pe socoteala lui bagajele noastre și lada cea mare (nu știu cum, prin niște oameni cunoscuți), totuși, trebuie să ținem seama că la sosirea în Petersburg nu putem rămâne fără nici un ban, măcar în primele zile. De altfel, Dunecika și cu mine am făcut socoteala exactă și a ieșit că drumul n-are să ne coste prea mult; de la noi până la calea ferată nu sânt decât nouăzeci de verste și noi, pentru orice întâmplare, ne-am și învoit cu un surugiu pe care-l cunoaștem; iar de acolo o să călătorim destul de bine cu clasă a treia. Astfel, poate n-am să-ți trimit douăzeci și cinci de ruble, ci, sigur, am să reușesc să-ți trimit treizeci. Dar ajunge, am umplut două coli cu întreaga noastră poveste și nu măi am loc. Dar câte întâmplări s-au stins! Acum, neprețuitul meu Rodea, te îmbrățișez până la revederea apropiată și te binecuvântez cu binecuvântarea mea de mamă. S-o iubești pe Dunia, pe sora ta, Rodea, s-o iubești cum te iubește și însă, și să știi

că te iubește nespus, chiar mai mult decât pe ea însăși. Este un inger, Rodea, iar tu, tu ești totul pentru noi, toată nădejdea noastră, toată credința noastră în viitor. Numai să fii fericit și o să fim și noi fericiți. Oare te mai închini lui Dumnezeu, Rodea, așa cum făceai altădată, și crezi în bunătatea fără de margini a Creatorului și Mântuitorului nostru? Tare mă tem, în sufletul meu, să nu fi căzut și tu în mrejele necredinței, atât de răspândită astăzi! Dacă este așa, eu mă rog pentru tine. Adu-ți aminte, dragul meu, cum, pe vremea când erai copil, când trăia tatăl tău, gângureai rugile pe genunchii mei, și cât de fericiți eram cu toții pe vremea aceea. Acum, te las cu bine, sau mai bine: la revedere! Te îmbrățișez și te sărut tare, de nenumărate ori.

A ta până la mormânt, Pulheria Raskolnikova

Aproape tot timpul cât a citit scrisoarea, de la primele rânduri, ochii lui Raskolnikov fura scăldați de lacrimi; dar când o sfârși, un zâmbet amar și răutăcios îi schimonosi fața palida și crispată. Își puse capul pe perna turtită și murdară și rămase mult timp pe gânduri. Inima îi bătea cu putere și gândurile i se învălmășeau. În cele din urmă, simți ca se înăbușă în odaia lui strimță, galbenă, care semăna mai curând cu un dulap său cu o lada. Și trupul și sufletul aveau nevoie de spațiu. Își luă pălăria și ieși în strada, de data asta fără teama întâlnirilor de pe scară; uitase de ele. Se îndreptă spre Vasilievski Ostrov, trecând pe bulevardul V.; umbla repede, ca mânat de o treabă urgentă, dar înainta, după obiceiul lui, fără să vada nimic, mormăind sau chiar vorbind singur, cu glas tare, ceea ce îi mira pe trecători. Mulți îl crezură beat.

Capitolul IV

Scrisoarea mamei lui îl istovise. Dar cu privire la punctul principal, capital, cum s-ar spune, nu șovăise nici o clipă. Chiar în timpul cât citise scrisoarea, luase hotărârea și hotărârea era decisivă: „Cât voi fi eu în viață, căsătoria asta nu va avea loc. La dracu' cu domnul Lujin!”

Situația e clară, mormăi el, rânjind răutăcios și sărbătorind dinainte izbânda hotărârii lui. Nu, măicuțo, nu, Dunia, nu mă puteți înșela!... Se mai și scuză că nu mi-au cerut sfatul, ca au luat hotărârea fără mine! Firește! Credeți că acum nu se mai poate desface? O să vedem noi dacă se poate sau nu! Auzi dumneata, ce argument invoca - Piotr Petrovici este atât de ocupat, atât de ocupat, că nu se poate însura altfel decât din goană cailor, că să nu zic din goana trenului. Nu, Dunecika, știu și-mi dau seamă ce sânt acele *multe* lucruri pe care ai să mi le spui; știu și la ce te-ai gândit o noapte întreaga, umblând prin odaie, și pentru ce te-ai rugat în fața icoanei Maicii Domnului din Kazan, care se afla în iatacul măicuței. E greu să urci Golgota. Hm... Și așa, te-ai hotărât definitiv, Avdotia Romanovna, să te măriți cu un om de afaceri, practic, un om cu ceva avere (*de pe acum are ceva avere, de... asta impune, e ceva serios!*), care ocupă două posturi și împărtășește ideile generației noastre noi (după cum scrie măicuța), un om care pare bun, după cum spune chiar Dunecika. Acest *pare* sună grozav! Și Dunecika se mărită pe temeiul acestui *pare!*... Minunat! Minunat!

Aș dori să știu pentru ce mi-a scris măicuța despre nouă noastră generație ? Că să-l caracterizeze pe acest domn sau cu scopul de a mă îmbuna, de a pune o vorbă bună în favoarea domnului Lujin? O, viclenelor! Ar fi interesant, de asemenea, de lamurit încă ceva: cât au fost de sincere una fața de cealaltă în ziua și în noaptea care au precedat hotărârea și în zilele care au urmat? Oare și-au spus ele în *cuvinte* tot ce aveau pe suflet, ori, dându-și seama că au amândouă aceleași gânduri și sentimente, s-au înțeles atât de bine tacit, că orice vorba ar fi fost de prisos? Probabil că, într-o măsură, așa a fost; se vede din scrisoarea măicuței; el i-a părut cam tăios, *un pic*, și naiva mea măicuță s-a apucat să-și dezvăluie observațiile Duniei. Iar dânsa, cum era de așteptat, ș-a supărat și i-a răspuns chiar cu ciuda. Firește! Cine nu s-ar înfuria (când totul este hotărât și de la sine înțeles) dacă ar trebui să mai răspunda și la asemenea întrebări naive. Și apoi ce-mi tot scrie: *S-o iubești pe Dunia, Rodea, și să știi că ea te iubește nespus, chiar mai mult decât pe ea însăși...* Nu cumva o mustră în taina conștiința fiindcă s-a învoit să-și jertfească fiică în folosul băiatului? Tu ești credință noastră în viitor, tu ești totul pentru noi! O, măicuțol!"...

Furia din sufletul lui sporea din clipă în clipă, și dacă ar fi dat ochi cu domnul Lujin, ar fi fost în stare poate chiar să-l ucidă!

„Hm, este adevărat, își urma el gânduri le ce-i roiau în minte, este foarte adevărat că *pentru a cunoaște un om, trebuie să te apropii de el treptat și cu băgare de seama*; dar caracterul domnului Lujin nu-i greu de descifrat. Mai întâi de toate el este *un om serios și pare bun*; auzi dumneata, a luat asupra lui transportul lazii celei mari și a bagajelor! Se mai poate cineva îndoi de bunătatea lui ? Iar ele amândouă, *logodnica* și cu mama, vor tocmi un surugiu și vor călători cu căruța cu coviltir de rogojină (doar așa am călătorit și eu!). Ce are a face?! Nu sunt decât nouăzeci de verste, *iar de acolo o să călătorim destul de bine cu clasa a treia*, cam vreo mie de verste. Au dreptate: se întind cât le este plapuma. Dar dumneata, domnule Lujin, n-ai nimic de zis? E doar *logodnica* dumitale... Și apoi, nu se putea să nu știi că mama ia cu împrumut, în contul pensiei sale, ca să aibă bani de drum, nu-i așa? Firește, dumneata și Dunecika veți alcătui o întreprindere comercială, întemeiată pe avantaje reciproce și contribuție egală, deci cheltuielile se împart pe din doua: frate-frate, dar brânza-i pe bani, după cum spune proverbul. Dar până și aici omul de afaceri a reușit să le tragă nițeluș pe sfoară: transportul bagajelor costă mai puțin decât călătoria, s-ar putea chiar să fie gratuit. Dar atunci, nu văd ele ce se petrece sau se prefac că nu văd? Căci sunt mulțumite, încântate! Și când te gândești că astea-s floare la ureche pe lângă cele ce le așteaptă în viitor! Ce-i mai grav în toată povestea asta nu este zgârcenia, nici meschinăria, ci *tonul*. Tonul care prevestește ce fel de raporturi se vor stabili între ei după căsătorie... Și măicuța, care risipește banii în stânga și în dreapta! Cu ce are să vina la Petersburg? Cu trei carboave în buzunar sau cu doua „bumăști”, cum spune cealaltă... bătrâna... hm! Din ce speră să trăiască mai târziu la Petersburg? Doar își da seama de pe acum, din cine știe ce motive, că *nu va putea* sta cu Dunia după căsătoria ei, nici măcar la început. O fi *scăpat* vreo vorba, pesemne, drăguțul de logodnic, din care s-a luminat măicuța, deși cu nici un preț n-ar mărturisi acest lucru și zice: *Am să refuz*. Și atunci, ce face, din ce speră să trăiască? Din cele o sută douăzeci de ruble pensie, din care se va scădea încă datoria către Afanasi Ivanovici? Acasă împletea băsmăluțe de

iarna, cosea mânecute, stricându-și ochii bătrâni. Dar acest lucru nu adaugă mai mult de douăzeci de ruble pe an la cele o sută douăzeci, asta o știu bine. Prin urmare, se bizui totuși pe noblețea sentimentelor domnului Lujin!: *Are să-mi propună singur, are să mă roage*. Așteaptă! Așa se întâmplă întotdeauna la aceste suflete admirabile, schilleriene: până în ultima clipă îl împăunează pe om, până la ultima clipă nădăduiesc că vor avea din partea lui numai bine, și cu toate că presimt contrariul, pentru nimic în lume nu și-o mărturisesc; se cutremură numai la simpla idee; se apără cu mâinile și cu picioarele de adevăr, până când omul înzorzonat de ele, le da personal cu tifla. Ar fi interesant de știut dacă domnul Lujin are decorații? Sunt gata să pariez că are *Ordinul Anna* la butonieră și că-l abordează când ia masa la diverși antreprenori și negustori. Poate că și-l va pune și la propria dumnealui nunta! Dar, lua-l-ar naiba!...

Ce să-i faci? Așa e măicuța... Dumnezeu s-o ție... Dar Dunia? Dunecika, scumpa mea, eu te cunosc prea bine! Doar aveai nouăsprezece ani când ne-am văzut ultima oară și ți-am înțeles firea. Măicuța scrie că *Dunecika poate să îndure multe*. Asta o știam. Asta am știut-o încă acum doi ani și jumătate și în acești doi ani și jumătate mereu m-am gândit la asta, tocmai la faptul că *Dunecika poate să îndure multe*. Dacă l-a putut suporta pe domnul Svidrigailov cu tot ce a urmat, înseamnă că, într-adevăr, poate îndura multe, și acum, dumneai și măicuța și-au închipuit că și domnul Lujin poate fi suportat, domnul Lujin care-și expune teoria cu privire la avantajul ce-l oferă soțiile luate din mizerie, pentru care bărbatul este un binefăcător, și și-o expune aproape la primă întâlnire. Să zicem că *l-a luat gura pe dinainte*, deși e om chibzuit (așa că s-ar putea prea bine să nu-l fi *luat gura pe dinainte*, ci să se fi grăbit să-și afirme punctul de vedere), dar Dunia, Dunia? Ea doar vede limpede ce fel de om este Lujin și știe că va trebui să trăiască cu acest om. Dar și eu știu că ea s-ar învoi mai curând să se hrănească numai cu pâine neagră și apă decât să-și vânda sufletul, că nu și-ar da libertatea sufletului în schimbul unui pic de confort. N-ar face-o nici pentru tot ducatul Schleswig-Holstein, darmite pentru domnul Lujin! Nu, Dunia era altfel din câte o știam eu și cred că nu s-a schimbat nici acum!... Ce să vorbim! E greu să-i suporti pe Svidrigailovi! E greu să colinzi guberniile și să muncești o viață întreagă pentru două sute de ruble pe an, și totuși, știu că sora mea ar prefera să ducă viața unui negru din colonii, sau a unui lituanian în slujba unui neamț din Ostsee, decât să-și pângărească sufletul și să-și încarce conștiința, legându-și viața de un om pe care nu-l respecta și cu care nu are nimic comun. Să-și lege viața pentru totdeauna, numai din interes! De-ar fi domnul Lujin din aur curat, sau o nestemată de neprețuit și tot n-ar primi să-i fie ibovnică cu cununie! De ce primește totuși? Unde-i hiba? Care-i dezlegarea enigmei? E limpede: pentru ea, pentru confortul ei, nici chiar ca să scape de moarte nu s-ar vinde, dar pentru altul, uite că se vinde! Pentru o ființă dragă, adorată, s-ar vinde! iată unde-i hiba: pentru fratele ei, pentru mama ei e gata să se vânda. Pentru ei ar vinde orișice! O, dacă-i vorba de asta, ar fi în stare să-și calce și pe conștiința! Libertate, liniște, chiar și conștiință, tot ar pune la bătaie! Calcă-se în picioare viața mea, numai ființele dragi să fie fericite! Măi mult decât atât, își va născoci o cazuistica proprie, luând pilda de la iezuiți, și pentru câțva timp va izbuti poate chiar să se liniștească, să se convingă că așa trebuie să facă pentru realizarea acestui scop măreț. Asta ești tu, Dunia, și

totul e limpede ca lumina zilei. Rodion Romanovici Raskolnikov și numai el e pe primul plan, asta este! Doamne, ar putea să-l ferească, să-l țină la universitate, să-l facă asociat la biroul de avocatură, să-i asigure întreaga existență! Și poate ca, odată și odată, va ajunge un om bogat, cu vază, respectat, și poate chiar un om cu renume! Dar mama? Păi e vorbă de Rodea, de neprețuitul ei Rodea, de primul ei născut! Cum să nu-i jertfească acestui prim născut pe fața ei, fie ea chiar Dunia! O, suflete duioase și nedrepte! Ce mai: dacă-i vorba de Rodea, ați fi în stare să acceptați până și soarta Sonecikăi! Sonecika, Sonecika Marmeladova, eterna Sonecika, a cărei soarta va dainui cât lumea și pământul! Dar voi, ați cântărit voi oare jertfa, ați cântărit-o bine? Sigur? Nu vă întrece puterile? Și merita oare?

Are rost? Știi tu, Dunecika mea, că traiul tău alături de domnul Lujin te pune pe aceeași treaptă cu Sonecika? *De dragoste nu poate fi vorba*, scrie măicuța. Dar dacă în afară de dragoste nu poate fi vorba nici măcar de stima, ci dimpotrivă, exista de pe acum un sentiment de silă, de dispreț, de dezgust, unde ajungem? Ajungem la acea *curățenie deosebită*. Nu-i așa? Va dați voi seama, pricepeți, înțelegeți voi ce înseamnă aceasta *curățenie*? V-ați gândit că aceasta *curățenie* cerută de Lujin nu se deosebește cu nimic de *curățenia* ce se cere Sonecikăi, că poate este chiar mai groaznică, mai hidoasă, mai mârșavă, căci tu, Dunecika, totuși, îți faci socoteala că vei avea un pic de confort în plus, pe când dincolo e vorba de salvarea vieții. Scump, scump se platește aceasta *curățenie*, Dunecika! Dar dacă te vor trăda puterile, dacă vei ajunge să te căiești? Câtă durere, câtă suferință, câte lacrimi vărsate în taină, căci tu, tu nu ești Marfa Petrovna! Și mama? Ce va fi cu mama? Și acum e neliniștită, se frământă, dar atunci când va vedea limpede cum stau lucrurile? Și eu?... Cum de-ați putut gândi așa ceva despre mine? Nu vreau jertfa ta, Dunecika, nu o vreau, măicuțo! Și cât trăiesc eu, căsătoria ăsta nu se va face! Mă opun!"

Raskolnikov se trezi din gândurile lui și se opri.

„Nu se va face? Dar ce ai să faci tu ca să împiedici acest lucru? Ai să-i interzici? Cu ce drept? Ce le poți promite, la rândul tău, ca să ai acest drept? Să le închini toată viața, tot viitorul *după ce vei isprăvi facultatea și-ți vei găsi un loc*? Foarte frumos, ăsta-i *viitorul*, dar astăzi? E vorba că trebuie să faci ceva chiar acum, pricepi tu? Iar tu, ce faci? Le storci de parale. Ele îți procura bani, punându-și la poprire pensia de o sută de ruble pe an și leașa domnilor Svidrigailov! De Svidrigailovi, de Afanasi Ivanovici Vahrușin cu ce le vei apăra, viitor milionar, Zeus care dispui de soarta lor? Peste zece ani? În zece ani mama va orbi tot împletind basmale și poate și din pricina lacrimilor; va cădea zdrobită de lipsurile ei fără de sfârșit; și sora? Gândește-te, ce se poate întâmpla cu sora ta peste zece ani, sau în cursul acestor zece ani? Ai ghicit?"

Își sfâșia cu un fel de amara voluptate sufletul cu aceste întrebări, care, de altminteri, nu erau noi pentru el, ci vechi și dureroase, căci și le pusese de multe ori. De multa vreme îl frământau și îi rupeau inima. Cândva, cine știe când, în sufletul lui se născuse durerea ce-l macină azi, și durerea crescuse, se adunase, iar în ultima vreme se copsese și se concentrase, luând forma unei probleme îngrozitoare, absurde, fantastice, care îi zdrobea inima și mintea, cerând neîncetat dezlegare. Scrisoarea mamei fusese ca o lovitură de trăsnet. Era limpede că nu mai putea să se frământa, să sufere pasiv, cugetând la insolubilitatea întrebărilor, ci trebuia să facă ceva, și asta chiar îndată, pe loc. Trebuia să ia o hotărâre, orice s-ar întâmpla, oricum ar fi, sau...

„Să renunț la viața! striga el deodată, cuprins de disperare. Să-mi primesc soarta așa cum este; să înăbuș o dată pentru totdeauna orice năzuință; să renunț cu desăvârșire la orice drept de a înfăptui, de a trai și de a iubi!"

„Înțelegeți oare, vă dați seama, stimate domn, ce înseamnă să nu ai unde te duce? Își aminti el deodată întrebarea pe care i-o pusese cu o zi înainte Marmelado. Căci orice om trebuie să aibă măcar un locșor unde să se poată duce..."

Deodată tresari: același gând ca și în ajun îi trecu ca un fulger prin minte. Dar nu tresări fiindcă îi revenise acest gând. Știuse mai dinainte, *presimțise* că se va întoarce negreșit în mintea lui, și-l aștepta. Căci gândul acesta nu era de ieri. Cu o singură diferență: acum o luna, ba poate chiar ieri, fusese doar un vis, pe când acum... acum apăruse nu ca un vis, ci sub un aspect nou, înspăimântător și cu totul necunoscut... și el deveni conștient de acest lucru... Simți ca o izbitură de ciocan în creier și i se întunecă în fața ochilor.

Își roti privirile, căutând ceva. Ar fi vrut să se așeze și căută o bancă; traversa parcul K. în fața lui, la vreo suta de pași, se zărea o banca. Porni cât mai iute spre ea, dar în drum avu loc o întâmplare mărunta, care îi atrase câteva clipe întreaga atenție.

Uitându-se spre bancă, văzu în fața sa, cam la douăzeci de pași, o femeie care mergea; la început, n-o luă în seama, cum nu lua în seama nici unul din lucrurile întâlnite în cale. I se întâmpla de pilda, de nenumărate ori, să ajungă acasă fără să-și poată aminti drumul pe care a mers, căci, de obicei, umbla fără să vada nimic. Dar femeia din fața lui avea ceva atât de ciudat, ca sărea în ochi la prima vedere și, puțin câte puțin, atenția lui se opri asupra ei, mai întâi fără voie, oarecum contrariindu-l, apoi tot mai stăruitor. Ar fi vrut să înțeleagă ce anume era ciudat în femeia aceea? în primul rând, părea să fie foarte tânără, și mergea pe arșița aceea cu capul gol, fără umbreluță și fără mănuși, bălabănindu-și comic brațele. Purta o rochița de mătase ușoară („mătăsică"), pusa de asemenea foarte ciudat, abia încheiata, iar la spate, în dreptul taliei, acolo de unde începea fusta, rupta de-a binelea, o fâșie întreaga se desprinsese și atârna, fluturând. Avea în jurul gâtului gol o băsmăluță, legata strâmb. Și pe deasupra, fata înainta cu pas nesigur, se poticnea, ba chiar se clatină. Aceasta întâlnire trezi până la urma întreaga lui atenție. O ajunsese în dreptul băncii, unde ea se prăbuși cu capul pe spetează și închise ochii, părând sfârșită de oboseala. Cercetând-o, Raskolnikov își dadu pe loc seama ca era beata. Părea un lucru atât de ciudat și de monstruos, încât se întrebă chiar dacă nu-l înșela vederea. Avea în fața lui aproape un copil, o fetișcană de cel mult șaisprezece ani, poate chiar numai de cincisprezece, micuța, bălaie, drăgălașa, dar aprinsa la față și chiar un pic buhăită. Părea ca fata nu-și mai dădea seama ce-i cu dânsa: sta picior peste picior, într-o atitudine nu tocmai cuviincioasă, și se vedea că aproape nu știa ce-i cu ea.

Raskolnikov nu se așeza, dar nici nu-i venea să plece; rămase nedumerit în fața fetei. Parcul K. de obicei nu este prea frecventat, iar în ziua aceea, pe la orele doua după-amiază, pe arșiță, era aproape pustiu. Totuși, la vreo cincisprezece pași, un domn se oprise la marginea aleii, vădit dornic de a se apropia de tânăra fata într-un anumit scop. O văzuse pesemne și dânsul de departe și o urmărise, dar prezența lui Raskolnikov îl stingherea. Arunca pe ascuns priviri furioase tânărului nostru și aștepta, nerăbdător, plecarea acestui coate-goale nepoftit. Asta se vedea limpede. Domnul, foarte elegant

îmbrăcat, era un om de vreo treizeci de ani, îndesat și rotofei, cu obraji roșii, buze rumene și mustăcioara. Pe Raskolnikov îl apuca furia; simți o dorință nestăvilită de a-l jigni pe acest filfizon gras. O părăsi pentru o clipă pe tânăra fata și se apropie de el.

— Hei, Svidrigailov! Ce cauți aici? striga el, strângând pumnii, cu gura strâmbata de rânjet și spumegând de furie.

— Ce înseamnă asta? întreba răstit domnul, încruntat și mirat în îngâmfarea lui.

— Cară-te, asta e!

— Cum îndrăznești, canalie?!...

Și domnul ridică bastonul. Raskolnikov se năpusti cu pumnii asupra lui, fără să se gândească că domnul acesta gras putea să doboare doi ca el. Dar, în aceeași clipă, cineva îl apucă cu putere de brațe, pe la spate, și între ei se așeza un sergent de strada.

— Sfârșiți, domnilor, nu vă luați la bătaie în gradina publică. Ce vrei dumneata? Cine ești? îl întrebă el cu asprime pe Raskolnikov, văzându-l cam zdrențaros.

Raskolnikov îl cercetă cu luare-aminte. Sergentul cu mustăți și favoriți cărunți avea o mutră cumsecade de soldat și o privire inteligentă.

— Tocmai de dumneata aveam nevoie, strigă el, apucându-l de braț. Sânt Raskolnikov, fost student... Asta nu strică s-o știi și dumneata... îi arunca el filfizonului, iar dumneata vino aici să-ți arat ceva... Și îl trase de mână până în dreptul băncii. Privește, e beata moarta, adineauri mergea pe alee; cine știe cine este, dar nu pare să fie de meserie. Mai curând a îmbătat-o cineva și și-o fi bătut joc de ea... pentru prima oară... pricepi? Apoi a azvârlit-o în strada. Privește la rochia ei ruptă, privește cum e îmbrăcată: nu ș-a îmbrăcat singura, ci a fost îmbrăcată și încă de niște mâini nepricepute, de bărbat. E limpede. Și acum, uită-te aici: la filfizonul, pe care era adineauri să-l iau la bătaie; nu-l cunosc, îl vad acum întâia oară. Dar și el a văzut fata în drum, a văzut-o beata, în neștire, și acum are poftă să se apropie și să pună mâna pe ea, profitând de starea ei, ca s-o duca cine știe unde... Asta e sigur, crede-mă, nu mă înșel. L-am văzut cum se uita la ea și cum a urmărit-o, dar l-am împiedicat, și acum abia așteaptă să plece. Ia te uită la el, s-a depărtat, s-a oprit și se face că-și răsucesce o țigară... Cum am face să-l împiedicăm? Cum am face s-o ducem acasă, gândește-te!

Sergentul pricepu situația numaidecât. Domnul cel gras, firește, nu era greu de înțeles, dar rămânea fata. Sergentul se apleca s-o vada mai bine și o compătimire sinceră i se citi pe față.

— Ce păcat! zise el, dând din cap. E un copil... Și-au bătut joc de ea, așa e. Ascultă, domnișoară, încerca s-o trezească pe fata, unde stai?

Fata deschise ochii obosiți, cu privirea împăienjenită, se uită la ei fără să înțeleagă ce o întrebau și le făcu semn cu mâna ș-o lase în pace.

— Ascultă, zise Raskolnikov, uite (se căută prin buzunare și scoase douăzeci de copeici pe care le găsi că prin minune), ia banii, cheamă un birjar și spune-i s-o duca acasă. Numai de-am putea afla unde stă!

— Domnișoara, ascultă, domnișoară, încercă sergentul după ce lua banii, am să strig un birjar și am să te duc acasă chiar eu. Unde să te duc? Unde stai?

— Lasă-mă!... Ce vă legați de mine?... îngăimă copila, cu același gest de

nerăbdare.

— Vai, vai, ce urât! Vai, ce rușine! Ce rușine, domnișoara! Sergentul da din cap cu dojana, cu mila și cu revoltă. Ce bucluc, domnule! se întoarse el spre Raskolnikov, cercetându-l din nou, în treacăt, din cap până în picioare. Pesemne îi păru ciudat: un zdrențăros care arunca banii!

— Unde ați găsit-o, departe? întrebă.

— Nu ți-am spus - mergea în față mea, clatinându-se, aici, prin parc. Cum a ajuns în dreptul băncii a căzut.

— Vai, ce rușine, ce urâte lucruri se petrec pe lume acum, Doamne! Atât de tinerică și beată! Și-au bătut joc de ea, asta așa e! Uite și rochița e ruptă... Ce desfrâu e astăzi peste tot!... O fi de familie bună, dar scăpătată... Sunt multe în ziua de azi. Pare gingașă, ca o domnișoara de neam bun... și bătrânul se apleca din nou asupra fetei.

Poate ca și el avea fete „gingașe”, care puteau fi luate drept niște „domnișoare de neam bun”, cu aerele lor de fete de familie, binecrescute și cu toate fasoanele la moda.

— Totul este, se frământa Raskolnikov, să n-o lasăm să cada în mâna ticălosului acela! Altfel, are să-și bata joc și el de dânsa! Se vede cale de trei poște ce vrea! Ia te uita, ticălosul, nu măi pleacă!

Raskolnikov vorbea tare și-l arata cu mâna. Filfizonul îl auzi, fu cit pe-aici să se înfurie iarăși, dar se răzgândi și se mărgini să-i arunce o privire diprețuitoare. Apoi mai făcu agale zece pași și se opri.

— Nu-l lasăm noi să pună mâna pe ea, răspunse sergentul, gânditor. Numai de-ar vrea ea să ne spună unde ș-o ducem, altfel... Domnișoară, asculta, domnișoara!

Și omul se aplecă din nou spre ea.

Fata deschise ochii, se uita cu luare-aminte, păru că înțelege situația, se scula de pe bancă și porni înapoi, în direcția din care venise.

— Uf, nerușinaților, ce vă tot legați de mine? mormăi dânsa, făcând din nou același gest ca să fie lasată în pace.

Porni repede, clatinându-se tot atât de tare. Filfizonul o urmărea fără s-o piarda din ochi, dar de pe o altă alee.

— Fiți liniștit, n-am să-l las, zise hotărât mustăciosul și plecă după cei doi. Ce desfrâu e acum pe lume! repeta el, oftând.

În clipa aceea, Raskolnikov, ca înțepat de o viespe, își schimbă total gândul.

— Ascultă! strigă el în urmă mustăciosului. Sergentul se întoarse.

— Lasă! Ce-ți pasă? Lasă! Să-și facă de cap! și-l arătă pe filfizon. Ce-ți pasă dumitale?

Fără să înțeleagă, sergentul îl privea cu gura căscată. Raskolnikov se porni pe râs.

— O-oh! oftă sergentul și, întorcându-i spatele, se luă după filfizon și fata, socotind pesemne că Raskolnikov era un nebun, sau poate și mai rău.

„Mi-a luat douăzeci de copeici, își zise Raskolnikov, furios, după ce rămase singur. Are să-i ia și celuilalt s-o lase pe fata să se ducă cu dânsul, și cu asta basta... Ce zor am avut să mă amestec, să vreau să ajut? Eu să ajut pe cineva? Am eu dreptul să ajut? N-au decât să se mănânce de vii, ce-mi pasă mie? Și apoi, cum am îndrăznit să-i dau aceste douăzeci de copeici? Erau oare ale mele?”

Dar, cu toate aceste cuvinte ciudate, își simțea inima grea. Se așeză pe banca părăsită. I se destrămau gândurile... în clipa aceea îi venea greu să mai judece. Ar fi vrut să adoarmă, să uite tot, apoi să se trezească și să înceapă o viață nouă...

„Biata copila! zise el, uitându-se la colțul băncii unde șezuse fata cu o clipa mai înainte. Are să se dezmeticească și are să plîngă, apoi are să afle maică-sa... Are s-o ia la palme, are s-o bată rău, are s-o facă de rușine, poate chiar are s-o alunge din casă... Și chiar dacă n-are s-o alunge, o Daria Franțevna oarecare are să adulmece prada numaidecât și fetița mea are să înceapă să treacă din mînă în mînă... Apoi va veni spitalul (asta li se întîmpla mai ales celor care trebuie să se ascunda de mamele lor foarte cinstite și-și fac de cap pe ascuns), mai târziu - iarăși spitalul... vinul... cîrciumile... și iarăși spitalul... iar peste doi-trei ani va ajunge o epava, așa încât toata viața ei nu va număra mai mult de nouăsprezece, poate chiar numai optsprezece ani... Parcă n-am mai văzut fete ca dînsa? Și ele cum au ajuns ce au ajuns? Tot așa... Ptiu! Ei, și? Se zice că așa trebuie, că un anumit procent pe an trebuie dat... diavolului, pesemne, ca să asigure sănătatea și liniștea celorlalți. Atît la suta! Ce cuvinte curățele, n-am ce zice, au născocit dumnealor! Vocabular științific, foarte liniștitor. Au zis: atîta la sută, și gata, nu mai au ce să se alarmeze. Să fi fost alt cuvînt, da, firește, atunci... atunci poate că ar fi mai neliniștitor... Poate Dunecika va fi cuprinsă și ea în acest atît la suta!... Dacă nu al anului acestuia, atunci al celui viitor?

Dar eu încotro am pornit? se întreba el deodată. Ciudat. Doar mă duceam undeva. Am citit scrisoarea și am plecat... Aha, stai, mă duceam spre Vasilievski Ostrov, la Razumihin mă duceam... acum îmi amintesc. Dar pentru ce? Și cum de mi-a venit în cap să mă duc la Razumihin tocmai acum? Ciudat lucru!"

Era în culmea mirării. Razumihin era unul dintre foștii lui colegi de facultate. De notat că Raskolnikov, cât urmăse la universitate, nu-și făcuse prieteni printre colegi, îi ocolea pe toți, nu se ducea nicăieri și numai cu greu primea pe vreunul la el. De altfel, în scurt timp, toată lumea îi întorsese spatele. Nu lua niciodată parte la adunările studențești, nici la discuții, nici la petrecerile lor.

Învăța sîrguincios, fără să-și precupețească forțele, de aceea era stimat, dar nu-l iubea nimeni. Era foarte sărac, mîndru, aproape pînă la trufie și puțin comunicativ; parcă ar fi ascuns o taină în sufletul lui. Unora dintre colegi li se părea că-i privește de sus, ca pe niște copilandri, și că-i socotește inferiori ca intelect, cultura, interese și idei.

De Razumihin se apropiase totuși, fără să știe de ce, adică nu ca ar fi legat prietenie, ci era cu el ceva mai comunicativ, mai deschis. Cu Razumihin nici nu puteai fi altfel. Era un băiat extraordinar de vesel, de expansiv și bun pînă la naivitate. De altminteri, sub aceasta naivitate se ascundeau profunzimea sufletului și demnitatea. Cei mai buni dintre colegii lui își dădeau seama de acest lucru și toți îl iubeau. Nu era prost defel, deși uneori părea, întradevăr, cam naiv. Înfățișarea lui nu trecea neobservată: era lung, deșirat, cu părul negru și mai totdeauna prost bărbierit. Uneori era cam scandalagiu și avea renume de om foarte puternic. într-o noapte, fiind într-un grup de cheflii, dintr-o singură lovitură îl doborîse pe un păzitor al ordinii publice, înalt de aproape doi metri. Putea să bea fără sfârșit, dar putea să nu pună picătură în

gură; uneori își făcea de cap în chipul cel mai nepermis, dar putea să trăiască și într-o sobrietate desăvârșită. Ce mai era deosebit la el e că nici un fel de insuccese nu-l descurajau, și condițiile mizerabile ale vieții nu izbuteau să-l deprime. Putea să locuiască chiar și pe casă, să rabde foamea și gerurile cele mai cumplite. Era foarte sărac și se întreținea absolut singur, prin munca lui. Cunoștea o mulțime de mijloace prin care putea totdeauna să-și procure bani, bineînțeles, muncind. Într-o iarnă nu făcuse de fel foc în casă, susținând că era chiar foarte placut, fiindcă omul doarme mai bine când e frig. În ultima vreme trebuise și el să părăsească facultatea, dar se grăbea din răspuțeri să-și îndrepte situația financiară ca, în scurt timp, să poată urma mai departe. Raskolnikov nu mai fusese pe la el de vreo patru luni, iar Razumihin nu-i cunoștea adresa. Cu vreo doua luni în urma, se întâlniseră pe strada, dar Raskolnikov întorsese capul și trecuse repede pe celalalt trotuar, ca să nu fie văzut. Iar Razumihin, deși îl văzuse, trecuse înainte, nevoind să-și stingherească *prietenul*.

Capitolul V

„Într-adevăr, acum câtva timp am vrut să-i cer lui Razumihin ceva de lucru, să-mi găsească niște meditații sau poate altceva... își aminti Raskolnikov, dar cu ce m-ar putea ajuta acum? Să zicem că mi-ar face rost de meditații, să zicem că ar împărți cu mine ultima copeică, presupunând că el are aceasta copeică, așa încât să-mi iau cizme și să-mi repar hainele ca să ma pot duce la meditații... hm... Și mai departe? Ce să fac cu niște pitaci? De asta am nevoie acum? E chiar stupid că mă duc la Razumihin...”

Întrebarea - pentru ce o pornise la Razumihin - îl neliniștea mai mult decât și-o mărturisea; alarmat, căuta să descopere un sens fatal acestui fapt în aparența atât de normal.

„Oare să fi sperat să mă salveze Razumihin din situația în care sunt? Să-mi fi pus toată nădejdea în el?” se întreba nedumerit.

Se gîndea, își freca fruntea și (ciudat), pe neașteptate, după îndelungata cugetare, îi răsări în minte o idee cât se poate de stranie.

„Hm... la Razumihin, rosti el deodată liniștit, ca și cum ar fi luat o hotăire nestrămutată, am să mă duc la Razumihin, asta fără doar și poate... dar nu acum... Am să mă duc la el... a doua zi după *aceea*, când se va sfîrși cu *aceea* și când totul are să pornească pe un făgaș nou...”

Se dezmetici brusc.

„După *aceea!* exclamă el, sărind de pe banca. Dar oare *asta* se va întâmpla? Se va întâmpla într-adevăr?”

Părăsi banca și porni înainte, mai mult alergînd; ar fi vrut să se întoarcă înapoi acasă, dar simți deodată că-i este sila să se întoarcă acolo; fiindcă în ungherul acela, în „dulapul” acela îngrozitor, mai bine de o luna, clocise *asta*; așa încât porni încotro văzu cu ochii.

Treptat, tremurul nervos se preschimba în fiori puternici, de parcă l-ar fi scuturat frigurile; cu toată arșița, lui Raskolnikov îi era frig. Aproape fără să-și dea seama, îmboldit de o nevoie launtrică, se străduia să cerceteze obiectele pe

care le întâlnea în cale, ca și cum ar fi căutat să-și abată atenția de la gândurile ce-l chinuiau, dar nu prea izbutea și cădea mereu în prada lor. Iar atunci când, tresărind, își ridica fruntea și se uita împrejur, uita imediat la ce se gândise cu o clipă mai înainte și chiar pe unde trecuse. Astfel străbătu Vasilievski Ostrov, ajunse la Malaia Neva, trecu podul și coti spre Ostroave. Mai întâi verdeța și aerul proaspăt îi mângîiară privirea ostenită, obișnuită numai cu praful orașului, cu varul și casele uriașe care te apasă și te înăbușă. Aici nu era nici arșiță, nici duhoare, nici cîrciumi. Dar nu trecu mult și aceste senzații noi, placute lasară locul altora, bolnăvicioase și enervante. Uneori se oprea în fața câte unei vile îmbrăcate în verdeța, privea în ograda, vedea de departe, pe balcoane și terase, femei grăbite și copii zbenguindu-se prin grădini. Îl atrăgeau mai ales florile; le privea lung. Întâlnea calești luxoase, călăreți și amazoane; îi petrecea cu priviri curioase și-i uita înainte sa-i piarda din văz. La un moment dat se opri să-și numere banii; mai avea aproape treizeci de copeici. „Douăzeci i-am dat sergentului, trei Nastasiei pentru scrisoare... prin urmare, lui Marmeladov i-am lasat ieri patruzeci și șapte sau chiar cincizeci de copeici, se gândi el; făcuse socoteala cu un scop anumit, dar uita numaidecât pentru ce scosese banii din buzunar. Își reaminti numai când ajunsese în fața unui local, un fel de birt, și simți că îi era foame. Intra în birt, bău un păhărel de votca și înghiți câteva îmbucături de placinta umplută nici el nu știa cu ce. Isprăvi de mâncat pe drum. Nu mai băuse votca de multă vreme și, deși nu luase decât un păhărel, acesta își făcu numaidecât efectul asupra lui. Picioarele i se îngreuiară și simți că-l trage la somn. Porni spre casa, dar, ajungînd la Petrovski Ostrov se opri, frînt de oboseala, parași drumul, se strecura în tufișuri, căzu pe iarba și adormi pe loc.

Creierul bolnav făurește adesea visuri extraordinar de precise și de vii, care par grozav de reale. Uneori, imaginile ce se înfiripa sunt monstruoase, dar atmosfera din vis, împrejurările și întregul proces al reprezentării sunt atât de veridice, pline de amănunte atât de subtile și neașteptate, care corespund și întregesc într-o îmbinare atât de artistică întreagă plasmuire, încât, treaz fiind, același om nu le-ar putea închipui nici dacă ar fi un maestru de talia lui Pușkin sau Turgheniev. Aceste vise, vise bolnăvicioase, trăiesc de obicei multă vreme în conștiința și impresionează puternic organismul șubrezit și surescitat.

Raskolnikov avu un coșmar înfiorător. Se făcea că era copil și se afla în orașul natal. Avea șapte ani, era zi de sărbătoare, în amurg, și se plimba cu tatăl său afara din oraș. Ziua era cenușie, aerul greu, înăbușitor; locurile erau tocmai ca acelea pe care le păstra în amintire; dar în mintea lui amănuntele erau mai șterse decât în vis. Orășelul, deschis din toate părțile, se vedea ca în palmă, nicăieri nu era nici măcar o răchită; numai departe, la capătul pământului, orizontul părea tivit de dunga neagră a pădurii. La cîțiva pași de ultima grădina se afla o cîrciumă mare, care îl impresiona totdeauna neplăcut, ba îi inspiră chiar teama când trecea prin fața ei în plimbările lui cu tata. Acolo se înghesuia întotdeauna atîta lume care urla, rîdea tare, înjura ori cânta atât de urît și de răgușit; se iscau și bătai; prin împrejurimi mișunau mutre fioroase, bete... Când le vedea, băiatul se lipea de tatăl lui și tremura ca varga. De la cîrciumă se deschidea un drum de țară, totdeauna plin de colb, un colb nemaipomenit de negru. Drumul șerpua mai departe și la vreo trei sute de pași cotea la dreapta, de-a lungul cimitirului orașului. În mijlocul cimitirului

era o biserică de zid cu o turlă verde, unde se ducea de două ori pe an cu tatăl și mama lui la liturghie, când se făcea parastasul pentru bunica moartă de multă vreme și pe care el nu o văzuse niciodată. Cu acest prilej, aduceau de acasă un blid alb cu colivă, acoperit cu un șervet; coliva era dulce, cu orez și cu stafide înfipite în formă de cruce. Îi erau dragi biserica și icoanele ei vechi, cele mări multe fără rame, și bătrînul preot, căruia îi tremura capul. Alături de lespede care acoperea mormîntul bunicii se afla un mormînt mai mic, al frățiorului său mort la șase luni, pe care, de asemenea, nu-l cunoscuse și n-avea cum să-l țină minte, dar i se spusese că a avut un frățior și de fiecare dată când venea la cimitir își făcea cruce cu evlavie și respect, se închina și săruta crucea de pe mormînt. Acum se făcea ca merge cu tatăl său pe drumul cimitirului și trece prin fața cîrciumii; el se agață de mână tatii și se uita speriat la cîrciumă. O scenă ciudată îi atrage atenția: pare să fie o petrecere, fiindcă în fața cîrciumii se înghesuie tîrgovețe gătite, femei cu bărbații lor și tot soiul de haimanale. Toți sunt beți, toți cîntă tare, iar în fața porții sta o căruța, dar o căruța ciudată, mai bine zis un fel de camion, la care se înhamă cai mari de tracțiune și se transporta mărfuri sau butoaie cu vin. De obicei îi placea grozav să privească acești cai uriași de tracțiune, cu coame lungi și cu picioare groase, care pășeau măsurat și liniștit și cărau adevărați munți de marfă, fără nici o efortare, ca și cum le-ar fi fost mai ușor să tragă cărui în urmă lor, decât să meargă fără el. De data aceasta, însă, ciudat lucru, la căruța aceea mare era înhamată o mîrtoagă țărăneasca, roșcata, mica și prăpădita, dintre acelea care își dau sufletul până urnesc un car cu lemne de foc sau cu fân, mai ales dacă roțile se împotmolesc în noroi sau în fâgașuri, și sunt crunt bătute cu biciul de mujici, uneori chiar peste bot și peste ochi; de câte ori n-a văzut el acest lucru și i se făcea mila, atît de mila că era gata să izbucnească în lacrimi și atunci măicuța îl lua de la fereastră. Deodată, se iscă zarva mare: din cîrciumă ies, chiuind și cîntînd, cu balalaicile în mînă, niște mujici zdraveni, beți morți, cu cămăși roșii și albastre și sumane aruncate pe umeri.

— Urcați, urcați cu toții! striga unul încă tînăr, cu grumazul gros și fața cărnoasă, roșie ca sfecla. Urcați cu toții, pe toți va iau!

Din toate părțile se pornesc de îndată rîsete și strigate.

— O mîrtoagă ca asta să ne duca!

— Ai căpiat, Mikolkă, de-ai înhamat iepușoara asta la așa namila de car?

— Roaiba ăre pe puțin douăzeci de ani, fraților!

— Urcați, vă duc pe toți! strigă din nou Mikolka, sare în căruță, apuca hăturile și rămîne în picioare, în partea din față a carului. Matvei a plecat deunăzi cu murgul, strigă el din căruță, iăr iapa asta, fraților, mi-a scos sufletul; îmi vine s-o omor, stric mîncarea de pomană pe ea! N-auziți?

Urcați-vă! O pornesc la galop! Are să meargă la galop!

Și mujicul iă biciul în mînă, fericit să plesnească iapa.

— Urcați-vă, ce mai stați! rîde mulțimea. N-auziți: ăre să meargă la galop!

— N-o fi mers la galop de vreo zece ani!

— Are să meargă!

— Nu vă fie mila, fraților! Luați bice, pregătiți-vă!

— Așa e! Dați în ea!

Rîzînd și glumind, lumea se suie în căruța lui Mikolka. S-au suit vreo șase, dar ar mai putea să încapă și alții. Chefliii urcă alături de ei o muiere zdravănă și rumenă. E îmbrăcată în stambă roșie ca focul, are o *kicika** pe cap, cusută

cu mărgele, și papuci în picioare: ronțăie alune și chicotește; mulțimea râde și ea, că are și de ce: cum să ducă mîrtoagă aceea prăpădită atîta greutate și încă la galop? Doi flacăi din căruță apucă număidecât cîte un bici ca să-l ajute pe Mikolka. Răsună un „hi, hi!”, mîrtoaga se opintește, trage din răspuțeri, dar nu numai la galop, nici măcar la pas nu poate urni atîta greutate; se opintește în loc, icnește, își îndoaie spinarea sub ploaia de lovituri a celor trei bice care cad peste ea ca grindină. Risul celor din căruță și al celor de pe laturi se întetește; Mikolka e furios; plin de mînie, lovește în neștire în iepușoară, ca și cum ar fi crezut cu adevărat că eă poate sa meargă la galop.

— Luați-mă și pe mine, fraților! strigă un flacău din mulțime, doritor să iă parte și el la petrecere.

— Urcă! Urcăți cu toții! zbiară Mikolka. Are să ne duca pe toți! O omor în bătaie!

Și lovește, și lovește, și, în furia lui, nu mai știe cu ce să dea în cal.

— Tăticule, tăticule, țipă Raskolnikov, tăticule, uită-te ce fac! Tăticule, uite cum bat bietul căluț!

— Haide, haide să mergem! spuse tatăl. Ia, niște bețivi, își fac de cap, proștii! Hai să mergem, nu te mai uita!

El vrea să-l ia de acolo, dar copilul se smulge din mâinile lui, și, ieșindu-și din fire, se repede la cal. Bietului căluț i-a venit ceasul de pe urmă. Răsufla greu, se oprește, se opintește iar, e gata să căda.

— Omoriți-l! zbiară Mikolka. Dacă-i vorbă pe așa, îl bat până îl omor!

— Dar tu nu ești creștin, vîrcolacule?! striga un bătrîn din mulțime.

— Un' s-a mai văzut ca o mîrtoagă ca astă să ducă atîta greutate? adaugă altul.

— Ai s-o dai gata! strigă ăl treilea.

— Nu te băga! E al meu! Fac ce vreau. Urcăți în căruță! Urcăți cu toții! Vreau să meargă la galop!...

Deodată izbucnește o explozie de rîsete care acoperă totul: iepușoara n-a mai putut răbda atâtea lovituri și, cu toată neputința ei, s-ă apucat să âzvrle din picioare. Până și bătrînul nu-și măi poate stăpîni zîmbetul: auzi dumneata, o mîrtoagă prăpădită și zvîrle din picioare!

Doi flacăi din mulțime înhață cîte un bici și se apropie în fugă să lovească calul din părți, fiecare de partea lui.

— Plesnește-l peste bot, peste ochi, peste ochi! strigă Mikolka.

— Cîntați, fraților! urla cineva din căruță, și toata lumea i se alătură.

Răsună un cîntec de chef, o dairea și fluierăturile acompaniază refrenul. Muierușcă din căruță sparge alune în dinți și rîde.

Copilul aleargă pe lîngă căluț, se repede în fața lui, vede cum este lovit peste ochi, chiar peste ochi! Plînge. Inima i se rupe de durere, lacrimile îi curg șiroaie. Unul dintre bătăuși îl atinge din greșeala peste față; dar el nu simte nimic, își frînge mâinile, țipa, se repede la bătrînul cel cărunț, cu barba alba, care da din cap și condamnă cele ce se petrec. O femeie îl iă de mîină și încearcă șă-l duca de acolo; dar el se smulge și se repede din nou la căluț.

Mîrtoaga e gata sa cada, dar mai încearcă o dată cu disperare sa zvîrle din picioare.

— Lua-te-ar naiba! urla, furios, Mikolka.

Aruncă biciul, se apleacă și scoate din fundul căruței o oiște lungă și groasă, o apucă de un capăt cu amîndouă mâinile și o ridică deasupra iepei.

* Podoaba pentru cap, caracteristica vechiului port rusesc, purtată de femeile măritate.

— O da gata! strigă lumea.

— E calul meu! zbiară Mikolka și lasă cu toată greutatea oiștea pe spinarea calului.

Răsună o lovitură grea.

— Da-i, da-i! De ce te-ai oprit? striga câteva glasuri din mulțime.

— O omoară!

Mikola își face vînt pentru a doua oară și o nouă lovitură cade cu putere pe spinarea bieteii mîrtoage. Crupa i se lasă în jos, dar iapa se saltă din nou, se opintește, trage din răputeri, se smucește când într-o parte, când într-alta, ca să urnească greutatea; dar șase bice o lovesc năprasnic din toate părțile, oiștea se ridică și se lasă din nou, încă o dată și încă o dată, cadentat, greu. Mikolka e în culmea furiei că nu poate să doboare iapa dintr-o lovitură.

— Are viață în ea! strigă lumea.

— Acușica are să cada, fraților, acușica se ispăvește! strigă altul.

— Da-i una cu toporul, ce mai stai! Doboar-o dintr-o dată! strigă altul.

— He-ei, mînca-te-ar puricii să te mănînce! Feriți! răcnește Mikolka.

Azvîrle oiștea, se apleacă din nou în căruță și scoate de acolo o ranga de fier. Feriți! urla el și cu toată puterea izbește în sărmanul căluț.

Lovitura spinteca aerul; căluțul se clatină, crupa i se lasă în jos; mai încearcă să se smucească o dată, dar ranga îi cade din nou, greu, pe spate, și el se prăbușește, ca și când i s-ar fi retezat toate cele patru picioare deodată.

— Doboară-l! strigă Mikolka și sare în neștire din căruță. Cîțiva flacări, roșii și beți ca și el, apucă ce se nimerește — bice, bețe, oiștea — și se reped la căluțul ce-și da sufletul. Mikolka se oprește alături și lovește în neștire cu ranga în spinarea bietului animal. Căluțul întinde botul, sufla greu și moare.

— L-a doborît! strigă mulțimea.

— Da' de ce n-a vrut să meargă la galop?

— E al meu! răcnește Mikolka cu ranga în mînă, și ochii îi sunt injectați de ură.

S-a oprit privind cu părere de rău că nu mai are în cine da.

— Omule, n-ai suflet de creștin! strigă mai multe glasuri. Bietul copil nu mai știe ce face. Țipînd, își croiește drum prin mulțime, se repede la căluț, îmbrățișează botul mort, însîngerat și-l sărută, sărută ochii, buzele... Apoi sare și, nebun de mînie, se năpustește să-l lovească cu pumnișorii pe Mikolka. În clipa aceea, tatăl, care a tot încercat să-l prinda, pune în sfârșit, mână pe el și-l scoate din mulțime.

— Hai, hai să plecam! îi spune tatăl. Să mergem acasă!

— Tăticule! Pentru ce... pentru ce au... omorît... bietul căluț? plînge el, dar răsuflarea i se taie și cuvintele izbucnesc din piept în frînturi de țipăt.

— Bețivii își fac de cap, nu e treaba noastră, să mergem! spune tatăl.

Băiatul îl prinde cu brațele de gît, simțind o povară grea care îi apasă pieptul. Ar vrea să răsuflă, să strige și... se trezește.

Raskolnikov se trezi lac de sudoare, cu părul ud, gîfîind, și se ridică îngrozit în capul oaselor.

„Slavă Domnului, n-a fost decât un vis! zise el, așezîndu-se sub copac și

răsufliind din adîncul pieptului. Dar ce-i asta? Nu cumva am febră? Ce vis oribil!"

Își simțea trupul zdrobit, iar sufletul întunecat și neliniștit. Își sprijini coatele pe genunchi și-și lasă capul în palme.

„Doamne! exclama el. Se poate oare, se poate să iau toporul, să lovesc, să-i sparg țeasta... să alunec, călcând în sîngele cald, lipicios, să rup lacătul, să fur, să mă ascund, tremurând, plin de sînge... cu toporul?... Doamne, se poate oare? Tremura ca varga. Dar ce-i cu mine?! urma el, copleșit, cuprins iarăși de nespusă uimire. Știu doar că n-am să fiu în stare, atunci de ce mă canonesc atît? Ieri încă, aseară, când m-am dus să fac... *repetiția* aceea, am înțeles clar că este peste puterile mele... De ce atunci mă chinui din nou acum? De ce m-am îndoit pîna acum? Doar încă aseară, în timp ce coboram scara, mi-am spus că este o ticăloșie, o mîrșăvie, ca este josnic, josnic... Numai închipuindu-mi cum avea să fie în *realitate*, m-a cuprins scîrba și groaza...

Nu, n-am să pot, n-am să fiu în stare, e peste puterile mele! Chiar dacă toate argumentele mele ar înlătura orice îndoiala, chiar dacă concluziile la care am ajuns în timpul acestei luni ar fi limpezi ca ziua, matematic exacte! Doamne, chiar așa fiind, tot n-am să ma pot hotărî! Nu pot s-o fac, este peste puterile mele! Atunci de ce, de ce pîână... acum încă?"...

Se scula în picioare, privi mirat în juru-i, ca și cum ar fi fost surprins că se găsește acolo, și porni spre podul T. Era palid, ochii îi ardeau ca în friguri, își simțea trupul frînt, și totuși parca răsufila mai ușor. Își dadea seama că azvîrlise de pe umeri povara înfiorătoare care-l âpăsase atîta amar de vreme și-și simțea inima ușurată și împăcata. „Doamne! se ruga el... Arata-mi calea și am să renunț la... visul acesta blestemat!"

În timp ce trecea podul, privi tăcut și liniștit Neva și asfințitul soarelui învăpăiat și strălucitor. Cu toată slabiciunea, nu se simțea obosit, ca și cum buba care copsese în tot cursul lunii, în inima lui, s-ar fi spart. Era din nou liber, liber! Se smulsese din vraja aceea rea, din farmecele acelea, scăpase de ideea halucinantă!

Mai tîrziu, când își aducea aminte de seara aceasta și de tot ce i se întîmplase în zilele acelea, clipa cu clipa, punct cu punct, trăsătura cu trăsătură, îl uimea pîână la superstiție o împrejurare care n-avea nimic prea deosebit în sine, dar la care se gîndise adesea mai tîrziu, și îi părea că avusese o înrîurire fatala asupra soartei lui. Și anume: nu izbutea să înțeleagă și sa-și explice de ce, obosit și frînt cum era, în loc să se întoarcă de-a dreptul acasă, pe drumul cel mai scurt, cum ar fi fost logic să facă, o luase prin piața Sennaia, unde nu avea nici o treaba și nu-l atrăgea nimic. Nu era un ocol mare, dar era un ocol, și absolut inutil. Firește, de zeci de ori se înapoiase acasă fără să-și amintească străzile pe care mersese dar de ce, se întreba el întruna, de ce întîlnirea aceea atît de importanta, hotărîtoare pentru soarta lui și în același timp cu totul întîmplătoare, pe care a avut-o în piața Sennaia (unde nu avusese nici un motiv să meargă), se nimerise să fie tocmai atunci, în acel ceas, în acea clipă a vieții, când - date fiind starea de spirit și împrejurările în care se găsea - avea putința sa înrîureasca atît de hotărîtor și irevocabil întreaga lui soarta? Ca și cum ar fi fost un lucru predestinat! Era aproape ora nouă seară când trecu prin Sennaia. Negustorii din dughene, tarabe, băcănii și prăvălioare trăgeau obloanele, cei cu tejghele sub cerul liber strîngeau marfa de pe mese și, laolaltă cu cumpărătorii, se împrăștia pe la casele lor. În

jurul birturilor de la parterele caselor, precum și în curțile murdare și rău mirositoare, care dadeau în piață, și mai cu seama prin fața cârciumilor, mișunau tot soiul de meseriași și de telali. Lui Raskolnikov, când ieșea în strada fără un țel anume, îi placea să treacă prin aceste locuri și prin ulicioarele învecinate. Acolo nimeni nu se uită cu dispreț la zdrențele lui; puteai fi îmbrăcat oricum, nimeni nu se scandaliza. În apropiere de ulicioara K., în colț, un târgoveț și nevastă-sa vindeau, pe două mese, diverse mărunțișuri: ață, șireturi, basmale de stamba etc. Se pregăteau și ei să plece acasă, dar mai întârziaseră, stând de vorbă cu o cunoștință de-a lor, o femeie. Această era Lizavetă Ivanovna, sau - așa cum îi zicea toata lumea - Lizavetă, sora mai mica a acelei bătrîne Aleona Ivanovna, văduvă de arhivar și cămătăreasă, la care Raskolnikov fusese cu o zi mai înainte ca să-și amaneze ceasul și să facă *repetiția*... De multa vreme aflate despre Lizavetă tot ce era de aflat, și dînsa, de asemenea, îl cunoștea într-o oarecare măsură. Era o femeie slabă, stîngace, sfioasă și supusă, de vreo treizeci și cinci de ani, aproape tîmpită, robită cu desăvârșire de soră-sa, și care muncea zi și noapte pentru dînsa, tremura de frică ei și se lăsa chiar bătută de ea. Lizavetă sta gînditoare în fața târgovețului și a nevastei lui, ținînd în mână o legătură de boarfe, și asculta cu atenție. Aceștia îi vorbeau cu înșuflețire. Când Raskolnikov o zări pe Lizavetă, o senzație ciudată, asemănătoare cu o profunde mirare, puse stăpînire pe el, deși aceasta întîlnire nu avea nimic neobișnuit.

— Dumneata, Lizaveta Ivanovna, ai putea să hotărăști după cum ți—i voia, spunea cu glas tare târgovețul. Vino mâine, pe la ceasurile șapte. Au să vina și dumnealor.

— Măine? repeta Lizaveta, trăgănat și visător, că și cum tot ar mai fi șovăit.

— Ia te uită cum te-ă băgat în sperieți Aleona Ivanovna! îi tot da înainte nevasta târgovețului, o muierușcă iute foc. Mă uit la dumneata: parca ai fi o copiliță. Ia te uita cum a pus stăpînire pe dumneata, și nici nu-ți este sora bună, ci numai vitregă!

— Să nu-i spui de asta data nimic Aleonei Ivanovna, o întrerupse bărbatul. Eu așa te sfătuiesc! Sa vii la noi fără să-i spui. E o afacere foarte bună asta. Mai tîrziu are să-și dea seama și surioara.

— Să viu?

— Vino mâine pe la șapte seara; are să vina și din partea dumnealor și o să vă învoiți singuri cum îi măi bine.

— O să punem și samovarul, adaugă nevastă-sa.

— Bine, am să viu, spuse Lizaveta, încă șovăind, și se depărta încet.

Raskolnikov trecuse înainte și nu auzise mai mult. Trecuse încet, neobservat, căutând să nu-i scape o vorbă. Uimirea, care-l cuprinsese la început, cedase treptat locul groazei, un fior îi trecu prin spate și-l cutremură. Aflase, aflase pe neașteptate, pe negîndite, că a doua zi, la ora șapte seara, Lizaveta, sora bătrînei și unica ei tovarășă de locuință, va lipsi de acasă și că, deci, bătrîna, exact la ora șapte, *va rămîne singură în casă*.

Până la locuința lui nu mai erau decât cîțiva pași. Intra în casa ca un condamnat la moarte. Nu se gîndea la nimic și nici nu era în stare să gîndească; dar simți deodată, cu întreaga-i ființă, că nu mai avea voință, nici putere de a judeca, că totul era definitiv hotărît.

Firește, chiar dacă ar fi așteptat ani de zile, cu planul gata făcut, o ocazie prielnică, tot n-ar fi putut, desigur, să dea peste o împrejurare mai favorabilă reușitei acestui plan, decât aceea ce i se prezenta acum. În orice caz, ar fi fost foarte greu să afle din ajun, atât de sigur, de exact și fără de risc, fără să pună întrebări primejdioase, fără să facă cercetări că, a doua zi, la cutare oră, bătrîna cutare, împotriva căreia planuia atentatul, va rămîne acasă singura de tot.

Capitolul VI

Mai tîrziu, Raskolnikov afla, din întîmplare, pentru ce anume tîrgovețul și nevasta-sa o invitaseră pe Lizaveta în ziua aceea. Nu era nimic neobișnuit, afacerea fiind dintre cele mai simple. O familie venită din provincie scăpătase și-și vindea unele lucruri, haine etc, numai îmbrăcăminte de femeie. Și fiindcă nu era avantajos să le vînda în piața, familia respectiva căuta o precupeață, iar Lizaveta se ocupa de afaceri de acest fel: lua comisioane, ducea tratative și avea clientela mare, fiindcă era foarte cinstita și spunea ultimul preț, nu se tocmea. Vorbea puțin, după cum am mai spus, și era o femeie supusă și sperioasă...

În ultima vreme, însă, Raskolnikov devenise superstițios, și aceasta tendința stăruia în el multa vreme. Iar mai apoi, era totdeauna înclinat să creadă că se întîmplase datorita unor influențe și coincidențe ciudate și misterioase. Încă în iarnă, Pokorev, un student pe care-l cunoștea, plecând la Harkov, îi daduse adresa bătrînei Aleona Ivanovna, în cazul că ar vrea să amăneteze ceva. Multa vreme Raskolnikov nu se dusesese la adresa indicată fiindcă mai avea meditații și izbutea să facă fața cumva cheltuielilor. Numai cu o luna și jumătate în urmă își adusese aminte de bătrîna; avea doua obiecte de amanetat: un ceas vechi, de argint, al tatălui său și un ineluș de aur, cu trei pietricele roșii, pe care i-l daduse ca amintire sora lui. Se gândi să ducă inelușul; găsi bătrîna și, de la prima vedere, fără să știe încă nimic despre ea, simți ca se naște în el o Puternica aversiune; luă de la dînsa doua „bumăști” și, la înapoiere, „între într-un local de mîna a treia. Ceru un ceai, se așeză la masa și căzu pe gînduri. O idee ciudată își făcea loc în mintea lui și-l frămînta în întregime.

Alături de el, la o măsuță vecina, ședea un student, pe care nu-și amintea să-l fi cunoscut, și un tânăr ofițer. Cei doi făcuseră o partida de biliard și acum se așezaseră să bea ceai. Deodată, Raskolnikov îl auzi pe student vorbind ofițerului despre o cămătăreasă, Aleonă Ivănovna, văduva de arhivar și îi dadu adresa ei. Până și acest fapt îi păru destul de ciudat; tocmai venea de la femeia aceea și deodată auzea vorbindu-se despre dînsa. O simpla coincidență, firește, totuși, se întîmpla că el este obsedat de o impresie foarte stranie și iată cineva, parcă anume, ar vrea să-i bătă în strună: studentul începe să vorbească despre această Aleona Ivănovna și să-i dea prietenului său fel de fel de amănunte asupra ei.

— E mare lucru femeia asta! spunea studentul. Poți oricînd să-ți faci rost de bani de la ea; e putred de bogată, ar putea să dea și cinci mii dintr-o dată,

cu toate astea primește și amanete de o rubla. Mulți studenți se duc la dînsa. Dar e și scorpie...

Începu să povestească cât e de rea și cu toane, că e de ajuns să întîrzie o zi și obiectul amanetat e pierdut. Da numai un sfert din prețul obiectului și ia cinci, sau chiar șapte la suta pe lună... etc... Studentului nu-i măi tăcea gura: povesti, între altele, că bătrîna are o soră, Lizaveta, pe care ea, așa pirpirie și pricăjita cum este, o ține ca pe o sclava, o bate din te miri ce, ca pe un copil mic, deși Lizaveta e înalta de un stîngen.

— Și Lizaveta asta este un tip! spuse studentul, rîzînd tare.

Și convorbirea urmă numai despre Lizaveta. Studentul vorbea cu vădita plăcere și rîdea întruna, iar ofițerul îl asculta cu mult interes și-l ruga s-o trimită la el să-i cîrpească rufăria. Raskolnikov nu scăpă nici un cuvînt din ce vorbeau cei doi tineri și afla multe lucruri: Lizaveta era sora mai mică, vitregă (de la alta mama) a bătrînei; trecuse de treizeci și cinci de ani. Muncea zi și noapte pentru sora ei, îi ținea loc și de bucătăreasa și de spălatoreasă și, în afară de aceasta, cosea pentru negustorii de haine gata, ba chiar se ducea să spele pe jos, și tot ce cîștiga îi dadea soră-sii. Nu îndrăznea să ia o comandă sau să primească ceva de lucru fără învoiala bătrînei. Iar bătrîna își făcuse testamentul, fapt pe care Lizaveta îl știa, și prin acest testament nu-i lăsa nici o pară chioara, ci numai mobila, scăunele etc; toți banii îi lăsa unei mînăstiri din gubernia N., pentru veșnica ei pomenire. Lizaveta n-avea cinul de nevastă de arhivar, ca soră-sa. Înalta ca o prăjină, prost alcătuită, cu picioare enorme, lungi și parcă răsucite, purta niște ghetete scîlciate, de piele de capra, nu se găsisese nimeni s-o ia de nevastă și rămăsese o simplă tîrgoveață, dar întotdeauna foarte curățică. Ceea ce îl miră și stîrnea mai ales ilaritatea studentului era că Lizaveta rămînea mereu însărcinată...

— Păi zici că e urîtă! spuse ofițerul.

— E negricioasă, ca un soldat costumat în femeie, dar știi, nu-i de fel urîtă. Are o față și niște ochi plini de bunătate, și o privire blînda. Dovada - place multora. E liniștită, blînda, sfioasă, supusa, poți să faci cu ea tot ce vrei. Și are un zîmbet frumos chiar.

— Mi se pare că-ți place și ție? rîse ofițerul.

— Da, de ciudata ce e. Cât despre blestemata aceea de bătrîna, aș ucide-o și aș jefui-o și te încredințez că nu m-ar muștra conștiința nici ătitica, adaugă studentul cu înflăcărare.

Ofițerul se porni pe rîs, iar Raskolnikov tresari. Cât de ciudat se împleteau aceste vorbe cu gîndurile lui!

— Stai, da-mi voie să-ți pun o întrebare serioasă, spuse studentul, tot mai întărit. Firește, am glumit adineauri, dar gîndește-te; pe de o parte avem o babă tîmpită, inutilă, o ființă de nimic, răutăcioasă și bolnavă, de care nimeni nu are nevoie și care, dimpotrivă, mai face și rău tuturor, care nu știe nici ea pentru ce trăiește și care azi, mâine o să moară de moarte naturală. Înțelegi?... Ai înțeles?

— Înțeleg, răspunse ofițerul, privindu-și ținta tovarășul tot mai înflăcărat.

— Ascultă acum: pe de alta parte, avem forțe tinere, pline de vlagă, care se prăpădesc de pomană, fără sprijin, și asta cu miile, peste tot locul! Câte fapte bune nu s-ar putea face, câte lucruri nu s-ar putea înfăptui sau îndrepta cu banii pe care bătrîna i-a hărăzit mînăstirii! Sute, poate chiar mii de existențe îndreptate pe calea cea bună; zeci de familii salvate din ghearele mizeriei, din

desfrîu, de la pieire, de la viciu, de la spitalele de boli venerice — și toate acestea cu banii batrînei. S-o omori, să-i iei banii, ca mai tîrziu, cu ajutorul lor, să te consacri binelui omenirii și cauzei comune; nu crezi tu că mii de binefaceri ar justifica o crimă, o singură crimă neînsemnată? Mii de vieți salvate de mizerie și descompunere cu prețul unei singure vieți. O singură moarte și, în schimb, sute de vieți salvate — nu vezi, e aproape o chestiune de aritmetică! Și, la urma urmelor, cât trage pe cântarul vieții existența acestei babe ofticoase, proaste și răutăcioase? Nici cât viața unui păduche, a unui gîndac, nici ațîta măcar, căci bătrîna este daunătoare pentru semenii ei. Strică viața altora: deunăzi, de pilda, a mușcat-o de deget pe Lizaveta, cît pe ce s-o lase fără el.

— Firește, ea nu merita să trăiască, răspunse ofițerul, dar ce vrei, natura...

— Eh, frate, natura o poți corecta și îndrepta, altfel ne-am îneca în prejudecăți. Altfel n-ar fi existat nici un om mare. Zicem: „datorie, conștiința” — n-am nimic împotrivă! Dar ce înțeles le dam? Stai, să-ți mai pun o întrebare. Ascultă!

— Nu, acum ascultă tu, vreau și eu să-ți pun o întrebare. Ascultă!

— Ei?

— Tu vorbești, faci pe oratorul, dar ia spune: *tu însuți* ai putea s-o ucizi pe bătrîna sau nu?

— Bineînțeles că nu! Am vorbit din punct de vedere al dreptății... Nu despre mine e vorba...

— După părerea mea, dacă tu însuți nu te poți hotărî la una ca asta, atunci toată vorbăria despre dreptate e de prisos! Hai să mai facem o partida.

Raskolnikov era grozav de tulburat. Firește, nu erau decât aceleași discuții și idei tinerești pe care le auzise adesea, sub altă formă și pe altă temă. Dar de ce, de ce tocmai acum se întîmpla să auda exprimate aceste idei, tocmai în clipa când și în mintea lui se nășteau... *exact aceleași gînduri?* De ce tocmai acum, când abia ieșise din odaia batrînei cu germenul acestui gînd se nimerise să auda vorbindu-se despre ea? întotdeauna i s-a părut stranie coincidența!

Și, într-adevăr, parca era scris ca discuția aceasta banala, auzită în local, să aibă o înrîurire covîrșitoare asupra desfășurării ulterioare a lucrurilor și a întregii lui sorți...

Întorcându-se acasă din piața Sennaia, Raskolnikov se trînti pe divan și rămase nemișcat o ora întreagă. Între timp, afară se întunecase; nu avea lumina și chiar de-ar fi avut nu i-ar fi trecut prin minte s-o aprinda. Mai tîrziu îi fu cu neputința să-și reamintească dacă în timpul acesta se gîndise la ceva sau nu. În sfîrșit, simțind din nou că-l apucă frisoanele, își dadu seama cu mulțumire că putea să se întinda pe divan. Peste puțin îl copleși un somn greu, apăsător, ca de plumb.

Dormi neobișnuit de mult și nu visa nimic. Nastasia, care intrase a doua zi pe la zece dimineața în odaia lui, abia reuși să-l trezească. Îi aduse ceai și pîine. Un ceai spălăcit, ce mai rămăsese în ceainicul ei.

— Ia te uita cum mai doarme! strigă dînsa, revoltată. Doarme și iar doarme!

Raskolnikov se săltă cu greu. Îl durea capul; se scula în picioare, încerca să se miște prin odaie, dar căzu din nou pe divan.

— Iar te culci? strigă Nastasia. Nu cumva ești bolnav? Raskolnikov nu-i

răspunse.

— Vrei ceai?

— Mai târziu, șopti el cu greu, închizînd ochii și răsucindu-se cu fața la perete. Nastasia rămase în picioare alături.

— Te pomenești că-i bolnav, zise femeia, dar îl lasă și pleca.

Pe la ceasurile doua se întoarse în odaie și îi aduse supă. Raskolnikov zăcea pe divan în aceeași poziție. Nu se atinsese de ceai. Nastasia se înfurie și începu să-l scuture cu răutate.

— Ce tot dormi? striga dînsa, privindu-l în silă. Raskolnikov se ridica, se așeza în capul oaselor, dar nu-i răspunse nimic și rămase cu ochii pironiți în podea.

— Ești bolnav? întrebă Nastasia, dar nici de data aceasta nu primi nici un răspuns.

— Barem mai du-te oleacă și te plimbă, zise ea după o scurtă tăcere, să mai iei aer. Ai să mănînci, au ba?

— Mai târziu... rosti el abia auzit. Du-te! și-i făcu semn să plece. Femeia mai stătu câteva clipe, privindu-l cu mila, apoi ieși din odaie.

Peste câteva minute Raskolnikov ridica ochii și privi lung ceaiul și supă. Apoi luă pîinea, o lingură și începu să mănînce.

Mîncă puțin, abia două-trei linguri, înghițite fără poftă, aproape mecanic. Capul nu-l mai durea atât de rău. După ce mîncă, se culcă din nou pe divan cu fața în jos, dar nu mai putu să adoarmă, ci zăcu nemișcat, cu obrazul înfundat în pernă. Visă întruna niște vise foarte stranii: se făcea că e în Africa, în Egipt, într-o oază. Caravana se odihnește, cămilele stau culcate, liniștite; de jur împrejur se înalță palmierii roată, toată lumea prînzește. Iar el bea apă de-a dreptul din izvorul care curge și șopotește alături. Ce apă rece, minunată, albastră, proaspătă și răcoritoare curge pe pietricelele multicolore și pe nisipul curat, cu scînteieri de aur!... Deodată, auzi limpede bătaia unui ceas. Tresări, se dezmetici, înălța capul, se uita pe fereastră, cautînd să-și dea seama cit e ceasul și, trezit de-a binelea, sări în sus, că și când cineva i-ar fi dat brînci. Se apropie în vîrfurile picioarelor de ușă, o întredeschise ușurel și trase cu urechea. Inima îi bătea cu putere. Pe scară eră liniște, că și cum toată căsă ar fi adormit... îi păru ciudat, absurd, cum de putuse să doarmă, cufundat într-un fel de amorțeală, din ajun și pînă în clipa aceea, când mai erau atâtea de făcut și nimic nu fusese pregătît... Poate că bătuse ora șase? O agitație extraordinară, febrila puse stăpînire pe el, luînd locul amorțirii și toropelii somnului. De altfel, nu avea prea multe pregătiri de făcut. Caută din răspuț să-și adune gîndurile, să nu uite nimic; dar inima îi zvîcnea atât de tare, încât răsufla cu greu. În primul rînd, trebuia să facă un laț și să-l coasă de pardesi: asta n-avea să-i ia decît un minut. Vîrî mîna sub perna, căută prin rufăria îndesată acolo și găsi o cămășă veche, ruptă, nespălată. Rupse din ea o fișie lată de vreo cinci centimetri și lungă de vreo treizeci. O îndoi, scoase de pe el pardesiul lung, bun încă, făcut dintr-un material tare, de bumbac (singurul lui palton) și începu să coasă cele două capete ale fișiei pe dinăuntru, sub brațul stîng. Mîinile îi tremurau, dar se stăpîni și-și duse treaba la bun sfîrșit, așa încât atunci când își puse pardesiul nu se vedea de loc cusătura. Acul și ața fuseseră pregătite mîi demult și se aflau în sertarul mesei, într-o hîrtiuță. Cît despre laț, era o idee a lui, foarte iscusită: lațul acesta era făcut pentru topor. Doar nu putea să meargă pe strada cu toporul în mîna, iar dacă l-ăr fi

ascuns sub pardesiu, ar fi trebuit să-l țină cu mână și așa ar fi bătut la ochi. Cu ajutorul lațului însă, era de ajuns să introducă înăuntru tăișul și toporul va atârna liniștit sub braț, tot drumul. Dacă bagă mână în buzunar poate să țină toporișca să nu se clatine; și cum pardesiul era foarte larg, un adevărat sac, nu s-ar observa că ține ceva prin buzunar. Acest laț îl născocise cu două săptămîni înainte.

După ce isprăvi pregătirile, vîrî degetele în crăpătură dintre divanul lui „turcesc” și podea, bîjbîi în colțul stîng și scoase *amanetul* demult pregătit și ascuns acolo. De altfel, nu era vorba de un amanet adevărat, ci de o bucățică de lemn, bine geluită, de mărimea și grosimea unei tabachere de argint. O găsisese întîmplător într-una din plimbările lui, într-o curte unde, într-o aripă a casei, se afla un atelier de tîmplarie. Mai tîrziu îi adaugase o bucățică subțire și neteda de tabla - o bucățică ruptă de la cine știe ce și pe care o găsisese în aceeași zi pe strada. Prinsese cele două placuțe una peste cealaltă, cruciș, cu un fir de ața, cea de fier fiind mai mica decât cea de lemn; apoi le învelise elegant într-o bucată albă de hîrtie și legase pachetul cu un nod complicat. Asta ca să ocupe cîteva momente atenția bătrînei și să poată prinde clipă prielnică, în timp ce va încerca să dezlege pachetul. Adaugase placuța de metal pentru ca pachetul să cântărească mai greu și bătrîna să nu-și dea seama de la început că „obiectul” era de lemn. Toate acestea le păstrase sub divan pentru momentul oportun. În clipa în care scoase amanetul, cineva striga în curte:

— Ehe, e trecut de mult de șase!

— De mult! Doamne!

Raskolnikov se repezi la ușă, trase cu urechea, își luă pălăria și începu să coboare, atent și ușor ca o pisică, cele treisprezece trepte ce-l despărțeau de gazda lui. Avea de făcut lucrul cel mai important: să fure toporul din bucătărie. Ca trebuia s-o facă cu toporul, hotărîse demult. Mai avea și un cuțit de grădinărie; dar nu se putea bizui pe cuțit și mai ales pe puterile lui; tocmai de aceea își fixase definitiv alegerea asupra toporului. Trebuie să vorbim în treacăt despre o particularitate ciudată pe care o aveau toate hotărîrile definitive pe care le lua: cu cât erau mai definitive, cu atât păreau mai absurde și mai monstruoase. Cu toată lupta launtrică, chinuitoare, în tot răstimpul acesta n-a putut niciodată, nici o clipă, să creadă că proiectele lui ar putea fi aduse la îndeplinire, cu adevărat.

Și chiar dacă s-ar fi întîmplat ca totul să fie ticluit și hotărît pînă la ultimul punct și n-ar mai fi existat nici un dubiu, probabil ca totuși ar fi renunțat, parîndu-i ceva absurd, monstruos și imposibil. Dar mai rămăseseră o sumedenie de puncte nerezolvate, iar îndoielile persistau. În ceea ce privește însă toporul și procurarea lui, nu se neliniștea cătuși de puțin, fiindcă era din cale-afară de ușor de rezolvat. Nastasia lipsea întruna de acasă, mai ales seara; dădea fuga ba la o vecina, ba la băcănie, iar ușa o lasa deschisă. Gazda o certa mereu pentru asta. Așadar, atunci când va sosi clipa hotărîtoare, nu avea decât să intre pe furiș în bucătărie și să ia toporul, iar mai tîrziu, peste un ceas (când totul va fi sfîrșit), să intre din nou și să-l pună la loc. Firește, se poate ca totul să nu meargă pe roate; de pilda, s-ar putea ca, venind peste o oră să pună toporul la locul lui, să dea peste Nastasia care putea să se întoarcă între timp. Atunci trebuia să urce în odaia lui să aștepte pînă va pleca din nou. Dar dacă între timp ea are nevoie de topor, observa că lipsește și

începe să facă gălagie? Ar putea să-l bănuiască, sau, cel puțin, ar avea motiv să-l bănuiască.

Dar toate acestea erau amănunte la care nu voia încă și nici nu avea timp să se gîndească. Se gîndea la ceea ce era mai important, lasînd amănuntele pentru clipă cînd se *va hotărî definitiv*. Dar asta părea absolut irealizabil. Cel puțin așa credea. De pilda, nu-și putea închipui că într-o bună zi va înceta de a gîndi, se va scula și se va duce acolo... Pînă și *repetiția* din zilele trecute (adică vizita pe care o făcuse cu gîndul de a repera definitiv locul acțiunii) nu fusese o *repetiție* serioasă, ci doar așa: „Hai să mă duc, să văd, ce să tot visez!”, și nici nu avusese puterea s-o ducă la capăt; se lasase păgubaș și fugise, indignat de el însuși. Cu toate acestea, din punct de vedere etic, socotea problema soluționată: cazuistica lui se ascuțise ca o lama de brici și nu mai găsea în mintea lui obiecțiuni raționale; dar, n-avea încredere nici în rațiunea lui și căuta cu încăpăținare, ca un rob neputincios, obiecții din afară, bijbîind ca și cum cineva l-ar fi obligat și împins s-o facă. Ziua din ajun, plină de evenimente neprevăzute și hotărîtoare, rezolvase dintr-o dată toată problema și lucra asupra lui aproape mecanic: parca l-ar fi împins de la spate o putere oarbă și neînduplecată, de neînvins. Ca și cum din nebăgare de seamă i s-ar fi prins poalele hainei într-o curea de transmisie și acum îl trăgea și pe el sub roata mașinii.

La început — de altfel, era mult de atunci — îl preocupase o întrebare: de ce aproape toate crimele ies la iveală și se descoperă atât de ușor, de ce urmele lasate de mai toți criminalii sînt atît de evidente? Treptat, ajunsese la diverse concluzii interesante și — după părerea lui - cauza principală nu consta atît în posibilitatea de a tăinui crima, cît în însăși persoana criminalului; acesta, adică mai toți criminalii, în momentul crimei suferă de un fel de paralizie a voinței și rațiunii, și de aceea se poartă cu o neglijență și ușurință fenomenală, copilarească, și asta tocmai în clipele cînd agerimea minții și prudența sunt indispensabile. După părerea lui, aceasta eclipsa a rațiunii și paralizie parțială a voinței se datorau unei stări bolnăvicioase, morbide, care se dezvoltă treptat și ajunge la paroxism cu puțin înainte de săvîrșirea crimei, persista cu aceeași intensitate în momentul crimei și cîtva timp încă, mai lung sau mai scurt, depinde - de la individ la individ — după crima: mai tîrziu, aceasta stare morbida trece, ca orice boala. În ceea ce privește întrebarea dacă boala este aceea care generează crimă, sau crima în sine, prin natura ei specială, este întotdeauna însoțită de fenomene morbide - nu se simțea în stare s-o rezolve.

Ajuns la aceste concluzii, hotărîse că el personal, în aceasta Privința, nu se va lăsa prada acestor fenomene bolnăvicioase, că va rămîne stăpîn pe rațiunea și pe voința lui în tot timpul acțiunii, și asta pentru simplul motiv că acțiunea lui „nu era o crimă”... Vom lăsa deoparte procesul datorită căruia ajunsese la aceasta concluzie; și așa am făcut destule digresiuni... să adaugăm numai că greutățile efective, pur materiale, în genere, jucau în mintea lui un rol secundar. „Este de ajuns să-ți păstrezi prezența de spirit și întreaga putere de voință, și obstacolele vor fi învinse la timpul lor, pe măsură ce le vei studia mai în amănunt...” Dar acțiunea nu începea. El nu înceta de a se îndoii de hotărîrile lui definitive și, cînd a bătut ceasul, totul s-a petrecut altfel decît a crezut, întimplator, aproape pe neașteptate.

Un fapt mărunț, cu totul neînsemnat, îl încurca grozav încă înainte de a fi coborît scara. Ajuns în dreptul bucătăriei, a cărei ușa era ca de obicei data de

perete, trase cu ochiul cu grija, ca să studieze în prealabil situația: în primul rând, să se convingă că, în lipsa Nastasiei, gazda nu intrase în bucătărie, iar dacă intrase, atunci să vada dacă ușa ce da în odaia ei era bine închisă și dînsa nu putea să-l vada când va intra să ia toporul. Cât de mare îi fu însă mirarea când constată că de data aceasta Nastasia nu numai că era acasă, în bucătărie, dar făcea și treabă: scotea rufele dintr-un coș și le întindea pe frînghie! Zărindu-l, femeia își întrerupse munca, se întoarse spre el și-l urmări cu privirea când trecu prin fața ușii. Raskolnikov se făcu că nu o vede și trecu că și cum n-ar fi observat nimic. Dar se isprăvisse: nu avea topor! Și acest fapt îl descumpăni.

„De ce-oi fi crezut eu, se gîndeă el, ajungînd în gang, că tocmai în clipa necesara ea va lipsi de acasă? De ce, de unde mi-a intrat ideea asta în cap?”... Era profund contrariat, se simțea chiar umilit într-un fel. De ciuda, îi venea să se batjocorească singur. O mînie sălbatică se aprinse în sufletul lui.

În gang se opri, îngîndurat. îi era sila să iasă în strada numai de ochii lumii, să se plimbe; și-i era și mai sila să se înapoieze în odaia lui. „Ce ocazie unica am pierdut!”, mormăi el, stînd fără nici un rost în gang în dreptul cămăruței întunecate a portarului, a cărei ușă era larg deschisă. Deodată, tresari. Sub lavița din dreapta din odaia portarului, care se afla la doi pași de el, strălucea ceva... Se uita împrejur - nu se zărea nimeni.

Pe vîrfuri, se apropie de odaie, coborî două trepte și-l strigă încetișor pe portar. „Așa și este — nu-i acasă. De altfel, trebuie să fie pe undeva pe aproape, prin curte, pentru că a lasat ușa deschisă.” Se repezi la topor (ceea ce strălucise eră într-ădevăr un topor), îl trase de sub lavița unde zăcea între doua bucăți de lemne, îl prinse pe loc în laț, vîrî amîndouă mîinile în buzunare și ieși din odaie; nimeni nu-l văzuse! „Aici nu rațiunea, ci dracul a fost la mijloc!” se gîndi el, zîmbind ciudat. Întîmplarea îi dadu un curaj nemăsurat.

Porni la drum, mergînd încet, stăpînit, fără nici o graba, ca să nu trezească vreo bănuială. Nu se prea uita la trecători, căută chiar să nu-și oprească ochii pe nici o față și să treacă neobservat. Deodată, își aduse aminte de pălăria lui. „Doamne-Dumnezeule! Acum două zile am avut bani și nu mi-am luat o șapcă!” Un blestem îi scăpa printre dinți.

Se uita întîmplător, cu coada ochiului, într-o prăvălioară și văzu că pendula arăta șapte și zece minute. Trebuia să se grăbească și, cu toate acestea, trebuia să facă un ocol: să se apropie de casă din partea cealaltă...

Altădată, când i se întîmpla să-și închipuie cum aveau să fie toate acestea, se gîndea uneori că-i va fi grozav de frica. Acum însă nu se prea temea, ba chiar nu se temea de fel. În clipa aceasta îi veneau gînduri care nu aveau nici o legătură cu ceea ce făcea; gînduri care nu stăruiau multa vreme. Astfel, trecînd prin fața grădinii Iusupov, îi veni ideea construirii unor fîntîni arteziene și-și închipui cât de bine ar răcori ele aerul din toate piețele. Treptat, ajunse la convingerea că Grădina de Vară ar trebui extinsă peste Cîmpul lui Marte și chiar unită cu Grădina Mihailovski, a palatului; ar fi frumos și extraordinar de folositor orașului. Apoi îl preocupa deodată întrebarea de ce tocmai în orașele mari, omul, nu din simpla necesitate, ci parcă anume, tinde să se așeze în acele cartiere unde nu sunt nici grădini, nici fîntîni arteziene, și unde domnesc mîndria, putoarea și toate porcăriile din lume. Apoi își aminti deodată de plimbările pe care el însuși avea obiceiul să le facă prin Piața Sennaia și se dezmetici pentru o clipă. „Ce aiureala! gîndi el. Nu, e mai bine să

nu mă gîndesc la nimic!"

„Și condamnații la moarte, când sunt duși la locul de osînda, poate că se agață cu gîndul de toate obiectele pe care le întîlnesc în cale", îi trecu deodată prin minte, ca un fulger; alungă numaidecât acest gînd... Acum se apropia: iată casa, iată poarta. Undeva, cine știe unde, ceasul bătu o singura data. „Ce-i asta? Să fie șapte și jumătate? Nu se poate, a luat-o înainte ceasul."

Spre norocul lui, în gang totul merse din nou de minune. Mai mult încă, parca anume, cu o clipa înainte, un car uriaș cu fîn intrase pe poarta, ascunzîndu-l pe Raskolnikov în timp ce străbătea gangul și, de îndată ce carul intra în curte, el se strecură pe scara din dreapta. De partea cealaltă a carului, câteva glasuri țipau și se ciorovăiau, dar nu-l observă nimeni și nu întîlni pe nimeni în calea lui. Multe ferestre care dadeau în curtea aceea uriașă, pătrată, erau deschise, dar el nu-și ridică ochii spre ele; nu se simțea în stare s-o facă. Scara care ducea spre apartamentul bătrînei era aproape, în dreapta gangului. Apuca pe scara...

Răsufla adînc, își apăsă cu mână inima care zvîcnea cu putere, pipăi toporul, îl îndreptă și începu să urce încet, trăgînd cu urechea la toate zgomotele. Dar și scara era absolut pustie; toate ușile erau încuiate; nu întîlni pe nimeni. La primul etaj, ce-i drept, ușa unui apartament era dată de perete; acolo lucrau niște zugravi, dar aceștia nu-i dadură nici o atenție. Raskolnikov stătu locului, se gîndi și sui mai departe. „Firește, ar fi fost mai bine dacă nu erau aici, dar... mai sunt doua etaje."

Iata și etajul trei, iată ușa, iată apartamentul de vizavi, cel neocupat. La etajul doi, locuința de sub apartamentul bătrînei părea de asemenea neocupată; cartea de vizita bătută în cuișoare era scoasă, locatarul se mutase!... Raskolnikov se sufoca. Pentru o clipă îi trecu prin minte o idee: „N-ar fi mai bine să plec?" Dar nu-i dadu importanță și începu să asculte ce se petrecea în apartamentul bătrînei: acolo domnea o tăcere mormîntală. Trase cu urechea spre scara, asculta mult, atent... Se mai uita o data de jur împrejur, își luă inima în dinți, se îndrepta de spate, controla dacă toporul se ținea bine în laț. „N-oi fi prea... palid? se întreba el. N-oi fi prea emoționat? E bănuitoare... Să mai aștept... să se astîmpere inima!"

Dar inima nu se astîmpăra, dimpotrivă, parca dinadins bătea tot mai tare, tot mai tare... Nu se mai putu stăpîni, întinse încet brațul spre clopoțel și sună. Pește câteva clipe mai suna o data, ceva mai tare.

Nici un răspuns. N-avea rost să mai sune, de altfel, ar fi fost nepotrivit. Bătrîna, desigur, era acasă, dar era bănuitoare și era singura, îi cunoștea întrucâtva obiceiul... și-și lipi din nou urechea de ușă. Oare simțurile să i se fi ascuțit într-atât (ceea ce era greu de admis) sau se auzea în adevăr... dar desluși deodată, de partea cealaltă a ușii, un foșnet ușor, ca și cum cineva ar fi pus cu precauție mână pe clanța și o rochie s-ar fi atins de ușă. Cineva stătea cu mână pe zăvor, căutînd să rămînă neobservat și asculta, pîndindu-l dinăuntru, ca și dînsul, de afara și poate cu urechea lipită de ușă...

Dinadins, făcu o mișcare mai zgomotoasă, mormăi ceva ca să nu dea impresia că se ascunde; apoi mai sună o dată, fără grabă, fără nerăbdare, ca un om așezat. Mai tîrziu, când își aducea aminte de toate, aceasta clipă îi rămăsese deosebit de limpede și de viu întipărită în minte; niciodată nu și-a putut explica mai tîrziu de unde luase atîta viclenie, cu atît mai mult cu cît, din pricina emoției, mintea i se întuneca din cînd în cînd și aproape nu-și mai

simțea trupul... O clipă mai târziu auzi trăgându-se zăvorul.
Capitolul VII

Ca și rândul trecut, ușa se întredeschise puțin de tot și doi ochișori ageri și bănuitori îl fixară din întuneric. Atunci Raskolnikov se zăpăci și făcu o mare greșeala.

De teama să nu se sperie bătrîna, văzînd că sunt singuri și gîndind că aspectul lui n-are să inspire încredere, puse mână pe clanță. Și trase ușa spre el, ca nu cumva baba să i-o închida în nas. Văzînd aceasta, bătrîna nu smuci ușa spre ea, dar nici nu luă mina de pe clanță, așa încît Raskolnikov fu cît pe aci s-o tragă afară, pe scară, cu ușă cu tot. Iar cînd văzu că ea rămîne în prag, închizîndu-i trecerea, și nu-l lasă să intre, porni înainte fără să țină seama de ea. Femeia, speriată, sări într-o parte, voi să spună ceva, dar nu izbuti și doar îl privea cu ochii mari.

— Buna ziua, Aleona Ivanovna (începu el cu tonul cel mai firesc cu putința, dar glasul nu i se supunea, se frînse și începu să-i tremure), v-am adus... un obiect... dar, haideți mai bine... la lumina...

Și, lasînd-o pe bătrîna acolo unde se afla, intră în odaie, fără să mai aștepte să-l poftască. Bătrîna se repezi pe urmele lui; limba i se dezlegă.

— Doamne! Ce vrei?... Cine ești? Ce dorești?

— Vai de mine, Aleona Ivanovna... doar mă cunoașteți... sunt Raskolnikov... uitați-vă, v-am adus amanetul despre care v-am vorbit acum câteva zile.

Și îi întinse amanetul.

Bătrîna se uită la pachet, dar numaidecît ridica iar ochii și-i pironi asupra musafirului nepoftit, cu o privire pătrunzătoare, ciudoasă și bănuitoare. Un minut se scurse; lui Raskolnikov i se păru chiar că citește în ochii ei un fel de ironie, ca și cum femeia i-ar fi ghicit intențiile. Simți că-și pierde cumpătul, că aproape se teme, și chiar atît de tare, încît ar fi în stare - dacă-l mai privește așa, fără să sufle o vorba, încă vreo câteva secunde - s-o ia la goana.

— Ce vă uitați la mine de parcă nu m-ați cunoaște?! se răsti el furios. Dacă vreți — luați amanetul, dacă nu — mă duc la altcineva. N-am vreme de pierdut!

Nici nu se gîndise să spună aceste vorbe, izbucniseră din gură de la sine, pe neașteptate.

Bătrîna se dezmetici, iar tonul hotărît al musafirului pesemne îi dadu curaj.

— Păi și dumneata, maică, ce te... ce-i asta? întreba ea, privind amanetul.

— O tabachera de argint; doar v-am spus rândul trecut.

Femeia întinse mână.

— De ce ești așa alb la fața? Și-ți tremura mîinile! Ai fost cumva la baie?

— Friguri, răspunse Raskolnikov tăios. Pălești, vrei-nu vrei... dacă nu ai ce mînca, adaugă el, abia rostind cuvintele.

Puterile îl părăseau iarăși. Dar răspunsul părea verosimil; bătrîna lua amanetul.

— Ce-i asta? repeta dînsa, cercetîndu-l din nou cu atenție și cîntărind pachetelul în mînă.

— Un obiect... O tabacheră... de argint... uitați-vă la ea.

— Nu prea pare să fie de argint... Ia te uită ce-a mai înfășurat-o! Tot trudindu-se să dezlege sfornică, se îndreptă spre fereastră, la lumină (toate ferestrele erau închise, deși era zăpușeala) și, întorcându-i spatele, câteva clipe nu se mai ocupa deloc de el. Raskolnikov descheie pardesiul, desfăcu toporul din laț, dar nu-l scoase de tot, îl ținea cu mână dreapta sub haina. Miinile îi erau grozav de slabe; simțea cu fiecare clipa cum se înțepenesc și se răcesc mai mult. Se temea că va scăpa toporul... deodată capul începu să i se învîrtească.

— Ce-ai înfășurat aici? exclama, înciudata, batrîna, făcând o mișcare spre el.

Nu mai era nici o clipa de pierdut. Scoase toporul, îl ridică cu amîndouă miinile, abia dîndu-și seama ce face, și, aproape fără nici o efortare, aproape mecanic, îl lasă să cada cu muchia pe creștetul bătrînei. Era la capătul puterilor. Dar de îndată ce lovi cu toporul, îi reveni și puterea.

Bătrîna, după obiceiul ei, era cu capul gol. Părul bălan, ușor încăruntit și rar, uns din belșug cu ulei, era strîns împletit într-o coada subțire, ca o coada de șoricel, prinșă la ceafa cu o bucățică de pieptene de baga. Lovitura nimerise drept în moalele capului, ceea ce se datora staturii sale mici. Femeia scoase un țipăt slab, foarte slab, și deodată se lasă în jos; totuși mai avu timp să ducă miinile la cap. Într-una din ele mai ținea încă „amanetul”. Atunci Raskolnikov o lovi cu toata puterea, o data, de două ori, tot cu muchia toporului, și tot în creștetul capului. Sîngele porni să curgă ca dintr-un pahar răsturnat și trupul se prăbuși pe spate. Raskolnikov făcu un pas înapoi, o lasă să cada și se apleca numaidecât asupra ei; femeia murise. Ochii îi erau bulbucăți, ca și cum ar fi vrut să-i sară din căp, obrazul și fruntea — încrețite și schimonosite spasmodic.

Raskolnikov puse toporul jos, alături de moartă, și vîrî numaidecât mână în buzunarul ei, căutînd să nu se murdarească de sîngele care curgea încă; scotocea în buzunarul drept, cel din care femeia scosese cheile rîndul trecut. Era perfect lucid, nu mai simțea nici o amețeală, capul nu i se mai învîrtea, numai miinile îi mai tremurau încă. Mai tîrziu, își amintea că fusese cît se poate de atent și de prudent, dîndu-și osteneala să nu se murdarească de sînge... Scoase cheile numaidecât: ca și data cealaltă erau prinse toate la un loc pe un ineluș de oțel. Alergă în dormitor. Eră o odaie mica, cu un iconostas mare, cu icoane multe. Lîngă peretele opus se afla un pat, foarte curat, cu plapuma vătuită din peticele de mătase. În fața celuiilalt perete se afla scrinul. Ciudat: de îndată ce încercă să potrivească cheile la scrin, de îndată ce le auzi clinchetul, simți un fior în spate. Fu din nou cuprins de dorința de a lasă totul balta și de a pleca. Dar ăsta nu ținu decît o clipă; eră prea tîrziu ca să mai dea înapoi. Zîmbi chiar, fiindcă-i trecuse așa ceva prin cap, apoi îl fulgera un gînd neliniștitor. I se năzări deodată că bătrîna poate tot mai trăia încă și putea să-și vină în fire. Lasă cheile și scrinul și alerga înapoi, acolo unde zăcea cadavrul, apuca toporul, îl ridică, dar nu-l lasă să cada. Nu era nici o îndoială că bătrîna murise. Se aplecă și, cercetînd-o de aproape, văzu limpede că craniul fusese sfărîmăt și osul din creștet ușor strîmbăt într-o parte. Voi să-l pipăie cu degetul, dar își trase mână înapoi; și așa se vedea clar. Între timp, în jurul capului bătrînei se făcuse o băltoaca de sînge. Raskolnikov observă deodată un șnuruleț care atîrna de gîtul bătrînei; trase de el, dar șnurulețul

era tare și nu voia să se rupă; era ud de sînge. Raskolnikov încercă să scoată din sîn obiectul prins de șnur, fără să-l mai rupă, dar ceva îl împiedică să iasă. Nerăbdător, ridică din nou toporul gata să taie șnurul pe loc, pe trup, dar nu îndrăzni și cu greu, după doua minute, murdarindu-și mîinile și toporul izbuti să taie șnurul fără să se atingă de trupul neînsuflețit; nu greșise — era o pungă. De șnur erau prinse doua cruciulițe, una de chiparos și una de aramă, și o iconiță smălțuită; alături se afla un fel de pungă-port-moneu de antilopa, soioasă și în partea de sus cu o margine și un inel din metal. Punga era bine umflată; Raskolnikov o vîrî în buzunar fără să o cerceteze, zvîrli cruciulițele pe pieptul bătrînei și, luînd de data aceasta toporul cu el, se repezi din nou în iatac.

Era grozav de grăbit, apucă cheile și încerca din nou să deschida scrinul. Dar nu izbutea; cheile nu intrau în broasca. Nu că i-ar fi tremurat mîinile, dar greșea întruna: de pilda, vedea bine că cheia nu se potrivește și totuși o baga în broască. Deodată își aduse aminte și înțelese că cheia cea mare, cu limba zimțată, care se tot legăna printre cele mici, nici nu era de la scrin (așa se gîndise și rîndul trecut), ci negreșit de la vreo ladiță și că tocmai în ladița aceea poate că erau ascunse lucrurile de preț. Lasă scrinul și se vîrî sub pat, știind că bătrînele au obiceiul să țină astfel de ladițe sub pat. Într-adevăr, găsi acolo o ladiță destul de mare, ceva mai lungă de șaptezeci de centimetri, cu capacul bombat, îmbrăcata în safian roșu și împodobită cu țintișoare de oțel. Cheia zimțată se potrivea la broasca și o deschise numaidecât. Deasupra, învelita într-un cearșaf alb, se afla o haina de postav roșu, îmblănită cu iepure; dedesubt - o rochie de mătase; apoi un șal, iar mai jos, pînă la fund, nu părea să fie decât tot soiul de boarfe. Mai întîi, Raskolnikov încercă să-și șteargă mîinile de sînge pe postavul roșu al hainei. „Tot e roșu, și pe roșu sîngele nu se cunoaște, se gîndi el, apoi își veni în fire. Doamne, nu cumva îmi pierd mințile?” își zise îngrozit.

Răscoli un pic boarfele din lada; de sub haina îmblănită aluneca un ceas de aur. Atunci se repezi să scotocească lucrurile. Într-adevăr, printre ele erau amestecate obiecte de aur — brățări, lanțișoare, cercei, ace de cravată etc. Unele erau în cutioarele lor, altele numai învelite în ziar, dar înfășurate cu grijă, în foi puse în două și legate cu sforicele. Fără să întirzie, își umplu buzunarele pantalonilor și ale pardesiului, fără să mai aleagă, fără să desfacă pachetele și cutioarele; dar nu avu timp să adune multe...

Niște pași ușori răsunară în odaia în care zăcea bătrîna. Se opri și rămase împietrit ca un mort. Dar pesemne i se năzărise numai că aude pași, căci liniștea era perfectă. Apoi, foarte discret, se auzi un țipăt ușor, ca și când cineva ar fi gemut încet, întretăiat, și ar fi amuțit. Din nou se așternu o tăcere de mormînt; se scurse un minut, poate două. Raskolnikov ședea pe vine lingă ladița deschisă și aștepta cu răsuflarea tăiată; deodată sări în sus, apuca toporul și dadu buzna afară din iatăc. În mijlocul odaii se afla Lizaveta, cu o legătură mare în brațe — era albă ca varul; n-avea putere nici să strige și-o privea încremenită pe soră ei ucisa. Când îl văzu năvălind în odaie se înfiora, o cuprinse tremurul și fața i se schimonosi de groază; ridică încet brațul în sus, deschise gura fără să scoată un sunet și, încet de tot, se retrase de-a-ndaratele într-un colț al odaii, unde se ghemui fără să-și ia ochii de la el, fără să poată striga, ca și cum n-ar mai fi avut suflare. Raskolnikov se repezi asupra ei cu toporul; buzele Lizavetei se strîmbară jalnic, ca ale unui copil mic

când se sperie la vederea unui lucru care-l îngrozește și se pregătește să țipe. Nenorocita de Lizaveta era într-atât de naiva, bătuta de soartă și fusese întotdeauna atât de terorizată, încît nu-și ridică brațul să-și apere fața, cum ar fi fost natural, căci toporul era acum în dreptul obrazului ei. Își ridică numai ușor mina stingă, dar nu pînă în dreptul feței, și o întinse încet înainte, ca și cum ar fi vrut să-l depărteze. Lovitura o nimeri drept în țeastă și tăișul despică fruntea aproape pînă în creștet. Femeia se prăbuși. Raskolnikov, pierzîndu-și capul, apuca legătura pe care o ținuse ea în mînă, apoi o zvîrli cit colo și fugi în antreu.

Groaza îl cuprindea din ce în ce mai mult, mai ales după acest al doilea omor, cu totul neprevăzut. Ar fi vrut să fugă cât mai repede. Și dacă în clipa aceea ar fi fost în stare să-și dea seama, să judece limpede și să cumpănească toată greutatea situației în care se afla, să vada cât eră de disperată, de hidoasă și de absurda, să înțeleagă totodată prin ce greutăți mai avea de trecut și câte fărădelegi va trebui poate să mai comită ca să scape de acolo și să ajunga acasă, se prea poate că ar fi lasat totul baltă și s-ar fi dus imediat să se denunțe singur. Și aceasta nu din teama pentru el însuși, ci de groaza și dezgust față de ceea ce făptuise. Mai ales senzația aceasta de dezgust se ridica și creștea în sufletul lui cu fiecare clipa ce trecea. Pentru nimic în lume nu s-ar fi apropiat de ladiță și nici nu ar fi intrat în odaie.

Treptat însă îl cuprinse un fel de toropeala, o stare de visare puse stăpînire pe sufletul lui; avea clipe de amnezie, sau, mai bine zis, uita ce era mai important și se gîndea la fleacuri. De altfel, când își vîrî capul în bucătărie și văzu pe banca o găleata pe jumătate plină cu apă, înțelese că trebuia să se spele pe mîini și să spele toporul. Mîinile îi erau lipicioase și pline de sînge. Vîrî tăișul în apă, apucă o bucățica de săpun, care se afla pe prichiciul ferestrei, într-un ciob de farfurioara, și începu să se spele chiar în găleata. După ce se curăță bine, trase afară toporul, spăla fierul și frecă îndelung - timp de vreo trei minute - coada toporului, pe care se închegase sîngele; încerca chiar să-l curețe cu săpun. Apoi șterse totul cu rufe, care se uscau pe frînghia întinsă de-ă curmezișul bucătăriei, și cercetă atent toporul la fereastră. Nu rămăsese nici o urmă, doar lemnul era încă ud. Prinse cu grija toporul la locul lui, în lațul de sub braț, apoi, pe cât se putea vedea în lumina slabă din bucătărie, își cerceta pardesiul, pantalonii și cizmele. La prima vedere nu descoperi nimic suspect; numai câteva pete pe cizme. Muie o cîrpă în găleată și-și șterse cizmele. Își dadea seama că nu se vedea bine și că s-ar putea să mai fi rămas pete care să băta la ochi și pe care să nu le fi observat el. Rămase, nehotărît, în mijlocul încăperii. O idee chinuitoare, întunecată, ideea că poate înnebunește și că în clipa aceea nu mai este în stare să ia o hotărîre, să se apere, ca poate trebuia să facă cu totul altceva decît ceea ce făcea acum, se ridica încet din străfundul sufletului său... „Doamne! Trebuie să fug, să fug!” șopti el și se repezi în antreu. Dar aici îl pîndea ceva atît de înfiorător, o groaza atît de cumplită, cum nu simțise niciodată în viață.

Rămase stană de piatră fără să-și creadă ochilor: ușa, ușa de la intrare, ușa care dadea din antreu pe scara, acea ușă la care sunase puțin mai înainte și prin care pătrunsese în locuință, era acum descuiată, ba chiar crăpata de-o palmă. Nici lacăt, nici zăvor - tot timpul, în tot acest răstimp! Bătrîna poate nu încuiase din prudență. Dar, Doamne Dumnezeule! O văzuse doar ceva mai tîrziu pe Lizaveta! Și cum de a putut, cum de a putut să nu-și dea seama că

intrase pe ușă! Că doar nu trecuse prin zid!

Se repezi la ușă și puse zăvorul.

— Dar nu, iar nu fac ceea ce trebuie! Trebuie să plec, să plec...

Ridică zăvorul, deschise ușă și trase cu urechea la cele ce se petreceau pe scară.

Ascultă un timp. Undeva departe, jos, în gang, probabil, două glasuri răcneau, certându-se și înjurându-se între ele... „Ce vor'?”... Așteptă cu răbdare. Apoi larmă se potoli, ca și cum cineva ar fi înăbușit-o dintr-o dată; Oamenii se depărtaseră. Voi să iasă, dar, în aceeași clipă, o ușă care da spre scară la etajul doi se dadu de perete cu zgomot și cineva începu să coboare, fredonând un cântec. „Câtă gălagie făc cu toții!” se gândi el. închise ușă și mai așteptă puțin. în sfârșit, totul se potoli, nici o mișcare, nu măi eră nimeni. Puse piciorul pe scară, dar din nou auzi pași.

Zgomotul venea de departe, de la capătul de jos al scării. Mai târziu, își aducea aminte cum bănuise, dintru început, fără să știe de ce, că acești pași, se îndreptau neapărat *acolo*, spre etajul trei, la bătrână. De unde îi venise această presimțire? Să fi fost atât de deosebit și de semnificativ sunetul acestor pași? Erau pași grei, egali, omul nu se grăbea defel. Iată-l că a trecut de etajul întâi, iată-l mai sus, pașii răsună tot mai tare și mai tare! Se aude și respirația grea a celui care urcă. Iată-l la etajul doi... A început să urce la trei... Vine aici! Raskolnikov simți că înlemnește, ca în unele coșmaruri, când ai impresia că ești urmărit de aproape de cineva care vrea să te omoare, că acuși te ajunge, și totuși rămii ținuit locului și nu-ți poți mișcă nici măcar un deget.

În sfârșit, când omul era aproape de etajul trei, Raskolnikov tresări și izbuti să se strecoare la iuțea înapoi în locuință și să tragă ușa. Puse mână pe zăvor și-l împinse binișor, fără zgomot. Îl ajută instinctul. Apoi se pitula lângă ușă, ținându-și răsuflarea. Musafirul nepoftit ajunsese la ușă. Amândoi stăteau acum față în față, așa cum stătuse el adineauri cu bătrîna, când îi despărțea numai ușa și el trăgea cu urechea.

Musafirul răsufla greu de câteva ori. „Trebuie să fie gras și mare”, se gândi Raskolnikov, strîngînd toporul în mînă. Avea impresia că doarme și visează. Musafirul trase de clopoțel și sună tare.

De îndată ce clopoțelul de tinichea țirii răgușit, i se păru că mișcă cineva în odaie. Câteva clipe ascultă foarte încordat. Necunoscutul trase din nou de clopoțel, așteptă puțin și, nerăbdator, începu să zgîlție din răspuseri clanța. Raskolnikov privea, îngrozit, cum saltă zăvorul și, înfricoșat de moarte, așteptă să-l vada sărînd. Și, într-ădevăr, asta s-ar fi putut întîmpla, atât de tare se zgîlție ușa. Se gândi să țină zăvorul cu mână, dar *celalalt* ar fi putut să-și dea șeama. Capul parcă începuse din nou să i se învîrtească. „Am să cad!” îi fulgeră prin minte, dar necunoscutul începu să vorbească și Raskolnikov se dezmetici.

— Ce faceți acolo, dormiți, ori v-a sugrumat cineva? Afurisitelor! răcni el înfundat, ca din butoi. Hei, Aleona Ivanovna, vrăjitoare bătrîna! Lizaveta Ivanovna, frumoasa mea zînă! Deschideți! Uf, afurisitelor, ce dracu, ați adormit?

Furios, omul trase de vreo zece ori la rînd de clopoțel cu toată puterea. Pesemne că era un om autoritar, care se simțea acolo ca la el acasă. În aceeași clipă, alți pași mărunți și grăbiți răsunară pe scară. Mai venea cineva. Raskolnikov nici nu-i auzi la început.

— Să nu fie nimeni acasă? strigă noul sosit cu un glas sonor și vesel, intrând în vorbă cu primul vizitator care tot mai trăgea de clopoțel. Bună ziua, Koh!

„Judecînd după glas, trebuie să fie un om foarte tânăr”, se gîndi deodată Raskolnikov.

— Dracu să știe ce-i cu ele, cât pe aci să sparg ușa, răspunse Koh. dumneata de unde mă cunoști?

— Asta-i bună! Acum două zile la „Gambrinus” ți-am cîștigat la rînd trei partide de biliard.

— Aaa!...

— Va să zică ele nu sunt acasă? Ciudat. Ei, comedie! Unde s-a putut duce babornița? Am treabă cu ea.

— Pai și eu am treabă cu ea, frățioare!

— Ce-i de făcut atunci? Să plecăm. Păcat! Am crezut că o să fac rost de ceva bani! exclamă tânărul.

— Firește că trebuie să plecăm, dar atunci de ce mi-a spus să vin? Chiar eă, vrăjitoarea, mi-a fixat oră. Am făcut un ocol. Și apoi nu înțeleg, pe unde dracu' hoinărește! Tot anul șade acasă vrăjitoarea, clocește, zice că o dor picioarele, și acu — poftim! A apucat-o dorul de ducă!

— Să întrebăm la portar?

— Ce să întrebăm?

— Unde s-a dus și când se întoarce.

— Hm... drace... să întrebăm... Da ea nu se duce niciodată nicăieri... Omul mai trase o dată de clanță. Drace, nimic de făcut, să mergem!

— Stai! strigă deodată tânărul. Ia te uită! Vezi cum se crapă ușa dacă tragi de clanță?

— Ei, și!

— Prin urmare, ușa nu este încuiată. Este închisă cu zăvorul, sau e pus cârligul! N-auzi cum sună zăvorul?

— Ei și?

— Păi cum de nu pricepi? Astă înseamnă că ună dintre ele este acasă. Dacă ăr fi plecat amîndouă, ar fi încuiat ușa pe dinafară cu cheia și n-ar fi putut pune zăvorul pe dinăuntru. Pe când acum, n-ăuzi ! cum sună? Ca să pui zăvorul pe dinăuntru trebuie să fii acasă, pricepi dumneata? Prin urmare, ele stau acasă și nu vor să deschida!

— Bre, omule, să știi că ăi dreptate, strigă Koh, plin de uimire. Păi atunci ce tot fac ele acolo?!

Și începu să zgîlție furios ușa.

— Stai! strigă din nou tânărul. Nu mai trage! Aici e ceva... Doar ai sunat, ai tras de ușa și ele n-au deschis; prin urmare — ori au leșinat, ori...

— Ce?

— Uite ce: hai să-l chemăm pe portar; să le trezească el.

— Bun!

Și amîndoi o luară din loc.

— Stai! Rămii aici, iar eu am să dau fuga jos după portar.

— De ce să rămîn?

— Cine știe...

— Mda... poate...

— Eu mă pregătesc să fiu judecător de instrucție! Este clar, absolut clar,

că aici s-a întâmplat ceva! strigă cu înflăcărare tânărul și porni în fugă jos pe scară. Koh rămase locului, mai atinse iar, încetișor, clopoțelul, care sună o singură dată; apoi liniștit ca și cum ar fi cântărit ceva și ar fi încercat să cerceteze nu știu ce, mișcă clanța, ba trăgînd-o spre el, bă dîndu-i drumul că să se încredințeze că ușa nu era închisă decât cu zăvorul. Gîfînd, se aplecă și încercă să se uite pe gaura cheii: dar cheia era în broască, pe dinăuntru, și prin urmare nu se vedea nimic.

Raskolnikov sta țintuit și strîngea toporul în mînă. I se părea că delirează. Ar fi fost gata să se ia la bătaie cu cei care vor intra. În timpul cât cei doi băteau la ușa și se înțelegeau între ei, îi venise de cîteva ori ideea să isprăvească totul dintr-o dată și să le strige de după ușa. Uneori îi venea să-i înjure și să-și bătă joc de ei pînă vor deschide ușa. „Numai de-ar veni mai repede”, îi fulgeră prin minte.

— Ei, drăcie! Astă... începu Koh și se întrerupse.

Timpul trecea, se scurse un minut, încă unul și nu venea nimeni. Koh începu să se agite.

— Ei, drăcia dracului! urla el deodată plin de nerăbdare și, Părăsindu-și postul de pază, porni în jos grăbit, bocănind cu cizmele pe scară. Zgomotul pașilor se stinse.

„Doamne, ce-i de făcut?!”

Raskolnikov trase zăvorul, deschise ușa; nu se auzea nimic; apoi, fără să mai stea pe gînduri, ieși, închise ușa cit mai bine și porni în jos.

Coborî trei trepte când, cu un etaj mai jos, se auzi un zgomot asurzitor: unde să se mai ascunda?... Nu avea unde. Se întoarse în goana mare și dadu din nou buzna în locuința bătrînei.

— Hei, diavole, drace! Pune mână pe el!

Jos, cineva țîșni dintr-un apartament și nu alergă, ci parca se dadu de-ă dura pe scară, urlînd cât îl ținea gura:

— Mitka! Mitkă! Mitka! Mitka! Mitka! Arză-te-ar focul! Strigătul se sfîrși într-o notă pițigăiată; ultimele sunete se auziră din curte; apoi se făcu liniște. Dar în acea clipa cîteva oameni, care vorbeau tare și repede, începură să urce cu zgomot scara. Erau trei sau patru. Raskolnikov auzea deslușit glasul sonor al tânărului. „Ei sunt!”

Disperat, văzînd că nu mai e scăpare, porni în întîmpinarea lor: fie ce-o fi! Dacă-l vor opri, s-a dus pe copcă, dacă-l vor lăsa să treacă, tot e pierdut; își vor aduce aminte că l-au întîlnit pe scară. Erau aproape; îi mai despărțea numai un etaj și deodată — se văzu salvat! Cîteva trepte mai jos, la dreapta, se afla un apartament gol, deschis, acel apartament de la etajul întîi unde lucrau niște zugravi, care tocmai plecaseră, parcă anume. Probabil că ei fugiseră adineauri, făcînd atîta gălagie. Podelele fuseseră abia vopsite. În mijlocul camerei se afla un butoiuș, un ciob cu vopsea și pensule. Cât ai clipi, Raskolnikov se strecură prin ușa deschisă și se lipi de perete. Eră și timpul: ceilalți se aflau pe palier. Apoi cotiră în sus, trecură prin fața lui, urcînd la etajul trei, tot discutînd cu glas tare. Raskolnikov aștepta puțin, ieși pe vîrfuri și alergă jos.

Nici un om pe scară! Nici un om în gang. Trecu în graba prin gang și coti la stînga, pe strada.

Știa perfect de bine că, în clipa aceea, ceilalți se aflau în locuință și se mirau că ău găsit ușa deschisă, deși numai cu puțin înainte fusese încuiată:

că se uitau la cele două cadavre și că nu va trece mai mult de un minut și-și vor da seama și vor înțelege perfect că numai cu câteva clipe în urma fusesse acolo un ucigaș, care izbutise să se ascunda, să se strecoare pe lângă ei, să fuga, vor înțelege că ucigașul se pitise în apartamentul gol, în vreme ce ei urcau scara. Și cu toate acestea, cu nici un preț nu trebuia să grăbească pasul, deși pînă la primă cotitură mai rămîneau o sută de pași. „Poate că ăi fi măi bine să mă furișez în vreun gang, să aștept pe scara vreunei case necunoscute? Nu, e bucluc! Să arunc toporul? Să iau un birjar? Bucluc, bucluc!”

Iată, în sfîrșit, și ulicioara; dadu colțul mai mult mort decât viu: era pe jumătate salvat și înțelegea acest lucru: acolo mișuna lume multă, el se pierdea în mulțime că un fir de nisip și deci era greu să fie bănuț. Dar emoțiile îl istoviseră, abia de se măi ținea pe picioare. Era numai broboane de sudoare, gîtul îi era ud learcă.

— E beat turtă! strigă cineva cînd ajunsese în dreptul canalului.

Acum nu-și putea da seamă ce se petrece cu el; și cu cît trecea timpul, cu atît se simțea măi prost. Știa numai că atunci cînd ajunsese la canal se speriasse că acolo era lume mai puțină și că ăi putea fi observat măi ușor, ca fusesse gata să se înapoieze în ulicioară. Cu toate că abia îl mai țineau picioarele, făcu un ocol și ajunsese acasă, venind din cu totul altă direcție.

Nici cînd pătrunse în gangul casei lui nu-și revenise; cel puțin, abia după ce ajunsese pe scară își aduse aminte de topor. Era o problemă importantă de rezolvat: trebuia să-l pună la loc și astă fără să-l vada nimeni. Firește, el nu mai eră în stare să judece că poate ar fi fost mult măi bine să nu pună toporul la locul lui, ci să-l arunce, fie chiar măi tîrziu, în vreo curte străină.

Dar avu noroc. Ușa de la odaia portarului era închisa, dar nu încuiata, deci era probabil că portarul se întorsese acasă. Raskolnikov își pierduse însă pînă într-atîtă capacitatea de a raționa, că se duse de-a dreptul la ușă și o deschise larg. Dăca portarul l-ar fi întrebat: „Ce dorești?”, poate că i-ar fi întins pur și simplu toporul. Dar portarul lipsea și de data aceasta și Raskolnikov avu timp să pună toporul la locul lui sub banca; ba chiar așeză o bucătă de lemn deă-supra, așa cum fusesse cînd l-a luat. În drum spre odaia lui nu întilni pe nimeni; ușa gazdei era încuiată. Ajuns sus în odaia lui, se aruncă pe divan, îmbrăcat cum era. Nu adormi, dar căzu aproape în nesimțire. Dacă cineva ar fi intrat atunci, ar fi sărit în picioare și ar fi țipat. Frînturi de gînduri i se îmbulzeau în minte, dar nu putea să prinda, nu putea urmări nici unul, oricât se străduia...

PARTEA A DOUA

Capitolul I

Așa zăcu multă vreme. Uneori se trezea și atunci își dădea seama că noaptea se lasase de mult, dar nu-i trecea prin minte să se scoale. La un moment dat, observă că se luminează de ziuă. Zăcea pe divan culcat pe spate, năuc, fără să se poată descleșta din toropeala ce-l copleșise. Niște urlete înfiorătoare, deznădăjduite, venite din strada, îi ajunseră la ureche; de altfel le auzea în fiecare noapte pe la ceasurile trei. Ele îl treziră și de data aceasta. „Bețivii ies din cârciumi, se gîndi el, e aproape trei... Și sări în sus, ca și cum cineva l-ar fi smuls de pe divan. Cum! E aproape trei?” Se așeză în capul oaselor și, deodată, își aduse aminte de toate!

Mai întîi crezu că înnebunește. Simți că îngheață; dar nu era numai frisonul accesului de friguri care-l apucase încă din somn, de data aceasta îl scuturau niște fiori de-i clănțăneau dinții și se zgîlțiau toate în el. Deschise ușa și ascultă: toată casa dormea. Se uită, uimit, la el însuși, cercetă odaia fără să înțeleagă: cum de a putut aseară să lase ușa descuiată, fără să pună cîrligul, cum de a putut să se arunce pe divan nu numai îmbrăcat, dar chiar cu pălăria pe cap; pălăria căzuse pe jos și zăcea alături de pernă. „Dacă intra cineva, ce-ar fi crezut? Că sunt beat, dar...” Se repezi la fereastră. Era destula lumină și el începu în grabă să-și inspecteze, din cap pînă în picioare, îmbrăcăminte, ca să vada dacă nu cumva rămăsese vreo urmă. Dar nu, așa era bine: clănțănind din dinți se dezbracă și cercetă totul. Întoarse tot, pînă la ultimul fir de ață, pînă la ultima zdreanță și, neîncrezător, repetă inspecția de trei ori. Nu era nimic, părea să nu fi rămas nici o urmă; numai jos, acolo unde manșeta pantalonului se rosesese și se destramase, firele care atîrnau purtau urme groase de sînge închegat. Raskolnikov apuca un briceag mare și reteză franjurile. Asta părea să fie tot. Deodată, își aminti că punga și obiectele pe care le scosese din lada bătrînei se mai aflau în buzunarele lui! Nici măcar nu se gîndise să le scoată și să le ascunda! Nu-și adusese aminte de ele nici în

timpul când își cercetase hainele! Cum era cu puțința? Se grăbi numaidecât să le scoată și le arunca pe masă. După ce-și goli buzunarele, le întoarse pe dos, ca să se încredințeze că nu mai rămăsese nimic, apoi căra toată grămada într-un ungher. Acolo, jos, în colț, tapetul era rupt și desprins de perete; el înghesui toate obiectele în gaură de sub hîrtie. „Au intrat, ău dispărut din vîz cu punga cu tot!” se gîndi el ușurat, ridicându-se și privind prostește colțul cu gaura care se căscase și măi mult. Deodată însă tresari îngrozit. „Doamne! șopti el, deznădăjduit. Ce fac eu? Asta înseamnă să ascunzi? Așa se ascunde un lucru?”

Ce-i drept, nu se gîndise la obiecte; crezuse că nu va găsi decât bani și de aceea pregătise dinainte o ascunzătoare. „Dar acum, de ce mă bucur acum? se gîndi el. Așa se ascund lucrurile? Se vede ca-mi pierd mințile!” Istovit, se așeza pe divan și îndată îl zgîlții același frison. Automat, trase paltonul lui străvechi de student, călduros, dar aproape numai zdrențe, care se găsea alături, pe un scaun, și se acoperi. Apoi, pierzîndu-și cu desăvîrșire cunoștința, se scufunda într-un somn cu delir.

Dar nu trecură nici cinci minute și se trezi iar, disperat, și apuca din nou hainele. „Cum de am putut să adorm când nimic nu-i făcut?! Firește, poftim: pînă acum nici n-am scos lațul de sub braț! Am uitat, am uitat un lucru atît de important! O dovada atît de serioasă.” Smulse lațul și începu să sfîșie pînza în fișii mici, pe care le vîra sub perna, printre rufe. „Fișii de pînză ruptă în nici un caz nu pot trezi vreo bănuială; așa cred, da, așa cred!” repetă el, stînd în mijlocul camerei și cercetînd din nou, cu o dureroasă sfortare de atenție, totul în jurul lui, pe podea, pretutindeni, ca să vadă dacă n-a mai uitat ceva. Convingerea că toate simțurile, pînă și memoria, pînă și simpla puțința de a judeca îl trădează, îl chinuia nespus.

Oare a și început, oare a și început pedeapsa, de pe acum? Firește, firește, așa e!” într-adevăr, firele destrămate, pe care le tăiasă de la pantaloni, zăceau pe podea în mijlocul odăii și putea să le vada primul venit! „Unde mi-e capul? Ce se petrece cu mine?” exclamă el din nou, pierdut.

Apoi îi veni în minte ideea ciudată că s-ar putea ca și hainele lui să fie pătate de sînge, că s-ar putea să fie pete multe și el să nu le vada, fiindcă facultățile lui mintale sunt slabite, fărîmițate... fiindcă i se întunecă mintea... și deodată își aminti că văzuse sînge pe punga. „Vai de mine! Asta înseamnă că și buzunarul trebuie să fie murdar de sînge pentru că am vîrit înăuntru punga încă uda!” întoarse îndată buzunarul pe dos: așa și era! Căptușeala era pătata de sînge! „Așadar mintea nu m-a părăsit cu totul, așadar mai funcționează și rațiunea și memoria, dacă eu singur mi-am dat seama de toate astea!” se gîndi el, victorios, fericit, răsufîind adînc, din străfundul plămînilor. „Nu-i decât o slabiciune de-o clipă, pricinuită de friguri, de delir” își zise el și smulse toată căptușeala buzunarului stîng... în aceeași clipă, o rază de soare îi lumină cizma stîngă: ciorapul care ieșea din căputa găurită părea pătat. Se descălță: „Așa și este, urme de sînge! Tot vîrful ciorapului e năclait de sînge; oi fi călcat din greșeala în băltoacă... Dar acum ce să fac cu ciorapul? Unde să pun acest ciorap, franjurile tăiate de la pantaloni, buzunarul?”

Le strînse în pumn și rămase în mijlocul camerei. „În soba? Dar ei în primul rînd acolo vor căuta. Să le ard? Dar cum? Nici n-am chibrituri! Nu, mai bine să mă duc să le arunc undeva. Da! Mai bine să le arunc! repeta el, așezîndu-se pe divan. Să le arunc imediat, chiar în clipa asta, fără zăbavă!”...

Dar, în loc să făcă așa, capul îi căzu pe pernă; frisonul chinurilor îi îngheță din nou trupul; trase iarăși mantaua și se înveli. Mult timp, câteva ore în șir, îl chinui în răstimpuri același gând: „Acum, chiar acum, fără zgomot, trebuie să mă duc și să le arunc undeva pe toate, să nu le mai vad în fața ochilor, cât mai repede, cât mai repede!” încerca să se ridice de pe divan, să se scoale în picioare, dar nu avea putere. O bătaie puternică în ușa îl trezi de-ă binelea.

— Deschide odată, ce, ai murit? Doarme și doarme! țipa Nastasia, bătînd cu pumnul în ușa. Zile întregi doarme ca un cîine! Adevărat cîine! Deschide odată. E trecut de zece.

— Poate că nici nu este acasă, rosti un glas de bărbat. „Vai de mine! E vocea portarului... Ce-o fi vrînd?” Raskolnikov sari în sus și se așeza în capul oaselor. Inima îi bătea atât de tare, ca-l durea.

— Atunci cine a pus cîrligul? răspunse Nastasia. Ia te uita la el, se încuie! S-o fi temînd să nu-l fure cineva? Deschide, omule, trezește-te!

„Ce-or fi vrînd? Pentru ce a venit portarul? Au aflat tot! Sa opun rezistență sau să deschid? Ei, fie ce-o fi”...

Se ridică, se apleca înainte și săltă cîrligul.

Odaia era atât de mica, încât putea să salte cîrligul fără să se miște din pat.

Nu greșise: în prag era portarul cu Nastasia.

Aceasta îi arunca o privire ciudată. Iar el se uită sfidător și deznădăjduit la portarul care îi întindea în tăcere o foaie de hîrtie cenușie, îndoita și sigilată cu ceară.

— O citație de la secție, spuse el, dîndu-i hîrtia.

— Care secție?

— Ești chemat la poliție, la secție, cum s-ar zice. Se știe ce fel de secție.

— La poliție?... Pentru ce?...

— De un' să știu? Ești chemat - du-te.

Și portarul îl privi cercetător, apoi își roti privirile prin odaie și dadu să plece.

— Nu cumva te-ai îmbolnăvit de-a binelea? întreba Nastasia, care nu-și mai lua ochii de la el. Portarul întoarse și el capul o clipă. De ieri are fierbințeli, adaugă dînsa.

Raskolnikov nu răspunse: ținea hîrtia în mînă, fără s-o deschida.

— Nu te mai scula din pat, urma Nastasia, înduioșată, văzînd că-și lasă picioarele jos din pat. Dacă ești bolnav, poți să nu te duci, că n-o fi foc. Ce tot ții acolo în mînă?

Raskolnikov se uită și el: în mână dreapta ținea franjurile tăiate de la pantalon, ciorapul și căptușeala ruptă a buzunarului. Dormise cu ele. Mai tîrziu, gîndindu-se la toate acestea, își aduse aminte că, în cursul accesului de friguri, când se trezea din delir, le strîngea tare în mînă și adormea din nou.

— Ia te uita la el: a strîns niște zdrențe și doarme cu ele, de parca ar fi cine știe ce comoara...

Și Nastasia rîse așa cum îi era obiceiul, isteric, bolnăvicios. Raskolnikov vîrî în graba zdrențele sub manta și-și aținti privirile iscoditoare asupra ei. Deși în clipa aceea nu-i era mintea limpede, simțea că nu așa se poarta lumea cu unul care trebuie să fie arestat. „Totuși... poliția?”

— Ar trebui să bei un ceai. Vrei? Îți aduc, că mi-ă rămas...

— Nu... mă duc, mă duc chiar acum, mormăi el sculîndu-se în picioare.

— Dar poți să cobori scara?

— Mă duc...

— Cum vrei.

Femeia ieși după portar. Raskolnikov se repezi numaidecât la lumina să cerceteze ciorapul și firele tăiate de la pantalon. „Pete exista, dar nu se observa; totul e murdar, șters, decolorat. Cine nu știe dinainte, nu poate să vada mare lucru. Prin urmare, nici Nastasia n-a putut să observe de la distanța, slavă Domnului!”

Apoi, cu mâinile tremurânde, desfăcu citația și începu să citească: o citi de câteva ori și, în sfârșit, pricepu. Era o citație obișnuită, emisă de circumscripția de poliție, prin care era invitat să se prezinte în ziua aceea, la orele noua și jumătate, în biroul comisarului.

„Când s-a mai întîmplat una ca asta? N-am nici un fel de treburi cu poliția! Și de ce tocmai azi? se gîndea el, chinuit de nedumerire. Doamne, de s-ar isprăvi mîi repede! Căzu în genunchi ca sa se roage, și-i veni să rîda - nu de rugăciune, ci de el însuși. Dacă-mi este scris să merg la pierzanie, fie, îmi e totuna! Să-mi pun ciorapul! se gîndi el deodată. Are să se murdarească de praf și ău să dispară urmele. Își puse ciorapul, dar pe loc îl smulse din picior, dezgustat și îngrozit. Apoi își zise că tot nu are altul, îl puse din nou și rîse. Toate astea sunt relative, neconcludente, n-ar fi decât simple aparențe, nimic mai mult, își spuse el, cercînd să se agate de un gînd, dar tremurînd din tot trupul. Uite ca l-am încălțat! Am sfîrșit prin a mă încălța cu el!” De altfel, deznădejdea îi curmă rîsul numaidecât. „Nu, nu mă simt în stare”... se gîndi el. Picioarele îi tremurau. „De frică, șopti el. Capul i se învîrtea și-l durea din pricina febrei. Asta este un vicleșug! Vor să mă atragă printr-un vicleșug și apoi sa mă prinda în plasă, urmă el, ieșind pe scară. Cel mai rău este că aproape aiurez... sunt în stare să îndrug acolo cine știe ce prostii...” Pe scară își aminti că lasase obiectele în gaura tapetului. „Și tocmai acum, în lipsa mea, ar putea să facă o percheziție” își zise, și se opri. Dar atît de mare îi era deznădejdea, atît de cinic, dacă se poate spune astfel, ajunsese să admită că se duce la prăbușire sigură, încît renunță să se mai gîndească și porni la drum.

„De s-ar isprăvi mai repede!”

Afară domnea o arșiță de nesuferit: nici un strop de ploaie nu căzuse în ultimele zile. Iarăși praf, cărămizi și var, din nou putoarea cîrciumilor și a băcăniilor, aceiași bețivi, aceiași zarzavagii ambulanți și birjari moțîind în birjele lor. Lumina soarelui îl izbi dureros în ochi, capul începu să i se învîrtească, așa cum se întîmpla bolnavilor de friguri, când ies în strada pe o zi însorită.

Ajuns la colțul străzii din ajun, se uită cu o neliniște chinuitoare spre casa aceea... și pe loc întoarse ochii.

„Dacă mă întreabă, poate că am să mărturisesc”, se gîndi el, apropiindu-se de poliție.

Secția era la un sfert de verstă. Abia se mutase acolo, într-o casă nouă, la etajul trei. În localul vechi fusese o singură dată, mîi demult. Intrînd în gang, văzu în dreapta o scară pe care cobora un mujic cu un registru în mînă. „Un portar: așadar, secția e aici...” Și începu să urce la întîmplare. N-avea chef să întrebe de drum.

„Am să intru, am să cad în genunchi și am să spun tot...” se gîndi, ajungînd la etajul trei.

Scara era îngustă, foarte abruptă și murdară. Bucătăriile celor trei etaje

dadeau pe aceasta scară și stăteau cu ușile deschise aproape toată ziua. De aceea pe scara domnea o căldură înăbușitoare. Urcau și coborau portarii cu registrele sub braț, curieri și diverse persoane de ambele sexe, pe care-i aducea nevoia. Ușa secției era de asemenea larg deschisă. Raskolnikov pătrunse în sala, unde așteptau în picioare câțiva bărbați, și se opri. Și aici era o căldură înăbușitoare, la care se adaugă mirosul greșos de vopsea proaspătă, încă neuscătă, duhnind a ulei rînced, din odaile abia zugrăvite. Raskolnikov așteptă puțin, apoi se hotărî să înainteze și trecu în odaia vecină. Erau un șir de odaie mici, cu tavanul jos. O nerăbdare febrilă îl împingea înainte. Nimeni nu-l băga în seamă. În cea de a doua odaie ședea contopiștii care-și vedeau de scripte; nu erau îmbrăcați nici ei mult mai bine decât el și aveau un aspect destul de ciudat. Raskolnikov se apropie de unul.

— Ce vrei?

Arată citația trimisă de poliție.

— Sunteți student? întrebă conțopistul, uitîndu-se la citație.

— Da, fost student.

Conțopistul îl cercetă din ochi, de altfel, fără pic de curiozitate. Era un omuleț cu părul ciufulit, care părea preocupat numai de-ale lui.

„De la asta nu poți afla mare lucru, fiindcă lui totul îi este indiferent”, se gîndi Raskolnikov.

— Duceți-vă dincolo, la secretar, zise conțopistul, arătînd cu degetul spre cea din urmă odaie.

Raskolnikov intra în această cameră (a patra la rând) strîmtă și plină de lume, o lume ceva mai bine îmbrăcată decât în celelalte odai. Printre solicitori se aflau două femei. Una, în doliu, îmbrăcată sărăcăcios, ședea la masă în fața secretarului și scria ceea ce îi dicta acesta. Cealaltă, foarte grasă, cu pete stocajii pe obraz, arătoasă și cam luxos îmbrăcată, cu o broșă cât o farfurioară de ceai prinsă în piept, stă deoparte, în așteptare. Raskolnikov întinse secretarului citația. Acesta o privi în treacăt și zise: „Așteptați”. Apoi se ocupă mîi departe de femeia în doliu.

Raskolnikov răsufă ușurat. „Trebuie să fie altceva la mijloc!” Puțin câte puțin, începu să prinda curaj: încerca pe cât cu putința să se îmbărbăteze și să se dezmeticească.

„Orice prostie, o imprudență cât de mica și pot să mă dau de gol! Hm... Păcat că aici nu-i aer, adaugă el în gînd. Ce zăpușeala!... Mi se învîrtește și mai rău capul... și mintea de asemenea.”

Își simțea întreaga ființă răscolită și se temea să nu-și piarda stăpînirea de sine. Caută să-și fixeze gândurile asupra unui obiect oarecare, să se gîndească la orice altceva, dar nu izbutea. De altfel, îl interesa nespuse de mult secretarul: ar fi vrut să ghicească, după fizionomia lui, ce gânduri ascunde. Era un om foarte tânăr, de vreo douăzeci și doi de ani, cu o față oacheșă și mobilă, cam trecută pentru vîrsta lui. Îmbrăcat după ultima modă, ferchezuit și pomădat, părul pieptănat cu cărare dusă pînă la ceafă, purta o mulțime de inele pe degetele albe, foarte îngrijite, și lanțușoare de aur la jiletică. Schimbare chiar vreo două vorbe pe franțuzește cu un străin ce se afla în odaie și le pronunțase destul de corect.

- Dumneata de ce nu ieși loc, Luiza Ivanovna? zise el în treacăt cucoanei stocajii, gătită foc, care tot mai stătea în picioare, ca și cum n-ar fi îndrăznit să se așeze fără să fie poftită, deși scaunul era alături.

— *Ich danke*, răspunse dînsa și, în foșnet de mătăsuri, se lasă încet pe scaun.

Rochia ei azurie, garnisita cu dantela albă, învălui scaunul ca un val de spume, ocupînd mai bine de jumătate din camera. În aer se răspîndi un miros puternic de parfum. Dar cucoana zîmbea cu teamă și îndrăzneala totodată, și era vădit îngrijorata, părea că se sfiește de faptul că ocupa atîta loc și că miroase atît de tare a parfum.

Doamna în doliu isprăvi de scris și se ridică. Deodată, intra în odaie un ofițer: părea că sfidează pe toata lumea cu mersul și felul lui de a-și răsuci umerii la fiecare pas. Își arunca pe masă chipiul cu cocarda și se așeza în fotoliu. Vazîndu-l, doamna gătită sări în sus și îi făcu o reverență cu un deosebit respect; ofițerul, însă, nu-i dadu nici o atenție, iar dînsa nu mai îndrăzni să se așeze în prezența lui. Era ajutorul comisarului; avea mustați lungi, roșcate, care stăteau țepene, orizontal, sub nas, și niște trasaturi foarte mărunte, banale, care nu exprimau nimic, decât poate o oarecare impertinență, fiindcă, cu toata modestia atitudinii, expresia feței nu cadra cu îmbrăcămintea lui ponosita: fără să-și dea seama, Raskolnikov îl privise prea lung și prea fix, așa încât ofițerul se simți jignit.

— Ce vrei? striga el, pesemne mirat că un coate-goale ca Raskolnikov îndrăznește să nu intre în pămînt în fața privirii sale scăpărătoare.

— Am fost chemat... cu o citație... îngînă Raskolnikov.

— Este în legătură cu reclamația pentru neplata banilor de către domnul student, se grăbi să spună secretarul, smulgîndu-se dintre hîrțile sale. Poftim (și-i arunca un caiet, arătîndu-i un anumit pasaj), citește!

„Banii? Ce fel de bani? se gîndea Raskolnikov. Dar... atunci nu este vorba de... nu, cu siguranța!” Tresari de bucurie. își simți inima ușoară, nespus de ușoară. Parca i se luase toată greutatea de pe piept.

— La ce oră erai citat să te prezinți, stimat domn? striga locotenentul, simțindu-se fără nici un motiv, din ce în ce mai jignit. Ai fost citat pentru ora nouă și jumătate și acum e trecut de unsprezece !

— Citația mi-a fost predată abia acum un sfert de oră, răspunse Raskolnikov cu glas tare, peste umăr, înfuriindu-se și el deodată, spre mirarea lui, și chiar lasîndu-se cu placere în voia acestei furii. Nu-i destul că am venit bolnav, în toiul unui acces de friguri!!

— Te rog să nu țipi!

— Nici nu mă gîndesc să țip, vorbesc foarte liniștit, dumneata ești acela care-ți permiți să țipi la mine. Sunt student și nu permit nimănui să se răstească la mine.

Auzind acestea, ajutorul de comisar se aprinse atît de tare, că în prima clipa nu putu scoate un cuvînt, doar stropi de saliva îi țîșneau din gura. Sări ars.

— Te poftesc să taci! Te afli într-o instituție publică. Să nu te obrăznicești, domnule!

— Și dumneata te afli într-o instituție publică! exclama Raskolnikov. Și în afară de faptul că țipi, mai și fumezi, și prin urmare arăți că ne desconsideri pe toți.

Spunînd această, Raskolnikov simți o nespusa satisfacție. Secretarul îl privea, zîmbind. Ofițerul cel iute din fire rămase cu gura căscată.

— Asta nu te privește pe dumneata! răspunse el, în sfîrșit, nefiresc de tare.

Poftim de răspunde la întrebarea ce ți se pune. Arată-i despre ce este vorba, Alexandr Grigorievici. Se plînge lumea de dumneata! Nu vrei să platești! Ia te uită ce grozav e dumnealui!

Dar Raskolnikov nici nu-l măi ascultă și, apucând iute hîrtia, căuta să afle cât măi repede despre ce este vorbă. Citi o data, de doua ori, și nu înțelese nimic.

— Ce-i asta? îl întrebă el pe secretar.

— Sunteți pus sub urmărire pentru neplata unei datorii pentru care ați dat o poliță. Trebuie ori să achitați datoria, toate cheltuielile, penalizările etc, ori să răspundeți în scris, specificând când veți putea achita datoria și totodată să vă luați obligația de a nu părăsi capitala pînă la achitarea ei, de a nu înstrăina și de a nu tăinui averea ce o posedați. Creditorul este liber să vă scoată averea la mezat și să procedeze conform legilor în vigoare.

— Dar eu... eu nu sunt dator nimănui!

— Asta nu ne privește. Noi am primit pentru urmărire o poliță a cărei scadență a trecut de mult și care a fost protestată conform legilor: polița este în valoare de o sută cincisprezece ruble și a fost dată văduvei asesorului de colegiu Zărnițina acum nouă luni; de la văduva Zărnițina acest înscris a trecut spre încasare la consilierul de curte Cebărov și noi vă invităm să răspundeți la această sesizare.

— Dar Zărnițina este gazda mea.

— Și ce-i dacă va este gazda?

Secretarul privea de sus, cu un zîmbet plin de compătimire și, totodată, oarecum victorios, pe acest novice prins pentru prima oară în cleștele procedurii juridice. Părea ca zice: „Ei, cum te mai simți acum?” Dar ce-i păsa, ce-i pasă acum lui Raskolnikov de polița și de urmărire pentru neplata! Făcea oare să te neliniștești pentru atîta lucru, făcea oare să-i dai cea mai mica atenție?! Sta, citea, asculta, răspundea, întreba chiar, dar toate acestea le făcea în chip mecanic. Triumful instictului de conservare, senzația de a fi scăpat de un pericol iminent - iată ce-i umplea în clipa de față întreaga ființă: și aceasta, fără presimțiri, fără analiză, fără încercări de a ghici ce se va întîmpla mai departe, fără îndoieli și fără întrebări. Era clipa unei fericiri absolute, spontane, pur animalice. Dar tocmai atunci se petrecu în odaie ceva asemănător cu o furtuna cu fulgere și tunete. Ofițerul, încă zguduit de lipsa de respect ce i se arătase, fierbînd probabil de indignare și voind pesemne să-și satisfacă amorul propriu atins, se năpusti cu tunete și fulgere la nefericita „doamna îmbrăcata luxos”, care-l privea din clipa intrării cu zîmbetul cel măi năîng pe buze.

— Ia asculta, dezmățato! zbiera el deodată cât îl ținea gura (doamna îndoliata părăsise biroul). Ce s-a întîmplat la tine noaptea trecută? Hăi? Dezmăț, scandal, de a răsunit toata strada. Iar bătaie și beție? Vrei să ajungi la răcoare? Ți-am spus, te-am prevenit de zeci de ori că dacă se mai întîmpla o data, nu te mai iert! Și tot nu te astîmperi, destrăbălato!

Hîrtia scăpă din miinile lui Raskolnikov; o privea cu ochii căscați pe doamnă ceă luxoasa, luata în primire atît de brutal: curând însă se dumiri despre ce eră vorbă și toată povestea începu să-l distreze. Asculta cu placere, ba chiar îi venea să rîda, să rîda cu hohote... Toți nervii îi vibrau.

— Ilia Petrovici! începu grijuliu secretarul, dar se opri să aștepte clipa prielnică, fiindcă știa din experiență că ofițerul, odată înfuriat, nu măi putea fi

potolit decât doar cu forța.

Cât privește pe doamna cea luxoasă, la început aceste fulgere și trăsnete o făcură să tremure; dar ciudat: cu cât injuriile se înteeau, cu atât ea se făcea mai mieroasă, și zîmbetul cu care îi zîmbea neîncetat fiorosului ofițer era mai fermecător. Se învîrteă pe loc, făcea nesfîrșite reverențe, așteptînd cu nerăbdare să i se îngăduie, în sfîrșit, să spună și ea un cuvînt; pînă la urmă prinse momentul:

— La mine n-a fost nici un fel de gălagie și bătăi, domnule capiten, începuse să turuie deodată, cu iuțeala boabelor de mazăre ce se răstoarnă din sac; vorbea curgător rusește, dar cu un puternic accent german. Nici un scandal, nici unul, dumnealui a venit beat și eu spus tot cum a fost, domnule capiten, eu nu sunt vinovat... eu am casă onorabilă, domnule capiten, cu purtări onorabil, eu nu vrei niciodată, niciodată la mine scandal. Dumnealui a venit beat de tot și a cerut trei butilca, apoi a ridicat picior și a început cînta pian cu picior și asta nu-i frumos într-o casă onorabilă și el a spart ganz piano și asta înseamnă lipsă de manieren și eu am zis la el acest lucru. Iar dumnealui a luat butilca și a bătut pe toți la spate cu butilcă. Atunci eu am chemat repede portar și cînd Karl a venit dumnealui a învinețit ochi la Karl, și la Henriette a învinețit ochi, și a dat de cinci ori la mine peste obraz. Asta e nedelicat într-o casă onorabilă, domnule capiten, și eu am țipat: „ajutor!” Dumnealui atunci a deschis fereastra care dai la canal și a început guițat ca un purcel: rușine. Cum se poate guițat la fereastră în strada ca un purcel? Pfui, pfui, pfui! Karl a luat la el de la spate de frac și a tras la el, ăsta adevărat, domnule capiten, Karl a rupt la dînsul *seinen Rocki Aivmci* dumnealui a țipat că *man muss ihm* cincisprezece carboane amenda platim. Eu, domnule capiten, singur am dat la el cinci carboane pentru *seinen Rock*. A fost un mușteriu neonorabil, domnule Capiten, și dumnealui tot felul de scandal a făcut! Dumnealui a zis că are să publice *eine grosse Satire* despre mine pentru că dumnealui putut scrie în toate gazetele.

— Un scriitor, prin urmare?

— Da, domnule capiten, și ce mușteriu neonorabil, **domnule** capiten, dacă într-o casă onorabilă...

— Haide, haide! Ajunge! Ți-ăm spus, ți-a spus...

— Ilia Petrovici!! rosti din nou semnificativ secretarul. Ofițerul îi aruncă o privire iute; secretarul își înclina ușor capul.

— ...Asculta, stimată Laviza Ivanovna, ți-o spun pentru cea din urmă oară, auzi dumneata? urmă ofițerul. Dacă în casa ta onorabilă va mai avea loc un singur scandal, am să te bag la țuhaus, cum se spune în limbaj nobil. Ai auzit? Auzi dumneata: un literat, un scriitor ia cinci ruble pentru pulpană ruptă într-o... „Casă onorabilă!” Auzi ce sunt în stare acești scriitori? și ofițerul îi aruncă lui Răskolnikov o privire disprețuitoare. Acum două zile, la tractor, s-a întîmplat aceeași poveste: un individ a mîncat, a băut și n-a vrut să platească. Cică „am să fac o satiră”. Săptămîna trecută un altul pe vapor a insultat cu vorbe murdare familia unui onorabil consilier de stat, pe soția și pe fiica lui. Deunăzi unul a fost dat afară pe brînci dintr-o cofetărie. Iată ce fel de oameni sunt acești studenți, scriitori, propovăduitori de tot soiul... ptiu! Hai, cară-te! într-o zi am să trec chiar eu pe la tine... atunci să te ferești! Auzi?

Cu o amabilitate febrilă, făcînd reverențe în toate părțile, Luiza Ivanovna se retrase de-a-ndaratele spre ușa: dar în prag dadu cu spatele peste un

ofițer prezentabil, cu fața proaspătă, deschisă, și cu niște superbi favoriți blonzi. Era Nikodim Fomici, comisarul de circumscripție în persoană. Luiza Ivanovna se grăbi să facă o reverență pînă la pămînt și, cu pași mărunți și săltăreți, o zbughi afară.

— Iar gălagie, iar tunete și trăsnete, vijelie, urăgan! vorbi amabil și prietenos Nikodim Fomici către Ilia Petrovici. Iar te-ai enervat, iar te-ai aprins! Am auzit încă de pe scara.

— Ce să măi vorbim! răspunse **Ilia** Petrovici cu un aer de superioară plictiseală (nici măcar nu rosti „ce să mai vorbim”, ci părea un fel de „e-e-es-măi-orbim”) și se muta cu hîrțiile în mînă la o altă măsură. Străbătînd odaia, își tot mișcă teatral umerii: un paș, o mișcare, încă un paș, încă o mișcare. Iată acest domn literat, pardon, student, adică fost student, nu-și platește chiria, da polițe peste polițe, nu vrea să se mute, primim întruna plîngerii împotriva dumnealui și acest domn se scandalizează fiindcă mi-am aprins țigara în prezență dumnealui! Când pretinzi să fii respectat nu faci incorectitudini și iă priviți-l, vă rog, cum arată, cât este de vrednic de respect!

— Sărăcia nu-i un viciu, dar ce să mai vorbim! Ne cunoaștem, ești ca dinamita, te aprinzi dintr-o nimica. Iar dumneata, pesemne că te-ai simțit jignit de ceva și nu te-ai mai putut ștăpîni, urmă Nikodim Fomici vorbind amabil lui Raskolnikov. Să știi înșă că n-ai avut dreptate; e un om cum rar se găsesc, dar dinamită, curat dinamită! Se aprinde, sare în sus, arde — și gata! A trecut. Rămîne o inimă de aur și atîta tot! La regiment l-au poreclit: „locotenentul dinamită”...

- Și ce regiment, ce regiment! exclamă Ilia Petrovici, foarte mulțumit că fusese ațîț de placut măgulit, dar tot măi făcînd pe supăratul.

Raskolnikov simți deodată dorința de a le spune ceva cât se poate de placut.

— Vai de mine, domnule căpitan, începu el deodată să-i vorbească lui Nikodim Fomici, cu exagerată familiaritate, gîndiți-vă puțin la situația mea... Sunt gata să-i cer scuze domnului locotenent dacă cumva nu i-am arătat destul respect... Sunt un biet student, sărman și bolnav, deprimat (chiar așa a spus „deprimat”) de sărăcie. Fost student, fiindcă nu mă măi pot întreține, dar am să primesc bani... Am mamă și soră în gubernia X... Au să-mi trimită și... am să achit tot. Gazda mea este o femeie cumsecade, dar fiindcă mi-am pierdut meditațiile și de trei luni nu-i platesc, s-a supărat pe mine, așa că nici prînzul nu mi-l mai trimite... Nu înțeleg ce-i cu polița asta! Mi se cere să achit această poliță? Pot eu să platesc? Judecați și dumneavoastră!...

— Asta nu ne privește... încercă din nou să intervină secretarul.

— Dați-mi voie, dați-mi voie, sunt absolut de acord cu dumneavoastră, dar permiteți-mi să va explic (reîncepu Raskolnikov nu către secretar, ci tot către Nikodim Fomici, străduindu-se din răspuțeri să intre în vorbă și cu Ilia Petrovici, cu toate ca acesta scotocea cu încăpăținare printre hîrtii și, disprețuitor, nu-i dădea nici o atenție), permiteți-mi la rîndul meu să vă explic că locuiesc la dînsa de aproape trei ani, de la venirea mea din provincie și că altădată... altădată... dar, în sfîrșit, de ce n-aș recunoaște deschis la rîndul meu că, la început, îi promisesem să ma însor cu fiică dumneaei; o promisiune verbală, absolut liberă... Era o fată... de altfel, îmi placea chiar... deși nu eram îndrăgostit de dînsa... într-un cuvînt: tinerețe, adică vreau să spun că gazda mea, pe vremea aceea, îmi acorda un credit nelimitat și că, într-o oarecare

măsură, am dus o viață... am fost cam ușuratic...

— Nimeni nu va cere să ne relatați astfel de intimități, stimate domn, și nici nu avem vreme de pierdut, îl întrerupse grosolan și triumfător Ilia Petrovici, dar Raskolnikov îl opri, înflcărat, cu toate că simți deodată că-i vine foarte greu să măi vorbească.

— Dați-mi voie, dați-mi voie să vă explic la rândul meu cât de cât... cum s-au petrecut lucrurile... cu toate că sunt de acord cu dumneavoastră că este de prisos să spun toate acestea: dar, acum un an, aceasta domnișoară a murit de tifos exantematic, iar eu am rămas chiriaș, așa cum am fost. Și când gazda mea s-a mutat în apartamentul pe care-l ocupa acum, dînsa mi-a spus... și mi-a spus prietenește... că are încredere absolută în mine și toate celelalte... dar ca dacă n-am nimic împotriva să-i dau această poliță, în valoare de o sută cincisprezece ruble, cât aprecia dînsa datoria mea. Permiteți: dînsa mi-a spus tocmai că dacă îi dau aceasta hîrtie are să mă crediteze din nou cât poftesc și niciodată, niciodată — sunt propriile ei cuvinte - nu se va folosi de acest act pînă ce nu voi plăti de bunăvoie... și acum, când mi-am pierdut meditațiile și nu mai am ce mîncă, cere să fiu pus sub urmărire pentru neplata?... Ce pot spune?

— Toate aceste amănunte sentimentale, domnule, nu ne privesc, i-o reteză brutal Ilia Petrovici. Dumneata trebuie să ne dai o declarație și să semnezi obligația, cât despre făptui că ai fost îndrăgostit și toate celelalte peripecii tragice, ele nu ne interesează cătuși de puțin.

— Haide, haide, ești prea... crud, murmura Nikodim Fomici, luînd loc la masă și începînd și el să semneze hîrtii.

Părea rușinat.

— Scrieți, îi spuse secretarul lui Raskolnikov.

— Ce să scriu? întrebă tăios.

— Am să vă dictez.

Raskolnikov avu impresia că, după spovedania lui, secretarul parca începuse să-i vorbească măi de sus și mai disprețuitor, dar, ciudat, simți deodată că nu-i mai pasa de părerea nimănui și că aceasta schimbare se petrecuse într-o clipă. Dacă ar fi vrut să se gîndească cătuși de puțin, atunci, firește, s-ar fi mirat singur de faptul ca putuse chiar să le impună să-i înțeleagă sentimentele. De unde se iviseră aceste sentimente? Acum, chiar dacă odaia ar fi fost plină nu de ofițeri de poliție, ci de cei măi intimi prieteni ai lui, nu ar fi putut rosti un singur cuvînt omenos, atît de secată îi eră inimă. Senzația apăsătoare a unei izolări și a unei înstrăinări chinuitoare, nesfîrșite, puse stăpînire pe sufletul lui, și era pe deplin conștient de acest lucru. Nici josnicia confidențelor lui sentimentale în fața lui Ilia Petrovici, nici josnicia triumfului locotenentului nu stîrniseră în el această schimbare. O, ce-i păsa de propria lui ticăloșie, de toate aceste ambiții, de toți acești locotenenți, nemțoaice, urmăririi pentru neplata, polițe etc, etc? În acea clipă, dacă l-ar fi condamnat să fie ars de viu, nici atunci nu ar fi crîcnit măcar, ba chiar poate că nici nu ar fi ascultat cu atenție sentința pînă la capăt. Se petrecea în el ceva cu totul nou, straniu, neașteptat, ceva ce nu mai cunoscuse pînă atunci. Înțelegea sau, mai bine zis, avea senzația limpede, simțea cu toată ființa lui că, de acum înainte, orice mărturisire sentimentală ca cea de adineauri, ba chiar orice convorbire de la om la om nu-i mai erau îngăduite, și nu numai cu acești funcționari de poliție, dar nici chiar cu cei apropiați lui, soră și mamă, nu va

mai putea vorbi deschis. Niciodată pînă atunci nu încercase o senzație atât de stranie și de cumplită. Și ceea ce era și măi chinuitor, e că era mai curînd o senzație decât un gînd conștient, deslușit: o senzație vie, cea mai chinuitoare din câte avusese pînă atunci.

Secretarul îi dictă o declarație obișnuită în astfel de cazuri: „nu pot achita, promit să achit pe data de... (cîndva), nu voi părăsi orașul, nu voi vinde și nu voi înstrăina averea mea" ș.a.m.d.

— Văd că abia poți să scrii, îți cade tocul din mînă, spuse secretarul, cercetîndu-l cu atenție. Ești bolnav?

— Da... mi se învîrtește capul... spuneți mai departe!

— Asta-i tot: semnează.

Secretarul îi luă hîrtia și trecu la alți solicitanți.

Raskolnikov îi dadu tocul, dar în loc să se scoale și să plece, își puse coatele pe masă și-și strînse capul în mîini. Parcă îi sfredelea cineva creierul cu un burghiu. Deodată, îi veni o idee ciudată: să se ridice, să se apropie de Nikodim Fomici și să-i spună tot ce s-a petrecut ieri, să-i spună tot, tot, cu toate amănuntele, și apoi să meargă împreună la locuința lui și să-i arate obiectele ascunse în colț în gaura de sub tapet. „N-ar fi mai bine să mă mai socotesc o clipă? îi trecu prin minte. Nu, măi bine să nu mă gîndesc, să isprăvesc o dată pentru totdeauna." Deodată însă se opri înmărmurit — Nikodim Fomici vorbea cu însuflețire cu Ilia Petrovici, și următoarele cuvinte ajunseră la urechile lui:

— Nu se poate, au să-i elibereze pe amîndoi. în primul rînd, totul e neverosimil. Judeca și dumneata: dacă ei ar fi făcut treabă ăstă, de ce au chemat portarul? Să se denunțe singuri? Din viclenie? Nu, prea ar fi viclean! Și apoi, studentul Pestreakov a fost văzut, în clipa cînd intra în gang, de doi portari și o tîrgoveață: era însoțit de trei prieteni, s-a despărțit de ei la intrare și, de față cu prietenii lui, l-a întreat pe portar unde locuiește bătrîna. Ar fi întreat el unde locuiește bătrîna dacă ar fi venit cu intenția de a o ucide? Cât despre Koh, el, înainte de a urca la bătrîna, a stat o jumătate de oră jos la argintar și a plecat de la el exact la ora opt fără un sfert. Acum judeca și dumneata...

— Dar, dați-mi voie, cum explicați atunci contradicția: ei spun că atunci cînd au bătut la ușă, ea fusese încuiată, iar peste trei minute, cînd au venit cu portarul, ușa era deschisă?

— Aici e aici! Ucigașul era înăuntru și pusese zăvorul: și ei ar fi pus mână pe el dacă Koh n-ar fi făcut prostia să se ducă și el după portar. În vremea asta ucigașul a izbutit să coboare și să se furișeze pe lîngă ei. Koh își face cruce cu amîndouă mîinile: „Dacă ăș fi rămas acolo, zice, ar fi sărit la mine și m-ar fi ucis cu toporul". Vrea să deă un acatist, după obiceiul rusesc, he-he!

— Și ucigașul n-a fost văzut de nimeni?

— Cum să-l vada? Casa este o adevărată arcă a lui Noe, se amestecă în vorba secretarul, care asculta discuția de la locul lui.

— E clar, este absolut clar! repetă aprins Nikodim Fomici.

— Nu, nu este deloc clar, obiecta Ilia Petrovici. Raskolnikov își luă pălărie și porni spre ușă, dar nu ajunse pînă la ea...

Cînd își reveni, văzu că șade pe un scaun, că este susținut la dreapta de un om, că în stîngă lui se afla altul, cu un pahar galben plin de apă gălbuie, și Nikodim Fomici stă în fața lui și-l privește țintă: Raskolnikov se scula.

— Ce ai, ești bolnav? întrebă destul de tăios Nikodim Fomici.

— Pe când semna declarația, abia ținea tocul în mână, observă secretarul, așezându-se la locul lui și reluându-și hîrțile.

— De mult ești bolnav? îi striga Ilia Petrovici de la masa lui, răsfoind de asemenea niște acte.

Se apropiase și el, bineînțeles, de bolnav, în timpul leșinului, dar se depărtaseră de îndată ce acesta își revenise.

— De aseară... biigui Raskolnikov drept răspuns.

— Ieri ai ieșit din casă?

— Am ieșit.

— Bolnav?

— Da.

— Pe la ce oră?

— Pe la opt seara.

— Și unde te-ai dus, dacă îmi dai voie să te întreb?

— M-am plimbat.

— Scurt și cuprinzător!

Răskolnikov, albă ca vărul, răspundea răspicat, scurt și nu-și cobora ochii negri, aprinși de febră, sub privirea lui Ilia Petrovici.

— Omul abia se ține pe picioare, și tu... începu Nikodim Fomici.

— Nu-i nimic! făcu Ilia Petrovici cu o intonație deosebită. Nikodim Fomici voi să măi adauge ceva, dar se uită la secretar, care de asemenea îl fixa atent, și tăcu. Toți tăcură deodată în odaie, ceea ce eră destul de ciudat.

— Bine, încheie Ilia Petrovici, nu vă măi reținem. Răskolnikov ieși. Auzi în urmă lui discuția însuflețită ce se încinsese între ei; cel mai clar răsuna glasul întrebător al lui Nikodim Fomici... Abia în strada se dezmetici de-a binelea.

„Percheziție, percheziție, ău să facă percheziție chiar acum! repeta el, grăbind spre casă. Tilharii! Mă bănuiesc.” Groaza de adineauri îl cuprinse din nou, zguduindu-l din cap până în picioare.

Capitolul II

„Dar dacă au și făcut percheziția? Dacă dau peste ei acasă?” Iată și odaia. Nimic și nimeni; nimeni nu intrase în odaie în lipsa lui, nici măcar Nastasia nu se atinsese de nimic. Dar, Doamne Dumnezeule, cum de a putut adineauri să lase toate lucrurile în gaura aceea?

Se repezi în colțul odaii, vîrî mîna sub tapet, scoase lucrurile și începu să-și încarce cu ele buzunarele. Erau opt bucăți: doua cutiuțe mici cu cercei, sau altceva de felul asta, nu prea văzu bine; apoi patru cutiuțe de marochin, ceva mai mari, un lanț înfășurat numai într-un ziar. încă ceva, tot învelit în ziar, o decorație parcă...

Își umplu buzunarele pardesiului și buzunarul drept al pantalonului, rămas întreg, căutînd să le așeze așa ca să se observe cât mai puțin. Luă și punga. Apoi ieși din odaie, de data asta lasînd ușa deschisă de-a binelea.

Porni repede, cu pas hotărît și, deși se simțea frînt, era perfect lucid. Se temea că va fi pus sub observație, se temea că pînă într-o jumătate de ora,

pînă într-un sfert de oră chiar, se va da ordin să fie urmărit și deci trebuia neapărat — cât mai era timp — să șteargă urmele. Trebuia să facă tot ce avea de făcut, atît timp cît mai avea putere și era în stare, cît de cît, să judece... Dar unde să meargă?

Hotărîse dinainte: „Am să arunc totul în canal și așa am să șterg orice urma, gata!” Hotărîse acest lucru noaptea trecută, în delir, în clipele cînd i se limpezea memoria, încercase mereu să se scoale și să plece. „Mai repede, mai repede, să arunc totul.” Dar nu era așa de ușor să arunci totul.

Rătăcea pe cheiul canalului Ekaterinski de mai bine de o jumătate de ceas și se tot uita la treptele care duceau jos, la apă, peste tot unde dădea de ele. Dar nici gînd să-și poată duce intenția la bun sfîrșit: la capătul scărilor erau șapte plute, pe care spălatoarele spălau rufe, sau barei; pretutindeni foiau oameni, și apoi, de pretutindeni, din toate părțile cheiului putea fi văzut, observat. Oare nu ar fi părut suspect omul care ar fi coborît treptele anume ca să se oprească să arunce ceva în apă? Și dacă cutiile, în loc să căda la fund, vor pluti pe apă? Ceea ce se va întîmpla fără îndoială. Astfel, oricine ar putea să le vada! Și fără de asta toată lumea se uita la el, îl cercetează, de parcă n-ar avea alta treabă de făcut. „De ce oare? Sau poate mi se pare mie?” se întrebă el.

În sfîrșit, se gîndi că poate e mai bine să se duca la Nevă. Acolo e lume puțină, va trece mai neobservat. În orice caz, e mai simplu pentru el și — ceea ce-i mai important — e mai departe de cartierul lui. Deodată, se întrebă mirat cum de a putut să rătăcească o jumătate de ceas, covîrșit de durere și de neliniște, prin locurile acestea primejdioase, și nu s-a gîndit mai înainte să se ducă la Nevă! Pierduse în chip absurd mai bine de jumătate de ceas numai pentru că așa i se năzărise în somn, în delir. Era din ce în ce mai distrat și mai uituc, și-și dădea seama de acest lucru. Hotărît, trebuie să se grăbească!

Porni spre Neva, pe bulevardul V.; pe drum însă, îi veni altă idee: „De ce să mă duc la Neva? Pentru ce să arunc lucrurile în apă? N-ar fi mai bine să mă duc undeva, foarte departe, fie și la Ostroave, și acolo, într-un loc pustiu, în pădure, sub vreun tufiș, să le îngrop pe toate și să însemn copacul?” Și cu toate că simțea că nu este în stare să judece limpede în clipa aceea, ideea îi păru foarte bună.

Dar era sortit să nu ajungă nici la Ostroave, căci ceva îi schimba planul. Părăsind bulevardul ca să ajungă în piața, zări deodată, pe stînga, intrarea unei curți înconjurată de ziduri înalte, oarbe. La dreapta intrării în curte și pînă în fundul ei, se întindea calcanul casei vecine cu trei etaje. La stînga, paralel cu acest perete, și începînd de asemenea de la intrare, se înălța un gard de uluci, care după douăzeci de pași cotea brusc la stînga. Era un loc părăsit, îngrădit din toate părțile, unde zăceau grămada fel de fel de materiale, în fundul curții, de după gardul de uluci, se zărea colțul unei magazii de piatră, afumată și scunda, pesemne aripa unui atelier oarecare, unul de trăsuri său de lacătușerie, său altceva de felul asta; pretutindeni, începînd de la intrare, pămîntul era înnegrit de praful de cărbune. „Aici ar fi bine să arunc lucrurile și să plec!” se gîndi el deodată. Nevăzînd pe nimeni în curte, străbătu gangul și zări chiar la intrare, lîngă gard, un jgheab (așa cum se fac adesea în casele unde stau mulți muncitori din fabrici, meseriași, birjari etc); deasupra jgheabului, pe același gard de uluci, se putea citi obișnuita comică inscripție, făcută cu cretă: Murdaria oprita! Așadar, faptul că intrase în curte și se

apropiase de acel loc nu putea trezi nici o bănuială. „Să arunc aici totul grămada și să plec!” Rotindu-și privirea în jur, vîrî mână în buzunar, când, deodată, lingă peretele exterior, între poarta și jgheab, unde distanța nu trecea de un arșin, observa o piatră mare, necioplită, cam de un pud și jumătate, lipită de peretele de afara. Dincolo era strada, trotuarul, se auzeau pașii trecătorilor care mișunau totdeauna pe acolo în număr mare; ascuns de poartă, nimeni nu l-ăr fi putut vedea, decât dacă ar fi intrat în curte din strada, ceea ce se putea întîmpla ușor și deci trebuia să se grăbească.

Se apleca peste piatră, o apucă de vîrf cu ămîndouă miinile, își adună toate puterile și o răsturnă. Dedesubt se vedea o adîncitura mică, în care aruncă pe dată tot ce avea prin buzunare. Puse și punga deasupra și totuși adîncitura nu se umplu. Apoi apucă din nou piatră și dintr-o smucitură o așeză la loc; piatra reveni exact la locul ei, doar că, poate, părea ceva mai înaltă. Raskolnikov adună pămînt în jurul ei și-l bătători cu piciorul. Nu se mai vedea nimic.

Ieși, se îndrepta spre piața și, ca și adineauri, la poliție, aceeași bucurie puternică, nestăvilită puse stăpinire o clipa pe sufletul lui. „Am șters toate urmele! Cui, cui să-i treacă prin minte să vină aici sa caute sub acest pietroi? Poate ca zace acolo de când s-a ridicat casa și are să măi zacă încă pe atîta. Și chiar daca le-ar găsi: cine să mă bănuiască pe mine? S-a isprăvit! Nici o urma!” Se porni pe rîs. Da, mai tîrziu își aminti că rîsesse nervos, chicotind lung, aproape neuzit, tot timpul cît străbătuse piața. Dar ajuns în bulevardul K., unde acum doua zile o întîlnise pe fată aceea, rîsul i se curmă deodată. Alte gînduri i se îmbulzeau în minte. Îi era nesuferită ideea să treacă prin fața acelei bănci pe care șezuse și se gîndise atunci, după plecarea fetei, și îl înfiora gîndul că ăr putea să dea ochii cu mustăciosul căruia îi daduse atunci douăzeci de copeici. „Luă-l-ăr năibă!”

Mergera, aruncând priviri furioase și distrate. Toate gîndurile i se învîrteau în jurul unui punct principal, a cărui importanță și-o mărturisea el însuși: simțea ca abia acum, pentru prima oară, în aceste doua luni din urmă, rămînea fața în față cu aceasta chestiune.

„La dracu' cu toate! gîndi el, cuprins deodată de un acces de mînie oarbă. Începutul e făcut. N-am încotro! La dracu' și cu viața asta nouă! Cît de absurde sunt toate, Doamne!... Cât am mințit, cît de ticălos m-am purtat astăzi! Cât de dezgustător, cît de slugarnic i-arn vorbit adineauri scîrbosului acela de Ilia Petrovici, cît m-am gudurat pe lingă el! De altfel, toate acestea sunt fleacuri! Nu-mi pasă de nimeni, nu-mi pasă că m-am gudurat, că i-am vorbit slugarnic! Nu despre asta este vorba! Nu despre asta este vorba...”

Se opri deodată; o întrebare nouă, cu totul neașteptată și extraordinar de simplă, îl zăpăci, îl urmări, îl amări:

„Dacă într-adevăr am făcut totul conștient și nu proteste, dacă am avut într-adevăr un țel determinat, precis, cum se face că pînă în clipa asta nici nu m-am uitat în pungă, ca să știu ce am dobîndit, pentru ce m-am chinuit, pentru ce am făcut o treabă atît de ticăloasă, atît de mîrșăvă, atît de josnică? Adineauri am vrut să arunc în apă punga cu toate celelalte obiecte, pe care nici nu le-am văzut măcar... Cum vine asta?”

Da, așa era. De altfel, știuse toate acestea de mai înainte și întrebarea nu era nicidecum nouă; chiar în noaptea trecută, când hotărîse să arunce totul în apă, hotărîrea fusese luată fără șovăire și fără obiecții, ca și cum așa trebuia să fie, ca și cum altfel nici nu se putea... Da, știa și-și amintea de toate

acestea; aproape că luase această hotărâre încă de ieri, pe când sta aplecat deasupra lăzii și scotea afară cutiuțele... Și totuși așa era!...

„Asta e pentru că sunt foarte bolnav, conchise el în cele din urma, mohorât, m-am chinuit și m-am frământat fără răgaz și acum nu știu nici eu ce fac... Și aseară, și acum două zile, și în tot răstimpul acesta din urma m-am chinuit... Am să mă fac bine și... n-am să mă măi chinuiesc... Dar dacă n-am să mă fac bine? Doamne, cât m-am saturat de toate astea!”... Mergea înainte fără să se oprească. Ar fi vrut să găsească o distracție, dar nu știa ce să facă, încotro s-o apuce. O senzație nouă, de neînvinș, îl stăpînea tot mai tare: era un fel de dezgust fără margini, aproape fizic, față de tot ce vedea, față de tot ce-l înconjură, o senzație stăruitoare, violentă, plină de ură. Îl dezgustau toți acei pe care îi întâlnea în cale, îl dezgustau chipurile lor, mișcările lor. Dacă cineva ar fi încercat să-i spună o vorba, l-ar fi scuipat sau poate chiar l-ar fi mușcat...

Ajuns pe cheiul Malaia Neva, din Vasilievski Ostrov, se opri în apropiere de pod. „Stă aici, în casa asta, se gândi el. Doamne, nu cumva am ajuns la Razumihin? Aceeași poveste ca și data trecută... Si totuși, e curios: am venit pentru că am vrut să vin sau am mers și am tot mers și am ajuns aici din întâmplare? Ce-mi pasă? Doar am spus... acum două zile... că după aceea, a doua zi, am să mă duc la el, iacătă, mă duc! Ce, n-am voie să mă duc la el?”...

Urca la etajul patru, unde locuia Razumihin.

Razumihin era acasă, în cămăruța lui, și în clipa aceea învăța sau scria ceva; îi deschise chiar el. Nu se văzuseră de vreo patru luni. Razumihin, într-un halat ponosit, aproape numai zdrențe, cu picioarele goale în papuci, era ciufulit, nebărbierit și nespălat. Pe chipul lui se citea mirarea.

— Ce-i cu tine? strigă el, cercetîndu-și prietenul din cap pînă în picioare; apoi tăcu și fluieră ușor. Așa de rău îți merge? Măi frățioare, ne-ai întrecut pe toți, adauga el, privindu-i zdrențele. Șezi, oi fi obosit! Și când Raskolnikov se lasă pe divanul turcesc îmbrăcat cu mușama, care era și mai prost decât cel pe care dormea el, Razumihin își dadu deodată seama că musafirul lui era bolnav. Ești grav bolnav, știi asta?

Îi pipăi pulsul; Raskolnikov își șmulse mână.

— Lasă... zise el. Am venit... uite despre ce e vorba: n-am nici o meditație... am vrut... dar nu... n-am nevoie de meditații...

— Asculta, măi, tu aiurezi! observă Razumihin, care-l cerceta atent.

— Nu, nu aiurez... Raskolnikov se ridică de pe divan. Urcând la Razumihin nu se gândise că va trebui să se întâlnească cu el față în față. Acum însă, într-o singura clipă, ghici din experiența că nu era cătuși de puțin dispus să se întâlnească față în față cu nimeni, în toata lumea asta. De mânie, văzu negru înaintea ochilor. De îndată ce trecuse pragul, furia împotriva lui însuși aproape că îl sufocă...

— Rămii cu bine! zise el pe neașteptate și porni spre ușă.

— Stai, stai, om sucit ce ești!

— Lasă! repetă Raskolnikov, smulgîndu-și din nou mână.

— Dar atunci la ce dracu' ai mai venit aici? Ai căpiat? E... aproape jignitor pentru mine. N-am să te las să pleci.

— Ascultă atunci: am venit la tine pentru că în afara de tine nu cunosc pe nimeni care m-ar putea ajuta... să încep... pentru că tu ești mai bun decât toți, adică mai deștept și poți să judeci... Acum însă vad că n-am nevoie de nimic, auzi, n-am nevoie de nimic, de nimic... de nici un fel de servicii și ajutoare...

Eu... singur pot... Hai, ajunge! Lasați-mă în pace!

— Stai o clipă, omule, ce tot îndrugi? Curat nebun! După mine -fă cum știi. Vezi tu: nici eu n-am meditații, dar nici nu-mi pasă! Și apoi, la Tolkucii este un librar, unul Heruvimov, care îmi ține loc de orice lecție particulară. Nu l-aș da nici pe cinci meditații în casele negustorilor. Heruvimov scoate niște ediții, niște broșurele științifice ieftine, care se vînd ca pîinea caldă! Și ce titluri le mai găsește! Tu spuneai întotdeauna că eu sunt un prost, dar zău ca pe lume sunt și oameni mai proști decât mine! Acum s-a vîrît în probleme sociale, curente; nu pricepe o iotă, ei, și eu, bineînțeles, îl încurajez. Uite aici: două coli și mai bine de text german — după părerea mea este cel mai grosolan șarlatanism: într-un cuvînt, autorul analizează întrebarea dacă femeia este sau nu o ființă omenească... Și, bineînțeles, dovedește solemn că femeia este o ființă omenească. Heruvimov pregătește această broșură în vederea dezbaterei problemei feminine; eu o traduc; el are să lungească aceste două coli și jumătate pînă la șase coli, o să născocim un titlu pompos, care să ocupe mîi bine de jumătate de pagină, și-i dam drumul cu cincizeci de copeici bucată; are să se vînda pînă la una, te asigur. Pentru traducere sunt platit cu șase carboave de coala, prin urmare, pentru întreaga lucrare am să iau vreo cincisprezece ruble; și am luat șase ruble avans. După ce isprăvim cu asta, o să traducem ceva despre balene, apoi din partea a doua din *Confesiuni* unde am notat niște intrigi plicticoase; o să le traducem și pe ele; nu știu cine i-a spus lui Heruvimov ca Rousseau este un fel de Radișcev. Eu, bineînțeles, nu-l contrazic, la naiba! Vrei să traduci a doua coala din Femeia este o ființă omenească, sau nu? Dacă vrei, ia textul, penițe, hîrtie - astea-s pe spezele lui - ia trei ruble, de vreme ce eu pentru toată traducerea am luat șase ruble avans, adică pentru coala întîi și a doua, deci partea ta revine exact trei ruble. Când isprăvești, mai capeți trei ruble. Și, încă ceva, să nu-ți închipui cumva că-ți făc un serviciu. Dimpotrivă, cum ai intrat, mi-am și făcut socoteala ca ai să-mi fii de folos. În primul rînd, stau prost cu ortografia și, în al doilea rînd, la germana sunt cam chinez, așa încît uneori mai mult născocesc decât traduc și mă mîngîi și eu cu gîndul că poate chiar astfel înfrumusețez lucrarea. Deși, cine știe, poate că mă înșel și iese mai prost... Ei zi, primești?

Raskolnikov luă în tăcere articolul german, luă cele trei ruble și ieși fără să spună un cuvînt. Razumihin se uita mirat în urma lui. Dar ajuns în prima stradă din Vasilevski Ostrov, Raskolnikov se întoarse brusc, urcă din nou la Razumihin și, după ce puse textul german și cele trei ruble pe masă, ieși iarăși fără să spună o vorbă.

— Ce dracu', ai înnebunit?! urla Razumihin, furios. Ce-mi faci figuri din astea? Mă scoți din fire! Pentru ce dracu' ai mai venit aici?

— N-am nevoie... de traduceri... mormăi Raskolnikov, coborînd scara.

— Atunci de ce naiba ai nevoie? striga de sus Razumihin. Raskolnikov cobora înainte în tăcere.

— Hei, tu? Spune cel puțin unde stai? Nu primi nici un răspuns.

— Ei, du-te la dracu'!

Dar Raskolnikov ajunsese în strada. Pe podul Nikolaevski se dezmetici deodată brusc din pricina unei întîmplări cît se poate de neplăcute pentru dînsul. Vizitiul unei călești îl plesni tare cu biciul peste spate, pentru că era cît pe ce să-l calce, cu toate că vizitiul îi strigase de trei sau de patru ori să se ferească. Lovitura îl înfurie atît de rău, că sari înspre parapet (cine știe de ce

mergea pe mijlocul podului, unde trec trasurile și nu oamenii) și scrișni mînios, de-i clănțăniră dinții în gură. Bineînțeles, în jurul lui răsunară rîsete.

— Așa-i trebuie!

— Vreun neisprăvit.

— Așa e: se prefac că-s beți și se vîră dinadins sub roți, iar omul trebuie să răspundă pentru ei.

— Din asta trăiesc, stimabile, din asta...

Dar pe când sta rezemat de parapet, uitîndu-se furios și pierdut pe urmele caleștii care se depărta și frecându-și spinarea, simți deodată ca cineva îi vîră bani în mînă. Se uita: era o negustoreasa, o femeie în vîrstă cu boneta cum poarta negustoresele și cu ghetă de piele de capra, iar alături de ea o fată cu pălarioara în cap și umbreluța verde, probabil fie-sa. „Ia, maică, în numele lui Christos.” Raskolnikov luă, și femeile trecură mai departe. Erau douăzeci de copeici. După aspect și după haine îl putuse foarte bine lua drept un cerșetor, drept un adevărat cerșetor de strada, iar făptui ca i se daduseră douăzeci de copeici se datora pesemne loviturii de bici, care le înduioșase pe cele două femei.

Raskolnikov strânse moneda în pumn, făcu zece pași și se întoarse cu fața spre Neva, în direcția palatului. Cerul era senin, nu se zărea nici urma de nor, iar apa părea albastră, lucru care se întîmpla atît de rar Nevei. Cupola catedralei, care de nicăieri nu se vede mai bine decît din locul acela, de pe pod, la douăzeci de pași de paraclis, strălucea puternic, și prin văzduhul străveziu puteai să deslușești limpede fiecare ornament. Durerea pricinuită de bici trecuse, și Raskolnikov o uitase de mult; un singur gînd nelamurit și neliniștitor îl preocupa acum. Se opri și multa vreme privi cu luare-aminte în depărtare. Locul îi era deosebit de cunoscut. Pe vremea când mergea la facultate — mai ales la înapoierea acasă — i se întîmplase adesea, poate de o sută de ori, să se oprească tocmai în acest punct și să privească intens imensa panorama cu adevărat superbă; și aproape de fiecare dată încercase cu mirare aceeași impresie nelamurită: din priveliștea aceasta splendidă nu se răsfrîngea pentru el decît o inexplicabilă răceală; somptuosul tablou îi părea neînsuflețit și pustiu... Această impresie sumbră și enigmatică îl mirase de fiecare dată, dar, din lipsa de încredere în sine, amânase mereu să-i caute dezlegarea. Acum își aminti deodată de problemele și de nedumeririle lui de altădată și i se păru că nu întîmplător își adusese aminte de ele. Pînă și faptul ca se oprise exact în același loc, ca și altădată, îi părea ciudat și absurd, ca și cum și-ar fi putut închipui că ar fi capabil să mai gîndească și să judece ca pe vremuri, să se intereseze de aceleași teme și tablouri care îl interesaseră... nu demult. Aproape că-i venea să rîdă și, în același timp, simțea că inima i se strînge dureros. I se părea că vede ca-n ceața acest trecut, gîndurile și problemele, temele și impresiile de altădată, întreaga panorama ce se desfășura în fața ochilor lui, pe el însuși și tot, tot... undeva departe, la picioarele lui, într-un abis fără fund. Ai fi zis că-și luase zborul în țării și ca toate se ștergeau din văzul lui... Făcu o mișcare involuntară cu mînă și simți deodată moneda pe care o strîngea în pumn. Desfăcu pumnul, privi atent bănuțul, ridică brațul și-l azvîrli în apă; apoi se întoarse și porni spre casa. I se păru că în clipa aceea tăiase trecutul cu foarfecă, despartînd propria lui existență de toți și de toate. Ajunse acasă pe înserate; umblase deci vreo șase ceasuri, dar pe unde fusese și pe ce drum se înapoiase - nu știa. Se dezbracă

și, tremurând ca un cal istovit de fugă, se culcă pe divan, trase mantaua și adormi pe loc... Se întunecase de-a binelea când îl treziră niște țipete înfiorătoare. Doamne, ce țipete! Strigate atât de grozave, asemenea urlete, răcnete, scrișniri, plînsete, lovituri și înjurături nu auzise și nu văzuse niciodată în viața lui. Nici nu și-ar fi putut închipui atâta brutalitate și sălbăticie. Cuprins de groaza, se ridică în capul oaselor, cu răsuflarea tăiată, chinuit. Loviturile, strigatele și înjurăturile se înteteau mereu. Apoi, spre nespusa lui mirare, recunoscă glasul gazdei. Femeia urla, plîngea, se tînguia, vorbea foarte iute, cuvinte învălmășite îi țîșneau din gură, așa încât nu le puteai desluși, implora — pesemne să nu măi fie bătută, căci tocmai dînsa era crunt bătută de cineva pe scara. Cel ce o bătea răcnea și el fioros, cu atâta mînie și răutate, că nu se înțelegea ce spunea, gîtit de furie. Deodată, Raskolnikov începu să tremure ca varga — recunoscă glasul: era al lui Ilia Petrovici. Ilia Petrovici venise acolo și o bătea pe gazda lui! O izbea cu picioarele, o pocnea cu capul de trepte! Auzea clar, își dadea seama după lovituri, după țipetele femeii! Dar ce-i asta, nu cumva s-a întors lumea pe dos? La toate etajele, pe întreaga scară se strînsese lume multa, se auzeau glasuri, exclamații, unii urcau, alții coborau, alergau, trînteau ușile. „Dar pentru ce, pentru ce și cum se poate?! repeta el, temîndu-se cu adevărat că-și pierde mințile. Dar nu, prea se aude deslușit!... Și dacă-i așa, atunci vor ajunge îndată și la el, vor ajunge pentru că... e pentru aceeași pricină... pentru cele ce s-au întîmplat ieri... Doamne!” Ar fi vrut să pună cîrligul la ușă, dar n-avea putere să miște brațul... și apoi, era inutil! Groaza îi strîngea inima într-o încheștare de gheață, îl înțepenea, îl chinuia... Dar iată că gălăgia, care ținuse cel puțin zece minute, începu să se potolească. Gazda gemea și suspina. Ilia Petrovici tot mai amenința și înjura... în sfîrșit, iată că s-ă potolit și el; nu i se mai aude glasul. „Să fi plecat? O, Doamne!” Iată că se duce și gazda, pleacă, suspinînd și plîngînd... ușa de la apartamentul ei se trîntește cu zgomot... Lumea de pe scara se împrăștie, oamenii discută, oftează, se strigă; glasurile lor când se ridică pînă la țipăt, când coboară pînă la șoaptă. Trebuie să fi fost mulți: se adunaseră aproape toți chiriașii. „Da, Doamne, să fie cu puțință? Și apoi, pentru ce, pentru ce a venit aici?”

Istovit, Raskolnikov căzu pe divan, dar nu măi putu închide ochii; zăcu, astfel, ca o jumătate de ceas, prada unei suferințe și unei spaime fără margini și atât de cumplite cum nu simțise încă niciodată. Deodată, o lumină puternică îi umplu odaiă: Nastasia intră aducînd o luminare aprinsă și o farfurie cu supă. îl privi cu atenție și, văzînd că nu doarme, puse sfeșnicul pe masă și începu să așeze alături cele aduse: pîine, sare, o farfurie, o lingură.

— N-ai fi mîncat de ieri. Ai hoinărit toată ziuă și doar te scutură frigurile.

— Nastasia... pentru ce au bătut-o pe gazda? Femeia îl privi lung.

— Cine a bătut-o?

— Adineauri... acum o jumătate de oră. Ilia Petrovici, ajutorul de comisar, pe scară... Pentru ce a bătut-o atât de rău? Și... pentru ce a venit aici?

Nastasia îl privi, tăcută și încruntată, multa vreme. Privirea ei îl tulbura, bă chiar îl sperie.

— De ce taci, Nastasia? întrebă el, în sfîrșit, cu glas stins.

— Asta-i din pricină sîngelui, rosti încet femeia, că și cum și-ar fi vorbit sieși.

— Sîngele?... Ce sînge?... mormăi el, pălînd și lipindu-se de perete.

Nastasia îl privea mai departe în tăcere.

— Nimeni n-a bătut-o pe stăpână, spuse ea în cele din urmă cu glas sever și hotărât.

El o privea abia răsuflând.

— Dar am auzit eu... nu dormeam... eram așezat pe pat, zise el cu și mai multă sfială. Am ascultat mult timp... A fost aici ajutorul de comisar... Toata lumea s-a adunat pe scară, toți chiriașii, din toate apartamentele...

— Nimeni n-a fost pe aici. Astă-i sângele care striga în tine. Sângele când nu-și găsește ieșire și începe să se închege, atunci ți se năzare fel de fel... Vrei sa măninci sau ba?

Raskolnikov nu răspunse. Nastasia stătea, uitându-se fix la el și nu pleca.

— Da-mi să beau... Nastasiușka.

Femeia coborî în bucătărie și pește vreo două minute se înapoie, aducând apă într-o cană albă de faianță; de aici încolo el nu mai știa nimic... își amintea numai că sorbise o singura înghițitură de apă rece și că restul i se vărsase pe piept, apoi își pierduse cunoștința.

Capitolul III

Cu toate acestea, nu se poate spune că a fost inconștient tot timpul cât a ținut boala: erau un fel de friguri cu stări de delir și stări de semiconștiență. De multe lucruri își amintea mai târziu. Ba i se părea că în jurul lui se adună lume multă, că vor să-l scoată din odaie și să-l ducă nu știe unde, că se ceartă și se ocărăsc în privința lui. Apoi i se năzărea că e singur în odaie, că toată lumea a plecat, că oamenii se tem de el și numai din când în când crapă ușa să-l privească de departe, că-l amenința, se sfătuiesc între ei, râd și-l întărită. își aducea aminte că o văzuse de multe ori pe Nastasia stând la căpățîiul lui; și încă pe un om, care îi părea foarte cunoscut, dar nu-și putea da seama cu nici un preț cine era, și acest lucru îl chinuia pînă la lacrimi. Uneori, i se părea că zace de o lună încheiata; alteori, că nu trecuse nici măcar o zi. Dar despre lucrul acela uitase cu desăvîrșire; e drept că își amintea mereu că uitase ceva ce n-ar fi trebuit să uite, și se chinuia, se frămînta, se căznea să-și amintească, gemea, îl apuca furia sau era covîrșit de o groază cumplită, de neîndurat. Atunci se ridica brusc în pat și voia să fugă, dar era totdeauna cineva care-l oprea cu forța, și atunci îl cuprindea o slabiciune și își pierdea iarăși cunoștința. În sfîrșit, își veni în fire. Asta s-a întîmplat într-o dimineață, pe la orele zece. La aceasta oră, în zilele senine, soarele arunca un mănunchi larg de raze pe peretele din dreapta și lumina colțul de lîngă ușă. La patul lui se afla Nastasia și încă cineva, un om care-l cerceta cu curiozitate și pe care el nu-l cunoștea. Era un flacău cu caftan și bărbuță, care aducea cu un muncitor de artei. Gazda își vîrîse capul prin ușa întredeschisă. Raskolnikov se ridica într-un cot.

— Cine e, Nastasia? întreba el, arătînd spre flacău.

— Ia te uite, s-a trezit! zise dînsa.

— S-a trezit, spuse și flacăul.

Dându-și seama că și-a venit în fire, gazda închise ușa și dispăru. Fusese întotdeauna sfioasă și nu-i placeau discuțiile și explicațiile; avea vreo

patruzeci de ani, era grasă, aproape obeză, cu sprâncenele și ochii negri, destul de plăcută la înfățișare și foarte blajina, așa cum sunt de obicei oamenii grași și leneși; și pe deasupra era rușinoasa din cale-afară.

— Cine ești... dumneata? îl întreabă Raskolnikov, de asta data de-a dreptul pe flacău.

Dar în aceeași clipa ușa se dadu de perete și, aplecându-se puțin din pricina înălțimii, intra Razumihin.

— Ce cabina de vapor! strigă el, intrând. Mă lovesc întotdeauna cu capul de pragul de sus. Și asta se cheamă locuința! Te-ai trezit, frățioare? Chiar acum mi-a spus Pașenka.

— S-a trezit, zise Nastasia.

— Chiar acum, întări flacăul, zîmbind dulceag.

— Dar dumneata cine ești? întreba deodată Razumihin. Eu, cu voia matală, sunt Vrazumihin; nu Razumihin, cum mi se spune, ci Vrazumihin*, student, nobil, iar dumnealui, prietenul meu. Acum spune, cine ești dumneata?

— Eu sunt de la canțelaria negustorului Șelopaev, și am fost trimis anume aici.

— Poftim de ia loc pe scaun. Razumihin se așeza pe alt scaun, de partea cealaltă a măsuței. Bine ai făcut, frățioare, că te-ai trezit, urmă el către Raskolnikov. De trei zile n-ai pus nimic în gura. Numai nițel ceai, pe care ți l-am dat cu lungurița. De doua ori l-am adus pe Zosimov. Ți mai amintești de Zosimov? Te-a consultat cu atenție și a spus că nu-i nimic grav, da-i ceva care te-a atins la cap. O febra nervoasă, un fleac, zice, alimentația a fost proasta, ți s-a dat prea puțină bere și hrean, de aceea te-ai îmbolnăvit, dar că nu-i nimic, are să-ți treacă. Halal băiat Zosimov! A prins grozav meseria. Și așa, ca să nu-ți pierzi timpul, spuse el, întorcându-se către flacău, binevoiește de spune ce treaba ai? Să știi, Rodea, că e al doilea trimis care vine din canțelaria lor. Numai ca rândul trecut a venit altul; cu acela ne-am lamurit. Cine a fost cel care a venit înaintea dumatăle?

— Trebuie să fi fost acum două zile, așa e. Alexei Semionovici o fi fost, tot de la noi, de la canțelarie.

— Dumnealui părea un om mai cu scaun la cap decât dumneata, ce zici?

— Așa e, dumnealui e mai serios.

— Laudabil; hai, da-i drumul. Ce treaba ai?

— Iata: Afanasi Ivanovici Vahrușin, despre care cred ca ați auzit vorbindu-se de multe ori, în urma rugăminții măicuței dumneavoastră, a trimis la canțelaria noastră niște bani pe care trebuie să vi-i înmînăm, începând flacăul, vorbind de-a dreptul lui Raskolnikov. Dacă v-ați revenit în fire, trebuie să va înmînăm treizeci și cinci de ruble, deoarece Semion Semionovici a fost înștiințat despre aceasta de Afanasi Ivanovici, la rugămintea măicuței dumneavoastră, după cum s-a mai făcut și altă dată. Știați?...

— Da... îmi amintesc... Vahrușin... zise Raskolnikov visător.

— Ai auzit? Il cunoști pe Vahrușin! striga Razumihin. Cum să nu-și fi venit în fire? De altfel, acum bag de seama că și dumneata ești un om cu scaun la cap. Da. E plăcut să auzi vorbe înțelepte.

— Chiar despre dumnealui e vorba, despre Vahrușin, Afanasi Ivanovici, care, la rugămintea măicuței dumneavoastră, v-a trimis și altă dată, în același fel, banii, așa că dumnealui n-a refuzat-o nici de data aceasta și l-a

încunoștințat zilele trecute pe Semion Semionovici cum ca sa va dea treizeci și cinci de ruble, în așteptarea vremurilor mai bune.

— Așa, „în așteptarea vremurilor mai bune”, ai potrivit-o foarte bine; n-a fost rău nici ceea ce ai spus despre „măicuța dumneavoastră”. Și acum, ce zici: și-a revenit sau nu?

— După mine așa o fi. Numai chitanță să-mi dea.

— Are să-ți dea. Ce ai acolo, registrul?

— Da.

— Ada-l încoace. Haide, Rodea, scoala! Am să te ajut; ia tocul și iscălește, căci banii, frățioare, ne sunt acum mai dulci ca mierea.

— Nu trebuie, zise Raskolnikov, dînd deoparte tocul.

— Ce nu trebuie?

* Joc de cuvinte: Vrazumihin - numele deriva de la verbul *vrazumit* = a convinge, a povățui; iar Razumihin - de la substantivul *razum* = rațiune.

— N-am să semnez.

— Ptiu, drace! Dar cum vrei să iei banii? Fără chitanța?

— N-am nevoie... de bani.

— N-ai nevoie de bani! Ba să avem iertare, frățioare, eu sunt martor! Nu te neliniști, e numai așa, iar aiurează. De altfel, așa ceva i se întîmpla și când nu este bolnav...

Ești om cu judecata, o să-l ajutăm, adică, mai bine zis, o să-i ducem mîna și are să semneze. Hai, ia tocul...

— Aș putea să vin alta data...

— Nu, nu; ce să te mai obosești! Doar ești om cu judecată... Haide, Rodea, de ce-l ții pe musafirul nostru?... Nu vezi, te așteaptă!

Și Razumihin voi cu dinadinsul să ducă mîna lui Raskolnikov, silindu-l să semneze.

— Lasă... am să semnez singur, rosti acesta, luînd tocul și semnînd în registru.

Flacăul puse banii pe masa și plecă.

— Bravo! Și acum, frățioare, ți-e foame?

— Da, răspunse Raskolnikov.

— Nastasia, ai supa?

— A rămas de ieri, zise Nastasia, care stătuse tot timpul alături.

— Cu cartofi și cu orez?

— Cu cartofi și cu orez.

— Eram sigur de asta! Hai, adu supa și adu și un ceai.

— Bine, acușica.

Raskolnikov privea toate acestea cu nespusa mirare, înfricoșat și năucit. Hotărîse să tacă și să aștepte, să vada ce are să se mai întîmple. „Mi se pare că nu aiurez, se gîndea el, totul pare să fie real...”

Nastasia se înapoie peste două minute cu supa și anunță că acuși sosește și ceaiul. La supă aduse două linguri, două farfurii și tot tacâmul: solniță, piper, muștar pentru carne etc. Atîta ordine nu mai văzuse de multa vreme. Fața de masă era curată.

— Nastasiușka, n-ar fi rău ca Praskovia Pavlovna sa ne trimită vreo două sticlute de bere. Le-om dovedi noi.

— Ian te uita la el, ce-i trebuie! bodogăni Nastasia și ieși să-i împlinească porunca.

Încordat și rătăcit, Raskolnikov se uita la tot ce se petrecea în jurul lui. În timpul asta, Razumihin se muta pe divan și, cuprinzându-l stîngaci, ca un urs, cu mână stîngă pe după gît, deși Raskolnikov ar fi putut sa se ridice și singur, apropie cu dreapta o lingura de supa de gura lui, după ce sufla de vreo doua ori în ea ca să nu frigă. Dar supa era abia călduță. Raskolnikov înghiți lacom o lingura, apoi încă una și încă una. Dar după ce-i dadu câteva linguri, Razumihin se opri deodată și declară că mai mult nu-i poate da pînă nu-l întreabă pe doctor.

Tocmai atunci sosi Nastasia, aducând doua sticle de bere.

— Vrei ceai?

— Vreau.

— Ada ceai, Nastasia, repede, fiindcă, în ce privește ceaiul, cred că nu-i nevoie de aprobarea facultății. Iată și berea!

Razumihin se muta pe scaun, trase supa și carnea în fața lui și începu să înfulece cu o poftă de parcă n-ar fi mîncat de trei zile.

— Eu, frate Rodea, mănînc la voi în fiecare zi, bolborosi cât îi îngăduia gura plină de carne, și toate acestea datorită Pașenkăi, gazdei tale, dânsa trebăluiește și mă cîntește din toată inima. Eu, firește, nu zic nimic, dar nici nu protestez. Iată și Nastasia cu ceaiul. Ia te uită ce femeie vrednică! Nastenka, vrei bere?

— Du-te încolo!

— Dar ceai? -Fie.

— Toarnă. Stai să-ți torn eu; șezi la masă.

Și, făcând pe gazda, umplu o cană cu ceai, apoi încă una; își lasă prînzul și se mută din nou pe divan. Ca și mai înainte îl cuprinse pe bolnav cu brațul pe după gît, îl săltă pe perne și începu să-i dea ceai cu lingurița, suflînd de zor în el, ca și cum ar fi fost lucrul cel mai important, salvator chiar pentru întremarea acestuia. Raskolnikov se lasă dadacit fără să scoată o vorbă, cu toate că se simțea în stare să se ridice și să se așeze în pat, fără ajutor străin, și destul de stăpîn pe mâinile lui ca să țină lingurița sau ceașca, și poate chiar în stare să meargă. Dar un instinct ciudat, viclean, aproape animalic, îl sfătuia să-și tăinuiască deocamdată puterile, sa rămînă la pînda, să se prefacă chiar, la nevoie, că n-are capul încă limpede și, între timp, sa tragă cu urechea și să afle ce se petrece. De altfel, nu-și putu stăpîni multă vreme dezgustul; după ce înghiți vreo zece lingurițe de ceai, întoarse capul, respinse capricios lingurița și recăzu pe pernă. Sub capul lui erau perne adevărate, de puf, cu fețe de perna curate; băgase de seamă cu mirare acest lucru.

— Pașenka trebuie sa ne trimită chiar astăzi dulceață de zmeură, să-i putem pregăti o băutura bolnavului, zise Razumihin, așezîndu-se la locul lui și începînd iar să mănînce supa și să bea bere.

— De unde să ia zmeură? întrebă Nastasia, ținînd în cele cinci degete rășchirate farfurioara cu ceai și sorbindu-l „prin zahăr”.

— Zmeura, draga mea, o va lua de la băcănie. Vezi tu, Rodea, cât timp ai fost bolnav, aici s-au întîmplat multe. După ce ai șters-o de la mine ca un hoț, fără să-mi spui unde stai, m-am înfuriat atît de rău, încât m-am hotărît să te

găsesc și să te pedepsesc cum se cuvine. M-am pus să te caut chiar în aceeași zi. Am umblat, am umblat și am tot întrebat. Uitasem unde stai acum; de altfel, nici n-am știut vreodată, dar mi-am adus aminte de locuința de altădată, știam că e lângă Cinci Colțuri, în casa lui Harlamov. Ce-am măi căutat casa aceea a lui Harlamov! Până la urmă am aflat că nici nu era a lui Harlamov, ci a lui Buh. Auzi dumneata ce încurcătură în mintea mea! Eram tare furios. Așa de furios, că a doua zi m-am dus -fie ce-o fi - la biroul de adrese și închipuiește-ți: în mai puțin de două minute mi te-au găsit acolo. Ești înscris în registru.

— Înscris în registru?

— Firește; pe generalul Kobelev însă nu l-au putut găsi cât am fost acolo. Ei, dar asta e o poveste lungă. Și așa, cum am dat buzna aici, ți-am aflat toate treburile; știu tot, tot, frățioare; să-ți spună și dînsa; l-am cunoscut și pe Nikodim Fomici și pe Ilia Petrovici mi l-au arătat, l-am cunoscut și pe portar și pe domnul Zametov, Alexandr Grigorievici, secretar la circumscripție și, în sfîrșit, ce-i mai strașnic... am cunoscut-o pe Pașenka însăși; întreab-o pe Nastasia...

— Ai îmblînzit-o, spuse Nastasia, zîmbind cu subînțele.

— De ce nu-ți pui zahăr în ceai, Nastasia Nikiforovnă?

— Tii, drace! strigă Nastasia, pufnind în răs. Și nici măcar nu-s Nikiforovnă, ci Petrovna, adaugă dînsa după ce-și curmă răsul.

— O să ținem minte dată viitoare. Și așa, frățioare, ca să nu lungim vorba, am vrut mai întîi să-i scutur nițel că să distrug toate prejudecățile din partea locului; dar Pașenka a învins. Eu, frățioare, nici nu mă așteptam să fie atât de... avenantă, ce zici? Ce crezi?

Raskolnikov tăcuse și nu-și luase nici o clipă privirea neliniștită de la el, tăcea și acum, și-l privea mai departe țintă.

— Chiar foarte drăguță, urma Razumihin; tăcerea lui Raskolnikov părea că nu-l tulbura defel, dimpotrivă, ai fi zis că întărea spusele lui. E foarte bine în toate privințele.

— Ce lighioană! exclamă din nou Nastasia, căreia, pesemne, îi făcea o neasemuită plăcere să-l asculte.

— Ce e prost, frate, e că n-ai știut de la început cum s-o iei. Cu dînsa trebuia să procedezi altfel. Se poate spune că are un caracter ciudat! Dar despre caracter o să vorbim alta dată... însă cum ai izbutit, de pilda, să împingi lucrurile pînă acolo, încât să îndrăznească să nu-ți trimită de mîncăre? Sau, cum a fost cu polița aceea? Ai înnebunit de te-ai apucat să dai polițe? Sau, acel plan de căsătorie de pe vremea când trăia fie-sa, Nătalie Egorovna... Știu tot! De altfel, acesta este un punct delicat și eu sunt un măgar că m-ating de el; iartă-mă, te rog. Dar, *a propos* de prostie, nu găsești, frățioare, că Praskovia Pavlovna e mai puțin proastă decât s-ar putea crede la prima vedere? Ce zici?

— M-da, strecura printre dinți Raskolnikov, privind într-o parte, înțelegînd că era mai bine să întrețină conversația.

— Nu-i așa? strigă Razumihin, fericit că i s-a răspuns. Dar nici prea deșteaptă nu este, hai? Un caracter cu totul, cu totul neobișnuit! Eu, să-ți spun drept, frate, nu înțeleg... zău așa... Are cel puțin patruzeci de ani. Susține însă că ar avea treizeci și șase și are tot dreptul s-o facă. De altfel, îți jur că o judec mai ales cerebral, metafizic, cum s-ar zice, trebuie să-ți spun că

s-au legat aici între noi niște relații teribil de încurcate! Nu pricep nimic! Dar toate acestea sunt fleacuri, cât despre dânsa, văzînd că nu mai ești student, că ți-ai pierdut hainele și meditațiile, și că o dată ce a murit fiica ei nu mai avea nici un rost să te țină ca pe o ruda, s-a speriat; și cum tu, pe de alta parte, trăiai în colțul tău, fără să cauți să păstrezi relațiile de mai înainte, i-a venit ideea să te dea afară din casa. Intenția o avusese de mult, dar nu voia să piarda polița aceea. Și apoi, chiar tu ai asigurat-o că ăre s-o achite maică-ta...

— Asta a fost o ticăloșie din partea mea... Mama numai ca nu cerșește... am mințit numai pentru ca să mă țină în casă... și să-mi dea de mîncare, zise tare și răspicat Raskolnikov.

— Da, bine ai făcut. Dar vezi tu, tocmai atunci apare domnul Cebarov, consilier de curte și om de afaceri. Fără dânsul, Pașenka n-ar fi făcut nimic împotriva ta, prea-i sfioasă din fire; dar omul de afaceri nu-i de fel sfios și în primul rând, firește, a pus întrebarea: exista vreo speranța ca polița să fie platită? Răspuns: exista, fiindcă exista o oarecare mămică, o mamă, care, din cele o suta douăzeci și cinci de ruble pensie, mai bine ar muri ea de foame decât să-l lase în încurcătura pe Rodenka al ei, și mai exista și o surioară, care pentru frățiorul ei este gata să se vînda ca roabă. Pe asta s-a bizuit omul nostru... Ce te frămîntă? Eu, frățioare, am aflat acum tot adevărul despre tine, nu degeaba ți-ai deschis sufletul în fața Pașenkăi pe vremea când vă socoteați rude, și acum ți-o spun frățește... Așa-i viața: omul cîstit și cu sufletul sensibil vorbește deschis, iar omul de afaceri ascultă și la timpul prielnic te înhață. Și dînsa i-a cedat polița aceea, chipurile, contră plată, iar Cebarov a cerut formal achitarea ei, fără să se sfiască de fel. Când am prins de veste, am vrut mai întîi, pentru liniștea sufletului meu, să-l scutur nițel și pe dînsul, dar tocmai atunci s-a stabilit armonia între mine și Pașenka, și am pus-o să înăbușe acțiunea în fașă, garantîndu-i că ai să-i platești tot. Am garantat pentru tine, auzi, frățioare? L-am chemat pe Cebarov, i-am vîrît zece carboave sub nas, i-am luat hîrtia și acum am cîntea să ți-o prezint. Acum ești dator numai pe cuvînt! Poftim, ia-o; am și anulat-o, așa cum scrie la carte.

Razumihin puse pe masa polița. Raskolnikov o privi și se întoarse la perete, fără a scoate un cuvînt. Razumihin păru nemulțumit.

— Văd, frate, zise el peste o clipă, că iar am nimerit prost. Am vrut să te distrez, să te înveselesc cu palavrele mele și mi se pare că n-am reușit decât să te amărăsc.

— Tu erai cel pe care nu-l puteam recunoaște în timp ce deliram? întrebă Raskolnikov, după un minut de tăcere, fără să întoarcă spre el capul.

— Eu, ba chiar te-au apucat furiile din pricina asta, mai ales atunci când l-am adus pe Zametov.

- Pe Zametov?... Pe secretar?... Pentru ce?

Raskolnikov se întoarse brusc și-și pironi ochii asupra lui Razumihin.

— Ce ai?... De ce te sperii? Omul voia să te cunoască; chiar el și-a exprimat dorința, pentru ca i-am vorbit mult despre tine... Altfel, de la cine aș fi aflat atâtea despre tine? Bun băiat, măi frate, un om minunat... în felul lui, firește. Azi suntem prieteni, ne vedem mai în fiecare zi. Căci m-am mutat în cartierul asta. Nu ți-am spus? M-am mutat de curînd. Am fost de doua ori împreună cu el la Laviza. Îți aduci aminte de ea, de Laviza Ivanovna?

— Am bătut câmpii în timp ce deliram?

— S-ar fi putut altfel? Nici nu mai știai pe ce lume ești!

— Și ce-am spus?

— Asta-i acum! Ce-ai vorbit? Se știe câte bazaconii spun oamenii în delir... Și acum, frate, ca să nu pierdem vremea de pomană, hai să ne vedem de treaba.

Razumihin se scula și puse mână pe șapca.

— Ce-am vorbit când deliram?

— Ia te uită, o ține una și bună: ce-am vorbit, ce-am vorbit. Nu cumva ți-e frică să nu fi trădat vreun secret? Nu te teme, n-ai scăpat nici un cuvânt despre contesă. În schimb, ai tot vorbit despre un bulldog, despre niște cercei și lanțișoare, despre ostrovul Krestovski, despre nu știu care portar, despre Nikodim Fomici, Ilia Petrovici, ajutorul de comisar. Apoi te-a preocupat grozav propriul tău ciorap, grozav te mai interesai de el! Cereai întruna: dați-mi ciorapul! Zametov, el însuși, a răscolit prin toate ungherele în căutarea ciorapului tău, ba chiar ți-a dat porcăria aceea cu propriile lui mânuțe, împodobite cu inele și spălate cu parfum. Abia atunci te-ai potolit și o noapte ai ținut porcăria asta în mână: nu mai puteam să ți-o smulgem. Și acum cred că măi zace undeva pe sub plapuma. Apoi ai cerut să-ți dam franjurile tăiate de la pantaloni, și ce te-ai mai rugat, cu lacrimi în ochi! Am încercat să te descoasem: ce-i cu franjurile acelea? Dar n-am putut pricepe nimic... Și acum, la treaba. Uite aici treizeci și cinci de ruble: iau din ei zece și peste vreo două ore am să-ți prezint socoteala. Între timp, am să-l înștiințez pe Zosimov, cu toate că și așa trebuie să vină, că-i trecut de unsprezece. Dumneata, Nastenka, în lipsa mea, să vii cât mai des să vezi ce face, dacă vrea să bea sau poate are nevoie de altceva... Pașenkăi am să-i spun chiar eu îndată tot ce e de trebuință. La revedere!

— Auzi dumneata: îi zice Pașenka! Al naibii ștrengar! mormăi Nastasia în urma lui; apoi deschise ușa, trase cu urechea, dar nu se mai putu stăpîni și fugi jos.

Era prea curioasă să afle ce-i spune stăpînă-sii; se vedea limpede că Razumihin o fermecase de-a binelea și pe ea.

De îndată ce ușa se trînti după Nastasia, bolnavul aruncă plapuma și sări ca un nebun din pat. Așteptase cu o nerăbdare febrilă să-i vada plecând pentru ca, în lipsa lor, să se apuce de treabă. Dar ce treaba? Tocmai acum, ca un făcut, uitase despre ce era vorba. „Doamne, spune-mi un singur lucru: ei știu sau încă nu știu? Dacă știu și doar se prefac că nu știu, mă păsuiesc cât sunt în pat și apoi, când m-oi întrema, vor intra la mine și vor spune că știu de mult tot și că doar s-au prefăcut că nu știu... Ce voiam să fac? Am uitat, am uitat, parca e un făcut; am uitat, cu toate că abia acum câteva clipe știam ce trebuie să fac...”

Sta în mijlocul încăperii și, cuprins de o chinuitoare nedumerire, își rotea privirile înjur; se apropie de ușă, o deschise, trase cu urechea; nu, altceva trebuia să facă. Apoi, ca și cum și-ar fi adus aminte, se repezi în colțul unde tapetul era rupt, îl cerceta, vîrî mână înăuntru, bîjbii, dar nu, nu era asta! Se apropie de soba, o deschise, răscoli cenușa; firele tăiate de la pantaloni și zdrențele buzunarului rupt zăceau înăuntru așa cum le azvîrlise în ziua aceea, prin urmare nu le văzuse nimeni. Apoi își aminti de ciorapul despre care tocmai îi vorbise Razumihin. Iată-l pe divan, sub plapumă, dar îl frecase și îl murdarise într-atât, încât, firește, Zametov nu putuse să observe nimic.

„Zametov?... Secția!... Pentru ce mă cheamă la secție? Unde este citația?

Stai... am încurcat: nu mă cheamă acum, m-au chemat atunci! Și atunci mi-am cercetat ciorapul, iar acum... acum am fost bolnav. Dar pentru ce a venit Zametov? Pentru ce l-a adus aici Razumihin? mormăi el, neputincios, așezându-se pe divan. Ce-i asta? Tot mai stăruie delirul sau totul e aieva? Pare să fie aieva... Stai, mi-am adus aminte: trebuie să fug! Să fug cât mai repede, să fug neapărat! Da... dar încotro? Unde-mi sunt hainele? N-am cizme! Le-au luat! Le-au ascuns! înțeleg! Paltonul însă l-au uitat aici! Iata și banii pe masa, slavă Domnului! Iată și polița... Am să iau banii și am să plec, am să închiriez o altă camera și așa au să-mi piarda urma!... Dar biroul de adrese? Au să mă descopere. Razumihin are să mă găsească. Mai bine să fug de tot... departe... în America, și să nu-mi mai pese de ei! Să iau polița... are să-mi prinda bine acolo. Ce să mai iau? Ei mă cred bolnav! Ei nu știu că pot să merg, he-he-he!... Am ghicit după ochii lor că știu tot! Numai să cobor scara! Dar dacă acolo au pus polițiști de pază? Ce-i asta, ceai? Uite că a mai rămas și bere, aproape o jumătate de sticlă și e rece!"

Apucă sticla în care mai rămăsese un pahar de bere și o bău cu nesaț, dintr-o singura sorbitura, ca și cum ar fi vrut să-și stingă jarul din piept. Dar nu trecu nici un minut și berea i se urcă la cap, apoi un fior plăcut îi străbătu spatele. Se culcă și trase plapuma. Gîndurile bolnave și dezlinate i se învâlmășiră și mai tare, apoi îl cuprinse o toropeală ușoară, plăcută. Își îngropa cu desfătare capul în pernă, se înveli strîns cu plapuma moale de vată, care luase locul mantalei studentești rupte, de altădată, oftă și căzu într-un somn adînc, greu, binefăcător. Se trezi auzind ca cineva intrase în odaie. Deschise ochii și-l văzu pe Razumihin, care daduse ușa de perete și rămăsese nedumerit în prag, neștiind dacă să intre sau să plece. Raskolnikov se ridică repede pe divan și-l privi fix, ca și cum ar fi încercat să-și aducă aminte ceva.

— A, nu dormi, uite că am sosit și eu! Nastasia, adu legătura! striga Razumihin în jos, pe scara. Acuși am să-ți dau socoteala...

— Cât e ceasul? întreba Raskolnikov, uitîndu-se neliniștit în jurul său.

— Ai dormit pe cinste, frate; s-a înserat, o fi șase. Ai dormit vreo șase ceasuri...

— Doamne! Ce-i cu mine?...

— Și ce-i dacă ai dormit? Să-ți fie de bine! Unde te grăbești? Să nu întîrzi la întîlnire? Timpul e al nostru. Te aștept de trei ore, de două ori am urcat pînă aici, dar tu dormeai. Am fost de două ori la Zosimov: nu-i acasă, și pace. Eu m-am mutat azi, m-am mutat cu totul, împreună cu unchiu-meu. Acum am și eu un unchi. Dar să lasam astea, la treaba!... Nastenka, adu legătură. Acuși o să vedem noi... Cum te simți, frate?

— Sunt sănătos tun, nu mai sunt bolnav... Razumihin, ești de mult aici?

— Nu ți-am spus? Te aștept de trei ceasuri.

— Nu despre asta e vorba, când ai ajuns aici?

— Când am ajuns aici?

— De când tot vii pe aici?

— Păi ți-am spus adineauri, sau nu-ți mai amintești? Raskolnikov căzu pe gînduri. Ca prin vis își amintea discuția de mai înainte. Singur nu-și putea aduce aminte și-l privi întrebător pe Razumihin.

— Hm, ai uitat! zise acesta. Mi s-a părut mie că încă nu ești în apele tale... Acu, după somn, te-ai mai refăcut... Zău, arăți mult mai bine. Bravo! Hai la treabă! Acuși ai să-ți aduci aminte de toate. Privește mai bine aici, omule!

Razumihin desfăcu legătura, care deocamdată îl interesa cel mai mult.

— Vezi tu, frățioare, tocmai asta mă frământă cel mai tare. Pentru ca trebuie să facem om din tine. Să o luam dară de la început: de sus. Vezi șapca asta? Începu el, scoțind din legătura o șapcă destul de drăguța, dar în același timp foarte obișnuită și ieftină. Hai s-o încercam.

— Măi târziu, altă dată, zise Raskolnikov, dându-i enervat mână deoparte.

— Ba, frate Rodea, tu să nu mi te opui, măi târziu ăre să fie prea târziu; și apoi n-am să închid ochii toată noaptea, fiindcă am cumparat-o fără să-ți iau măsura, pe ghicite. Perfect! exclamă el, triumfător, încercându-i-o. Ca de comanda! Pălăria, dragul meu, este lucrul cel mai important în îmbrăcămintea noastră, un fel de scrisoare de recomandare. Tolstiaikov, un prieten de al meu, de fiecă dată când intră într-un local public, este nevoit să-și scoată „capacul” de pe cap, cu toate că ceilalți poartă pălării și șepci. Toată lumea crede că o face din slugărnicie, adevărul este că se rușinează de cuibul de pasăre ce-l poartă pe cap; e foarte rușinos din fire! Poftim, Nastenka, cele două pălării; acest palmerston (Razumihin scoase dintr-un ungher ȕilindrul diform al lui Raskolnikov, căruia cine știe de ce îi spunea palmerston) și acest giuvaier! Prețuiește-o, Rodea, cam cât crezi că am dat pe ea? Nastasiușka, dumneata ce spui? se întoarse el spre femeie, văzînd că Raskolnikov nu-i răspunde.

—Ar fi dat și tu douăzeci de copeci, răspunse Nastasia.

—Proasto, douăzeci de copeci! strigă Razumihin. Azi cu douăzeci de copeci nu te-aș putea cumpăra nici măcar pe tine! Optzeci de copeci. Și numai pentru că ă fost purtata. Ce-i drept, m-am înțeles cu vînzătorii: dacă se rupe, la anu', îți da alta gratis, zău! Și acum, să trecem la Statele Unite ale Americii, cum le spuneam noi când eram în liceu. Te previn, mă mîndresc cu pantalonii (și el desfăcu în fața lui Raskolnikov o pereche de pantaloni gri de stofă de vară), nici o păta, nici o rosătură și cât se poate de buni, deși cam purtați, la fel jiletca, la culoare, după cum cere moda. E chiar mai bine că au mai fost purtate: sunt mai moi, mai fine... Vezi tu, Rodea, ca să faci carieră în lume, este suficient, după părerea mea, să te ții în pas cu sezonul; dacă n-ai să ceri în ianuarie sparanghel, îți păstrezi câteva ruble în buzunar, același lucru și în privința cumpărăturilor mele. Acum e sezonul de vară și am făcut cumpărături de vară, fiindcă la toamna și așa sezonul va cere un material mai călduros și va trebui să-ți arunci hainele... cu atât mai mult cu cât, pînă atunci, se vor rupe de la sine. Hai, prețuiește! Cât fac după părerea ta? Doua ruble și douăzeci și cinci de copeci! Și ține minte, le-am luat cu aceeași condiție: îi uzezi pe ăștia, la anul primești altă pereche pe de gratis! La prăvălia lui Fedeaev nici nu se mai vinde altfel: platești o dată și-ți ajunge pentru toată viața, pentru ca a doua oară nu mai calci pe acolo. Hai acum să trecem la cizme — ce spui, cum sunt? Se vede că-s purtate și materialul este de asemenea străin: le-a vîndut șaptemîna trecută, la hala de vechituri, secretarul legației engleze; nu le-a purtat decît șase zile, dar avea omul mare nevoie de bani. Prețul: o rubla și cincizeci de copeci. E bine?

—Poate că nu-s pe măsura lui! se amesteca Nastasia.

— Nu sunt pe măsură! Dar asta ce-i? Razumihin scoase din buzunar cizma lui Raskolnikov, veche, găurită, scorjită, plină de noroi uscat. M-am dus pregătit. După hîzenia ăsta, vînzătorii ău dedus adevărată măsură. Toată treaba s-a făcut cu inima bună. Cât despre rufărie, ne-am înțeles cu gazda. În primul rînd, trei cămăși de pînză, dar cu partea de sus la moda... Și așa:

optzeci de copeici șapca, doua ruble douăzeci și cinci restul hainelor, asta face trei ruble și cinci copeici; o rubla și jumătate cizmele, că-s tare bune, face patru ruble cincizeci și cinci de copeci și cinci ruble rufăria, ne-am înțeles angro așadar: exact nouă ruble cincizeci și cinci de copeici. Poftim patruzeci și cinci de copeici, rest în pitaci de aramă, și așa, dragul meu Rodea, îmbrăcăminte a fost reconstituită pentru că, după părerea mea, paltonul nu numai că mai poate să te servească, dar are chiar un aspect deosebit de distins; așa e când îți comanzi hainele la Charmeur! Cât despre ciorapi și toate celelalte, le las în seama ta; mai avem douăzeci și cinci de ruble; în privința Pașenkăi și a chiriei, sa nu te neliniștești; ți-am spus doar că ne bucurăm de un credit nelimitat. Și acum, frățioare, da-mi voie să te primenesc, că s-ar putea ca boala să zacă acum tocmai în cămașa...

— Lasă! Nu vreau! îl respinse Raskolnikov, care ascultase în sila relatarea forțat glumeață cu privire la cumpărarea hainelor...

— Nu se poate, frățioare! Pentru ce atunci mi-am rupt eu pingelele? stăruie Razumihin. Nastasiușka, nu te rușina, da-mi o mână de ajutor, uite așa!

Și, cu toată împotrivirea lui Raskolnikov, Razumihin îl primeni. Bolnavul căzu pe perna și vreo două minute nu scoase o vorbă. „Când au să mă lase în pace?” se gândea el.

— Cu ce bani ai cumpărat toate astea? întreba el, în sfârșit, privind peretele.

— Bani? Asta-i buna! Păi, cu banii tăi. De dimineață a fost pe aici omul lui Vahrușin, ți-a trimis mama banii, ori ai uitat?

— Acum îmi amintesc... rosti Raskolnikov, după o lungă și ursuză tăcere. Razumihin se încruntă și-l privi îngrijorat.

Ușa se deschise și intră în odaie un bărbat înalt și trupeș, care îi păru cunoscut lui Raskolnikov.

— Zosimov! în sfârșit! strigă Razumihin, fericit.

Capitol IV

Zosimov era un bărbat de douăzeci și șapte de ani, înalt și gras, cu obrazul umflat și palid, bine ras, cu părul blond spălat, lins, cu ochelari și inel mare de aur pe degetul plinuț. Purta un pardesiu larg, bine croit, pantaloni de vară de culoare deschisă; în general, toate hainele lui erau largi, îngrijite și elegante; rufăria — ireproșabila. Lanțul de la ceas - masiv. Vorbea încet, moale și, în același timp, cu un ton sigur, bine studiat; afectarea, de altfel tăinuită cu grijă, se făcea simțită în fiecare clipă. Toți cei care-l cunoșteau găseau că era un om greu de mistuit, dar că-și cunoștea meseria.

— Am fost de două ori la tine, frate... S-a trezit, vezi! strigă Razumihin.

— Văd, văd; și cum ne simțim acum? îl întreabă Zosimov pe Raskolnikov, privindu-l ținută și așezându-se pe divan la picioarele lui, unde se instala îndată cât se poate de comod.

— E prost dispus, urmă Razumihin. L-am primenit adineauri și era cât pe-aci să plîngă.

— Nu-i de mirare; puteați să mai așteptați cu rufăria, dacă nu avea poftă să se schimbe... Pulsul e bun. Capul tot mai doare încă, hai?

— Sunt sănătos, sunt sănătos tun! stăruie cu încăpăținare și enervare

Raskolnikov și, zicând aceste vorbe, se ridică în capul oaselor, fulgerând-l cu privirea, dar pe loc recăzu pe pernă și se întoarse cu fața la perete.

Zosimov îl observa atent.

— Foarte bine... merge strună, rosti el moale. A mâncat ceva? Razumihin îi spuse ce și cum, și-l întrebă ce putea să-i mai dea de mâncare.

— Poți să-i dai tot ce vrei... supă, ceai... în afară de ciuperci și castraveți, bineînțeles... și nici carne să nu-i dai, și nici... dar e de prisos să mai vorbim... și-l privi cu înțeles pe Razumihin. Anulam doctoria, anulam toate celelalte; am să văd mâine ce mai e de făcut... N-ar fi rău nici azi... ei, da...

— Mâine seară am să-l scot la plimbare în parcul Iusupov! hotărî Razumihin. Apoi o să intrăm la „Palais de Cristal”.

— Eu nu l-aș scoate deloc mâine, sau... poate, puțin... ei, dar asta o să vedem.

— Ce rău îmi pare. Tocmai astăzi îmi sărbătoresc mutarea și stau la doi pași de aici; m-ar bucura să vină și el. Măcar să stea culcat pe divan în mijlocul nostru! Tu vii? îl întrebă Razumihin. Să nu uiți, mi-ai promis.

— Poate ceva mai târziu. Ce ai organizat acolo?

— Mai nimic: ceai, votcă, hering. O să fie și placintă; ne adunăm mai mulți prieteni.

— Cine anume?

— Sunt mai toți de prin partea locului și aproape toți cunoștințe noi, în afară de bătrînul meu unchi, dar și el e nou printre noi, fiindcă a sosit abia ieri la Petersburg cu nu știu ce trebușoare de-ale lui; ne vedem o dată la cinci ani.

— Cine e?

— Eh, el și-a făcut veacul prin provincie, ca diriginte de poștă... Acum are o pensioară, șaiszeci și cinci de ani, ce să mai vorbim... De altfel, mi-e tare drag. Are să vină Porfiri Petrovici, comisarul anchetelor din orașul nostru, un bun cunoscător al legilor. De altfel, tu-l cunoști...

— Mi se pare că și el îți este ruda?

— De departe; ce te încrunți? Știu, v-ați certat într-o zi. Ești în stare să nu vii din pricina lui?

— Nici nu-mi pasă de el...

— Cu atât mai bine. Au să mai fie niște studenți, un profesor, un funcționar, un muzicant, un ofițer, Zametov...

— Spune-mi, te rog, ce legătura poate fi între tine sau dînsul, Zosimov arata cu capul spre Raskolnikov, și un Zametov oarecare?

— Of, ce ți-e și cu oamenii aceștia superiori! Principii!... Ești căptușit tot numai de principii; nici nu îndrăznești să faci un pas după cum ți-e voia; iar eu spun: omul să fie bun, ăsta-i principiul, de rest nu-mi pasă. Iar Zametov este un om minunat.

— Da, ia mita.

— Și ce dacă ia? Nu mă interesează! Ce-i dacă ia? strigă deodată Razumihin, înfierbîntîndu-se. Parcă eu ți l-am laudat fiindcă ia mită? Am spus numai că e bun în felul lui! Iar dacă ar fi să judecăm lumea sub toate aspectele, cîți oameni cumsecade ar mai rămîne în picioare? Sunt convins că în acest caz lumea n-ar da pe mine, cu haine cu tot, mai mult de o ceapa degerată și încă ăsta numai în cazul când i s-ar oferi și persoana ta pe deasupra!...

— Prea puțin; eu aș da pentru tine doua cepe...

— Iar eu pentru tine n-aș da decât una! Să mai faci spirite și altă dată! Zametov e un puști, mai trebuie tras de urechi, și tocmai de aceea e bine să-l atragem și nu să-l respingem. Nu îndrepti niciodată omul respingîndu-l, mai ales când e vorba de un băiețandru. Cu un puștan trebuie să te porți de două ori mai cu băgare de seama. Eh, voi încuiaților, cu idei progresiste, nu pricepeți nimic! Respecta, ca să fii respectat! Dacă vrei să știi, apoi noi doi avem și o preocupare comună.

— Aș fi curios să aflu care anume?

— Tot în legătura cu zugravul, adică cu vopsitorul acela... îl scoatem noi din bucluc. De altfel, nici n-are să fie greu. Căzui lui este clar, clar de tot. Noi doar o să-i grăbim eliberarea.

— Care vopsitor?

— Cum, nu ți-am spus nimic? Nu? Ba mi se pare că începusem să-ți povestesc... e în legătură cu asasinarea bătrînei cămătărese, a văduvei arhivarului acela... acum a fost arestat un vopsitor...

— Despre acel asasinat am auzit înainte să-mi vorbești tu, și cazul mă interesează... într-o anumită măsură... fiindcă... în sfîrșit, am citit în ziare! Dar despre...

— Au ucis-o și pe Lizaveta! se amesteca Nastasia, vorbindu-i lui Raskolnikov.

Rămăsese toată vremea în odaie, rezemată de ușă, și ascultase ce se vorbea.

— Pe Lizaveta? repetă Raskolnikov, abia auzit.

— Pe Lizaveta, precupeața, n-o cunoști? Venea aici, jos. Ți-a dres o cămașa.

Raskolnikov se întoarse spre perete, alese pe tapetul galben cu floricele albe una mai aparte, cu niște liniuțe cafenii, și începu s-o studieze atent: câte petale are, cum sunt crestate, câte liniuțe sunt? Simțea că-i amorțesc mîinile și picioarele, parcă nici nu măi erau ale lui, dar nu încerca să facă vreo mișcare, tot privind cu încăpăținare florica.

— Ce-i cu vopsitorul? întrerupse Zosimov, cu vădită enervare, vorbăria Nastasiei.

Femeia oftă și tăcu.

— Păi, l-au înscris și pe el pe lista prezumtivilor ucigași! urmă cu însuflețire Razumihin.

— Sunt dovezi?

— Dovezi! Pe dracu! De altfel, îl suspectează pe temeiul unui indiciu, dar acest indiciu nu este o dovada, și asta trebuie demonstrat! Aceeași poveste ca atunci când i-au luat și i-au interogat mai întîi pe cei doi, cum le zice... da, Koh și Pestreakov. Vai, ce anchetă stupida! Chiar dacă ești cu totul străin de chestia ăsta, dar tot te revolta! S-ar putea ca și Pestreakov să vină azi la mine... Dar, Rodea, cunoști și tu povestea, s-a întîmplat înainte de a te îmbolnăvi, chiar în ajunul zilei când ai leșinat la secție, tocmai se vorbea despre asta...

Zosimov privi atent la Raskolnikov: acesta nu făcu nici o mișcare.

— Știi ceva, Razumihin? Mă uit la tine și mă gîndesc: prea te amesteci tu în treburile altora! spuse Zosimov.

— Ei, și o să-l scoatem totuși din bucluc! strigă Razumihin, izbind cu pumnul în masă. Știi ce mă supără mai cu seamă? Nu că se înșala, greșeala

poate fi iertata; greșeala poate duce la adevăr. Nu mă revoltă faptul că oamenii aceștia se înșala și sunt atât de încrezuți, încât nu vor să admită ca pot greși. Am toată stima pentru Porfiri, dar... Știi ce i-a zăpăcit în primul rând? Ușa era închisă, iar atunci când au adus portarul - au găsit-o deschisă; prin urmare, Koh și Pestreakov au ucis! Auzi logică!

— Nu te aprinde; au fost reținuți, și atâta tot; nu se putea altfel... Știi, l-am mai întâlnit pe acest Koh: cumpăra de la bătrîna amanetele nerăscumpărate, știai?

— Un șnapan! Cumpăra și polițe. Frumoasă meserie, lua-l-ar dracii, nu-mi pasă de el! Știi de ce mă înfurii? Mă revoltă rutina lor învechită, anchilozată... era momentul, în cazul acesta, s-o dea deoparte și să se deschida un drum nou. Numai folosind datele psihologice se poate da de urma ucigașului. „Avem fapte!” spun ei. Dar faptele nu înseamnă totul; felul de a le interpreta e cel puțin tot atât de important pentru a reuși să descoperi adevărul!

Dar tu știi să le interpretezi?

— Nu se poate să taci când simți, simți în adîncul tău, că ai putea să ajuți să se descopere... Ehe!... Cunoști toate amănuntele?

— Aștept să aud ce e cu vopsitorul acela.

— Atunci ascultă: exact a treia zi după asasinat, dimineata, pe când ei tot se mai căzneau cu interogatoriul lui Koh și Pestreakov, cu toate că amîndoi au putut să dovedească pas cu pas tot ce au făcut (era limpede ca ziua), a ieșit la iveală un fapt cu totul neașteptat. Un oarecare țaran Dușkin, proprietarul cîrciumii din fața casei în care s-a petrecut crima, se prezintă la secție, aducînd o cutiuța cu niște cercei de aur, și spune o întreaga poveste: „Alaltăieri, zice, pe înserate, să fi trecut puțin de ora opt (de reținut ziua și ora! îți dai seama?), lucrătorul zugrav Nikolai, care a mai fost pe la mine ziua, a venit în fuga mare și mi-a adus cutiuța cu cercei de aur și pietricele, și mi-a cerut să-i dau două ruble și să i le primesc amanet, iar la întrebarea mea: de unde ai luat-o? a răspuns că a găsit cutiuța pe trotuar. Eu nu l-am descusut (așa spune Dușkin), i-am dat o bumașcă (o rubla adică), fiindcă m-am gîndit că dacă n-o amanează la mine, o să se duca la altul și tot are să-i dea bani, așa ca-i mai bine să fie în mîinile mele, că de: dacă pui bine, ai de unde lua mai tîrziu, iar dacă se afla ceva sau se zvonește cine știe ce, o înfățișez eu un se cuvine.” Firește, minciuni gogonate, fiindcă eu îl cunosc pe Dușkin: e cămătar, tînuitor de obiecte furate și, de bună seamă, nu l-a jefuit pe Nikolai de un obiect de treizeci de ruble cu scopul de a-l „înfățișa”. S-a speriat, asta e. Dar, la dracu, asculta mai departe - iată ce-a mai spus acest Dușkin: „Pe mujicul asta, adicătelea pe Mikolai Dementiev, îl cunosc de când era copil, e din părțile noastre, din Zaraiski, că și noi tot din gubernia Reazan suntem. Nikolai nu are darul beției, dar bea și el când are cu ce, și știu că a lucrat în seara aceea ca zugrav împreună cu Mitrei, că și Mitrei îi tot dintr-un sat cu dînsul. Cum a căpătat bumașca, a schimbat-o pe loc, a băut două pîhărele unul după altul, a luat restul, și dus a fost; pe Mitrei nu l-am văzut atuncea cu dînsul. A doua zi, aflai că Aleona Ivanovna și surioara dumneaei, Lizaveta Ivanovna, au fost ucise cu toporul: le cunoșteam și atunci am intrat la bănuiala cu privire la cercei, fiindcă știam că răposata dădea bani pe amanet. M-am dus la casa aceea și i-am descusut pe ai casei, așa ca pentru mine, pe îndelete, iar cea dintîi întrebare mi-a fost dacă Mikolai mai era acolo? Și mi-a zis Mitrei că Mikolai s-a pus pe băutură, că a venit acasă în zori, beat turtă, a stat ca la vreo

zece minute și a plecat iar; de atunci Mitrei nu l-a mai văzut și isprăvea lucrarea singur. Lucrau amândoi pe aceeași scara cu femeile ucise, la etajul unu. Auzind astea toate, n-am spus nimănui nimic (așa zicea Dușkin), dar am căutat să aflu despre crima aceea tot ce am putut; și m-am înapoiat acasă, bănuindu-l și mai tare. Azi-dimineață, pe la orele opt (a treia zi, pricepi tu?), numai ce vad că vine la mine Mikolai, bine afumat, dar nu beat cât să nu priceapă ce-i spun. Se așază pe laviță, stă și tace. Afara de el, în circiuma nu era decât un om străin și încă unul, pe care-l cunosc bine, și-l lasasem să doarmă pe laviță. Mai erau și doi băieți de-ai noștri. «L-ai văzut pe Mitrei?» zic. «Nu, zice, nu l-am văzut.» «Și nici nu ai fost pe aici?» «Nu, zice, n-am mai fost de două zile.» «Și unde ai mers noaptea asta?» «Apoi, zice, la Peski, la cei din Colomna.» «Da cerceii, zic, de unde i-ai luat?» «I-am găsit pe trotuar.» Și a spus-o așa, nu știu cum, de nu puteai să-l crezi, și fără să mi se uite în față. «Da', zic, ai auzit ce s-a întâmplat în seara aceea și în ceasul acela, pe aceeași scara?» «Nu, zice, n-am auzit nimic.» îi spun ce și cum, iar el mă asculta cu ochii holbați, și se făcuse alb ca varul la față, și numai ce-l văd că pune mână pe șapca și da să plece. Am vrut să-l opresc pe loc: «Stai, Mikolai, zic, nu vrei să bei ceva?» și i-am făcut semn cu ochiul băiatului, să țină ușa, iar eu am ieșit de după teighea. Aș! A țîșnit pe lângă mine, a zbughit-o în strada și fuga în ulicioară; și dus a fost. De atunci nu m-am îndoit defel că el e vinovatul, numai el..."

— Firește!... rosti Zosimov.

— Stai! Ascultă pînă la sfîrșit. Bineînțeles, ai noștri au pornit în goană să-l caute pe Mikolai; pe Dușkin l-au reținut, au făcut o percheziție, l-au reținut și pe Mitrei; i-au luat la trei păzește și pe cei din Colomna și acum două zile iată că mi-l aduc și pe Mikolai: puseseră mână pe el în apropiere de bariera X., la han. Venise acolo, își scosese crucea de argint de la gît și în schimbul ei ceruse un păhăruț. I-au dat. Ceva mai târziu, o femeie s-a dus să mulgă vaca și vede, prin crăpătură, că Mikolai al nostru a legat cureaua de o grindă în șura de alături, s-a suit pe un lemn și da să-și pună ștreangul de gât; femeia a început să urle ca o smintită și s-a adunat lumea: „Aha, de aștia-mi ești!” „Duceți-mă, zice, la cutare secție de poliție, vreau să spun tot.” Și mi l-au înfățișat cu onorurile cuvenite la secția respectivă, adică aici, în cartierul nostru. Încep să-l întreb: „Cine ești?”, „ce ești?”, „cîți ani ai?”, „douăzeci și doi” etc. I-au pus întrebarea: „Când ai lucrat cu Mitrei, n-ai văzut cumva pe cineva pe scară în ziua de, la ora cutare?”. Și el a răspuns: „Poate să fi trecut careva, dar nu am băgat de seama”. „Nu cumva ai auzit vreun zgomot sau altceva?” „N-am auzit nimic deosebit.” „Dar tu, Mikolai, ai știut în ziua cutare, că văduva cutare și sora ei au fost ucise și jefuite în ziua cutare, la ora cutare?” „Nici n-am știut, nici n-am auzit. Abia a treia zi am aflat de la Afanasi Pavlici, la circiumă.” „Da' cerceii de unde i-ai luat?” „I-am găsit pe trotuar.” „Da' a doua zi de ce n-ai venit la lucru cu Mitrei?” „Fiindcă m-am pus pe băutura.” „Unde?” „Acolo și acolo.” „Da' de la Dușkin de ce ai fugit?” „M-am speriat tare.” „De ce te-ai speriat?” „Ca mă băga la răcoare.” „Pai de ce te-ai speriat dacă nu te simți vinovat cu nimic?”... Mă crezi sau nu mă crezi, Zosimov, dar întrebarea i-a fost pusă literalmente în acești termeni, știu precis, că mi-a fost redată exact! Ce zici? Ai?

— Ce vrei, probele totuși există.

— Eu nu-ți vorbesc acum de probe, eu îți spun despre felul cum a fost

pusă întrebarea, despre felul în care își înțeleg ei rolul! Ei, drace!... Și mi l-au strâns, și mi l-au strâns cu ușa pînă a recunoscut. „N-am găsit cerceii pe trotuar, i-am găsit în locuința pe care o vopseam împreună cu Mitrei.” „Cum i-ai găsit?” „Iac-așa. Am vopsit toată ziua aceea cu Mitrei, pînă pe la opt, și ne pregăteam să plecăm acasă. Mitrei a luat pensula și mi-a dat una peste bot cu vopsea, și pe urmă a luat-o la fuga, iară eu după el. Am fugit și am tot țipat ca un apucat, iar când am ajuns din scara în gang, am dat, din fuga, peste un portar și niște domni. Cîți erau — nu știu. Portarul m-a suduit și un alt portar de asemenea, apoi a ieșit și muierea portarului și ne-a suduit și ea, și ne-a mai ocărât și un domn cu o cucoană, care taman atunci intrau în gang, fiindcă m-am pus cu Mitka de-a curmezișul drumului: eu l-am apucat de păr și l-am trîntit pe jos și îi căram la pumni, iar Mitka, de sub mine, m-a apucat și el de păr și-mi căra la pumni, dar nu cu răutate, ci din joaca, ne hîrjoneam și noi așa. Apoi Mitka a scăpat de sub mine și a fugit în strada, iar eu după el, dar nu l-ăm mai putut prinde, și m-am înapoiat în locuință singur, fiindcă trebuia să-mi strîng lucrurile de acolo. Strîngeam și-l tot așteptam pe Mitrei, credeam că se întoarce. La ușa ce da în săliță, în colț, lingă perete, calc peste o cutiuță. O ridic și văd că-i înfășurată în hîrtie. Scot hîrtia și văd niște cîrligașe mititele, scot cîrligașele acelea și ce să vezi: în cutiuță erau niște cercei...”

— După ușă? Erau în dosul ușii? În dosul ușii? strigă deodată Raskolnikov, privind cu ochii îngroziți și tulburi la Razumihin și ridicându-se încet, în coate, pe divan.

— Da... și ce-i? Ce-i cu tine? De ce ai sărit așa? Razumihin se ridică și el de la locul lui.

— Nimic! răspunse cu glas stins Raskolnikov, lasîndu-se pe pernă și întorcându-se din nou cu fața la perete.

Toți trei tăcură un răstimp.

— A ațipit pesemne și o fi tresărit din somn, zise, în sfîrșit, Razumihin, privindu-l întrebător pe Zosimov.

Acesta clatină ușor din cap, în semn că n-ar fi chiar convins.

— Haide, zi, spuse el, și ce a fost mai departe?

— Ce să fie ? Cum a văzut cerceii, a uitat și de locuința, și de Mitka, și-a luat șapca și a fugit la Dușkin și, după cum ți-am mai spus, a luat de la el o rubla, mințindu-l că-i găsisse pe trotuar. Cum a luat banii, s-a și pus pe băut. Cât despre asasinat, o ține una și bună: „Nici n-am știut, nici n-am auzit: abia a treia zi mi s-a spus”. „Atunci de ce nu te-ai prezentat până astăzi?” „De frică!” „Și de ce ai vrut să te spînzuri?” „De gînduri negre.” „Ce fel de gînduri negre?” „Că au să mă bage la ocnă.” Asta-i toata povestea. Acu, tu ce crezi, ce au dedus ei din toată istoria asta? - Ce să cred, e o prezumție, oricum ar fi ea. Asta-i faptul. Cum ar fi putut să-i dea drumul vopsitorului tău?

— Păi, ei l-au și înscris de-a dreptul pe lista ucigașilor! Ei nu mai au nici o îndoială.

— Stai, că nu-i chiar așa. Ce te aprinzi? Și cerceii? Trebuie să recunoști ca dacă tocmai în aceeași zi și cam la aceeași oră cu asasinatul, niște cercei nimeresc din lada bătrînei în mîinile lui Mikolai, pesemne că, într-un fel oarecare, au ajuns la el, nu-i așa? Asta nu-i puțin lucru pentru ancheta.

— Cum au nimerit? Auzi întrebare: cum au nimerit?! strigă Razumihin. Și tu, medic, tu, care în primul rînd ești dator să studiezi omul și ai prilejul mai bine ca oricare altul să cunoști firea omului, tocmai tu nu vezi din toate aceste

date ce fel de fire are acest Mikolai? Nu vezi tu dintru început că tot ce a mărturisit la interogatorii este adevărul curat? Cerceii au ajuns în mâinile lui exact așa cum a spus. A călcat pe cutie și a ridicat-o!

— Adevărul curat! Dar a recunoscut chiar el că a mințit întâiași data!

— Ascultă-mă. Asculta atent. Și portarul, și Koh, și Pestreakov, și celalalt portar, și soția primului portar, și tirgoveața, care tocmai atunci se afla în odaița portarului, și consilierul de curte Kriukov, care în clipa aceea coborâse din trăsură și străbătuse gangul la braț cu o doamna — toți, adică opt sau zece martori au declarat în unanimitate ca Mikolai îl trântise jos pe Dmitri, și-i căra la pumni, iar celalalt îl trăgea de par și îi căra și el la pumni. Se tăvăleau amîndoi de-a curmezișul drumului și închideau trecerea; toata lumea îi înjura, iar ei „ca doi copii mici” (expresie exactă a martorilor) tăbăra unul pe celalalt, se bat, țipă și rîd, și rîd care mai de care, cu niște mutre caraghioase, și apoi o iau la fuga pe strada ca niște copii. Auzi? Acum bagă de seama: sus cadavrele mai erau calde, auzi tu: calde, așa au fost găsite! Dacă femeile au fost ucise de ei, sau numai de Mikolai, iar lăzile sparte și jefuite, sau dacă numai au fost complici la acest jaf, atunci da-mi voie să-ți pun o întrebare: corespunde starea lor sufletească, adică țipetele, rîsetele, hîrjoana de copii din gang, cu topoare, sînge, viclenie de criminal, prudența, jaf? Au ucis și nu trec nici cinci sau zece minute — așa reiese, fiindcă trupurile mai erau calde — părăsesc cadavrele și locuința larg deschisă și, știind că lumea s-a dus într-acolo, își lasă prada și se bat în drum ca niște copii, rîd de se prăpădesc, atrag atenția tuturor și toate acestea sunt confirmate în unanimitate de zece martori!

— Firește, e cam ciudat! Pare ceva cu neputința, dar...

— Nu, frate, nu este nici un dar, iar dacă cerceii care au ajuns în mâinile lui Mikolai tocmai în aceeași zi, și la aceeași oră a crimei, reprezintă o importantă proba materială împotriva lui, fapt pe care el totuși îl explica în declarația lui, și prin urmare este o prezumție discutabilă, trebuie să luăm în considerație și faptele justificative, cu atît mai mult cu cît acestea sunt incontestabile. Dar, judecînd după spiritul dreptului nostru, vor accepta judecătorii noștri, sau vor fi ei în stare să accepte un fapt întemeiat numai pe imposibilitatea psihologică, pe starea sufletească — ca un argument incontestabil care da peste cap probele materiale ale acuzării, oricare ar fi ele? Nu, nu vor accepta, nu vor accepta pentru nimic în lume, din pricina că Mikolai a găsit cutiuța și a vrut să se spînzure, fapt „care nu s-ar fi întîmplat dacă omul nu s-ar fi simțit vinovat!” Iată problema capitală, iată pentru ce-mi ies din fire. înțelege odată!

— Văd eu că te aprinzi și-ți ieși din fire. Stai, am uitat să te întreb: s-a dovedit că în adevăr cutiuța cu cerceii provenea din lada bătrînei?

— S-a dovedit, răspunse Razumihin, încruntîndu-se și vorbind în silă parca. Koh a recunoscut obiectul și l-a numit pe cel care l-a amanetat, iar individul a dovedit fără putința de tăgada că obiectul îi aparține.

— Prost. Și acum spune-mi: nu cumva l-a văzut cineva pe Mikolai în timpul când Koh și Pestreakov urcau scara, și nu s-ar putea dovedi într-un fel unde se afla?

— Aici e buba: nu l-a văzut nimeni, răspunse Razumihin cu ciuda, tocmai asta e prost; nici măcar Koh și Pestreakov nu i-au observat pe cei doi zugravi, în vreme ce urcau sus, cu toate că mărturia lor nu ar avea mare greutate. „Am văzut, spun ei, o locuință deschisă, ne-am dat seama că acolo probabil

lucrează cineva, dar, trecând prin fața ei, n-am dat atenție și nu ne amintim exact dacă în momentul acela lucrătorii erau înăuntru sau nu."

— Hm! Prin urmare, nu au alta justificare decât că se băteau și râdeau în hohote. Într-adevăr, este o dovada serioasă, dar... Da-mi voie: tu cum îți explici întreaga întâmplare? Cum îți explici găsirea cerceilor, dacă, într-adevăr, i-ă găsit așa după cum spune?

— Cum îmi explic? Ce să-mi explic? E clar! Cel puțin calea care trebuie urmată în anchetarea cazului este clară și dovedită, și tocmai cutiuța o confirmă. Adevăratul ucigaș a pierdut acești cercei. În vreme ce Koh și Pestreakov băteau la ușa, ucigașul era sus, închis înăuntru. Koh a făcut prostia sa se ducă jos; atunci ucigașul a tulit-o din locuința și a alergat jos, fiindcă nu avea altă ieșire. Pe scără s-a ascuns de Koh, Pestreakov și portar în apartamentul gol, tocmai în clipa când Dmitri și Mikolai se fugăreau pe afara. A stat în dosul ușii în vreme ce portarul și ceilalți urcau sus, a așteptat să se stingă zgomotul pașilor și a coborât cât se poate de liniștit, tocmai când Dmitri și Mikolai fugiseră în strada, lumea se împrăștiase și în gang nu mai rămăsese nimeni. Chiar dacă l-a văzut cineva, nu i-a dat nici o atenție; câtă lume nu mișuna pe acolo? Cât despre cutiuță, a scăpat-o din buzunar în timp ce sta ascuns după ușa, și nu a băgat de seamă că ă scăpat-o, pentru că atunci avea alte griji mai mari. Cutiuța însă dovedește clar ca ucigașul s-a ascuns acolo. Și asta e tot.

— Ingenios! Nu, frate, e prea ingenios. Asta-i mai ingenios ca toate.

— Dar de ce? De ce?

— Fiindcă prea se îmbină toate... se îmbină... se potrivesc ca la teatru.

— Ehe! exclamă Razumihin, dar în clipa aceea ușa se deschise și intră în odaie un nou musafir, pe care nici unul dintre cei de față nu-l cunoștea.

Capitolul V

Era un domn între două vârste, prezentabil, țăntoș, cu o fizionomie circumspectă și disprețuitoare; acesta mai întâi se opri în prag, rotindu-și în jur privirile, a căror expresie de mirare aproape jignitoare nici nu încerca s-o ascunda! „Unde am nimerit?” părea el să se întrebe. Cerceta cu neîncredere „cabina de vapor” a lui Raskolnikov, scunda și strîmtă, afectînd o atitudine speriată, ba chiar de om oarecum ofensat. Cu aceeași mirare își opri privirea asupra lui Raskolnikov, care zăcea dezbrăcat, nespălat, cu părul vâlvoi, pe divanul lui mizer și murdar. Raskolnikov, fără să se miște, îl privea și el țintă pe noul venit. Acesta, tot atât de nedumerit, își mută privirea cercetătoare asupra părului ciufulit, ne-pieptănat, asupra obrazului neras al lui Razumihin, care, la rîndul sau, îl măsura cu privirea obraznic și întrebător, fără a se clinti din loc. Tăcerea încordată stăruia un minut, apoi, după cum era de așteptat, se petrecu o mică schimbare de mimică. Dându-și seama după unele semne, de altfel destul de vădite, ca în aceasta „cabină de vapor” ifosele lui nu impresionau pe nimeni, domnul se mai împlînzi și-l întreba politicos, deși tot cam de sus, pe Zosimov, rostind răspicat fiecare silaba:

— Domnul Rodion Romanici Raskolnikov, student, sau fost student?

Zosimov se foi ușor pe divan și poate ca i-ar fi răspuns, dacă Razumihin, căruia, de fapt, nu-i fusese pusă întrebarea, nu i-ar fi luat-o înainte:

— Uite-l colea, pe divan! Dar dumneata ce vrei?

Acest familiar „ce vrei?!” îi luă piuitul domnului afectat; făcu chiar o mișcare către cel care vorbea, dar se stapîni la timp și se întoarse cât mai repede spre Zosimov.

— Acesta-i Raskolnikov! mormăi Zosimov, arătând cu capul spre bolnav, apoi căsca de-și strîmbă falca și, ducând mâna alene la buzunarul jilecii, scoase un ceas uriaș de aur, cu capacul bombat, îl deschise, se uită, și tot atât de încet și leneș îl puse la loc în buzunar.

În timpul acesta, Raskolnikov zăcea, tăcut, pe spate și-l privea țintă, străruitor, deși fără nici o expresie, pe noul venit. De când își luase privirea de la florica de pe tapet, chipul lui, extrem de palid, exprima o nespusa suferință, ca și cum abia ar fi trecut printr-o operație chinuitoare sau ar fi fost slobozit din niște cazne grele. Dar, încetul cu încetul, domnul care intrase în odaie începu să-i trezească tot mai mult atenția - întâi nedumerire, apoi neîncredere și, în sfîrșit, aproape teamă. Iar când Zosimov îl arătă, spunînd: „Acesta-i Raskolnikov”, el se ridică deodată, de parca l-ar fi împins cineva, se așeza în capul oaselor și rosti cu un ton aproape sfidator, deși cu glas slab, întretăiat:

— Da! Eu sunt Raskolnikov! Ce doriți?

Musafirul îl privi cu luare-aminte și rosti cu demnitate:

— Piotr Petrovici Lujin. Sper ca numele meu nu vă este cu totul necunoscut.

Dar Raskolnikov, care se așteptase la cu totul altceva, îl privi tăcut și năuc, că și cum ar fi auzit pentru prima oară de acest nume.

— Cum, e posibil să nu fi primit încă nici o înștiințare? întreba Piotr Petrovici, oarecum jignit. Drept răspuns, Raskolnikov se lasă încet pe pernă, își puse mîinile sub cap și-și aținti ochii în tavan. Se vedea pe fața lui Lujin că era încurcat. Zosimov și Razumihin îl priveau cu și mai multa curiozitate, așa că pînă la urma izbutiră sa-l descumpănească cu totul.

— Socoteam, eram sigur... băigui el, că scrisoarea expediata de mine de zece zile, aproape de două săptămîni...

— Ascultă, ce stai în prag? îl întrerupse deodată Razumihin. Dacă ai ceva de spus, șezi colea; ca nu încăpeți amîndoi, dumneata și cu Nastasia, în ușă. Năstasiușka, da-te la o parte, fă-i loc să treacă! Hai, intră înăuntru, poftim un scaun. Haide, strecoară-te odată!

Razumihin își trase îndărăt scaunul, făcând puțin loc între masa și genunchi, și aștepta în aceasta poziție incomoda ca musafirul să se „strecoare” prin strâmtoarea aceea. Propunerea fusese astfel făcută, încât era greu să refuze, și musafirul, poticnindu-se, se grăbi să treacă pînă la scaun prin spațiul acela îngust și, după ce se așeza, îl privi neliniștit pe Razumihin.

— Nu te sfii, îl lua acesta în primire. Rodea e bolnav de cinci zile, trei zile a delirat, dar acum s-a trezit și chiar a mîncat cu pofta. Cel de colo e medicul lui, l-a examinat chiar acum, iar eu sunt colegul lui Rodea, fost student ca și el, și acum îl dadacesc; așa că nu trebuie să ții seama de noi și poți să spui ce ai de spus.

— Mulțumesc. Dar prezența mea și convorbirea n-au să-l obosească oare pe bolnav? îl întrebă Piotr Petrovici pe Zosimov.

— Nu, nu, gîngăvi Zosimov. Dimpotrivă, s-ar putea chiar să-l distreze, și căsca din nou.

— O, și-a revenit de mult, încă de azi-dimineață! urma Razumihin, a cărui familiaritate avea un aer de candoare atît de sincera, încât Piotr Petrovici, după o clipa de șovăială, începu să se simtă nițel mai la îndemîna, poate pentru că acest coate-goale necuviincios apucase să se prezinte că fost student.

— Măicuța dumneavoastră... începu Lujin.

— Hm! făcu tare Razumihin și Lujin îl privi întrebător.

— Nu-i nimic, da-i drumul... Lujin ridică din umeri.

— ...Măicuța dumneavoastră, încă pe vremea șederii mele în orașelul dumnealor, începuse să vă scrie o scrisoare. După sosirea mea aici, am lasat anume să treacă vreo câteva zile fără să vin pe la dumneavoastră, ca să fiu sigur că ați fost informat despre toate; acum însă, spre mirarea mea, vad ca...

— Știu, știu! îl întrerupse Raskolnikov, vădit înciudat și nerăbdător. Dumneata ești ginerică?... Știu... ajunge!

Piotr Petrovici se simți profund jignit, dar tăcu. Căuta să priceapă ce însemnau toate acestea. O clipă se așternu tăcerea.

În vremea aceasta Raskolnikov, care se întorsese pe jumătate spre dînsul ca să-i răspundă, reîncepu să-l examineze cu cea mai mare atenție, cu o deosebită curiozitate, ca și cum adineauri n-ar fi avut timpul să-l vada bine, sau ar fi descoperit acum în el, pe neașteptate, ceva nou, care îl uimea; în acest scop, se săltă chiar puțin pe pernă, sprijinindu-se ca să-l vada mai bine. Înfățișarea lui Piotr Petrovici avea într-adevăr ceva deosebit, ceva care te izbea de la prima vedere și justifica pe deplin titlul de „ginerică”, ce-i fusese trîntit în obraz. În primul rînd, se vedea clar, prea clar poate, că Piotr Petrovici, în așteptarea logodnicei, se grăbise să folosească cele câteva zile de ședere în capitala pentru a se ferechi și a se face cît mai frumos, lucru, de altfel, destul de nevinovat și de înțeles. Pînă și faptul că-și arăta prea pe față, poate, mulțumirea și încrederea în sine, pricinuite de schimbarea în bine ce se petrecuse în înfățișarea lui, i se putea ierta dat fiind că Piotr Petrovici se pregătea de însurătoare. Hainele lui, abia scoase de la croitor, erau frumoase și nu li se putea reproșa nimic, poate doar faptul că erau prea noi și mărturiseau prea deschis un anumit scop. Și melonul elegant, nou-nouț, pe care-l mînuia cu atît respect și-l ținea cu o deosebită atenție, mărturisea același lucru; și mînușile liliachii superbe, veritabile mînuși Jouvăins, spuneau același lucru, numai prin faptul că nu le purta, ci le ținea de formă în mână. În îmbrăcăminte, lui Piotr Petrovici precumpăneau culorile deschise, tinerești. Avea un surtuc de vară foarte elegant, cafeniu-deschis, pantaloni ușori, de culoare deschisă, jiletică asortată, rufărie fină, abia cumpărată, și o cravată subțire, de batist, cu dungi roz, și culmea: toate îi veneau perfect. Chipul lui proaspăt, frumos chiar, nu arată cei patruzeci și cinci de ani pe care îi avea. Favoriții negri, bogați îi încadrau frumos obrazul și făceau să reiasă în chip placut albeața strălucitoare a bărbiei, îngrijit rasă. Iar părul, abia încărunțit, pieptănat și frizat la bărbier, nu-i dădea totuși acel aer caraghios și prostănac de mire neamț, pe care-l au îndeobște bărbații care-și dau capul pe mîna coaforului. Și dacă fizionomia lui, destul de frumoasă și impunătoare, avea într-adevăr ceva neplăcut și respingător, apoi acest lucru era din alte pricini. După ce-l studie în voie pe domnul Lujin, Raskolnikov zîmbi sarcastic,

se lasă pe perna și-și aținti din nou privirile în bagdadie.

Dar domnul Lujin se stăpîni, părea hotărât să nu deă deocamdată nici o atenție acestor ciudațenii.

— Îmi pare foarte, foarte rău că vă găsesc în aceasta stare, începu el, ca să curme tăcerea. Dacă aș fi știut că sunteți bolnav, aș fi venit mai curînd. Dar, știți, treburile... Afară de asta, în legătură cu activitatea mea de avocat, am la Curtea de Casație un proces de mare importanță, fără să mai vorbesc despre acele griji pe care le bănuți desigur și dumneavoastră. Aștept din clipă în clipa sosirea măicuței și a surioarei dumneavoastră...

Raskolnikov făcu o mișcare, de parca ar fi vrut să spună ceva; pe fața lui se citea o oarecare emoție. Piotr Petrovici se întrerupse, aștepta, dar, văzînd că Raskolnikov tace, urma:

— Mda... din clipă în clipă. Le-ăm găsit și o locuință unde să stea pînă una-alta...

— Unde? întrebă cu voce slabă Raskolnikov.

— Foarte aproape de aici, în casa lui Bakaleev...

— E pe Voznesenski, îl întrerupse Razumihin. Doua etaje de camere mobilate; le ține negustorul lușin; am fost pe acolo.

— Da, camere mobilate...

— O porcărie nemaipomenită; murdarie, putoare, o casă rău famată; s-au petrecut în ea diverse chestii urite; dracu știe cine locuiește acolo!... Am fost în casa aceea cu ocazia unei afaceri scandaloase. De altfel, odaile sunt destul de ieftine.

— Fiind de puțină vreme în oraș, n-am putut, firește, avea atâtea informații, obiecta, înțepat, Piotr Petrovici. Sunt doua odaite cât se poate de curate și pe urmă nu le-am închiriat decât pentru scurtă vreme... Am și găsit o locuință adevărată, adică viitoarea noastră locuință, se întoarse el spre Raskolnikov. O punem la punct acum; eu, deocamdată, stau tot într-o odaiță mobilată, la doi pași de aici, la doamna Lipevehsel, în apartamentul unui tânăr prieten, Andrei Semionîci Lebeziătnikov: chiar el mi-a indicat casa lui Bakaleev...

— Lebeziătnikov? repetă încet Raskolnikov, încercînd să-și amintească ceva.

— Da, Andrei Semionici Lebeziătnikov, funcționar la minister, îl cunoașteți cumva?

— Da... adică nu, răspunse Raskolnikov.

— Iertați-mă, dar așa am dedus după întrebarea dumneavoastră. I-am fost cândva tutore... un tânăr foarte simpatic... un om cu idei înaintate... Mă bucur că am ocazia să întilnesc tineret: după tineret poți judeca ce mai e nou pe lume, și Piotr Petrovici își roti privirile asupra celor de față, nădăduind un semn de aprobare.

— În ce privință?

— În tot ce este măi serios, cum s-ar zice, în privința esenței tuturor lucrurilor, se grăbi să răspunda Piotr Petrovici, aproape fericit. Vedeți dumneavoastră, eu de aproape zece ani n-am mai fost la Petersburg. Toate aceste noutăți, reforme, idei ale dumneavoastră au ajuns, firește, și pînă la noi, în provincie; dar ca să vezi clar și să cuprinzi totul, trebuie să stai la Petersburg. Eu cred că cele mai multe lucruri noi le poți afla observînd tînara noastră generație. Mărturisesc că mă bucură nesp...

— Ce anume?

— Întrebarea e vastă. Aș putea să greșesc, dar mi se pare că tineretul nostru are păreri mai clare, cum s-ar zice, un spirit mai critic; și da dovada de mai multa acțiune...

— Așa e, strecura printre dinți Zosimov.

— Te înșeli, nu da dovada de nici o acțiune, se legă numaidecât de cele spuse Razumihin. Acțiunea nu pica din cer. Iar noi, de mai bine de două sute de ani, ne-am dezvățat să măi fim activi... Idei se mai întâlnesc, pe ici, pe colo, se întoarce el către Piotr Petrovici. Există și dorința de a face bine, deși e o dorință copilăroasă; uneori, se găsește chiar și cinste, cu toate că ne-au năpădit fel de fel de escroci, dar acțiune — ioc! Acțiunea poartă cizme.

— Nu sunt de acord cu dumneavoastră, riposta cu vădită încântare Piotr Petrovici. Firește, se pune prea multă pasiune, se fac greșeli, dar trebuie să fim îngăduitori: pasiunea este mărturia entuziasmului pe care îl trezește un anumit țel, precum și revolta împotriva împrejurărilor vitrege exterioare care împresoară acest țel. Iar dacă s-a făcut puțin, păi nici timp nu am prea avut. Fără să măi vorbim de mijloace. Cât despre propria mea părere, dacă doriți, aș putea să spun că totuși s-a făcut ceva; idei noi, folosite au fost răspândite, de asemenea unele lucrări noi, folosite, în locul visurilor romantice de altădată; literatură capăta o nuanță din ce în ce mai matură; multe prejudecăți daunătoare au fost luate în rîs și smulse din rădăcină... într-un cuvînt, ne-am rupt categoric de trecut și, după părerea mea, asta înseamnă ceva...

— A început să cânte! Vrea să facă impresie... făcu deodată Raskolnikov.

— Poftim? întrebă Piotr Petrovici, care nu auzise bine, dar nu capătă nici un răspuns.

— Toate acestea sunt adevărate, se grăbi să intervină Zosimov.

— Nu-i așa? urma Piotr Petrovici, aruncându-i o privire prietenoasă. Trebuie să recunoașteți, urmă el, întorcându-se către Razumihin cu o oarecare nuanță de triumf și superioritate în glas (era cât pe aici să adauge: „tinere”), trebuie să recunoașteți că s-a obținut un anumit succes, sau, cum se spune astăzi, un anumit progres și în domeniul științific și în cel al realității economice...

— Banalități!

— Nu sunt banalități! Dacă, de pilda, pînă mai ieri mi se spunea: „Iubește-ți aproapele”, și-l iubeam, ce ieșea din asta? urma Piotr Petrovici, pripindu-se cam prea vădit. Ieșea că-mi rupeam caftanul în două, îl împărțeam cu aproapele meu și amîndoi rămîneam pe jumătate goi, după cum spune proverbul: „Dacă fugi după doi iepuri, nu prinzi nici unul”. Iar știința spune: iubește-te în primul rînd pe tine însuți, căci totul pe lumea asta se bazează pe interesul personal. Dacă te iubești numai pe tine, ai să-ți vezi bine de treburile tale și caftanul are să-ți rămînă întreg. Iar realitățile economice adaugă: cu cât se ridică într-o societate mai mulți indivizi înstăriți — adică, cu cât există măi multe caftane întregi — cu atât societatea are temelii mai solide și realizează măi bine scopul comun. Așadar, acumulînd exclusiv pentru mine, eu tocmai prin aceasta acumulez oarecum pentru toți, și reușesc ca și aproapele meu să capete ceva mai mult decât un caftan rupt; și asta nu din darnicia mea personală, izolată, ci ca o consecință a bunăstării generale. Ideea astă este cât se poate de simplă, dar, din nefericire, multă vreme i-a trebuit ca

să-și facă loc în mintea omului, să răzbească de sub exaltarea visătoare, deși s-ar părea că nu e nevoie să fii cine știe ce deștept ca să-ți dai seama...

- Iartă-mă, te rog, dar nici eu nu sunt cine știe ce deștept! îl întrerupse tăios Razumihin. Așa că: hai să sfârșim discuția. Am deschis-o cu un anumit scop, altminteri pălăvrăgeala asta cu care încearcă să se amețească oamenii, toate aceste nesfârșite banalități, mereu aceleași și aceleași, m-au dezgustat într-atât în ultimii trei ani, încât zău că roșesc nu numai când le spun eu, dar chiar atunci când le debitează altul în prezența mea. Dumneata, firește, te-ai grăbit să arăți ce știi — e scuzabil și nu te condamn. Eu însă n-am vrut decât să aflu cine ești, pentru că, vezi dumneata, în ultima vreme, pe arena publică s-au pripășit atâția profitori de tot soiul, care le-au denaturat într-atât pe toate în interesul lor personal, încât le-au stricat definitiv... Așa că, destul!

— Domnul meu, începu Lujin, jignit, însă plin de demnitate, nu vreți cumva să spuneți fără înconjur cum că și eu...

— O, cum se poate!... S-ar putea să-mi permit?... Haide, ajunge! i-o reteză Razumihin și, întorcându-se pe loc spre Zosimov, reîncepu discuția de adineauri.

Piotr Petrovici fu destul de inteligent ca să primească această explicație. De altfel, hotărâse în gândul lui să plece în două minute.

— Sper că acum, după ce ne-am cunoscut, îi spuse el lui Raskolnikov, și după ce vă veți întrema, în virtutea împrejurărilor cunoscute de dumneavoastră, prietenia noastră se va întări... Vă doresc multă sănătate...

Raskolnikov nici măcar nu-și întoarse capul. Piotr Petrovici se ridică de pe scaun.

— Au fost ucise numai de unul care amanetase ceva! spunea cu convingere Zosimov.

— Fără nici o discuție! îi ținea isonul Razumihin. Porfiri nu-și trădează gândurile, dar îi cheamă pe toți care au amanetat la interogator...

— Îi interoghează pe cei care au amanetat ceva? întrebă tare Raskolnikov.

— Da. Și?

— Nimic.

— De unde îi ia? întrebă Zosimov.

— Pe unii i-a numit Koh, numele altora era scris pe hârtia care învelea obiectele, alții au venit singuri când au aflat...

— Ce canalie îndemânatică, cu experiență, trebuie să fie ucigașul! Ce îndrăzneala! Câtă hotărîre!

— Tocmai asta nu-i adevărat! îl întrerupse Razumihin. Tocmai părerea astă vă încurcă pe toți. Iar eu vă spun că este un om neîndemânatic, fără nici o experiență și care, probabil, este la primul său pas. Dacă presupunem că avem de-a face cu o canalie dibace, calculată, toată povestea devine neverosimila. Dacă presupunem însă că-i vorba de un ageamiu în materie, atunci vedem că numai întîmplarea l-a scos din bucluc. Și ce nu-i în stare să facă întîmplarea? Când te gîndești că poate nici n-a prevăzut vreo piedică! Și cum a condus întreaga afacere? A luat obiecte în valoare de zece-douăzeci de ruble, și-a umplut buzunarele, a răscolit ladița babei, boarfele, iar în scrin, în sertarul de sus, într-o cutie s-au găsit mai bine de o mie cinci sute de ruble bani curați, în afară de bilete de bancă! Nu s-a priceput nici măcar să jefuiască, nu s-a priceput decât să ucidă! A fost primul lui pas, și-o spun eu, primul lui pas; s-a pierdut cu firea! Și nu l-a salvat calculul, întîmplarea l-a

salvat!

— Mi se pare că vorbiți despre asasinarea bătrânei văduve de arhivar, întâmplată acum câteva zile, se amestecă Piotr Petrovici, vorbind către Zosimov; se sculase în picioare, ținând în mână pălăria și mănușile, dar, înainte de plecare, voia să măi arunce câteva vorbe pline de inteligență.

Era vădit că ținea mult să producă o impresie cât mai bună - vanitatea învinsese prudența.

— Da. Ați auzit?

— Firește, doar e în vecinătate...

— Cunoașteți amănuntele?

— N-aș putea spune; dar pe mine mă interesează mai ales din punct de vedere general, al problemei în sine. Fară să mai vorbesc de faptul că numărul crimelor în clasele inferioare s-a înmulțit considerabil în ultimii cinci ani; fără să mai vorbesc despre furturile și incendiile care se întâmplă peste tot locul; ceea ce îmi pare mai ciudat este că, în aceeași măsură, se înmulțesc și crimele săvârșite de elemente din clasele superioare, se înmulțesc, cum s-ar zice, paralel. Ba se aude ca un fost student a jefuit poșta la drumul mare; ba niște oameni, înaintați prin poziția socială, falsifica bani; la Moscova a fost prins un grup întreg de falsificatori ai ultimului împrumut cu câștiguri, iar printre principalii complici este și un lector de istorie universală; în alta parte, un secretar de ambasada, de-al nostru, este ucis peste graniță pentru o chestiune misterioasă de bani. Și dacă acum și aceasta batrână cămătăreasă a fost ucisă de un om de pe o treapta socială superioară, fiindcă muzicii nu amănetază obiecte de aur... Cum se poate explica aceasta decădere a păturii civilizate a societății noastre?

— Multe schimbări economice... începu Zosimov.

— Cum se explică? îi luă vorbă Razumihin. Tocmai prin vechea noastră lipsă de spirit practic s-ar explica.

— Cum așa?

— Ce a răspuns la Moscova lectorul dumitale la întrebarea: pentru ce a falsificat bancnotele?... „Toată lumea se îmbogățește folosind diverse mijloace. Și eu am vrut să mă îmbogățesc cât mai repede.” Nu-mi amintesc exact cuvintele, dar sensul lor este acesta: pe daiboj, cât mai repede, fără prea multă bătaie de cap! Ne-am obișnuit să luăm totul de-a gata, să fim duși de mână, să mîncăm posmagi gata muiiați. Iar când sună ceasul cel mare, fiecare arată ce poate...

— Bine, dar moralitatea? Și, cum s-ar zice, legile...

— Ce te supără? se amestecă pe neașteptate Raskolnikov. A ieșit exact după teoria dumitale!

— Cum după teoria mea?

— Încearcă să duci pînă la capăt ceea ce ai susținut adineauri și vei ajunge la rezultatul că ai tot dreptul să ucizi...

— Vai de mine!... strigă Lujin.

— Nu, nu este așa! spuse Zosimov.

Raskolnikov era palid, respira greu, buza de sus îi tresărea.

— Toate au o măsură! urmă cu trufie Lujin. O idee economică nu înseamnă o invitație la crimă, la asasinat, și dacă ar fi să presupunem numai că...

— Este sau nu adevărat că dumneata i-ai spus logodnicei dumitale... îl

întrerupse din nou Raskolnikov, cu glasul tremurând de furie și în care se deslușea dorința de a jigni, este adevărat că i-ai spus, chiar în clipa când ți-a primit propunerea, că te bucura mai ales faptul... că este săracă... fiindcă este mai avantajos să-ți iei soție dintr-o familie căzută în mizerie, ca după aceea să o poți domina... și ca binefăcător al ei să-i poți reproșa, când vrei, tot binele pe care i l-ai făcut?...

— Domnul meu! strigă Lujin, enervat și furios, roșu la fața și încurcat. Domnul meu... să denaturați în acest hal o idee! Iertați-mă, dar trebuie să vă spun că zvonul care v-a ajuns la ureche, sau, mai bine zis, care v-a fost adus la cunoștința, nu are nici o umbră de seriozitate și eu... bănuiesc cine a azvârlit... într-un cuvânt... această săgeată... într-un cuvânt, chiar mama dumneavoastră... Și fără asta mi-a făcut impresia că, în pofida tuturor însușirilor sale minunate, ideile ei au o nuanță exaltată și romanțioasă... Și totuși, eram la o mie de verste departe de a presupune ca ar putea să înțeleagă și să vă prezinte situația sub o forma atât de denaturată... Și, în sfârșit... în sfârșit...

— Știi ceva? sari Raskolnikov, ridicându-se într-un cot pe pernă și privindu-l țință, cu ochi scăpărători. Știi ceva?

— Ce anume?

Lujin se opri și aștepta cu un aer jignit și sfidator. Tăcerea ținu câteva clipe.

— Uite ce este, dacă dumneata îți mai permiți vreodată... să spui măcar un cuvânt... despre mama mea... te arunc pe scară!...

— Ce-i cu tine?! strigă Razumihin.

— Ah, așa stau lucrurile! Lujin păli și-și mușcă buza. Ascultați, domnul meu, ce am să vă spun, începu el rar, stăpînindu-se din răspuțeri și gîfîind. Chiar adineauri, de la primul pas pe care l-am făcut în odaia aceasta, mi-am dat seama de ostilitatea dumneavoastră, dar am rămas anume ca să aflu mai mult. Aș fi putut iertă multe unui om bolnav, unui om care-mi este ruda, dar acum... n-am să pot niciodată să vă...

— Nu sunt bolnav! strigă Raskolnikov.

— Cu atât mai mult...

— Du-te la dracu!

Dar Lujin părăsea acum încăperea, fără să isprăvească ce avea de spus, strecurându-se din nou între masă și scaun; de data aceasta, Razumihin se scula să-i facă loc. Fără să-l privească pe vreunul dintre ei, să-l salute măcar pe Zosimov, care îi tot făcea semne să-l lase pe bolnav în pace, Lujin ieși ținîndu-și cu grijă pălăria la nivelul umărului în clipă când se apleca să treacă pragul. Până și felul în care-și mlădie spinarea cu acest prilej vădea clar ca fusese jignit de moarte.

— Dar cum se poate, cum se poate să te porți astfel?! întrebă Razumihin, dînd din cap, nedumerit.

— Lasați-mă, lasați-mă cu toții! strigă, cuprins de mînie, Raskolnikov. O să mă lasați în pace, călăilor? Nu mă tem de voi! Acum nu mă tem de nimeni, de nimeni! Cărați-vă de aici! Vreau să rămîn singur, singur!

— Hai să plecăm! zise Zosimov, făcându-i semn lui Razumihin.

— Se poate? Dar cum să-l lasăm singur în starea asta?

— Să mergem, insistă doctorul, ieșind din odaie. Razumihin stătu puțin pe gînduri, apoi se repezi pe urmele lui.

— Ar fi ieșit mai rău dacă nu l-am fi ascultat, zise Zosimov pe scara. Nu trebuie să-l irităm...

— Ce-i cu dânsul?

— Ei, i-ar trebui un impuls binefăcător, ceva care să-l scoată din gândurile lui! Adineauri era în stare... Știi, am impresia că-l roade ceva. O idee fixă, căre-l urmărește... De asta mi-e frica pentru el. Îl apasă ceva, negreșit.

— Păi, poate o fi ceva în legătură cu domnul acesta, cu Piotr Petrovici! Din discuție am înțeles că el se însoară cu sora lui și că Rodea aflase despre aceasta cu puțin înainte de a se îmbolnăvi, dintr-o scrisoare.

— Da, dracu l-a adus tocmai acum! S-ar putea să fi stricat tot. Dar tu ai observat că este indiferent la toate, tace orice i-ai spune, în afara de un singur lucru care îl scoate din sărite: asasinatul acela...

— Da, da! îi țin izonul Razumihin. Am observat cât se poate de bine! îl interesează, îl sperie! L-au speriat în ziua când s-a îmbolnăvit, în biroul comisarului de poliție; a leșinat acolo.

— Ai să-mi povestești amănunțit diseară cum s-au petrecut lucrurile și după aceea am să-ți spun și eu ce cred. Mă interesează foarte mult! Am să mai trec peste o jumătate de ora să-l văd... De altfel, n-o să făcă congestie...

— Îți mulțumesc! Eu în vremea asta am să stau la Pașenka și am să-l țin sub observație prin intermediul Nastasiei...

După plecarea lor, Raskolnikov se uită nerăbdator și supărat la Nastasia; femeia nu se grăbea să plece.

— Vrei un ceai? îl întreba dînsă.

— Mai târziu! Acum vreau să dorm! Lasă-mă...

Cu o mișcare spasmodică se răsuci la perete; Nastasia ieși din odaie.

Capitolul VI

Dar de îndată ce rămase singur, Raskolnikov se sculă, închise ușa cu cîrligul, desfăcu legătura de haine adusă adineauri de Razumihin și începu să se îmbrace. Ciudat: o liniște desăvîrșită părea să fi înlocuit starea frenetică de adineauri și frica chinuitoare din ultima vreme. Era cea dintîi clipă de liniște, stranie și neașteptată. Mișcările precise și sigure vădeau o hotărîre puternică. „Astăzi, chiar astăzi!” șoptea el. Își dădea seama că este încă foarte slab, dar nemaipomenita încordare sufletească ajunsese la un grad de intensitate care se învecina cu acest calm perfect, cu ideea fixă, și-i dădea putere și încredere în sine: spera, de altfel, că nu va cădea în strada. După ce se îmbracă cu hainele noi, se uita la banii care erau pe masă, se gândi puțin, și-i vîrî în buzunar. Erau cu totul douăzeci și cinci de ruble. Luă și pitacii de arama, restul de la cele zece ruble cheltuite de Razumihin pentru haine. Apoi scoase încet cîrligul, ieși din odaie, coborî scara și aruncă o privire pe ușa larg deschisă a bucătăriei: Nastasia era acolo, dar sta cu spatele la el și, aplecată, sufla în samovar. Nu auzi nimic. Și apoi, cine și-ar fi putut închipui ca are să fugă? Peste o clipă, Raskolnikov se și afla în strada.

Era ora opt seara, soarele asfințea. Afara domnea aceeași zăpușeală; dar el înghiți cu nesaț aerul îmbîcsit de praf, otrăvit de duhorile pestilențiale ale

marelui oraș. Capul începu să i se învîrtească ușor; un fel de energie sălbatică se citea în ochii lui înfrigurați și pe fața suptă și livida. Nu știa și nici nu se gândea unde avea să-și îndrepte pașii; știa numai că „trebuie să isprăvească totul dintr-o dată, chiar azi, chiar acum; că altfel nu se mai întoarce acasă fiindcă nu vrea să trăiască în acest fel”. Dar cum să isprăvească? Cu ce să isprăvească? Nu avea nici cea mai mică idee și nici nu voia să se gîndească. Alunga acest gînd care-l chinuia. Simțea și știa numai că trebuia neapărat ca totul să se schimbe într-un fel sau altul, „oricum”, repeta el, cu îndîrjire, cu hotărîre deznădăduită.

După vechiul lui obicei, se îndreptă spre Sennaia, locul plimbărilor sale de altădată. Dar înainte de a ajunge acolo, zări pe trotuar, în fața unei dughene cu mărunțișuri, un tânăr flașnetar cu părul negru, cîntînd o romanța sentimentală. Acompania cu flașneta pe o fată de vreo cincisprezece ani care sta înaintea lui, îmbrăcată ca o domnișoară, cu crinolină și mîntăluță, cu mînuși și pălarioară de pîi împodobită cu o pană roșie ca para focului; gâteliile ei erau vechi și ponosite. Cu o voce dogită de cîntăreață de strada, dar destul de placută și de puternică, ea cîntă romanța în așteptarea celor două copeici pe care aveau, poate, să i le arunce cei din dugheană. Raskolnikov se opri printre cei doi-trei auditori, asculta, scoase un pitac și-l puse în mînă fetei. Ea își întrerupse brusc cîntecul la nota cea mai înaltă și mai sentimentală de parcă l-ar fi tăiat cineva cu cuțitul, striga scurt flașnetarului: „ajunge” și amîndoi trecură mai departe, către dugheana următoare.

— Vă place muzică de străda? îl întrebă deodată Raskolnikov pe un cetățean între două vîrste, un trecător care se vîntura pe acolo și se oprise lîngă el să asculte flașneta. Omul îl privi, ursuz și mirat. Mie îmi place grozav, urma Raskolnikov, ca și cum ar fi vorbit despre altceva decât despre niște cîntece de strada. Îmi place să aud un glas cîntînd în sunetele flașnetei, pe o seară rece, întunecoasă și umeda de iarnă, neapărat umeda, când trecătorii au fețele supte și bolnăvicioase, palide-verzi; sau - și mai bine - pe ninsoare, când fulgii mari, umezi cad drept de tot și nu e vînt - știți? - și vezi strălucind printre fulgi felinarele cu gaz...

— Nu știu... Mă iertați... bolborosi domnul, speriat și de întrebare, și de aerul ciudat al lui Raskolnikov, și trecu pe partea cealaltă a străzii.

Raskolnikov porni drept înainte și ajunse la colțul din Sennaia, unde își avea taraba negustorul cu nevasta care vorbiseră în seara aceea cu Lizaveta; dar ei lipseau. Recunoscînd locul, Raskolnikov se opri, se uită de jur împrejur și îl întrebă pe un tânăr cu cămașă roșie, care căsca la intrarea unei fîinării:

— E aici un tîrgoveț cu nevastă-sa care fac negustorie în colț, da?

— Aici fac negoț fel de fel de oameni, răspunse flacăul, măsurîndu-l disprețuitor de sus pînă jos.

— Cum îl cheamă?

— Cum l-au botezat.

— Nu cumva ești și tu din regiunea Zaraiski? Din ce gubernie? Flacăul îl privi din nou.

— Noi nu suntem din gubernie, înălțimea voastră, ci din județ; de plecat, a plecat frate-meu, eu am rămăs acasă, așa că nu știu nimic... Să ne fie cu iertăciune, înălțimea-voastră.

— Colo sus este vreun birt?

— Un tractir, este și biliard, ba se găsesc și contese... Și încă ce mîi

contese!

Raskolnikov străbătu piața. în colțul străzii se înghesuiau o mulțime de oameni, numai mujici. Se vîri unde era lume mai multă, uitîndu-se la fiecare în fața. Nu știa nici el de ce simțea nevoia să intre în vorba cu toata lumea. Dar mujicii nu-l băgau în seamă și își vedeau de-ale lor, sporovăind, împărțiți în grupuri mici. Raskolnikov stătu, se gîndi puțin și porni la dreapta, pe trotuar, în direcția podului V. Străbătu piața și ajunse în ulicioară...

I se întîmplase de multe ori să treacă prin această ulicioară scurtă, care cotea brusc și care lega Sennaia cu Sadovaia. În ultima vreme, se simțea chiar atras spre aceste locuri, mai ales când îl apucă urîtul, „că să simtă și mai puternic urîtul”. Acum intrase în ulicioară fără vreun gând anumit. Acolo se afla o casă mare, ocupată în întregime de cîrciumi și alte localuri, unde se putea bea și mânca; prin ușile acestor stabilimente ieșeau întruna femei ușor îmbrăcate, așa cum făc când se duc „prin vecini”, cu capul gol și numai în rochii. Ici-colo, ele se îmbulzeau pe trotuar, mai ales în jurul scărilor care duceau la demisol, unde erau diverse localuri de petrecere. Într-unul dintre ele domnea o zarvă, de răsună întreagă strada: se auzea zdrăngănind o chitară și cântece de veselie. Un grup mare de femei se înghesuiau la intrare; unele ședeau pe trepte, și altele pe trotuar, iar altele stăteau de vorbă în picioare. Un soldat beat, cu țigară în gură, se învîrteă de colo-colo, în mijlocul străzii, înjurând în gura mare. Părea că voia să intre undeva, dar uitase unde anume. Doi zdrențăroși se certau între ei; un altul, beat mort, zăcea de-a curmezișul străzii. Raskolnikov se apropie de grupul mare de femei; vorbeau cu glasuri răgușite și purtau toate rochii de stambă, ghete din piele de capră, și erau cu capul gol. Unele trecuseră de patruzeci de ani, altele nu împliniseră nici șaisprezece, aproape toate aveau ochii încercănați. Fără să știe de ce, îl atrăgeau cântecele și toată zarva și gălăgia care domneau acolo, jos... în mijlocul hohotelor de rîs și al chiuiturilor, în zdrăngănit de chitară îmbinat cu un glas de tenor ce cânta în falset un cântec dezmățat, cineva juca frenetic, bătînd tactul cu călcîiele. Raskolnikov ascultă atent, posomorit și îngîndurat, aplecat spre intrare, privind cu curiozitate de pe trotuar înăuntru.

Măi vardist, drăguțul meu, Geaba mă tot bați mereu!... răsună glasul subțire al cântărețului. Raskolnikov simțea o mare dorință să auda fiecare cuvînt al cântecului, ca și cum ar fi putut găsi în aceste cuvinte o dezlegare.

„Să intru? se gîndi el. Cum rîd! De beți ce sunt... Dacă m-aș îmbăta și eu?”

— Nu intrați, boierule? îl întrebă una dintre femei, cu glas destul de sonor, rămas încă proaspăt.

Era tânără și numai că din tot grupul nu era respingătoare.

— Ia uite, ce fată drăguță! răspunse el, îndreptîndu-se de spate și privind-o.

Femeia zîmbi: complimentul îi făcuse plăcere.

— Și dumneavoastră sunteți foarte drăguț, zise ea.

— Ce jigărit e! spuse alta cu o voce de bas. Pesemne că ă ieșit acum din spital.

— Ian priviți, toate-s fete de general, da toate-s cîrne! o întrerupse un mujic afumat, apropiindu-se cu sumanul descheiat și cu o mutră veselă și mucalită. De-o frumusețe!

— Intră daca ai venit!

— Intru, frumoasol!

Și omul se năpusti pe scără. Raskolnikov se depărta încet.

— Ascultă, boierule! strigă din urmă fata.

— Ce vrei? Ea se fistici.

— Mie, boierule, mi-ăr face oricând placere să petrec un ceas cu dumneavoastră, dar acu, dacă sunteți aici, parcă mi-e rușine. Dați-mi șase copeici de băut, iubite cavalier.

Raskolnikov scoase la întâmplare din buzunar trei pitaci.

— Vai, ce boier bun!

— Cum te cheamă?

— Să întrebați de Duklida.

— Frumos îți sade, zise deodată altă femeie din grup, dînd din cap cu dojană spre Duklida. Nici nu știu cum se numește asta: să ceri așa, pe gratis. Eu una aș intra în pămînt de rușine...

Raskolnikov o cercetă atent pe cea care vorbea. Eră o femeie de vreo treizeci de ani, ciupită de vărsat și plină de vînatăi, cu buza de sus umflată. Își exprimase părerea dojenitoare cu liniște și seriozitate.

„Unde am citit oare, se gîndeă Raskolnikov, mergînd mai departe, că un condamnat la moarte, un ceas înainte de execuție, spunea sau se gîndea, că dacă ăr fi silit să trăiască undeva la o mare înălțime, pe piscul unei stînci oarecare, pierdută în ocean, pe un loc atît de îngust, încât abia i-ar fi încăput picioarele, iar jur împrejur ăr fi numai prăpăstii, valuri, întuneric etern, singurătate și furtună, și să rămînă pe spațiul acela de jumătate de metru o viața întreagă, o mie de ani, o veșnicie, tot ar fi mai bine decît să moară! Numai să trăiești, sa trăiești, să trăiești! Oricum ar fi viața - dar să trăiești!... Cît adevăr e în asta! Cît de ticălos e omul! Dar și mai ticălos este acela care pentru asta îl numește ticălos", adaugă el după o clipă.

Ajunse într-o altă strada. „Aha! Palatul de cristal! Adineauri Razumihin a pomenit despre Palatul de cristal... Dar ce voiam să fac? Ah, da, să citesc! Zosimov spunea ca citise în ziare...”

— Ai ziare? întrebă el, intrînd într-o circiumă destul de mare și curată, alcătuită din cîteva săli, aproape goale. Doi-trei mușterii, iar în odaia din fund, patru oameni beau împreună șampanie. Lui Raskolnikov i se păra că printre ei se afla Zametov. Dar nu putu să-l vada prea bine din pricina distanței.

„Ei, și?!” se gîndi el.

— Doriți votcă? întrebă chelnerul.

— Adu ceai. Și ziare mai vechi, cele de vreo cinci zile încoace, capeți un bacșiș bun.

— Înțeles. Poftim ziarul de azi. Votcă nu doriți? •

Apoi au sosit ceaiul și ziarele vechi. Raskolnikov se așeză și începu să caute... „Izler”... Izler... Aztecii... Izler... Bartola... Massimo... Aztecii... Izler... ptu, drace! A, iată fapte diverse: o femeie a căzut de pe scară; un târgoveț s-a curățat din cauza băuturii; un incendiu la Peski; un incendiu în Petersburgskaia; încă unul, tot în Petersburgskaia; încă unul tot acolo; Izler, Izler, Izler... Massimo... Iată...”

Găsi, în sfîrșit, ceea ce căuta și începu să citească; rîndurile îi jucau în fața ochilor, totuși izbuti să descifreze întreaga „știre”, apoi căuta, înfrigurat, continuarea în numerele următoare. În timp ce răsfoia ziarele, mîinile i se crispau spasmodic de nerăbdare. Deodată, cineva se așeza alături de el la

masa. Ridică ochii și-l văzu pe Zametov, așa cum îl mai văzuse și înainte, cu aceleași inele, lanțișoare, cu aceeași cărare în părul negru, cârlionțat și pomădat, cu jiletca lui de filfizon, cu surtucul cam ponosit și rufăria mototolită. Era vesel, cel puțin zîmbea vesel și blajin. Șampania îi îmbujorase puțin obrazul oacheș.

— Cum! Aici? Începu el mirat, cu tonul unuia care l-ar cunoaște de când lumea. Încă ieri Razumihin îmi spunea ca tot nu ți-ai revenit. Ciudat! Te-am vizitat de curând...

Raskolnikov știuse că Zametov se va apropia de el. Puse ziarele deoparte și se întoarse. Un zîmbet îi juca pe buze și un fel de nerăbdare nervoasă străbătea prin acest zîmbet.

— Știu că ai fost la mine, răspunse el, am auzit. Mi-ai căutat ciorapul... Știu, Razumihin e nebun după dumneata, spune că ați fost împreună la Laviza Ivanovna, individa pe care voiai s-o protejezi și pentru care îi tot făceai semne cu ochiul locotenentului Dinamită și el tot nu pricepea ce vrei, îți amintești? Cum să nu înțelegă, doar eră un lucru clar... nu-i așa?

— Măre zurbagiu!

— Cine, Dinamită?

— Nu, prietenul dumitale, Razumihin...

— Ce bine o duci dumneata, domnule Zametov; poți să intri fără sa plătești în localurile cele mai placute. Cine te-a cîstit acum cu șampanie?

— Pai... am băut și eu... De unde ai scos dumneata că m-au cîstit?

— Ce onorariu! Dumneata tragi foloase din toate! și Raskolnikov se porni pe răs. Nu-i nimic, ești băiat bun, nu-i nimic! adaugă el, bătîndu-l pe Zametov pe umăr. Doar nu vorbesc din răutate, ci „din joaca, ne hărjoneam și noi așa”; cum spunea lucratorul acela al dumitale, când îi căra pumni lui Mitka; zugravul acela anchetat în cazul bătrînei.

— De unde știi?

— Ehei, eu poate știu mai multe decât dumneata.

— Ciudat mai ești... Trebuie să fii încă foarte bolnav. Rău ai făcut că ai ieșit din casă...

- îți par ciudat?

— Da. Citeai ziare?

— Da.

— Scrie mult despre incendii.

— Nu, eu n-am citit despre incendii. Raskolnikov îl privi ciudat și același zîmbet ironic îi strîmbă buzele. Nu, n-am citit despre incendii, repetă el, făcându-i cu ochiul. Mărturisește, dragă tinere, că mori de curiozitate să afli ce citeam!

— Defel: am întrebat și eu într-o doară. Nu e voie? De ce o tot...

— Asculta, dumneata ești un om cult, cunoști literatura, nu-i așa?

— Am cinci clase de liceu, răspunse Zametov cu demnitate.

— Cinci clase? Auzi, ce boboc! Cu cărare, cu inele, un om bogat. Văi, ce arătos este!

Și Raskolnikov îi răsă nervos drept în nas. Zămetov se dadu înapoi, dacă nu jignit, în tot cazul foarte mirat.

— Ce ciudat ești! repetă el foarte serios. Părerea mea este că dumneata măi delirezi încă.

— Delirez? Glumești, bobocule!... Va să zică sunt ciudat? Și ești curios?

Nu-i așa? Ești curios?

— Foarte.

— Să-ți spun atunci ce citeam? Ce căutam. Ia te uită ce maldar de ziare am comandat! Asta da de gândit, nu?

— Ei, spune...

— Ești numai ochi și urechi?

— Numai ochi și urechi ? Cum adică?

— Am să-ți spun mai pe urmă, iar acum, dragul meu, îți declar... nu, mai degrabă: „mărturisesc"... Nu, nici asta: „eu declar și dumneata înregistrezi" — așa e bine! Și așa, declar că citeam, eram curios să citesc... căutam...

Raskolnikov închise ochii pe jumătate și așteptă o clipă. Așadar, căutam - în acest scop am venit aici — tot ce scrie despre asasinatul bătrânei văduve de arhivar, rosti el, în sfârșit, în șoaptă, apropiindu-și cât mai mult obrazul de cel al lui Zametov.

Zametov îl privea ținută, fără să facă vreo mișcare, fără să-și depărteze obrazul. Ceea ce-i păru ciudat mai târziu lui Zametov e că un minut întreg s-au privit astfel unul pe altul, fără o vorbă, în tăcere.

— Ei, și ce dacă citeai despre asasinat? strigă el deodată, nedumerit și enervat de purtările ciudate. Ce-mi pasă mie? Ce importanță are?

— E vorba de bătrîna aceea, urmă Raskolnikov tot în șoaptă, fără să tresară la exclamația lui Zametov. De bătrîna aceea despre care s-a vorbit atunci la birou, îți amintești, când am leșinat? Ei, acum pricepi?

— Ce-i cu asta? Ce... „să pricep"? întrebă Zametov, aproape speriat.

Obrazul grav și nemișcat al lui Raskolnikov își schimbă deodată expresia și același rîs nervos de adineauri îl scutură năprasnic, de parcă n-ăr fi fost în stare să-l stăpînească. În aceeași clipa își aduse aminte, cu o limpezime extraordinară, de acel moment, dintr-un trecut apropiat, când stătuse după ușa bătrînei, cu toporul în mînă... Zăvorul săltă, Koh și celalalt se certau și încercau să intre cu tot dinadinsul, iar lui îi venise pofta să le strige ceva, să-i înjure, să-și bătă joc de ei, să-i zădarască și să râda, să râda cu hohote!

— Ești sau nebun sau... începu Zametov și se opri deodată sub imperiul unui gând ce-i fulgerase pe neașteptate prin minte.

— Sau? Sau ce? Haide, spune! Spune!

— Nimic! se oțărî Zămetov. Toate astea-s fleacuri!

Tăcură amândoi. După accesul neașteptat de răs bolnăvicios, Raskolnikov se întunecă deodată și căzu pe gânduri. Își sprijini coatele pe masa și-și lasă capul în palme. Părea că uitase cu desăvîrșire de Zămetov. Tăcerea ținu destul de mult.

— De ce nu-ți bei ceaiul? Are să se răcească, zise Zametov.

— Cum? Ceaiul?... Da, poate...

Raskolnikov sorbi din pahar, puse în gură o bucățică de pâine și deodată, uitîndu-se la Zametov, își aduse aminte de toate, și parcă se trezi, iar obrazul lui își relua expresia ironică de mai înainte. Astfel continua să-și bea ceaiul.

— Multe escrocherii se fac astăzi, zise Zametov. Nu demult am citit în *Moskovskie vedomosti* că la Moscova a fost prinsă o banda de falsificatori de bani. O asociație întreaga falsifica bancnote.

— O, asta s-a întîmplat demult! Am citit încă acum mai bine de o lună, răspunse liniștit Raskolnikov. Și după părerea dumitale, aceștia sunt escroci? întreba el, zîmbind.

— Cum, nu sunt escroci?

— Aceștia? Niște copii cu caș la gură, nicidecum escroci. Auzi dumneata, sa se adune cincizeci de oameni pentru atâta lucru! Se poate? Și trei sunt prea mulți, și încă trei care să fie mai siguri unul de altul decât de ei înșiși! Altfel, ajunge ca unul să scape o vorba la beție și se duce totul de răpă! Boboci cu caș la gura! Au trimis niște oameni nepricepuți să schimbe bancnotele la bancă; o treaba ca asta s-o încredințezi primului venit! Dar să zicem că ar fi reușit să facă treaba și cu acești boboci, să zicem că ar fi schimbat bancnotele false și s-ar fi ales fiecare cu câte un milion; și după aceea? O viața întreaga fiecare să depindă de ceilalți, o viața întreaga! Mai bine te spînzuri! Ei însă nici măcar să schimbe hîrțile la bancă nu s-au priceput: s-a dus unul, a luat cinci mii și îi tremurau miinile. A numărat patru mii, iar a cincea a luat-o așa, pe încredere, ca s-o pună mai repede în buzunar și s-o șteargă. Și firește că a trezit bănuiala! Totul s-a dus pe copcă din pricina unui singur prost! Se poate?

— Să-i tremure mâinile? spuse Zametov. E de înțeles și chiar firesc. Găsesc că asta i se poate întîmpla oricui. Se întîmpla să-ți pierzi cumpătul.

— Pentru atâta lucru?

— Dumneata nu ți l-ai fi pierdut? Nu? Ba eu n-aș fi putut! Pentru o sută de ruble recompensa să treci printr-o așa spaima! Să te duci cu bancnota falsă și unde?... La banca, la funcționarii care-s specialiști la de-alde astea! Nu, eu unul m-aș fi fâstăcit. Dar dumneata nu te-ai fi fâstăcit?

Raskolnikov simți deodată dorința să-i „dea cu tifla”. Din când în când, îl treceau fiori.

— Eu aș fi făcut altfel, începu el pe departe. Eu uite cum aș fi făcut: aș fi numărat prima mie de vreo patru ori, de la cap la coada și de la coada la cap, aș fi cercetat fiecare bancnota și m-aș fi apucat de a doua mie; aș fi numărat-o cam până la mijloc, aș fi scos vreo hîrtie de cincizeci de ruble, m-aș fi uitat la ea în zare, aș fi sucit-o, iar m-aș fi uitat în zare, să vad dacă nu cumva e falsă... „Mă tem, aș fi zis, o ruda de-a mea, acum câteva zile, a pierdut așa douăzeci și cinci de ruble.” Ba aș mai fi născocit și o poveste. Iar când m-aș fi apucat de a treia mie - nu — aș fi zis: „Stai, mi se pare că am greșit pe când număram mia ailaltă, n-am numărat bine a șaptea suta, mă cam îndoiesc” și aș fi lasat a treia mie și iarăși m-aș fi apucat de a doua și tot așa cu toate cinci mii. După ce aș fi isprăvit, aș fi scos din ultima și din a doua mie câte o hîrtie și iar m-aș fi uitat în zare și iar m-aș fi îndoit. „Schimbați-mi-le pe astea, vă rog.” L-aș fi băgat în sudori pe funcționarul acela, l-aș fi făcut să nu mai știe cum să scape de mine! Aș fi isprăvit, în sfîrșit, m-aș fi întors să plec și când aș fi ajuns la ușă: „Scuzați” și iar m-aș fi apropiat de ghișeu, ca să întreb nu mai știu ce, să cer vreo lamurire... Așa aș fi făcut!

— Uf, ce lucruri îngrozitoare spui! zise Zametov, rîzînd. Numai că toate astea-s vorbe goale, la o adică te-ai poticni și dumneata, cu siguranța. În cazuri de astea nu numai dumneata și cu mine, dar nici un om încercat în alde astea, trecut prin ciur și prin dîrmon, nu poate garanta pentru el. Dar stai, ce să umblam așa departe, uite un exemplu: în cartierul nostru a fost asasinata o bătrînă. Ucigașul trebuie să fie un om îndrăzneț, a cutezat s-o facă în plina zi, cu toate riscurile, e o minune că a scăpat neprins! Și totuși, și lui i-au tremurat mâinile: n-a știut să jefuiască, și-a pierdut capul; se vede limpede din fapte...

Raskolnikov păru jignit.

— Se vede! încercați să puneți mînă pe el acum! striga el, ațîțându-l cu răutate pe Zametov.

— Au să pună mînă pe el, nu te teme.

— Cine? Dumneata? Degeaba te ostenești! La dumneavoastră totul se rezumă la asta: să aflați omul care cheltuiește deodată prea mulți bani. Unul care n-a avut nici un sfanț și deodată începe să cheltuiască, și deci el este ucigașul! Astfel că orice copil vă poate duce de nas dacă vrea!

— Vezi că ei toți procedează așa, răspunse Zametov. Omoară cu multă chibzuință, își riscă viața, apoi se duc la cărciuma și acolo se dau de gol. De cele mai multe ori, cheltuielile îi trădează, și sunt prinși. Nu toți sunt atât de șmecheri ca dumneata. Dumneata nu te-ai fi dus la circiuma, bineînțeles!

Raskolnikov se încrunta și-l privi țintă.

— Mi se pare că ai prins gust și ai vrea să afli cum aș fi procedat eu în acest caz? întrebă el fără chef.

— Aș vrea, răspunse hotărît Zămetov. Îl privea și vorbea parca prea serios.

— Ții mult să știi?

— Foarte mult.

— Bine. Eu uite cum aș fi făcut... începu Raskolnikov, apropiindu-și din nou obrazul de obrazul lui Zametov și privindu-l ținta în ochi, făcându-l de asta data să se înfioare. Și, coborîndu-și glasul până la șoaptă, urmă: Uite cum aș fi procedat - aș fi luat banii, lucrurile și, ieșind de acolo, fără să zăbovesc o clipă, m-aș fi dus undeva departe, într-un loc părăsit, împrejmuit de garduri, unde nu umbla aproape nimeni, într-o grădină de zarzavat, sau altceva de felul ăsta. Aș fi ochit dinainte, în curtea aceea, vreun pietroi de vreo cincisprezece-douăzeci de kilograme, într-un colț oarecare, lângă gard, vreun bolovan care zace acolo poate de când s-a ridicat casa; aș fi săltat pietroiul acela - dedesubt trebuie să fie o adîncitură — și aș fi pus toate lucrurile și banii în adîncitura aceea. După aceea aș fi așezat pietroiul deasupra la locul lui, exact cum stătuse mai înainte, ba aș mai fi bătătorit și pămîntul cu piciorul de jur împrejur, și m-aș fi cărat. Un an-doi, poate chiar trei, nu m-aș fi atins de nimic... și — poftim acum de caută ucigașul! A fost, dar s-a mistuit.

— Ești nebun, zise Zametov, vorbind, nu se știe de ce, de asemenea în șoaptă și depărtîndu-se de Raskolnikov.

Ochii acestuia scânteiară; pălise grozav; buza de sus îi tresari și începu să-i tremure. Se aplecă mai tare, cât putu, spre Zametov și începu să-și miște buzele fără să rostească vreun cuvînt; asta timp de vreo jumătate de minut. Știa ce face, dar nu se putea stăpîni. Cuvîntul îngrozitor, ca și atunci cu zăvorul ușii, îi tremura pe buze: acuși are să-i scape; acuși îi da drumul; acuși îl rostește!

— Dar dacă eu sunt acela care a ucis-o pe bătrîna și pe Lizăvetă? întrebă el deodată și se dezmetici.

Zametov îl privi buimac. Obrazul i se făcuse alb ca fața de masă. Gura i se strîmbă într-un zîmbet.

— E posibil oare? rosti el abia auzit. Raskolnikov îl privi furios.

— Mărturisește: erai gata s-o crezi? Nu-i așa? Nu-i așa?

— Deloc! Acum mai puțin ca oricînd aș crede una ca asta! se grăbi să răspunda Zămetov.

— Te-am prins! în sfîrșit, am prins bobocul. Prin urmare, ai crezut înainte, dacă acum „mai puțin ca oricînd ai crede una ca asta”?

— Nu, nu, deloc! exclama Zametov, vădit tulburat. Dumneata ai încercat să mă sperii, ca să mă aduci la asta!

— Prin urmare, nu crezi? Atunci despre ce ați vorbit când am plecat atunci de la secție? De ce m-a interogat locotenentul Dinamita când m-am trezit din leșin? Hei, tu, strigă el chelnerului, sculându-se și luându-și șapca, cât am de plata?

— Treizeci de copeici cu totul, răspunse acesta, venind în graba.

— Poftim încă douăzeci bacșiș. Ia uite ce de bani! zise el, întinzându-i lui Zametov mâna tremurânda, plină cu bani. Uite: roșii, albastre, douăzeci și cinci de ruble. De unde? De unde haine noi? Doar știi și dumneata că n-am avut o lețcaie! Doar ai interogat-o, de buna seama, pe gazda mea... Haide, ajunge! *Assez causer*, la o revedere... mai placuta!...

Ieși tremurând tot, sub imperiul unei senzații de nervozitate isterică, amestecata cu voluptate frenetică, însă posomorât, istovit. Образul îi era crispat ca după o criza. Se simțea tot mai obosit. Forțele îi creșteau numai sub imboldul unei excitații vii și slabeau tot atât de iute, pe măsură ce slabea excitația.

Rămas singur, Zametov șezu multă vreme nemișcat, adâncit în gânduri. Raskolnikov îi răsturnase pe neașteptate toate ideile ce și le făcuse asupra unui anumit punct, și acum părerea lui era formata.

„Ilia Petrovici este un idiot”, își spuse el hotărât.

Iar Raskolnikov, în clipa când deschise ușa care da în strada, se ciocni de Razumihin. Abia la un pas unul de altul se văzuseră, și erau cât pe ce să se lovească cap în cap. Câteva clipe se măsurară din ochi. Razumihin era uluit. Apoi furia, o adevărată furie, scăpără amenințător în ochii lui.

— Aha, aici erai! strigă el cât îl ținea gură. Ai fugit din pat! Și eu l-am căutat pînă și sub divan! Ne-am urcat cu toții în pod! Cât pe aici s-o iau la bătaie pe Năstasia din pricină ta... Și dumnealui, poftim unde-și face veacul! Rodka! Ce înseamnă asta? Să-mi spui tot adevărul! Mărturisește. Auzi?

— Asta înseamnă că-s sătul de voi pînă peste cap și că vreau să rămân singur, răspunse calm Raskolnikov.

— Singur? Când abia te ții pe picioare, când ești alb la față ca varul și gîfii! Idiotule... Ce ai făcut la „Palatul de Cristal”? Mărturisește, mărturisește chiar acum!

— Lasă-mă în pace, zise Raskolnikov și vru să treacă înainte. Astă îl scoase din sărite pe Razumihin, căre-l apucă de umăr cu putere.

— Să te las în pace? îndrăznești să spui să te las în pace? Știi ce-am să fac cu tine? Am să te iau pe sus, am să te leg burduf și am să te duc la subsuoară acasă, unde am să te încui!

— Ascultă, Razumihin, începu Raskolnikov încet și, în aparență foarte calm, tu nu vezi că n-am nevoie de binefacerile tale? Ce placere ai să faci pe binefăcătorul față de oamenii care... cărora puțin le pasă de binefacerile tale? Față de oameni, în sfîrșit, cărora le vine greu să suporte binefacerile altuia? Pentru ce, spune, pentru ce m-ai descoperit la începutul bolii? Poate că eram fericit să mor... Nu ți-am arătat destul de limpede astăzi că mă chinuiești, că... m-am săturat de tine? Ce placere să chinuiești oamenii! Te asigur că toate acestea împiedică serios întrebarea mea, pentru că mă enervează întruna. Zosimov a plecat adineauri ca să nu mă enerveze. Lasă-mă și tu, pentru numele lui Dumnezeu! Și apoi, ce drept ai să mă reții cu forța? Nu vezi că sunt

pe deplin conștient și că nu mai delirez? Învață-mă cum, cum să te conving să nu te mai ții după mine și să mă scutești de binefacerile tale? Sunt un nerecunoscător? Fie! Sunt un ticălos? Nu-mi pasă, dar lasați-mă în pace cu toții, pentru Dumnezeu! Lasăți-mă în pace!

Începuse liniștit, savurând dinainte plăcerea ce i-o va da otrava pe care se pregătea s-o picure în vorbe, și isprăvisese plin de mânie, gîfîind ca atunci când îl daduse afară pe Lujin.

Razumihin rămase nemișcat, se gândi puțin, și-i dadu drumul.

— Du-te dracului, dacă-i așa! zise el încet, aproape meditativ. Stai! zbiera el pe neașteptate, când Raskolnikov se urni din loc. Asculta ce am să-ți spun! Îți declar că sunteți cu toții niște palavragii și niște fanfaroni! Cum aveți o suferința, cât de mică, o cloțiți ca găină oul! Până și în suferință nu faceți altceva decât să-i plagiați pe alții. Nici urmă de viață, de independență! Sunteți făcuți din alifie de spermanțet și în vinele voastre curge braga, nu sânge! Nu vă cred pe nici unul! Tot ce urmăriți, în orice împrejurare v-ați afla, este să n-aveți nimic omenesc! Sta-a-ai! striga el, și mai mânios, văzând că Raskolnikov da iarăși să plece. Ascultă până la capăt! Tu știi că astăzi se adună lumea la mine ca să sărbătorim mutarea. S-ar putea să fi și sosit o parte, dar l-am lăsat pe unchiul meu să primească musafirii, am trecut adineauri pe acasă. Și dacă n-ai fi un idiot, un idiot banal, un idiot fără pereche, dacă n-ai fi o copie după original... Vezi, Rodea, recunosc că ești băiat deștept, dar ești și idiot totodată! Și așa, dacă n-ai fi idiot, ai veni la mine astă-seară, să stai cu noi, în loc să-ți rupi pingelele pe drumuri. Dacă ai ieșit din casa, ai ieșit, și nu mai avem ce face! Ți-aș da un fotoliu moale, are gazda mea... Ceai, societate placută... Dacă nu, te-aș culca pe sofa, și tot ai stă în mijlocul nostru... Are să vină Zosimov. Vrei?

— Nu.

— Te înșeli! exclamă nerăbdător Razumihin. De unde știi? Poți să răspunzi de tine? Și apoi, tu nici nu înțelegi chestiile astea... Și mie mi s-a întâmplat de o mie de ori să o rup cu oamenii, și, după ce am fugit de ei, am venit iarăși înapoi... Ți-e rușine și vii înapoi! Așa că ține minte: casa lui Pocinkov, etajul doi...

— Păi dacă o ții tot așa, domnule Razumihin, numai pentru plăcerea de a face pe binefăcătorul, ai să ajungi să te lași să te și bată oamenii.

— Pe cine să bata? Pe mine? Numai să îndrăznească cineva, că-i și sucesc gâtul! Casa lui Pocinkov, numărul patruzeci și șapte, locuința funcționarului Babușkin...

— N-am să vin, Razumihin! Raskolnikov se întoarse și pleca.

— Pun rămășag că ai să vii! îi strigă din urmă Razumihin. Altfel... altfel nici nu vreau să te mai cunosc! Stai, hei! Zametov e aici?

— Este.

— L-ai văzut?

— L-am văzut.

— I-ai vorbit?

— I-am vorbit.

— Despre ce? Bine, lua-te-ar dracu să te ia, nu spune dacă nu vrei. Casa lui Pocinkov, patruzeci și șapte, locuința lui Babușkin, să nu uiți!

Raskolnikov ajunsese în Sadovaia și coti după colț. Razumihin se uită după el, dus pe gânduri. Apoi, ridicând din umeri, intră în local, dar se opri pe la

mijlocul scării.

„La dracu”! își spuse el aproape cu glas tare. Vorbește ca și când ar fi în toate mințile și totuși... Dar ce idiot sunt! Parcă nebunii nu vorbesc logic? Și Zosimov, pare-mi-se, tocmai de așa ceva se teme! se lovi cu degetul peste frunte. Dar dacă... pot eu să-l las singur tocmai acum? Dacă se aruncă în apă... Uf, ce greșeala am făcut! Nu, așa nu se poate!" Alergă înapoi să-l ajungă pe Raskolnikov, dar acesta parcă intrase în pământ. Razumihin scuipe de necaz și se înapoie iute la „Palatul de Cristal", să-l descoasă cât mai repede pe Zametov.

Raskolnikov se duse de-a dreptul la podul N-ski, se opri pe la mijlocul lui, sprijinindu-se cu amândouă coatele de parapet, și privi în lungul apei. După ce se despărțise de Razumihin, se simțise atât de slab, că abia putuse să ajungă acolo, pe pod. Îi venea să se așeze, sau să se culce undeva în strada. Aplecat peste parapet, urmărea mecanic ultima licărire trandafirie a asfințitului, șirul de case tot mai întunecate în amurgul ce se lasă pe nesimțite, un geam depărtat, undeva la mansarda, pe partea stângă a cheiului, incendiat o clipă de ultima rază de soare, apă neagră a canalului, da, tocmai apa o privea cu o atenție deosebită. Apoi, cercuri roșii prinseră a i se roti în față ochilor, casele se clatină, trecătorii, cheiurile, echipajele, totul în jur începu să joace. Tresări, salvat poate din leșin de o apariție stupida și hidoasă. Simți că cineva se oprește alături, în dreapta lui; privi și văzu o femeie înaltă, cu basma pe cap, cu obrazul galben, prelung, scofâlcit și ochii roșii, căzuți în orbite. Îl privea drept în față, probabil fără să-l vada, fără să deslușească ce se petrece în jurul ei. Apoi se sprijini cu mâna dreaptă de parapet, ridica piciorul drept și-l trecu peste grilaj; făcu același lucru cu piciorul stâng și se aruncă în canal. Apa murdara se desfăcu, înghițindu-și victimă, dar, în clipa următoare, înecata se ridica la suprafața și pluti încet la vale, dusa de curent cu capul și picioarele în apă, cu spatele în sus, cu fustă ridicată și umflată deasupra apei ca o perna.

— S-a înecat! S-a înecat! țipau zeci de glasuri; lumea venea de pretutindeni, cele doua cheiuri se umpleau de spectatori; pe pod, în jurul lui Raskolnikov, se înghesuiau oamenii, împingându-l și lipindu-l de parapet.

— Doamne, e Afrosiniuşcă noastră! se văita alături un glas de femeie. Oameni buni, salvați-o, dragii mei!

— Barca! Aduceți o barca! striga mulțimea.

Dar nu mai era nevoie de barcă: sergentul de strada coborâse în fugă treptele care duceau spre canal, își lepădase mantaua, cizmele și se aruncase în apă. N-avea mare lucru de făcut, curentul o ducea pe înecată la doi pași de trepte, o apuca de haine cu mâna dreaptă, cu stînga se agăță de părul ce i-l întindea un camarad și înecata fu scoasa la mal. O culcară pe treptele de granit. Ea se dezmetici repede, se așeza și începu să strănute și să pufăie, ștergîndu-și fără nici un rost rochia uda cu mâinile. Nu vorbea.

— A năucit-o băutura, maică, a năucit-o de tot, se vaită același glas de femeie, de data asta alături de Afrosiniuşcă. Deunăzi a vrut să se spânzure — am scos-o din laț. Acum m-am dus la băcănie și am lasat fetișcană să vada de ea și ian te uita ce păcat! Îi orășeancă de-a noastră, maică, șade lângă noi, a doua casă din colț, iac-aici...

Lumea se împrăstia, sergenții de strada își mai făceau de lucru cu înecata, cineva pomenise despre secție... Raskolnikov urmărea scena cu o senzație

ciudată de nepăsare și răceală. Simți ca i se face greață. „Nu, e dezgustător... apa... nu face...”, mormăi el printre dinți. „N-are să iasă nimic, adaugă el, n-am ce aștepta... Secție?... De ce Zametov nu este la secție? Secția e deschisă la ora zece...” Se întoarse cu spatele la balustrada și-și roti privirile împrejur. „Ei și! Poate n-ar fi rău!” hotărî el, urnindu-se din loc și pornind înspre secție. Inima îi era pustie și surda la toate. Nu voia să se gândească. Nu mai simțea nici anxietate, nu mai avea nici urmă din energia de adineauri, când plecase de acasă hotărît „sa sfîrșească cu toate!”. O apatie totală le luase locul.

„Și asta ar fi o ieșire, se gîdea el, mergând încet, apatic, pe cheiul canalului. Oricum, toate ar lua sfîrșit, pentru că așa vreau eu... Dar este oare într-adevăr o ieșire? A, ce-mi pasă?! Un metru de spațiu tot voi avea, he-he! Dar ce sfârșit! Să fie, într-adevăr, sfârșitul? Am să mărturisesc sau n-am să mărturisesc? Eh... drace! Sunt obosit de nu mai pot, aș vrea să mă culc, sau să mă așez undeva cât mai repede! Ce este mai rușinos este tâmpenia lucrului! Dar nu-mi pasă! Doamne, câte prostii îmi trec prin minte!”...

Ca să ajungă la secție, trebuia să meargă drept înainte și să cotească după a doua strada la stînga; era la doi pași. Dar, ajuns la primul colț, el se opri, se gîndi puțin și intră în ulicioară ca să făcă un ocol de două străzi - poate că o făcuse fără nici un scop sau poate ca să lungească cu un minut drumul și să câștige timp. Mergea cu privirile în pămînt. Deodată, i se păru că cineva îi șoptește ceva la ureche. Ridică ochii și văzu că se afla în dreptul casei aceleia, în fața gangului.

Din seara aceea nu mai fusese pe acolo și nici nu trecuse prin fața ei.

O dorință inexplicabilă și de neînvins îl împinse înainte. Intră, străbătu gangul, o luă pe primă scară și începu să urce treptele cunoscute până la etajul trei. Scara strîmtă și aproape verticală era cufundată în întuneric. Se oprea la fiecare palier și se uita cu curiozitate împrejur. Pe palierul de la parter, fereastra nu avea ramă. „Atunci nu era așa”, gîndi el. Iată și locuința de la etajul întîi, unde lucraseră Mikolașka și Mitka: „E încuiată; și ușa a fost proaspăt vopsită; prin urmare, e de închiriat. Iată etajul doi... și trei... Aici!” Rămase nedumerit: ușa apartamentului era data de perete, înăuntru erau oameni, le auzea glasurile; la una ca asta nu se așteptase defel. Șovăi o clipă, apoi urcă ultimele trepte și pătrunse în locuință.

Apartamentul era în reparație; se aflau înăuntru lucrători, ceea ce păru să-l mire grozav pe Raskolnikov. Își închipuise, cine știe de ce, că va găsi totul așa cum lasase atunci, că va găsi poate până și cadavrele la locul lor, întinse pe podea. Și când colo, pereții erau goi, nici urmă de mobila... Straniu! Străbătu odaiă pînă la fereastra și se așeză pe prichiciul ei.

Înăuntru nu erau decît doi flacăi tineri, unul ceva mai în vîrstă, celalalt — un băiețândru. Tapetau din nou pereții cu hîrtie albă, cu floricele liliachii în locul celor galbene, jerpelite și murdare de altădată. Acest lucru, cine știe de ce, îl supără grozav; privea cu dușmănie tapetele cele noi că și cum l-ăr fi nemulțumit toate aceste schimbări.

Lucrătorii întîrziaseră pesemne și acum își strîngeau în grabă tapetul și se pregăteau să plece. Aproape nici nu luă în seamă apariția lui Raskolnikov și vorbeau mai departe între ei. Raskolnikov își încrucișa brațele și ascultă.

— Și a venit la mine, așa cu noaptea-n cap, povestea cel mai în vîrstă, băiețândrului; devreme, devreme de tot, și înțolită cum nu se poate mai bine. „Ce te tot fiții, îi zic, în fața mea, ce te tot foiești?” „Eu, zice, Tit Vasilici, vreau

de azi și până în vecii vecilor să rămîn la cheremul tău." Iac-așa mi-a spus. Și ce bine era înțolită: curat jurnal de mode!

— Da ce-i ăla jurnal de mode, nene? întrebă băiețandrul. Se vedea bine că învăța de la nene-său.

— Jurnal, frățioare, sunt niște poze în culori care vin din străinătate la croitorii de pe aici, în fiecă simbătă, arătând cum să se îmbrace și partea bărbătească și partea femeiască. Ia, niște poze. Partea bărbătească îi zugrăvită mări mult cu haine încrețite în talie, cât despre partea femeiască, apoi pentru ele, frățioare, e așa ceva că-ți stă mintea-n loc!

- Ce nu găsești în Piterul ista! strigă cu înflăcărare băiețandrul. Numai bunică lipsește!

- în afară de ea, toate cele se găsesc, frățioare, încheie povățuitor cel mai în vîrstă.

Raskolnikov se scula și trecu în cealaltă odaie, acolo unde altădată se aflau lădița, patul și scrinul; goală, camera îi păru grozav de mică. Tapetul era același; în colț se vedea perfect locul unde stătuse chivotul cu icoane. Se opri cîtva timp să privească, apoi se întoarse la fereastră. Lucratorul mai în vîrstă îl privea chiondorîș.

— Ce doriți? îl întreba el deodată.

În loc de răspuns, Raskolnikov ieși în antreu, apoi pe scara, puse mîna pe clopoțel și suna. Clopoțelul era același și sunetul spart era același. Trase încă o dată și încă o dată; asculta și căuta să-și reamintească. Impresia groaznică, chinuitoare de atunci, se redeștepta în el, tot mai vie și mai ascuțită; tresărea la fiecare țîrîitură a clopoțelului, cu un fel de plăcere tot mai mare.

— Ce vrei? Cine ești? strigă lucratorul, ieșind din odaie. Raskolnikov trecu din nou pragul locuinței.

— Vreau să închiriez locuința, zise el, de aceea vreau să-o vad.

— Locuințele nu se închiriază noaptea; și apoi, trebuia să veniți cu portarul.

— Ați spălat dușumelele; le vopsiți? urmă Raskolnikov. N-a rămas nici urma de sânge?

— Care sânge?

— De la bătrîna care a fost ucisă cu soră-sa. Aici era o băltoacă întreaga.

— Dar cine ești dumneata? strigă zugravul, cuprins de neliniște.

— Eu?

— Da.

— Ai vrea să știi, hai?... Să mergem la secție și am să-ți spun cine sunt. Lucrătorii îl priveau nedumeriți.

— Noi trebuie să plecăm, am întîrziat. Să mergem, Aleoșka. Trebuie să închid, spuse cel mai în vîrstă.

— Să mergem! repeta Raskolnikov cu nepăsare. Ieși primul și începu să coboare alene scara. Hei, portar! strigă el, ajuns în gang.

Cîteva chiriași stăteau în strada, la intrarea în casa, și căscau ochii la trecători: cei doi portari, o femeie, un tîrgoveț în halat și alți cîteva. Raskolnikov se îndrepta spre ei.

— Ce doriți? întreba unul din portari.

— Ai fost la secție?

— Chiar acum am fost. Ce doriți?

— Mai e lume acolo?

— Este.

— Și ajutorul de comisar e acolo?

— Adineauri era. Dar dumneata ce dorești ? Raskolnikov nu răspunse și rămase locului, dus pe gânduri.

— A venit sa vada locuința, zise zugravul mai în vârstă, apropiindu-se.

— Care locuința?

— Apăi aceea unde lucrăm noi. Cică: „De ce ați spălat sângele? Aici s-a săvârșit un omor, iară eu am venit sa iau casa cu chirie". Și a tras de clopoțel, mai-mai să-l rupă. Apoi a zis: „Hai cu mine la secție, am să spun tot". S-a legat de noi.

Portarul îl cercetă pe Raskolnikov, nedumerit și încruntat.

— Cine ești dumneata? se răsti el, căutînd să ia un aer cât mai amenințător.

— Rodion Romanici Raskolnikov, fost student, locuiesc în casa lui Șil, în ulicioara, aproape de aici, apartamentul cu numărul patrusprezece. Întreabă-l pe portar... mă cunoaște.

Raskolnikov spusese toate acestea parca alene, visător, fără să se întoarcă și scrutînd atent strada întunecoasă.

— Și pentru ce ai intrat în locuință?

— Ca s-o văd.

— Ce să vezi?

— Ce-ar fi să-l duci la secție? se amestecă deodată în vorba tîrgovețul în halat, apoi tăcu brusc.

Raskolnikov îl privi peste umăr, cu coada ochiului, apoi ceva mai atent și zise, vorbind tot așa alene și încet:

— Să mergem!

— Chiar așa, du-l, întări tîrgovețul, cu mai mult curaj. Dacă tot pune întrebări despre aceea, poate are ceva pe suflet, hai?

— De beat parca n-ar fi beat, da Dumnezeu să-l știe, șopti zugravul.

— Ce poștești?! strigă din nou portarul, înfuriindu-se de-a bine-lea. Ce te ții de om ca scaiul?

— Te-ai speriat când ai auzit de secție? întreba ironic Raskolnikov.

— De ce să mă sperii? Ce te tot legi de noi?

— Derbedeule! strigă baba.

— La ce să mai vorbim cu el? strigă celalalt portar, un mujic uriaș, cu sumanul descheiat și cu o legătură de chei la brâu. Cară-te... Un derbedeu, așa e... Hai, cară-te!

Și, apucându-l pe Raskolnikov de umăr, îl împinse în strada. Raskolnikov se poticni, era cât pe aci să cada, dar își restabili repede echilibrul. Se uită tăcut la cei de față și își văzu de drum.

— Ciudat om, zise lucrătorul.

— Tare-i ciudată lumea de astăzi, îi ținu isonul baba.

— Trebuia să-l duceți la secție, adauga tîrgovețul.

— Ce sa ne mai încurcăm cu el? hotărî portarul cel voinic. Un derbedeu! Caută pe dracu, dar dacă te potrivești la el, pe urmă nu măi scapi... îi cunosc eu pe derbedeii ăștia!

„Așadar, să mă duc sau să nu mă duc ?", se gîndea Raskolnikov, oprindu-se în mijlocul străzii, la răscruce, și privind de jur împrejur, ca și cum ar fi așteptat de la cineva un sfat. Dar nimeni nu-i răspunse; totul era mut și

mort ca pietrele pe care călca, mort pentru el, numai pentru el... Deodată, undeva departe, poate la două sute de pași, în capătul celalalt al străzii, în întunericul care se îndesa, desluși o mulțime de oameni, larmă, strigăte... înconjurată de mulțime, era o caleașca oprită... O luminiță licări pe la mijlocul străzii. „Ce să fie?” Raskolnikov coti la dreapta și se îndrepta spre mulțimea aceea. Părea ca vrea să se agate de orice, și acest lucru îl făcu să zîmbească ironic, fiindcă eră ferm hotărît să se duca la secție și știa sigur că în curând totul se va sfîrși.

Capitolul VII

O trăsură elegantă, boiereasca, cu doi cai suri și iuți, era oprită în mijlocul străzii; nu era nimeni în ea, iar vizitiul, coborât de pe capră, sta alături; cineva ținea caii de frîu. O mulțime de oameni se îmbulzeau în jur, venise și poliția. Un agent avea în mînă un felinăraș aprins și, aplecat asupra caldarîmului, lumina ceva în apropierea roților. Toată lumea vorbea, țipa, ofta; vizitiul părea nedumerit și repeta din când în când:

— Ce nenorocire! Doamne, ce nenorocire!

Raskolnikov își croi drum cât mîi aproape de trăsură și văzu, în sfîrșit, obiectul acestei îngrămădiri și frămîntări. Pe pămînt zăcea un om plin de sânge și fără cunoștință, strivit pesemne chiar de cai; era foarte prost îmbrăcat, dar cu haine „boierești”. Sângele îi curgea șiroaie de pe obraz, din cap; fața îi era stîlcită, jupuită, desfigurată. Fusesse călcat de trăsură și, desigur, grav rănit.

— Doamne!... se vaită vizitiul. Cum să te păzești?! Dacă măcar aș fi mînat tare sau nu i-aș fi strigat, dar mergeam fără grabă, măsurat. A văzut toată lumea, întrebați dacă nu-i așa. Ce poți face cu un om beat!... L-am văzut trecînd strada, se clatina, abia îl duceau picioarele; i-am strigat o dată, i-am mai strigat o dată și încă o dată și am ținut caii; da el s-a vîrât drept sub copitele cailor! Să o fi făcut dinadins, ori era din cale-afară de beat... Caii-s tineri, sperioși, s-au smucit, el a țipat, ei s-au speriat și mai rău, și iaca așa s-a întîmplat nenorocirea.

— Așa a fost! răsuna din mulțime glasul unui martor.

— I-a strigat, așa e, de trei ori i-a strigat, întări alt glas.

— Da, de trei ori, toata lumea a auzit! strigă al treilea.

De altfel, vizitiul nu părea nici prea speriat, nici prea mîhnit. Trăsura era pesemne a unui om bogat și cu vază, care o așteptă undeva, de aceea poliția, firește făcea tot ce putea să grăbească lucrurile. Dar cel strivit trebuia transportat la secție și la spital. Nimeni nu-i știa numele.

Între timp, Raskolnikov răzbise prin mulțime și se aplecă deasupra omului. Felinărașul lumina cu putere fața nefericitului și el îl recunoscuse.

— Îl cunosc, știu cine este! striga el, făcîndu-și loc mîi aproape. Este un funcționar, un fost funcționar, consilierul titular Marmeladov! Stă aici, aproape, în casa lui Kosel... Un medic, repede! Am să plătesc, iată! Scoase banii din buzunar și-i arată polițistului.

Era grozav de agitat.

Polițiștii erau bucuroși că aflaseră numele celui strivit. Raskolnikov spuse cum îl cheamă, își dadu adresa și căuta cu înverșunare, ca și cum ar fi fost vorba de tatăl lui, să-i convingă să-l transporte cât mai repede pe Marmeladov, leșinat, acasă.

— E aici, trei case de aici, se agita el. Casa lui Kosel, un neamț bogat... O fi pornit spre casă beat, îl cunosc... Este un bețiv... Are familie, soție, copii, mai are și o fata. Cere mai mult timp să-l duceți la spital, pe când aici, în casă, trebuie să se găsească un medic! Am să plătesc, am să plătesc!... îl vor îngriji cei de acasă, nu e timp de pierdut, altfel în starea în care se găsește, dacă-l duceți la spital, moare pe drum...

Izbuti chiar să vâre un bacșiș în mâna sergentului. De altfel, cererea lui era legală și îndreptățită: în orice caz, primele ajutoare ar fi fost astfel mai rapide. Rănitul fu ridicat și dus; se găsiră oameni care să dea o mână de ajutor. Casa lui Kosel era la vreo treizeci de pași. Raskolnikov mergea în spate, susținând cu grijă capul rănitului și arătând drumul.

— Pe aici, pe aici! Pe scară trebuie să-l ducem cu capul înainte; întoarceți-l... așa! Am să platesc, am să vă mulțumesc, bolborosea el.

Katerina Ivanovna, după cum îi era obiceiul, de îndată ce avea o clipă liberă, umbla dintr-un colț într-altul al odaiei, de la fereastră la sobă și înapoi, cu brațele încrucișate pe piept, vorbind singură și tușind. În ultima vreme, vorbea tot mai des și mai mult cu fetița ei mai mare, Polenka, în vârstă de zece ani, care, deși multe nu le pricepea, își dadea totuși bine seama că mama ei avea nevoie de ea și de aceea fetița o urmărea întruna cu ochii ei mari și inteligenți și se străduia să pară că înțelege. Acum Polenka îl dezbracă pe frățiorul ei mai mic, care nu se simțise tocmai bine în ziua aceea, ca să-l culce. Așteptând să i se schimbe cămășuța, care trebuia spălată în aceeași noapte, băiețelul ședea drept și nemișcat pe scaun, cu o mutră serioasă, tăcută, ținând picioarele întinse, cu călcăiele strâns lipite și vîrfurile desfăcute. Asculța bosumflat, căscând ochii mari, la ce vorbea mama cu sora lui și sta nemișcat, așa cum trebuie să stea toți copiii cuminți când sunt dezbrăcați pentru culcare. O fetița mai mica, îmbrăcată numai în zdrențe, sta lângă paravan și-și aștepta rândul. Ușa ce da spre scara era deschisă, ca să mai iasă fumul de tutun care pătrundea din odaile vecine și o făcea pe sărmana ofticoasă să tușească întruna, lung și chinuitor. Katerina Ivanovna parcă slabise și mai tare în ultima săptămână, iar petele roșii din obraz erau mai aprinse ca înainte.

— Nici nu-ți poți închipui, Polenka, spunea dânsa, plimbîndu-se prin odaie, câtă veselie și belșug era la tăticu acasă și cât de rău m-a nenorocit bețivanul ăsta, care are sa vă nenorocească și pe voi! Tăticul, deși civil, avea grad de colonel, era aproape guvernator, nu mai avea decât un pas ca să ajungă la asta, așa că lumea venea la el și-i spunea: „Noi, Ivan Mihailici, va consideram de pe acum guvernatorul nostru”. Când eu... Khe! Când eu... Khe-khe-khe... O, viața blestemata! strigă dânsa, scuișind și apucându-se cu mâna de piept. Când eu... ah, când am fost la ultimul bal... la mareșalul nobilimii... m-a văzut prințesa Bezemelnaia — care m-a binecuvîntat mai târziu, când m-am măritat cu tăticul tău, Polia - și a întrebat numaidecât: „Nu este domnișoara aceea drăgălașă care a dansat cu șalul la ieșirea din pension?”... Coase gaura; ia acul și țese-o pe loc, cum te-am învățat, că mâine... Khe... mâine... khe-khe-khe... are s-o rupă și mai rău, striga dânsa, tușind să-și spargă pieptul... Tocmai atunci sosise de la Petersburg prințul

Şcegolski, *kammerjunker*... a dansat cu mine mazurca şi chiar a doua zi a venit la noi să mă ceară în căsătorie; dar eu i-am mulţumit cu cele mai măgulitoare vorbe şi i-am spus că inima mea este data de mult altuia. Acesta era tatăl tău, Polia; tăticul s-a înfuriat grozav... E gata apa? Hai, ada cămăşuţa, dar ciorăpeii?... Lida, spuse ea fetei mai mici, noaptea asta ai să dormi şi tu fără cămăşuţă; cum ai să poţi... pune şi ciorăpeii alături... Să-i spăl şi pe ei... De ce n-o fi venind zdrenţărosul acela, beţivanul? Cămaşa lui e murdara ca o cârpă de şters picioarele, a făcut-o ferfeniţă... I-aş spăla-o împreună cu rufăria voastră, ca să nu mă chinui două nopţi la rând! Doamne! Khe-khe-khe-khe! Iarăşi! Ce-i asta? striga ea, privind mulţimea de la uşă şi oamenii care încercau să pătrunda în odaie, ducând ceva în braţe. Ce-i asta? Ce aduc? Doamne!

— Unde să-l punem? întreba poliţistul, rotindu-şi privirile prin odaie, în timp ce Marmeladov, plin de sânge şi fără cunoştinţă, era adus înăuntru.

— Pe divan! Culcaţi-l pe divan, cu capul încoace! arată Raskolnikov.

— L-a călcat o trăsură! Era beat! striga cineva de pe scară.

Katerina Ivanovna încremenise; era palida şi răsufla greu. Copiii erau îngroziţi. Micuţa Lidocika ţipa ascutit şi se repezi la Polenka, cuprinzând-o cu mânuţele şi tremurând ca varga.

După ce-l întinse pe Marmeladov, Raskolnikov se repezi la Katerina Ivanovna:

— Liniştiţi-vă, pentru Dumnezeu, nu va temeţi, spunea el precipitat. Trecea strada şi l-a călcat o trăsură, nu vă temeţi, are să-şi revină, am spus să-l aducă aici... Am mai fost pe la dumneavoastră. Poate că vă aduceţi aminte... Are să-şi revină, am să plătesc!

— A găsit ce-a căutat! striga cu disperare Katerina Ivanovna, repezindu-se la bărbatul ei.

Raskolnikov îşi dadu seama curând ca nu era dintre femeile care leşina uşor. Cât ai clipi, strecura o pernă sub capul nefericitului, lucru la care nu se gândise nimeni; Katerina Ivanovna începu să-l dezbrace, să-l cerceteze cu de-amănuntul - emoţia n-o făcea să-şi piarda capul — uitând de ea însăşi, încleştându-şi buzele tremurânde şi înăbuşindu-şi ţipetele gata să-i izbucnească din piept.

Între timp, Raskolnikov convinse pe cineva să dea fuga după doctor. Aflase că locuia un medic în casa vecina.

— Am trimis după medic, îi repeta el Katerinei Ivanovna. Nu vă neliniştiţi, am să platesc. Aveţi apă? Daţi-mi un şervet, un prosop, orice, mai repede; nu se ştie cât de grav e rănit... E rănit, nu e mort, puteţi fi sigură... Să vedem ce zice medicul!

Katerina Ivanovna se repezi la fereastră; acolo, în colţ, pe un scaun rupt, era pus un lighean mare de lut, plin cu apă, pregătit de ea ca să spele la noapte rufăria copiilor şi a bărbatului ei. Katerina Ivanovna spăla singură, cel puţin de două ori pe săptămână, uneori chiar şi mai des, fiindcă ajunseseră aproape fără schimburi (fiecare membru al familiei nu mai avea decât un rând de rufe), iar Katerina Ivanovna nu suporta murdăria. Era mai mulţumită să se chinuiască până la istovire, spalând noaptea, în timp ce ceilalţi dormeau, ca să se poată usca până dimineaţa rufe pe frînghia întinsă în odaie şi să-i poată astfel primeni pe toţi, decât să vada murdărie în casă. Apuca ligheanul, ca să-l aducă după cum îi ceruse Raskolnikov, dar fu cât pe aici să cada sub

greutatea lui. Raskolnikov găsisese un prosop, îl muie în apă, și începu să spele față scaldată în sânge a lui Marmeladov. Katerina Ivanovna sta alături, răsuflând greu și ținându-și mâinile apășate pe piept. Avea și dinsa nevoie de ajutor. Raskolnikov începu să înțeleagă că poate făcuse rău, stăruind ca rănitul să fie transportat acolo. Sergentul de strada sta de asemenea nedumerit.

— Polia! striga Katerina Ivanovna. Da o fugă pînă la Sonia, repede. Dacă n-o găsești acasă, lasă-i vorba ca tata a fost călcat de o trăsură și să vina aici... de cum se întoarce acasă. Fugi repede, Polia! Ia, înfășoară-te cu șalul!

— Fuzi iute!... strigă deodată băiețelul de pe scaun și rămase din nou tăcut, căscând ochii mari, ținut pe locul lui, cu călcîiele piciorușelor unite și vîrfurile desfăcute. Odaia se umpluse de atîta lume, că n-ai fi avut unde să arunci un ac. Polițiștii pleaseră, în afara de unul, care tot încerca să împingă înapoi pe scară lumea care năvălise pe palier. În schimb, intraseră mai toți chiriașii doamnei Lipevehsel din camerele vecine; mai întîi se îmbulziseră în prag, apoi umpluseră odaia. Katerina Ivanovna fu cuprinsa de furie.

— Lasăți-l măcar să moară în pace! striga ea. Ce-i, spectacol gratuit aici? Cu țigara în gura? Khe-khe-khe! Mai lipsește să intrați cu pălaria pe cap... Văd chiar pe unul cu pălărie... Afara! Aveți măcar respectul morții!

Tusea o sufoca, dar musturarea ei avu efect. Era vădit că lumea se cam temea de Katerina Ivanovna; unul după altul, chiriașii se retraseră în odaile lor, cu acea senzație ciudată de plăcere, pe care, în pofida celui mai sincer sentiment de compătimire și mila, o simt oamenii cei mai de treaba când o nenorocire neașteptată îl lovește pe aproapele lor.

De altfel, la ușă răsunară glasuri, spunând că rănitul ar trebui dus la spital, că nu avea nici un rost să tulbure toată casa.

— N-are voie nici să moară omul! striga Katerina Ivanovna, și se năpusti să dea ușa de perete, ca să arunce asupra celor de afara trăsnetele și fulgerele mâniei sale, dar se ciocni în prag de doamna Lipevehsel în persoana, care abia aflate despre nenorocire și venise fuga să facă ordine. Era o nemțoaica nemaipomenit de cîrcotașă și de zurbagioaică.

— Vai, Dumnezeuul meu! strigă dînsa, dînd din mâini. Bărbat la dumneata beat, calul strivit. La spitali! Eu proprietăreasa!

— Amalia Ludvigovna! Vă rog să va dați seama ce vorbiți, începu trufaș Katerina Ivanovna (cu gazda vorbea întotdeauna de sus, „ca să-și cunoască lungul nasului”, și nici măcar acum nu-și putea refuza aceasta plăcere). Amalia Ludvigovna...

— Eu spus la dumneata odata-totdeauna, să nu îndrăznești spus la mine Amal Ludvigovna; eu Amal-Ivan!

— Nu sunteți Amal-Ivan, ci Amalia Ludvigovna și cum eu nu fac parte dintre acei ticăloși care vă linguesc ca alde domnul Lebeziatnikov, care râde acum după ușă (într-adevăr, după ușă cineva se pornise pe răs, strigînd: „s-au încăierat!”), am să vă spun totdeauna Amalia Ludvigovna, cu toate că nu pot să înțeleg în ruptul capului de ce nu va place acest nume. Vedeți și dumneavoastră ce i s-a întîmplat lui Semion Zaharovici: e pe moarte. Vă rog, deci, să închideți ușa și să nu îngăduiți nimănui să intre. Lasăți-l măcar să moară liniștit! Altfel, vă încredințez că chiar mâine purtarea dumneavoastră va fi cunoscută de însuși generalul-guvernator. Prințul m-a cunoscut încă pe vremea când eram domnișoară, îl ține minte foarte bine pe Semion Zaharovici,

căruia de multe ori i-a făcut bine. Toata lumea știe că Semion Zaharovici avea mulți prieteni și protectori, pe care i-a părăsit singur din nobila mândrie, dându-și seama de nenorocita lui slabiciune, dar acum (ea arăta spre Raskolnikov) ne ajută un tânăr mărinimos, care dispune de mijloace, are legături, și pe care Semion Zaharovici l-a cunoscut încă din copilărie, așa că puteți fi sigură, Amalia Ludvigovna...

Spuse toate acestea pe nerăsuflăte, cu o repeziciune tot mai mare, dar tușea îi curma elocvența. În aceeași clipă, muribundul se trezi, începu să geamă, iar dânsa se repezi la el. Bolnavul deschise ochii și, fără s-o recunoască încă și fără să înțeleagă, îl privi atent pe Raskolnikov, care sta aplecat asupra lui. Respira greu, adânc și rar; în colțurile gurii se ivi sânge; broboane de sudoare îi acopereau fruntea. Nerecunoscându-l pe Raskolnikov, își roti neliniștit ochii de jur împrejur. Katerina Ivanovna îl privea cu tristețe, dar sever, și lacrimile îi curgeau din ochi.

— Doamne! Tot pieptul îi e sfărâmat! Ce de sânge, ce de sânge! zise ea cu deznădejde. Trebuie să-i scoatem hainele! Întoarce-te puțin, Semion Zaharovici, dacă poți! striga dânsa.

Marmeladov o recunoscuse.

— Un preot! horeai el răgușit.

Katerina Ivanovna se duse la fereastra, își lipi fruntea de pervaz și exclamă cu deznădejde:

— O, viața blestemată!

— Un preot! repeta muribundul după o clipă de tăcere.

— Am trimis! se răsti la el Katerina Ivanovna.

Auzindu-i glasul răstit, bolnavul tăcu. Privirea lui sfioasă, îndurerată, o căuta prin odaie; ea se așeză iarăși la căpătâiul lui. El se liniști, dar nu pentru multă vreme. Curând, privirea i se opri asupra micuței Lidocika (favorita lui), care tremura într-un colț ca zgâlțâită de friguri și-l privea ținută cu ochii ei mari și mirați, de copil.

— A... a... o arăta dânsul, neliniștit. Voia să spună ceva.

— Ce mai vrei? striga Katerina Ivanovna.

— Desculța! Desculța! bolborosi Marmeladov, arătând cu privirea-i pierdută piciorușele goale ale fetei.

— Ta-ă-ăci! se răsti, supărată, Katerina Ivanovna. Știi tu de ce-i desculța!

— A venit doctorul, slavă ție, Doamne! strigă Raskolnikov, bucurat. Doctorul, un bătrânel neamț, îngrijit, intră în odaie, și-și roti privirile cu neîncredere; se apropie de bolnav, îi luă pulsul, pipăi cu atenție capul și, cu ajutorul Katerinei Ivanovna, desfăcu cămașa uda de sânge, dezvelindu-i toracele. Tot pieptul era sfărâmat, strivit, schilodit; în partea dreaptă câteva coaste erau rupte. În stânga, în dreptul inimii, se zărea o pata mare, sinistă, neagră-gălbuie, o lovitură grea de copită. Doctorul se încrunta. Polițistul îi spuse că bolnavul fusese prins de o roată și tîrît vreo treizeci de pași pe caldarîm.

— Mă mir că și-a revenit, îi șopti încet doctorul lui Raskolnikov.

— Ce părere aveți? întreba acesta.

— E pierdut.

— Nu mai e nici o speranță?

— Nici cea mai mică! E ultima suflare... Are o rană gravă la cap... Hm! Poate să-i luăm puțin sânge... Dar... este de prisos... Moare neapărat în cinci

sau zece minute.

— Luați-i totuși puțin sânge!

— Se poate... Dar va previn, este absolut inutil.

În clipa aceea se auziră pași, mulțimea de pe palier făcu loc și se ivi în prag preotul, un bătrînel cărunt, cu sfintele daruri în mînă. Sergentul se dusesse să-l cheme încă de când muribundul se afla în strada. Doctorul îi ceda locul, schimbînd cu dînsul o privire plină de înțeles. Raskolnikov îl ruga să mai stea puțin. Doctorul ridica din umeri, dar rămase.

Lumea se dadu la o parte. Spovedania nu ținu mult. Muribundul aproape nu-și mai dadea seama de nimic, nu mai putea vorbi, scotea numai niște sunete întretăiate și nedeslușite. Katerina Ivanovna o luă pe Lidocika în brațe, îl dadu jos de pe scaun pe băiețel și, ducându-i la sobă, îngenunche și-i sili și pe copii să îngenuncheze în fața ei. Fetița tremura toata, iar băiețelul, cu genunchii goi pe podea, își ridica măsurat mînuța, își făcea cruce și bătea matanii, izbindu-se cu fruntea de dușumea, ceea ce se vede ca-i făcea o deosebita plăcere. Katerina Ivanovna își mușcă buzele și-și ștăpîni lacrimile; se ruga și, din când în când, îndrepta cămășuța pe copil, ba izbutise să arunce pe umerașii goi ai fetei o basma, pe care o luă de pe scrin fără să se ridice și fără să înceteze de a se ruga. Ușa, care ducea spre camerele interioare, se deschise iarăși, împinsă de curiozitatea locatarilor, iar spectatorii de pe palier, unde se adunaseră mai toți chiriașii de pe scară, se înghesuiau tot mai mult, dar nu treceau pragul. Un muc de lumînare lumina întreaga scena.

În clipa aceea, Polenka își croi drum prin mulțime. Alergase să-și cheme sora. Intra, abia răsuflînd de fuga, își scoase șalul, o caută din ochi pe maică-să, se apropie de dînsa și-i spuse: „Vine! Am întîlnit-o în strada”. Mama o sili să îngenuncheze lângă ea. Prin mulțime își făcea loc, în tăcere și cu sfială, o fată. Apariția ei, așa deodată, părea stranie în aceasta odaie unde sălașluiau mizeria, moartea și deznădejdea. Deși sărăcăcios îmbrăcată, hainele ei ieftine erau bătătoare la ochi și împodobite vulgar, după gustul și moda ființelor de teapa ei, în scopuri vădite, nerușinate. Sonia se opri în prag, fără să intre în odaie, și se uita pierdută, părea ca nu-și da seama de nimic; uitase de rochia ei de mătase, viu colorată, cu trena lungă, ridicolă, și crinolină enormă, care astupa ușa, rochie cumpărată din a patra mână, țipătoare și nepotrivită cu locul; uitase și de ghețele ei de culoare deschisă, și de umbreluța de soare, de prisos noaptea, pe care o luase cu dînsa, și de pălarioara rotunda de pai, Caraghioasă și împodobită cu o pană roșie ca o limba de foc. De sub pălarioara aceasta pusă pe o parte, ștregărește, răsărea un obrăjor slabuț, palid și speriat, cu gura întredeschisă și privirea încremenită de groază. Sonia era de vreo optsprezece ani, blondă, mică și slabă, dar destul de frumușica, cu niște ochi albaștri minunați. Privea țintă patul și preotul și gîfîia din pricina grabei cu care venise. În sfîrșit, șoaptele și unele vorbe rostite în mulțime îi ajunseră, pesemne, la ureche; ea-și lasă ochii în pămînt, trecu pragul și intră în odaie, dar se opri tot lângă ușă.

Spovedania și împărtășania luară sfîrșit. Katerina Ivanovna se apropie din nou de patul bărbatului ei. Preotul se depărtă și, plecând, voi să-i spună un cuvînt, două, de mîngâiere și povață.

— Și cu ăștia ce am să mă fac? îl întrerupse dînsa tăios, arătându-i în ciudată pe cei mici.

— Dumnezeu e milostiv; încrede-te în ajutorul Celui-de-Sus... începu

preotul.

— Eh! O fi el milostiv, dar nu cu noi!

— Păcat, doamnă, mare păcat să vorbiți așa! spuse preotul, dând din cap.

— Și asta nu-i păcat? strigă Katerina Ivanovna, arătând spre muribund.

— Poate că acei care v-au pricinuit fără să vrea aceasta nenorocire se vor învoi să vă dea un ajutor, să va despăgubească măcar de pierderea materiala...

— Nu înțelegeți ce spun, i-o reteza Katerina Ivanovna cu un gest plictisit. Ce fel de ajutor să-mi dea? El singur, fiind beat, s-a vîrît sub copitele cailor! Ce pierdere materială? Ce câștig? Suferința, altceva n-am văzut de la dânsul. Era bețiv, bea tot. Ne fura și cară la circiumă; ne-a băut viața, și pe a mea și pe a lor! Slavă Domnului că moare! Atâta paguba!

— Ar trebui să-l iertați în ceasul morții, asemenea sentimente sunt un mare păcat, doamnă, un mare păcat!

Katerina Ivanovna vorbea cu preotul, fără a înceta de-a vedea de muribund; îi dadea de băut, îi ștergea sudoarea și sângele de pe frunte, îi îndrepta pernele. Din când în când, apuca să întoarcă și fața spre preot, în timp ce-i vorbea. La ultimele lui cuvinte însă, se repezi la el, scoasă din fire:

— Ei, părinte! Vorbe, vorbe goale! Să-l iert! Azi, dacă nu l-ar fi călcat trăsura, ar fi venit acasă beat, și cum nu are decât cămașa asta rufoasă și murdară pe care o poartă, el s-ar fi culcat, iar eu, cât dormea, aș fi stat să spăl zdrențele lui și ale copiilor, le-aș fi uscat la fereastră și când s-ar fi luminat de ziuă, m-aș fi așezat să le cârlesc, asta mi-ar fi fost noaptea! Ce-mi vorbești de iertare? De altfel, eu și așa l-am iertat!

O tuse adâncă, înfiorătoare, îi curmă vorba. Scuipe în batistă și o arată preotului, ținându-și cu cealaltă pieptul îndurerat. Batista era plină de sânge...

Preotul plecă ochii și nu răspunse.

Marmeladov intrase în agonie; nu-și lua ochii de la Katerina Ivanovna, care se aplecase iarăși deasupra lui. Tot voia să-i spună ceva, încerca din răspuțuri să miște limba, dar nu izbutea decât să biuguie vorbe nedeslușite; Katerina Ivanovna ghici că vrea să-i ceară iertare și strigă la el poruncitor:

— Taci! Nu trebuie... Știi ce vrei să spui!...

Bolnavul amuți, dar, în aceeași clipă, privire-i rătăcită căzu pe ușa și el o văzu pe Sonia... Până atunci n-o zărise în colțul întunecat unde stătea, în umbră.

— Cine? Cine este? întrebă el, horcăind, arătând, îngrozit, spre ușă, unde se afla fie-să, și silindu-se să se ridice.

— Stai culcat! Nu te mișca! îi strigă Katerina Ivanovna. Dar muribundul, cu o sfortare supraomenească, se sprijini în cot. Câteva clipe privi, uluit, pe fiică-să, de parcă n-ar fi recunoscut-o. De altfel, era întâia oară că o vedea astfel îmbrăcată. Umilă, zdrobită, îmbrăcată țișător și rușinată, fată își aștepta cu smerenie rîndul ca să-și ia rămas bun de la tatăl ei pe moarte.

Deodată își dadu seama cine este, o recunoscă și o suferință nemărginită i se oglinzi pe față.

— Sonia! Fetita mea! Iartă-mă! strigă bolnavul și vru să întinda brațul, dar își pierdu echilibrul și se prăbuși de pe divan cu fața la pământ; lumea se repezi la el, fu ridicat și culcat din nou pe divan, dar el se sfârșea.

Sonia scoase un țipăt slab, se apropie în fugă, îl îmbrățișa și incremeni în aceasta încleștare. Marmeladov își dadu duhul în brațele ei.

— Și-a atins țelul! striga Katerina Ivanovna, văzând trupul neînsuflețit. Ce

mă fac eu acum'?! Cu ce să-l îngrop'? Și lor ce să le dau de mâncare?

Raskolnikov se apropie de dânsa.

— Katerina Ivanovna, începu el, săptămîna trecută răposatul mi-a povestit întreaga lui viață și toate împrejurările... Țin să vă asigur că a vorbit despre dumneavoastră cu cea mai mare admirație și respect. Din seara aceea, când am aflat ce devotat v-a fost tuturora, și, mai ales, cât v-a iubit și v-a stimat pe dumneavoastră, Katerină Ivanovna, cu toată slabiciunea lui nenorocită pentru băutură, din seară aceea am fost prieteni... Permiteți-mi acum... să contribui la ultima datorie față de răposatul meu prieten... Aici... aici sunt douăzeci de ruble, așa mi se pare, și dacă ele vă pot fi de folos, atunci..., eu... într-un cuvânt, am să vin pe la dumneavoastră, am să vin negreșit... poate chiar mâine... Rămîneți cu bine!

Și ieși grăbit din odaie, își croi cât mai iute drum prin mulțime și ajunse pe scară; dar aici se ciocni deodată față în față cu Nikodim Fomici, care, aflând despre accident, venea să dea dispoziții personal. De la scena petrecută la secție ei nu se văzuseră, Nikodim Fomici îl recunoscuse număidecât.

— Dumneata? îl întreba el.

— A murit, răspunse Raskolnikov. A fost medicul, preotul, totul e în ordine. N-o tulburați prea mult pe biata femeie, și așa e bolnavă de piept. Îmbărbătați-o, dacă puteți... Sunteți un om bun, știu... adaugă el cu un zîmbet, privindu-l drept în ochi.

— Dar te-ai pătat cu sânge, zise Nikodim Fomici, observând câteva pete proaspete pe jiletca lui Raskolnikov.

— Da, m-am pătat... sunt plin de sânge! repeta acesta cu un aer ciudat, apoi zîmbi din nou, dadu din cap și începu să coboare scara.

Cobora încet, fără grabă, scuturat de friguri și, fără să-și dea seama, stăpînit de o singură senzație, nouă, copleșitoare, senzația de revenire bruscă la viață, o viață ce pulsează în el intens și puternic. Ceva asemănător cu ce ar simți un condamnat la moarte căruia i se anunța deodată grațierea. Pe la jumătatea scării fu ajuns din urmă de preotul care se înapoia acasă. Raskolnikov îi făcu loc să treacă și schimbă cu bătrînul un salut tăcut. La ultimele trepte auzi în urma lui niște pași grăbiți. Cineva alerga după el. Era Polenka: venea în fuga și striga: „Stați! Stați!”

Se întoarse. Fetița coborî ultima scară și se opri în fața lui cu o treaptă mai sus. O lumină slabă venea de afara. Raskolnikov desluși un obrăzor slabuț, dar drăgălaș, care-i zâmbea vesel, copilărește, privindu-l drept în față. Alergase după el fiindcă i se daduse o însărcinare, care, pesemne, îi făcea mare plăcere.

— Spuneți-mi, cum vă cheamă?... Și unde stați? întreba copila grăbită, gîfîind de fugă.

Raskolnikov îi puse amîndouă mîinile pe umeri și o privi fericit. De ce îi făcea atîta plăcere s-o privească - n-ar fi știut să spună nici el.

— Cine te-a trimis?

— Surioara Sonia m-a trimis, răspunse copila, zîbind și mîi vesel.

— Așa gîndeam și eu, că te-a trimis surioara Sonia.

— Și mămica m-a trimis; când a auzit că mă trimite Sonia, mămica s-a apropiat și mi-a spus: „Fugi repede, Polenka!”

— O iubești mult pe surioara Sonia?

— Mai mult ca pe toți! rosti cu deosebită hotărîre Polenka, și zîmbetul ei

avea o expresie gravă.

— Dar pe mine ai să mă iubești?

În loc de răspuns, văzu obrăjorul copilei apropiindu-se de obrazul lui și buzele plinuțe ȱuguindu-se naiv să-l sărute. Doua brațe subțiri ca niște chibrituri îl strinseră deodată tare, tare de gât, căpșorul i se plecă pe umăr și copila plânse încet, ghemuindu-se tot mai strâns la pieptul lui.

— Mi-e mila de taticu! zise ea peste o clipa, ridicându-și obrăjorul scăldat în lacrimi și ștergându-și ochișorii cu mâinile. Numai nenorociri și nenorociri, adaugă ea pe neașteptate, cu aerul acela deosebit de serios pe care se silesc să și-l ia copiii când vor să vorbească precum „Oamenii mari”.

— Dar tăticul te iubea mult?

— O iubea mai ales pe Lidocika, urmă dânsa cu aceeași gravitate, fără să zâmbească. O iubea fiindcă e micuță și bolnavă; îi aducea bomboane, iar pe noi ne învața să citim; pe mine mă învăța gramatica și religia, adaugă ea cu demnitate. Mămica nu spunea nimic, dar știam că-i face placere, și tăticu' știa că-i face placere. Mămica vrea să mă învețe franțuzește, fiindcă sunt fata mare și e timpul să învăț serios.

— Știi să te rogi?

— Cum să nu; știm cu toții! Am învățat de mult; eu sunt mare și mă rog singura, iar Kolea și Lidocika — împreună cu mămica, cu glas tare; mai întâi spun „Născătoarea”, apoi o rugăciune: „Doamne, miluiește și iart-o pe surioara noastră Sonia”; și încă una: „Doamne, miluiește și iartă-l pe celalalt tătic al nostru”, fiindcă tăticul nostru mai mare a murit, iar acesta e al doilea tătic al nostru, dar noi ne rugăm și pentru cel dintii.

— Polecika, eu mă numesc Rodion; roagă-te uneori și pentru mine... spune: „iartă și pe robul tău Rodion”, mai mult nimic.

— Toata viața mea am să mă rog pentru dumneata, zise cu înflacărare fetița și deodată începu să râdă, se repezi la el și încă o dată îl strânse tare în brațe.

Raskolnikov își spuse numele, îi dadu adresa și făgădui că va veni neapărat a doua zi. Fetița se despartii de el, încântată. Trecuse de zece când tânărul ajunsese în strada. Peste cinci minute se afla din nou pe pod, în același loc unde, cu puțin înainte, încercase să se înece femeia aceea.

„Ajunge! își zise el, hotărât și solemn. Jos cu nălucirile, cu temerile închipuite, cu strigoii... Viața există! Oare n-am trăit intens acum? Nu, viața mea nu s-a stins o dată cu baba aceea! Dumnezeu s-o odihnească, dar ajunge, maică, e timpul să-mi dai pace! Acum urmează împărăția rațiunii, a luminii și... și a voinței și a puterii... și mai vedem noi! O să ne măsurăm puterile! adaugă el amenințător, ca și cum ar fi vorbit unei forțe oculte, sfidând-o. Și eu care mă resemnasem să trăiesc de acum înainte pe un spațiu de un metru!... - Sunt tare slab în clipa asta, dar... cred că boala a trecut. De altfel, când am ieșit din casă știam că are să-mi treacă. Dar stai: casa lui Pocinkov e la doi pași de aici. Trebuie să mă duc neapărat la Razumihin, chiar dacă n-ar fi la doi pași... las să câștige rămă-șagul!... Să se bucure, nu-i nimic! Trebuie să fiu tare, tare - fără putere nu poți face nimic; și numai puterea naște putere, iată ce nu știu ei”, adaugă el mândru, plin de încredere în el însuși, și porni într-ăcolo abia tirându-și picioarele. Mândria și încrederea în sine creșteau cu fiecă clipa; se petrecea o mare schimbare în el, era alt om. Dar ce se întâmplase, ce-l preschimbaseră într-atât? Nu știa nici el; ca omul care se agăță

de un pai, i se păru deodată că „poate să trăiască, că viața mai există încă și că viața lui nu s-a stins o data cu femeia aceea bătrână”. Poate că se pripise cu aceasta concluzie, dar nu se gândea la asta.

„Și, totuși, i-am cerut să pomenească pe robul Rodion... îi fulgera prin minte. Nu-i nimic, asta nu strică!” adaugă el și râse singur de asemenea gând. Era cât se poate de bine dispus.

Găsi foarte ușor locuința lui Razumihin; în casa lui Pocinkov toata lumea îl cunoștea pe noul locatar și portarul îi arătă drumul numaidecât. De pe la mijlocul scării se auzeau zgomotul și larma însuflețită a unei adunări mari. Ușa care dadea pe palier era larg deschisă; răzbeau strigăte și discuții. Odaia lui Razumihin era destul de mare și se adunaseră vreo cincisprezece oameni. Raskolnikov se opri în antreu. Acolo, după o perdea, cele doua slujnice ale gazdei trebăluiau în jurul a doua samovare mari; aveau de lucru cu sticlele, farfuriile, tăvile cu plăcintă și gustările aduse de la bucătăria gazdei. Raskolnikov trimise după Razumihin. Acesta veni în goana, încântat. De la prima privire îți dadeai seama că băuse foarte mult și, deși Razumihin nu izbutea niciodată să se îmbete, de data aceasta se vedea că întrecuse măsură.

— Ascultă, îi zise grăbit Raskolnikov, am venit numai să-ți spun că ai câștigat și că, într-adevăr, nimeni nu poate să știe ce i se va întâmpla. De intrat n-am să intru; mă simt atât de slab că abia mă țin pe picioare, așa că îți spun buna ziua și la revedere! Dar să vii mâine pe la mine...

— Știi ceva: am să te însoțesc până acasă! Dacă chiar tu spui că ești slab, atunci...

— Și musafirii? Cine-i cîrlionțatul acela care și-a vîrit acum nasul aici?

— Asta? Dracu-l știe! Un prieten de-al unchiului meu, pesemne, sau poate unul care a venit nepoftit... Am să-l las pe unchiul meu cu musafirii; este un om de neprețuit; păcat că nu poți să faci cunoștința cu el acum. Dar la dracu cu toți! Acum nu le pasa de nimeni, iar eu simt nevoia să ma aerisesc puțin, așa că tu, frățioare, ai picat la țânc, încă doua minute și mă luam la bătaie cu ei. Vorbesc ăștia niște prăpăstii de-ți sta mintea în loc... Nici nu-ți închipui cum pot să bată cîmpii oamenii ăștia! De altfel, cum să nu-ți poți închipui? Părcă noi nu batem cîmpii? Dar nu-i nimic, n-au decât să spună moși pe groși... n-au sa vorbească așa totdeauna... Așteaptă o clipă aici, să-l aduc pe Zosimov.

Zosimov se năpusti asupra lui Raskolnikov cu un fel de aviditate; o curiozitate i se citea pe chip; peste puțin fața i se lumina.

— Și acum la culcare! hotărî el, cercetîndmîne, vedem noi, dar azi nu-i merge rău deloc: găsesc o schimbare mare de când nu l-am văzut. Omul, cât trăiește, tot învăța...

— Știi ce mi-ă șoptit Zosimov când am ieșit? îi trânti de la obraz Razumihin, de îndată ce ajunseră amândoi în strada. Eu, frățioare, am să-ți spun deschis: sunt niște proști cu toții. Zosimov mi-a spus sa flecăresc cu tine pe drum, să te trag de limba și după aceea să-i spun tot, pentru că el își închipuie că... tu... ai fi nebun, sau că ești pe cale să-ți pierzi mințile. Închipuiește-ți! în primul rând, ești de trei ori mai deștept ca dânsul, în al doilea rând, de vreme ce nu ești nebun, nu trebuie să-ți pese de aiurelile lui, în al treilea rând, halca asta de carne este de specialitatea lui chirurg și acum s-a scrîntit cu bolile nervoase, iar în privința ta l-a întors pe dos discuția pe care ai avut-o cu Zametov.

— Zametov ți-a povestit tot?

— Tot, și foarte bine a făcut. Acum am înțeles tot adevărul și Zametov a înțeles... într-un cuvânt, Rodea... vorba este că... sunt cam afumat... Dar nu-i nimic... Vorba este că ideea asta... pricepi tu? Ideea asta le venise într-adevăr, înțelegi? Adică nici unul dintre ei nu îndrăznește să o spună cu glas tare, pentru că e cea mai mare aiureală din câte s-au auzit vreodată, și mai ales de când l-au arestat pe zugravul acela, toate s-au spart ca o bășică de săpun, pentru totdeauna. Dar ce să le faci dacă sunt proști? L-am cam scuturat atunci pe Zametov - fie vorba între noi, frate; dar te rog să nu faci nici o aluzie că ai ști ceva; mi-am dat seama că este foarte sensibil din fire: s-a întâmplat la Laviza, dar astăzi, astăzi s-au lamurit toate. Principalul vinovat este acest Ilia Petrovici! El s-a folosit atunci de leșinul tău și apoi i-a fost și lui rușine de bănuiala asta; știu eu...

Raskolnikov îl asculta cu aviditate. Fiind beat, pe Razumihin îl luă gură pe dinainte.

— Am leșinat atunci fiindcă nu era aer și mirosea a vopsea de ulei, zise Raskolnikov.

— Mai încape vorba. Și nu era numai vopseaua de vină; congestia pe care ai făcut-o era în pregătire de mai bine de o luna; Zosimov e martor! Dar nici nu-ți poți închipui cât de rușinat este acum puștiul asta de Zametov! „Nu fac nici cât degetul lui cel mic!” zice. Cât degetul tău cel mic, adică. Uneori, frate, are sentimente frumoase. Dar lecția, lecția, lecția pe care i-ai dat-o astăzi la „Palatul de Cristal”, este de-o măiestrie fără pereche! Mai întâi l-ai speriat, l-ai făcut să-l apuce florii! L-ai adus aproape până acolo, încât să dea din nou crezare acelei absurdități monstruoase și după aceea i-ai scos limba de un cot: „Ce-ai căutat, ai găsit!” Minunat! A fost strivit, distrus! Ești un maestru, zau, și așa le trebuie! Eh, păcat că n-am fost de față! Ce te-a mai așteptat acum! Și Porfiri ar vrea să te cunoască...

— A... și el... Dar de ce m-ați trecut în rândul nebunilor?

— Adică nu tocmai la nebuni. Eu, frate, mă tem că ți-am un mort: a murit un funcționar... și am dat toți banii... și apoi, m-a sărutat o ființă care, chiar dacă aș fi ucis pe cineva, tot m-ar... într-un cuvânt, am văzut acolo o altă ființă... cu o pană roșie ca pară focului, dar aiurez... sunt foarte slab, sprijină-mă... uite scara...

— Ce-i cu tine? Ce-i cu tine? întrebă Razumihin, alarmat.

— Mi se cam învârtete capul, dar nu despre asta e vorba, sunt trist, atât de trist, ca o femeie... în adevăr! Privește! Ce-i asta? Vezi, vezi!

— Ce este?

— Nu vezi? Lumină în odaia mea! Vezi? Prin crăpătura...

Erau la ultima scară, în fața ușii gazdei și, într-adevăr, de jos se vedea că în chilioara lui Raskolnikov arde lumina.

— Ciudat! O fi Nastasia, zise Razumihin.

— Nu vine niciodată la oră asta și, apoi, cred că doarme de mult, dar... nu-mi pasa... Rămii cu bine!

— Ce te-a apucat? Te însoțesc, intrăm împreună!

— Știu că o să intrăm împreună, dar aș vrea să-ți strâng mâna aici și să-mi iau rămas bun de la tine. Stai, da-mi mâna; rămii cu bine!

— Ce ai, Rodea?

— Nimic; să mergem; ai să fii martor...

Urcând scara, lui Razumihin îi trecu prin minte că s-ar putea că Zosimov să aibă dreptate. „Eh! L-am necăjit cu flecăreala mea!” se gândi el. Dar, apropiindu-se de ușă, auziră glasuri venind din odaie.

— Ce se petrece aici? strigă Razumihin.

Raskolnikov puse mâna pe clanța, deschise larg ușa și ramase împietrit în prag.

Pe divan stăteau mama și sora lui; de un ceas și jumătate erau acolo. Cum se face că nu se așteptase deloc la așa ceva? Cum de nu se gândise deloc la ele când, în ziua aceea, pentru a doua oară, îi fusese anunțată venirea lor, când le știa pe drum, gata să sosească? În aceasta oră și jumătate ele o descususeră amănunțit pe Nastăsia, care sta în picioare în față lor și le înșira tot ce știa. Nu-și mai reveneau din spaimă, aflând că fugise bolnav, și, după cum reieșea din spusele femeii, delirând! „Doamne, ce-o fi cu el?” Plîngeau amândouă, și prin ce suferințe neînchipuite trecuseră în această oră și jumătate.

Un strigat plin de bucurie îl întâmpină în prag. Cele doua femei se repeziră la el. Dar el rămase stană de piatră: ca la lumina unui fulger își dadu seama de realitate. Nu mai putea nici să le întinda brațele, ca să le strângă la pieptul lui. Mama și sora lui îl îmbrățișau, îl sărutau, râdeau, plîngeau... El făcu un pas, se clatină și se prăbuși în nesimțire pe podea.

Panică, țipete de groaza, suspine... Razumihin, care rămăsese în prag, dadu buzna înăuntru, îl apuca pe bolnav în brațele lui vînjoase, și îl culca într-o clipită pe divan.

— Nu-i nimic, nu-i nimic! striga el mamei și surorii. Nu-i decât un leșin fără nici o gravitate! Chiar acum mi-a spus doctorul că-i este mult mai bine, că este chiar sănătos! Apă! Iacă, vedeți, a început să-și vină în fire, uități-vă, își revine!...

Și, apucând-o de mână pe Dunecika, o scutura aproape să-i scoată brațul din încheietură și o sili să se aplece că să vada că „își revine”. Mama și sora îl priveau pe Razumihin cu înduioșare și recunoștință, socotindu-l o adevărată providență; aflaseră de „acest tânăr îndatoritor”, cum îl numea în aceeași seară, într-o discuție intimă cu Dunia, însăși Pulheria Aleksandrovna Raskolnikova.

PARTEA A TREIA

Capitolul I

Raskolnikov se ridică în capul oaselor și se așeză pe divan. Cu un gest moale întrerupse șuvoiul de vorbe înflăcărâte și dezlănăte cu care Razumihin încerca să le liniștească pe cele două femei și, luându-le de mână, le cercetă din ochi, pe rând, cu luare-ăminte, vreo două minute, în tăcere. Privirea lui, plina de o nemărginită suferință, avea o fixitate aproape dementă, ceea ce o sperie pe maică-să, care începu să plîngă.

Avdotia Romanova era palida, degetele îi tremurau în mână fratelui ei.

- Duceți-vă acasă... cu dînsul, zise Raskolnikov cu glas întretăiat, arătîndu-l pe Razumihin. Pînă mâine, mâine totul va fi... Ați sosit de mult?

- în seara asta, Rodea, răspunse Pulheria Aleksandrovna, trenul a întîrziat grozav. Dar, Rodea, eu nu plec acum de-aici, pentru nimic în lume! Rămîn la noapte lînga tine...

- Nu mă chinui! spuse el, făcînd un gest de enervare.

- Rămîn cu el! exclama Razumihin. N-am să-l părăsesc o clipa, invitații mei n-au decît să se ducă la dracu', să se dea cu capul de pereți! De altminteri, acasă face unchiul meu pe gazda.

- Vai, cum, cum să vă mulțumesc! începu Pulheria Aleksandrovna, strîngînd iarăși mîna lui Razumihin.

Raskolnikov o întrerupse:

- Nu pot, nu pot... repeta el iritat, nu mă chinuiți. Ajunge, plecați odată... Nu mai pot!...

206

F. M. DOSTOIEVSKI

- Să mergem, mama, să ieșim cel puțin din odaie, șopti Dunia speriată. Îl ucidem stînd aici, astăzi e limpede.

- Să nu mă uit la el după o despărțire de trei ani! se văită Pulheria Aleksandrovna.

- Stați! le opri Raskolnikov. Mă întrerupeți întruna și-mi pierd șirul gîndurilor... L-ați văzut pe Lujin?

- Nu, Rodea, dar știe că am sosit. Am auzit că Piotr Petrovici a fost atît de bun și te-a vizitat astăzi, adaugă mamă, cu oarecare sfială.

- Da... a fost atît de bun... Dunia, i-am spus mai adineauri lui Lujin că am să-l arunc pe scări în jos și l-am trimis la dracu'...

- Rodea, ce-i cu tine?! Tu, desigur... nu vrei să spui că... începu Pulheria Aleksandrovna, îngrozită, dar, aruncînd o privire spre Dunia, se opri.

Avdotia Romanova, cu ochii ațintiți asupra fratelui ei, aștepta să le explice. Știa de la Nastasia despre cearta care avusese loc în ziua aceea, atît cît putuseră să înțeleagă din felul ei încurcat de a povesti, și erau amîndouă chinuite de nedumerire.

- Dunia, urmă cu greu Raskolnikov, nu vreau să te măriți cu dînsul și de aceea trebuie chiar mâine, primul lucru, să rupi orice legătură cu omul acesta și să nu mai aud de el.

- Doamne Dumnezeu! exclamă Pulheria Aleksandrovna.

- Frate, gîndește-te la ce spui! începu cu aprindere Avdotia Romanovna, dar își luă seama. Poate că în clipa asta nu ești în stare să judeci, ești obosit, adaugă ea cu blîndețe.

- Crezi că aiurez? Nu... Te măriți cu Lujin pentru mine. Dar eu nu vreau să-ți primesc jertfa. Așa că, pînă mâine să-i scrii... că te-ai răzgîndit... Să-mi dai să citesc și eu, și gata!

- Dar nu pot să fac una ca asta! strigă fata, supărata. Și apoi, cu ce drept?...

- Dunecika, tu te aprinzi ușor, lasă, vedem noi mâine... Nu vezi... spuse mama, speriată, repezindu-se s-o potolească. Ah, hai să plecăm, e mai bine să plecăm!

- Aiurează, striga Razumihin, încă amețit de băutură, altfel nu și-ar permite! Mâine toate prostiile astea au să-i iasă din cap! Astăzi însă l-a dat

ăfără, ce-i drept. Și celalalt s-a înfuriat... Făcea

CRIMA ȘI PEDEAPSA 207

pe oratorul, încerca să-și arate cunoștințele, dar a plecat cu coada între picioare...

- Prin urmare, este adevărat? exclama Pulheria Aleksandrovna.

- Pe mâine, frate, zise cu duioșie Dunia, să mergem, măicuța... Rămii cu bine, Rodea!

- Auzi, surioara, repeta Raskolnikov, adunându-și ultimele puteri, nu aiurez: căsătoria asta este o ticăloșie. Eu sunt un ticălos, fie, dar tu nu trebuie... unul ajunge... dar, oricât de ticălos aș fi eu, dacă te măriți cu Lujin nu te mai socotesc drept sora mea. Sau eu, sau Lujin! Și-acum, duceți-va...

- Ți-ai pierdut mințile! Ești un tiran! răcni Razumihin, dar Raskolnikov nu-i răspunse, poate că nici nu mai era în stare să răspundă.

Se culca pe divan și se întoarse cu fața la perete, istovit. Avdotia Romanovna se uita ciudat la Razumihin; ochii ei negri scânteiară, făcându-l pe Razumihin să tresară. Pulheria Aleksandrovna părea înmărmurită.

- Pentru nimic în lume nu pot să plec acum, îi șopti ea cu deznădejde lui Razumihin, am să rămân aici, pe undeva... Conduceți-o pe Dunia...

- Și o să stricați tot! îi răspunse tot în șoaptă Razumihin, pierzându-și răbdarea. Să ieșim pe scări. Nastasia, adu lumină! Vă jur, urmă el pe scări, vorbind cu glas scăzut, deunăzi eră să ne ia la bătaie și pe mine și pe doctor! înțelegeți? Chiar pe doctor! Și doctorul a cedat, ca să nu-l enerveze; a plecat, iar eu am rămas la catul de jos să-l păzesc, numai că între timp el s-a îmbrăcat și a șters-o. Are să fugă din nou, în toiul nopții, ar putea să-și facă rău... dacă-l enervăm...

- Ce spuneți?!

- Și apoi, Avdotia Romanovna nu poate să rămână la hotel singura, fără dumneavoastră! Gândiți-vă în ce casă ați tras. Ticălosul acela de Piotr Petrovici n-a putut să găsească o locuință mai acătării? De altminteri, știți, sînt cam cherchelit și de aceea... vorbele mele au fost căin tari... să nu le luați în seama...

208

F. M. DOSTOIEVSKI

- Dar m-aș putea duce la gazda lui, stăruia Pulheria Aleksandrovna, s-o rog să ne adapostească pe mine și pe Dunia în noaptea asta, nu-l pot părăsi așa, nu pot!

Discutau pe palierul din josul scării, chiar în fața ușii gazdei lui Raskolnikov. Nastasia, de pe ultima treaptă, le lumina drumul. Razumihin era grozav de surescitat. Cu o jumătate de oră mai înainte, în vreme ce-l conducea pe Raskolnikov acasă, deși era vorbăreț din cale-afară și conștient că vorbește prea mult, avea mintea limpede, în pofida uriașei cantități de spirtoase înghițite în seara aceea. Acum însă starea lui aducea cu un fel de exaltare, de parca vinul i se urcase la cap cu putere îndoită. Stă în față celor două doamne, ținându-le de mână, căutînd să le convingă prin argumente, de o sinceritate uimitoare, și, ca să fie mai convingător, pesemne, întărea fiecare cuvînt rostit printr-o strașnică strîngere de mână, în timp ce, fără pic de sfială, o sorbea din ochi pe Avdotia Romanovna. De durere, ele își smulgeau uneori mîinile din laba lui osoasă, dar el nu luă în seamă acest lucru și le strîngea și mai tare, atrăgîndu-le tot mai aproape de el. Dacă ele i-ar fi cerut să se arunce de pe

scară că să le facă un serviciu, el ar fi făcut-o fără să stea la gînduri și fără să se îndoiască că așa trebuie să facă. Pulheriă Aleksăndrovna eră atît de îngrijorată de boala lui Rodea, încât, deși simțea că Razumihin era cam excentric și-i strîngea prea tare mână, închidea ochii asupra acestor amănunte ciudate și-l considera pe tînăr o adevărata providență pentru ei. Avdotia Romanovna, însă, deși o apăsă aceeași grija și deși nu eră sperioasă din fire, întîlneă cu mirare și neliniște privirile înflacărate ale prietenului fratelui ei; numai încrederea oarbă, inspirată de lucrurile povestite de Nastasia despre acest om ciudat, o împiedica s-o rupă la fugă și s-o tîrască și pe maică-sa după dînsa, ca să scape de el. Înțelegea de asemenea că, deocamdată, nu se puteau lipsi de el. De altminteri, peste vreo zece minute ea se liniști: Razumihin avea însușirea sa dea pe fața într-o clipita tot ce aveau pe suflet, în orice stare s-ăr fi aflat, așa încât lumea își dadea îndată seama cu cine are de-a face.

— Nu se poate să vă duceți la gazda lui, este o absurditate! striga el, căutînd s-o convingă pe Pulheriă Aleksăndrovna. Cu toate că-i sunteți mama, dacă rămîneți aici are să se înfurie și cine știe ce ăre

CRIMA ȘI PEDEAPSA 209

să iasă! Ascultați ce propun: Nastasia să stea în odaia lui, iar eu va însoțesc pînă acasă, fiindcă aici, la Petersburg, nu puteți umbla noaptea singure pe strada; la noi, aici, în privința asta... Dar, la dracu'!... După aceea mă întorc în goană aici și peste un sfert de oră — pe cuvînt de onoare — vin cu raportul - cum e? Doarme sau nu? Și celelalte. După aceea, ascultați! După aceea, de la dumneavoastră, alerg la mine. CăSă - am musafiri și toți sunt beți turta - îl iau pe Zosimov, medicul care-l îngrijește pe Rodea, e la mine acasă și nu e beat, nu e beat fiindcă el nu se îmbată niciodată! îl aduc să vada bolnavul și apoi vin iar la dumneavoastră; prin urmare, în decurs de o oră veți căpăta două rapoarte, dintre care unul de la medic, chiar de la medic, ceea ce e mult mai important! Dacă îi este rău, vă jur că vin să vă iau și să vă aduc aici, iar dacă îi merge bine -va culcați. Eu am să rămîn aici toată noaptea, pe palier, fără să prinda de veste, iar pe Zosimov am să-l pun să doarmă la găzda, că să fie la îndemînă. Spuneți și dumneavoastră: cine-i este mai de folos acum, dumneavoastră sau un medic? Cred că e mult mai bine să aibă un medic lîngă el! Așa că, să mergem acasă! La gazda nu puteți rămîne, este cu neputința; pentru mine este ușor, dar pentru dumneavoastră nu, ea n-are să vă primească pentru că... pentru că este o proasta. Are să fie geloasa pe Avdotia Romanovna, dacă vreți să știți, și pe dumneavoastră... dar pe Avdotia Romanovna negreșit. Are un caracter foarte ciudat, foarte! De altfel, și eu sunt un nătărău... Dar nu-mi pasă! Să mergem! Aveți încredere în mine, nu-i așa? Haide, spuneți, aveți sau nu încredere în mine?

- Să mergem, măicuțo, zise Avdotia Romanovna. Are să facă așa cum a spus, e sigur. El l-a scăpat pe fratele meu de la moarte și dacă, în adevăr, doctorul se învoiește să-și petreacă noaptea aici, ce putem dori mai mult?

— Dumneavoastră... dumneavoastră mă înțelegeți... pentru că sunteți un înger! exclamă Razumihin, încântat. Să mergem! Nas-tăsiă! Fugi sus și stai lîngă el cu lumină aprinsă; mă întorc într-un sfert de ceas...

Pulheriă Aleksăndrovna, deși nu destul de convinsă, nu se mai împotrivi. Razumihin le luă pe amîndouă de braț și le tîrî pe scara. Acest prieten al băiatului ei o cam neliniștea pe mamă: „O fi el

îndatoritor și descurcăreț, dar te poți bizui pe făgăduielile lui, în starea în care se găsește?"

- Pricep, vă gândiți că sunt beat! îi ghici gândul Razumihin. Făcea niște pași așa de mari, că cele două doamne abia se puteau ține după el, iar el habar n-avea. Asta nu înseamnă nimic! Adică... m-am îmbătat ca un nătărău, dar nu despre asta e vorbă: nu sunt beat din pricina băuturii. Cum v-am văzut, mi s-a urcat băutura la cap... Dar nu luați în seamă ce spun! îndrug vrute și nevrute și nu sunt vrednic de dumneavoastră... Sunt nevrednic, și asta în ultimul grad!... Cum vă duc acasă, chiar aici, la canal, îmi torn vreo două găleți de apă în cap și-mi trece... Dacă ați ști cât de dragi îmi sunteți aînîndouă!... Nu rîdeți și nu vă supărați!... Supărați-vă pe cine vreți, dar pe mine să nu vă supărați! Eu sunt prietenul lui, și prin urmare sunt și prietenul dumneavoastră. Așa vreau eu... Am presimțit... încă de anul trecut, la un moment dat... Dar nu, n-am presimțit nimic, pentru că ați picat ca din cer. Dacă vreți să știți, eu n-am să închid ochii în noaptea astă... Zosimov, adineauri, se temea să nu înnebunească... De aceea nu trebuie să-l enervam...

- Ce spuneți! exclamă mamă.

- Chiar doctorul v-a spus asta? întrebă Avdotia Romanovna, înspăimîntată.

- A spus, dar se înșala. I-a dat chiar o doctorie, un praf; am văzut cu ochii mei, și tocmai atunci ați sosit și dumneavoastră... Eh! Mai bine era să sosiți mâine! Bine am făcut că am plecat de acolo. Peste un ceas, Zosimov are să vă raporteze personal. El nu e beat! Și nici eu n-am să mai fiu beat... De ce m-am îmbătat în halul asta? Pentru ce m-au atras în discuția lor, afurisiții!... Și doar m-am jurat să nu mă mai bag în discuții!... Spun niște bazaconii! Cât pe aci să-i iau la bătaie. L-am lasat pe unchiul meu să prezideze adunarea... Dacă vreți să mă credeți: ei au ajuns să ceara omului depersonalizarea completă, și găsesc că asta are un farmec deosebit! îndruga verzi și uscate numai ca să nu pară ceea ce sunt, numai ca să nu-i iei drept ceea ce sunt! Asta socotesc ei că înseamnă cel mai mare progres. Și măcar dacă toate acestea ar fi ideile lor, dar ei...

CRIMA ȘI PEDEAPSA 211

- Ascultați, îl întrerupse timid Pulheria Aleksăndrovnă, dar întreruperea ei turnă găz peste foc.

- Ce credeți dumneavoastră? zbiera Razumihin, ridicând din ce în ce glasul. Credeți poate că mă înfurie scornelile lor? Fleacuri! Mie îmi place să-i aud scornind! Scornelile mincinoase sunt unicul privilegiu pe care-l are omul fața de celelalte făpturi. Prin minciună, ajungem la adevăr! Sunt un om fiindcă știu să mint. Nici un adevăr n-a fost rostit fără să se fi mințit în prealabil de cel puțin paisprezece ori, sau poate de o sută paisprezece ori, și astă ne face cinste într-o anumită măsură; dar noi, noi nu suntem în stare nici măcar să scornim o minciună din capul nostru! Scornește ce vrei, dar să fie din capul tău și am sa te sărut din toata inima! Să minți cu originalitate este aproape mai bine decât să repeți adevărul spus de un altul; în primul caz ești om, în cel de-al doilea - papagal! Adevărul n-are să fugă, dar viață o poți baga în mormînt; au măi fost cazuri. Spuneți-mi, vă rog, ce suntem noi acum? Toți, toți fără nici o excepție, în tot ce privește știința, progresul, cultura, gândurile, invențiile,

idealurile, dorințele, liberalismul, rațiunea, experiența și în toate, toate, toate celelalte, ne aflăm în clasa întâi primară! Ne-am învățat și ne place să gîndească alții pentru noi — așa ne-am obișnuit! Nu-i așa? E drept ce spun? striga Razumihin, strigînd și scuturînd mîinile doamnelor. Spuneți: așa este?

— O, Doamne, întradevăr, nu știu nimic, gemu biata Pulheria Aleksandrovnă.

— Așa e, așa e... deși nu sunt cu totul de părerea dumitale, adaugă Avdotia Romanovna cu seriozitate și pe loc scoase un țipăt, atât de tare o strînse de mână Razumihin.

— Așa? Ați spus că așa este? Și să nu mai spuneți după asta că nu sunteți... că nu sunteți... strigă el în culmea fericirii, că nu sunteți un izvor de bunătate, de puritate, de înțelepciune și... de perfecțiune! Dați-mi mână, dați-mi-o... și dumneavoastră, dați-mi mână, vreau să va sărut mîinile chiar aici, în strada, în genunchi.

Și Razumihin îngenunche în mijlocul trotuarului, din fericire pustiu la ora aceea.

— Încetează, te rog! Ce faci? exclamă Pulheria Aleksandrovnă, speriată rău.

— Scoală-te, scoală-te! spuse Dunia, rîyând, dar era și ea neliniștită.

— Pentru nimic în lume, nu înainte să-mi dați mîinile. Așa, acum gata, m-am sculat, să mergem! Sunt un nătărău, un păcătos, nu sunt vrednic de dumneavoastră, sunt beat și mi-e rușine... Nu sunt demn să vă iubesc, dar să se închine în fața domniilor voastre este datoria oricui, dacă nu e un dobitoc absolut! Și eu m-am închinat... Iată hotelul; numai pentru asta și Rodea a avut dreptate să-l dea afară pe Piotr Petrovici al dumneavoastră! Cum a îndrăznit să vă închirieze camere într-un hotel de categoria asta? Este o rușine! Știți ce fel de oameni locuiesc aici? Și sunteți logodnica lui! Sunteți logodită, nu-i așa? Ei, în cazul acesta, trebuie să va spun că logodnicul dumneavoastră este un ticălos!

— Ascultă, domnule Razumihin, uiți că... încep Pulheria Aleksandrovnă.

— Da, da, aveți toată dreptatea, am uitat cu cine vorbesc și mor de rușine, se dezmetici fostul student. Dar... dar... nu trebuie să vă supărați că vorbesc așa! Pentru că o spun din toată inimă și nu pentru că... hm! Ar fi o ticăloșie; într-un cuvânt, nu pentru că v-aș... hm!... fie, nu trebuie, n-am să vă spun de ce, nu îndrăznesc!... Noi însă, cum a intrat el în odaie, am înțeles că nu este un om din societatea noastră. Nu fiindcă a venit frezat, nu fiindcă s-a grăbit să facă parada cu inteligența lui, ci fiindcă este o iscoada, un speculant murdar și un bufon, și asta se vede cale de o poștă. Credeți poate că este inteligent! Nu, este un prost, o minte încuiată! Spuneți și dumneavoastră, vi se potrivește el oare? O, Doamne! Vedeți dumneavoastră (el se opri deodată pe scara hotelului), cu toate că cei de la mine de acasă sunt beți turtă, sunt oameni cinstiți și chiar dacă o luăm razna — fiindcă și eu am idei sucite - prin greșelile noastre o să ajungem odată la adevăr, căci mergem pe drumul cel drept, pe când Piotr Petrovici... nu merge pe un drum nobil. Și, cu toate că i-am făcut de ocară cât am putut, îi stimez pe toți; pînă și pe Zametov; pe ăsta, dacă nu-l stimez, cel puțin îl iubesc, fiindcă este un mînzoc! Până și pe animalul acela de Zosimov îl stimez — pentru ca este un om cinstit și își cunoaște meseria... Haide, ajunge, am spus tot și mi s-a iertat tot. M-ați iertat? Haideti, să mergem. Cunoscorridorul ăsta, am mai fost aici, la camera nr. 3 a avut loc un

scandal... Ei, care este al dumneavoastră? Ce număr? Opt? Să încuiați ușa la noapte și să nu lăsați pe nimeni înăuntru. Într-un sfert de oră mă întorc cu raportul, iar într-o jumătate de oră cu Zosimov, o să vedeți! Rămâneți cu bine, am plecat!

— Doamne, Dunecika, ce are să fie? zise Pulheria Aleksandrovna, întorcându-se neliniștită și speriată către fie-sa.

— Liniștește-te, măicuțo, răspunse Dunis, scoțându-și pălaria și mantaua. Dumnezeu ni l-a trimis pe acest domn, cu toate că vine de-a dreptul de la chef. Ne putem bizui pe dânsul, te asigur. Tot ce a făcut până azi pentru fratele meu...

— Ah, Dunecika, cine stie dacă are să vină! Cum m-am putut îndura să-l las pe Rodea!... Ah, vai, mi-am închipuit că-l voi găsi cu totul altfel! Cât de aspru a fost, parcă nici nu l-ăr fi bucurat venirea noastră...

Lacrimile îi lunecau din ochi.

— Nu, măicuțo, nu este așa. Nu l-ai văzut bine din pricina lacrimilor. Este nervos fiindcă-i grav bolnav - asta-i pricina.

— Ah, și boala asta! Ce o să se aleagă din toate astea? Și cum a vorbit cu tine, Dunia! zise mama, privind sfioasă în ochii fetei, ca să-i citească gândurile, dar pe jumătate împăcată de faptul că Dunia îl apăra și, deci, îl iertase. Sunt sigură că mâine are să se răzgîndească, adauga dânsa, căutând să auda din gura ei adevărul.

— Eu sunt convinsă că și mâine are să spună același lucru... în privința aceasta... o întrerupse Avdotia Romanovna. Răspunsul ei se referea la o chestiune atât de delicată, încât Pulheria Aleksandrovna nu îndrăzni să se mai refere la ea.

Dunia se apropie de mama ei și o săruta. Aceasta o îmbrățișa strâns, în tăcere. Apoi se așeza, așteptând neliniștită înapoierea lui Razumihin și urmînd-o cu sfiala pe fiesa care, cu brațele încrucișate, așteptând ca și ea, se plimba, îngîndurată, de colo până colo prin odaie. Să se plimbe dintr-un colț într-altul cufundată în gânduri era un obicei al Avdotiei Romanovna când o frămînta vreo grija, și mama se ferea întotdeauna să o tulbure.

Firește, Razumihin, aprins de beție, era ridicol cu pasiunea lui fulgerătoare față de Avdotia Romanovna; dar dacă o priveai pe tînăra fată, mai ales acum, când trista și gânditoare, se plimba prin odaie cu brațele încrucișate, mulți l-ar fi înțeles fără să pună acest lucru pe seama stării lui euforice. Avdotia Romanovna era uimitor de frumoasă: înalta, mladioasă, o fire tare, sigură pe ea, ceea ce se simțea în fiecare gest al ei, fără să-i știrbească totuși grația și gingășia mișcărilor. La față semăna cu fratele ei, dar o puteai numi într-adevăr frumoasă. Avea părul blond-închis, o nuanță totuși mai deschisă decât a lui; ochii aproape negri, strălucitori, mândri și, în același timp, în unele clipe, extraordinar de blânzi. Era palida, dar nu de o paloare bolnăvicioasă; îi strălucea obrazul de prospețime și sănătate. Gura era destul de mică, iar buza inferioară, proaspătă și roșie, ieșea puțin în afara, o dată cu bărbia; era singura trăsătură neregulată a acestui obraz perfect - o trăsătură care-i dădea o expresie deosebită, ceva hotărât și oarecum semeț. Fața aceasta era îndeobște mai curând gravă și visătoare decât veselă; în schimb, ce farmec căpăta când se însuflețea și râdea vesel, tinerește, deschis! Era ușor de înțeles de ce Razumihin, înflăcărat, sincer, naiv, cinstit, voinic ca un viteaz legendar, și pe deasupra beat, el, care nu văzuse niciodată nimic asemănător, și-a

pierdut capul de la cea dintii privire. Și apoi, întâmplarea parcă anume făcuse ca el s-o vada pe Dunia tocmai în clipa când avea fața transfigurată de iubire pentru fratele ei și de bucuria revederii; apoi văzuse cum îi tremura buza de indignare la porunca brutala, nerecunoscătoare și cruda a lui Rodea și nu se mai putuse împotrivi.

De altminteri, el nu mințise când, adineauri, pe scară, amețit de băutură, îi scăpase vorba că prostituța de proprietăreașă a lui Raskolnikov ar putea fi geloasă nu numai pe Avdotia Romanovna, ci poate și pe Pulheria Aleksandrovna însăși. Deși aceasta din urmă împlinise patruzeci și trei de ani, obrazul ei mai păstra urmele frumuseții de altădată și părea mult mai tânără decât era, ceea ce se întâmpla adeseori cu femeile care-și păstrează până la bătrânețe seninătatea sufletească, prospețimea impresiilor și inima caldă, curată și cinstită. Trebuie să spunem, în paranteză, că a păstra toate acestea este singurul mijloc de a nu-ți pierde frumusețea nici la bătrânețe. Părul începuse să-i încărunească și să se rărească, crețuri mici se iviseră de multa vreme, ca niște raze, în jurul ochilor, obrații erau supti de griji și dureri, și totuși fața aceasta era minunat de frumoasă. Era portretul Dunecikăi, peste douăzeci de ani, în afara expresiei buzei inferioare, atât de caracteristica tinerei fete. Pulheria Aleksandrovna era sentimentală, fără dulcegărie, timidă și îngăduitoare, dar până la o anumită limită; putea să treacă peste multe, să accepte multe, chiar dacă erau în contradicție cu părerile ei, dar era o anumită limită dictată de cinste, morală și credințele ei cele mai scumpe, peste care nimic în lume nu ar fi putut s-o silească să treacă.

Exact după douăzeci de minute de la plecarea lui Razumihin, cineva bătu de două ori și grăbit în ușă; se înapoiase Razumihin.

— Nu intru, n-am timp! se grăbi să spună când se deschise ușa. Doarme dus, liniștit; totu-i în ordine, dar-ar Domnul să doarmă așa vreo zece ceasuri! Nastasia șade lângă el, i-am poruncit să nu se clinească de acolo până la întorcerea mea. Acum alerg să-l iau pe Zosimov; are să vină să vă raporteze personal și apoi trebuie să vă culcați; văd că sunteți frânate de oboseală.

Și Razumihin fugi pe coridor.

— Ce tânăr serviabil și... devotat! exclamă Pulheria Aleksandrovna, foarte mulțumită.

— Da, pare a fi un om de ispravă! răspunse cu oarecare căldură Avdotia Romanovna și începu iarăși să umble în lungul și latul odăii.

Cam peste un ceas, răsunară pe coridor alți pași și o nouă bătaie în ușă. Amândouă așteptaseră, de data aceasta cu toată încrederea, îndeplinirea făgăduielii lui Razumihin; și acesta într-adevăr izbuti să-l aducă pe Zosimov. Doctorul se învoi foarte ușor să părăsească cheful și să se ducă să-l vada pe Raskolnikov, dar vizita la cele două doamne nu-l atrăgea deloc, fiindcă nu puneă temei pe vorbele lui Razumihin, care era beat. De cum intră însă se liniști, ba chiar se simți măgulit, căci își dadu numaidecât seama că era așteptat ca un fel de oracol. În cele zece minute, cât ținu vizita lui, izbuti și-o liniștească pe Pulheria Aleksandrovna. Vorbi cu multa compătimire, dar stăpânit, cu mare seriozitate și rezervă, exact cum se cuvine să vorbească un medic în vârstă de douăzeci și șapte de ani, când este chemat să-și spună părerea la un consult important; și aceasta fără să se abată o clipă de la subiectul principal și fără să trădeze cea mai mică dorință de a stabili relații mai personale și mai familiare cu cele două doamne. Deși remarcase de la

intrare strălucitoare a frumuseții a Avdotiei Romanovna, căutase, tocmai de aceea, să nu-i dea nici o atenție, și tot timpul vizitei îi vorbise exclusiv numai Pulheriei Aleksandrovna. Toate acestea îi dădeau o mulțumire launtrică extraordinară. Despre bolnav spusese că, de fapt, în clipa de față starea lui era satisfăcătoare. Observațiile pe care le făcuse asupra lui în cursul bolii îl îndreptățeau să creadă că, în afara situației materiale foarte grele din ultimele luni, un rol important l-au jucat în starea pacientului și unele cauze morale, „adică, cum s-ar zice, starea lui este produsul complex al multiplelor influențe fizice și morale: framântări, griji, temeri, anumite gânduri... etc, etc.”

Observând în treacăt ca Avdotia Romanovna îl asculta cu mare atenție, Zosimov se întinse pe această temă. Iar la întrebarea alarmată și totuși timidă a Pulheriei Aleksandrovna în legătură cu „unele presupuneri că ar fi vorba de nebunie”, răspunse, cu un zâmbet liniștit și sincer, că s-au exagerat unele vorbe spuse de el, că firește, se poate constata la bolnav o anumită idee fixă, un fel de monomanie - se întâmpla tocmai că el, Zosimov, se interesează îndeaproape de acest domeniu pasionant al medicinei - dar trebuie să ținem seama că până azi bolnavul fusese aproape tot timpul în delir și... și ca, firește, sosirea familiei aduce o diversiune fericită, îl va ajuta să se întărească și va avea asupra lui o influență binefăcătoare, „daca, bineînțeles, vom putea să-l ferim de noi zguduiri”, adaugă el, plin de importanță. Apoi se scula, saluta ceremonios și amical totodată și părăsi odaia însoțit de binecuvântările, recunoștința și rugămintele fierbinți ale celor două femei. Avdotia Romanovna chiar îi întinse mânuța, fără ca el să fi căutat să i-o strângă; pe scurt, plecă extrem de mulțumit de vizita făcută și, mai ales, de propria lui persoană.

— Măine mai stăm de vorbă; acum culcați-vă numaidecât, e timpul să vă odihniți! porunci Razumihin plecând după Zosimov. Măine am să vin cât mai devreme să vă dau raportul.

— Ce fată adorabilă este Avdotia Romanovna! spuse Zosimov cu un licăr în ochi, când ajunseră în stradă.

— Adorabilă? Ai spus adorabilă? răcni Razumihin și, repezindu-se la Zosimov, îl apuca de beregată. Dacă mai îndrăznești vreodată... Pricepi?... Pricepi? zăbieră el, zgâlțîindu-l de guler și înghesuindu-l într-un zid. Ai auzit?

— Lasă-mă, diavol bețiv! se zăbătu Zosimov, iar după ce acesta îi dadu drumul, îl privi cu luare-aminte și deodată se porni pe râs. Razumihin sta în fața lui cu brațele atârănând, prada unor gânduri grave și întunecate.

— Sunt un imbecil, așa e, rosti el, posomorit ca un nor de furtună, dar... și tu...

— Ba nu, frățioare, eu nu. Eu umblu cu picioarele pe pământ. Merseară tăcuți și abia când ajunseră la locuința lui Raskolnikov,

Razumihin, foarte tulburat, rupse tăcerea:

— Asculta, zise el. Ești un băiat de treabă, dar pe lângă o mulțime de alte cusururi ale tale mai ești și un afemeiat - o știu prea bine - și încă un afemeiat ordinar. Da, ești ordinar, ești aiurit, slab de inger și, de prea mult răsfăț, nu-ți refuzi nimic și asta, după mine, este o ticăloșie, fiindcă te duce de-a dreptul la ticăloșii. Te-ai răsfățat într-așa hal că, mărturisesc, nu pricep cum de izbutеști să fii un medic bun și chiar plin de abnegație. Dormi pe puf (de, medic!) și te scoli noaptea din pat pentru un bolnav! Peste trei ani, n-ai să te mai scoli pentru nici un bolnav... Dar, la dracu', nu despre asta e vorba: astă-noapte dormi în apartamentul gazdei (abia am convins-o), iar eu în bucătărie; poftim,

ai ocazia să-i faci cunoștința mai îndeaproape! Nu, nu e ce crezi tu! Nici umbra, frățioare...

— Dar nici nu m-am gândit la nimic.

— Aici, frățioare, e vorba numai de pudoare, discreție, sfială, o castitate fără pereche; e numai „of”-uri și „ah”-uri și se topește ca ceara! Scapă-mă de ea, în numele tuturor dracilor din lume. Are o înfățișare foarte plăcută!... Și am să te binecuvîntez, am să te binecuvîntez!

Zosimov râse și mai tare.

— Ian te uite cum s-a aprins! Și ce să fac cu ea?

— Te asigur că n-o să ai nici o bătaie de cap, numai să îndrugi verzi și uscate, orice poftești, să stai lângă ea și să vorbești. Și apoi, tu ești medic: trateaz-o de mai știu eu ce boala. Ți jur că n-ai să regreti. Are pian (știi că mă pricep un pic să zdrăngănesc pe clape); cunosc un cântec rusesc: *Mă scald în lacrimi amare...* îi plac cântecele adevărate și... de la cântece a început; iar tu, tu ești un virtuoz, un maestru, un Rubinstein... Te asigur că n-ai să regreti!

— Dar tu, ce? I-ai promis ceva? Formal? I-ai spus poate că o iei de nevasta...

— Nimic, nimic, nimic! Și apoi, nu-i din alea; Cebarov a încercat să-i dea tîrcoale...

— Atunci, părăsește-o!

— Nu se poate!

— Dar de ce?

— Nu știu, dar nu se poate, și gata! E ceva care te prinde, frățioare!

— Atunci de ce-ai mai încercat s-o atragi?

— Nici n-am încercat, am fost poate atras chiar eu, din prostie, iar ei poate nici nu-i pasă dacă sunt eu sau tu, numai să-i stea cineva alături și să ofteze... Aici, frățioare... nu știu să-ți explic, dar aici stai, tu cunoști matematicile și te mai ocupi și astăzi, știu eu... păi încearcă de fă cu dînsă un calcul integral, zău, nu glumesc, vorbesc foarte serios, ea n-are să bage de seamă: are să stea să se uite la tine, are să ofteze și tot așa, un an întreg. Eu, între altele, i-am vorbit mult, două zile în șir, despre parlamentul prusac (căci despre ce era să-i vorbesc?), și ea suspina și se topea de plăcere! Numai de dragoste să nu-i vorbești — e rușinoasă foc - să te faci că te topești după ea - și asta ajunge. E cât se poate de confortabil; ca și când ai fi acasă - poți să citești, să șezi, să te culci, să scrii... Poți chiar s-o săruți, dar măi cu luare-aminte...

— Dar ce nevoie am de ea?

— Eh, nu știu cum să fac să mă înțelegi! Vezi tu: voi doi vă potriviți de minune! M-am gândit mai demult la tine... Tu, până la urmă, tot la asta ai să ajungi! Și atunci, e totuna dacă-i mai devreme sau mai tîrziu. Aici, frățioare, este vorba de principiul saltelelor de puf, eh! Și nu numai al saltelelor de puf! Aici ești prins în mreje; e capătul lumii, locul de ancorare, limanul liniștit, buricul pămîntului, temelia lumii sprijinite pe trei chiți, filozofia clatitelor, a plăcintei grase, cu samovare de seară, suspine domoale, cațaveici călduroase, culcuș încălzit, uite, parcă ai fi mort și totuși ai trăi, ceea ce e un dublu avantaj! Ei, dar ajunge, frățioare, nu mai știu ce vorbesc, e timpul să ne culcăm! Ascultă: eu mă trezesc uneori noaptea, așa ca am să mă duc să văd ce face Rodion. Dar nu-i nimic, e o aiureala, totul are să meargă strună. Nu te neliniști din cale-afară, dar, dacă vrei, du-te și tu de-l mai vezi o dată. Dacă cumva observi ceva, dacă, de pilda, aiurează, sau are temperatură, să mă

trezești numaidecât. De-altminteri, n-are să fie nevoie...

Capitolul II

A două zi dimineată, Razumihin se trezi după ora șapte, posomorât, plin de griji și nedumeriri noi și neprevăzute, cum nici nu-și închipuise vreodată că ar putea să aibă. Își amintea perfect, până în cele mai mici amănunte, tot ce se petrecuse cu o seară mai înainte și înțelegea că i se întâmpla ceva neobișnuit, că era sub imperiul unei impresii necunoscute încă și cu totul deosebite de cele încercate până atunci. Totodată, își dadea seama limpede că visul care se înfiripase în mintea lui era irealizabil și atât de fără noima, încât îi era rușine și să se gândească, de aceea trecu cât mai repede la alte griji și nedumeriri mai prozaice, pe care i le lasase moștenire „acea de trei ori afurisita zi de ieri”.

Cea mai dureroasă amintire era ca se arătase aseară „josnic și grosolan”. Nu numai că fusese beat, dar, profitând de situația în care se afla tânără fată, el — dintr-un sentiment de gelozie prostească, ce i se năzărise dintr-o dată - îl vorbise de rău pe logodnicul ei, fără să știe ce raporturi sau ce obligații existau între cei doi logodnici, fără măcar să-l cunoască bine pe acest om. Ce drept avea să judece atât de pripit și atât de ușuratic? Cine l-a chemat să fie judecător? Și apoi, o ființa ca Avdotia Romanovna putea să se mărite cu un om nedemn, numai din interes? Prin urmare, trebuia să aibă și calități. Hotelul? Dar de unde putea el, într-adevar, să știe ce fel de hotel era acela? Și apoi, el pregătea doamnelor o locuință... Ah! Cât de josnic fusese totul! A fost beat? Astă-i o justificare? Este o scuză proastă, care îl înjosește și mai rău! În vin e adevărul și adevărul s-a revărsat, „adică toată josnicia unui suflet invidios și grosolan”. Și apoi, își putea oare, cât de cât, îngădui un astfel de vis el, Razumihin? Cine era el pe lângă o fată ca ea, el, bețivanul palavragiu și grosolan de ieri? „Este cinic și ridicol numai gândul unei apropieri între ființe atât de deosebite!” Razumihin roși groaznic la această idee și, ca un făcut, în aceeași clipă își aminti că spusese aseară pe scară, că gazda ar putea să devină geloasă pe Avdotia Romanovna... nu, asta era de-a dreptul de neîndurat! Izbi cu toată puterea cu pumnul în plita din bucătărie, sparse o cărămidă și își însingeră mână.

„Firește, șopti el peste o clipă, cu un sentiment de adâncă umilință, firește, toate aceste ticăloșii nu se mai pot șterge, nici îndrepta! Nici gând una ca asta... De aceea trebuie să mă prezint fără să spun nimic și... și să-mi fac în tăcere datoria... fără să mă scuz, fără să spun nimic... căci, firește, acum totul e pierdut!”

Cu toate acestea, își cerceta hainele cu o deosebită grija. Nu avea alte straie, și chiar să fi avut, poate nu le-ar fi pus — ca să nu pară ca s-a gătit anume. În orice caz, nu-și putea îngădui o cinică neglijență și lipsă de curățenie, nu avea nici un drept să-i jignească pe alții, mai ales când aceștia aveau nevoie de el și-l rugau să vină la ei. Își perie cu grija hainele. Rufăria o avea totdeauna destul de proaspătă, în aceasta privință era îngrijit.

Se spăla bine — Nastasia avea săpun - își spăla părul, gâtul și mai ales miinile. Când se puse problema dacă trebuia sau nu să-și rada țepii de pe

obraz (Praskovia Pavlovna avea brice foarte bune, rămase de la răposatul domn Zarnițin) problema fu rezolvată cu furie în sens negativ: „Rămîn cum sunt! Să nu creadă că m-am ras ca să... ar crede-o negreșit! Pentru nimic în lume!”

„Și... și mai ales după ce m-am purtat atât de grosolan, atât de josnic, ca un obișnuit al tractirelor; și... și să presupunem ca știu că sunt - fie cât de cât - un om de treabă... pot oare să mă mândresc cu atâta lucru? Orice om trebuie să fie de treabă, și încă mai ceva ca mine și totuși (îmi amintesc foarte bine) am la activul meu unele lucruri... nu că ar fi cu totul necinstite, totuși!... Și ce idei îmi trec uneori prin minte! Hm... să le pun pe toate acestea alături de Avdotia Romanovna! Drace! Fie! Am să mă arăt dinadins josnic, trivial, cu comportări de tractir, nici nu-mi pasa! Și chiar și mai rău!”...

Zosimov, care dormise în salonul Praskoviei Pavlovna, îi întrerupse monologul.

Pleca acasă și se grăbea să-și mai vada o dată bonavul înainte de plecare. Razumihin îi raporta ca pacientul doarme dus, ca un hîrciog. Zosimov îi spusese să nu-l scoale până nu se trezește singur, și promise să vină pe la unsprezece.

— Numai să fie acasă, adauga el. Cu un bolnav ca ăsta, te poți aștepta la orice. N-ai cum îl stăpîni; e greu de tratat. Nu știi, are să se duca el acolo, sau ele au să vină aici?

— Cred că ele, răspunse Razumihin, înțelegând rostul întrebării, și au să vorbească probabil despre treburile lor de familie. Eu am să plec. Dar tu, ca medic, ai firește mai multe drepturi ca mine.

— Doar nu sunt duhovnic; am să vin să-l vad și apoi am să plec imediat; am și așa destula treabă.

— Un singur lucru mă neliniștește, îl întrerupse Razumihin, încruntat, aseară, de beat ce eram, m-a luat gura pe dinainte și pe drum i-am spus lui fel de fel de prostii... vrute și nevrute... între altele i-am spus ca te temi că ar fi... înclinat spre nebunie...

— Și doamnelor le-ai spus același lucru.

— Știu, am făcut o mare prostie! Bate-mă, dacă vrei! Dar spune-mi, crezi serios asta?

— Fleacuri, nu ți-am spus? Nimic serios! Tu, când m-ai adus la el, mi l-ai zugrăvit ca pe un monoman... Aseară, am mai turnat gaz peste foc, tu adică, povestind despre... vopsitorul acela; frumoasă discuție, când poate tocmai povestea asta i-a tulburat mințile! Dacă aș fi știut atunci tot ce s-a petrecut la secție și că o canalie... l-a jignit, bănuindu-l! Hm... atunci nu aș fi îngăduit discuția aceea. Monomanii ăștia fac din țânțar armăsar, vad ca aievea tot ce li se nazăre... Din cele povestite de Zametov aseară, cazul mi s-a lamurit pe jumătate. Ce să mai vorbim! Am cunoscut un ipohondru, un bărbat de vreo patruzeci de ani, care nefiind în stare să îndure ironiile cotidiene cu care-l necăjea la masa un băiețel de opt ani, l-a ucis, înjunghiindu-l! Iar în cazul nostru, gîndește-te câte s-au adunat: el numai zdrențe, în fața unui comisar de poliție obraznic, boala care începea și o bănuială ca asta, trântită așa de la obraz. Un ipohondru furios! Ținînd seama de orgoliul sălbatic, extraordinar, s-ar putea că tocmai acesta să fi fost punctul de plecare al bolii!... Drace!... Trebuie să-ți spun, însă, ca Zametov ăsta este într-adevar un băiat simpatic, numai ca... hm... a făcut **rău** că a vorbit aseară despre toate acestea. E prea limbut!

— Dar cui i-a vorbit? Ție și mie?
— Și lui Porfiri.
— Și ce-i dacă i-a spus și lui Porfiri?
— Ascultă, tu te bucuri de trecere pe lângă mama și sora lui? Ar trebui să-i vorbească mai cu prudența azi...

— Au să se înțeleagă! răspunse fără chef Razumihin.
— De ce oare s-a repezit așa la acest Lujin? Un om cu parale, tinerei se pare ca nu-i displace... și apoi, ele nu au para chioara, ai?

— Ce mă tot descoși? striga Razumihin, enervat. De unde vrei să știu dacă au para chioara sau nechioară? Intreabă-le tu, poate afli mai ușor...

— Uf, tare ești prost uneori! Nu ți-au trecut încă fumurile de aseară... La revedere; mulțumește-i pentru mine Praskoviei Pavlovna pentru găzduire. S-a încuiat, i-am spus buna ziua prin ușă, dar n-a răspuns, măcar că era sculată de la șapte; am văzut când i s-a adus samovarul din bucătărie... N-am avut cinstea să-i vad fața...

Fix la ora nouă, Razumihin își făcu apariția la hotelul lui Bakaleev. Cele doua doamne îl așteptau de mult cu o nerăbdare febrilă. Se sculasera pe la șapte sau poate chiar mai devreme. El intră în odaie, întunecat ca un nor, saluta cu stângăcie și se înfurie pe el însuși, bineînțeles. Își greșise socoteala: Pulheria Aleksandrovna se repezi la el, îl apucă cu amândouă miinile și fu cât pe-acți să i le sărute. Razumihin arunca o privire sfioasă Avdotiei Romanovna, dar obrazul acesta mîndru avea în clipa aceea o expresie atât de recunoscătoare și de prietenoasă, atât de plină de respect (în locul privirilor ironice și al disprețului involuntar, prost camuflat, la care se așteptase), încât își pierdu cumpătul. S-ar fi simțit desigur mai bine dacă ele l-ar fi întâmpinat cu ocări. Din fericire, avea subiect de conversație și se grăbi să se agațe de el.

Auzind că „el încă nu s-a trezit”, dar că „să n-aibă nici o grija”, Pulheria Aleksandrovna declara ca era chiar mai bine așa „pentru că trebuia neapărat, neapărat, să discute în prealabil ceva cu Razumihin”. Apoi urma întrebarea dacă acesta își luase ceaiul și invitația să-l ia împreună; căci nici ele nu gustaseră nimic în așteptarea lui. Avdotia Romanovna sună, la chemarea ei sosi un individ murdar și jerpelit, căruia îi porunci să aducă ceaiul; acesta fu adus după un timp destul de lung, dar atât de prost servit și de murdar, încât doamnele se rușinară. Razumihin înjură energic hotelul, dar, aducându-și aminte de Lujin, tăcu stingherit și se bucura nespus când întrebările Pulheriei Aleksandrovna începură să plouă asupra lui. Scăpîndu-l din încurcătura.

Răspunzând la întrebările ei, vorbi vreo trei sferturi de ora, mereu întrerupt, descusut pe îndelete, și izbuti să comunice faptele cele mai importante, semnificative, din câte știa că i se întâmplaseră lui Rodion Romanovici în cursul ultimului an de viață, încheind cu descrierea amănunțita a bolii. De fapt, trecu sub tăcere unele lucruri care trebuiau lăsate deoparte, între altele nu pomeni o vorba despre scena de la secție și despre urmările ei. Fu ascultat cu aviditate, și, când crezu ca isprăvisese și le satisfăcuse curiozitatea, văzu că pentru ele parcă abia începuse să vorbească.

— Spune-mi, spune-mi, cum crezi... ah, iartă-mă, până acum nici nu știu care ți-e numele? spuse cu înfrigurare Pulheria Aleksandrovna.

— Dmitri Prokofici.

— Și așa, Dmitri Prokofici, aș vrea foarte mult să aflu... cum vede el... în general... lucrurile, adică, înțelege-mă, nu știu cum să-ți spun ca să fie mai

clar: ce-i place și ce nu-i place? E întotdeauna așa de nervos? Ce dorințe, ce visuri are? Spune-mi, dacă poți. Sub ce anume influența se găsește în clipa de față? Într-un cuvânt, aș vrea să știu...

— Vai, măicuțo, cum ar putea cineva să răspunda dintr-o dată la toate? spuse Dunia.

— Of, Doamne, nu m-am așteptat deloc, dar deloc, să-l găsesc așa cum l-am găsit, Dmitri Prokofici.

— Cât se poate de natural, răspunse Dmitri Prokofici. N-am mamă, dar unchiul meu vine în fiecare an și de fiecare dată aproape ca nu ma recunoaște, deși e un om înțelept; iar în cei trei ani de când nu v-ați văzut, multa apă s-a scurs. Ce-aș putea să va spun? îl cunosc pe Rodion de un an și jumătate: e ursuz, posomorât, mîndru, chiar trufaș; în ultima vreme (poate că era mai demult) a ajuns bănuitor și ipohondru. E mărinimos și bun. Nu-i place să-și dea pe față sentimentele și mai curînd ar jigni pe cineva decât să-și arate bunătatea. Uneori, de altminteri, nu este deloc ipohondru, ci numai rece, și nimic nu-l mișcă, e aproape neomenos; s-ar zice în adevăr că în el sunt două firi opuse, care se manifestă pe rînd. Uneori este grozav de tăcut, pretextează că-i ocupat, ca nu vrea să fie stînjenit, dar stă culcat toată ziua și nu face nimic. Nu e înclinat să glumească și nu din lipsă de spirit, ci parcă nu-și îngăduie să se țină de astfel de fleacuri. Nu ascultă până la sfîrșit ce i se spune. Nu se interesează de lucrurile care la un moment dat interesează pe toată lumea. Are o părere foarte, foarte bună despre el și socot că este îndreptățită. Ce să vă mai spun?... Cred că venirea dumneavoastră va avea un efect binefăcător...

— Vai, de-ar da Dumnezeu! exclamă Pulheria Aleksandrovna, foarte îngrijorată de părerea lui Razumihin despre fiul ei.

Iar acesta îi aruncă, în sfîrșit, Avdotiei Romanovna o privire mai îndrăzneță. În timp ce vorbea, se uitase mereu la dînsa, dar numai în fugă, o clipă, și număidecât își întorcea privirile într-altă parte. Avdotia Romanovna ba se așeza la masă și ascultă cu luare-aminte, ba se scula și, după obiceiul ei, începea din nou să măsoare odaiă în lung și în lat, cu brațele încrucișate, buzele strânse, punând din când în când câte o întrebare, fără să-și întrerupă mersul și căzînd apoi pe gânduri. Și ea aveau obiceiul să nu asculte până la sfîrșit ceea ce i se spunea. Purta o rochiță ușoară de vară, de culoare închisă, iar la gât avea o bîsmăluță albă, străvezie. După unele indicii, Razumihin își dadu seama că mijloacele de care dispuneau cele două femei erau extrem de modeste. Dacă Avdotia Romanovna ar fi fost îmbrăcată ca o regină, poate că nu s-ar fi simțit intimidat față de ea, dar așa, poate tocmai pentru că era așa de sărăcăcios îmbrăcată, și-și daduse seama de mijloacele lor restrânse, sufletul îi fu cuprins de teamă și se sfîia de fiecare vorbă, de fiecare gest pe care-l făcea, ceea ce, desigur, sporea stinghereala unui om Care și așa nu avea încredere în el.

— Mi-ați spus multe lucruri interesante despre firea fratelui meu și... le-ați spus cu totul nepărtinitor. E bine; eu credeam că-l admirați din cale-afară, zise Avdotia Romanovna, zîmbind. Poate că aveți dreptate și poate că simte nevoia unei femei în viața lui, adaugă dînsă, dusă pe gânduri.

— N-am spus așa ceva, de altfel, poate că aveți dreptate, numai că...

— Ce anume?

El nu iubește pe nimeni; și poate că nici n-are să iubească vreodată, spuse

scurt Razumihin.

— Adică nu e în stare sa iubească?

— Știți, Avdotiă Romanovna, dumneavoastră îi semănați grozav, în toate privințele! zise el pe neașteptate chiar pentru el însuși, apoi, aducându-și pe loc aminte de cele ce-i spusese despre fratele ei, se roși ca un rac și se fistici grozav.

Avdotia Romanovna nu-și putu stăpîni răsul, privindu-l.

— În ceea ce-l privește pe Rodea, ați putea să greșiți amîndoi, interveni Pulheria Aleksandrovna, oarecum atinsă. Nu vorbesc despre stărea lui de acum, Dunecikă. Ceea ce scrie Piotr Petrovici în bilețelul acela... și ceea ce am presupus noi, s-ar putea să nu fie adevărat, dar nu vă puteți închipui, Dmitri Prokofici, ce om bizar și capricios este, Ca să mă exprim mai exact; niciodată nu eram în stare să-i ghicesc firea, încă de pe când era numai de cincisprezece ani. Sunt sigură că e în stare să facă și acuma câte una care nu i-ar trăsni nimănui prin cap... Ce să măi vorbim! Știți că acum un an și jumătate m-a uluit, m-a zdruncinat, aproape să mă îmbolnăvească, atunci când i s-a năzărit să se însoare cu fată aceea... cu fiica Zarniținei, gazda lui?

— Știți ceva amănunte despre povestea asta? întrebă Avdotiă Romanovna.

— Credeți, poate, urmă cu înflăcărare Pulheria Aleksandrovna, ca l-ar fi oprit atunci lacrimile mele, rugămințile mele, boala mea, poate moartea mea pricinuită de durere, mizeria noastră? Ar fi călcat cât se poate de liniștit peste toate piedicile. Și totuși, se poate, se poate oare să nu ne iubească?

— El însuși nu mi-a vorbit niciodată nimic despre povestea aceea, răspunse precaut Razumihin. Dar am auzit câte ceva de la doamna Zarnițina, care nici ea nu este prea comunicativa, și ceea ce am auzit ar putea să vă pară oarecum ciudat...

— Ce, ce anume ați auzit? întrebară amîndouă femeile într-un glas.

— Poate că nici nu este ceva din cale-afară de neobișnuit. Am aflat că aceasta căsătorie, definitiv hotărîtă și împiedicată numai de moartea logodnicei, nu-i surâdea prea mult nici doamnei Zarnițina... în afară de asta, se zice că logodnica nu era frumoasa, adică se zice că era chiar urîțica... și bolnăvicioasă și... ciudată... de altfel, se pare că nu-i lipseau unele calități. Și cred că o fi avut, altminteri nu este de înțeles... Zestre n-avea, dar el nu-i omul care sa se gîndească la partea materială... în general, este foarte greu să judeci o asemenea situație.

— Sunt convinsă că fata avea calități, spuse scurt Avdotia Romanovna.

— Să mă ierte Dumnezeu, dar eu m-am bucurat când a murit, cu toate ca nu știu pe cine ar fi nenorocit mai tare această căsătorie, pe el sau pe ea? încheie Pulheriă Aleksandrovna.

Apoi prudent, cu sfiala și aruncând întruna priviri Dunecikăi, ceea ce o supăra vădit pe fată, începu din nou să-l întrebe despre scena ce avusese loc cu o zi măi înainte între Rodea și Lujin. Era limpede că mai ales această întâmplare o neliniștea, o speria și o făcea să tremure. Razumihin repetă aceeași poveste în toate amănuntele ei, dar adauga de dată această concluzia lui; îl învinuia pe față pe Răskolnikov de a-l fi insultat cu premeditare pe Piotr Petrovici, de asta data nemaipunînd acest lucru pe seama bolii.

— Era hotărât la aceasta încă înainte de boala, zise el.

— Și eu tot așa cred, spuse Pulheriă Aleksandrovna, zdrobită. Era însă foarte mirată de faptei că, de data aceasta, Razumihin vorbea despre Piotr

Petrovici reținut și aproape cu stima. Acest lucru o miră pe Avdotiă Romanovna.

— Va să zică asta e părerea dumitale despre Piotr Petrovici? întrebă Pulheria Aleksandrovna, nemaiputînd să se stăpîneasca.

— Nu pot avea altă părere despre viitorul soț al fiicei dumneavoastră, răspunse cu tărie și înflăcărare Razumihin, nu spun asta din banala politețe, ci pentru că... pentru că... ei, da, dacă Avdotia Romanovna l-a ales singură, de bunăvoie, pe acest om, e prea de ajuns. Și dacă l-am ocărit ieri, e că am fost beat, îngrozitor de beat și... și nebun, îmi pierdusem capul, înnebunisem de-a binelea... și azi mi-e rușine!...

Roși și amuți. Avdotia Romanovna se aprinse la față, dar rămase tăcută. Nu spusese o vorba de când începuse discuția despre Lujin. Iar Pulheriă Aleksandrovna, fără sprijinul fiicei sale, părea că șovăie. În sfîrșit, biiguind și uitîndu-se întruna la fie-sa, declara ca pe dînsa o neliniștește grozav o anumită împrejurare.

— Vezi dumneata, Dmitri Prokofici, începu dînsa, am să vorbesc absolut deschis cu Dmitri Prokofici, Dunecikă!

— Fără îndoiala, măicuțo, întări Avdotia Romanovna.

— Uite despre ce e vorba, se grăbi mama, ca și cum cineva i-ar fi luat o povara de pe umeri, îngăduindu-i să vorbească despre necazurile ei. Astăzi, foarte devreme, am primit din partea lui Piotr Petrovici un bilețel drept răspuns la scrisorica noastră prin care ne anunțam sosirea. Vezi dumneata, ieri, el trebuia să ne aștepte la gara, așa cum promisese. În locul lui, însă, el a trimis în întîmpi-narea noastră un servitor cu adresă acestui hotel, ca să ne însoțească și să ne anunțe că Piotr Petrovici va veni sa ne vada azi-dimineață. Azi, însă, am primit acest bilețel... Citește-l singur mai bine; este acolo un punct care mă neliniștește grozav... o sa vezi și dumneata care este și... aș vrea să-mi spui părerea dumitale sincera, Dmitri Prokofici! Dumneata cunoști mai bine ca oricine caracterul lui Rodea și vei ști mai bine ca oricine să ne dai un sfat. Te previn că Dunecikă a și hotărît ce să facă, din prima clipă, dar eu tot nu știu acum ce e mai bine de făcut și... și te-am așteptat să vii.

Razumihin desfăcu biletul, datat din ajun, și citi următoarele:

Stimata doamnă Pulheria Aleksandrovna,

Am onoarea să vă aduc la cunoștință că o întîmplare neprevăzută m-a împiedicat să vă întîmpin la gară și am trimis în locul meu un om de încredere. Totodată, împrejurările mă silesc să renunț la placerea de a vă vedea mâine de dimineață, fiind reținut de unele treburi la senat, care nu suferă ămînare și pentru a nu stingheri întîlnirea cu fiul dumneavoastră și fratele Avdotiei Romanovna. Voi avea cîntea să vă vizitez și să vă prezint omagiile mele în apartamentul dumneavoastră abia mâine la orele opt postmeridiu, și îndrăznesc totodată să adaug rugămînta stăruitoare și nestrămutată ca la această întrevvedere Rodion Romănovici sa nu ia parte, deoarece m-ă jignit într-un chip grosolan și fără precedent, cu ocazia vizitei ce i-am făcut ieri, aflînd că este bolnav; în afară de această, doresc să am cu dumneavoastră o explicație personală, serioasă și absolut necesară, cu privire la un anumit punct despre care aș dori să aflu propria dumneavoastră părere. Am onoarea totodată să vă anunț că dacă, împotriva rugămîntii mele insistente, îi voi întîlni la dumneavoastră pe Rodion Roniănovici, mă voi vedea silit să mă retrag imediat și atunci vă rog să nu aruncați vina pe mine. Vă scriu presupunînd că Rodion

Roniănovici, care în cursul vizitei mele părăsise grav bolnav, ca apoi peste două ore, sănătos tun, să iasă din casă, ar putea să ajungă și la dumneavoastră. Sint sigur de cele ce spun, pentru că l-am văzut cu ochii mei în locuința unui bețiv călcat de o trăsură și decedat în urmă acestui accident, dînd sub pretextul înmormintării, fiicei acestuia, o fată de moravuri ușoare, circa douăzeci și cinci de ruble, fapt care m-ă uluit, cunoșcând în ce condiții ați strîns această sumă. Totodată, transmit deosebita mea stimă onorabilei Avdotia Romanovna și vă rog să primiți asigurările devotamentului meu respectuos,
supusă dumneavoastră slugă, P. LUJIN

— Ce să fac, Dmitri Prokofici? întreba Pulheria Aleksandrovna gata să izbucnească în lacrimi. Cum să-i spun lui Rodea să nu vină? El ne cerea ieri cu atîta tărie să-l refuzăm pe Piotr Petrovici și, când colo, am primit ordinul să nu-l primim pe el! Dar el are să vină dinadins, de îndată ce-o afla și... și atunci ce are să se întîmple?

— Cred că trebuie să faceți așa cum a hotărît Avdotia Romanovna, răspunse liniștit Razumihin, fără să șovăie nici o clipă.

— Vai, Doamne! Ea zice... Dumnezeu știe ce zice, că nu-mi lamurește scopul! Ea zice, că e mai bine, adică nu mai bine, ci că trebuie neapărat să vina Rodion astăzi, la ora opt, să se întîlnească cu Piotr Petrovici... Eu însă n-aș vrea să-i arăt nici scrisoarea, ci, prin vreun șiretlic, să fac în așa fel, cu ajutorul dumatăle, ca el să nu vina... pentru ca este atît de nervos... Și apoi, nu pricep ce-i cu bețivanul acela care a murit și ce-i cu fie-sa, și cum de a putut să-i dea ultimii băni... pe care...

— Pe care i-ai obținut cu atâtea sacrificii, măicuțo, adaugă Avdotia Romanovna.

— Ieri nu știa nici el ce face, zise, dus pe gînduri, Razumihin. Dacă ați ști ce a făcut ieri la tractor; de altminteri, nu-i rau ce a făcut hm! Mi-a vorbit și mie despre un mort și despre o fată, ieri, de cînd mergeam spre casă, dar n-am priceput nimic. De altminteri, nici eu ieri...

— Cel mai bun lucru, măicuțo, e să mergem la dînsul și te asigur că acolo o să vedem numaidecît ce este de făcut. Și apoi, e și timpul. Doamne! E trecut de zece! exclama Dunia, uitîndu-se la un ceas de aur cu email de toată frumusețea, pe care-l purta la gît pe un lanțisor subțire, venețian, de aur, și care nu se armoniza cîtusi de puțin cu îmbrăcămintea ei.

„Darul logodnicului”, se gîndi Razumihin.

— Ah, da!... E timpul, Dunecika! spuse, neliniștita, Pulheria Aleksandrovna. Ar putea să creadă că ținem supărare pentru cele ce s-au petrecut ieri și de aceea întîrziem. Vai, Doamne!

Vorbind, își puse în grabă mîntăluța și pălăria. Dunecika se îmbracă și ea. Mănușile ei nu numai că erau uzate, dar chiar rupte, fapt pe care îl observa Razumihin numaidecît, și, cu toate acestea, sărăcia vădita a straielor dădea celor două femei un aer de o deosebită distincție, așa cum se întîmpla totdeauna cu cei care știu să poarte cu demnitate o îmbrăcămintă săracă. Razumihin o privea cu evlavie pe Dunecika și era mîndru s-o însoțească pe strada. „Regina care-și cîrpea ciorapii la închisoare, gîndea el, în clipa aceea arăta ca o adevărată regină, poate chiar mai mult decît în timpul celor mai somptuoase solemnități și recepții.”

— Doamne, exclama Pulheria Aleksandrovna, mi-ar fi trecut oare vreodată prin minte că am să mă tem de întîlnirea cu scumpul meu Rodea, așa cum mă

tem acum?!... Mă tem, Dmitri Prokofici, adaugă dinșă, privindu-l cu sfiala.

— Nu te teme, măicuțo, zise Dunia, sărutînd-o, mai bine încre-de-te în el. Eu am încredere în el.

— Vai, Doamne! Și eu am încredere, dar n-am închis ochii toată noaptea! se văita biata femeie.

Ieșiră în strada.

— Știi, Dunecika, spre dimineată, când am ațipit puțin, am visat-o pe răposata Marfa Petrovna... era toată în alb... s-a apropiat de mine, m-a luat de mînă și tot dadea din cap atît de sever, de parcă m-ar fi dojenit... O fi bine? Vai, Doamne, Dmitri Prokofici, dumneata nici nu știi: Marfa Petrovna a murit!

— Nu, nu știi; cine este Marfa Petrovna?

— A murit subit; închipuiește-ți că...

— Altă dată, măicuțo! se amestecă Dunia. Dumnealui nici nu știe cine a fost Marfa Petrovna.

— Ah, nu știi? Credeam că dumneata știi totul. Iartă-mă, Dmitri Prokofici, de două zile mi-e mintea atît de tulburată. Te socotesc o adevărată providență pentru noi și de aceea eram convinsă că știi tot ce ne privește. Te consider ca pe o ruda de aproape... Nu te supăra că-ți vorbesc astfel. Vai, Doamne, ce ai la mână dreaptă? Te-ai rănit?

— Da, m-am rănit, șopti Razumihin fericit.

— Eu vorbesc uneori prea din inimă, așa ca Dunia mă îndreaptă... Dar, Doamne, în ce chilioară locuiește Rodea! S-o fi trezit? Și femeia aceea, gazda lui, socotește că asta-i odaie? Ascultă, dumneata spui că lui nu-i place să-și arate pe față sentimentele, atunci poate că am să-l plictisesc cu... cu slabiciunile mele?... Nu vrei să mă înveți, Dmitri Prokofici, cum să mă port cu el? Știi, simt că-mi pierd capul.

— Nu-i puneți multe întrebări dacă vedeți că se încruntă: și, mai ales, nu-l întrebați de sănătate: nu-i place.

— Vai, Dmitri Prokofici, cât e de greu să fii mamă! Dar iată și scara... Ce scară îngrozitoare!

— Măicuțo, ești palida, liniștește-te, draga mea, zise Dunia, alintînd-o. De ce te frămîntî atîta? Ar trebui să se simtă fericit că te vede, adaugă ea, cu o privire scăpărătoare.

— Stați puțin, mă duc înainte să văd dacă s-a trezit. Doamnele îl urmară încet pe scară și, ajungînd la etajul trei, în

dreptul apartamentului proprietăresei, văzură că ușa este ușor crăpată și că doi ochi negri, ageri, le cercetează pe amîndoua din întuneric. Când privirile li se încrucișară, ușa se trînti deodată cu atîta zgomot, că Pulheria Aleksandrovna abia își stăpîni un țipat de spaimă.

Capitolul III

— E sănătos! E sănătos! îi întîmpină vesel Zosimov. Venise de vreo zece minute și se așezase pe divan, în același loc ca în ajun. Raskolnikov stătea în colțul opus, îmbrăcat, ba chiar spălat și pieptănat cu grijă, ceea ce nu i se întîmplase de multă vreme. Odaia se umplu dintr-o dată, totuși Năstăsia

izbuti să se strecoare înăuntru, în spatele musafirilor, ca să tragă cu urechea.

Într-adevăr, Raskolnikov era aproape sănătos, măi ales în comparație de cum fusese cu o zi înainte, dar era foarte palid, distrat și posomorit. La prima vedere ai fi zis că e un om rănit, sau unul care suferă de o puternică durere fizică: sprâncene încruntate, buze încleștate, ochi inflamați. Vorbea puțin și parcă fără chef, în sila, ca îndeplinind o obligație și, uneori, mișcările lui trădau un fel de neliniște.

Nu lipsea decât un bandaj la mână, sau la un deget ca să crezi că-i un om căruia, de pilda, îi coace dureros un deget, sau care s-a lovit rău la o mână, sau altceva de genul acesta.

Totuși, un fel de lumină launtrică se revărsa o clipă pe acest obraz posomorit și palid când mama și sora lui intrară în odaie, apoi însă o expresie de vie suferință înlocui aerul său distrat de mai înainte. Lumina se stinsese repede, lasând numai suferința. Zosimov, care-și observa și studia pacientul cu toată rîvna tinerească a unui medic la începutul carierei sale, văzu cu mirare că venirea familiei nu era primită cu bucurie de Raskolnikov, ci cu o stoică hotărîre de a îndura, un ceas, două, o tortură pe care nu o putea înlatura. Văzu mai apoi că aproape orice cuvînt din discuția care urmă părea că atinge și zgîndărește o rănă în sufletul pacientului; și, totodată, îl mira stăpînirea de sine a acestuia, faptul că izbutea să-și ascunda sentimentele și sa-l țină în frîu pe monomanul din el, pe care cu o zi mai înainte orice vorbă îl scotea din fire.

— Da, acum văd și eu ca sunt aproape sănătos, zise Raskolnikov sarutîndu-și cu drag mama și sora, ceea ce aprinse o rază de bucurie pe fața Pulheriei Aleksandrovna. Și n-o mai spun ca ieri, adaugă el către Razumihin, strîngîndu-i prietenește mână.

— Nici nu m-așteptam sa-l găsesc atît de bine azi, începu Zosimov, fericit de sosirea familiei, pentru că, în cele zece minute de cînd se afla la Raskolnikov, nu reușise sa înnoade o conversație cu bolnavul. Dacă merge tot așa, în trei-patru zile are să fie ca înainte de boala, adică așa ca acum o lună sau doua... Sau poate chiar trei? Căci aceasta boala mocnește de multa vreme în el, se pregătea de mult, nu-i așa?... Recunoști acum că poate ai și dumneata o vina? adaugă el, zîmbind grijuliu, parca temîndu-se să nu-l enerveze.

— Se prea poate, răspunse cu răceala Raskolnikov.

— Spun toate acestea, urma Zosimov, prinzînd chef de vorbă, pentru că întremarea dumatăle definitivă depinde acum în primul rînd de dumneata. Acum, cînd se poate vorbi cu dumneata, aș vrea să te conving că este absolut necesar să înlaturam cauzele inițiale, cum s-ar spune, de bază, care au influențat germinarea stării bolnăvicioase; atunci ai să te faci bine, altminteri s-ar putea ca această stare să se agraveze. Eu nu cunosc cauzele inițiale, dar dumneata trebuie să le știi. Ești un om inteligent și desigur că te-ai observat. Mie mi se pare că începutul bolii coincide, într-o oarecare măsură, cu ieșirea dumatăle din facultate. Nu trebuia să rămii fără ocupație, eu cred ca munca și un țel bine stabilit ți-ar fi de mare folos.

— Da, da, ai perfecta dreptate... am să caut să reintru cît mai curînd la universitate și atunci toate au sa meargă... strună...

Zosimov, care daduse aceste sfaturi înțelepte mai ales ca să impresioneze doamnele, rămase, firește, oarecum descumpănit cînd, isprăvindu-și perorația și privindu-și bolnavul, observă pe obrazul acestuia o vădita ironie.

De altfel, aceasta nu ținu mai mult de o clipa. Dar Pulheria Aleksandrovna se grăbi să-i mulțumească, și îndeosebi pentru vizită ce le-o făcuse în cursul nopții la hotel.

— Cum, a fost la voi noaptea? întreba Raskolnikov, oarecum alarmat. Prin urmare, voi nici nu v-ați culcat după o călătorie atât de obositoare?

— Vai, Rodea, n-am stat decât pînă la ora doua. Nici acasă Dunia și cu mine nu ne culcam înainte de ora doua.

— Nici eu nu știu cum să-i mulțumesc, urma Raskolnikov, încrun-tîndu-se deodată și plecând ochii în jos. Lasînd deoparte chestiunea bănească - iartă-mă că pomenesc despre asta (spuse el lui Zosimov) - nici nu știu cu ce am meritat aceasta atenție deosebită? Nu pot să înțeleg... și... și mi-e greu tocmai pentru că nu înțeleg: ți-o spun deschis.

— Nu te enerva, zise, luîndu-și un ton vesel, Zosimov. închi-puiește-ți că ești primul meu pacient, iar noi, doctorii tineri, care abia începem să practicăm medicina, ne îndrăgim primii pacienți ca pe propriii noștri copii, unii aproape ca se îndrăgostesc de ei. Iar eu nu am încă prea mulți pacienți.

— De el nu mai vorbesc, adaugă Raskolnikov, arătîndu-l pe Razumihin, în afara de insulte și bătaie de cap, altceva n-a văzut de la mine.

— Nu-i adevărat! Ești cam sentimental azi! striga Razumihin. Dacă ar fi avut mai mult spirit de observație, și-ar fi dat seama

desigur că Raskolnikov nu era într-o dispoziție sentimentală, ci poate tocmai opusă. Acest lucru nu scăpă Avdotiei Romanovna. Ea își observa fratele cu atenție și neliniște.

— La mata, mama, nici nu îndrăznesc să mă gîndesc, urmă Raskolnikov ca și cum ar fi repetat o lecție învățată pe de rost de dimineața; abia azi am fost în stare să înțeleg cât ăi suferit ieri, aici, în așteptarea înapoierii mele.

Spunînd acestea, el îi întinse deodată în tăcere mână soră-sii și zîmbi. Deși neînsoțit de nici o vorba, zîmbetul acesta oglindea, de data asta, un sentiment adevărat, neprefăcut. Dunia, fericita și recunoscătoare, apucă numaidecât și strînse cu căldură mîna întinsă. Era primul semn din partea lui, după cearta din ajun. Chipul mamei strălucea de fericire la vederea acestei împăcări tăcute și depline j între frate și soră.

— Uite pentru asta mi-e drag! șopti Razumihin, gata oricând să exagereze tot, răsucindu-se pe scaun. Are el unele gesturi!...

„Și cât de frumos a făcut astă, se gîndeă mamă, ce elanuri nobile are, cu câtă delicatețe, cu câtă simplitate ă încheiat neînțelegerea de ieri cu sora lui; i-a întins mână într-o clipă potrivită și a privit-o cu drag... Ce ochi minunați are și ce față frumoasă! E chiar mai frumos decât Dunecika... Dar, Doamne, ce costum are, cum este îmbrăcat! Vasiă, băiatul de corvoada de la prăvălia lui Afănasi ; Ivanovici, e mai bine îmbrăcat!... Ah, cum m-aș repezi la pieptul lui, cum l-aș îmbrățișa... ce-aș mai plînge, dar mi-e frică... mi-e frică... Doamne, cum el!... Vorbește duios și totuși mă tem de el! De ce m-oi fi temînd?..."

— Vai, Rodea, nici nu-ți închipui, se grăbi eă să răspunda la observația lui, cât de nefericite am fost ieri... acum, când totul a trecut, și suntem iarăși fericiți cu toții, pot să-ți spun. închipuiește-ți: cum am coborît din tren, am alergat aici ca să te îmbrățișăm, și femeia ăsta... a, uite-o și pe dînsa! Bună ziuă, Nastasia!... Femeia asta ne spune deodată că ești bolnav la pat, cu delir, și că ai fugit fără știrea doctorului, așa aiurind, și că au pornit toți să te caute. Nici nu-ți închipui ce a fost pe noi! Tocmai mi-ăm adus aminte ce tragic a

murit locotenentul Potancikov, un prieten al nostru, al tatălui tău — tu nu-l ții minte, Rodea — eră și el în delir, a fugit ăfără și a căzut într-o fîntînă, ăbiă a doua zi l-au putut scoate de acolo. Noi, bineînțeles, am exagerat mult. Era cât pe-acı să mergem să-l căutăm pe Piotr Petrovici, că măcăr cu ajutorul lui... căci eram singure, absolut singure, se vaită eă și deodată se întrerupse, aducându-și aminte că poate eră încă primejdios să pomeneshi despre Piotr Petrovici, deși erau „iarăși fericiți cu toții”.

— Da, da, toate acestea sunt desigur foarte regretabile... mormăi drept răspuns Raskolnikov, dar cu un ăer ătît de distrat și aproape absent, încât Dunecika îl privi, mirată. Stai, ce am vrut să vă mai spun, urmă el, forțîndu-se să-și aducă aminte, ah, da! Te rog, mama, și tu, Dunecika, șă nu credeți că n-am vrut să vin eu cel dintîi astăzi la voi și că v-am așteptat șă veniți voi la mine.

— Vai, Rodea, ce tot spui?! strigă Pulheriă Aleksandrovnă, la rîndul ei foarte mirata.

„S-ăr zice că ne vorbește astfel, fiindcă se simte obligat s-o facă? gîndea Dunecika. Se împacă cu noi, ne cere iertare, ca și cum ar îndeplini o simpla formalitate, ori ăr repetă o lecție învățata pe de rost.”

— Cum m-am trezit am vrut să vin la voi, dar m-ău reținut hainele; uitasem să-i spun aseară Năstasiei... să spele... sîngele... Abia acum am putut să mă îmbrac...

— Sînge? Ce fel de sînge? se alarmă Pulheriă Aleksandrovnă.

— Nu-i nimic... nu te neliniști... Aveam sînge pe haine, fiindcă ăseară, pe cînd rătăceam oarecum în delir, am dat peste un om călcat de o trăsură... un funcționar...

— În delir? Dar ții minte tot, îl întrerupse Razumihin.

— Așa e, răspunse, îngrijorat, Raskolnikov, îmi amintesc tot, pînă la cele mai mici amănunte, și totuși, pentru ce am făcut, pentru ce m-am dus acolo și am vorbit ce am vorbit? Nu pot să-mi explic bine.

— Un fenomen binecunoscut, interveni Zosimov, acțiuni perfecte, îndeplinite cu îndemînăre, dar comanda acțiunii, centrul de unde pornește este zdruncinat și totul depinde de diverse impresii morbide. Totul se petrece ca în vis.

„Poate nu e rău să fiu considerat aproape nebun”, se gîndi Raskolnikov.

— Păi astă se întîmpla uneori și oamenilor sănătoși, observa Dunecika, privindu-l cu neliniște pe Zosimov.

— O observație destul de justă, răspunse acesta. într-un sens, într-adevăr, noi toți, și chiar foarte des, suntem aproape nebuni, cu o mică diferență însă: „bolnăvii” sunt ceva mai nebuni decăt noi; și tocmai de aceea trebuie șă tragem o limită. Un om absolut sănătos aproape nu există; ăbiă dacă găsim unul la cîteva zeci sau sute de mii, și încă sunt exemplare destul de slabe...

La cuvîntul „nebun”, care-i scăpase lui Zosimov din gură, fără să-și dea seama, în timp ce perora pe tema lui preferată, toți se întunecară. Numai Raskolnikov păru să nu dea nici o atenție spuselor doctorului: dus pe gînduri, cu un zîmbet ciudat pe buzele palide, cumpănea ceva în minte.

— Și ce-i cu omul acela călcat de trăsură? Te-ăm întrerupt! se grăbi Razumihin.

— Cum? repetă Raskolnikov, trezit din visare. Ah, da... m-am murdarit de sînge pe cînd ajutăm să fie transportat acasă... Ah, mamă, ieri am făcut o

greșeala de neiertat; chiar că nu eram în toate mințile! Aseară am dat toți banii pe care mi i-ai trimis... soției lui... pentru înmormântare. O biată femeie nenorocită, bolnavă de piept... cu trei copii mici, flămânzi... Casa goală... măi ăre și o fătă mai mare... Poate că ai fi făcut ca mine dacă ai fi văzut-o... De altfel, eu recunosc, n-am avut nici un drept să fac asta, mai ales știind ce greu ai putut face rost de acești bani. Ca să ajuți, trebuie mai întâi să ai dreptul s-o faci, altfel: *Crevez, chiens, si vous n'âtes pas con-tents!* Raskolnikov rîse. Nu-i așa, Dunia?

— Nu, nu este așa, răspunse Duniă cu tărie.

— Aha! Și tu ești... cu intenții... bune!... șopti el, privind-o aproape cu ură și zîmbind batjocoritor. Ar fi trebuit să o știu... Laudabil; cu atât mai bine pentru tine... însă ai să ajungi la o limită peste Care, dacă nu treci, ai să fii nefericita, iar dacă treci - poate și mai nefericita... Dar toate astea-s fleacuri! adaugă el, furios că se înfierbîntase fără voie. Am vrut să spun că-ți cer iertare, mama, încheie el tăios și brusc.

— Lasă, Rodea, sunt sigura că tot ce faci e bine! zise mama, fericita.

— Să nu fii chiar atât de sigura, răspunse el, strîmbîndu-și gura într-un fel de rînjit. Se făcu tăcere. Eră ceva încordat în discuția asta, în tăcerea, în împăcarea și în iertarea asta, și toată lumea simțea acest lucru.

„Parcă s-ar teme de mine”, se gîndi Raskolnikov, privind încruntat la mama și sora lui. Puiheria Aleksandrovna, într-adevăr, cu cât tăcea mai mult, cu atât se temea mai mult.

„Când erau departe, parcă-mi erau atât de drage”, îi fulgera prin minte lui Raskolnikov.

— Știi, Rodea, Marfa Petro vna a murit! spuse deodată Puiheria Aleksandrovna.

— Care Marfa Petrovna?

— Ah, Doamne, Măria Petrovna Svidrigailova! Ți-am scris atât despre dînsa!

— Aaa, da, îmi amintesc... și a murit? A, nu zău? tresari el, parca trezindu-se din somn. A murit? Dar de ce?

— Închipuiește-ți, a murit subit! se grăbi Puiheria Aleksandrovna, încurajată de curiozitatea lui. Și a murit exact când ți-am expediat scrisoarea, în aceeași zi! Acest om îngrozitor pare-se că a fost cauza morții ei. Se zice că ăr fi bătut-o groaznic!

— Așa de rău se înțelegeau? întrebă Raskolnikov pe soră-să.

— Nu, dimpotrivă. Eră totdeauna foarte răbdator cu dînsa și chiar foarte politicos. De multe ori a fost chiar prea îngăduitor, dacă te gîndești la firea ei, a răbdat timp de șapte ani... Și, deodată, și-a pierdut răbdarea.

— Prin urmare, nu este un om atât de groaznic dacă a știut să se stăpînească timp de șapte ani? Mi se pare, Dunecika, că tu îi dai dreptate?

— Nu, nu, este un om groaznic! Ceva mai înfiorător nici nu-mi pot închipui, se cutremură Dunia; apoi se încrunta și rămase pe gînduri.

— Asta s-a întîmplat dimineța, urmă repede Puiheria Aleksandrovna. După aceea, ea a poruncit numaidecât să se pună caii la trăsura, ca să plece îndată după prînz în oraș, cum avea obiceiul să facă în asemenea împrejurări; la masa se zice că a mîncat cu multă poftă...

— Așa bătută cum era?

— ...De fapt, așa îi era obiceiul... și cum a isprăvit masa, ca să nu întîrzie

plecarea, s-a dus să facă baie... Vezi tu, făcea hidroterăpie; la moșie ău un izvor rece - se scalda acolo regulat - dar când a intrat în apă, a avut un atac de apoplexie!

— Nu-i de mirare! zise Zosimov.

— Și a bătut-o rău?

— Acum e totuna, răspunse Dunia.

— Hm! Ce placere, mamă, să povestești astfel de lucruri, spuse, deodată iritat și parcă fără să vrea, Raskolnikov.

— Fiindcă, dragul meu, n-am știut despre ce să mai vorbesc, îi scăpă Pulheriei Aleksandrovna.

— Dar ce, vă este frică tuturor de mine? întrebă el, strîmbîndu-și gura într-un zîmbet.

— Așa e, zise Dunia, privindu-l cu asprime. Mama, suind scara, și-a făcut cruce, așa îi era de teamă.

Fața lui Raskolnikov se crispa dureros.

— Ah, ce tot spui, Dunia? Nu te supăra, te rog, Rodea... Cum poți vorbi așa, Dunia! biigui, sfioasă, Pulheriă Aleksandrovna. Adevărul e că pe drum am tot visat, în vagon, cum o să ne întîlnim, cum o să ne spunem totul unul altuia... și eram atât de fericită, că nici nu știu cum a trecut timpul! Dar ce tot îndrug! Sunt fericită și acum... Degeaba vorbești, Dunia! Sunt fericită numai că te văd, Rodea...

— Lasă, mamă, șopti el, stingherit, fără să se uite la dînsa și strîngîndu-i mână, mai avem noi timp să ne saturăm de vorbă! Spunînd acestea, se tulbură deodată și se făcu alb ca varul; aceeași senzație înfiorătoare, pe care o mai avusese de curînd, îi strînse inima că într-un clește de gheață; își dadu limpede seama că mințise îngrozitor, că nu vor mai avea niciodată timp să se sature vorbind, că de acum înainte nimeni nu va mai putea vorbi deschis vreodată. O clipă impresia acestui gînd dureros fu atât de puternică, încât, uitîndu-i pe cei de față, se scula în picioare și dadu să iasă din odaie.

— Ce-i cu tine? strigă Razumihin, apucându-l de mînă. Raskolnikov se așeză și-și roti tăcut privirile prin odaie: toți se uitau la el, nedumeriți.

— De ce sunteți atât de triști cu toții? strigă el pe neașteptate. Vorbiți! De ce stăm așa? Hai, vorbiți! Să discutăm... Ne-am ădunat ca să tăcem din gura?... Hai, spuneți ceva!

— Slavă Domnului! Am crezut că iăr ăre un acces ca ieri, spuse Pulheriă Aleksandrovna, făcându-și cruce.

— Ce-i cu tine, Rodea? întrebă, neliniștită, Avdotia Romanovna.

— Nimic, mi-am adus aminte de o glumă, răspunse el, rîzînd brusc.

— Dacă e o glumă, cu atât mai bine! Și eu am crezut că... murmură Zosimov, sculîndu-se. E timpul să plec: am să caut să măi trec pe aici... dacă te găsesc...

Salută și ieși.

— Ce om minunat! spuse Pulheriă Aleksandrovna.

— Da, da, un om minunat, vrednic, instruit, inteligent... începu Raskolnikov cu o grabă neașteptată și o însuflețire neobișnuită, nu-mi mai amintesc unde l-ăm întîlnit ăltă dată înainte de boala... Mi se pare că l-ăm mai întîlnit... Și ăsta-i un om de treabă! făcu el, arătînd cu capul spre Razumihin. Îți place, Duniă? întrebă el și deodată, cine știe de ce, rîse.

— Foarte, răspunse Dunia.

— Uf, ce... îngrozitor ești! spuse Razumihin, stînjedit, aprinzîndu-se la față, și se scula.

Pulheria Aleksandrovna zîmbi ușor, iar Raskolnikov începu să rîda țare.

— Încotro?

— Am... treabă.

— N-ai nici o treabă, rămii! Zosimov a plecat și atunci crezi că trebuie să te duci și tu. Nu pleca... Cât e ceasul? Douăsprezece? Ce ceas frumos ai Duniă! Dar de ce ați tăcut iar? Numai eu clămpănesc întruna!...

— Un dar de la Marfa Petrovnă, răspunse Dunia.

— Un obiect de mare valoare, adaugă Pulheria Aleksandrovna.

— A-a-a, și ce mare e, aproape că nu seamănă cu un ceas de damă!

— Mie-mi place așa, zise Dunia.

„Prin urmare nu este darul logodnicului”, se gîndi Razumihin și se înveseli ca din senin.

— Credeam că e un dar de la Lujin, observă Raskolnikov.

— Nu. El nu i-a daruit nimic Dunecikăi.

— Așa! Mai ții minte, mama, că am fost îndrăgostit și că am vrut să mă însor? zise el deodată, uitîndu-se la maică-sa, mirata de întorsătură neașteptată pe care o lua discuția și de tonul cu care îi vorbea.

— Da, da, dragul meu!

Și Pulheria Aleksandrovna schimba o privire cu Dunecika și cu Razumihin.

— Hm! Dar! Ce-ăș putea să povestesc? Aproape că nu-mi mai amintesc ce-ă fost. Eră o fata bolnăvicioasă, urmă el din nou visător, lasîndu-și ochii în jos, mereu suferinda; îi placea să deă de pomana cerșetorilor și tot visa să intre la mînăstire; într-o zi când îmi vorbea de schit, ău podidit-o lacrimile; da, da... îmi amintesc... îmi amintesc bine de tot. Era urîțică... în adevăr, nu știu de ce m-am atașat de ea; poate fiindcă era mereu bolnavă... Să fi fost șchioapă sau cocoșată, cred că aș fi iubit-o și mai mult... (Raskolnikov zîmbi, îngîndurat.) Așa... friguri de primăvară...

— Nu, nu e vorba numai de frigurile primăverii! îl întrerupse cu însuflețire Dunecika.

El își privi soră cu luare-ămintे și încordat, dar nu părea să auda și nici să înțeleagă ce spune. Apoi, tot dus pe gînduri, se scula, se apropie de mama, o sărută, se întoarse la locul lui și se așeză.

— O măi iubești și acum! zise Pulheria Aleksandrovna, înduioșată.

— Pe dînsa? Acum? Ah, da... vorbești despre ea! Nu. Acum, toate acestea parcă s-ăr fi întîmplat într-ăltă lume... e atîta timp de atunci. De altminteri, și tot ce se întîmpla acum, parca nu s-ar întîmpla aici... Raskolnikov privi atent în jurul lui. Și voi... parcă vă văd de la depărtare de mii de verste... Drăcu' știe ce tot îndrug! De ce mă tot descoaseți? se întrerupse el înciudat și tăcu, mușcându-și unghiile și căzînd din nou pe gînduri.

— Ce locuință urîtă ai, Rodea; e ca un cavou, zise deodată Pulheria Aleksandrovna, punînd capăt tăcerii apăsătoare. „Sunt sigură că o bună parte din melancolia ta se datorește locuinței.

— Locuinței? repetă el distrat. Da, locuința a contribuit mult... și eu m-am gîndit la asta... Vai, mama, dacă ai ști ce idee ciudată ai exprimat acum, adaugă el deodată, zîmbind misterios.

Raskolnikov abia mai putea răbda revederea, după trei ani de despărțire, cu mama și sora lui, dîndu-și seama că era cu desăvîrșire imposibil să-și împărtășească gîndurile, să lege o conversație cu ele. Totuși era un lucru despre care trebuia să vorbească împreună, ceva care nu suferea amănare și trebuia rezolvat chiar azi - după cum hotărîse el încă de dimineața, când se trezise din somn. Acum se agață fericit de acest ceva că de o ieșire.

— Uite ce este, Dunia, începu el pe un ton rece, aproape sever, desigur îmi cer iertare pentru comportarea de ieri, dar socotesc de datoria mea să-ți amintesc că-mi mențin punctul de vedere. Ai de ales: eu sau Lujin. Eu sunt un ticălos, fie, dar tu nu trebuie să fii. Unul din noi ajunge. Iar dacă te măriți cu Lujin, nu te măi consider soră mea.

— Rodea, Rodea! Iar vorbești ca ieri! exclamă, ămărită, Pulheria Aleksandrovna. Și de ce tot spui că ești un ticălos — nu pot să îndur asta! Și ieri spuneai același lucru...

— Frate! răspunse Dunia hotărît și pe un ton atît de sever. Mi se pare ca aici e o înțelegere greșită din partea ta. M-am gîndit bine astă-noapte și am găsit care este eroarea. Mi se pare că tu îți închipui că eu mă jertfesc nu știu pentru cine sau pentru ce. Dar te înșeli. Mă mărit pentru că vreau eu să mă mărit, pentru că mi-e greu să trăiesc așa; după aceea, firește, m-ar bucura să pot fi de folos familiei mele, dar asta nu m-a împins să iau această hotărîre...

„Minte! gîndea Raskolnikov, mușcându-și cu furie unghiile. Câtă mîndrie! Nu vrea să recunoască dorința ei de-a face pe binefăcătoarea!... Ce caractere păcătoase! Iubirea lor seamănă cu ura... O, cât vă... urăsc pe toți!”

— Într-un cuvînt, mă mărit cu Piotr Petrovici, urma Dunecika, pentru că din două rele îl aleg pe cel mai mic. Am intenția să îndeplinesc cînstit tot ce așteaptă el de la mine și, prin urmare, nu-l înșel... De ce zîmbești așa?

Ea se aprinse și în ochii ei licări mînia.

— Ai să îndeplinești tot? întreba el, zîmbind cu răutate.

— Până la o anumită limita. Din felul și forma în care m-a petit Piotr Petrovici, am înțeles numaidecât ce vrea de la mine. Firește, el are poate o prea înalta părere despre el însuși, dar sper ca va ști să ma aprecieze și pe mine... De ce rîzi?

— Și tu, de ce roșești? Minți, sora mea, minți cu incapăținare feminina, minți ca să-mi dovedești că ai dreptate. Nu-l poți stima pe Lujin: l-am văzut și i-am vorbit. Prin urmare, te vinzi pentru bani și, prin urmare, în orice caz, faci o fapta josnica; mă bucura faptul ca, cel puțin, mai poți încă roși!

— Nu e adevărat! Nu mint!... striga Dunecika, pierzîndu-și sîngele rece. Nu m-aș mărita cu el dacă n-aș fi sigură că mă stimează și ca ține la mine; nu ma mărit cu el, dacă nu sunt pe deplin convinsă ca îl pot stima și eu. Din fericire, ma pot încredința de toate acestea chiar astăzi. Căsătoria asta nu este josnica precum spui tu! Dar chiar dacă ai avea dreptate și m-aș fi hotărît sa fac o ticăloșie, nu este oare o cruzime din partea ta să-mi vorbești astfel? De ce-mi ceri un eroism pe care, poate, nici tu nu ești în stare să-l ăi! Asta-i tiranie, oprimare! Dacă făc un rău, mi-l fac numai mie... încă n-am omorît pe nimeni!... Ce te uiți așa la mine? De ce-ai pălit? Rodea, ce-i cu tine? Rodea, dragul meu!...

— Doamne! Leșină! Din pricina ta! striga Pulheria Aleksan-drovna.

— Nu, nu... fleacuri... nu-i nimic. Mi se cam învîrtește capul. N-am leșinat deloc... Numai la leșinuri va gîndiți! Hm, da... ce-am vrut să spun? în ce fel te

vei încredința chiar azi dacă poți să-l stimezi sau nu, și ca el... te prețuiește? Așa ai spus, nu? Mi se pare că ai spus „astăzi”? Sau n-am auzit bine?

— Măicuțo, arata-i scrisoarea lui Piotr Petrovici, zise Dunecika. Cu mâinile tremurânde, Pulheria Aleksandrovna scoase

scrisoarea. Raskolnikov o luă cu multă curiozitate. Dar, mai înainte de a o despături, se uita deodată mirat la Dunecika.

— Ciudat, rosti el încet, ca și cum o idee nouă l-ar fi surprins, de ce ma frământ atât? Pentru ce atâta gălagie? Mărita-te cu cine vrei, la urma urmei!

Vorbea ca pentru el, dar, după ce spuse toate acestea cu glas tare, își privi un timp, cu mirare sora.

În sfârșit, cu aceeași mirare ciudata desfăcu biletul, îl citi încet, cu luare-aminte, și-l mai reciti o dată. Pulheria Aleksandrovna era în culmea neliniștii; de altminteri, toți se așteptau la vreo ieșire.

— Ma mira, începu el după o scurtă gândire, întinzând scrisoarea mamei, dar fără sa se adreseze cuiva anume, doar are procese, e avocat, vorbește cu ifos... și totuși, cât de agramat scrie.

Toți rămaseră nedumeriți; nu se așteptaseră la asta.

— Ei toți scriu așa, răspunse tăios Razumihin.

— Ai citit? -Da.

— I-am arătat scrisoarea, Rodea... ne-am sfătuit măi adineauri, începu Pulheria Aleksandrovna, tulburată.

— Este, de fapt, stilul folosit în justiție, o întrerupse Razumihin, și astăzi încă, prin tribunale, actele se întocmesc astfel.

— În justiție? Da, da, tocmai în justiție, stil oficial... Nu că ar fi cu desăvârșire agramat, dar nici literar nu scrie - un stil oficial.

— Piotr Petrovici nu ascunde, de altminteri, că n-ă avut parte de multa învățătura, ba chiar se lauda că și-ă croit singur drumul, interveni Avdotiă Romanovna, oarecum jignită de acest nou ton al fratelui ei.

— Ei, dacă se lauda, are și de ce, n-am ce zice. Tu, surioara, pari cam supărata fiindcă din toată aceasta epistola am tras o concluzie cam nesperioasă și crezi, desigur, că mă leg de fleacuri, ca să te zădarăsc, să-ți fac în ciuda. Departe de asta; stilul acestei scrisori m-a făcut să ajung la o concluzie care nu-i deloc lipsită de importanța în cazul de față. De pilda, expresia: „să nu aruncați vina pe mine” este foarte semnificativă și are un sens foarte clar; apoi amenința că se va retrage pe loc dacă vin și eu la voi. Această amenințare de a se retrage este un fel de a vă spune că, dacă nu-i dați ascultare, are să vă lase baltă, acum, după ce v-a adus la Petersburg. Ei, și acum spune: aceste cuvinte, fiind din partea lui Lujin, pot fi oare tot atât de jignitoare dacă ar fi fost scrise de el - îl arată pe Razumihin - sau de Zosimov, de unul dintre noi?

— N-nu, răspunse Dunecikă, însuflețindu-se, am înțeles foarte bine acest lucru; am înțeles că și-a exprimat prea frust gândul și că, poate, nu e destul de meșter în ale scrisului... Ai judecat foarte bine, frate. Nici nu m-am așteptat...

— Așa se scrie în stil juridic și el n-avea cum sa scrie altfel; de aceea, poate nici nu este de vină că s-ă exprimat atât de grosolan. Totuși trebuie să te dezamăgesc întrucâtva: scrisoarea asta mai conține o fraza care este o calomnie la adresa mea și încă una destul de meschină. Am dat ieri bani unei văduve, bolnavă de ftizie, lovita de nenorocire și nu „sub pretextul înmormântării”, ci pentru înmormântare, și nu fiicei sale, unei fete de „moravuri ușoare” (pe care, de altfel, am văzut-o ieri pentru prima dată în

viața), ci tocmai văduvei. În toate acestea, văd o dorință cam pripită de a mă înjosi în ochii voștri și de a mă îndepărta de voi. A folosit iar stilul juridic, adică își dezvăluie prea limpede scopul, și cu o grabă plină de naivitate. Nu este un prost, dar că să te porți cu înțelepciune, nu ajunge numai să fii deștept. Toate acestea caracterizează omul și... nu cred să țină prea mult la tine. Ți le spun toate acestea ca să-ți deschid ochii, fiindcă doresc din toată inima numai binele tău...

Dunecikă nu răspunse; hotărîrea ei fusese luată mai înainte și nu aștepta decât să vină seara.

— Și atunci, tu, Rodea, ce-ai hotărît? întrebă Pulheria Aleksandrovna, și mai alarmată ca adineauri de felul așezat de a vorbi, de tonul oficial al discuției.

— Ce să hotărâsc?

— Păi ai văzut ce scrie Piotr Petrovici: să nu vii astă-seară la noi, ca el se retrage... dacă vii tu. Și de aceea te întreb ce-ai de gînd să faci...?

- Ramîne să hotărâști în primul rînd mata, dacă aceasta cerere a lui Piotr Petrovici nu te jignește, și, în al doilea rînd, Dunia, dacă nici ea nu se simte jignită. Eu am să fac ce vreți voi, adaugă el cu răceală.

— Dunecikă a și hotărît și eu sunt cu totul de părerea ei, se grăbi să spună Pulheria Aleksandrovna.

— Eu cred, Rodea, că trebuie neapărat să fii de față la aceasta întîlnire și te rog insistent să vii astă-seară la noi, zise Dunia. Ai să vii?

— Da.

— Și am să te rog și pe dumneata să fii la noi la oră opt, adaugă ea către Razumihin. Mama, îl poftesc și pe dumnealui...

— Foarte bine, Dunecikă. Ei, și acum, dacă ați hotărît așa, adaugă Pulheria Aleksandrovna, fie cum vreți voi! Parcă mă simt mai ușurată: nu-mi place să mă prefac și să mint; mai bine să vorbim pe față... N-are decât să se supere acum, dacă are poftă, Piotr Petrovici!

Capitolul IV

În clipa aceea, ușa se deschise încet și o fată, cu o căutătura sfioasă, intra în odaie. Toți se întoarseră cu mirare și curiozitate spre ea. Raskolnikov n-o recunoscuse la început. Era Sofia Semionovna Marmeladova. O văzuse aseară pentru prima oară, dar în împrejurări și într-o îmbrăcăminte care-i lasaseră în memorie cu totul alta imagine. Acum se afla în fața lui o fată modestă, ba chiar sărăcăcios îmbrăcată, foarte tânără, aproape o copilă, sfioasă și plină de cuviință, cu o față blîndă și parcă puțin speriată. Purta o rochiță lucrată în casa, iar în cap o pălărie veche, demodată; numai că în mînă ținea, ca și ieri, umbreluța de soare. Văzînd pe neașteptate odaia plină de oameni, ea nu numai că se intimidă, dar se pierdu cu totul, se sperie ca un copil mic și chiar făcu o mișcare de retragere.

— A... dumneata ești?... zise Raskolnikov, foarte mirat, și deodată se tulbură și el.

Se gîndi numaidecât că mama și sora lui știau din scrisoarea lui Lujin de existența unei fete de „moravuri ușoare”. Tocmai protestase împotriva calomniei lui Lujin și declarase că o văzuse pe aceasta fată pentru prima oară în viața lui și acum, deodată, intra chiar ea în odaie. Își aminti, de asemenea,

ca nu protestase defel împotriva expresiei „moravuri ușoare”. Toate acestea îi trecură vălvrtej prin minte, într-o clipita. Se uita atent la fata care se oprise în prag și o văzu atât de umila, încât îl copleși un sentiment de nesfârșită compătimire. Iar în clipa aceea când, speriată, ea dadu să fugă, el simți că i se strânge inima.

— Nu mă așteptam să veniți, se grăbi el să spună, poftind-o din ochi să intre. Poftiți, va rog, luați loc! Veniți, desigur, din partea Katerinei Ivanovna. Poftiți, nu, nu acolo, luați loc aici...

La intrarea Soniei, Razumihin, care ședea pe unul dintre cele trei scaune ale lui Raskolnikov, chiar lângă ușa, se ridicase ca să-i facă loc. Mai întâi Raskolnikov îi arătase fetei locul pe divan, unde șezuse mai adineauri Zosimov, dar, amintindu-și ca divanul este o mobila cu caracter prea intim, care-i servește de pat, se grăbi să-i arate scaunul lui Razumihin.

— Tu șezi aici, îi spuse el lui Razumihin, poftindu-l în colțul unde șezuse Zosimov.

Sonia luă loc, aproape tremurând de frica, și se uita sfios la cele două doamne. Se vedea că ea singură nu înțelegea cum de avea îndrăzneala să stea alături de ele. Și acest gând o răscoli într-atât, încât se ridica deodată în picioare și, foarte tulburată, îi spuse lui Raskolnikov:

— Eu... Eu... am venit numai pentru o clipă, iertați-mă că v-am deranjat, începu ea, bîlbîindu-se. Vin din partea Katerinei Ivanovna, care n-ă avut pe cine să trimită... Katerina Ivanovna m-a trimis să va rog foarte mult să poftiți mâine la înmormîntare, dimineața... la slujba... la cimitirul Mitrofanii și pe urma la noi... la dînsa... să luați o gustare... Să-i faceți cinstea... M-ă trimis să va rog...

Aici, Sonia se poticni și tăcu.

— Am să caut neapărat... neapărat, răspunse Raskolnikov, sculîndu-se de asemenea în picioare și bîlbîindu-se și el, lasînd frazele neisprăvite... Faceți-mi placerea, luați loc, zise el deodată, trebuie să vă vorbesc. Poate sunteți grăbită, dar, va rog, îngăduiți-mi cîteva clipe...

Și el împinse scaunul. Sonia se așeza din nou, arunca o privire sfioasă și pierdută spre cele două doamne și-și lasă capul în piept.

Obrazul palid lui Raskolnikov se făcu roșu; tresari și ochii i se aprinseră.

— Mamă, zise el cu glas hotărît, stăruitor, domnișoara este Sofia Semionovna Marmeladova, fiica acelui nefericit domn Marmeladov, pe care l-au strivit caii ieri sub ochii mei și despre care ți-am vorbit adineauri...

Pulheria Aleksandrovna se uita printre gene la Sonia; nu-și putea refuza aceasta mica placere, cu toata teamă pe care i-o inspira privirea plină de sfidare și stăruință a fiului ei. Dunecika o privea drept în fața, cu seriozitate și nedumerire, pe biata fată. Auzindu-se astfel prezentată, Sonia ridica ochii și se rușina și mai tare.

— Voiam să vă întreb, se grăbi Raskolnikov, cum s-au petrecut lucrurile astăzi la dumneavoastră? Nu v-a supărat nimeni?... De pilda, poliția?

— Nu. Totul ă trecut în liniște... Se știa prea bine pricina morții, așa că ne-au lasat în pace. Numai chiriașii sunt supărați...

— De ce?

— Ca ținem mortul prea mult... e cald, miroase... așa că azi, la vecernie, o sa-l transportăm la cimitir; pînă mâine, are să rămână la capela. Katerina Ivanovna s-a opus mai întâi, dar acum vede și dînsa ca nu se poate altfel...

— Așadar, astăzi?

— Dînsa vă roagă să ne faceți cinstea să asistați mâine la slujbă și sa poftiți la dînsa, la praznic.

— Prin urmare, face și praznic?

— Da, o gustare; m-a însărcinat să va mulțumesc că ne-ați ajutat ieri... Fără dumneavoastră, nu am fi avut cu ce să-l înmormîntăm.

Buzele și bărbia începură să-i tremure, dar ea se stăpîni și-și înghiți lacrimile, lasîndu-și degrabă ochii în pămînt.

Între timp, Raskolnikov o privea atent. Avea un obrazor slabuț și palid, cu trasaturi mărunte, cam neregulate, un năsuc și o bărbie ascuțite. N-ai fi putut să zici că e drăguța; în schimb, ochii ei albaștri erau atît de limpezi și, cînd se însuflețeau, dadeau feței o expresie de bunătate atît de mare și de candida că, fără să vrei, te simțeai atras de ea. Obrazul ei, ca, de altfel, întreaga ei înfățișare, mai avea o trăsătură caracteristică: cu toate ca Sofia împlinise optsprezece ani, părea mult mai tînără, ai fi zis că e o fetița, și asta se vedea uneori pînă și în gesturile ei, caraghios de copilarești.

— Dar cum a izbutit Katerina Ivanovna să facă față cu o sumă atît de mică? Și încă să se gîndească să facă și praznic? întrebă Raskolnikov, vrînd cu tot dinadinsul să întrețină conversația.

— Sicriul e simplu de tot... și totul are să fie simplu, așa că n-a costat scump... mai adineauri am făcut socoteala cu Katerina Ivanovna și am văzut că rămîne destul ca să-l pomenim... și Katerina Ivanovna ține atît de mult la asta. Nu se poate... e o mîngiere pentru dînsa... știți doar cum este...

— Înțeleg, înțeleg... firește... Vă uitați la odaiă mea? Mamă spune că seamănă cu un cavou.

— Ne-ați dat ieri tot ce ați avut, zise Sonecika deodată repede, aproape în șoaptă, și iarăși își lasă capul în piept.

Buzele și bărbia începură din nou să-i tremure. Locuința sără-căcioasă a lui Raskolnikov o mirase de la început și acum vorbele îi scăpaseră singure din gură. Se făcu tăcere. Ochii Dunecikăi se luminară, iar Pulheria Aleksandrovna o privi aproape cu prietenie.

— Rodea, zise dînsa, sculîndu-se, atunci ne-am înțeles, luăm masă împreună. Să mergem, Dunecika... Ar trebui să te duci să te plimbi puțin, apoi să te odihnești, să stai nițel culcat și să vii cît mai devreme la noi... Mă tem că te-am obosit...

— Da, da, am să vin, răspunse el, ridicându-se grăbit... De altfel, mai am ceva treabă...

— Cum, și o să luați masă separat? strigă Razumihin, uitîndu-se mirat la Raskolnikov. Ce tot îndrugi?

— Da, da, am să vin, firește, negreșit... Măi rămîi aici o clipă. Nu aveți nevoie de el acum, mamă? Sau, poate vi-l răpesc?

— Vai, nu, nu! Dar, Dmitri Prokofici, fă-ne placerea și vino și dumneata la masă.

— Te rog să vii, îl rugă Dunia.

Razumihin se înclină, luminîndu-se la față. O clipa toți se simțiră stingeriți.

— Rămii cu bine, Rodea, adică, la revedere; nu-mi place acest „rămii cu bine”. Rămii cu bine, Nastasia... Vai, iarăși am spus „rămii cu bine”!...

Pulheria Aleksandrovna avea de gînd s-o salute și pe Sonecika, dar, cu

toată bunăvoința, nu se putu hotărî la asta și ieși grăbită din odaie.

Avdotiă Romanovna, însă, parcă-și aștepta cu nerăbdare rândul și trecând în urma mamei sale, pe lângă Sonia, o saluta după toate regulile politeții. Sonecika se rușina, se înclină grabnic și speriată, iar pe fața ei se oglindi o impresie dureroasă, că și cum politețea și atenția Avdotiei Romanovna ar fi fost un chin copleșitor pentru ea.

— La revedere, Dunia! strigă Raskolnikov pe palier. Da-mi mînă!

— Păi ți-ăm măi dat-o. Ai uitat? răspunse Dunia cu duioșie, întorcându-se stingherită spre dînsul.

— Nu-i nimic, măi da-mi-o o dată!

Și el strînse cu putere degetele ei subțiri. Dunecika îi zîmbi, roși, își smulse în grabă mână dintr-a lui și pleca după mama ei, fericita, fără să știe de ce.

— Foarte bine! zise Raskolnikov Soniei, înapoindu-se în odaie și uitîndu-se la ea cu o privire senină. Dumnezeu să-i odihnească pe cei răposați, dar morții cu morții și viii cu viii! Nu-i așa?

Sonia se uită cu mirare la chipul lui deodată luminat; un timp, Raskolnikov rămase tăcut, cercetînd-o cu luare-ăminte: tot ce-i povestise despre dînsa răposatul îi trecu o clipa prin minte.

— Doamne, Dunecika! zise Pulheria Aleksandrovna în strada. Acum parca mă bucur și eu că am plecat: mă simt măi ușoară. Văi, să mă fi gîndit ieri, în vagon, că pînă și asta are să mă bucure!

— Eu repet, mamă: este încă foarte bolnav. Oare mata nu vezi? Poate că s-a îmbolnăvit, suferind pentru noi. Trebuie să fim îngăduitoare și atunci multe, multe se pot iertă...

— Tu n-ai fost însă deloc îngăduitoare! o întrerupse Pulheria Aleksandrovna cu aprindere și parca cu gelozie. Știi, Dunia, mă uitam la voi: ești leit portretul lui și nu atât la față, cât la suflet; amîndoi sunteți melancolici, amîndoi tăcuți și iuți la mînie, amîndoi mîndri și mărinimoși... Dar nu se poate ca el să fie egoist, Dunecika, nu-i așa? Ce zici?... Și, când mă gîndesc la cele ce se vor întîmpla diseară, mi se strînge inima!

— Nu te îngrijora, mamă: are să fie ce trebuie să fie.

— Dunecika! Dar gîndește-te numai la situația noastră! Dacă Piotr Petrovici renunță? scapă imprudent Pulheria Aleksandrovna.

— Ce fel de om ar fi dacă ar face-o? răspunse tăios și disprețuitor Duniă.

— Bine am făcut că atn plecat, se grăbi s-o întrerupă Pulheria Aleksandrovna. Trebuia să se ducă undeva, avea treabă; să se ducă, să mai respire nițel aer... e atît de înăbușitor acolo sus... dar unde să respiri aer aici? Aici și pe strada e ca într-o odaie fără fereastră. Doamne, ce oraș!... Stai, da-te la o parte, au să te strivească, transportă ceva! Un pian... zău... cum se înghesuie... Și de fata aceea mă tem tare...

— De care fată, mamă?

— De Sofia Semionovna asta, care tocmai venise...

— De ce?

— Am o presimțire, Dunia. Mă crezi sau nu, cum a intrat m-am gîndit numaidecât că tocmai aici e buba...

— Nicidecum! strigă Dunecika, inciudată. Cum ești și mata, mamă, cu presimțirile! O cunoaște abia de ieri; când a intrat nici n-a știut cine este.

— Ai să vezi!... Mă neliniștește. Ai să vezi, ai să vezi! Nu mi-a fost la îndemînă când se uita la mine; se uită și aveă niște ochi, că era să cad de pe

scaun, îți amintești, când el ă început prezentările? Și apoi, nu e ciudat? Știi ce a scris Piotr Petrovici despre ea, și Rodea ne-a prezentat-o, și încă ție! Prin urmare, ține la ea!

— Multe scrie Piotr Petrovici! Și despre noi s-a vorbit, s-a scris, ai uitat? Eu sunt convinsă că este... o fată de treabă și că toate astea-s vorbe.

— Să dea Dumnezeu!

— Cât despre Piotr Petrovici, este un bîrfitor ordinar! spuse deodată Dunecika.

Pulheria Aleksandrovna rămase fără grai. Discuția se întrerupse.

— Uite despre ce e vorba, iată ce treabă am cu tine... zise Raskolnikov, trăgîndu-l pe Razumihin la fereastră...

— Atunci am să-i comunic Katerinei Ivanovna ca o sa veniți... spuse grăbită Soniă, ridicându-se ca să plece.

— Îndată, Sofia Semionovna, așteptați numai o clipă, nu ne încurcați deloc, nu avem secrete... Aș vrea să vă mai spun două vorbe... Ascultă, se întoarce el către Razumihin, fără să isprăvească, parcă tăind cu toporul. îl cunoști pe ăla... cum îi zice... Pe Porfiri Petrovici?

— Cum să nu-l cunosc? Mi-e ruda. Dar ce este? adaugă Razumihin, foarte mirat.

— El anchetează căzui acela... asasinatul... despre care ați discutat ieri?

— Da. Și?... Razumihin holbă ochii.

— I-a interogat pe cei cu amanete; am avut și eu două lucrăsoare acolo, niște fleacuri, totuși e un ineluș al soră-mii, pe care mi-l daduse ca amintire la plecare, și ceasul de argint al tatălui meu. Toate la un loc nu fac mai mult de cinci-șase ruble, dar țin la ele ca amintiri. Acum ce să fac? Nu vreau să se piarda, măi ales ceasul. Am tremurat adineauri că ăre să ceară mamă să-l vada, când s-a vorbit de ceasul Dunecikăi. E singurul lucru care a rămăs de la tata. Mama se îmbolnăvește dacă se pierde! Așa-s femeile! învață-mă tu ce să făc. Știu că ar trebui să mă duc să dau o declarație. Dar n-ar fi bine să mă duc chiar la Porfiri Petrovici, ce zici? Ce crezi? Aș vrea sa isprăvesc cât mai repede. Ai să vezi că mama are să întrebe de ceas încă înainte de măsă.

— În nici un caz să nu te duci la secție, ci de-a dreptul la Porfiri! strigă Razumihin, cuprins deodată de nu știu ce tulburare. Cât de fericit sunt! Dar ce mai stăm, sa mergem chiar acum, e la doi pași de aici, îl găsim negreșit!

— Fie... să mergem...

— Are sa fie foarte, foarte mulțumit sa te cunoască! I-am vorbit mult despre tine cu diverse ocazii... Și ieri i-am vorbit. Să mergem!... Prin urmare, ai cunoscut-o pe bătrînă? Asta e!... Ce întorsătură minunată, minunată!... A, da... Sofia Ivanovna...

— Sofia Semionovna, îl corecta Raskolnikov. Sofia Semio-novna, omul acesta este Razumihin, prietenul meu și un om foarte de treaba...

— Daca aveți un drum de făcut... începu Sofia imimidîndu-se și mai tare, neîndrăznind să se uite nici măcar la Razumihin.

— Să mergem! hotărî Raskolnikov. Am să trec pe la dumneavoastră încă astăzi, Sofia Semionovna, dar vă rog să-mi spuneți unde locuiți?

Spuse aceste cuvinte nu încurcat, dar cu oarecare graba și ferindu-se de a întilni privirea fetei. Sofia îi dadu adresa și se roși toata. Ieșiră tustrei.

— Nu încui? întreba Razumihin, coborînd scara în urma lor.

— Niciodată!... De mai bine de doi ani vreau să cumpăr un lacăt, adaugă el

cu nepăsare. Ferice de cine nu are ce încuia, spuse el Sofiei, rîzînd. Se opriră jos, în gang. Dumneata o iei la dreaptă, Sofia Semionovna? Dar, spune-mi te rog: cum ai aflat unde stau? întreba el, dar se vedea că ar fi vrut să-i spună cu totul altceva și că ar fi vrut să se uite în ochii ei liniștiți, limpezi și nu izbutea, parcă.

— Păi i-ăți daț ieri adresa Polinkăi.

— Polia? A, da... Polecika! Micuța aceea... sora dumitale? I-am dat adresa?

— Ați uitat?

— Nu... îmi amintesc...

— Eu am auzit de dumneavoastră chiar de la răposat, încă în ziua când... Numai că nu știam cum vă zice și nici el nu știa... Acum însă... când am aflat cum vă cheamă... am venit... și am întrebat: unde sade domnul Raskolnikov?... Nu știam ca și dumneavoastră sunteți subchiriaș... Rămîneți cu bine... Am sa-i spun Kațerinei Ivanovna...

Se simțea fericita că putea, în sfîrșit, sa plece; porni cu capul în pămînt, grăbită să străbată cât mai iute cei douăzeci de pași pînă la colțul străzii, unde trebuia s-o ia la dreapta, să dispară din văzul lor și, rămînînd singură, sa meargă iute, fără să se uite nici în dreaptă, nici în stînga, gîndindu-se, retrăind în minte și cumpănind fiecare cuvînt rostit, fiecare gest. Niciodată, niciodată în viața nu încercase ceva asemănător. O lume nouă răsărise pe neașteptate, nedeslușit, în sufletul ei. își aminti că Raskolnikov promisese să vina la dînsa azi, poate încă în dimineața aceea, poate chiar acum!

„Numai de n-ar veni astăzi! Fă, Doamne, să nu vina astăzi! șopti ea cu inima strînsă, implorînd cerul ca un copil speriat. Doamne! Să vină la mine... în odaia aceea... sa vada, o, Doamne!”

Și, firește, cufundată în gînduri, Soniă nu putea să observe că un necunoscut o urmărea cu grija, pas cu pas. O urmarea de când ieșise din gang, în momentul când tustrei se opriseră să mai schimbe doua vorbe pe trotuar, domnul acesta trecea pe lîngă ei și tresari mirat, prinzînd din înțîmplare vorbele Soniei: „Am întrebat: unde sade domnul Raskolnikov?” Trecătorul îi cerceta pe furiș, dar cu atenție, pe toți trei, mai ales pe Raskolnikov, căruia îi vorbea Soniă; apoi privi casa și și-o însemna în minte. Toate acestea le făcu într-o clipă, din mers, cât se poate de discret, apoi trecu mai departe, mergînd ceva mai încet, ca și cum ar fi așteptat pe cineva. Pe Sonia o aștepta; văzuse că cei trei își luau rămăs bun și că Sonia se îndrepta spre casa.

„Unde-o fi stînd? Am mai văzut-o undeva, se gîndea el, căutînd sa-și amintească chipul Soniei... Trebuie să aflu.”

La colțul străzii, el trecu drumul, se întoarse și văzu că Sonia merge pe urmele lui, pe același drum și că e atît de absorbita de gîndurile ei, încât nu vede nimic. După colț, eă coți pe aceeași strada pe care trebuia s-o apuce și el. O urma fără s-o piarda din ochi, dar mergînd pe celalalt trotuar; după vreo cincizeci de pași, trecu din nou strada pe partea pe care mergea Sonia, o ajunsese din urmă și merse în spatele ei, păstrînd distanța de cinci pași.

Era un bărbat de vreo cincizeci de ani, destul de înalt, trușes, cu umeri lați și cam rotunjiți, ceea ce îl făcea sa para adus de spate, îmbrăcat elegant și comod, avea o înfățișare impunătoare, de boier. Ținea în mînă un baston frumos, cu care izbea trotuarul la fiecare pas; mânușile erau impecabile. Obrazul lui, cu pomeții ieșiți, era destul de placut, iar după culoarea și

prospețimea pielii nu părea un locuitor al Petersburgului. Părul, încă des, blond-deschis, abia începuse a încărungi, iar barba deasă și lată, care cobora ca o lopata pe piept, era și mai blonda decât părul. Ochii albaștri aveau o privire rece, serioasă, fixă; buzele erau roșii. În toate amănuntele, acest bărbat se păstrase bine și părea mult mai tânăr decât era.

Când Sonia ajunsese în dreptul canalului, rămăseseră singuri pe trotuar. Tot uitîndu-se după dînsă, domnul își dadu seama că e distrată și absorbită de gîndurile ei. Ajunsa în fața casei în care locuia, Sonia intra în gang, iar el o urma, cam mirat. În curte fata o lua la dreapta, în colțul unde începea scara spre locuința ei. „Hm!” făcu boierul necunoscut, și începu să urce scara pe urmele ei. Abia atunci îl observa și ea. Fata urca la etajul doi, coti pe coridor, și suna la ușa cu numărul nouă, unde scria cu cretă: „Kăperrtăumov, croitor”. „Hm!” făcu iarăși necunoscutul, mirat de ciudata coincidența, și suna alături, la numărul opt. Cele două uși erau la șase pași una de cealaltă.

— Stați la Kapernaumov? întrebă el și rîse, uitîndu-se la ea. Mi-a dres o jiletca. Eu stau alături, la doamna Reslih, Gertruda Karlov-na. Ce potriveala!

Sonia îl privi cu atenție.

— Suntem vecini, urmă el cu deosebită voioșie. Sunt abia de trei zile în oraș. La revedere, sper să ne mai întîlnim.

Sonia nu răspunse; ușa se deschise și ea se strecura în casă. Se simțea rușinată și parca puțin speriată...

Tot drumul pînă la Porfiri Petrovici, Razumihin se arata neobișnuit de surescitat.

- Foarte bine, frate, repeta el de cîteva ori, și mă bucur! Ma bucur grozav!

„De ce te-i fi bucurînd?” se întrebă în gîndul lui Raskolnikov.

— Habar n-aveam că și tu amanetai la bătrînă. E... e mult de atunci? Adică, e mult de cînd ai fost la ea?

„Ce tembel naiv!”

— Cînd am fost? Raskolnikov se opri, cautînd să-și aducă aminte. Cu vreo trei zile înainte de moartea ei, mi se pare. De altfel, eu nu pot să răscumpăr obiectele acum, se grăbi el să adauge, ca și cum ar fi fost preocupat de obiectele lui, nu am decît o rubla de argint... din pricina acelui afurisit delir de ieri!

Apasă în chip deosebit pe cuvîntul „delir”.

— Da, da, firește, se grăbi să-i cînte în strună Razumihin. Deci asta te-a... impresionat atunci într-o oarecare măsură... Știi, și în delir tot vorbeai de inele și lanțisoare... Da, da firește... Acum e limpede, foarte limpede. „Așa, va să zică le-ă intrat în cap ideea asta! Și omul ăsta, care s-ar lasă răstignit pentru mine, se bucură ca s-a lamurit de ce pomeneam de inele în delir! Vorbele mele trebuie să fi întărit bănuiele... tuturor!”...

— O să-l găsim oare? întrebă el tare.

— Îl găsim, cum să nu-l găsim?! se grăbi să afirme Razumihin. Este un băiat simpatic, ai să vezi! E ca un urs, adică este și un om de lume, dar e și urs în unele privințe. Nu-i prost de fel, e deștept, da, chiar foarte deștept, dar are un fel al lui de a gîndi... E bănuitor, sceptic, cinic... îi place să tragă oamenii pe sfoară, adică, mai bine zis, îi place să păcălească lumea... Și, firește, se ține de metodele învechite, bazate pe probe materiale... dar își cunoaște, își cunoaște meseria... Anul trecut, a descoperit un caz, un asasinat, în care mai toate urmele fuseseră șterse! Și dorește grozav, grozav să te cunoască!

— De ce așa de grozav?

— Adică nu tocmai... vezi tu, în vremea din urma, de când te-ai îmbolnăvit, i-am vorbit des și mult despre tine... Și el a ascultat... și când a aflat că ai urmat dreptul și că nu poți sa-ți isprăvești studiile din motive materiale, a spus: „Ce păcat!” Și eu am tras concluzia... adică nu numai asta, dar toate la un loc. Ieri, Zametov... Asculta, Rodea, ăseară am fost beat, ți-am îndrugat vrute și nevrute pe când mergeam spre casă... și mă tem că tu ai luat prea în serios spusele mele...

— Ce anume? Că ei mă socotesc nebun? Poate că au dreptate, spuse Raskolnikov, zîmbind silit.

— Da, da... adică ce spun! Nu, nu!... Dar tot ce am spus... (și despre celelalte) toate au fost niște aiureli de om beat.

— Ce te tot scuzi? Mă plictisești! strigă Raskolnikov cu enervare exagerată. De altfel, se prefăcea într-o anumită măsură.

— Știu, știu, înțeleg. Fii sigur că te înțeleg. Mi-e și rușine să-ți spun...

— Dacă ți-e rușine, n-ai decât să taci!

Tăcură ămîndoi. Razumihin era în culmea fericirii și Raskolnikov se simțea dezgustat de această. îl nelinișteau și cele ce abia îi spusese Razumihin despre Porfiri Petrovici.

„Și în față ăstuia trebuie să mă prefac, gîndeă el, pălînd, și îi zvîcneă inima în piept. Să mă prefac cât mai natural. De fapt, ca să par natural ar fi să nu mă prefac deloc. Să mă străduiesc să nu mă prefac prea mult. Nu, și străduința ăsta mi-ar da un aer nenatural... La urma urmelor, cum o fi... vom vedea... și acum... e bine sau nu că mă duc acolo? Fluturile vine singur la flacăra. îmi bate inimă, ăstă-i prost.”

— În casa asta cenușie, zise Razumihin.

„Cel mai important lucru de știut este: a aflat sau nu Porfiri Petrovici că ăseară am fost la zgripturoaică ăceea în casă... și că am întrebat de sînge? Trebuie să aflu numaidecât, de la primul păs, cum intru, să ghicesc după mutră lui; altfel... altfel... să știu bine că mă dau de gol și tot am să aflu!”

— Știi ceva? îi spuse el deodată lui Razumihin, zîbind ștremgărește, îmi pare, frățioare, că de azi-dimineață ești într-o mare frămîntare. Așa-i?

— Frămîntare? Nu sunt cătuși de puțin frămîntat, tăgădui Razumihin.

— Ba da, frate, nu mă înșel. Uite, adineauri, ședeai pe scaun cum nu șezi niciodată, pe un capăt și tresăreai întruna. Ba săreai în sus fără nici o pricină, ba păreai supărat, ba mutra ta se făcea mai dulce ca mierea. Ai și roșit chiar; mai ales când ai fost invitat la masă, ai roșit grozav.

— Nu-i adevărat!... Ce tot îndrugi acolo?

— De ce te fisticești ca un școlar? Ptiu, drace, iar a roșit!

— Nu fi porc!

— Dar de ce te rușinezi? Romeo! Lasă, te spun eu azi undeva, hă-hă-hă! Ce-o să măi rîda mama... și încă cineva!...

— Stai, stai, ascultă, e foarte serios, e... dracu' știe ce, dacă e vorba pe așa! se zăpăci de-a binelea Razumihin, înghețînd de groază. Ce-ai să le spui? Eu, frate... Ah, ce porc ești!

— Un adevărat trandafir de primăvară! Ce bine-ți șade, dacă ai ști: un Romeo lung de doi metri! Și cât de spălat ești azi, ți-ai curățat și unghiile, nu-i așa? Când s-a mai pomenit una ca asta? Stai — te-ai și pomădat, Doamne, iartă-mă! la apleacă-te puțin!

— Porcule!!!

Raskolnikov rîdea atît de tare, încît părea că nici nu se măi poate stăpîni, și așa, rîzînd, intră în apartamentul lui Porfiri Petrovici. Dinăuntru se putea auzi că intraseră rîzînd și chicoteau în antreu; tocmai asta și dorea Raskolnikov.

— Nici o vorbă aici, sau... sau... te fac pilaf! îi șopti furios Razumihin, apucându-l de umăr.

Capitolul V

Dar Raskolnikov și intrase în odaie, cu aerul unui om care caută din răspuseri să-și țină rîsul și abia izbutește s-o facă. În urmă lui venea Razumihin, lung, stîngaci, rușinat la culme, cu obrazul răvășit de mînie și roșu ca un rac fiert. Mutra pe care o făcea și întreagă lui înfățișare erau într-adevăr destul de caraghioase în clipa aceea ca să îndreptățească rîsul lui Raskolnikov. Acesta, înainte de a fi prezentat, se înclină în față gazdei, care sta în mijlocul camerei și-l privea întrebător; își strînseră mână, și Raskolnikov părea să-și stăpînească cu greu buna dispoziție în timp ce se prezenta. Dar abia își luase un aer mai serios și îngăimase primele vorbe de prezentare când, ca din întîmplare, se uita din nou la Razumihin și nu se mai putu stăpîni: rîsul izbucni în cascade, cu atît mai nestăvilit, cu cît îl ținuse pînă atunci înăbușit. Expresia de furie turbată cu care Razumihin ascultase acest rîs „din toata inima” dădea scenei o aparență de sincera veselie și, mai ales, o făcea să pară cît se poate de firească. Și, ca dinadins, Razumihin îi spori efectul fără să vrea.

— Of! Diavolul astă! zbieră el, dînd mînios din mînă. Nimeri într-o măsuta rotunda, pe care se afla un pahar cu ceai neisprăvit. Măsuta și paharul se răsturnară cu zgomot.

— De ce să spargem lucrurile, domnilor? Facem pagubă statului! strigă Porfiri Petrovici, vesel.

Scenă se prezenta astfel: Raskolnikov rîdea atît, că își uită câteva clipe mână în mână gazdei, dar știa că n-ar fi părut firesc s-o lase mai mult și prinse momentul potrivit ca s-o retragă cît mai iute și mai natural. Razumihin, rușinat la culme de căderea măsuței și de paharul spart, privea, posomorit, cioburile: apoi ridică din umeri, se întoarse brusc la fereastră și ramase cu spatele la ei, uitîndu-se încruntat pe geam, fără să vada nimic. Porfiri Petrovici rîdea și el cu poftă, dar era vădit ca aștepta explicații. În colț, pe un scaun, ședea Zametov, care se sculase la intrarea musafirilor cu gura pînă la urechi, dar urmărea nedumerit și chiar bănuitor întreaga scenă și se uita, oarecum descumpănit, la Raskolnikov. Prezența neașteptată a lui Zametov îl impresiona neplăcut pe tânărul nostru.

„Trebuie să țin seama și de asta!” se gîndi el.

— Iertați-mă, vă rog, începu el, prefăcându-se a fi foarte rușinat. Razumihin...

— Vai de mine, îmi face plăcere. Ați intrat atît de plăcut... Apoi arătînd spre Razumihin: iar el, nici bună ziua nu mai vrea să dea?

— În adevăr, nu știu de ce s-a înfuriat pe mine. I-am spus pe drum că seamănă cu Romeo și... și i-am dovedit-o... altceva nimic.

— Porcule! strigă Razumihin fără să se întoarcă.

— Trebuie să fi avut motive serioase ca să se înfurie într-atât pentru o singură vorbuliță, spuse, rîzînd, Porfiri.

— Hei, tu, anchetatorul!... Lua-v-ar dracii pe toți! îl întrerupse Razumihin, apoi deodată izbucni în rîs și, cu obrazul vesel, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, se apropie de Porfiri Petrovici. Ei, gata cu prostiile! Să trecem la treabă: ăsta-i prietenul meu Rodion Romanovici Raskolnikov; în primul rînd, a auzit vorbindu-se mult despre tine și dorește să te cunoască; în al doilea rînd, are o mică treabă cu tine. A, Zametov! Prin ce întîmplare ești aici? Vă cunoașteți? De când?

„Ce-o mai fi și astă?” se întrebă, alarmat, Raskolnikov. Zametov păru încurcat, dar nu din cale-afara.

— Păi, ne-am cunoscut aseară, la tine, răspunse el cu nepăsare.

— Ce potrivire! închipuiește-ți, Porfiri, că săptămână trecută m-a rugat să ți-l prezint, dar văd că v-ați descurcat și fără mine... Ai tutun?

Porfiri Petrovici era îmbrăcat ca acasă, în halat, papuci scîlciați și rufărie foarte curată. Era un bărbat de vreo treizeci și cinci de ani, scund, gras, puțin borțos chiar; se purta ras, fără mustăți, fără favoriți, cu părul tuns scurt pe capul rotund și mare, cu o protuberanță spre ceafă. Fața plină, rotundă și cam cîrnă avea o culoare nesănătoasă, un galben-întunecat, dar era destul de vioaie și chiar vesela. La prima vedere, putea să pară chiar blajin, să nu fi avut ochii aceia apoși, cu licăriri neașteptate, adăpostiți după genele albicioase, care clipeau mereu, ca și cum Porfiri Petrovici ar fi făcut cuiva cu ochiul. Privirea aceasta era în stranie discordanță cu restul feței, care avea ceva femeiesc; de fapt, însă, expresia era mult mai serioasă decât părea la prima vedere.

Cum auzi că musafirul are „treabă” cu el, Porfiri Petrovici îl pofti de îndată să ia loc pe divan, se așeză și el în celalalt capăt și-și aținti cu mult interes ochii asupra lui, așteptînd să vadă ce are să-i spună; o asemenea atenție te face, îndeobște, să te simți stingherit, mai ales când nu cunoști destul de bine omul care te ascultă cu atîta curiozitate și mai ales când - după părerea ta - cele ce ai de spus nu sunt deloc la înălțimea atenției deosebite ce ți se da. Totuși, Raskolnikov lămuri pe scurt, în câteva cuvinte clare și bine legate, foarte deslușit, scopul vizitei sale și, mulțumit de el însuși, izbuti chiar să-l observe destul de bine pe Porfiri Petrovici. Acesta, la rîndul lui, nu-l slabea din ochi. Razumihin, care luase loc în fața lor, la aceeași masă, urmărea cu însuflețire și nerăbdare expunerea, uitîndu-se mereu când la unul, când la celalalt, ceea ce oarecum întrecea măsura.

„Idiotul!” îl înjură în gînd Raskolnikov.

— Trebuie să faci o declarație la poliție, zise cu un aer preocupat Porfiri, să scrii că, aflînd despre cutare și cutare întîmplare, adică despre acest asasinat, ceri să se aducă la cunoștința anchetatorului, căruia i s-a încredințat cazul, că obiectele cutare și cutare îți aparțin și că dorești să le răscumperi... sau să le... în sfîrșit, au să-ți spună ei ce trebuie să scrii...

— Tocmai astă e: în clipa de față, nu prea stau bine cu banii, spuse Raskolnikov, prefăcându-se că se rușinează, și nu pot nici măcar atîta lucru... Vedeți dumneavoastră, aș dori numai să anunț că obiectele astea sunt

ale mele și ca atunci când voi avea bani...

— N-are importanța, răspunse Porfiri Petrovici, ascultînd cu răceala explicațiile privitoare la starea financiară; de altfel, declarația mi-o poți adresa chiar mie, dacă vrei, în același sens, cum că, aflînd cutare și cutare fapt, declar că obiectele cutare sunt ale mele și vă rog...

— Pe hîrtie simplă, nu? îl întrerupse grăbit Raskolnikov, părănd că se interesează numai de latura bănească a chestiunii.

— O, pe cea mai simplă!

Și Porfiri Petrovici îl privi deodată, vădit ironic, printre gene, făcându-i parcă semn din ochi. De altfel, poate că lui Raskolnikov i s-a părut numai, fiindcă acestea s-au petrecut într-o clipita. Totuși, parcă a fost ceva. Raskolnikov ar fi putut să jure că Porfiri Petrovici i-a făcut cu ochiul, dracu' știe pentru ce.

„Știe!” îi fulgeră prin minte.

— Iertăți-mă că v-am deranjat pentru atîta lucru, urma el cam descumpănit. Obiectele mele nu valorează mai mult de cinci ruble, dar îmi sunt scumpe, fiind amintiri de la ființe dragi și, mărturisesc, când am aflat, m-am speriat grozav...

— De aceea ai sărit ca ars ieri, când Zosimov a spus că Porfiri cheamă la interogator pe toți debitorii bătrînei! se amesteca Razumihin cu vădită intenție.

Astă era prea mult. Raskolnikov nu se mai putu stăpîni și ochii lui negri îl fulgerară, scăpărînd de minie. Dar își reveni numaidecât.

— Mi se pare, frățioare, ca îți bați joc de mine? spuse el cu prefăcută enervare. Recunosc ca poate mă preocupă prea mult niște lucruri care-ți par ție fără nici o valoare; dar pentru atîta lucru nu mă poți socoti nici egoist, nici zgîrcit și apoi, în ochii mei, aceste doua obiecte nu sunt niște nimicuri. Ți-ăm mai spus ca ceasul de argint, care nu valorează mare lucru, este singurul obiect care mi-a rămas de la tata. Puteți sa rîdeți, dar a venit mama (se întoarse el deodată către Porfiri Petrovici) și dacă ăr afla (se întoarse iar iute către Razumihin, făcînd să-i tremure glasul), că ceasul s-a pierdut, îți jur că ăr fi disperata! De, așa-s femeile!

— Dar deloc! N-am spus-o în acest sens! Dimpotrivă! striga Razumihin, necăjit.

„E bine? Natural? N-ăm exagerat? se întrebă, neliniștit, Raskolnikov. Pentru ce am spus: Așa-s femeile!”

— A venit mama dumitale? se informa, cine știe pentru ce, Porfiri Petrovici.

— Da.

— Când?

— Aseară.

Porfiri Petrovici tăcu, pe gînduri.

— Obiectele dumitale nu puteau să se piarda în nici un caz, zise el liniștit și rece. Te așteptam de mult.

Și ca și cum nu ar fi spus nimic, împinse cu grijă scrumiera spre Razumihin, care arunca fără mila scrumul pe covor. Raskolnikov tresari. Porfiri Petrovici însă părea că nici nu se uită la el, îngrijorat de țigara lui Razumihin.

— Cu-um? L-ai așteptat? Dar știi că el amaneta acolo? strigă Razumihin.

— Cele doua obiecte care-ți aparțin - inelul și ceasul - s-au găsit la ea,

învelite într-o hîrtiuță pe care e scris cu creionul numele dumitale, precum și data când le-a primit...

— Ce strașnica memorie aveți!... zîmbi, cam stînjedit, Raskol-nikov, cautînd anume să-l privească drept în ochi; dar nu se putu stăpîni să nu adauge: Am spus-o fiindcă, probabil, au fost foarte mulți care au amanetat lucruri... așa că nu era ușor să-l ții minte pe fiecare... Și totuși, vi-i amintiți pe toți atît de precis și... și...

„Slab! Ce prostie! Pentru ce am adaugat asta?”

— Păi îi cunoaștem pe toți și dumneata ești singurul care încă n-ai binevoit să poțestești pe la noi, răspunse Porfiri cu o nuanță abia simțită de ironie.

— Nu prea am fost sănătos.

— Am auzit. Am auzit, de asemenea, că ai fost tare necăjit, nu știu de ce. Și acum mi se pare că ești cam palid.

— Nu sunt palid câtuși de puțin... dimpotrivă, sunt sănătos tun! răspunse brutal și furios Raskolnikov, schimbînd deodată tonul.

Furia clocotea în el și nu mai putea s-o înăbușe. „Și tocmai într-un moment de furie am să mă trădez! îi fulgeră prin minte. De ce mă torturează?...”

— Nu prea sănătos, se amestecă Razumihin. Auzi ce zice! Pînă mai ieri a zăcut în delir... Mă crezi, Porfiri? Ieri, abia se ținea pe picioare și n-am apucat, Zosimov și cu mine, să întoarcem o clipă spatele ca s-a și îmbrăcat, a șters-o pe ascuns de acasă și a rătăcit, dracu' știe pe unde, pînă la miezul nopții! Și ăsta absolut inconștient, în delir, îți închipui? Este un caz extraordinar!

— Cum? Absolut inconștient? Auzi dumneata! Porfiri clatină din cap ca o babă.

— Ei, fleacuri! Nu-l credeți! De altfel, sunt sigur că nu-l credeți! îi scăpă lui Raskolnikov într-un acces de mînie.

Dar Porfiri Petrovici păru că nu auzise aceste cuvinte ciudate.

— Dacă nu erai inconștient, ai fi plecat de-acasă? se înfierbîntă deodată Razumihin. Pentru ce ai ieșit din casa? Pentru ce?... Și de ce în ascuns? Recunoaște și tu că nu erai în toate mințile! Acum, când primejdia a trecut, ți-o pot spune deschis.

— Ieri m-au plictisit de moarte, se întoarse Raskolnikov spre Porfiri, cu un zîmbet obraznic și sfidator, și am fugit să-mi caut o locuință unde să nu mă mai găsească, ba am luat cu mine și o groaza de bani. Domnul Zametov i-a văzut. Ascultă, domnule Zametov, eram aseară în toate mințile sau deliram? Rezolvă dilema!

În clipa aceea l-ar fi sugrumat bucuros pe Zametov, a cărui tăcere și privire nu-i placeau deloc.

— După părerea mea, ai vorbit ca un om absolut conștient de ce spune, și chiar isteț, cu multa inteligență, numai că erai nervos din cale-afară, declară pe un ton sec Zametov.

— Nikodim Fomici mi-a spus azi, se amesteca Porfiri Petrovici, că v-a întîlnit ieri, foarte tîrziu, în locuința unui funcționar care a fost călcat de o trăsură...

— Chiar și asta! prinse firul Razumihin. Spune, nu te-ai purtat ca un nebun la funcționarul acela? Ultimii bani pe care îi avea i-a dat văduvei pentru înmormîntare! Dacă ai vrut s-o ajuți, puteai să-i dai cincisprezece, hai, douăzeci de ruble, să-ți fi lasat și ție măcar trei ruble; dar nu, i-ai trîntit toate

douăzeci și cinci!

— De unde știi, poate am găsit o comoara și nu ți-am spus nimic? Și de aceea am fost atât de generos ieri... Domnul Zametov știe că am găsit o comoara!... Mă scuzați, vă rog, spuse el lui Porfiri, cu buzele tremurânde, ca vă plictisim de o jumătate de ceas cu vorbăria asta mărunță. V-am obosit, nu?

— Văi de mine, dimpotrivă, dimpotrivă! Dacă ai ști cât de mult mă interesează persoana dumitale! Mă interesează să te văd și să te ascult... și, mărturisesc, sunt încântat că ai binevoit, în sfârșit, să vii la mine...

— Da-ne măcar un ceai! Mi s-a uscat gîtlejul! striga Razumihin.

— Minunată idee! Poate că și ceilalți ne țin companie? Dar... n-ai vrea să iei ceva mai substanțial înainte de ceai?

— Du-te odată!

Porfiri Petrovici ieși să comande ceaiul.

În capul lui Raskolnikov gîndurile se învălmășeau vijelios. Era grozav de iritat.

„Când te gîndești că nici măcar nu se ostenește să se prefacă! Dacă nu mă cunoști defel, ce te-a făcut să vorbești despre mine cu Nikodim Fomici? Prin urmare, nici nu mai vor să ascunda că mă urmăresc ca o haită de ciini! Mă scuipă în obraz! tremură el de furie. Hai, loviți-mă, dar nu vă mai jucați cu mine ca pisica cu șoarecele! Este nepoliticos din partea dumitale, Porfiri Petrovici; s-ar putea să nu-ți permit să te joci cu mine!... S-ar putea să mă scol și să-ți trîntesc de la obraz tot adevărul; atunci o să vedeți voi cât vă disprețuiesc!...” Răsufla greu. „Dar dacă mi se pare numai? Dacă nu e decât un miraj și greșesc, mă înfurii și, din lipsă de experiență, nu-mi pot juca rolul mîrșav? Poate că tot ce spun ei o spun fără nici o intenție? Cuvintele în sine sunt foarte obișnuite, dar ele sunt pline de subînțelesuri... Ar fi putut să spună toate acestea oricând și totuși e ceva... De ce a spus Porfiri Petrovici de-a dreptul ea, vorbind despre bătrînă? De ce Zămetov a adăugat isteț, cu multă inteligență? De ce-mi vorbesc pe acest ton? Da... tonul... Cum se face că lui Razumihin nu i se pare suspect? Acestui nătărău candid nu i se pare niciodată nimic suspect. Iăr mă apucă frigurile!... Mi-a făcut adineauri Porfiri cu ochiul sau mi s-a părut numai? Mi s-a nălucit, desigur; de ce să-mi fi făcut cu ochiul? Vor să mă ațîțe, să mă scoată din fire? Sau toate nu-s decât o nălucire — sau ei știu tot!... Pînă și Zametov a fost obraznic... Dar oare Zametov a fost într-adevăr obraznic? Și-a schimbat părerea în cursul nopții. Știam eu că are să-și schimbe părerea. Se poartă ca unul de-ai casei și totuși vine aici pentru întîia oară. Porfiri nu-l consideră un musafir, stă cu spatele la el. S-au înțeles! S-au înțeles pe socoteala mea! înainte de sosirea mea, au vorbit despre mine, asta-i sigur!... Or fi știind despre vizita mea la locuința bătrînei? Aș vrea să știu cât mai repede!... Când i-am spus adineauri că am fugit ca să-mi închiriez o locuință, s-a făcut nıznai, n-a ridicat mînușa... Bine am mai întors-o cu locuința: poate să-mi prinda bine mai tîrziu!... Deliram, și pace buna!... Ha-ha-ha! Știe tot ce s-a întîmplat aseară! Numai de venirea mamei n-a știut!... Auzi, zgripturoaica scria cu creionul pînă și data!... Nu, nu, n-ai să mă prinzi! Toate astea încă nu sunt fapte, sunt numai presupuneri! Mie să-mi dați fapte! Și nici vizita la locuința bătrînei nu este un fapt, se explică perfect prin delir; știu eu ce să le spun... Dar ei știu că am fost acolo? Nu plec pînă nu aflu! De ce am venit aici?... Faptul că sunt furios ar putea deveni o dovada împotriva mea. Ah, cât de irascibil am ajuns! Poate că totuși e

mai bine așa: îmi joc rolul de bolnav... Ei dibuiesc încă. Au să încerce să mă încurce. De ce am venit aici?"

Toate acestea îi trecură prin minte cu iuțea fulgerului.

Porfiri Petrovici se întoarse numaidecât. Părea brusc foarte bine dispus.

— De aseară, de la cheful tău, frate, capul meu... Și în întregime parcă mă simt deșurubat, începu el să-i spună lui Razumihin, cu un ton vesel pe care nu-l avusese până atunci.

— Ce-a mai fost? Aseară v-am părăsit când era discuția mai interesantă. Cine a învins?

— Nimeni, bineînțeles. Au ajuns la probleme eterne, au bătut cîmpii.

— Închipuiește-ți, Rodea, unde au ajuns ieri: dacă exista sau nu exista crimă. Ți-am spus că e mare încurcătura!

— Nimic extraordinar. Cea mai obișnuită problemă socială, răspunse distrat Raskolnikov.

— Problema n-a fost formulată astfel, observa Porfiri.

— Nu tocmai așa, ai dreptate, se învoi numaidecât Razumihin, înfierbîntîndu-se după obiceiul lui. Ascultă, Rodion, ascultă și da-ți și tu părerea. Țin foarte mult. Aseară m-au scos din sărite și te-am tot așteptat; le spuseseam că ai să vii... întii au pornit de la punctul de vedere al socialiștilor. E știută teoria lor: crima este protestul individului împotriva unei proaste orânduirii sociale, nimic mai mult, asta e tot; ei nu admit alte cauze!

— Nu-i adevărat! striga Porfiri Petrovici.

Părea tot mai însuflețit și rîdea mereu, uitîndu-se la Razumihin, ceea ce îl înfierbînta și mai mult pe acesta.

— Ei nu admit alte cauze! îl întrerupse Razumihin cu foc. Spun adevărul!... Uită-te în cărțile lor: întreaga vina o poartă „mediul” și nimic altceva! Asta este expresia lor preferată! De aici urmează concluzia că dacă societatea ar fi bine orânduită, crima ar dispărea, fiindcă, nemaexistînd motive de protest, toata lumea, într-o clipită, ar deveni sfînta. De fire nu se ține seama, firea este desconsiderată, ea n-are ce căuta! Teoriile lor nu admit o umanitate care se dezvoltă istoric, urmînd o cale vie și transformîndu-se pînă la urma de la sine, într-o societate bine organizată, ci, dimpotrivă, un sistem social izvorît din cine știe ce cap de matematician, care organizează umanitatea și o face într-o clipă să devină sfînta și lipsita de cusururi, fără să mai treacă prin nici un proces de transformare, fără să urmeze calea dezvoltării firești, vii, istorice! Și de aceea, ei, instinctiv, urăsc atît de mult istoria: „Istoria e numai monstruozitate și prostie”, zic ei, și pun totul pe seama prostiei! De aceea urăsc ei atît de mult procesul viu al vieții: ei nu au nevoie de suflete vii! Sufletul viu cere viață, nu vrea să se supună ca un automat, sufletul viu este suspicios, sufletul viu este retrograd! Pe cînd la ei, omul poate să miroasă a hoit, numai să fie suplu, ca de cauciuc - n-are suflet viu, n-are voința, e un suflet de rob și n-are să se răzvrătească! Pînă la urmă ei reduc totul la așezarea cărămizilor, la împărțirea coridoarelor și a odailor în falanster! Poftim: falansterul e gata; atîta doar că firea noastră încă nu-i coapta pentru falanster, ea vrea viață, ea nu și-ă desăvîrșit încă procesul viu și e încă prea devreme s-o înmormîntăm! Înarmat numai cu logica nu poți trece peste fire! Logica prevede trei cazuri, iar ele se numără cu milioanele! Să tai milioanele și să reduci totul numai la o problemă de confort! Ce soluție ușoară! E ispititor de limpede. Nici măcar nu-ți cere să gîndești! Toata taina vieții se reduce la

doua pagini!

— Ia priviți cum s-a aprins, cum îi turuie gura! Trebuie să-l ținem de mâini, rîse Porfiri. închipuiește-ți dumneata, se întoarce el către Raskolnikov, aseară a fost la fel, într-o singura odaie, pe șase voci, ba ne-a mai dat și puncte în prealabil, îți poți închipui ce a fost! Nu, frate, nu-i adevărat: „mediul” face mult în crimă; pot să-ți afirm acest lucru.

— Știu și eu ca înseamnă mult, dar spune-mi altceva: un bărbat de patruzeci de ani violează o fetiță de zece. Mediul l-a împins s-o facă?

— Dacă vrei, în sensul strict al termenului, poate ca și mediul, răspunse Porfiri cu mare seriozitate. Crima împotriva fetei poate fi foarte, foarte bine explicată cu ajutorul „mediului”.

Razumihin aproape că sări în aer de furie.

— Vrei să-ți argumentez imediat, zbiră el, că ai genele albe numai din cauză că biserica Ioan cel Mare are o înălțime de treizeci și cinci de stînjeni? Am să-ți argumentez limpede, exact, progresist, ba chiar cu o nuanță liberală! Mă prind! Pui rămășag?

— Primesc! Să auzim cum are să argumenteze!

— Se prefăce, diavolul! urlă Razumihin, sărind de la locul lui și dînd din mâini. Nu meriți să stea cineva de vorba cu tine! Dinadins vorbește așa, tu nu-l cunoști încă, Rodion! Și aseară le-a ținut parte numai ca să ne zăpăcească pe toți. Ce n-a spus el ieri, Doamne! Și ei nu mai puteau de bucurie!... O, el o poate ține așa două săptămîni în șir. Anul trecut ne-a convins, nu știu pentru ce, că vrea să se călugărească: două luni a ținut-o una și bună! Acum, nu demult, i-a venit ideea să ne încredințeze că se însoară, că totul e gata pentru nuntă. Ba și-a făcut chiar haine noi. Am început să-l felicităm. Și când colo, nici tu mireasă, nici tu nimic: pură fantezie!

— Nu-i adevărat! Hainele mi le-am făcut mai înainte. Tocmai din pricina lor mi-a venit ideea să vă duc de nas.

— Chiar atât de prefăcut sunteți? întreba Raskolnikov nepăsător.

— Credeai că nu? Așteaptă numai, am să te duc de nas și pe dumneata, ha-ha-ha! Nu, să vezi, să-ți spun tot adevărul: în legătură cu aceste probleme, crime, medii, fete, mi-am adus aminte chiar acum - de altfel, m-a interesat întotdeauna - un articol semnat de dumneata: Despre crima... așa mi se pare, am uitat titlul, nu mi-l mai amintesc exact. Acum două luni am avut plăcerea să-l citesc în *Cuvînt periodic*.

— Articolul meu? în *Cuvînt periodic*? întreba, uluit, Raskolnikov. într-adevar, acum o jumătate de an, când am părăsit facultatea, am scris un articol; era în legătură cu o carte; dar l-am dus atunci la ziarul *Cuvînt săptămînăl* nu la *Cuvînt periodic*.

— Și totuși acolo a nimerit.

— Pai da, *Cuvînt săptămînăl* a încetat să apără, tocmai de aceea n-au publicat articolul...

— Așa este; dar, încetîndu-și apariția, *Cuvînt săptămînăl* s-a unit cu *Cuvînt periodic* și de aceea articolul dumitale a fost publicat acum două luni în *Cuvînt periodic*. Dumneata n-ai știut?

Raskolnikov într-adevăr nu știa nimic.

— Pai atunci le poți cere banii pentru articol! Ce om ciudat! Trăiești atât de retras, că nu știi nici măcar lucrurile care te privesc direct.

— Așa este.

— Bravo, Rodka! Și nici eu n-am știut nimic! strigă Razumihin. Chiar azi am să dau o fugă la bibliotecă să cer numărul. Acum două luni zici? Din ce dată? Nu-i nimic, îl găsesc eu! Auzi, ce poveste! Și nici nu spune!

— Dar cum ați știut că este articolul meu? Era semnat cu o singura literă.

— Am aflat întâmplător, acum câteva zile, de la un redactor pe care-l cunosc... Mă interesase foarte mult articolul.

— Pe cât îmi amintesc, analizăm stărea psihologică a criminalului în timp ce săvârșește crima.

— Da, și afirmai că ucigașul se afla întotdeauna într-o stare morbidă când săvârșește actul criminal. Foarte, foarte original, dar... pe mine, de fapt nu m-a interesat aceasta latură a articolului dumitale, ci o anumită idee strecurată la sfîrșitul lui, o idee pe care, din păcate, ai schițat-o numai foarte vag... într-un cuvînt, dacă-ți amintești, lasai să se înțeleagă că sunt unii oameni pe lume care ar putea... sau, mai bine zis, care ar avea tot dreptul să comită fel de fel de nelegiuiri și crime, fără să țină seama de legi.

Această denaturare silita și premeditata a ideii îl făcu pe Raskolnikov să zîmbească.

— Cum? Ce? Dreptul la crimă? Și nu pentru că „l-ar copleși mediul”? întrebă, aproape speriat, Razumihin. ^

— Nu, nu din pricina asta, răspunse Porfiri. În articolul dumnealui oamenii se împart în „obișnuiți” și „deosebiți”. Oamenii obișnuiți trebuie să se supună legilor și nu au dreptul să le calce pentru că, vedeți dumneavoastră, ei sunt oameni obișnuiți. Iar cei „deosebiți” au dreptul să comită crime și să calce orice lege, tocmai pentru că ei sunt oameni „deosebiți”. Așa spune articolul dumitale, dacă nu mă înșel?

— Cum asta? Nu se poate! mormăi, nedumerit, Razumihin. Raskolnikov zîmbi din nou. Înțelese numaidecât despre ce era vorba și unde voiau să-l împingă; își aducea aminte perfect de articolul lui. Și hotărî să accepte provocarea.

— De fapt, articolul meu nu spune asta, începui eu cu simplitate și modestie. Recunosc că ați redat aproape exact ideea mea, dacă doriți, chiar foarte exact... (roști ultimele cuvinte cu oarecare plăcere). Singura diferență este că nu afirm deloc că oamenii deosebiți trebuie neapărat să comită tot soiul de nelegiuiri, după cum ați spus dumneavoastră. Cred că un astfel de articol nici nu ar fi publicat în presă. Am lasat numai să se înțeleagă că un om „deosebit” ar avea dreptul... nu oficial, ci de la sine putere, ar avea dreptul să permită conștiinței sale să treacă... peste unele piedici, și asta numai când realizarea ideii lui (care uneori ar putea fi salvatoare pentru omenire) ar cere acest lucru. Ați binevoit să spuneți că articolul meu nu este clar; sunt gata să vi-l lamuresc, pe cât cu putință. Poate că nu greșesc, presupunînd că tocmai asta este dorința dumneavoastră. După părerea mea, dacă descoperirile lui Kepler sau Newton, din pricina unor împrejurări, nu ar fi putut să ajungă la cunoștința oamenilor decît jertfindu-se viața unui om, a zece, a o sută și chiar a mai multora, care ar întîrziă aceste descoperiri sau ar fi piedici în calea lor, atunci Newton ar fi avut tot dreptul sau chiar datoria... să-i înlătorească pe acești zece sau chiar o sută de oameni, ca să aducă descoperirea lui la cunoștința lumii. De aici nu rezultă că Newton ar fi avut dreptul să ucidă pe cine i s-ar fi năzărit, sau să fure în fiecare zi la piață. În cursul articolului meu am dezvoltat, pe cât îmi amintesc, ideea că... legiuitorii și mării conducători ai

omenirii, începînd din timpurile străvechi și con-tinuînd cu Licurgii, Solonii, Mahomezii, Napoleonii etc, toți, fără nici o excepție, au fost niște criminali, dacă n-ar fi decât prin faptul ca, făcînd legi noi, le-au călcat pe cele vechi, respectate cu sfințenie de societate, moștenite din moși-strămoși; și, desigur, ei nu se dadeau înapoi de la vărsări de sînge (uneori cu desăvîrșire nevinovat și vărsat cu vitejie pentru legile cele vechi), dacă acest lucru le putea fi de folos. Trebuie sa ținem seama de faptul ca mai toți acești mari conducători și binefăcători ai omenirii au făcut să curgă sîngele cu nemiluita. De unde trag concluzia că nu numai oamenii mari, dar toți cei care se înalță câtuși de puțin deasupra nivelului obișnuit, cei care sunt în stare să spună ceva nou, trebuie să fie neapărat, prin însăși firea lor, niște criminali - mai mult sau mai puțin, bineînțeles. Altminteri ei n-ar putea șa se ridice deasupra celorlalți; iar să rămînă la nivelul celorlalți, astă desigur ei nu pot să admită, fiindcă nu le permite însuși felul în care sunt alcătuiți și, după părerea mea, e chiar de datoria lor să nu admită. într-un cuvînt, după cum vedeți, pînă aici nimic nou în articolul meu. Aceste lucruri au fost spuse și scrise de mii de ori. Cât despre împărțirea oamenilor în obișnuiți și deosebiți, pe care o fac, recunosc că este cam arbitrară, de aceea nici n-am insistat asupra cifrelor exacte. Eu cred însă în ideea mea, și anume că oamenii, prin însăși legea firii, se împart în general în doua categorii: în inferiori (oameni obișnuiți), material uman care servește numai la procreare, și în oameni în adevăratul înțeles al cuvîntului, cei care au darul sau talentul de a spune în mediul lor un cuvînt nou. Firește, se pot face subdiviziuni la infinit, dar trăsăturile acestor doua categorii sunt destul de caracteristice: oamenii care fac parte din prima, adică materialul uman, oamenii în genere, sunt prin firea lor conservatori, cumpătați, trăiesc în ascultare și le place sa se supună. După părerea mea, ei sunt chiar datori să fie supuși, pentru că asta este menirea lor, și aici nu este absolut nimic înjositor pentru ei. Oamenii care fac parte din cea de-a doua - călca legile %au sunt înclinați, prin firea lor, sa le calce. Crimele acestor oameni sunt, firește, relative și de diferite grade; cei mai mulți cer, șub diverse forme, distrugerea lucrurilor de azi în numele binelui de mâine. Și dacă un astfel de om, pentru ideea lui, ar trebui să verse sînge, să treacă peste cadavre, conștiința lui, după părerea mea, ar trebui să-i poată permite s-o facă, proporțional, firește, cu ideea, cu amploarea ei - va rog să notați asta. în articolul meu am vorbit despre dreptul lor la crima numai în acest sens. (Daca va amintiți, am pornit de la o problemă juridică.) De altminteri, nu trebuie sa ne alarmam: masa aproape niciodată nu le recunoaște acest drept, îi spînzură, îi pedepsește (mai mult sau mai puțin) și, prin asta, își îndeplinește cu perfecta dreptate menirea conservatoare, ceea ce nu împiedica apoi ca, în generațiile următoare, aceeași masă șă-i așeze pe cei șpînzurați pe un pedestal și să-i preamărească (mai mult sau mîi puțin). Oamenii din prima categorie sunt totdeauna stapînii prezentului, cei din a doua - stapînii viitorului. Cei dintii conserva lumea și o înmulțesc numeric; cei din a doua categorie o împing înainte și o duc spre un țel. Și unii și alții au absolut același drept la existența, într-un cuvînt, toți au aceleași drepturi și - *vive la guerre eternelle* pînă la Noul Ierusalim, firește!

— Deci crezi totuși în Noul Ierusalim?

— Cred, răspunse cu tărie Rășkolnikov; spunînd acest cuvînt, și în tot cursul lungii șale tirade, își ținea ochii ațintiți într-un anume punct de pe covor.

- Și... în Dumnezeu crezi? Iartă-mi aceasta curiozitate.
- Cred, repetă Raskolnikov, ridicându-și ochii către Porfiri Petrovici.
- Și... în învierea lui Lazăr crezi?
- Cred... cred. Dar de ce va interesează?
- Crezi literalmente?
- Literalmente.
- Așa... eram curios să știu. Scuză-mă, te rog. Dar, da-mi voie, urmă el, revenind la discuțiile de mai înainte, oamenii aceștia nu sunt totdeauna trași la răspundere, unii, dimpotrivă...
- Triumfă în cursul vieții? O, da, unii își ating țelul în cursul vieții și atunci...
- Atunci trag pe alții la răspundere?
- Dacă este nevoie, și, la drept vorbind, asta se întâmplă de cele mai multe ori. În general, observația dumneavoastră este foarte subtilă.
- Mulțumesc. Dar spune-mi: cum să-i deosebim pe oamenii aceștia deosebiți de cei obișnuiți? Au un semn din naștere? Cred că ar trebui mai multă precizie, cum s-ar zice, o mai vădită diferențiere exterioară; iartă aceasta grija firească a unui om practic și loial, dar nu s-ar putea să le dam, de pilda, haine deosebite sau poate vreo insignă specială?... întrucât, trebuie să recunoști că dacă s-ar întâmpla vreo încurcătură, dacă unuia dintr-o categorie i s-ar năzări că aparține celeilalte categorii și ăi începe să „înlature toate piedicile", după cum te-ai exprimat foarte fericit, atunci...
- O, asta se întâmplă destul de des! Aceasta observație este și mai subtilă decât cea precedentă.
- Mulțumesc...
- N-aveți pentru ce; trebuie însă să țineți seama că aceasta greșeala este cu puțința numai din partea oamenilor din prima categorie, pe care am denumit-o, poate nu prea reușit, a oamenilor „obișnuiți". În pofida înclinației înnăscute pentru ascultare, mulți dintre ei, printr-un joc al naturii, chiar dacă ar fi niște dobitoci, se complac în a se crede oameni înaintați, meniți sa „distrugă" vechile rânduieli, se cred chemați să spună „cuvântul nou", și ăsta absolut sincer. Cât despre adevărații inovatori, pe ei adeseori nici nu-i observa sau îi disprețuiesc ca fiind înapoiați și purtători ăi unor idei înjositoare pentru umanitate. După părerea mea, însă, ăsta nu este o primejdie prea mare și, în adevăr, nu prea aveți motiv să vă alarmați, fiindcă ei nu merg niciodată prea departe. Firește, ar putea fi bătuți cu vergile, din când în când, ca pedeapsă că au greșit și ca să fie puși la locul lor, dar atâta tot; și nici măcar n-au nevoie de unul care să execute sentința, fiindcă se flagelează ei singuri, căci sunt oameni foarte morali; uneori își fac acest serviciu unii altora, iar altele se biciuiesc cu propria lor mână... Se pocăiesc în public -ceea ce este frumos și o pilda înălțătoare; într-un cuvânt, nu aveți nici un motiv să vă neliniștiți din pricina lor... Există o anumită lege în această privință.
- Ei, măcar sub acest raport m-ai liniștit puțin; dar mai e un lucru care mă îngrijorează; spune-mi, te rog, acești oameni care au dreptul să-i taie pe alții, oamenii „deosebiți", se nasc în număr mare? Firește, eu sunt gata să mă înclin în fața lor, totuși, dacă sunt foarte mulți, trebuie să admiți ca e oarecum înspăimântător, nu-i așa?
- O, nu va alarmați nici în aceasta privință, urmă pe același ton Raskolnikov. În general, oamenii înzestrați cu idei noi, sau măcar capabili să

spună cât de cât ceva nou se nasc într-un număr nespus de restrîns, uimitor de restrîns chiar. Este limpede că ordinea apariției acestor oameni, trebuie să fie foarte strict determinată de o lege a naturii. Firește, aceasta lege astăzi nu ne este cunoscută, dar sunt încredințat ca exista și că, odată și odată, va putea fi cunoscută. Masa uriașă de oameni, materialul uman, exista numai că, în cele din urmă, printr-un lung și misterios proces de încrucișări între diferitele neamuri și rase, să facă efortul să dea naștere, în sfîrșit, fie și în proporție de unul la mie, unui om independent. Oameni cu o independență mai largă se nasc poate unul la zece mii (vorbesc aproximativ, pentru ilustrare). Oameni și mai independenți - unul la o sută de mii. Genii se nasc unul la cîteva milioane, iar marile genii, care schimbă fața lumii, nu se nasc, poate, decît după trecerea a mii și mii de milioane de oameni pe pămînt. Pe scurt, n-am avut ocazia să mă uit în retorta în care se petrec toate acestea. Dar, desigur, exista, și trebuie să existe, o lege anume, și nu poate fi vorba de întîmplare.

— Dar ce faceți voi, va arde de gluma! striga, în sfîrșit, Razumihin. Vă duceți de nas reciproc? Priviți-i cum își bat joc unul de altul! Vorbești serios, Rodea?

Raskolnikov își ridică obrazul palid și trist și nu-i răspunse nimic. Alături de acest obraz calm și întristat, îi păru ciudat lui Razumihin tonul vădit sarcastic, insolent, sfidator și nepoliticos al lui Porfiri...

— Ei, frate, dacă vorbești serios, atunci... Firește, ai dreptate, spunînd ca teoria asta nu e nouă și seamănă cu acelea pe care le-am citit și auzit de o mie de ori; dar partea într-adevăr originală și care, spre groaza mea, îți aparține într-adevăr numai ție, este ca totuși admiți vărsarea de sînge. Admiți - iartă-mă, cu un fel de fanatism... ca, în unele cazuri, conștiința să dea omului dezlegarea de a ucide. Asta este ideea principală a articolului tau. Dar dezlegarea aceasta de a ucide, data de conștiința, este - după părerea mea - mult mai îngrozitoare decît o autorizație oficială, legală de a varsa sînge...

— Absolut just, mult mai îngrozitoare, interveni Porfiri.

— Nu, eu cred că te-ai exprimat greșit! N-ai vrut să spui asta. Am să-ți citesc articolul... Te-ai înfierbîntat! Tu nu poți să gîndești astfel... Am să citesc neapărat.

— Articolul meu nu conține nimic din toate acestea, acolo abia am atins aceasta chestiune, spuse Raskolnikov.

Porfiri nu-și găsea astîmpăr.

— Așa, așa, acum aproape înțeleg felul dumitale de a privi crima, dar... iartă-mi insistența (prea te plictisesc, zău, mă simt chiar prost), vezi dumneata: adineauri m-ai liniștit în privința greșelilor ce s-ar putea produce în cazul cînd cele două categorii s-ar încurca, dar... pe mine mă preocupă diverse cazuri concrete! Ce se întîmplă, de pilda, dacă un bărbat, sau un tânăr oarecare își închipuie că este un Licurg sau un Măhomed (în devenire, bineînțeles) și începe să înlature piedicile... Am în față mea o campanie lungă, își va zice el; pentru această Campanie am nevoie de bani... și se apucă să-și procure mijloace pentru ea... înțelegi cum?

La aceste vorbe, Zametov, în colțul lui, pufni disprețuitor în semn de aprobare. Raskolnikov nici nu-și ridică ochii.

— Trebuie să recunosc, răspunse el liniștit, că astfel de cazuri într-adevăr s-ar putea întîmpla. Oamenii proști, și mai ales vanitoșii, trebuie să se prinda

în această undiță; mai cu seama tineretul.

— Vezi? Și atunci?

— Atunci, ce? zîmbi Raskolnikov. Eu nu am nici o vina. Așa este și așa va fi. Uitați-va, el, de pilda (și-l arătă cu capul pe Razumihin), îmi reproșă adineauri ca eu admit vărsarea de sînge. Ei, și? Nu-i societatea destul de bine apărută prin deportări, închisori, anchetatori, ocne? Și atunci, de ce sa ne alarmăm? Prindeți hoțul...

— Și dacă punem mîna pe el?

— Să-i fie de bine.

— E logic. Bine, și conștiința lui?

— Ce va pasă de ea?

— Totuși din spirit de umanitate.

— Cine are conștiința sa suferi, dacă devine conștient de greșeala lui.

Asta-i va fi pedeapsa — în afara de ocna, bineînțeles.

— Dar oamenii cu adevărat geniali, întrebă Razumihin, încrun-tîndu-se, acei care au dreptul să ucidă, nu trebuie să sufere defel, nici pentru sîngele pe care l-au vărsat?

— Ce rost are cuvîntul: trebuie? Nu este vorba nici de permisiune, nici de interdicție. N-au decît sa sufere, dacă le este mila de victimă... Suferință și durerea sunt totdeauna legate de o conștiința largă și de o inimă adînc simțitoare. Oamenii cu adevărat mari cred că trebuie să se simtă foarte triști pe pămînt, adaugă el deodată visător, pe alt ton decît cel de pînă atunci.

Ridică ochii, se uită gînditor la cei de față, zîmbi și-și lua șapca. Era mult prea liniștit în comparație cu felul în care intrase adineauri și simțea acest lucru. Toată lumea se ridică.

— Ei, ai să mă înjuri ori nu, ai să te superi ori nu, dar tot nu mă pot ține, spuse Porfiri Petrovici, da-mi voie să-ți mai pun o mica întrebare (prea te obosesc), n-aș vrea decît să-ți expun o mică idee, și numai așa, ca să nu uit...

— Bine, expuneți-vă mică idee. Raskolnikov sta în fața lui în așteptare, serios și palid.

— Vezi dumneata... nu știu, cum să mă exprim mai bine... ideea mea e cam poznașă... psihologică... în timpul când ai scris articolușul acela, nu se poate - cred eu, he-he! - să nu te fi considerat -măcar cât de cât - unul dintre acei oameni „deosebiți”, un om care rostește cuvîntul nou, în sensul dimitale adică... Nu-i așa?

— Se prea poate, răspunse cu dispreț Raskolnikov. Razumihin făcu o mișcare.

— Dar dacă-i așa, atunci te-ai putea hotărî oare - în virtutea cine știe căror insuccese, greutăți sau pentru a contribui la binele întregii omeniri - să treci peste acest obstacol... de pilda sa omori sau să jefuiești pe cineva?...

Și Porfiri parcă îi făcu din nou cu ochiul stîng, rîzînd tăcut, întocmai cum făcuse mai adineauri.

— Chiar dacă aș trece, fără îndoiala, nu v-aș spune nimic, îl sfida Raskolnikov cu dispreț și trufie.

— Pe mine mă interesează numai în principiu, am întrebat ca să pătrund mai bine înțelesul articolului dimitale...

„Ah, ce cusută cu ață albă este viclenia lui”, gîndi Raskolnikov, dezgustat.

— Dați-mi voie să vă atrag atenția, răspunse el pe un ton sec, ca nu mă consider nici un Măhomed, nici un Napoleon... sau un alt personaj de acest

fel, și prin urmare, nu vă pot da o lamurire satisfăcătoare asupra felului cum aş proceda.

— Vai de mine, dar cine la noi în Rusia nu se consideră azi un Napoleon?! spuse deodată, cu o neplăcută familiaritate, Porfiri.

De data asta pînă și intonația glasului trăda un gînd ascuns.

— Oare nu cumva un Napoleon în devenire a dat-o gata săptămână trecută și pe Aleonă Ivanovna a noastră? făcu deodată, din ungherul lui, Zametov.

Raskolnikov tăcea, uitîndu-se atent și dîrz la Porfiri. Razumihin se încruntă, supărat. Și înainte i se păruse ca aceasta discuție ascunde ceva. Își roti furios privirile asupra lor. O clipă domni o tăcere apăsătoare. Raskolnikov se întoarse să plece.

— Pleci? întrebă amabil Porfiri, întinzîndu-i cât se poate de prietenos mână. Mi-a făcut mare, mare plăcere să te cunosc. Cât despre rugămintea duminică, să n-ai nici o grija. Scrie așa cum ți-am spus. Ar fi bine să mai treci pe la mine... zilele astea... fie și mâine. Am să fiu singur pe la unsprezece. O să aranjăm tot... și mai ștăm de vorbă... Dumneata ai fost acolo printre ultimii, poate ca ne-ai putea spune ceva... adaugă el cu aerul cel mai blajin.

— Doriți să-mi luați interogatoriul în mod oficial, după toate regulile? întrebă tăios Raskolnikov.

— Dar pentru ce? Nu-i vorba deocamdată de așa ceva. Nu m-ai înțeles. Vezi dumneata, nu vreau să scap nici o ocazie... și am stat de vorbă cu toți acei care amanetau la ea... unora le-am luat declarații... dumneata ești ultimul. Da, propoz! striga el, bucuros deodată. Ce bine că mi-am adus aminte! (Și se întoarse către Razumihin). Mi-ai spart urechile cu Mikolașka acela... ei bine (se răsuci el din nou către Raskolnikov), sunt convins că băiatul e curat ca lacrima, dar ce să-i faci, a trebuit să-l necăjim și pe el, și pe Mitka... lata despre ce-i vorba, unde-i buba: suind scara în ziua aceea... da-mi voie: ai venit pe la opt?

— Da, răspunse Raskolnikov, simțind cu neplăcere în aceeași clipă că ar fi putut să nu răspunda.

— Ei bine, suind scara pe la oră opt, n-ai văzut dumneata la etajul întâi, într-o locuință cu ușile deschise — dacă-ți amintești — doi zugravi, sau măcar pe unul dintre ei? Zugrăveau acolo, nu i-ai văzut? Este de mare, mare importanță pentru ei!...

— Zugravi? Nu, nu i-ăm văzut... zise Raskolnikov încet, căutînd parcă să-și amintească, și, în aceeași clipă, încordîndu-și întreaga ființă într-o tensiune chinuitoare, ca să nu-i scape nimic și să ghicească cât mai repede unde eră capcana... Nu, n-am văzut și nici n-am observat ca vreun apartament să fi fost deschis... dar la etajul trei (în sfîrșit, înțelese unde era capcana și triumfa), îmi amintesc că se mută un funcționar... din apartamentul care e pe același palier cu Aleonă Ivanovna... da, da, îmi amintesc limpede... soldații tocmai scoteau un divan și m-au înghesuit în perete... cât despre zugravi, nu, nu-mi amintesc să-i fi văzut... și pare-mi-se că nici vreo locuință deschisă nu eră. Nu, nu eră...

— Ce tot îndrugi! strigă deodată Razumihin, ca și cum s-ar fi dezmeticit și și-ar fi dat seama despre ce era vorba. Zugravii au lucrat în ziua asasinatului, iar el a fost acolo cu trei zile înainte! Ce tot întrebi?

— Ptiu! Le-am încurcat! se plesni cu palma peste frunte Porfiri. Dracu' sa mă ia, m-am zăpăcit rău cu chestia asta! spuse el drept scuză lui Raskolnikov.

Este atât de important să aflu dacă i-a văzut cineva pe la ora opt în locuința aceea, încât fără să mă gîndesc, am crezut că dumneata mi-ai putea spune ceva... am încurcat zilele!

— Trebuie să fii mai atent! spuse Razumihin, supărat. Ultimele cuvinte fură rostite în antreu. Porfiri Petrovici îi însoți cu multă amabilitate pînă la ușă. Cei doi ieșiră în strada, întunecați și ursuzi; făcură cîțiva pași fără să scoată o vorbă. Raskolnikov răsufă din adîncul plămînilor...

Capitolul VI

— Nu cred! Nu pot să cred! repeta Razumihin, uluit, căutînd din răsputeri să răstoarne argumentele lui Raskolnikov. Se apropiau de hotelul lui Bakaleev, unde Pulheria Aleksandrovna și Dunia îi așteptau de mult.

În focul discuției, Razumihin se oprea întruna în mijlocul drumului, tulburat și emoționat și de faptul că pentru întîia oară vorbeau deschis despre asta.

— Nu crede!... răspundea Raskolnikov, zîmbind rece și nepăsător. Tu, după cum ți-e obiceiul, n-ai observat nimic, dar eu am cîntărit fiecare cuvînt.

— Ești bănuitor, de aceea ai cîntărit... Hm... într-adevăr, recunosc că tonul lui Porfiri a fost destul de ciudat și, mai ales, ticălosul acela de Zametov!... Ai dreptate, avea ceva, dar de ce? De ce?

— S-a răzgîndit peste noapte.

— Dar dimpotrivă, dimpotrivă! Dacă ăi fi avut ideea asta absurda s-ar fi străduit pe cât era cu putință să nu ărate acest lucru, să-și ascunda cărțile ca să te prinda pe urmă... Pe cînd așa, s-a purtat cu neobrăzare și fără tact.

— Dacă ăi fi avut fapte, fapte reale, sau măcar vreo bănuială întemeiată, atunci într-adevăr, ar fi încercat să-și ăscunda jocul în speranță că va obține și alte probe (cred că de mult ar fi făcut o percheziție la minel!). Dar ei nu au fapte, nici un fapt concret, toate-s din imaginație, numai presupuneri și ipoteze neîntemeiate pe nimic real, de aceea încearcă să zăpăcească prin obrăznicie. Poate că este furios tocmai fiindcă n-are fapte concrete și l-a luat gura pe dinainte de necaz. Poate însă ăre vreo intenție anumită... Păre un om inteligent... Poate voia să mă sperie, prefăcându-se că știe... Are și el metodele lui psihologice, frate... Dar mi-e scîrbă să explic toate astea. Să le lasăm!

— Și e jignitor, jignitor! Eu te înțeleg! Dar... fiindcă tot am început să vorbim deschis (și e foarte bine că am început, în sfîrșit, să vorbim deschis — mă bucură!), trebuie să-ți mărturisesc că am văzut de mult că au aceasta idee; bineînțeles, abia schițată, dar și așa, umbra asta de bănuială, cum de le-a venit în minte? Cum au îndrăznit? Unde, unde ăe ascund rădăcinile? Dacă ai ști ce furie m-ă cuprins! Gîndește-te nuniăi: un student sărac, cu sufletul strivit de mizerie și ipohondrie, în ajunul unei boli grave, pe care poate o și purta în el (baga bine de seamă!), bănuitor, orgolios, conștient de valoarea lui, și care timp de șase luni a stat închis în casă, fără să vada pe nimeni, îmbrăcăt în zdrențe, cu cizme fără tălpi, stă în fața unor nenorociți de comisari de poliție și le îndura batjocură; apoi datoria aceea neașteptată ce-i cade pe cap, polița cu termenul depășit, a cărei achitare o cere consilierul de curte Cebarov,

mirosul de vopsea rînceda, treizeci de grade Raumur de căldură, aerul închis, o droaie de oameni, conversația despre asasinarea persoanei pe care o vizitase în ajun, și toate acestea pe stomacul gol! Cum să nu leșine! Și pe asta întemeiază ei totul! De aici pornesc. Lua-i-ar dracu'! Îmi dau seama că e supărător, dar sa fi fost în locul tău, Rodka, le-aș fi rîs în nas sau și mai bine: i-aș fi scuipat pe toți în obraz și aș fi împărțit la stînga și la dreapta vreo douăzeci de palme serioase, așa cum se cuvine, și aș fi isprăvit povestea. Da-i dracului! Curaj! Mai mare rușinea!

„Ce bine a expus el toate acestea”, se gîndi Raskolnikov.

— Să-i dau dracului? Și mâine - poftim iarăși la interogator! zise el cu amărăciune. Sa mă înjosesc, să le dau explicații? Și așa îmi pare rău că ieri, la tractir, m-am înjosit primind să stau de vorbă cu Zametov...

— La naiba! Mă duc eu singur la Porfiri! Și am să-l descos, că pe o ruda; trebuie să-mi spună tot, pînă la rădacină. Cât despre Zămetov...

„în sfîrșit, ă înțeles!” se gîndi Raskolnikov.

— Stai! striga Razumihin, apucându-l deodată de umăr. Stai! Te înșeli! Îmi dau seama: te înșeli! Ce capcană vezi tu în asta? Spui că întrebarea cu privire la zugrăvi era o capcană? Ia gîndește-te bine: să fi fost tu acela, erai tu prost să spui că ai văzut pe cineva lucrînd în locuința aceea... că i-ai văzut pe lucrători? Dimpotrivă: n-ai văzut nimic, chiar dacă i-ai fi văzut! Cine ar mărturisi împotrivă lui însuși?

— Dacă aș fi făcut eu acel lucru, aș fi spus neapărat că i-am văzut pe lucrători și locuința aceea, urmă fără chef și cu vădit dezgust Raskolnikov.

— Dar de ce să vorbești împotriva ta însuși?

— Pentru că numai mujicul sau un om cu totul lipsit de experiență neagă, la interogator, tot. Un om cât de cât experimentat și inteligent caută — în măsura posibilităților - să recunoască toate faptele materiale, în afara faptului însuși, toate amănuntele pe care nu le poate înlătură; numai că le explică altfel, le da un sens nou și neașteptat, care le schimbă semnificația și le pune în altă lumină. Porfiri își făcuse desigur socoteala că eu îi voi răspunde în acest fel, că-i voi spune neapărat că i-am văzut pe zugrăvi — că să pără mai veridice spusele mele - și că, totodată, am să dau și o explicație personală faptului că i-am văzut...

— Păi ți-ar fi spus imediat că în ziua aceea lucrătorii nu erau acolo și nici nu puteau fi, și că deci tu ai fost acolo în ziua asasinatului, la ora opt. Te-ar fi încurcat cu o nimica toată!

— Cred că tocmai așa își făcuse socoteala, crezuse că n-am să am timp să mă dumiresc, că am să mă grăbesc să-i dau un răspuns cât mai verosimil și că am să uit că, venind cu două zile înainte, lucrătorii nu puteau să fie acolo.

— Dar cum sa uiți?

— Nimic mai ușor! Oamenii cei mai isteți se încurcă tocmai în astfel de fleacuri. Cu cât un om este mai șiret, cu atât bănuiește mai puțin că ar putea fi prins cu un lucru atât de neînsemnat. Omul cel mai isteț tocmai cu lucrurile cele mai simple este prins. Porfiri Petrovici știe asta, nu-i atât de prost pe cât îl crezi...

— Dacă-i așa, e un mare ticălos!

Raskolnikov nu-și putu stăpîni rîsul. Și în aceeași clipă se mira de propria lui însuflețire și de plăcerea cu care daduse ultima explicație, el care în discuția precedentă vorbise în silă, ursuz și dezgustat și numai pentru că era

nevoit s-o facă.

„Am început să prind și eu gust!" se gândi el.

Dar aproape în același timp îl cuprinse, deodată, o neliniște, ca și cum l-ar fi săgetat un gând neașteptat și tulburător. Neliniștea creștea mereu în el. Între timp, ajunseră în fața hotelului Bakaleev.

— Intra singur, zise el deodată, mă întorc număidecât.

— Unde te duci? Nu vezi ca am și ajuns?!

— Trebuie, trebuie să mă duc; am treaba... vin peste o jumătate de ceas... Așa să le spui.

— Fă ce vrei, dar vin și eu cu tine!

— Nu cumva și tu ți-ai pus în gând să-mi scoți sufletul? striga el cu atâta amărăciune, cu atâtă disperare în privire, că Razumihin nu mai îndrăzni să insiste. Câteva clipe rămase în cerdac, privind posomorit în urmă lui Raskolnikov, care se depărta cu pași mari în direcția străduței unde locuia. Apoi, strângând pumnii, încleștindu-și dinții și jurându-se în sinea lui că chiar astăzi are să-l stoarcă pe Porfiri ca pe o lamie, sui repede scara ca s-o liniștească pe Pulheria Aleksandrovna, îngrijorată de întârzierea lor prelungită.

Când Raskolnikov ajunsese în dreptul casei lui, timplele îi erau learcă de sudoare și răsufla greu. Sui în goana scara, intra în odaia care rămăsese deschisă și se încuie numaidecât, trăgând zăvorul. Apoi se repezi ca un nebun în colțul odăii, la gaura de sub tapet în care stătuseră lucrurile, își vîrî mîna înăuntru și câteva minute scotoci cu grijă, cercetînd toate ascunzătorile și cutele tapetului. Negăsind nimic, se ridica și răsufla adînc. Adineauri, pe când se apropia de casa lui Bakaleev, i se năzări deodată că s-ar putea ca vreun obiect oarecare, un lanțisor, un buton sau poate numai o hîrtiuța în care fuseseră învelite obiectele și care era scrisă de mîna bătrînei s-ar putea să fi lunecat în vreo crăpătură, să fi rămas acolo și să-i fie aruncată odată în față ca o proba materială neașteptată și de neînvins.

Rămase cufundat într-un fel de visare și un zîmbet ciudat, smerit și aproape năîngîș îi rătăcea pe buze. În sfîrșit, își lua șapca și părăsi odaia încet. Gîndurile i se învălmășeau. Coborî scara, îngîndurat, și ajunse în gang.

— Uite, chiar dumnealui este! striga tare un glas. Raskolnikov ridica ochii.

Portarul sta în fața odăii lui și-l arata unui bărbat de statură mijlocie, un tîrgoveț după înfățișare, îmbrăcat într-un fel de halat și jiletca, și care de departe aducea cu o baba. Capul lui, cu o șapca soioasă, îi cădea nu știu cum pe piept, și avea trupul gîrbovit. Judecînd după obrazul lui ofilit și stafidit, părea trecut de cincizeci de ani; ochisorii mici, umflați și cu pungi sub ei, aveau o privire posacă, aspră și nemulțumită.

— Ce este? întrebă Raskolnikov, apropiîndu-se de portar. Tîrgovețul îl privi chiorîș, îl cercetă pe sub sprîncene cu atenție, fără grabă; apoi se întoarse și, fără să spună un cuvînt, ieși de sub bolta în strada.

— Dar ce este? striga Raskolnikov.

— M-a tot descusut dacă sade aici un student, v-a spus numele, a întrebat la cine locuiți. Când ați coborît, i-am spus că dumneavoastră sunteți și când colo - uite c-a plecat... Poftim!

Portarul părea și el oarecum nedumerit, dar nu din cale-afara și, după ce se mai gîndi puțin, se întoarse și se vîrî înapoi în cămăruța lui. Raskolnikov alergă în urma tîrgovețului și-l zări aproape numaidecât, mergînd pe partea cealaltă a străzii, cu pas mărunt, fără să se grăbească, cu ochii în pămînt și

parca tot chibzuind ceva. îl ajunse destul de repede, dar câteva clipe merse în urma lui; apoi grăbi pasul și-l privi dintr-o parte. Celalalt îl observa numaidecât, îi arunca o privire iute, apoi din nou își lasă ochii în jos. Un minut merseră unul lînga altul fără să rostească un cuvînt.

— L-ați întrebat pe portar... de mine? întreba, în sfîrșit, Raskolnikov, dar nu prea tare.

Tîrgovețul nici nu-i răspunse, nici nu-l privi. Amîndoi tăcură câteva clipe.

— Ce-i asta... vii să întrebi... și taci... ce înseamnă asta?... urma Raskolnikov cu glasul întretăiat; parcă-i ieșeau cu greu cuvintele din gura.

De data aceasta, tîrgovețul își ridică ochii și se uita la el cu o privire amenințătoare, sinistra.

— Ucigașule! rosti el încet, dar foarte lamurit... Raskolnikov mergea lînga el. își simți deodată genunchii

grozav de slabi, un fior îi trecu prin spate, inima îi încremeni parca o clipa; apoi începu să bătă cu putere, de parca ar fi vrut să-i sară din piept. Așa făcură alături, în tăcere, vreo suta de pași. Tîrgovețul nu se mai uita la el.

— Ce-ai spus?... Cum... cine este ucigaș? bîigui Raskolnikov abia auzit.

— Tu ești ucigașul, rosti celalalt, încă mai deslușit și mai cu tărie, zîmbind parca, cu un fel de răutate triumfătoare, și uitîndu-se ținta la fața palida a lui Raskolnikov și în ochii lui, care căpătaseră o privire sticloasa, de mort.

Ajunseră la o încrucișare de străzi. Tîrgovețul coti la stînga și porni înainte fără să întoarcă o clipă capul. Raskolnikov rămase pe loc, dar îl urmări mult timp din ochi. Văzu cum omul, după ce făcu vreo cincizeci de pași, se întoarse de data aceasta și se uită la el cum stătea pironit locului. Nu măi putea să-l vada bine, dar i se păru că zîmbise din nou, cu zîmbetul lui rece, răutăcios și triumfător.

Încet, încet, abia tîrîndu-și picioarele neputincioase, cu genunchii tremurători și parcă răzbit de frig, Raskolnikov se întoarse acăsa și se sui în odaița lui. își scoase șapca, o puse pe masă și vreo zece minute stătu în picioare nemișcat. Apoi, vlaguit, se culcă pe divan și se întinse, gemînd slab, ca un bolnav. Zăcu așa, cu ochii închiși, o jumătate de ceas.

Nu se gîndea la nimic. De fapt, îi treceau prin minte unele gînduri, mai bine zis frînturi de gînduri, niște plasmuiți dezordonate și fără nici o legătură între ele, figurile unor oameni pe care îi văzuse în copilarie său pe care îi întîlnise o singură dată în viață, și de care altfel nu și-ar fi amintit nicicînd; turla bisericii din V...; masa de biliard dintr-o circiumă și un ofițer în fața ei; într-un subsol, o tutungerie cu miros de țigări de foi; un debit de băuturi spirtoase, o scară de serviciu, întunecoasă, plină de laturi și de coji de ouă, și, venind de departe, dangătul duminical al clopotelor de la biserică...

Plasmuirile se perindau și roiau vijelios. Unele îi placeau, se agăța de ele, dar ele se stingeau și simțea că-l apasă ceva înlauntrul lui, dar nu prea țare. Uneori se simțea chiar bine. Frisoanele ușoare nu-l părăseau, și senzația lor era, de asemenea, uneori aproape plăcută.

Auzi pășii grăbiți ai lui Razumihin și glasul lui; închise ochii și se prefăcu că doarme. Razumihin deschise ușa, ramase câteva clipe în prag, parcă neștiind ce hotărîre să iă. Apoi intră încetișor în odaie și se apropie cu băgare de seamă de divan. Se auzi șoapta Nastasiei.

— Nu-l trezi; lasa-l să doarmă; ăre să mănînce măi tîrziu.

— Ai dreptate, răspunse Razumihin.

Amîndoi ieșiră fără zgomot și închiseră ușa. Se măi scurse o jumătate de ceas. Raskolnikov deschise ochii și se trînti din nou pe spate, cu brațele sub cap...

„Cine este? Cine este acel om răsărit că din pămînt? Unde a. fost si ce ă văzut? A văzut tot, asta-i sigur. Dar unde a stat și de unde a văzut? De ce abia acum a ieșit la suprafață? Și cum a putut sa vada? Este oare cu puțință?... Hm... (se gîndea Raskolnikov, cuprins de fiori de gheața și tresărind), dar cutiuța pe care a găsit-o Mikolai după ușă? Asta cum a fost cu puțința? Probe? Îți scapă un mic amănunt, unul la o sută de mii, și - poftim probă, cât o piramida egipteană de mări! A trecut o muscă în zbor și a văzut! Dar este oare cu puțință?"

Simți cu dezgust cât de prăpădit, cât de slab este fizicește.

„Trebuia să știu, se gîndea el cu un zîmbet amar, și cum am îndrăznit, cunoscându-mi firea, presimțind ce are să se întîmple, să iau toporul și să fac vîrsare de sînge? Trebuia, eram dator să știu dinainte... Ei! Dar am știut, am știut!..." șopti el cu deznădejde.

Uneori se oprea la un anumit gînd:

„Nu, oamenii aceia-s făcuți din alt aluat; adevăratul cîrmuitor, căruia îi este permis orice, distruge Toulonul, face un măcel la Paris, uită o armată în Egipt, pierde o jumătate de milion de oameni în campania din Rusia, scapă cu un calambur la Vilna; iar după moarte i se înălță statui, prin urmare, totul îi este permis. Nu, astfel de oameni nu sunt din carne și oase, sunt de bronz!"

O idee neașteptată, de alta natură, căre-i veni deodată în minte, îl făcu să rîdă:

„Napoleon, piramidele, Wăterloo - și văduva aceea prăpădită, dezgustătoare, bătrîna aceea, cămătăreasă cu sipetul roșu sub pat: cum se poate digeră această apropiere, chiar și de un Porfiri Petrovici?!... Nu-i de digerat!... Se opune simțului estetic: un Napoleon sub patul unei babe! Uf, ce nerozie!"

În unele clipe simțea că aiurează; dădea într-o stare de exaltare febrilă.

„Baba nu înseamnă nimic! repetă el cu înflăcărare și ăvînt. Sa zicem că batrîna a fost chiar o greșeală, nu despre asta e vorba. Bătrîna n-a fost decât boala... am vrut să trec mai repede limita... eu n-am ucis un om, am ucis un principiu! Da, principiul l-am ucis, dar de depășit limita n-am depășit-o, am rămas tot de partea astălaltă! N-am știut să făc altceva decât sa ucid! Și nici astă n-am izbutit prea bine, după cât se vede... Un principiu? Pentru ce prostănacul de Razumihin i-ă ocărît deunăzi pe socialiști? Sunt oameni muncitori și practici; sunt preocupați de fericirea generală... Nu, eu am o singură viață și ea n-are să se măi repete niciodată; nu vreau sa aștept fericirea generală. Vreau să trăiesc eu! Altminteri prefer să nu măi trăiesc deloc. în fond nu voiam să trec prin față unei mame flamînde, strîngînd în buzunar rubla mea, tot așteptînd fericirea generală. Contribui — adică — și eu cu o cărămidă la clădirea fericirii generale și mă simt împăcat. Ha-Ha! Dar atunci de ce m-ați omis tocmai pe mine?! Eu nu trăiesc decât o singură dată și vreau și eu partea mea... Eh, sunt un păduche estetic și nimic mai mult, adaugă el, izbucnind deodată într-un rîs de dement. Da, așa e, sunt un păduche — urmă el cu o bucurie răutăcioasă, agățîndu-se de această idee, sucind-o în tot felul, jucându-se și distrîndu-se cu ea -și un păduche numai prin asta, în primul rînd, fiindcă în clipă de față mă gîndesc că sunt un

păduche; în al doilea rând, pentru că o lună întreagă am necăjit mărinimoasa providență, luînd-o că martor că ceea ce vreau să întreprind nu este pentru mine, pentru satisfacerea plăcerilor mele personale, ci în vederea unui țel măreț — ha-hă! în al treilea rând, sunt un păduche pentru că, în acțiunea mea, am hotărît să procedez cu cât mai multă dreptate, cât mai calculat și mai cu măsură: am ales dintre păduchi pe cel mai nefolositor și, după ce l-am ucis, socoteam să-i iau exact atât cât mi-ăr fi trebuit ca sa-mi asigur primul pas în viață, nici mai mult, nici mai puțin (restul, așadar, ar fi rămas pentru mănăstire, după prevederile testamentului - ha-ha!)... Și sunt, sunt indiscutabil un păduche — adaugă el, scrișnind din dinți - pentru că eu sunt poate mai josnic și mai dezgustător decât însuși păduchele ucis, și fiindcă am presimțit dinainte că am să mi-o spun după ce-am să ucid! Oare se poate asemăna ceva cu oroarea asta?! O, ticăloșie! O, mîrșăvie!... O, cât de bine îl înțeleg pe prorocul cu săbia în mână, călare pe calul lui: E voia lui Allah, deci, supune-te, făptură tremurătoare ! Are dreptate, are dreptate prorocul când așază de-a curmezișul străzii o baterie bună și trage și în cel vinovat și în cel nevinovat, fără să catadicsească măcar sa deă o explicație! Supune-te, făptură tremurătoare, și nu încercă să ai voință, pentru că astă nu e treabă ta!... O, n-am sa i-o iert, n-am să i-o iert niciodată babei!"

Părul îi eră ud de sudoare, buzele-i uscate tremurau, privireă-i nemișcată eră pironită în tavan.

„Mama, soră, cât de mult le iubeam! De ce oare acum le urăsc? Da, le urăsc fizicește, nu pot suferi prezență lor... Adineauri m-am apropiat și am sărutat-o pe mama, îmi amintesc... S-o îmbrățișez pe mama și să mă gîndesc ce-ăr fi dacă ăr afla... să-i spun poate? Aș fi în stare s-o fac... Hm! ea trebuie să fie că și mine, ădaugă el, făcând un efort ca să gîndească, luptînd cu delirul care-l cuprindea. O, cât o urăsc acum pe baba aceea! Cred că dacă ăr învia cumva aș omori-o încă o dată! Biata Lizaveta! Pentru ce s-a nimerit acolo?... Ciudat: aproape nu mă gîndesc la ea, că și cum n-ăș fi ucis-o... Lizaveta! Sonia! Sărmane făpturi blajine, cu ochii blînzi... Cât de dragi îmi sunteți!... Oare de ce nu s-or fi plîngînd? De ce nu gem?... Ele dau tot... cu privirea liniștită, blînda... Sonia! Sonia! Blînda Sonia!..."

Pierdu conștiința realității; și-i păru ciudat că nu-și amintește cum a ajuns în strada. Era seară tîrziu. întunericul se întetea, luna plină strălucea tot mai tare; aerul însă era parcă din ce în ce mai înăbușitor. Străzile erau pline de lume, meseriașii și oamenii ocupați cu diverse treburi se întorceau pe la casele lor, alții se plimbau; mirosea a var, a praf, a apă stătută. Raskolnikov mergea trist și îngrijorat; își amintea foarte bine că ieșise din casă cu un anumit scop, că avea ceva urgent de făcut. dar ce anume trebuia sa facă — uitase. Deodată, se opri și văzu că pe partea cealaltă a străzii sta un om și-i face semn cu mână. Trecu strada ca să ajungă la omul acela, dar el întoarse spatele și porni înainte, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, cu capul în piept, fără să se uite înapoi, fără să arate prin nimic că-l chemase într-adevăr. „M-o fi chemat, oare?" se gîndi Raskolnikov, încercând să-l ajungă din urma. Dar când distanța dintre ei nu era decât de zece pași, îl recunoscu și -l apucă frica; era tîrgovețul de adineauri, cu același halat și tot atât de gîrbovit. Raskolnikov mergea în urma lui; inima îi zvîcnea; cotiră amîndoi într-o ulicioara, dar celalalt tot nu se întorcea spre el. „O fi știind că-l urmăresc?" se gîndi Raskolnikov. Tîrgovețul intra sub bolta unei case mari. Raskolnikov se apropie

grăbit și se uita, gîndin-du-se că poate are să-l cheme. Și într-adevăr, tîrgovețul, după ce trecu sub boltă și ajunse aproape în curte, se întoarse deodată și făcu iarăși parcă un semn cu mîină. Raskolnikov intră și el în gang, dar tîrgovețul nu mai era în curte; prin urmare, o luase pe prima scara. Raskolnikov se repezi după el. Se auzea acum, cu două paliere mai sus, cineva care urca scara cu pași măsurați, fără să se grăbească. Ciudat, parcă ar recunoaște scara asta! Iată fereastra de la parter: cât de tristă și de misterioasă răzbate prin geam lumina lunii! Iată etajul întii! Da! E locuința pe care o zugrăveau lucrătorii... Cum de n-a recunoscut-o imediat? Zgomotul pașilor care urcau în fața lui se stinse: prin urmare, s-a oprit sau s-a ascuns undeva. Iată etajul trei; să meargă mai departe? Ce liniște, te apuca groază... Totuși merse înainte. Zgomotul propriilor pași îl speria și-l neliniște. Doamne, ce întuneric! Tîrgovețul acela s-o fi ascuns într-un ungher... A! Ușa apartamentului e larg deschisă; stătu puțin la gînduri și intra. În antreu era întuneric bezna, pustiu, nimeni, și atît de gol, de parca s-ar fi scos tot din casa; încetișor, mergînd pe vîrfuri, Raskolnikov intră în salon: odaia era scaldată în razele lunii; nimic nu se schimbă: scăunele, oglinda, divanul galben, pozele din rame. O luna uriașă, rotundă, roșie-arămie privea prin geam. „Din pricina lunii e atîta liniște (se gîndi el); ce enigmatică este.” Stătea și aștepta; și cu cît aștepta mai mult, cu atît mai mare era tăcerea lunii, cu atît îi bătea mîi tare inima, aproape că-l durea. Liniște. Apoi se auzi deodată un zgomot sec, ca și cînd cineva ar fi frînt în două o surcea, apoi iarăși totul încremeni în tăcere.

O muscă trezită din somn izbi din zbor geamul și zumzăi trist. În aceeași clipă, zări între fereastra și dulapior, în colț, o cațaveică atîrnată pe perete. „Ce caută aici cațaveică? se întreba el. Altădată nu era aici...” Se apropie încet și ghici ca după cațaveică se ascunde cineva. Dadu la o parte, cu băgare de seamă, cațaveică și văzu un scaun, iar pe scaun, în colț, ședea ghemuită bătrîna, cu capul în piept, așa că nu-i putea vedea fața, totuși ea era. Rămase nemișcata. „Se teme”, își zise el, scoase încetișor din laț toporul și o lovi în creștet o dată, de două ori. Ciudat: femeia nu se clintea sub loviturile lui, de parcă era de lemn. Speriat, se apleca spre ea, s-o vada mai bine; dar bătrîna își ascunse și mai mult fața. El se lasă în genunchi și o privi de jos în sus, îi privi fața și înmărmuri de groază: bătrîna ședea și rîdea, se prăpădea de rîs, dar încet, fără zgomot, că să n-o auda el. Apoi i se păru că ușa dormitorului se crapă ușor și parcă și acolo rîde și șușotește cineva. Îl cuprinse furia; începu s-o lovească cu toată puterea pe bătrînă în cap, dar cu fiecare lovitură de topor, rîsul și șoaptele în dormitor răsuna mai tare, iar baba se cutremura toată de rîs. Fugi, dar antreul era acum plin de oameni, ușile care dadeau pe scară erau deschise și pe palier, pe scară și jos, peste tot, o mulțime de oameni, cap lîngă cap, și toți se uită la el, dar toți se feresc, stau la pînda, așteaptă și tac... Inima i se strînge, picioarele parcă-s ținute de podele... Vru să țipe și... se trezi.

Răsuflă adînc, dar ciudat: visul parcă tot mai continua; ușa odaii era data de perete și în prag se afla un necunoscut care-l privea cu atenție.

Raskolnikov nu avusese timp să-și deschida bine ochii și-i închise numaidecât la loc. Sta culcat pe spate și nu făcea nici o mișcare. „O fi fost vis sau nu?” se întreba el și-și întredeschise ușor pleoapele, ca să se uite pe neobservate la necunoscut. Acesta se afla într-același loc și nu contenea să-l

privească. Apoi trecu cu băgare de seamă pragul, închise cu grijă ușa, se apropie de masă, mai aștepta o clipă — toate acestea fără să-și ia nici un moment ochii de la el — și încet, fără zgomot, se așeză pe scaun alături de divan, își puse pălăria pe podea, își sprijini mâinile în baston și bărbia în mâini. Se vede că se pregătea să aștepte mult. Pe cât putea să-l vada printre gene, omul nu mai eră tânăr, era gras și avea o barbă deasă, blondă, aproape alba...

Se scurseră vreo zece minute. Afară era lumină, dar se făcuse târziu. În odaie domnea o liniște deplină. Nici dinspre scară nu venea nici un zgomot. Doar o muscă mare zumzăia și se izbea din zbor de geam. În sfârșit, situația ajunsese de neîndurat: Raskolnikov se ridică și se așeză pe divan.

— Hai, spune ce vrei?

— Știam că nu dormi, că te faci numai, răspunse omul cu un ton ciudat, zîmbind liniștit. Da-mi voie să mă prezint: Arkădi Ivanovici Svidrigăilov...

PARTEA A PATRA

Capitolul I

„Oare visez încă?” se întreba din nou Raskolnikov, cercetîndu-l cu luare-aminte și neîncredere pe musafirul neașteptat.

— Svidrigailov? Ce prostie! Nu se poate! rosti el, în sfârșit, cu nedumerire. Musafirul nu părea cătuși de puțin mirat de aceasta exclamație.

— Am venit la dumneata din doua motive: în primul rând, doream sa te cunosc personal, deoarece de mult mi s-a vorbit de dumneata, și încă în termenii cei mai măgulitori; în al doilea rând, sper că nu vei refuza sa mă ajuți într-o anumită chestiune, care o privește de-a dreptul pe sora dumitale, Avdotia Romanovna. Dacă m-aș prezenta la ea singur, fără recomandatie, s-ar putea să nu mă primească, dată fiind părerea pe care și-a făcut-o despre mine; cu ajutorul dumitale însă, am toată nădejdea că...

— Slaba nădejde dinspre partea asta, îl întrerupse Raskolnikov.

— Dumnealor au sosit abia aseară, dacă-mi dai voie să întreb? Raskolnikov nu răspunse. Știu că au sosit ieri. Iar eu sunt aici abia de două zile. Iată ce am să-ți spun în legătură cu aceasta, Rodion Romanovici: socotesc de prisos sa încerc sa mă justific, dar per-mite-mi să te întreb pe dumneata — ce crimă atât de mare am săvârșit, dacă am sta să judecăm lucrurile sănătos, fără prejudecăți? Raskolnikov continua să-l studieze în tăcere. Am nedreptățit în Casă mea o fata fără apărare și „am insultat-o cu propunerile mele mîrșave”, asta este? Vezi, știu dinainte ce mi se poate reproșa! Dar trebuie să te gîndești că sunt și eu om și ca *nihil humanum...* în întregime, versul sună: *homo sum, humani nihil a me alienum puto* -sunt om, nimic din ce-i omenesc nu mi-e străin... într-un cuvînt, că am putut să simt o atracție puternică și să mă îndrăgostesc (ceea ce, firește, nu depinde de noi) și atunci se explică totul cât se poate de firesc. Întrebarea este: sunt eu un călau sau, mări degrabă, o victima? Și dacă eu sunt victima? Poate că atunci când am propus obiectului pasiunii mele să fugă cu mine în Americă sau Elveția, nutream față de dînsa sentimentele cele mai respectuoase și speram astfel să orînduiesc fericirea noastră comună!... Rațiunea e uneori robită de pasiune: poate că mai mult rău mi-am făcut mie decât ei, gîndește-te!...

— Nu-i vorba dacă ai sau nu dreptate, îl întrerupse Raskolnikov, dezgustat. Ești pur și simplu respingător și nu vreau să știu de dumneata, te dau afară, pleacă de aici!...

Svidrigailov se porni pe rîs.

— Ehe, pe dumneata... e greu să te faci cineva să-ți schimbi părerea! zise el, rîzînd deschis. Am vrut să fac pe șiretul, dar n-a prins, nu merge cu dumneata!

— Și în clipa de față tot de șiretlicuri te ții.

— Ei, și? Ei, și? repetă Svidrigailov, rîzînd din toată inima. E, cum spun franțuzii, *de bonne guerre*, e un șiretlic permis!... Totuși dumneata m-ai întrerupt; așa sau altfel, repet din nou: nu ar fi avut nici un fel de neplăceri să nu fi fost întîmplarea aceea din grădină. Marfa Petrovna...

— Se spune ca și pe Marfa Petrovna tot dumneata ai dat-o gata... îl întrerupse brutal Raskolnikov. •

— Și despre asta ai auzit? De altfel, nu e de mirare... în adevăr, nu știu ce-aș putea să răspund la această afirmație, cu toate că, în această privință, conștiința mea este absolut liniștită. Adică să nu-ți închipui că m-aș teme de ceva, totul e în perfecta regula și foarte clar: medicul legist a stabilit ca decesul a survenit în urma unui atac de apoplexie, provocat de baia făcuta imediat după o masă copioasă, la care a băut aproape o sticlă de vin, și nici n-ar fi putut găsi altceva... Nu, dar m-am gîndit, mai ales în timp ce călătoream cu trenul, dacă nu cumva am contribuit moralmente la această... nenorocire, enervînd-o Său altceva de acest gen? Dar am ajuns la concluzia că n-ă fost

absolut nimic. Răskolnikov rîse.

— Nu făcea să te ostenești atât!

— De ce rîzi? Gîndește-te: nu i-am tras decât doua lovituri de cravașa, care nici măcar n-au lasat urme... Nu mă socoti, te rog, un cinic; știu bine că e ticălos din partea mea și toate celelalte... dar mai știu că accesele mele de brutalitate nu-i displaceau prea mult Marfei Petrovna. Povestea cu surioara dumitale se epuizase de la A pînă la Z. De trei zile Marfa Petrovna se vedea silită să stea acasă, neavînd ce să mai povestească în orășel, și apoi plictisise pe toată lumea de acolo cu scrisoarea aceea (ai auzit despre lectura scrisorii, nu-i așa?). Și deodată, aceste doua lovituri de cravașa îi pica din cer!... Numai decît a și poruncit să-i pună caii la trăsură... De altminteri, femeile sunt uneori cît se poate de mulțumite să fie jignite, cu toată indignarea lor aparentă. E ceva foarte curent și se întîmpla multora; omul, în general, simte o cumplită satisfacție să fie insultat, n-ai observat acest lucru? Mai ales femeile. S-ar putea spune că numai cu asta trăiesc.

Cîteva clipe Răskolnikov se gîndi să se scoale și să plece, încheind astfel întrevederea. Dar o oarecare curiozitate, ba poate chiar un calcul îl opri.

— Îți plac bătăile? întrebă el distrat.

— Nu, nu prea, răspunse liniștit Svidrigailov. Cu Marfa Petrovna nu m-am păruit aproape niciodată. Am trăit în cea mai perfectă armonie, și dînsa a fost totdeauna mulțumită de mine. În cei șapte ani de căsătorie, n-am folosit cravașa decît de două ori (lasînd deoparte un al treilea caz, de altfel, cam în doi peri): prima oară, s-a întîmplat la două luni după căsătoria noastră, îndată după ce ne-am mutat la țară, și ultima oară, în cazul de acum. Dumneata erai gata să mă crezi o bestie, un retrograd, un feudal? He-he... *À propos*: îți aduci aminte cumva, Rodion Romanovici, de un nobil — i-am uitat numele — care cu cîțiva ani în urma, pe vremea binecuvîntată cînd puteai să-ți exprimi mai liber părerile, a fost făcut de ocară în fața lumii întregi și în literatura, fiindcă a bătut-o în tren pe o nemțoaică? Ei, și tot în același an, dacă îți amintești, s-a publicat „articolul nerușinat” în *Vek* despre lectura aceea publică a „Noptilor egiptene”... Ochi negri! O, unde ești tu, tinerețea mea de aur! Da, și părerea mea este: nu că-l compățimesc pe domnul care a bătut-o pe nemțoaică aceea, fiindcă, într-adevar, a procedat cam... și, apoi, de ce l-aș compățimi? Dar nu pot să nu declar că uneori dai peste niște „nemțoaice” atât de provocatoare, încît nici un progresist, cred, n-ar putea să garanteze că nu le-ăr bate și el. Nimeni însă n-a analizat atunci problema din acest punct de vedere, cu toate că e un punct de vedere cît se poate de uman, crede-mă!

Și Svidrigailov se porni pe rîs. Raskolnikov își dădea perfect de bine seama că omul acesta avea un plan bine hotărît și era un vulpoi foarte iscusit.

— Dumneata, pesemne, n-ai vorbit de multe zile cu nimeni? întrebă el.

— Cam așa este. Te miră că sunt atât de îngăduitor, nu?

— Mă miră că ești din cale-afară de îngăduitor.

— Fiindcă nu mă supără grosolania întrebărilor dumitale? Așa e? Dar... de ce m-aș supăra? Am răspuns cum m-ai întrebat, adaugă el cu o uluitoare naivitate. La drept vorbind, nu mă interesează, ca să zic așa, nimic, urmă el, parca dus pe gînduri, Mai cu seama acum... Nu prea am ce face... De altminteri, ai tot dreptul să crezi că mă dau bine pe lîngă dumneata, pentru că am un anumit scop, cu atât mai mult, cu cît ți-am spus singur că am treabă cu surioara dumitale. Dar trebuie să-ți spun deschis: tare mi-e urît! Mai ales

în ultimele trei zile! încât acum mă bucura întâlnirea cu dumneata... Nu te supără, Rodion Romănovici, dar îți mărturisesc că și dumneata îmi pari grozav de ciudat. Orice ai zice, ai ceva pe suflet; și mai ales acum, adică nu propriu-zis în clipa de față, dar de la un timp încoace... Haide, haide, am tăcut, nu te încrunta! Nu sunt chiar atât de urs cum mă crezi!

Raskolnikov îi aruncă o privire posomorită.

— S-ar putea nici să nu fii urs, răspunse el. Mi se pare chiar că ești un om din lumea bună, sau că cel puțin știi, în anumite ocazii, să fii și cumsecade.

— Nu-mi prea pasa de părerea altora! replică Svidrigailov pe un ton sec și chiar cu o nuanță de trufie. De ce atunci nu m-aș arata gros de obraz, dacă această haină i se potrivește atât de bine climatului nostru și... și mai ales dacă am înclinația firească de a o purta, adaugă el, rizînd din nou.

— Am auzit totuși că ai destui prieteni pe aici. Ești doar un om, cum s-ar zice, cu „relații”. Atunci ce nevoie ai de mine, ce scop urmărești?

— Ai dreptate, am prieteni, încuviință Svidrigailov, ocolind întrebarea principală. I-am și zărit pe cîțiva, de trei zile de când rătăcesc prin oraș; i-am recunoscut, cred că m-au recunoscut și ei. E și firesc, sunt bine îmbrăcat, și nu mă număr printre oamenii săraci: am scăpat și de reformă agrară; păduri și lunci inundabile, așa că veniturile n-au scăzut; dar... n-am poftă să reiau legăturile cu ei; m-am săturat de mult; umblu de trei zile și n-am fost încă să vad pe nimeni... Și, pe deasupra, orașul acesta! Cum de a putut lua ființa la noi, spune și dumneata! Oraș de funcționari și de tot soiul de seminariști! E drept că multe lucruri n-am văzut acum opt ani, pe când îmi făceam veacul pe aici... Nu mai am speranță decât în anatomie, zău!

— Ce fel de anatomie?

— Păi cluburile, Dussot, petrecerile voastre, chiar și progresul — toate astea pot să existe și fără sprijinul meu, urmă el, trecând iarăși peste întrebarea lui Raskolnikov. Nu-i mare plăcere să fii trișor!

— Ai fost vreodată?

— S-ar fi putut altfel? Acum opt ani eram un grup întreg, un grup de oameni foarte bine, poeți, capitaliști, tot oameni cu purtări alese, care ne petreceam tot timpul cu jocul de cărți. Și apoi, ai observat, în general la noi, adică în societatea noastră rusă, pezevenghii au purtările cele mai alese? Numai la țara am ajuns așa de lasa-ma să te las. Și totuși m-a băgat pe vremea aceea la răcoare, pentru datorii, un grecotei din Nejinsk. Tocmai atunci a apărut Marfă Petrovna, s-a tocmit și m-a răscumpărat pentru treizeci de mii de arginți (toată datoria se ridica la șaptezeci de mii). Ne-am cununat oficial, după care s-ă grăbit să mă îngroape la țara, ca pe o comoară. Era cu cinci ani mai în vîrstă ca mine. M-a iubit mult. Șapte ani n-am ieșit din sat. Și bagă de seama, toata viața a păstrat, ca un document împotriva mea, polița de treizeci de mii de ruble, pe care o iscălisem grecului și pe care o răscumpărase ea prin cineva, așa că ar fi fost de ajuns să mă revolt și - poftim înapoi, la răcoare! Și ăr fi făcut-o, cu toata dragostea ei pentru mine! într-un suflet de femeie asemenea contradicții se împacă foarte bine între ele.

— Și să nu fi fost documentul acela, ai fi dat bir cu fugiții?

— Nu știu cum să-ți spun. Documentul acela nu prea mă stingherea. N-aveam nici o poftă să plec. Marfa Petrovna, văzînd că mă plictisesc, m-a invitat chiar ea de vreo două ori să plecăm în străinătate! Dar, la ce? Mai fusesem prin străinătate și altă dată și mi se urîse și acolo. Nu că m-aș fi

plictisit, sunt multe de văzut, dar uite, de pilda, un răsărit de soare, golful napolitan, marea, te uiți și te simți deodată atât de trist. Și ceea ce este mai dezgustător e că ești trist și nu știi de ce! Nu, acasă, e mult mai bine: cel puțin aici arunci vina pe alții și ție îți găsești o justificare. Eu poate că aş pleca acum într-o expediție la Polul Nord *fiindcă f ai le vin mau-vais* și mi-e scîrbă să mai beau, ueși, în afară de vin, altceva nu-mi rămîne. Am încercat. Se zice că, duminică, în parcul Iusupov, Berg* are de gînd să zboare cu un balon uriaș, și primește să-l însoțească cineva în schimbul unei anumite sume, este adevărat?

— Și dumneata ai zbura?

— Eu? Nu... am întrebat așa... murmura Svidrigailov, căzînd pe gînduri. „Ce fel de om este ăsta?” se întreba Raskolnikov.

— Nu, documentul acela nu mă stingherea, urmă Svidrigailov, tot gînditor, nu doream să plec de la țara. De altfel, e mai bine de un an de când, de ziua mea, Marfa Petrovna mi-a restituit acel document și mi-a dat pe deasupra și o suma respectabila. Avea mulți bani. „Vezi câtă încredere am în dumneata, Arkadi Ivanovici”, zău, chiar așa s-a exprimat dînsa. Nu mă crezi? Și, știi, eu la țara am ajuns un gospodar destul de priceput; mă cunoaște lumea în regiunea noastră. Comandam cărți. La început, Marfa: Referire la un personaj real din epoca, supranumit și „balerinul aeronaut”.

Petrovna mă aproba, apoi se tot temea că am să mă năucesc cu învățătura.

— Mi se pare că-ți lipsește mult Marfa Petrovna?

— Mie? Poate. în adevăr, se prea poate. *À propos*, dumneata crezi în strigoi?

— Ce fel de strigoi?

— Strigoi în înțelesul obișnuit al cuvîntului; ce alți strigoi pot exista?

— Dar dumneata crezi?

— Poate că nu, *pour vous plaire*. Adică nu că n-aș crede...

— Îi vezi vreodată?

Svidrigailov îi arunca o privire stranie.

— Marfa Petrovna îmi face onoarea să mă viziteze, zise el, strîmbîndu-și gura într-un zîmbet ciudat.

— Cum asta?

— De trei ori m-a vizitat. Prima data am văzut-o în ziua înmormîntării, o oră după ce m-am înapoiat de la cimitir. Adică în ajunul plecării mele. A doua oară, acum doua zile, pe drum, în zori, în gara Malaia Vișera; și a treia oară, acum doua ore, în locuința unde stau acum, în odaia mea; eram singur.

— Erai treaz?

— Absolut treaz. De trei ori a fost, și de fiecare data eram treaz. Vine, îmi vorbește câteva clipe și pleacă pe ușă; totdeauna pleacă pe ușă. Parcă se și aude când o închide.

— Tocmai mă gîndeam eu ca duminică trebuie să ți se întîmple astfel de lucruri! rosti deodată Raskolnikov, mirîndu-se el însuși de cele spuse. Era grozav de tulburat.

- Adevărat? Te-ai gîndit? întreba Svidrigailov, mirat. E cu putință? Ei, nu ți-am spus eu că noi doi avem un punct comun? Ei?

— N-ai spus asta niciodată! răspunse, enervat, Raskolnikov.

— N-am spus? -Nu.

— Atunci mi s-a părut numai că am spus. Adineauri, când am intrat și am

văzut că stai cu ochii închiși și te prefaci ca dormi, mi-am zis: „Chiar el e!”

— Ce vrei să spui cu ăsta? Despre ce vorbești? strigă Raskolnikov.

— Despre ce? În adevăr, nu știu nici eu despre ce... mormăi Svidrigailov, sincer încurcat.

O clipă tăcură amîndoi. Și amîndoi se uitau cu ochii holbați unul la celalalt.

— Ce prostii! se răsti, înciudat, Raskolnikov. Și ce-ți spune, când vine?

— Dânsa? închipuiește-ți, vorbește despre fel de fel de nimicuri, și poate că te miră, dar tocmai asta mă înfurie totdeauna. Prima dată a intrat (eram obosit - slujba de înmormîntare, veșnica pomenire, apoi litaniile, praznicul și, în sfîrșit, am rămas singur în cabinetul meu de lucru, mi-am aprins un trabuc și m-am lasat în voia gîndurilor), când numai ce văd că intră pe ușa și zice: „Arkadi Ivanovici, azi, cu grijile pe care le-ai avut, ai uitat să întorci ceasul în sufragerie”. Ceasul acela, de șapte ani, eu îl întorceam în fiecare săptămînă, iar dacă uitam, ea îmi aducea aminte. A doua zi, eram în drum spre Petersburg. În zori, la o stație, am coborît; nu dormisem toată noaptea, eram istovit, îmi erau ochii grei, și am cerut o cafea; când mă uit, Marfa Petrovna era așezată lângă mine, cu un pachet de cărți în mînă: „Nu vrei să-ți ghicesc norocul la plecare, Arkadi Ivanovici?” (Strașnic știa să dea în cărți). N-am să-mi iert niciodată că n-am lasat-o să-mi dea și mie! M-am speriat și am fugit, ce-i drept tocmai sunase clopoțelul. Astăzi, după un prînz prost, adus de la birt, cu stomacul greu, ședeam și fumam, când iar mă pomenesc cu Marfa Petrovna; de data asta era gătită cu o rochie nouă de mătase verde, cu o trenă foarte lungă: „Bună ziua, Arkadi Ivanovici! Îți place rochia mea? Anișka nu mi-ar fi putut coase una ca asta.” (Anișka e croitoreasa din sat de la noi, una dintre fostele iobage, care a învățat meseria la Moscova; o fetișcană frumușică.) Și se sucea și se învîrteă în fața mea. M-am uitat la rochia ei, apoi am privit-o cu luare-aminte în față și i-ăm zis: „Ce placere, Marfă Petrovna, să te ostenești să vii ca să-mi spui astfel de nimicuri!” „Ah, Doamne, drăguță, nu are voie omul să te necăjească un pic!” Iar, eu, ca s-o zădarăsc, am zis: „Marfa Petrovna, vreau să mă însor din nou”. „Dumneata ești în stare de una ca ăsta, Arkadi Ivanovici, dar nu-ți face mare cinste: abia ți-ai îngropat nevasta și ai și pornit șă te însori. Măcar de ai alege una ca lumea, dar eu te cunosc, ai să iei una... cine știe ce podoabă, și o să rîda toți de dumneata.” Și a ieșit, parcă-i auzeam foșnetul trenei pe dușumea. Nu-i caraghios, spune?

— De altfel, poate că toate astea nu sunt decât minciuni? spuse Raskolnikov.

— Arareori mint, răspunse Svidrigailov, dus pe gînduri, fără să pară a fi băgat în seamă grosolania întrebării.

— Măi înainte nu ți se mai întîmplase să vezi strigoi?

— Bbb... ba da, o singură dată în viață, acum vreo șase ani. Aveam un servitor, unul Filka; tocmai îl înmormîntaseră, iar eu am uitat și am strigat: „Filka, pipa!” și el a intrat; s-a dus drept la dulapul unde stau pipele mele. Iar eu gîndeam în sinea mea: „Face pe supăratul”, fiindcă, nu mult înainte de a muri, ne-am luat la harță rău de tot. „Cum îndrăznești, i-am spus, să intri la mine cu haina ruptă în coate? Ieși afară, ticălosule!” S-a întors, a ieșit și n-a mai venit de atunci. Nu i-am spus nimic Marfei Petrovna. Am vrut să făc un parastas pentru pomenirea sufletului lui, dar mi-ă fost rușine.

— Du-te să te vada un medic.

— E de prisos să-mi spui asta, îmi dau și eu seama că sunt bolnav, cu toate că, la drept vorbind, nu știu ce-ăș putea să am; cred că sunt cel puțin de trei ori mai sănătos că dumneata. Eu nu te-am întrebat dacă crezi că pot să apără strigoi. Eu te-am întrebat dacă crezi că există strigoi.

— Nu, și n-am să cred pentru nimic în lume! strigă Raskolnikov aproape cu un fel de furie.

— Așa spune toată lumea de obicei, nu? murmură Svidrigailov, ca și când ar fi vorbit pentru el și privind într-o parte, cu capul puțin aplecat pe umăr. Ei îți spun: „Ești bolnav, prin urmare ceea ce ți se pare că vezi nu este decât delir, și nu există nimic”. Dar asta nu este perfect logic. Admit că strigoii nu se arată decât oamenilor bolnavi; dar asta dovedește numai că trebuie să fii bolnav ca să-i poți vedea, și nu că n-ar exista în sine.

— Bineînțeles ca nu există! stăruie cu încăpăținare Raskolnikov.

— Nu? Așa crezi dumneata? urma Svidrigailov, întorcându-și încet privirile spre el. Dar dacă ar fi să judecăm așa (hai, ajută-mă și dumneata): strigoii sunt, sa spunem, niște frânturi, niște fragmente din alte lumi, de care țin. Omul sănătos, firește, n-are de ce să-i vada, fiindcă omul sănătos este mai material, mai pămîntean decât alții și deci, ca totul să fie normal, el trebuie să trăiască numai viața pămîntească de aici. Ei, dar dacă se îmbolnăvește, dacă se strica ordinea pămîntească normală a organismului, cât de cât, imediat începe să se manifeste posibilitatea altei lumi; și cu cât e mai bolnav, cu atât are mai multe puncte de contact cu cealaltă lume, așa ca atunci când moare trece de-a dreptul în ea. M-am gândit de mult la asta. Dacă crezi în viața viitoare, atunci poți să admiți acest raționament.

— Eu nu cred în viața viitoare, zise Raskolnikov. Svidrigailov rămase îngîndurat.

— Dar dacă dincolo n* sunt decât păianjeni sau altceva de felul asta, zise el deodată.

„E nebun” gîndi Raskolnikov.

— Ca idee, ne reprezentăm întotdeauna veșnicia drept ceva ce nu poate fi înțeles, ceva uriaș, imens! Dar de ce trebuie să fie neapărat imensă? Și dacă veșnicia nu este decât o magherniță oarecare, închipuiește-ți, o singură odaie, un fel de baie țărăneasca, afumata, cu pînze de păianjen prin colțuri? Eu, uneori, așa îmi închipui ca este.

— Și niciodată, niciodată nu-ți închipui ceva mai liniștitor și mai drept?! exclamă Raskolnikov, cu o senzație neplăcută.

— Mai drept? De unde știm noi, poate că tocmai asta este mai drept și știi, dacă ăi depinde de mine, eu dinadins tocmai așa aș fi făcut-o, răspunse Svidrigailov cu un zîmbet ciudat.

Un fior de gheață trecu prin trupul lui Raskolnikov la auzul acestui răspuns monstruos. Svidrigailov ridică ochii, îl privi ținta și deodată izbucni în rîs.

— Nu zău, gîndește-te numai, striga el, acum o jumătate de ceas nici nu ne cunoșteam, ne socoteam dușmăni! Avem o chestiune

serioasă de rezolvat, iar noi am lasat totul balta și ne-am apucat să filozofăm! Ei, n-am spus eu ca ne asemănăm că frații?

— Dacă ești atât de bun, propuse Raskolnikov, enervat, per-mite-mi să te rog să-mi explici cât mai repede pentru care motiv am cîntea să te vad în fața mea... fiindcă... sunt grăbit... trebuie să ies...

— Bine. Număidecât. Sora dumitale, Avdotia Romanovna, se mărită cu domnul Lujin Piotr Petrovici?

— Nu s-ar putea s-o lași pe sora mea în afara convorbirii noastre și să nu-i pomenești numele? Nu înțeleg cum îndrăznești să-i rostești numele în fața mea, dacă ești în adevăr Svidrigailov?

— Dar am venit tocmai ca să vorbesc despre dînsa, cum aș putea atunci să nu-i pomenesc numele?

— Bine, vorbește, dar cât măi repede.

— Sunt sigur că ți-ai și făcut o părere despre acest domn Lujin, ruda soției mele, dacă ai avut prilejul să stai de vorba cu el o jumătate de ceas, sau dacă măcar ți-a vorbit cineva despre el și ți l-a descris cu exactitate. Acest om nu se potrivește deloc cu Avdotia Romanovna. După părerea mea, Avdotia Romanovna se jertfește cu multa mărinimie și într-un chip cu totul nechibzuit pentru... pentru familia ei. Din câte știu despre dumneata, cred că ai fi bucuros dacă această căsătorie nu s-ar face, fără să dauneze stării materiale a surorii dumitale. Iar acum, după ce te-am cunoscut, sunt chiar convins de acest lucru.

— Tot ce spui e foarte naiv; iartă-mă, ar trebui să spun: neobrăzat, zise Raskolnikov.

— Adică vrei să spui că-mi apar interesele. Fii liniștit, Rodion Romanovici, dacă aș fi vrut să-mi apar interesele, n-aș fi vorbit atât de deschis, doar nu sunt un prost. În aceasta privința, aș vrea să-ți dezvălui o ciudațenie psihologica. Adineauri, încercând să-mi justific dragostea pentru Avdotia Romanovna, ți-am spus că eu însumi am fost o victimă. Ei, afla că acum nu mai simt dragoste pentru ea, chiar deloc, mă și mira, fiindcă eu, într-adevăr, am fost foarte îndrăgostit de ea...

— Din trândavie și deșfrîu, îl întrerupse Raskolnikov.

— Ai dreptate, sunt un desfrînat și un trîntor. De altfel, surioara dumitale are atâtea calități, că nu se putea să nu facă impresie asupra mea. După cum văd și eu astăzi, n-ă fost decât o nebunie trecătoare.

— E mult de când ți-ai dat seama?

— Am bănuیت acest lucru mai demult, dar m-am convins definitiv abia acum trei zile, aproape în clipa sosirii mele la Petersburg. La Moscova încă îmi închipuiam că vin să-i cer mână Avdotiei Romanovna și să mă declar rivalul domnului Lujin.

— Iartă-mă că te întrerup, nu s-ar putea să scurtezi povestea și să treci de-ă dreptul la scopul vizitei dumitale? Sunt grăbit, trebuie să plec...

— Foarte bucuros. Odată sosit aici și hotărît să întreprind un anumit... voiaj, am dat în prealabil unele dispoziții. Copiii mei au rămas la o mătușă de-ă lor; sunt bogați și nu ău nici o nevoie de mine. De altfel: tată sunt eu? Nu mi-am oprit decât ceea ce mi-a daruit acum un an Marfa Petrovna. Mi-ajunge ătit. Iărtă-mi digresiunile, acum trec la problema în sine. Înainte de a pleca în voiajul care poate totuși va avea loc, aș vrea să isprăvesc și cu domnul Lujin. Nu că nu l-aș putea suferi, dar din pricina lui a fost ultima cearta între mine și Marfa Petrovna, când am aflat că dînsă a pus la cale această căsătorie. Acum, cu ajutorul dumitale, și poate chiar în prezența dumitale, aș dori s-o văd pe Avdotia Romanovna și să-i explic, în primul rând, că de la domnul Lujin nu numai că nu va avea un avantaj, dar, dimpotrivă, se va vedea de-a dreptul păgubită. Apoi, după ce-i voi cere iertare pentru neplacerile pe care le-a avut

acum câțva timp, i-aș cere îngăduință să-i ofer zece mii de ruble și să-i ușurez astfel ruptură cu domnul Lujin, ruptură care, sunt sigur, nu i-ăr fi neplăcută, de ar avea posibilitatea s-o facă.

— Dar dumneata într-adevăr ești nebun! strigă Raskolnikov, mai curând mirat decât furios. Cum îndrăznești să-mi vorbești astfel?

— Eram sigur că ăi să începi să țipi: dar, în primul rând, țin să-ți spun că, deși nu sunt bogat, pot dispune de aceste zece mii, fiindcă nu am absolut nici o nevoie de ele. Dacă Avdotia Romanovna nu primește, cine știe cum am să le întrebuițez. Asta-i una. În al doilea rând, conștiința mea este cu desăvîrșire liniștită: îi ofer acești bani fără nici un interes. Ma crezi sau nu, dar veți afla mai târziu, și dumneata și Avdotia Romanovna, că-i adevărat. Vezi dumneata, eu într-adevăr i-am pricinuit unele neplăceri și griji mult stimatei dumitale surioare Avdotia Romanovna, și mă căiesc sincer de acest lucru; de aceea, doresc din toată inima nu să răscumpăr aceste neplăceri printr-o compensație bănească, ci pur și simplu să fac ceva folositor pentru ea, că doar nu-i scris nicăieri că trebuie să fac numai rău. Dacă propunerea mea ar ascunde vreun calcul personal cât de mic, nu i-aș oferi numai zece mii, când abia acum cinci săptămîni i-am oferit mult mai mult. În afară de asta, e probabil să mă însor foarte, foarte curând, cu o tânără fată și deci bănuiala că aș urmări-o pe Avdotia Romanovna cade de la sine. În încheiere, voi spune că și dacă se mărită cu domnul Lujin, Avdotia Romanovna tot va primi acești bani, numai că pe altă cale... Dar nu te supăra, Rodion Romanovici, judeca liniștit, cu sînge rece. Svidrigailov vorbea cu un calm extraordinar.

— Te rog să încetezi, zise Raskolnikov. În orice caz, propunerea dumitale este de-o îndrăzneală de neiertat.

— Nicidecum. Dacă ar fi așa cum spui, atunci omul pe lumea asta n-ar putea să facă decât rău și, dimpotrivă, nu ar avea dreptul să facă cel mai mic bine, și asta numai din pricina unui convenționalism absurd. E caraghios. De pilda: dacă aș muri și i-aș lasa această sumă prin testament surioarei dumitale, ar refuză și atunci să o primească?

— Se prea poate.

— Ei, asta nu. De altfel, dacă zici nu, nu să fie. Dar să știi că zece mii prind bine la nevoie. În orice caz, te rog să-i transmiți cele spuse Avdotiei Romanovna.

— Nici nu mă gîndesc.

— Atunci, Rodion Romanovici, mă voi vedea silit să caut s-o întîlnesc personal, ceea ce desigur o va neliniști.

— Și dacă-i transmit, n-ai să cauți s-o întîlnești?

— Nu știu, zău, ce să-ți răspund. Țăre aș dori s-o mai văd o dată.

— Să nu speri ună că asta.

— Păcat. De altfel, dumneata nu mă cunoști. Poate când ne vom împrieteni mai mult.

— Crezi ca ne vom împrieteni?

— De ce nu? zîmbi Svidrigailov, luîndu-și pălăria și sculîndu-se. Nu ca aș vrea să mă impun în fața dumitale cu tot dinadinsul, și chiar venind încoace nici nu prea credeam ca o să stăm de vorba, deși azi-dimineața... m-a izbit fața dumitale...

— Unde m-ai văzut de dimineața? se neliniști Raskolnikov.

— Întîmplător... Tot îmi pare că e ceva cu dumneata care face sa ne

asemănăm oarecum... Dar nu te neliniști, nu-s cîrciogari din fire; am știut să mă împac și cu măsluitorii și nici pe cneazul Svirbei, ruda mea de departe și mare demnitar, nu l-am plictisit, am știut să-i scriu doamnei Prilukova în album despre Madona lui Rafael, și cu Marfa Petrovna am trăit șapte ani la țară, și în casa lui Viazemski, pe Sennaia, mi-am petrecut nopțile pe vremuri, și poate că am să zbor cu Berg în balonul lui...

— Bine. Și acum da-mi voie să te întreb dacă ai de gînd să pleci curînd în călătorie?

— Care călătorie?

— Ei, vorbesc despre „voiaju” acela despre care ai pomenit chiar dumneata.

— Despre voiaj? Ah, da... chiar așa, am vorbit despre voiaj... Ei, asta-i o problemă mai vastă... Dacă ai ști ce întrebare ai pus! adaugă el deodată tare și rîse scurt. Poate că am să mă însor în loc să plec în voiaj; mi se propune o fată.

— Aici? -Da.

— Și cînd ai avut timp?

— Tare aș dori s-o mai vad o dată pe Avdotia Romanovna. Te rog foarte serios. La revedere! Ah, da! Cît pe aci să uit! Transmite-i surorii dumitale, Rodion Romănovici, că Marfa Petrovna i-a lasat prin testament trei mii de ruble. E absolut sigur. Marfa Petrovna și-a făcut testamentul cu o săptămînă înaintea morții, de fața cu mine. Peste două-trei săptămîni, Avdotia Romanovna va putea să capete banii.

— Adevărat?

— Da. Așa să-i spui. Ei, și acum — sluga dumitale. Nu stau departe.

Ieșind, Svidrigailov se ciocni piept în piept cu Razumihin.

Capitolul II

Era aproape ora opt seara; amîndoi se grăbeau să ajungă la casa lui Bakăleev, ca să sosească înaintea lui Lujin.

— Cine era asta? întrebă Razumihin, odată ajuns în strada.

— Svidrigailov, acel moșier în casa căruia a fost insultată soră mea, pe vremea cînd era guvernanta. Din pricina că el s-ă legat de ea. Marfa Petrovna, nevastă-sa, a dat-o afara. Mai tîrziu, Marfa Petrovna i-a cerut iertare Duniei și acum, nu demult, a murit subit. Despre ea vorbea mama deunăzi. Nu știu de ce, mi-e frică de omul ăcestă. E foarte ciudat și simt că are un plan bine definit; dar nu-mi pot da seama ce vrea... Parcă ar ști ceva... A sosit aici îndată după înmormîntarea neveste-sii. Trebuie s-o păzim pe Dunia... Asta am vrut să-ți spun, auzi?

— S-o păzim? Dar ce ar putea să-i facă Avdotiei Romanovna? Îți mulțumesc, Rodea, ca mi-ai vorbit așa... O s-o păzim!... Unde sade?

— Nu știu.

— De ce nu l-ai întrebat? Păcat! Dar nu-i nimic, am să aflu eu.

— L-ai văzut? întreba Raskolnikov după o scurta tăcere.

— L-am văzut, l-am văzut bine.

— Ești sigur? L-ai văzut deslușit? stăruie Raskolnikov.

— Firește, mi-l amintesc foarte bine; l-aș recunoaște dintr-o mie, am o memorie buna.

Tăcură din nou.

— Hm... asta e... mormăi Raskolnikov. Știi... gîndeam... mi se tot nazar fel de fel de lucruri... am crezut că poate n-a fost decât o iluzie.

— Despre ce vorbești? Nu prea înțeleg ce spui.

— Spuneți cu toții, urma Raskolnikov, zîmbind strîmb, ca sunt nebun; și mi s-a părut, adineauri, că poate aveți dreptate, că am înnebunit în adevăr și am văzut un strigoi!

— Ce tot vorbești?

— Cine știe! Poate sunt nebun, poate că tot ce s-a întîmplat în ultimele zile nu s-a întîmplat decât în închipuirea mea...

— Eh, Rodea! Iar te-au enervat!... Dar ce ți-a spus? Pentru ce a venit?

Raskolnikov nu răspunse. Razumihin se gîndi o clipa.

— Ascultă acum, sa-ți dau raportul, încep eu. Am fost la tine, dar tu dormeai. Apoi am luat masa și m-am dus la Porfiri. Zametov era încă acolo. Am vrut să aduc vorba despre ce mă interesa și n-am izbutit. Nu puteam să încep cum trebuie. Ei parcă nu înțelegeau nimic și nu se simțeau încurcați defel. L-am luat pe Porfiri deoparte, l-am dus la fereastră și am început să-i vorbesc, dar nici de data asta n-a ieșit nimic; el se uita într-o parte și eu mă uitam în cealaltă. Pînă la urmă, i-am vîrît pumnul sub nas și i-am spus că-l fac zob, așa, ca între rude: S-a uitat la mine și n-a zis nimic. Atunci m-am lasat păgubaș și am plecat, asta-i tot. O tîmpe-nie. Cu Zametov n-am vorbit deloc. Eram sigur că am dat greș, dar, pe cînd coboram scara, mi-a scăpărat deodată un gînd: de ce ne facem atâtea griji? Dacă te-ar amenința vreo primejdie sau mai știu eu ce, dar așa? Ce-ți pasa ție! N-ai nici un amestec în toata treaba asta, așa că nici sa nu-ți pese de ei; ce-o sa mai rîdem mai tîrziu; eu în locul tău aș încercă chiar să-i mistific. Ce rușine o să le fie! Da-i la dracu'; mai tîrziu o să putem să-i și scărmanăm puțin, iar deocamdată să rîdem de ei!

— Ai dreptate! răspunse Raskolnikov. „Dar ce-ai să spui mâine?” se gîndi el. Ciudat, pînă atunci nu gîndise niciodată: „Ce are să zică Razumihin cînd are să afle?” Și gîndind aceasta, Raskolnikov îl privi cu luare-aminte. Raportul pe care i-l daduse Razumihin cu privire la vizita făcuta lui Porfiri nu-l interesa cîtuși de puțin; altele îl preocupau acum!

Pe coridor, dadură peste Lujin, venise exact la ora opt și căuta numărul camerei, așa ca intrară toți trei odată, fără sa se uite unul la altul și fără să se salute. Tinerii trecură înainte, Piotr Petrovici, ca sa respecte buna-cuviință, întîrzie puțin în antreu, scoțîndu-și pardesiul. Pulheria Aleksandrovna ieși numaidecât să-l întîmpine în prag. Dunia dadea mîna cu fratele ei.

Piotr Petrovici intra și se înclina destul de amabil în fața celor două doamne, dar parcă mai serios ca de obicei. Avea aerul unui om nedumerit care încă nu și-a revenit din mirare. Pulheria Aleksandrovna părea și ea stîmjenită, dar se grăbi să-i poftească pe musafiri să ia loc în jurul mesei rotunde, pe care fierbea samovarul. Dunia și Lujin se așezară față în față, Razumihin și Raskolnikov -în dreptul Pulheriei Aleksandrovna, Razumihin mai aproape de Lujin, Raskolnikov alături de sora lui.

O clipa se făcu tăcere. Piotr Petrovici scoase fără graba o batista fină, din care se răspîndi un miros puternic de parfum, și-și sufla nasul cu aerul unui

om binevoitor, dar oarecum jignit în demnitatea lui și foarte hotărît să ceară explicații. Încă din antreu îi trecuse prin minte să nu se dezbrace, ci să plece, pedepsindu-le în felul acesta cu severitate exemplara pe cele două doamne, și făcându-le să-i simtă pe loc autoritatea. Dar nu se putu hotărî. Și apoi, nu era omul căruia să-i placă situațiile neclare. Avea lucruri de lamurit; dacă ordinul lui fusese călcat atât de fățiș, înseamnă ca era ceva la mijloc și deci ar fi mai bine să afle mai întâi despre ce este vorba; cât despre pedeapsa, mai avea timp, și la urma urmei totul era în mâinile lui.

— Sper că ați călătorit bine? o întreba el cu un ton oficial pe Pulheria Aleksandrovna.

— Slavă Domnului, Piotr Petrovici.

— Mă bucura. Și nici Avdotia Romanovna nu se simte prea obosită?

— Eu sunt tânără și rezistentă, nu obosesc, dar mamei i-a venit destul de greu, răspunse Dunecika.

— Ce să-i faci?! Drumurile noastre naționale sunt foarte lungi. Mare și întinsă-i „maica Rusie” cum i se spune... Cu toată dorința mea n-am putut ieri să vin să vă întâmpin la gară. Sper însă că totul a mers bine.

— Vai, nu, Piotr Petrovici, am fost foarte descurajate, se grăbi să declare Pulheria Aleksandrovna cu o intonație deosebită, și cred că dacă Dumnezeu, în bunătatea lui nu ni l-ar fi trimis ieri pe Dimitri Prokofici, n-am fi știut ce să ne facem. Dumnealui este Dimitri Prokofici Razumihin, adaugă dînsa, prezentîndu-l pe Razumihin.

— Da, da, am și avut plăcerea... ieri, mormăi Lușin cu o căutătură piezișă și dușmănoasă spre Razumihin, apoi se încruntă și amuți.

Piotr Petrovici făcea parte dintre acei oameni care sunt extrem de amabili în societate, sau cel puțin se străduiesc să fie, dar care, în clipa când ceva nu le este pe plac, își pierd cumpătul într-atât, că părăsesc mai degrabă niște saci cu făină decât niște tineri plini de viață, care înviorează societatea. Tăcerea se întinse din nou: Raskolnikov tăcea cu încăpăținare, Avdotia Romanovna socotea că nu e momentul să vorbească, Razumihin nu avea ce spune, așa ca Pulheria Aleksandrovna fu nevoită să caute să înjghebeze o conversație.

— Ați auzit de moartea Marfei Petrovna? începu ea, recurgînd la tema ei salvatoare în asemenea caz.

— Am auzit. Am fost înștiințat imediat și am venit să vă spun că Arkădi Ivanovici Svidrigailov, îndată după înmormîntarea soției lui, a plecat în graba la Petersburg. Cel puțin, așa mi s-a comunicat din sursa sigură.

— La Petersburg? Aici? se alarmă Dunia, schimbînd o privire cu Pulheria Aleksandrovna.

— Exact. Și, desigur, nu fără anumite intenții precise; graba plecării lui, după evenimentele precedente, da de gîndit.

— Doamne! Oare și aici vrea să o urmărească pe Dunecika? exclama Pulheria Aleksandrovna.

— Eu cred că nu aveți de ce să vă neliniștiți prea mult nici dumneavoastră, nici Avdotia Romanovna de prezența lui aici, bineînțeles, dacă nu doriți chiar dumneavoastră să intrați în legătura cu dînsul, indiferent de motiv. Cât despre mine, voi cerceta și am să aflu curînd unde locuiește.

— Ah, Piotr Petrovici, nici nu vă puteți închipui cât de rău m-ați speriat! se vaită Pulheria Aleksandrovna. Nu l-am văzut decât de două ori, dar mi-a părut groaznic, groaznic! Sunt sigură că el a fost pricina morții răposatei Marfa

Petrovna!

— După informațiile precise pe care le am, nu se poate afirma cu toată tăria un asemenea lucru. Nu zic, poate că purtările lui insultătoare ar fi grăbit cursul lucrurilor, în oarecare măsură, poate că au contribuit, cum s-ar zice, moral, la aceasta. În privința comportării lui și a caracterizării persoanei, sunt cu totul de părerea dumneavoastră. Nu știu dacă este bogat și cât anume i-a lasat Marfa Petrovna; asta o voi afla cât de curând, dar este clar că, aflându-se aici la Petersburg și dispunând de oarecare mijloace materiale, se va apuca iarăși de cele vechi. Este omul cel mai desfrînat, cel mai păcătos din cîți există! Am anumite motive să cred că Marfa Petrovna, care a avut nenorocirea să se îndrăgostească de el și care i-a platit acum opt ani datoriile, i-a fost de mare folos în altă privință: datorită străduințelor și jertfelor ei a fost mușămalizat, chiar de la început, un proces penal în legătură cu un asasinat fantastic, monstruos, pentru care s-ar fi putut prea bine ca domnul Svidrigailov să facă o plimbare în Siberia. Acesta este omul, dacă vreți să știți.

— Vai, Doamne! exclama Pulheria Aleksandrovna. Raskolnikov asculta cu atenție.

— Aveți informații absolut sigure? întreba Dunia, sever și autoritar.

— Repet numai ce am auzit eu însumi, în secret, de la răposata Marfa Petrovna. Trebuie să menționez că, din punct de vedere juridic, este o afacere foarte obscură. Pe vremea aceea, locuia aici, ba mi se pare că mai locuiește și acum, o oarecare Reslih, o străina care făcea cămătărie mărunță și se ocupa și de alte afaceri dubioase. Cu aceasta Reslih, domnul Svidrigailov avea de mult legături destul de intime și misterioase. Reslih avea în gazda o ruda îndepărtată, o nepoată mi se pare, o fetița surdo-mută de vreo cincisprezece, sau chiar paisprezece ani, pe care această doamna n-o putea suferi și căreia îi imputa fiecare bucată de pîine; ba chiar o bătea sălbatic. Într-o zi, fetița a fost găsită în pod, spînzurată. S-a stabilit că era vorba de o sinucidere. După procedura de rigoare, dosarul a fost închis, dar mai tîrziu s-a primit un denunț cum că fetița a fost... bestial siluita de Svidrigailov. Ce-i drept, chestiunea era foarte obscură... Denunțul pornea de la o altă nemțoaica, o femeie stricata, al cărei cuvînt nu putea avea greutate; în cele din urmă, pînă și denunțul a fost retras și datorită străduințelor și banilor Marfei Petrovna, toate s-au redus la un simplu zvon. Dar și acest zvon este foarte semnificativ. Dumneata, Avdotia Romanovna, ai auzit desigur vorbindu-se despre un oarecare Filip, servitorul lui, mort de pe urma bățăilor, acum șase ani, încă pe vremea iobăgiei?

— Am auzit, dimpotrivă, că acest Filip s-ar fi spînzurat.

— Exact, dar a fost silit s-au, măi bine zis, împins la sinucidere de neîncetatele brutalități și persecuții ale domnului Svidrigailov.

— Asta nu știu, răspunse Dunia sec, am auzit numai povestindu-se ceva foarte ciudat: pare-se că acest Filip era un ipohondru, un fel de filozof al casei, oamenii spuneau că „T*-au năucit lecturile”, și că s-ar fi spînzurat măi curând din pricina ironiilor domnului Svidrigailov, decât din pricina bățăilor. De față cu mine, Arkadi Ivanovici se purta frumos cu oamenii și aceștia îl iubeau chiar, deși, într-adevăr, îl învinuiau și ei de moartea lui Filip.

— Vad că ești înclinată să-l aperi, observa Lujin, strîmbînd gura într-un zîmbet plin de subînțeles. Este un om viclean și știe să farmece femeile, după cum dovedește tristul caz al Marfei Petrovna, care a murit în împrejurări atât de ciudate. De fapt, am vrut numai să vă previn, pe dumneata și pe mama

dumitale, gîndin-du-mă la tentativele pe care le va încerca, fără îndoiala, din nou. În ce mă privește, sunt convins că omul acesta are să sfîrșească iarăși prin a fi închis din pricina datoriilor. Marfa Petrovna n-a intenționat niciodată să treacă ceva din avere pe numele lui, pentru că se gîndea la copii, și chiar dacă i-a lasat ceva, trebuie să fie numai atît cât să-i asigure o bunăstare cuviincioasă, cât să nu ducă lipsuri; dar cu firea și năravurile lui n-are să-i ajungă nici pe un an.

— Piotr Petrovici, va rog, să nu mai vorbim despre domnul Svidrigailov, zise Dunia. Mi-e neplăcut.

— A fost adineauri la mine, spuse brusc Raskolnikov, care până atunci nu deschisese gura.

Toți se întoarseră spre el cu exclamații de mirare. Însuși Piotr Petrovici păru alarmat.

— Acum un ceas și jumătate, pe când dormeam, a intrat în odaie, m-a trezit din somn și s-a prezentat, urma Raskolnikov. Era destul de vesel, vorbea cu nepăsare și părea absolut convins că ne vom împrieteni. Între altele, Dunia, te roagă mult să-i acorzi o întîlnire; a insistat să mijlocesc aceasta întrevedere între el și tine, și să asist la ea. Vrea să-ți facă o propunere; mi-a spus despre ce este vorba, în afara de aceasta, m-a informat oficial că Marfa Petrovna, cu o săptămână înainte de a muri, ți-a lasat prin testament trei mii de ruble și că vei putea primi în scurt timp acești bani!

— Slava ție, Doamne! exclamă Pulheria Aleksandrovna, făcându-și cruce. Roagă-te pentru sufletul ei, Dunia, roagă-te!

— Asta așa este, îi scăpă lui Lujin.

— Și, și mai departe? îl grăbea Dunia pe Raskolnikov.

— Apoi mi-a spus că nu este prea bogat și toata averea revine copiilor, care se afla acum la o mătușă. Apoi a zis că sta aproape de mine, dar unde anume nu știu, n-am întreb...

— Și ce vrea să-i propună Dunecikăi? întrebă, speriată, Pulheria Aleksandrovna. Ți-a spus?

— Da. -Și?

— Am să vă spun mai tîrziu.

După acest răspuns, Raskolnikov tăcu și se apuca să bea ceaiul. Piotr Petrovici scoase ceasul și se uita la el.

— Trebuie să plec, întrucît mai am unele treburi, așa că n-am să va stingheresc, făcu el cu un aer cam jignit și dadu să se scoale de la masă.

— Rămii, Piotr Petrovici, zise Dunia. A fost vorba că stai cu noi toată seara. Și apoi, chiar dumneata ai scris că vrei să ai o explicație cu mama.

— E adevărat, Avdotia Romanovna, răspunse cu emfază Piotr Petrovici, așezîndu-se din nou, dar tot mai ținînd pălăria în mînă. Am vrut, e drept, să am o explicație cu dumneata și cu mult stimată dumitale mama, și încă una foarte importantă. Dar ca și fratele dumitale, care nu poate să explice în prezența mea unele propuneri ale domnului Svidrigailov, tot așa nici eu nu pot și nu vreau să mă explic... în prezența altora... cu privire la unele puncte foarte importante... Și apoi, rugămintea mea riguroasă și stăruitoare a fost nesocotită.

Lujin își lua un aer teatral de profunde amărăciune și tăcu, demn.

— Rugămintea dumitale că fratele meu să nu ia parte la întîlnirea noastră n-ă fost satisfăcută numai în urma insistențelor mele, zise Dunia. Ai scris că

fratele meu te-a jignit; eu socot ca trebuie să lamurim număidecât lucrurile și să vă împăcați. Dacă în adevăr te-ă jignit, Rodea trebuie sa-ți ceară scuze, și o va face.

Piotr Petrovici începu pe loc să facă pe grozavul.

— Cu toata bunăvoința din lume, Avdotia "Romanovna, sunt unele jigniri care nu se pot uita. Totul are o limita, peste care e primejdios să treci: căci o data ce ai trecut-o, nu mai există posibilitatea să te întorci înapoi.

— De fapt, altceva am vrut să-ți spun, Piotr Petrovici, îl întrerupse, cam nerăbdatoare, Dunia, trebuie să înțelegi că tot viitorul nostru depinde de felul cum se vor lamuri și împăca lucrurile între noi; repede sau nu? De la primul cuvînt, îți spun deschis că, dacă ții cât de cât la mine, atunci, chiar dacă ți-ar veni greu, toata această neînțelegere trebuie să înceteze chiar azi. Repet, dacă fratele meu este vinovat, el îți va cere scuze.

— Ma mira că pui problemă în acest fel, se supără Lujin, devenind tot mai nervos, ținînd la dumneata, adorându-te chiar, pot în același timp să nu țin deloc la vreun membru al familiei dumitale. Pretinzînd la fericirea de a avea mina dumitale, nu pot în același timp să iau asupra mea îndatoriri incompatibile cu...

— Ah, să lasăm aceste susceptibilități deșarte, Piotr Petrovici, îl întrerupse Dunia. Rămii omul inteligent și nobil cum am socotit ca ești și cum aș vrea să te socot întotdeauna. Ți-am făcut o promisiune mare, sunt viitoarea dumitale soție; încrede-te deci în mine și poți să fii sigur că voi avea putere sa judec fără părtinire. Rolul de arbitru pe care mi-l asum este o surpriza pentru fratele meu, tot atît cât este și pentru dumneata. Când l-am invitat azi, după primirea scrisorii dumitale, și l-am rugat insistent să vina neapărat azi, nu i-am împărtășit intențiile mele. Înțelege că dacă nu vă împăcați, va trebui să aleg între voi: sau dumneata, sau el. Așa ați pus problema amîndoi. Nu vreau și nu trebuie sa greșesc. Pentru dumneata, trebuie s-o rup cu fratele meu, pentru fratele meu, trebuie s-o rup cu dumneata. Eu vreau și pot acum să aflu sigur ce sentiment aveți fața de mine: am în Rodea un frate? Am în dumneata un soț care mă iubește și ma apreciază? Sau nu?

— Avdotia Romanovna, rosti Lujin înțepat, vorbele dumitale sunt mult prea semnificative pentru mine, mai mult decât atît, mă jignesc, avînd în vedere poziția pe care am cîntea s-o ocup fața de dumneata. Fără să mai vorbesc de comparația ciudata și jignitoare pe care o faci, așezîndu-mă pe aceeași treapta cu... cu un tânăr arogant, vorbele dumitale implică posibilitatea de a călca promisiunea ce mi-a fost data. Ai spus „sau dumneata, sau el", prin urmare chiar cu aceste vorbe îmi arăți cât de puțin însemn pentru dumneata... și eu nu pot sa admit una ca asta, ținînd seama de raporturile și... de îndatoririle care există între noi doi...

— Cum?! se aprinse Dunia. Pun interesul pentru dumneata alături de tot ce am avut pînă acum mai scump în viața, de tot ce a alcătuit sensul vieții mele pînă acum, și dumneata te simți jignit că te prețuiesc prea puțin?!

Răskolnikov zîmbi tăcut, sarcastic. Razumihin se înfiora, dar răspunsul Avdotiei Romanovna nu-l îmbuna pe Piotr Petrovici; dimpotrivă, părea tot mai arțăgos, tot mai pornit, de parca ar fi prins gust de cearta.

— Dragostea pentru soț, pentru viitorul tovarăș de viața trebuie să fie mai mare decât dragostea pentru frate, rosti el sentențios, și apoi, în orice caz, eu nu pot fi așezat pe aceeași treapta cu dînsul... Deși am spus adineauri că în

prezența fratelui dumitale nu vreau și nu pot să explic obiectul principal al vizitei mele, acum am intenția s-o rog pe mult stimata dumitale mama ca să-mi lamurească un punct foarte jignitor pentru mine, un punct capital. Fiul dumitale, se întoarce către Pulheria Aleksandrovna, ieri, în prezența domnului Rassudkin... așa se numește, mi se pare?... Cer scuze, am uitat numele (se înclina el amabil în fața lui Razumihin.... m-a insultat, denaturând o idee pe care am exprimat-o într-o convorbire intimă cu dumneata, la cafea, și anume ca o căsătorie cu o fată săraca, o fata care știe cât de grea este viața, oferă, după părerea mea, mai multe garanții de moralitate și fericire în căsnicie decât cea cu o fata care a trăit întotdeauna în belșug. Fiul dumitale a exagerat dinadins sensul cuvintelor mele, pînă la absurd, și mi-a atribuit unele intenții urîte: cred că ă făcut-o întemeindu-se pe scrisoarea dumitale. M-aș simți foarte fericit dacă mi-ai putea dovedi că mă înșel. Te rog, deci, să-mi spui în ce termeni ăi redat cele spuse de mine în scrisoarea către Rodion Romanovici?

— Nu-mi amintesc, răspunse Pulheria Aleksandrovna, încurcătă. I-am scris ce am înțeles. Nu știu ce ți-a spus dumitale Rodea... Se poate să fi exagerat.

— Nu ar fi putut exagera, dacă n-ar fi fost influențat de termenii din scrisoarea dumitale.

— Piotr Petrovici, zise cu demnitate Pulheria Aleksandrovna, dovada că nici eu, nici Duniă nu ara dat un sens urît vorbelor dumitale este ca ne aflăm aici.

— Foarte bine, mamă! o aprobă Dunia.

— Prin urmare, și de data astă tot eu sunt vinovatul! se ofensă Lujin.

— Dumneata îl acuzi pe Rodion, dar dumneata în scrisoarea de azi ai spus ceva neadeverat despre el, adaugă Pulheria Aleksandrovna, prinzînd curaj.

— Nu-mi amintesc să fi scris vreo minciuna.

— Ai scris, rosti tăios Raskolnikov, fără să se uite la el, ca am dat ieri bani nu văduvei omului călcat de trăsură, cum a fost, ci fiicei lui (pe care pînă aseară n-o văzusem niciodată). Ai scris asta ca să-mi strici relațiile cu familia mea și, ca să izbutești mai bine, ai mai adaugat și câteva calificative mîrșave despre purtarea unei fete pe care dumneata nici nu o cunoști. Tot ce ai scris a fost calomnie și murdarie.

— Să am iertare, domnul meu, răspunse Lujin, tremurînd de furie, dacă am pomenit în scrisoarea mea despre starea și faptele dumitale, a fost numai ca să îndeplinesc rugămintea surorii și mamei dumitale de a le scrie cum te-am găsit și ce impresie mi-ai făcut! Iar cât privește cele expuse de mine în scrisoare, te desfid pe dumneata să găsești un singur rînd mincinos. Poți susține, de pilda, că n-ai irosit banii și ca, în familia aceea, fie ea cât de nenorocită, toate persoanele sunt onorabile?

— După părerea mea, dumneata, cu toată onorabilitatea dumitale, nu faci nici cât degetul cel mic al acestei sărmane fete în care arunci cu piatra.

— Prin urmare n-ai pregeta s-o introduci în societatea mamei și a surorii dumitale?

— Am și făcut-o, dacă ții mult să știi. Am așezat-o azi alături de mama și de Dunia.

- Rodea! striga Pulheria Aleksandrovna. Dunecika roși. Razumihin se încrunta. Lujin zîmbi ironic și disprețuitor.

— Acum vezi și dumneata, Avdotia Romanovna, zise el, dacă exista vreo

posibilitate de înțelegere. Sper că acum s-a încheiat acest capitol și situația s-a lămurit o dată pentru totdeauna. Eu am să mă retrag că să nu stînjenesc această placută întrevvedere de familie și să nu împiedic comunicarea anumitor secrete... (Lujin se scula și-și lua pălăria.) Dar, plecând, îndrăznesc să spun că, pe viitor, sper să fiu scutit de asemenea întâlniri și, cum s-ar zice, de astfel de compromisuri. Rugămintea asta o fac în chip deosebit dumitale, onorata Pulheria Aleksandrovna, cu atât mai mult, cu cât scrisoarea mea era adresată dumitale, și nu altcuiva.

Pulheria Aleksandrovna se simți atinsă.

— Oare crezi că ești chiar stăpînul nostru, Piotr Petrovici? Dunia ti-a spus de ce nu ți s-a îndeplinit rugămintea: ea a avut numai intenții bune. Și apoi, mi-ai scris de parca mi-ai fi dat ordin. Oare trebuie să considerăm fiecare rugămintă a dumitale drept ordin? Eu ți-as spune că dumneata, dimpotrivă, ar trebui să fii cât mai delicat și mai îngăduitor cu noi, fiindcă, încrezîndu-ne în cuvîntul dumi-tale, am lasat tot și am venit aici, prin urmare și așa suntem în puterea dumitale.

— Nu este tocmai așa, Pulheria Aleksandrovna, mai ales în clipa de față, când ați aflat că o să primiți o moștenire de trei mii de ruble din partea Marfei Petrovna, care, pare-mi-se, judecînd după tonul pe care l-ați luat față de mine, sunt foarte binevenite, adaugă Lujin cu ironie mușcătoare.

— Judecînd după aceasta observație, se poate într-adevăr presupune că te-ai bizuit pe lipsa noastră de apărare, observă Dunia, iritată.

— Cel puțin acum nu mă mai pot bizui pe asta și mai ales nu doresc să împiedic comunicarea propunerilor secrete ale lui Arkadi Ivanovici Svidrigailov, cu care l-a însărcinat acesta pe frățiorul dumitale și care, după cum vad, au pentru dumneata o importanță capitală și sunt poate chiar foarte, foarte placute.

— Văi, Doamne! făcu Pulheria Aleksandrovna. Razumihin se foia pe scaun.

— Și ție nu-ți este rușine, sora mea? întreba Raskolnikov.

— Îmi este, Rodea, zise Dunia și, întorcându-se, palida de mînie, către Lujin: Piotr Petrovici, ieși afara!

Se vede că Piotr Petrovici nu se așteptase deloc la o asemenea încheiere. Avea prea multă încredere în el, în puterea lui și în lipsa de apărare a victimelor sale. Deci nu-i veni să-și creadă urechilor. Păli, buzele începură să-i tremure.

— Avdotia Romanovna, dacă am să ies acum pe ușa asta, cu aceasta urare de drum bun, atunci - să nu-ți faci nici o iluzie! - n-am să mă mai întorc niciodată. Gîndește-te bine! Eu nu-mi schimb cuvîntul.

— Ce neobrazare! striga Dunia, sărînd de la locul ei. Dar eu nici nu vreau să te mai întorc vreodată.

— Cum? Vasăzică așa!? exclama Lujin, care până în ultima clipă nu crezuse cu putința un asemenea sfîrșit și care acum își pierduse cu deșăvîrșire stăpînirea de sine. Așa! Dar știi dumneata, Avdotia Romanovna, că așa putea să protestez?

— Cu ce drept îi vorbești astfel? se amestecă cu aprindere Pulheria Aleksandrovna. Cum ai putea să protestezi? Ce drepturi ai? Cum o să o dau pe Dunia mea unui om ca dumneata? Pleacă și lasă-ne în pace! Noi suntem de vina că am acceptat un compromis, un lucru nu tocmai drept, și cea mai mare

vina o port eu...

— Dar, Pulheria Aleksandrovna, se înfierbîntă Lujin, în culmea furiei, m-ați legat cu cuvîntul dat pe care vi-l retrageți acum... și apoi... m-ați silit, cum s-ar zice, să fac unele cheltuieli.

Această pretenție se potrivea atât de bine cu firea domnului Lujin, ca Raskolnikov, deși palid de furie și de eforturile pe care le făcea ca să se stăpînească, nu se mai putu ține și izbucni în rîs. Dar Pulheria Aleksandrovna își ieși din fire.

— Cheltuieli? Care cheltuieli? Nu cumva vorbești despre lada noastră? Dar conductorul ți-a transportat-o pe gratis. Noi l-am încurcat pe el, auzi dumneata! Gîndește-te bine la ce spui, Piotr Petrovici, dumneata ești acela care ne-ai legat și de miini și de picioare, și nu noi pe dumneata!

— Ajunge, măicuțo, te rog, ajunge! o implora Avdotia Romanovna. Piotr Petrovici, fii bun și pleacă!

— Am să plec, dar vreau să măi spun un ultim cuvînt! rosti acesta, nemaiputîndu-șe stăpîni. Mama dumitale uita, mi se pare, că te-am cerut în căsătorie tocmai în momentul când circula în tot orașul zvonuri rele cu privire la reputația dumitale. Disprețuind opinia publică și sîlvîndu-ți reputația, eram îndreptățit să sper că voi fi răsplătit cum se cuvine, ba chiar să cer recunoștința din partea domniilor voastre... Ochii mi s-au deschis abia acum! Văd că am procedat foarte ușuratic, și poate am greșit nesocotind glasul societății...

— A înnebunit? urla Razumihin, sărind de pe scaun, gata să-l iă la bătaie.

— Ești un om josnic și rău! strigă Dunia.

— Nici o vorbă! Nici un gest! se interpuse repede Raskolnikov, reți-nîndu-l pe Razumihin; apoi, apropiîndu-se de Lujin: Binevoiește să ieși afara, zise încet și rîspicat, și nici un cuvînt mai mult, altminteri...

Piotr Petrovici îl privi cîteva clipe cu obrazul palid, schimonosit de ură, apoi se întoarse și părăsi odaia, ducînd în sufletul lui o ură de moarte, cum rar poate nutri cineva, împotriva lui Raskolnikov, pe care-l făcea vinovat de cele întîmplate. Trebuie să adaugăm că în timp ce cobora scara, Piotr Petrovici încă își mai închipuia că totul nu este pierdut și că o împăcare cu doamnele mai este cu putință.

Capitolul III

Lucrul cel mai extraordinar era că, pînă în ultima clipă, el nu se așteptase la acest sfîrșit. Făcuse pe grozavul, fără să-i treacă măcar prin minte că cele două femei, sărace și lipsite de s^ărare, ăi cuteza să iasă de sub tutela lui. Vanitatea și încrederea în sine sau, mai bine zis, cultul față de propria lui persoană, îi sporeau această siguranță. El, Căre din nimic ajunsese cineva, avea o admirație aproape patologică pentru el însuși, își aprecia inteligența și calitățile, ba chiar uneori, rămînînd singur, își admira și fața în oglinda. Dar ceea ce aprecia și la ce ținea mai presus ca orice pe lume erau banii pe care îi cîștigase, parte muncind, parte folosind alte mijloace; banii îl puneau pe picior de egalitate cu tot ce-i era superior.

Amintindu-i cu indignare Duniei că se hotărîse s-o ia de soție cu toată reputația proastă pe care o avea, Piotr Petrovici vorbise sincer și chiar se simțise profund jignit de aceasta „neagra nrecunoștința”, deși, când o pețise, era pe deplin convins de absurditatea acestor bîrfeli, de altfel, răsturnate în public de însăși Marfă Petrovnă și părăsite de toată lumea din orășel, care o apăra cu înflacărare pe Duniă. Nici el nu ăr fi negat că știuse acest lucru atunci. Și cu toate acestea, se mîndrea mult cu hotărîrea pe care o uase de a o înălță pe Dunia pînă la el, și considera acest fapt că un fel de eroism. Prin acest reproș, Lujin își trăda gîndul ascuns care îl măgulise mereu, și nu era în stare să înțeleagă cum nu-i admiră alții eroismul. Când se dusesese în vizită la Raskolnikov, se dusesese cu sentimentul binefăcătorului gata să culeagă roadele binefacerii lui și să auda complimente cât se poate de dulci. Și firește că acum, când cobora scara, el se considera insultat și neînțeles în ultimul grad.

Cât despre Duniă, ea îi era necesară, nici mai mult, nici mai puțin, și să renunțe la ea era de neconceput pentru el. Demult, cu ani în urmă, își făurise un vis duios de înșurătoare, pentru care tot strîngea bani și aștepta momentul prielnic. Se gîndea în taina, cu voluptate, la o fata binecrescută și săraca (neapărat săraca), foarte tânără, foarte drăguță, de familie bună, instruita, foarte sperioasă, și care să fi trecut prin multe încercări și nenorociri, o fata care avea să se prosterneze în fața lui și care toată viața avea să-l considere ca pe salvatorul ei, avea să se uite la el cu evlavie, avea să i se supună și să se minuneze neîncetat de persoana lui, exclusiv de persoana lui. Câte scene, câte episoade dulci plasmuiseră el pe aceasta temă ispititoare și placută, odihnindu-se în liniște după lucru. Și iată, în sfîrșit, visul nutrit de atîta amar de vreme e gata să se înfăptuiască: frumusețea și cultura Avdotiei Romanovna îl impresionaseră adînc; situația și lipsa ei de apărare îl ademeniseră și mai mult. Realitatea întrecea visul: avea în fața lui o fată mîndră, dîrza, virtuoasă, mult mai instruita și mai cultă decât el (o simțea bine), și aceasta ființa îi va fi recunoscătoare toată viața, ca o roaba, pentru mărinimia lui, se va prosterna cu evlavie în fața lui, iar el va fi stăpîn nelimitat și absolut!... Ca un făcut, cu puțin înainte, după multe calcule și tergiversări, hotărîse, în sfîrșit, să-și schimbe cu desavîrșire cariera, să pășească într-o sferă de activitate mai înaltă și, totodată, să intre puțin câte puțin într-o societate mai bună, la care visa de mult cu voluptate... într-un cuvînt, hotărîse să-și încerce norocul la Petersburg. Știa că un bărbat poate să cîștige „foarte, foarte” mult cu ajutorul femeilor. Farmecul unei femei frumoase, virtuoase și instruite putea să ușureze nespus drumul ales, să atragă simpatia, să creeze o aureolă... și deodată, deodată - praf și pulbere se alegea din toate visurile lui! Ruptura urîță și neașteptată fusese pentru el ca un răsnet. Era o gluma monstruoasă, absurda! Făcuse un pic pe grozavul, nimic mai mult: nici nu avusese timpul să spună tot ce ar fi vrut, glumise, se aprinsese și, când colo, ce sfîrșit grav! El o și îndrăgise în felul lui pe Dunia, era stăpînul ei absolut în visurile lui și când colo!... Nu! Măine, da, da, chiar măine, toate acestea vor fi îndreptate, vindecate, șterse, și mai ales trebuie să-l facă una cu pămîntul pe acest mucos arogant care poartă toată vina. Își aduse aminte cu o dureroasă strîngere de inimă, aproape involuntar, de Razumihin... dar în privința lui se liniști foarte repede: „Atîta mai lipsea, să-l pun și pe acesta pe aceeași treaptă cu mine!” Dar de cine-i era într-adevăr teamă, era Svidrigailov... într-un cuvînt, va avea

de furcă...

—Nu, nu, numai eu sunt de vina! spunea Dunia, îmbrățișându-și și sărutându-și mama. M-am lasat ispitita de banii lui, dar îți jur, frate, că niciodată nu mi-am închipuit ca este un om atât de puțin demn de stima. Dacă l-aș fi cunoscut mai bine, nu qj-aș fi lasat ispitită pentru nimic în lume! Nu mă învinui, frate!

—Ne-a ferit Dumnezeu! Ne-a ferit Dumnezeu! șoptea Pulheria Aleksandrovna, aproape în neștire, ca și cum tot nu ar fi înțeles ce s-a petrecut.

Toți erau bucuroși; peste cinci minute au început chiar să râda. Numai din când în când Dunecika pălea și-și încrunta sprâncenele, amintindu-și de cele întâmplate. Pulheria Aleksandrovna nici nu și-ar fi putut măcar închipui vreodată că se va bucura și ea; încă în dimineața aceea ruptura cu Lujin i-ar fi părut o nenorocire groaznică. Cât despre Razumihin, era în culmea fericirii. Nu îndrăznea încă să și-o exprime, dar tremură ca în friguri, ca și cum o greutate de cel puțin o sută de kilograme i-ar fi fost luata de pe inimă. Acum avea dreptul să-și închine toată viața celor două doamne, să le servească pînă la moarte... Acum totul era cu puțință! Totuși, el alunga speriat aceste gînduri și se temea să-și dea frîu liber închipuirii. Numai Raskolnikov rămăsese nemișcat, ursuz, și cu gîndul parca în alta parte. El, care stăruise atît de mult ca Lujin să fie îndepărtat, părea acum că se sinchisește cel mai puțin de cele ntîmplate. Dunia gîndea fără să vrea că el tot mai era supărat pe dînsă, iar Pulheria Aleksandrovna îl privea neliniștită, pe furiș.

— Ce ți-a spus Svidrigailov? spuse Dunia, apropiindu-se de el.

— Ah, da, da! exclama Pulheria Aleksandrovna. Raskolnikov ridică ochii.

— Vrea neapărat să-ți daruiască zece mii de ruble și dorește să te vada o singura dată în prezența mea.

— S-o vada? Pentru nimic în lume! striga Pulheria Aleksandrovna. Și cum de îndrăznește să-i ofere bani?

Apoi Raskolnikov relatea (destul de rece) discuția pe care o avusese cu Svidrigailov, lasând deoparte povestea cu fantoma Marfei Petrovna, ca să nu ridice probleme de prisos și fiindcă simțea un puternic dezgust față de orice fel de discuții, în afara de cele strict necesare.

— Și tu ce i-ai răspuns? îl întreba Duniă.

— Mai întîi, i-am spus că n-am să-ți transmit nimic. Atunci el a declarat că va căuta prin toate mijloacele să obțină o întîlnire. A afirmat că pasiunea pe care a avut-o pentru tine n-a fost decît o nebunie trecătoare, de care s-a vindecat... Nu vrea să te măriți cu Lujin... în general, a vorbit foarte încurcat.

— Tu cum îți explici purtarea lui? Ce impresie ți-a făcut?

— Mărturisesc că nu prea-l înțeleg. Îți oferă zece mii și totuși mi-a spus că nu este bogat. Declara că vrea să plece nu știu unde, și peste zece minute uită ce ă spus. Zice că vrea să se însoare, că are o logodnică... Este sigur că știe ce vrea, că are un scop bine definit și este de crezut că acest scop este josnic! Pe de alta parte, ar fi ciudat să pornească la treabă atît de prostește, dacă ar fi avut intenții urîte... față de tine... Eu, bineînțeles, am refuzat în numele tău acești bani, o dată pentru totdeauna. în general, mi-a părut că se poate de ciudat, ba chiar dînd unele semne de nebunie. S-ar putea însă să greșesc; poate că încearcă să ne duca de nas, și atîta tot. Pare-se că moartea Marfei Petrovna l-a impresionat adînc...

— Odihnește în pace sufletul ei, Doamne! rosti cu evlavie Pulheria Aleksandrovna. Toata, toata viața am să mă rog lui Dumnezeu pentru sufletul ei! Ce s-ăr fi întâmplat cu noi, Dunia, fără aceste trei mii! Doamne, parca ne-au picat din cer! Ah, Rodea, gândește-te că încă azi-dimineață nu aveam decât trei ruble și ne făceam socoteala să amanetăm undeva cât mai iute ceasul, ca să nu-i cerem nimic dumnealui, pînă nu s-o dumiri singur.

Pe Dunia, propunerea lui Svidrigailov părea ca o impresiune peste măsură. Ea tot mai rămăsese îngîndurată.

— Cine știe ce lucru groaznic și-a pus în gînd! rosti ea aproape în șoapta, vorbind ca pentru sine și tresărind ușor.

Raskolnikov observa această groază nemăsurată.

— Cred că voi fi silit să-l întîlnesc încă de multe ori! zise el Duniei.

— O să-l urmărim! Am să-l urmăresc! spuse cu tărie Razumihin. N-am să-l pierd din ochi. Rodea mi-a dat voie. Mi-a spus adineauri: „S-o păzești pe sora mea”. Îmi îngădui acest lucru, Avdotia Romanovna?

Dunia zîmbi și-i întinse mână, dar îngrijorarea nu se șterse de pe chipul ei. Pulheria Aleksandrovna o privea cu sfială: de altfel, cele trei mii de ruble o liniștiseră vădit.

Peste un sfert de oră erau toți prinși într-o convorbire însufletită. Pînă și Raskolnikov, dacă nu vorbea, cel puțin asculta cu atenție. Oratorul era Razumihin.

— Dar pentru ce, pentru ce să plecați! strigă el cu convingere, îmbătat de fericire. Ce o să faceți în orașelul vostru? Lucrul de căpetenie e că aici sunteți toți împreună; și aveți nevoie unul de altul, aveți nevoie, înțelegeți-mă! Măcar pentru cîtva timp... Iar pe mine primiți-mă în calitate de prieten, de asociat, și vă încredințez că o să punem pe picioare o afacere minunată. Ascultați, am să vă explic planul meu în toate amănuntele! Îmi venise în minte ideea asta încă de dimineață, înainte să se fi întâmplat toate astea. Iată despre ce este vorba: am un unchi (am să vi-l prezint; este un bătrînel respectabil și foarte cumsecadel), unchiul meu are o mie de ruble capital; el trăiește din pensia lui și nu are nevoie de acești bani. De doi ani se ține de mine să iau cu împrumut aceasta mie de ruble și să-i platesc șase la sută pe an. Știu eu ce înseamnă asta: pur și simplu vrea să mă ajute, acum un an însă n-aveam nevoie de nimic, iar acum abia-l așteptam să vina, fiindcă mă hotărîsem să o iau. Lîngă mie asta puneți și dumneavoastră tot o mie, din cele trei pe care le aveți; pentru început e destul, și iată că s-a făcut asociația noastră. Acum să vedem ce o să facem?

Și Razumihin începu să-și dezvolte planul; după părerea lui, mai toți librarii și editorii nu sunt destul de pricepuți în meseria lor și de aceea le merg prost afacerile, deși librăriile și editurile bune de obicei rentează, și chiar aduc venit mulțumitor. Tocmai la o activitate editorială visa Razumihin, care de doi ani muncea pentru alții în direcția asta, și care cunoștea deștula de bine trei limbi europene. Cu șase zile în urma îi spusese lui Raskolnikov că e cam *schwach* la germană, dar spusese asta numai cu scopul de a-l convinge să primească jumătate din traducere și cele trei ruble arvună; mințise, și Raskolnikov știa că minte.

— De ce, de ce să lasăm să ne scape afacerea asta, dacă ne-a picat din senin unul dintre mijloacele principale de realizare: banii? se înfierbînta Razumihin. Firește, va trebui să muncim mult, și o să muncim cu toții, și

Avdotia Romanovna, și eu, și Rodion... unele cărți aduc astăzi venituri mari! Iar calitatea principală a editurii noastre va fi că o să știm ce anume trebuie tradus. O să traducem, o să edităm și o să învățăm în același timp. Eu pot fi de folos, pentru că am experiență. De doi ani îmi făc veacul prin edituri, cunosc toate dedesubturile; și vă asigur că nu trebuie cine știe ce filozofie ca să te pricepi la treaba asta. De ce atunci să lasăm să ne scape norocul din mână? Eu cunosc (dar n-am spus nimănui pînă acum) două-trei cărți străine atît de bune, că numai pentru ideea de a le traduce și publica se poate lua cîte o sută de ruble de fiecare, iar pentru una dintre ele n-aș accepta nici cinci sute de ruble. Nu-i vorba că, dacă le-aș spune editorilor, ar fi în stare să mai stea la gînduri, atîta-s de proști! Cit despre bucătăria propriu-zisă — tipărit, hîrtie, vînzare etc... - vă rog să mă însărcinați pe mine! Cunosc toate amănuntele! O să începem cu puțin și o să ajungem la lucruri mari; în orice caz, vom avea din ce să trăim și o să ne scoatem banii.

Duniei îi străluceau ochii.

— Ceea ce propui dumneata îmi place foarte mult, Dmitri Prokofici, zise dînsa.

— Eu, firește, nu prea mă pricep, îi ținu isonul Pulheria Aleksăndrovna; s-ar putea să fie bine, dar asta o știe numai Dumnezeu. E ceva nou, necunoscut. Desigur că trebuie să rămînem aici, măcar cîtva timp...

Și ea se uita la Rodea.

— Tu ce crezi, frate? întreba Dunia.

— Cred că ideea este foarte bună, răspunse acesta. Bineînțeles, la început nu trebuie să ne gîndim la o firmă, dar cinci-șase cărți pot fi într-adevăr editate cu succes sigur. Știu și eu o carte care s-ar vinde foarte bine. Cât despre faptul că el ăre să știe să conducă întreprinderea, nu există nici o îndoială: se pricepe. De altfel, aveți tot timpul să va înțelegeți...

— Ura! zbiră Razumihin. Și acum stați: este aici, în casa asta, un apartament care aparține aceluiași proprietar. E o locuință separată, care nu comunică cu hotelul, prețul e moderat; sunt trei odăițe mobilate. Le-ați putea închiria deocamdată. Ceasul vi-l amanetez mâine și vă aduc banii, așa că pînă una-alta vă veți putea descurca. Principalul e ca veți fi împreună, și Rodea ar putea să stea cu voi... Dar, unde te duci, Rodea?

— Cum, Rodea, pleci? întreba, aproape speriată, Pulheria Aleksăndrovna.

— Într-o clipă ca asta! strigă Razumihin.

Dunia își privi fratele, mirată și neîncrezătoare. Raskolnikov era cu șapca în mână, gata să plece.

— Parcă ne-am despărți pe veci și mă înmormîntați, rosti el cu un ton ciudat.

Zîmbi, dar zîmbetul lui era și mai ciudat.

— La urma urmei, cine știe, poate că e ultima oară ca ne vedem, adaugă el deodată.

Gîndul acesta abia îi trecuse prin minte, că-i și izbucnise fără să vrea din gură.

— Ce-i cu tine?! exclamă mama.

— Unde te duci, Rodea? întreba Dunia cu un accent deosebit în glas.

— Mă duc, am treaba, răspunse șovăielnic Raskolnikov, dar pe fața lui palidă se citea o hotărîre nestrămutată.

— Am vrut să vă spun... când am venit aici... am vrut să-ți spun matală

mamă... și ție, Dunia, că ar fi mai bine să ne despărțim pentru câțva timp. Nu mă simt bine, am nevoie de liniște... am să vin alta data, am să vin singur, atunci când... se va putea. Nu v-am uitat și-mi sunteți drage... Dar lăsați-mă! Lăsați-mă singur! Așa am hotărât încă de mai înainte... Hotărârea mea este nestrămutată... orice s-ar întâmpla cu mine, pierdut sau nu, vreau să fiu singur. Uitați-mă. E mai bine așa... Nu căutați să aflați nimic despre mine. Când va trebui, am să vin singur sau... am să vă chem. Poate că totul se va limpezi!... Iar acum, dacă mă iubiți, renunțați să mă vedeți... Altfel, am să vă urâsc, o simt... Rămâneți cu bine!

— Doamne, Dumnezeu! striga Pulheria Aleksăndrovna.

O spaima mare le cuprinsese pe mama și pe sora lui, de asemenea și pe Razumihin.

— Rodea, Rodea! împacă-te cu noi, să fim cum am fost altădată! gema biata mama.

Raskolnikov se întoarse încet și porni spre ușă. Dunia îl ajunsese din urma.

— Frate! Cum poți să te porți astfel cu mama? șopti ea, cu ochii scăpărând de indignare.

El o învălui într-o privire grea.

— Nu-i nimic, am să mă întorc, am să vin mereu! bîgui el cu jumătate de glas, ca un om care nu-și da bine seama de ce spune, și ieși din odaie.

— Ești fără inimă, un om rău și egoist! strigă Dunia în urma lui.

— Nu e fără inimă, e dement, dement! Și-a pierdut mințile! Nu vedeți?

Dacă nu-ți dai seama, atunci n-ai inimă dumneata! șopti cu înfrigurare Razumihin la urechea ei, strângându-i tare mână. Mă întorc imediat! striga el către Pulheria Aleksăndrovna, mai mult moarta decât vie, și ieși în goana din camera.

Raskolnikov îl aștepta la capătul coridorului.

— Știam că ai să alergi după mine, zise el. întoarce-te și rămii cu ele... Sa vii și mâine... și mereu. Eu... poate că am să vin și eu... dacă se va putea... Rămii cu bine!

Și fără să-i dea mână, se depărta.

— Unde te duci? Ce ai? Ce se petrece cu tine? Se poate să te porți așa?!... șopti Razumihin, pierdut.

Raskolnikov se opri din nou.

— Îți spun o dată pentru totdeauna: nu mă întreba nimic. N-am ce să-ți răspund... și nu veni la mine. S-ar putea să mai vin pe aici... Lasă-mă, dar pe ele... nu le lasa. Pricepi ce-ți spun?

În coridor era întuneric; cei doi se aflau lângă o lămpă. O clipă se priviră în tăcere. Și toată viața lui n-a mai putut uita Razumihin aceasta clipă. Privirea arzătoare și fixă a lui Raskolnikov se făcea tot mai intensă, voind parca să-l pătrunda până în adîncul sufletului. Deodată Razumihin tresări. Ceva straniu trecu între ei... o idee, o părere, ceva înfiorător și groaznic, umbra adevărului se strecura între ei... Razumihin păli ca un mort.

— Acum pricepi? zise deodată Raskolnikov, cu obrazul dureros crispat... întoarce-te la ele, adaugă el, și ieși iute din casă...

E de prisos să descriu ce a urmat în seara aceea la Pulheria Aleksăndrovna, n-am să spun cum s-a înapoiat Razumihin, cum a încercat să le liniștească pe cele două femei, cum le-a încredințat că Rodea este bolnav și trebuie să se odihnească, de câte ori a repetat că Rodea va veni negreșit la ele,

ca va veni poate chiar în fiecare zi, că moralul lui este foarte zdruncinat și că trebuie ferit de orice enervare; că el, Razumihin, are să vegheze asupra lui, are să-l pună sub îngrijirea unui medic bun, cel mai bun, și la nevoie va face un consult... într-un cuvânt, din seara aceea Razumihin fu pentru ele un fiu și un frate.

Capitolul IV

Iar Raskolnikov, după ce ieși din casa, se îndreptă spre canal, de-a dreptul către casa unde locuia Sonia. Era o clădire cu doua caturi, veche, verzuie. îl găsi cu greu pe portar și obținu de la acesta vagi indicații cu privire la locuința lui Kapernaumov, croitorul. Descoperi într-un colț al curții intrarea unei scări înguste și întunecoase, urca la etajul doi și ieși pe veranda care împrejmuia casa dinspre curte. în vreme ce rătăcea prin întuneric, întrebându-se care o fi locuința croitorului, la trei pași de el se deschise deodată o ușă; el se agăța mașinal de ea.

— Cine-i aici? întreba un glas sfios de femeie.

— Eu... vin la dumneata, răspunse Raskolnikov, și intra într-un antrețel îngust.

Acolo, pe un scaun rupt, o luminare ardea într-un sfeșnic strîmbat, de alama.

— Dumneata! Doamne! făcu cu glas stins Sonia, rămînînd stana de piatră în prag.

— Pe unde se intră la dumneata? Pe aici?

Și Raskolnikov, căutînd să nu se uite la ea, se grăbi să intre în odaie.

Peste o clipa intră și Sonia cu sfeșnicul în mînă; puse lumina pe masa și se opri în fața lui, uluita, cuprinsa de o tulburare de nedescris și vădit înspăimîntată de vizita lui neașteptată. Deodată, tot sîngele îi navală în obraji palizi și ochii i se umplură de lacrimi... Se simțea grozav de stingherita, îi era rușine și totodată era nespuse de fericita... Raskolnikov își luă iute ochii de la ea și se așeza pe scaunul de lîngă masă. în treacăt, cuprinse cu privirea întreaga odaie.

Era o încăpere mare, dar cu tavanul foarte jos, singura pe care o închiria familia Kapernaumov; în peretele din stînga se afla o ușă închisa, care ducea spre locuința gazdei. în peretele opus, cel din dreapta, se afla încă o ușă, totdeauna încuiată. Acolo începea un alt apartament, cu alt număr. Odaia Soniei semăna cu o șura și avea forma unui dreptunghi strîmb, ceea ce o urîtea grozav. Un perete cu trei ferestre dadea spre canal, tăind odaia în diagonala, formînd astfel, în colțul camerei, un unghi extrem de ascuțit, în fundul căruia nu se putea desluși nimic la lumina slabă a luminării; celalalt colț era, dimpotrivă, într-un unghi obtuz. Și în toata aceasta încăpere mare aproape nu erau mobile. în colțul drept se afla un pat; alături, mai aproape de ușa, un scaun. în lungul aceluiași perete, lîngă ușa care ducea în locuința

vecină, era așezată o masa simplă de brad, cu o față de masa albastră; în fața mesei - două scaune împletite. La peretele opus, în preajma unghiului ascuțit, se vedea un scrin mic, simplu, care se pierdea parcă în gol. Asta era tot. Tapetul gălbui, soios și uzat se înnegrise prin colțuri: iarna trebuia, desigur, să fie umed în odaie, și mult fum. Totul vadea sărăcia, și nici măcar patul nu avea polog.

Sonia își privea în tăcere musafirul, care îi cerceta cu atenție și lipsă de jenă odaia, și pînă la urmă începu să tremure de spaimă, de parca s-ar fi aflat în fața unui judecător care avea să-i hotărască soarta.

— Am venit tîrziu... E unsprezece? întrebă el fără să ridice ochii.

— Da, bîgui Sonia. Ah, da, da! se pripî ea deodată, ca și cum de răspunsul ei ar fi atîrnat totul. A bătut ceasul la gazda... am auzit... Este unsprezece.

— Am venit la dumneata pentru ultima oară, urmă Răskolnikov, posomorit, uitînd se vede că la ea venea întîia oară. S-ar putea să nu te mai vad niciodată.

— Pleci?...

— Nu știu... mâine totul...

— Atunci n-ai să vii mâine la Katerina Ivanovna? tremura glasul Soniei.

— Nu știu... Mâine dimineața se vor hotărî toate... Dar nu despre asta este vorba: am venit să-ți spun un singur cuvînt...

își ridica spre ea privirea visătoare și deodată își dadu seama că el ședea jos, în timp ce ea tot mai stătea în picioare în fața lui.

— De ce stai în picioare? Așază-te! rosti el deodată, cu glasul schimbat, blînd și mîngietor.

Sonia se așeză. El o privi prietenos, aproape cu înduioșare, câteva clipe.

— Ce slabuța ești! Uite ce mînuță! E străvezie. Ai degete ca de moarta.

O luă de mînă. Sonia zîmbi ușor.

— Totdeauna am fost așa, zise dînsa.

— Chiar când erai acasă?

— Da.

— Firește, nici nu se putea altfel! rosti el întretăiat, și expresia obrazului și sunetul glasului se schimbă iarăși.

Își roti privirile prin odaie.

— Închiriezi odaia de la Kapernaumov? -Da.

— Sunt acolo, după ușa aceea?

— Da... Au o odaie la fel.

— Și stau cu toții într-o odaie? -Da.

— Mie mi-ar fi frica noaptea în odaia dumitale, spuse el, ursuz.

— Gazdele sunt foarte de treaba, oameni buni, răspunse Sonia, care parca tot nu-și venise în fire și vorbea fără să-și dea foarte bine seama ce spune. Și mobila și toate... sunt ale lor. Sunt oameni foarte buni și copiii vin mereu pe la mine...

— Sunt bîlbîiți?

— Da... El se bîlbîie și e șchiop. Și soția de asemenea... Nu că se bîlbîie, dar nu poate spune deslușit cuvintele. E o femeie foarte bună, da. El a fost iobag la o curte boierească. Au șapte copii... și numai cel mare se bîlbîie, ceilalți sunt bolnavi... dar nu se bîlbîie... Dar de unde știi? adaugă ea, puțin mirată.

— Tatăl dumitale mi-a vorbit despre el. Mi-a povestit totul și despre dumneata... Cum ai plecat la șase și te-ai întors la nouă și cum Kăterină

Ivanovna a stat în genunchi în fața patului dumitale.

Sonia se rușina.

— Mi s-a părut că-l vad azi, șopti ea șovăitor.

— Pe cine?

— Pe tata. Mergeam pe strada și acolo, în colț, pe la zece, mi s-a părut că merge în fața mea. Parca era el. Am vrut chiar să mă duc la Katerina

Ivanovna...

— Te-ai plimbat?

— Da... șopti Sonia și, rușinata, își pleca din nou ochii în pământ.

— Katerina Ivanovna te bătea rau pe când ședeai la tatăl dumitale?

— Vai, nu, nu, ce spui dumneata, nu! Sonia îl privi aproape cu teamă.

— Atunci o iubești?

— Pe dânsa? Firește! răspunse Sonia trăgănat, împreunându-și, cu un gest de rugă și suferință, mâinile. Ah, dumneata n-o cunoști... Dacă ai ști. E ca un copil... Aproape că și-a pierdut mințile... de durere. Și ce femeie inteligenta... și generoasa... și bună! Dumneata nu știi nimic, nimic... ah!

Sonia spuse toate acestea cu un fel de disperare: era foarte mișcată, îndurerată, și-și frîngea mâinile. Obrajii ei palizi se îmbujorară deodată și o suferință adâncă i se citea în ochi. Era limpede că Raskolnikov răscolise multe lucruri tănuite în sufletul ei, pe care ar fi vrut să le exprime în apărarea Katerinei Ivanovna. O compătimire nesățioasă, dacă ne putem exprima astfel, se oglindea pe fața ei.

— Ea sa mă bată! Ce spui dumneata! Doamne, ea să mă bată! Și chiar dacă m-ar fi bătut, ce-i cu asta? Ce-i cu asta? Nu știi nimic, nimic... Este atât de nenorocita, vai, cât e de nenorocita! Și bolnava... Ea caută dreptate... Are sufletul curat. Ea crede că trebuie să fie dreptate peste tot și o cere... chiar dacă ai pune-o la chinuri, ea n-o să facă un lucru nedrept. Nu vede că nu pot fi toate lucrurile drepte și se supără. Ca un copil, ca un copil! E dreaptă, dreaptă!

— Ce are să fie cu dumneta? Sonia îl privi întrebător.

— Ei au rămas în sarcina dumitale. Ce-i drept, și înainte tot așa a fost; și răposatul venea să-ți ceară bani de votcă să-i treacă mahmureala. Dar acum, ce are să fie?

— Nu știu, șopti trist Sonia.

— Vor rămîne acolo?

— Nu știu, e datoare gazdei și am auzit că ar fi spus că vrea să-i dea afară astăzi, iar Katerina Ivanovna spunea și dînsa că nu vrea să rămînă nici o zi acolo.

— Ce o face atât de curajoasă? Se bizuie pe dumneata?

— Vai, nu, de ce vorbești așa?... Punem totul împreună, suntem o singură familie, se tulbura Sonia și chiar se înfurie parca, întocmai cum s-ar înfuria un canar sau o altă păsărică mărunță. Și apoi ce ar putea să facă? Spune și dumneata, ce ar putea să facă? Întrebă dînsa, aprinzîndu-se și tulburându-se tot mai mult. Vai, cât a plîns, cât a plîns astăzi! N-ai băgat de seama că-și cam pierde mințile? Da, da; ba se neliniștește, ca o copilă, ca mâine totul să fie cum trebuie, praznicul și toate celelalte... ba își frînge mâinile, scuipe sînge, plînge, apoi deodată începe să se dea cu capul de pereți ca o disperată. Apoi se liniștește; își pune toată speranța în dumneata, zice ca ai s-o ajuți dumneata, ca are să împrumute nu știu de unde niște bani și are să plece în orașul ei, cu

mine împreună, și are să deschida un pension aristocratic, iar pe mine are să mă ia ca pedagogă și atunci vom începe o viață nouă, minunată, și mă sărută, și mă îmbrățișează, și mă alintă, și crede, vai, cât de mult crede în visurile astea! Cine ar avea inima s-o contrazică? Azi toata ziua a spălat, a frecat, a dres, a tras singura albia în casa, așa slabuță cum e, și-a pierdut suflarea și a căzut pe pat; dimineța am fost împreună la piața să cumpăr ghetuțe pentru Polenka și Lena, pentru că cele vechi s-au rupt de tot, dar nu ne-au ajuns banii și n-am putut cumpăra; lipseau prea mulți. Și ea alesese niște ghetuțe atât de drăguțe, pentru că are gust, dumneata nu știi... Și a podidit-o plînsul acolo, în prăvălie, de fața cu negustorii, a podidit-o plînsul fiindcă nu-i ajungeau banii... Vai, era atât de trist să vezi cum plînge!

— Acum pricep de ce... stai cum stai, zise Raskolnikov cu un zîmbet amar.

— Dumitale nu-ți este mila? Nu-ți este mila? sări iar Sonia. Doar știi că ai dat ce ai avut, ultimii bani, și încă fără să fi văzut nimic. Dar dacă ai fi văzut! Doamne! De câte ori, de câte ori am făcut-o sa plîngă! Chiar și săptămână trecută! Ah, eu, cu o săptămână înainte de moartea lui, cât de cruda am fost! Și de câte ori, de câte ori n-am făcut la fel! Ah, cât m-a durut azi toată ziua când mi-aminteam!

Sonia își frîngea mîinile, atîta o durea această amintire.

— Dumneata cruda?

— Da, eu, eu! M-am dus să-i văd atunci, urmă dînsa, plîngînd, și tata mi-a spus: „Citește-mi, Sonia, zice, mă cam doare capul, citește-mi... uite cartea” — nu știu ce carte luase de la Andrei Semionovici Lebeziatnikov, care sade în aceeași casa; are dînsul niște cărți caraghioase. Iar eu i-am zis: „Trebuie sa plec”, și n-am vrut să stau să-i citesc. Venisem, de fapt, ca să-i arat Katerinei Ivanovna niște gulerașe și manșetuțe ieftine, foarte drăguțe, aproape noi, cu broderie, pe care mi le daduse Lizaveta, precepeața; Katerinei Ivanovna i-au plăcut grozav, le-a încercat, s-a uitat în oglinda și i-au plăcut și mai mult: „Da-mi-le mie, Sonia, a zis, te rog frumos.” Mi-a spus „te rog”, ca tare ar fi vrut să le aibă. Nu avea unde să se gătească cu ele, dar le-ar fi vrut numai așa, ca să-și amintească de vremuri mai bune! Se uita în oglinda, se admira, ea care nu mai are nici un fel de rochii noi, nici alte lucruri, de atîta amar de vreme. Dar nu cere niciodată nimic de la nimeni; e mîndră și mai curînd ar da tot ce are decât să ceara, dar de data asta a cerut, atât de mult i-au plăcut manșetuțele acelea! Mie însă mi-a părut rău de ele și i-am zis: „Ce sa faci cu ele, Katerina Ivanovna?” Chiar așa i-am zis. Și tocmai asta nu trebuia să spun! S-a uitat la mine cu atîta tristețe, că ți se strîngea inima privind-o, și mie mi-a părut așa de rău și mi-a fost așa mila... Și nu de manșetuțele acelea îi părea ei rău, ci era trista pentru că am refuzat-o, asta o vedeam bine. Ah, dacă aș putea să-mi iau cuvintele înapoi; aș face altfel, n-aș mai spune cuvintele acelea... Oh, eu...! Dar ce sa mai vorbim! Dumitale ți-e totuna!

— Ai cunoscut-o pe Lizaveta - precepeața?

— Da... Și dumneata ai cunoscut-o? întreba Sonia, cam mirată.

— Katerina Ivanovna e grav bolnava; are oftica și ăre să moară curînd, zise Raskolnikov după o scurta tăcere, fără să răspunda la întrebarea fetei.

— Vai, nu, nu, nu!

Cu o mișcare inconștientă, Sonia îl apucă de mîini, implorîndu-l parca să oprească moartea.

— Dar e mai bine să moara.

— Nu, nu e bine, nu e bine deloc! repetă ea, speriată.

— Dar copiii? Ce ai să faci cu ei, îi vei lua la dumneata, nu-i așa?

— Vai, nu știu!... exclama Sonia cu deznădejde, luându-și capul în mâini. Se vedea că gândul acesta o frământase de multe ori, și acum se trezise iarăși.

— Dar dacă încă acum, cât trăiește Katerina Ivanovna, te îmbolnăvești cumva și ești dusa la spital, ce are să se întâmple? insistă el necruțător.

— Vai, ce spui dumneata?! Asta nu se poate! și fața Soniei se strîmbă de groază.

— Nu se poate? De ce? urmă Raskolnikov cu un zîmbet crud. Doar nu ești asigurată împotriva bolii? Ce are să se întâmple atunci cu ei? Au să iasă în strada cu toții, ea are să tușească, să ceară de pomana și să se dea cu capul de pereți ca astăzi, iar copiii au să plîngă... Apoi are să cada, au s-o ducă la secție, de-acolo la spital, are să moară, și copiii...

— Vai, nu!... Are s-o ferească Dumnezeu! spuse Sonia cu glas sugrumat. îl asculta, privindu-l rugătoare, cu mâinile împreunate, ca și cum de el ar fi atârnat totul.

Raskolnikov se scula și începu să umble prin odaie. Se scurse un minut. Sonia stătea în picioare, cu brațele căzute de-ă lungul trupului, cu capul în piept, prada unei dureri cumplite.

— Nu poți să economisești? Să pui deoparte pentru zile negre? întreba el, oprindu-se deodată în fața ei.

— Nu, șopti Sonia.

— Nu, firește! Ai încercat? întreabă el aproape cu ironie.

— Am încercat.

— Și n-ai izbutit? Firește! Ce mai întrebi?!
Mai făcu cîțiva pași prin odaie. Se scurse încă un minut.

— Nu câștigi băni în fiecare zi?

Sonia se rușina și mai mult și obrazii i se îmbujorară iarăși.

— Nu, șopti ea, cu o sforțare chinuitoare.

— Așa are să fie și cu Polecika, zise el deodată.

— Nu! Nu! Nu se poate, nu! țipă cu deznădejde Sonia, de parcă i-ar fi înfipt cineva un cuțit în inimă. Dumnezeu e mare, Dumnezeu n-are să îngăduie... asemenea grozăvie!...

— Și totuși a îngăduit el altele.

— Nu, nu! Pe ea are s-o ferească Dumnezeu!... repetă ea în neștire.

— Dar poate nici nu exista Dumnezeu, răspunse Raskolnikov cu un fel de bucurie răutăcioasă; rîse și se uită la ea.

Fața Soniei se schimbă deodată, toți mușchii i se contractau dureros. Se uită la el cu nespusa dojana, voi să spună ceva, dar nu izbuti să deschida gura și doar izbucni într-un plîns amar, acoperin-du-și fața cu mâinile.

— Katerina Ivanovna își pierde mințile, zici dumneata, dar și dumitale ți-e mintea rătăcită, zise el după un răstimp de tăcere.

Trecură vreo cinci minute. El tot mai umbla încolo și înapoi, tăcut, fără s-o privească. Apoi se apropie de ea; ochii îi ardeau. îi puse mâinile pe umeri și se uită la fața ei scaldată în lacrimi. Privirea îi era înfrigurată, pătrunzătoare, buzele uscate îi tremurau cu putere... Apoi, pe neașteptate, se aplecă pînă la pămînt și-i sărută piciorul. îngrozită, Sonia se feri ca de un nebun. Și, într-adevăr, părea nebun în clipa aceea.

— Ce faci dumneata, ce faci? în genunchi, în fața mea? murmură ea, pâlind și simțind că inima i se strânge de durere.

El se ridică.

— Nu m-am plecat în fața ta, ci în fața întregii suferințe umane, spuse el straniu și se depărta spre fereastră. Asculta, începu el, întorcându-se peste o clipă, adineauri am spus unuia care m-a insultat că nu face cât degetul tău mic... și că i-am făcut onoare surorii mele așezînd-o alături de tine.

— Vai, cum ai putut dumneata spune una ca asta? Și încă în fața ei? striga Sonia, speriată. Să stea alături de mine! Onoare! Dar eu... eu nu sunt o femeie cinstită... Vai, cum ai putut dumneata spune una ca asta!

— Nu pentru necinstea și păcatele tale am spus-o, ci pentru marea ta suferință. Ești păcătoasă, așa e, adaugă el, aproape exaltat, dar ești păcătoasă mai ales fiindcă te-ai vîndut și jertfit în zadar. Există oare o grozăvie mai mare? Există oare ceva mai înfiorător decât viața pe care o duci în murdăria asta, pe care o urăști și care -o știi prea bine (ajunge doar să deschizi ochii) - nu ajută pe nimeni, nu salvează pe nimeni! Spune-mi, în sfîrșit, rosti el aproape frenetic, cum poate aceasta rușine și această murdarie să se îmbine, în sufletul tău, cu sentimente atît de opuse, cu sentimente atît de sfînte? Era mult mai bine, de o mie de ori mai bine și mai cuminte să te arunci cu capul în apă și să isprăvești cu toate!

— Și cu ei ce s-ar fi întîmplat? întreba cu glas stins Sonia, pri-vindu-l chinuită și fără să pară deloc mirată de propunerea lui.

Raskolnikov o privi ciudat.

Și din această privire înțelese tot. Prin urmare, ea însăși avusese acest gînd. Poate că de multe ori se gîndise, în clipe de disperare, să sfîrșească dintr-o dată cu toate și chiar se gîndise atît de serios, încît acum propunerea lui nu o mira deloc. Nu observa nici cruzimea vorbelor lui (îi scăpa, firește, înțelesul muștrărilor lui, precum și punctul lui personal de vedere în privința dezonoarei ei, asta se vedea clar). El înțelese cît de cumplit și de cîtă vreme o chinuia gîndul situației infamante în care se găsea și se întreba ce o putuse opri pînă acum să-și pună capăt vieții. Și abia acum înțelese pe deplin cît de mult însemnau pentru ea acei bieți copii orfani și Katerina Ivanovna, nefericita femeie bolnavă de oftica și pe jumătate nebună, care se dădea cu capul de pereți.

Și cu toate acestea, era limpede pentru el că Sonia, cu firea ei și educația pe care, în pofida împrejurărilor, o căpătase, nu putea în nici un caz să rămînă întotdeauna în starea în care se afla. Nu înțelegea cum izbutise să rămînă totuși atîta amar de vreme în situația asta fără să înnebunească, dacă nu fusese în stare să se arunce în apă? Înțelegea, firește, că Sonia era un fenomen întîmplător în societate, deși, din nenorocire, situația ei era departe de a fi un caz izolat și excepțional. Dar tocmai prin faptul că era un fenomen întîmplător, ar fi trebuit s-o ucidă rușinea de la primul pas făcut pe acel drum respingător și atît de opus vieții ei de mai înainte și acelui pic de cultura pe care-l avea. Ce o susținea? Doar nu putea fi vorba de viciu...

După cum se vedea, prostituția o atinsese numai mecanic; nici o picătura de desfrîu nu-i pătrunsese încă în suflet: era limpede, o vadea întreaga ei ființă...

„Are trei drumuri, se gîndea el: să sară în apă, să ajungă la balamuc sau... să se arunce, în sfîrșit, în brațele desfrîului, acelui desfrîu care ametește

gîndirea și împietrește inima." Mai ales ultima perspectivă îi părea dezgustătoare; dar era sceptic, tânăr și obișnuit să gîndească abstract; deci era crud și nu putea să nu creadă ca ultima soluție, adică viciul, era cea mai probabila.

„Se poate, striga un glas în inima lui, se poate oare ca și ființa asta, care a păstrat încă puritatea sufletească, să ajungă pînă la urmă să fie atrasă de mocirla pestilențială în care să se scufunde conștient? Poate că a și început să fie atrasă și dacă a izbutit să reziste este tocmai fiindcă viciul nu-i mai pare atât de hidos? Nu, nu se poate, se revoltă el în sinea lui, întocmai cum se revoltase adineauri Sonia, nu, ceea ce a împiedicat-o să se arunce în canal a fost teamă de păcat și grijă pentru ei... Iar dacă n-a înnebunit pînă acum... Dar cine spune că n-a înnebunit? E ea oare în toate mințile? Poate cineva, avînd mintea limpede, să vorbească cum vorbește ea? Poate cineva să meargă la pieire, călcînd în mocirla pestilențială, în care a și început să se scufunde, cum face ea, și să-și astupe urechile la orice glas al primejdiei? Nu cumva așteaptă o minune? Asta e. Și nu sunt toate acestea semne de nebunie?"

Se opri cu îndărătnicie la acest gînd. Aceasta soluție îi placea mai mult ca oricare alta. O analiza mai atent.

— Așadar, te rogi mult lui Dumnezeu, Sonia? întrebă el. Sonia tăcea, iar el sta în picioare lîngă ea și aștepta răspunsul.

— Ce-aș fi fără Dumnezeu? șopti ea cu tărie și, ridicîndu-și o clipa la el ochii strălucitori, îi strînse cu putere mînă.

„Asta este!" se gîndi el.

— Și ce face Dumnezeu pentru tine? întrebă el, iscodind-o. Sonia tăcu multă vreme, că și cum n-ar fi fost în stare să răspunda. Pieptul ei slab se zbuciuma de emoție.

— Taci! Nu mă întreba! Nu ești demn!... strigă deodată, privin-du-l sever, cu mînie.

„Asta este! Asta este!" repeta el în sinea lui.

— Îmi da tot! șopti ea repede, lasîndu-și din nou ochii în pămînt. „Asta este explicația!" hotărî el, cercetînd-o cu lăcomă curiozitate.

Se uita cu un sentiment nou, ciudat, aproape dureros, la acest obraz palid, slabuț, cu trăsături neregulate, colțuroase, la ochii blînzi, albaștri, în care putea să se aprinda atîta foc, atîta pătimașă putere, la trupșorul acela micuț care tremura încă de revolta și mînie, și toate acestea îi păreau tot mai ciudate, aproape fantastice. „E nebuna! Nebună!" își repeta el în sinea lui.

O carte zăcea pe scrin. O văzuse în timp ce umbla de colo colo prin odaie; acum o luă în mînă și o deschise. Era Noul Testament în tălmăcirea rusă. Cartea era veche, cu coperta de piele.

— De unde o ai? întrebă el din capătul odaii. Sonia stătea locului, la trei pași de masa.

— Mi-a adus-o cineva, răspunse ea fără chef și fără să-l privească.

— Cine?

— Lizaveta; am rugat-o eu.

„Lizaveta! Ciudat!" gîndi el. Cu fiecare clipă, tot ce vedea la Sonia îi părea mai ciudat și mai extraordinar. Aduse cartea lîngă luminare și începu s-o răsfoiască.

— Unde scrie despre Lazar? întrebă el deodată.

Sonia își ținea cu îndărătnicie ochii în pămînt și nu-i răspunse. Stătea

puțin întoarsa într-o parte.

— Unde scrie despre învierea lui Lazăr? Caută, Sonia. Ea îl privi cu coada ochiului.

— Nu-i acolo... e în Evanghelia a patra... șopti cu asprime, fără să se apropie.

— Caută și citește, zise el, apoi se așeza, își sprijini coatele pe masa, puse capul în palme și-și aținti posomorit privirile într-o parte, gata să asculte.

„Peste trei săptămîni ai să ajungi la balamuc, draga mea. Și pare-mi-se că eu tot acolo am să sfîrșesc, dacă nu o pățesc și mai rău”, șopti el încet de tot.

Șovăitoare, Sonia făcu un pas spre masă, supunîndu-se cu neîncredere ciudatei lui dorințe. Puse mână pe carte.

— Dumneata n-ai citit niciodată? întrebă ea, privindu-l, încruntată, peste masă.

Glasul ei suna din ce în ce mai aspru.

— Cândva... La școala. Citește!

— Nici la biserică n-ai auzit?

— Eu... nu mă duc la biserică. Tu te duci mereu?

— N-nu, șopti Sonia. Raskolnikov zîmbi.

— Înțeleg... Prin urmare nici la înmormîntarea tatii n-ai să te duci mâine?

— Ba da. Am fost și săptămîna trecută... la un parastas.

— Pentru cine?

— Pentru Lizaveta. Au ucis-o cu toporul. El era tot mai nervos. Capul i se învîrtea.

— Erai prietenă cu Lizaveta?

— Da... Era dreptă... venea la mine... uneori... rar... fiindcă n-avea când. Citeam împreună și... vorbeam. Acum s-a înfățișat înaintea Domnului.

Cât de ciudat sunau pentru el aceste cuvinte, rostite ca din cartel... Și iar i se dezvălui un lucru nou cu privire la ea: întîlnirile ei misterioase cu Lizaveta — amîndouă nebune.

„Nu e greu să-ți pierzi mințile în felul ăsta! E molipsitor!” se gîndi el.

— Citește! strigă el deodată, autoritar și enervat.

Sonia mai șovăia încă. Inima îi bătea cu putere. Parcă nu îndrăznea să-i citească. Iar el o privea aproape cu durere pe „biata nebuna”.

— Pentru ce să citesc? Dumneata nu ești credincios... șopti ea încet, gîfîind.

— Citește! Așa vreau eu! stăruia el. Doar i-ai citit Lizavetei.

Sonia deschise cartea și găsi pasajul. Miinile îi tremurau, glasul i se curma. De două ori încerca și nu izbuti să rostească prima silabă.

„Ci era bolnav unul, Lazăr din Betania...” rosti ea, în sfîrșit, cu greu și deodată, la al treilea cuvînt, glasul îi sună ascuțit și se frînse ca o coarda întinsa. Respirația i se tăie, o greutate îi apăsă pieptul.

Raskolnikov înțelegea întrucâtva de ce Sonia nu se hotăra să-i citească, și, cu cât înțelegea mai bine, cu atît mai brutal și mai iritat stăruia să citească. Își dadea prea bine seama că de greu îi venea fetei să-i deschida și să dea în vileag lumea ei launtrică. Înțelese că acest sentiment era poate, într-adevăr, taina care o susținuse și îi daduse putere încă din adolescență, de pe cînd trăia în sinul familiei, alături de nefericitul ei tată și de mama ei vitrega, înnebunită de durere, alături de copiii flămînzi, în mijlocul țipetelor monstruoase și al muștrărilor. Vedea toate acestea, dar mai vedea limpede în

același timp și că, în pofida sentimentului de tristețe și teamă inexplicabilă ce-i răsărise în suflet, ea dorea grozav să citească, și tocmai lui, și mai ales acum, „orice ar fi să se întâmple mai târziu!”... Toate acestea i le citise în ochi, le înțelese din tulburarea și exaltarea ei... Fata își stăpîni emoția, își înăbuși nodul din gît, care îi frînsese la început glasul, și urmă lectura capitolului unsprezece din Evanghelia lui Ioan. Așa ajunsese la versetul al nouăsprezecelea.

„Și mulți dintre Iudei veniseră în casa Martei și a Măriei, ca să le mîngîie de moartea fratelui lor. Deci Marta, când a auzit că Isus vine, a ieșit într-o întîmpinare a lor, iar Măria ședea jos în casă, și Marta a grăit către Isus: Doamne, dacă ai fi fost aici, fratele meu n-ar fi murit! Pentru că bine știu că oricâte vei cere de la Dumnezeu, Dumnezeu îți va da.”

Sonia se opri, presimțind rușinată că glasul are să-i tremure și are să i se frîngă din nou.

„Isus rostește către ea: Fratele tău va învia. Marta îi răspunde: Știu că va învia în ziua cea de apoi, la înviere. Atunci i-a zis Isus: Eu sunt învierea și viața; cel ce crede în mine va fi viu chiar dacă va muri. Și oricine înviază și crede într-o mine în veac nu va muri. Crezi tu aceasta?”

Și, răsufîind anevoios, Sonia citi tare, răspicat, de parca s-ar fi spovedit ea însăși în fața norodului.

„Mana îi grăiește: Da, Doamne, cred că tu ești Mesia, fiul lui Dumnezeu, care trebuia să vie în lume.”

Se opri, își ridică iute privirea către el, dar se stăpîni și citi mai departe. Raskolnikov ședea nemișcat și asculta fără să se întoarcă, cu capul sprijinit în palme și privind într-o parte. Ajunseră la versetul treizeci și doi.

„Deci Măria, când a ajuns unde era Isus, și l-a văzut, a căzut la picioarele lui și i-a zis: Doamne, dacă ai fi fost aici, fratele meu n-ar fi murit. Ci Isus, când o văzu plîngînd și pe Iudeii, care veniseră cu ea, plîngînd și ei, se zgudui în duhul său și se tulbura. Apoi îi întrebă: Unde l-ați pus? I-au răspuns: Doamne, vino și vezi. Și Isus a lacrimat. Iar Iudeii ziceau: Iată cât de mult îl iubea! Ci unii dintre ei vorbeau: Nu putea oare acesta, care a deschis ochii orbului, să facă și pe Lazăr să nu moară?”

Raskolnikov se întoarse spre ea și o privi, tulburat: „Da, așa iese!” Sonia tremura toată ca scuturată de friguri. El se așteptase la asta. Lectura se apropia de minunea cea mare și nemaiauzită. Și ea | se simțea cuprinsă de un sentiment uriaș de triumf. Glasul întărit de ?ucurie și fericire avea un sunet metalic. Rîndurile se învîlmășeau în fața ochilor ei tulburi de lacrimi, dar cunoștea pe de rost fiecă pers. Când rosti: „Nu putea oare acesta, care a deschis ochii orbului, să facă și pe...” - ea coborî vocea, redînd cu ardoare și patimă idoială, dojana și hula acestor Iudei orbi, necredincioși, și care este o clipă aveau să cada că trăsniți în genunchi, aveau să plîngă să creadă... „Iar el, el care este și el un orb și un necredincios ca dînșii, el va auzi și va crede, da, da! Chiar acum, în clipa asta”, |sa ea, tremurînd de bucuria așteptării.

„Isus, însă, zguduindu-se iarăși înlauntrul său, a mers la ^rmînt, care era o peșteră, și o piatră stătea la gura ei. Isus a runcit: Ridicați piatra. Marta, sora celui răposat, îi zice atunci: Iamne, a început să miroasă, că este de patru zile.”

Apăsă cu tărie pe cuvîntul patru.

„Isus grăiește către ea: Nu ți-am spus oare că, de vei crede, vei vedea slava lui Dumnezeu? Atunci au dat piatra la o parte, iar Isus și-a ridicat ochii în sus

și a zis: Tata, mulțumescu-ți ție că m-ai ascultat. Ci eu știam că pururea mă ascuți, dar grăit-am pentru mulțimea care stă împrejur, ca să creadă că tu m-ai trimis pe mine. Iar după ce a zis acestea, a strigat cu glas mare: - Lazăre, vino afara! Și mortul a ieșit la lumina (citi ea tare, cu exaltare, cuprinsă de fiori, de parcă ar fi văzut aievea minunea), cu picioarele și cu mâinile legate în fișii de pînza și cu fața acoperită de o mahramă. Isus le-a poruncit: Dezlegați-l și lăsați-l să meargă. Deci mulți din Iudeii care veniseră la Măria și au văzut ce a făcut Isus au crezut într-însul."

Nu citi mai departe și nici n-ar fi putut să mai citească: închise cartea și se scula brusc de pe scaun.

— Asta-i tot despre învierea lui Lazăr, șopti răspicat și aspru, oprindu-se nemișcată, cu privirile într-o parte, parcă nemai-îndrăznind și rușinându-se să ridice ochii spre el. Tot o mai scuturau fiorii. Mucul de luminare pîlpîia, gata să se stingă în sfeșnicul strîmb, luminînd slab odața sărăcăcioasă unde un ucigaș și o femeie pierdută citiseră împreună din Evanghelie. Se scurseră vreo cinci minute, poate mai mult.

— Am venit să-ți vorbesc serios, zise deodată, cu putere, Raskolnikov; încruntat, se scula și se apropie de Sonia.

Ea-și ridică în tăcere ochii. Privirea lui era neobișnuit de severă și parca oglindea o hotărîre sălbatică.

— Azi mi-am părăsit familia, zise el, mi-am părăsit mamă și sora. N-am să mă mai duc la ele. Am rupt toate legăturile.

— Pentru ce? întrebă Sonia, înmărmurită.

întîlnirea din dimineața aceea îi lasase o impresie adîncă, deși poate încă neclara. Știrea rupturii o îngrozi.

— Nu te mai am decât pe tine, urma el. Hai să plecăm împreună... Am venit la tine. Amîndoi suntem blestemați, să plecăm deci am îndoii!

Ochii îi scînteiau. „Parcă ar fi nebun!” se gîndi la rîndul ei Sonia.

— Unde să plecăm? întrebă ea, speriată, făcând fără voie un pas înapoi.

— De unde vrei să știu? Știu numai că drumul și țelul sunt ace-leași pentru tine și pentru mine: asta o știu sigur și altceva nimic.

Ea îl privi fără să înțeleagă, dar își dădea seama din spusele lui că este grozav de nenorocit.

— Nici unul nu te-ar înțelege dacă i-ai vorbi, zise el, dar eu te-am înțeles. Am nevoie de tine, de aceea am venit.

— Nu înțeleg... șopti Sonia.

— Ai să înțelegi mai tîrziu. Parcă tu n-ai făcut... ca mine? Și tu ai trecut... peste unele margini... și ai putut să treci. Ai ridicat mână asupra ta, ți-ai distrus viața... viața ta (este același lucru). Ai suflet și minte, ai fi putut să trăiești, dar ai să-ți închei zilele în Sennaia... Dar tu n-ai să poți rezista, dacă rămii singură, ai să înnebunești; de altminteri, și eu. De pe acum chiar pari cu mintea rătăcită; prin urmare, noi doi trebuie să mergem împreună pe același drum! Hai să plecăm!

— De ce? De ce vorbești așa? întrebă Sonia straniu, răscolită și mișcată de vorbele lui.

— De ce? Pentru că așa nu putem rămîne, uite de ce! La urma urmelor, trebuie să judecăm serios și deschis; să încetăm de a ne toț văicări și de a țipa copilărește că „o să ne ferească Dumnezeu!” Ce are să se întîmple dacă mâine au să te ducă la spital? Katerina Ivanovna, ofticoasă și aproape nebună, are să

moară curând... iar copiii? Oare n-are să se prăpădească Polecika? N-ai văzut tu pe aici, prin hudite, mame care-și trimit copiii la cerșit? Am aflat unde stau aceste mame, în ce condiții. Acolo copiii nu pot rămîne copii. Acolo un puști de șapte ani e vicios și hoț. Și doar copiii sunt după chipul lui Christos: „A lor este împărăția cerurilor”. El ne-a poruncit să-i respectăm și să-i iubim, ei sunt viitorul omenirii...

— Dar ce-i de făcut, ce-i de făcut? își frîngea mîinile Sonia, plîngînd isteric.

— Ce-i de făcut? trebuie să tai funia o dată pentru totdeauna, orice-ar fi, și să iei suferința asupra ta! Cum? Nu înțelegi? Ai să înțelegi mai târziu... Libertate și putere, mai ales putere! Puterea asupra fapturilor acestora tremurînde, asupra întregului furnicar!... Iată țelul! Sa nu uiți! Asta e urarea mea de drum! S-ar putea să-ți vorbesc pentru cea din urmă oară. Dacă nu vin mâine, ai să auzi singură, și atunci să-ți aduci aminte ce ți-am spus acum. Iar cîndva, după ce vor trece anii, o dată cu curgerea vieții, poate că vei înțelege și ce au însemnat vorbele mele. Iar dacă am să vin mâine, atunci am să-ți spun cine a ucis-o pe Lizaveta. Rămii cu bine!

Sonia tresări, speriată.

— Cum? Dumneata știi cine a ucis-o? întrebă ea, înghețînd de groază și uitîndu-se sălbatic la el.

— Știu și am să-ți spun... Ție, numai ție! Te-am ales. N-ăm să vin să-ți cer iertare, am să-ți spun, atîta tot. Te-am ales de mult, de pe cînd îmi vorbea tatăl tău despre tine și pe cînd Lizaveta mai trăia încă; de atunci m-am gîndit la asta. Rămii cu bine. Nu-mi da mîna. Pe mâine!

Raskolnikov ieși. Sonia se uita la el ca la un nebun, dar ea însăși era ca nebună, și o simțea, capul i se învîrtea. „Doamne! De unde știe cine a ucis-o pe Lizaveta? Ce înseamnă vorbele lui? Cît de înspăimîntător este!” Dar gîndul că... nu-i trecea prin minte. Nu, nu!... „O, trebuie să fie groaznic de nenorocit!... Și-ă părăsit mamă și sora. De ce? Ce s-a întîmplat? Ce gînduri are? Ce i-a spus? I-a sărutat piciorul și a spus... a spus (da, asta a spus-o limpede) că nu poate să trăiască fără dînsă... O, Doamne!”

Sonia își petrecu noaptea în friguri și delir. Uneori, sarea din pat, plîngea, își frîngea mîinile, apoi ațipea, înfrigurată, și o visă pe Polecika, pe Katerina Ivanovna, pe Lizaveta, lectura Evangheliei... îl visa pe el, pe el... cu obrazul lui palid, cu ochii scăpărători... Li săruta picioarele, plîngea... O, Doamne!

După ușa din dreapta, în dosul acelei uși care despărțea locuința Soniei de apartamentul Gertrudei Karlovna Reslih, se afla o odaie de trecere, care era de multă vreme neocupată și ținea de apartamentul doamnei Reslih; odaia era de închiriat, fapt pe care-l vestea

afișul de la poartă și bucățile de hîrtie lipite pe geamurile ferestrelor care dadeau spre canal. Sonia se obișnuise s-o socotească nelocuită. Și cu toate acestea, în tot răstimpul acesta, domnul Svidrigailov stătuse la pînda în odaia aceea gochă și trăsese cu urechea. După ce ieși Raskolnikov, el mai stătu cîteva clipe, se gîndi puțin, se duse în vîrfurile picioarelor în camera lui, vecină cu odaia cea goală, lua un scaun, îl aduse încetișor și-l puse lîngă ușa care dadea spre odaia Soniei. Convorbirea pe care o auzise îl interesase nespuse de mult, atîta de mult, încît își adusese acest scaun ca pe viitor - bunăoară mâine — să nu fie silit să stea în picioare o oră întreagă, ci să stea cît mai comod, ca plăcerea să-i fie deplină.

Capitolul V

A doua zi dimineața, pe la unsprezece, când Raskolnikov intră la secția de poliție a sectorului N., în sala de așteptare a anchetatorului judiciar, și ceru să fie anunțat lui Porfiri Petrovici, îl mira cât de mult trebuie să aștepte. După socoteala lui, cei de la secție trebuiau de-a dreptul să se repeada la el, dar trecură cel puțin zece minute pînă ce fu chemat. În camera în care aștepta el, oamenii tre-ceau prin fața lui fără să-l bage deloc în seama. În cea de-a doua camera, care aducea cu o cancelarie, ședea cîțiva contopiști și scriau de zor; era vădit ca nici unul dintre ei nu știa cine și ce este Raskolnikov. Privirea lui neliniștită și bănuitoare iscodea totul în jur: nu cumva se găsea prin apropiere vreun gardian, vreun individ misterios, cu privirea agera, trimis acolo să-l supravegheze și la nevoie să-l împiedice să plece? Dar nu era nimeni de felul ăsta, nu vedea decât chipuri de scribi care se ocupau de treburile lor mărunte; nimeni nu s-ar fi sinchisit de el, chiar dacă i-ar fi venit chef să fugă încotro vedea cu ochii. Acum era din ce în ce mai convins că, dacă omul acela misterios de ieri, fantoma aceea răsărită ca din pămînt ar fi știut și ar fi văzut totul, el, Raskolnikov, nu ar fi fost lasat să stea liniștit și să aștepte astfel! Și apoi, cei de la secție ar fi stat ei să aștepte pînă la unsprezece, adică pînă ce i s-a năzărit lui să se prezinte singur? Prin urmare, ori omul nu știe nimic, n-a văzut nimic (și cum ar fi putut să vada?) și deci tot ce a fost ieri n-a fost decât o plasmuire a închipuirii lui bolnave. Aceasta idee începuse să se strecoare în mintea lui încă de ieri, în clipele de cea mai Intensa disperare și neliniște. Cântărind toate acestea și pregătindu-se de o nouă luptă, Raskolnikov simți deodată că tremură, și gîndul că tremura de frica odiosului Porfiri Petrovici îl umplu de indignare. Mai groaznic pentru el decât orice era să-l întîlnească din nou pe acest om: îl ura peste măsura, într-atît ca se și temea că această ură îl va trăda. Indignarea lui era așa de puternică, încât îi curmă pe loc tremurul; se pregăti să intre cu un aer rece, sigur de el, și-și jura să vorbească cât mai puțin, să pîndească cu ochii și urechile și, măcar de dată aceasta, să-și stăpînească cu orice preț firea lui bolnăvicios de irascibilă. În acel moment fu chemat la Porfiri Petrovici.

Acesta era singur în cabinetul său. În odaia nici mare, nici mica se vedea o masă mare de scris, în fața unei canapele îmbrăcate în mușama, un birou, un dulap într-un ungher și câteva scaune -mobilier de lemn galben, lustruit, ca la toate secțiile de poliție. Într-un colț, în peretele din fund, sau mai bine zis în peretele de scînduri care despărțea odaia în doua, era o ușă închisă, ceea ce însemnă că dincolo mai erau și alte camere. Cum intră Raskolnikov, Porfiri Petrovici închise ușa prin care venise acesta și rămăseră amîndoi singuri. Își întîmpină oaspetele cu aerul cel mai vesel și primitor, și numai după câteva clipe Raskolnikov își dadu seama că părea oarecum încurcat, ca și cum l-ar fi surprins cineva, sau l-ar fi întrerupt în mijlocul unor tainice îndeletniciri.

— A, stimabile! Iată-te, deci... pe meleagurile noastre, începu Porfiri, întinzîndu-i amîndouă brațele. Hai, șezi, drăguța! Sau poate nu-ți place să-ți spună cineva stimabile și... drăguța, ășă — *tout court*? Te rog să nu o iei drept familiaritate deplasată... Poftim aici pe canapea.

Raskolnikov se așeză, fără să-și ia ochii de la Porfiri.

„Pe melagurile noastre”, scuze fiindcă-și permisesese o oarecare familiaritate, expresia franțuzească *tout court*, toate acestea erau cât se poate de semnificative. „Totuși, mi-a întins amîndouă mîinile, dar nu mi-a dat nici una, le-ă retras la timp”, îi trecu bănuitor prin minte. Amîndoi se iscodeau, dar de îndată ce privirile li se încrucișau, și le întorceau într-altă parte cu iuțea fulgerului.

— Am adus hîrtiuța... despre ceas... iat-o. E scrisă cum trebuie, sau s-o transcriu?

— Cum? Hîrtiuța? Așa, așa, fii fără grijă, e exact cum trebuie, zise Porfiri Petrovici, de parcă s-ar fi grăbit să plece nu știu unde, și abia după ce rosti aceste vorbe se uită la hîrtia aceea. Da, este bine. Nu mai trebuie nimic, confirma el tot atât de iute și puse hîrtia pe masa.

Peste o clipă, vorbind despre altceva, o luă din nou de pe masă și o puse pe birou.

— Mi se pare că mi-ai spus dumneata ieri că dorești să-mi pui unele întrebări... după toate formele... cu privire la cunoștința mea cu... bătrîna aceea ucisă? începu din nou Raskolnikov.

„Pentru ce am spus mi se pare? se gîndi el. Și de ce, de ce mă neliniștește atât că am spus acest mi se pare? îl fulgeră în aceeași clipă alt gînd.

Deodată, simți că la simpla vedere a lui Porfiri Petrovici, după două vorbe, după două priviri, starea lui nervoasă se întărită, ajungînd într-o clipă să iă proporții nebănuite... și că acest lucru era extrem de primejdios; neliniștea și iritarea nervoasă creșteau mereu. „Prost! Foarte prost!... Iar are să-mi scape vreo vorbă!”

— Da-da-da! Nu te îngrijii! Avem tot timpul, avem tot timpul, mormăi Porfiri Petrovici, învîrtindu-se fără nici un rost în jurul mesei; se repezea când la fereastră, când la birou, când iarăși la masa, când evitînd cu grijă privirile lui Raskolnikov, când, dimpotrivă, oprindu-se în loc și privindu-l țintă. Eră ciudat să-i vezi trupul mic, bondoc, rotofei, învîrtindu-se de colo-colo, că o minge care s-ar izbi de pereți. Avem timp, avem timp!... Fumezi? Ai țigări? Poftim una, îi oferi el, împingînd spre musafir o țigară...

Știi, te primesc aici, dar locuința mea e dincolo, în dosul peretelui astă despărțitor... asta-i locuința mea oficiala, de stat; stau aici provizoriu, fiindcă acolo, la mine, se fac reparații. Acum sunt aproape gata... Știi, este un lucru bun locuința de stat, nu-i așa? Dumneata ce crezi ?

— Da, e un lucru bun... răspunse Raskolnikov, privindu-l aproape ironic.

— Un lucru bun, un lucru bun... repetă Porfiri Petrovici, care părea să se gîndească la cu totul altceva. Da, e lucru bun! aproape striga el, ridicând deodată ochii spre Raskolnikov și oprindu-se la doi pași de el.

Această repetare stăruitoare, stupida, ca locuința de stat e lucru bun, contrasta prea vădit, prin banalitatea ei, cu privirea serioasă, gînditoare și enigmatică, pe care o fixa asupra musafirului.

Toate acestea îl înfurieră și mai rău pe Raskolnikov, care nu se putu împiedica de a-l sfida ironic și destul de imprudent pe Porfiri Petrovici.

— Știi ca, zise el deodată, privindu-l aproape cu îndrăzneala și parcă desfătîndu-se cu aceasta îndrăzneala, este, se pare, o regula judiciară, o metoda judiciară a anchetatorilor de toate categoriile, să înceapă vorba luînd-o pe departe, de la fleacuri, sau chiar de la o problemă serioasă, dar cu

totul străină de chestiunea ce-i interesează, ca să îmbărbăteze său, mai bine zis, că să distragă atenția celui interogat, să-i adoarmă vigilența și apoi să-l pocnească pe neașteptate drept în moalele capului cu o întrebare fătăla, primejdioasă; nu-i așa? Mi se pare că așa scrie în toate manualele dumneavoastră și instrucțiunile mai prevăd și azi cu sfințenie aceășta regula?

— Așa, așa... și dumneata crezi ca eu, vorbind despre locuința de stat, am vrut să... hăi?

Zicând aceasta, Porfiri Petrovici îl privi printre gene și-i făcu cu ochiul: ceva vesel și viclean lunecă pe obrazul lui, cutele de pe frunte se neteziră, ochisorii se îngustară, trăsăturile se lătiră și el se porni deodată pe un rîs nervos; rîse mult timp, scuturându-se și clatinîndu-se, și privindu-l drept în ochi pe Raskolnikov. Acesta rîse și el, cam forțat; Porfiri Petrovici, văzîndu-l că rîde, se porni și mai tare, nestăvilit, se făcu stocojiu; atunci sentimentul de dezgust înfrînse orice prudență. Raskolnikov își curma rîsul, se încruntă și se uită lung, cu ură, la Porfiri, fără să-și dezlipească ochii cît timp ținu acest lung acces de veselie, care parcă anume nu se măi sfîrșea. De altfel, imprudență era vădită din ambele părți: Porfiri Petrovici părea că-și rîde de musafirul lui, iar musafirul privea acest rîs cu ură și totuși lui Porfiri parcă nici nu-i păsa. Acest fapt măi ales era semnificativ: Raskolnikov își dadu seama că venirea lui la Porfiri Petrovici nu-l încurcase deloc pe acesta, ci, dimpotrivă, el însuși căzuse în capcană ce-i fusese întinsă; era desigur ceva pus la cale, i se pregătise ceva neștiut de el și poate chiar în clipa următoare va ieși la iveală și se va prăbuși asupra lui...

Trecu imediat la acțiune, se scula, își luă șapcă și începu cu hotărîre, dar și cu oarecare iritare:

— Porfiri Petrovici, dumneata ți-ai exprimat ieri dorință să vin pentru nu știu ce interogatoriu. (Apăsă anume pe cuvîntul interogatoriu.) Am venit și, dacă crezi de cuviința, te rog să-mi pui întrebările, dacă nu, da-mi voie să mă retrag. N-am timp de pierdut, am altceva de făcut... Trebuie să mă duc la înmormîntarea acelui funcționar călcat de trăsură despre care... ai auzit și dumneata... adaugă el, și se înciuda pe loc pentru că adaugase acest lucru. Apoi urma și mai iritat: M-am săturat, auzi dumneata, m-am săturat!... Ține de prea mult timp... poate că din pricină astă m-am și îmbolnăvit... într-un cuvînt (aproape strigă, simțind că fraza cu privire la boala lui era și măi deplasată), într-un cuvînt: ori binevoiești să-mi pui întrebări, ori da-mi drumul... și rog să fie respectate formele legale, altfel nu permit! Pînă una altă, rămii cu bine, fiindcă deocamdată nu avem ce face împreună.

— Doamne! Ce te-ă apucat? Despre ce să te întreb? cotcodaci Porfiri Petrovici, schimbînd pe loc tonul și curmîndu-și rîsul. Nu te neliniști, te rog, spuse el volubil - când învîrtindu-se din nou ca o minge de colo-colo, când căutînd să-l facă pe Raskolnikov să se așeze - avem tot timpul, avem tot timpul, toate astea-s fleacuri! Dimpotrivă, eram fericit că ai venit, în sfîrșit... Te primesc ca pe un oaspete. Cât despre rîsul ăsta blestemat, te rog să mă ierți, drăguța, Rodion Romanovici! Așa mi se pare că-ți spune după tată?... Sunt nervos, m-ai făcut să rîd cu observația plină de haz, și zău, uneori, când mă pornesc, sar ca o minge de guma, și asta mă ține vreo jumătate de ceas... Rîd foarte ușor; fiind cam corpulent, mă tem chiar să nu mă lovească damblaua. Așaza-te, de ce nu te așezi? Te rog, drăguța, altfel o să cred că te-ai supărat pe mine... Raskolnikov, tot încruntat, tăcea, asculta și observa. Se

așeză totuși, dar fără sa lase șapca din mână.

— Să-ți spun ceva despre mine, drăguța, Rodion Romanovici, ceva care să-ți explice firea mea, urma Porfiri Petrovici, agitându-se prin odaie, ca și mai înainte, evitând să întâlnească ochii musafirului său. Eu sunt holtei, nu prea ies în societate, nu mă prea cunoaște lumea și pe deasupra sunt un om sfârșit, anchilozat, trecut... și... și... ai observat, Rodion Romanovici, ca la noi, în Rusia, și mai ales în cercurile noastre petersburgheze, dacă doi oameni inteligenți, care nu se cunosc prea bine, dar care, cum s-ar zice, se stimează reciproc, ca noi doi, de pilda, se întâlnesc, apoi cel puțin o jumătate de ceas nu pot găsi o temă comună; înțepenesec unul în față celuilalt, șed stingheriți și nu știu ce să-și spună. Toată lumea are un subiect de conversație, doamnele, de pilda... doamnele din lumea buna său, bunăoară, bărbații din societatea înalta, au totdeauna ce vorbi, *c'est de rigueur*; pe când oamenii din clasa mijlocie, așa cum suntem noi, sunt rușinoși și puțin vorbăreți... adică oamenii care gîndesc... De ce-o fi așa, drăguța? Nu i-o fi interesînd societatea său sunt prea cinstiți și nu vor să se mință reciproc? Nu știu. Dumneata ce crezi? Ci pune-ți odată șapca deoparte, parca tot te-ai pregăti să pleci, zău, mă necăjești,.. Eu, dimpotrivă, sunt atât de fericit...

Raskolnikov își puse șapcă deoparte. Tăcea și asculta, încruntat, cu atenție și seriozitate, vorbăria goala și încurcata a lui Porfiri. „Ce face, nu cumva vrea într-adevăr să-mi distrăgă atenția cu vorbăria lui prosteasca?”

— Nu-ți ofer o cafea, nu se potrivește cu locul; dar de ce n-aș sta cinci minute de vorbă cu un prieten, ca să mă măi recreez, urmă, fără o clipa de răgaz, Porfiri. Știi, toate aceste îndatoriri de serviciu... dumneata, drăguța, să nu te superi ca mă tot plimb de colo colo; mă iartă, tare mă tem ca ai sa te superi, dar plimbarea îmi este pur și simplu necesara. Stau toata ziua pe scaun și dacă ai ști cât de fericit sunt când pot să mai umblu cinci minute... mă supără hemoroizii... de mult mă gîndesc să mă tratez prin gimnastică; se zice că consilierii de stat au adoptat cu toții ca exercițiu săritul cu coarda; iată pînă unde a ajuns știința în secolul nostru... da... Cât despre îndatoririle noastre de aici, interogatorii și tot formalismul asta... dumneata ai binevoit tocmai să pomenești adineauri despre asemenea lucruri... apoi știi dumneata, Rodion Romanovici dragă, aceste interogatorii adeseori îl încurcă pe anchetator mai rău decât pe cel anchetat... Observația dumitale e foarte bună, foarte dreapta, drăguță, și cu foarte mult bun-simț (Raskolnikov nu făcuse nici o observație în aceasta privință). Cum să nu te încurci?! Singur te încurci! Mereu același lucru, cum ai bate toba! Acu vine reforma, măcar titlurile să le schimbe! He-he-he! Cât despre formele noastre judiciare - cum te-ai exprimat foarte spiritual - apoi sunt cu totul de părerea dumitale. Spune și dumneata, care inculpat, fie el și mujicul cel mai încuiat la minte, nu știe, de pilda, că măi întii anchetatorul va căuta să-i pună întrebări străine de chestiune, ca să-i adoarmă atenția (ai găsit o expresie cât se poate de potrivită), ca apoi să-l pocnească în moalele capului cu măciuca, he-he-he! (după comparația dumitale atât de fericita) he-he-he! Și va sa zică dumneata ai crezut cu adevărat ca eu, vorbind de locuință, am vrut să te... he-he! Ironic mai ești! Haide, haide, am tăcut! Ah, da, pro-pos, un cuvînt cheamă alt cuvînt, un gînd trezește alt gînd, dumneata vorbeai adineauri despre forma, în legătură, știi dumneata... cu interogatoriul... Dar ce este forma? Știi ce? în unele cazuri, forma nu înseamnă nimic. Uneori ajunge să stai de vorbă prietenește, ca să

ajungi la rezultate frumoase. Forma n-are să piară, da-mi voie sa te liniștesc în aceasta privință; și apoi, ce este, de fapt, forma, dacă îmi dai voie să te întreb? Nu trebuie să încâtușezi în forma fiecare pas al anchetatorului. Munca lui este, cum s-ar zice, o artă liberă în felul ei, sau ceva de felul asta... he-he-he!

Porfiri Petrovici se opri o clipă să răsuflă. Vorbea fără întrerupere, când înșirând fraze absurde și goale, când strecurând câte o vor-buliță enigmatică și apoi iarăși întorcându-se la absurdități. Acum aproape alerga prin odaie, mișcându-și tot mai iute și mai iute picioarele grase, cu ochii în pământ, cu mână dreaptă la spate și făcând cu mână stîngă gesturi care n-aveau nici o legătură cu vorbele lui. Raskolnikov observa la un moment dat că tot alergînd astfel prin odaie, el parcă se oprise de vreo două ori lîngă ușă, trăgînd o clipă cu urechea... „O fi așteptînd ceva?”

— Ai perfectă dreptate, reîncepu Porfiri, uitîndu-se vesel și cu o nemaipomenită naivitate la Raskolnikov (fapt care-l făcu pe acesta să tresară și să stea în garda), ai perfectă, perfectă dreptate ca ieși în rîs atît de spiritual formele noastre juridice, he-he! Tare sunt ridicole metodele acestea ale noastre, așa-zis profund psihologice (unele, firește) și poate și sterpe, mai ales cînd sunt încâtușate de formă. Da... iar m-am întors la forma; spune și dumneata, să presupunem că ăș fi recunoscut său ăș fi bănuir numai ca cutare sau cutare a comis crima pe care sunt însărcinat s-o anchetez... Aveai de gînd să te faci jurist, Rodion Romanovici, nu-i așa?

— Da, aveam de gînd...

— Ei, atunci da-mi voie să-ți dau un mic exemplu, care ți-ar putea folosi în viitor, adică să nu crezi cumva că îndrăznesc să fac pe profesorul tocmai cu dumneata, care scrii în reviste articole despre crime! Nu, îmi îngădui numai îndrăzneala să-ți prezint, ca un fapt divers, un mic exemplu; așadar, să presupunem că ăș socoti că cutare sau cutare este criminalul; pentru ce, te întreb eu, l-aș neliniști înainte de vreme, chiar dacă ăș avea probe împotriva lui? Desigur, pe unii sunt obligat să-i arestez imediat, pe alții însă... oamenii se deosebesc atît de mult între ei... De ce să nu las pe cîte unul să se mai plimbe prin oraș, he-he! Nu, eu văd că dumneata nu înțelegi bine ce spun eu, am să caut să-ți explic mai clar; de pilda, dacă-l arestez prea curînd pe criminal, în felul acesta, cum s-ar zice, îi dau un sprijin moral, he-he! Rîzi? (Lui Raskolnikov nici prin gînd nu-i trecuse să rîdă: ședea, cu buzele strînse, fără să-și ia privirea înfrigurată de la fața lui Porfiri Petrovici.) Și cu toate acestea, așa este; mai ales pentru unii indivizi, căci oamenii au firi foarte deosebite și trebuie să ai multă practică. Ai spus adineauri „probe”; să zicem că ăș avea probe, dar, vezi dumneata, drăguță, de cele mai multe ori probele-s cu două tăișuri, iar eu, ca anchetator, sunt om și pot greși. Iar mie îmi place să duc ancheta, cum s-ar zice, matematic, să obțin probe care să fie clare ca doi ori doi fac patru! Să am dovezi directe, indiscutabile! Dacă l-aș aresta înainte de vreme pe omul meu - chiar dacă ăș fi convins că el este vinovatul — s-ar putea prea bine să mă lipsesc pe mine însumi de mijloacele de a putea dovedi culpabilitatea lui, și știi de ce? Fiindcă i-ăș da, cum s-ar zice, o soluție definitivă, i-ăș da puțința să-și recapete echilibrul psihologic, și atunci el mi-ăr scăpă printre degete, s-ar închide în găoacea lui, și-ar da seama că este deținut, și pace. Se zice că la Sevastopol, îndată după Alma, oamenii cei mai deștepți s-au temut că dușmanul are să-i atace de-a dreptul și ăre să ia Sevastopolul dintr-o lovitură; iar cînd au văzut că dușmanul se pregătește pentru un asediu în

toata regula și că a făcut prima linie, se zice ca tare s-au mai bucurat și s-au liniștit acei oameni deștepți; fiindcă asta înseamnă că lucrul avea să țină cel puțin doua luni, că povestea se lungea, căci nu se știe când va izbuti dușmanul să iă orașul printr-un asediu în toata regula! Iar rîzi, iar nu mă crezi? Firește, și ai dreptate. Da, da, ai dreptate! Sunt de părerea dumatăle, toate acestea sunt cazuri particulare; și cazul acesta este într-adevăr un caz particular. Cu toate acestea, bunul meu Rodion Romanovici, trebuie să observăm ca, de fapt, cazurile generale, acele cazuri după care s-au făcut formele și regulile judiciare, pentru care ele au fost prevăzute și trecute în manuale, nu există în realitate, fiindcă fiecare caz, fiecare crima, bunăoară, de îndată ce are loc în realitate, devine imediat un caz cu totul particular; și uneori un caz nu seamănă cu nici unul dinaintea lui. Uneori au loc cazuri grozav de comice. De pilda, dacă-l las pe acel domn cutare în pace, dacă nu-l arestez, nu-l stingheresc, dacă-l las liber ca, ceas cu ceas, clipă cu clipă, să fie obsedat de gîndul că eu știu tot, tot adevărul, și că-l urmăresc zi și noapte, neîncetat, că zi și noapte îl supraveghez, apoi fără îndoială că are să-și piarda capul și are să vina singur la mine, ba poate chiar are să-mi furnizeze arme împotriva lui, probe evidente ca: doi ori doi fac patru, cum s-ar zice, probe matematice, ceea ce n-ai idee cât este de placut. Dacă metoda ăastă prinde la un urs de mujic, nu-i mai puțin adevărat că prinde și la de-alde noi, oameni moderni, inteligenți, cu o anumită cultura! Căci, dragul meu, ce-i mai important este sa-ți dai seama ce fire are. Și nervii, nervii, ai uitat de ei? Astăzi, când toata lumea este bolnavă, șubredă, surescitată!... Și fierea, câtă fiere se adună în toți acești oameni! Trebuie să-ți spun că, în unele cazuri, fierea poate fi filonul de aur! Și apoi, ce mă supără pe mine dacă el se plimba slobod prin oraș? Să se plimbe deocamdată, n-are decît; știu că este prada mea și n-are sa-mi scape! Unde ar putea să fugă? He-he! în străinătate? în străinătate fuge un străin, pe când el — nu, cu atît mai mult ca eu îl urmăresc și mi-am luat anumite masuri. Are să fugă în fundul patriei noastre? Dar acolo trăiesc mujicii, cei mai primitivi ruși, lipsiți de civilizație: iar omul nostru cu cultură lui modernă, mai curînd alege pușcăria decît viața în mijlocul unor străini cum sunt mujicii noștri, he-he! Dar toate acestea-s fleacuri, latura exterioară a problemei. Ce înseamnă „să fuga”? înseamnă să interpretezi lucrurile formal. Ori esența e alta; n-are să fuga, nu pentru că nu are unde, ci pentru că nu poate să fuga din unele motive psihologice, he-he! Cum îți pare această expresie? N-are sa fuga chiar dacă ar avea unde, fiindcă-l oprește o anumită lege a firii. Ai văzut vreodată cum se învîrtește fluturele în jurul luminării? Uite, tot așa are să se învîrtească și el în jurul meu ca fluturele în jurul unei lumînări; n-are sa-i mai tihnească libertatea lui, are să-l roada gîndurile, are să se zăpăcească, da, are să se încurce, ca într-o plasa, frămîntat, ucigător de neliniștit; ba mai mult, într-o buna zi, el însuși o să-mi servească pe tava vreo proba matematica, cum ar fi doi ori doi fac patru, dacă-i dau un răgaz mai lung!... și, dacă-i dau un răgaz destul de lung, are să se comporte astfel încît culpabilitatea lui să reiasă limpede, că doi ori doi fac patru!... Și mereu, mereu are să se învîrtească în jurul meu, în cercuri tot mai mici, tot mîi mici, scurtînd întruna raza pînă ce - buf! — are să-mi pice în gură și am sa-l înghit, ceea ce este foarte, foarte placut, he-he-he! Nu crezi?

Răskolnikov nu răspunse; palid și nemișcat, îl privea cu încordare drept în fața.

„Lecția nu e reală! se gîndea el, înghețînd. Asta nici măcar nu măi este jocul de ieri, de-a șoarecele și pisica. Și doar nu-mi vorbește astfel numai ca să-și arate puterea și să-mi sugereze anumite idei; e prea deștept... Trebuie să aibă un scop, dar care anume? Fleacuri, frățioare, vrei să mă sperii, faci pe șmecherul! N-ai nici un fel de dovezi și omul de ieri nu exista! Vrei pur și simplu să mă zăpăcești, să mă scoți din sărite și în stăreă asta să mă prinzi, dar nu, te înșeli, n-ai să reușești! Dar de ce, pentru ce-mi sugerează atât de clar unele lucruri?... Se bizuie pe nervii mei slabiți?... Nu, frățioare, te înșeli, n-ai să izbutești, ai să-ți frîngi gîtul, cu toate că știu că mi-ai pregătit ceva... Să vedem ce anume mi-ai pregătit.”

Își aduna toate puterile ca să poată înfrunta acea catastrofa grozavă, necunoscută, ce-l amenință. Uneori, îi venea să se repeada la Porfiri și să-l sugrume pe loc. Încă de la intrare se temuse că nu-și va putea stăpîni ura. Simțea că i se usucă gură, că-i crăpa buzele, inimă îi bătea cu putere. Și totuși se hotărîse să tacă, să nu rostească un cuvînt înainte de vreme. Înțelese că, în situația lui, aceasta era cea mai bună tactică, pentru că așa nu numai că nu se trăda, ci, dimpotrivă, cu tăcerea lui putea să-și scoată din fire dușmanul și să-l facă să se dea el însuși de gol. Cel puțin așa spera Răskolnikov.

— Nu, eu vad că dumneata nu mă crezi, îți închipui că fac glume nesărate, chicoti tot măi vesel și mai bine dispus Porfiri, reîncepîndu-și alergătură prin odaie; firește, dumneata ai oarecum dreptate. Pînă și chipul cu care m-a blagoslovit Dumnezeu trezește numai gînduri comice; un bufon; dar uite ce aș vrea să-ți spun, dragă Rodion Romanovici, și am să ți-o repet din nou, iartă-mă, că-s om bătrîn, dumneata ești tînăr, cum s-ar zice, în prima tinerețe, și de aceea prețuiești mai presus ca orice inteligență omului, așa cum face tot tineretul. Te lași ispitit de jocul ager al inteligenței și de argumentele abstracte ale rațiunii. Tineretul nostru este aidoma Consiliului de război al curții austriece de altădată, după cît pot să judec evenimentele militare; pe hîrtie, ei pînă și pe Napoleon l-au făcut praf și l-au luat prizonier, au calculat și au potrivit toate cît se poate de ingenios în cabinetul lor, și cînd colo, generalul Mack se preda cu întreaga armată, he-he-he! Văd, văd, draguță, Rodion Romanovici, că rîzi de mine fiindcă eu, un civil, tot aleg exemple din istoria războiului. Ce să-i faci, am și eu o slabiciune, mi-e draga milităria și dacă ai ști cît de mult îmi place să citesc despre rapoarte militare... categoric - mi-am greșit cariera. Trebuia să mă fac militar, asta este. Poate că n-aș fi ajuns un Napoleon, ei, dar maior tot aș fi ajuns, he-he-he! Și așa, dragul meu, am să-ți spun tot adevărul, toate amănuntele cu privire la cazul acela, adică acel caz particular; realitatea și natura, domnul meu, nu trebuiesc nesocotite, sunt foarte importante, dau uneori peste cap calculele cele mai subtile! Ascultă-mă pe mine, om bătrîn, Rodion Romanovici, vorbesc serios (spunînd toate acestea, Porfiri Petrovici, care nu împlinise încă nici treizeci și cinci de ani, părea într-adevăr îmbătrînit; pînă și vocea i se schimba și tot trupul i se chirci), și apoi, eu sunt foarte sincer... Sunt eu, sau nu, sincer? Ce părere ai? Cred că nici nu se găsește pe lume un om măi sincer ca mine: atâtea lucruri ți-am servit pe gratis și n-am cerut nici o rășplată, he-he! Și așa, să continuăm: inteligența, după părerea mea, este un lucru minunat; cum s-ar zice, podoaba naturii și mîngîierea vieții; ea poate multe chichițe să ofere și nu este ușor să le dezlege un biet anchetator care pe deasupra mai este și el orbit de închipuirea lui, cum se întîmpla totdeauna, fiindcă, de, este și el om! Dar

natura îl scoate din încurcătură pe bietul anchetator, aici e buclucul. Și tocmai la asta nu se gîndește tineretul, bizuindu-se pe inteligența lui, tineretul care „trece peste toate piedicile” (după expresia dumitale cât se poate de ingenioasă și de subtilă). Ce-i drept, omul, adică în cazul particular, care ne interesează, acel om incognito, minte și minte perfect, cu subtilitate; s-ar părea că succesul îi este asigurat, că va putea să se bucure de roadele ingeniozității lui și, când colo, ce să vezi: buf! — leșina tocmai în momentul cel mai critic. Ce-i drept, sunt mii de explicații: boala, de pilda, sau uneori aerul închis binele afară, și cum ai tras de clopoțel, și cum ai întrebat de sînge, și cum i-ai zăpăcit pe zugravi și pe portari. Cât de bine îți înțeleg starea sufletească de atunci... și totuși așa ai sa-ți pierzi mințile! Pe Dumnezeuul meu! Ai să înnebunești! Prea tare clocotește în dumneata indignarea, indignare nobila, nimic de zis, provocată de tot soiul de obide, mai întii destinul, apoi poliția de cartier... și dumneata dai din colț în colț, cum s-ar zice, ca să-i silești pe toți să vorbească deschis cât mîi iute, ca astfel să isprăvești o dată pentru totdeauna, fiindcă te-ai săturat de toate neghiobiile acestea și de toate bănuielile lor. Nu-i așa? Ți-am ghicit starea sufletească?... Numai că dumneata nu te mulțumești să-ți pierzi singur capul, ci ai să-l faci și pe Razumihin al meu să și-l piarda; prea e bun, știi și dumneata ācești lucru. Dumneata ești bolnav, iār el, din pricina bunătății lui, prinde mai ușor orice boala... Când ai să te liniștești, drăguță, am să-ți povestesc... Ci șezi odată, taică, pentru numele lui Christos. Te rog, odihnește-te, ești alb ca varul, hai, șezi!

Raskolnikov se așeză, tremurul îl lasa și fierbințeleala îi cuprindea tot trupul. Asculta, încordat și profund mirat, pālavrăgeala speriată a lui Porfiri Petrovici, care-l îngrijea prietenește. Nu credea nici un cuvînt din ce spunea acesta, deși simțea o pornire ciudata de a-l crede. Cuvintele, cu totul neașteptate, ale lui Porfiri cu privire la apartament îl înmărmuriră. „Cum vine asta? Prin urmare știe despre locuință?... se gîndi el deodată. Și de ce mi-o spune?”

— Da, în practica noastră judiciară am mai avut un caz aproape identic, un caz psihologic, morbid, urmă grăbit Porfiri. Unul și-a pus în spate un asasinat și nu numai atāt, șa vezi ce a născocit, o întreagă poveste, ā înfățișat fapte concrete, a povestit împrejurările, și i-a încurcat, i-a zăpăcit pe toți! Și de ce crezi? El, cu totul întîmplator și nepremeditāt, a fost într-o oarecare măsură pricina celui asasinat, dar numai într-o oarecare măsură, și cānd a aflat cā daduse ucigașilor prilej să înfăptuiască crima, a cāzut într-o stare de tristețe, i s-a tulburat mintea, a început să aibă halucinații, într-un cuvînt, s-a smintit de-a binelea și s-a încredințat singur cā el este ucigașul! Pînă la urmă, instanța a izbutit să dezlege problema, nefericitul a fost achitat și trimis la balamuc. Sā nu fi fost instanța, vai de bietul nenorocit! Eh, eh! Of-of și iarāși of! Iatā ce se poate întîmpla, drăguță! Dacă asemenea nāluciri vin sā-ți excite nervii, de te duci noaptea sā suni pe la uși și sa întrebi de sînge, poți sā dai în friguri cu delir! Psihologia asta am studiat-o în practică. Este o atracție, de felul acelor care îndeamnă pe unii oameni sa sarā pe fereastra sau din turla bisericii! Așa și cu clopoțelul... E boala curatā, Rodion Romanovici, boala! Prea îți nesocotești sănătatea. Ar trebui sā consulți un specialist, un medic cu experiența, nu sā te cauți cu grāsanul de Zosimov!... Delirezi! Toate acestea le faci în delir.

O clipă, toate lucrurile începură să joace în fața ochilor lui Raskolnikov.

„Oare e cu puțința să mintă și acum? se gîndea el. E cu neputința, cu neputință!” Căută să respingă această idee, presimțind în ce grad de furie sălbatică îl poate aduce și că s-ar putea să-și piarda mințile.

— N-am fost în delir, aveam mintea limpede! striga el, chinuindu-și mintea ca să priceapă jocul lui Porfiri. Aveam mintea limpede! Ai auzit?

— Da, da, înțeleg, aud! Și ieri spuneai că n-a fost delir, chiar stăruiai cu tot dinadinsul că erai treaz! Pricep tot ce ai putea să-mi spui! Eeh!... Ascultă, Rodion Romanovici, frățioare, să luăm numai împrejurarea asta. Dacă erai într-adevăr vinovat sau dacă erai numai amestecat în afacerea asta afurisită, spune și dumneata, ai fi căutat oare să susții mereu ca nu erai în delir, ci, dimpotrivă, cu mintea limpede? Vai de mine! Și să susții asta cu o stăruință specială, spune și dumneata, s-ar fi putut oare, vai de mine! După părerea mea, ar fi fost dimpotrivă. Dacă te-ai fi simțit cătuși de puțin vinovat, trebuia tocmai să susții neapărat că erai în delir. Nu-i așa? Așa e!

Ceva viclean sună în aceasta întrebare. Cu un gest brusc, Raskolnikov se lasă pe spetează canapelei, ca să se depărteze de obrazul lui Porfiri, aplecat deasupra lui, și-l privea ținta, nedumerit.

— Sau, de pilda, vizita domnului Razumihin, adică făptui dacă a venit ieri cu de la sine putere sau trimis de dumneata? Pai dumneata trebuia să spui că venise cu de la sine putere și să ascunzi că a fost trimis de dumneata! Pe când dumneata n-o ascunzi de fel! Dimpotrivă, ai susținut că l-ai trimis dumneata!

Raskolnikov nu susținuse acest lucru. Un fior rece îi trecu prin spate.

— Minți mereu, rosti el încet, cu glasul stins, cu buzele strîmbate într-un zîmbet dureros. Vrei să-mi dovedești că-mi cunoști jocul, că știi dinainte tot ce am să-ți răspund, urmă el, simțind că a început să nu mai cântărească cum ar trebui cuvintele, vrei să mă sperii... sau, pur și simplu, îți bați joc de mine...

Îl privea mereu țintă și din nou o ură fără margini îi străluci deodată în ochi.

— Minți întruna! strigă el. Știi foarte bine că pentru un criminal ceă măi bună tactică este să nu ascunda, pe cât posibil, ceea ce se poate să nu ascunda. Nu te cred!

— Of, ce om sucit! chicoti Porfiri. Pe dumneata nu te poate învinge nimeni; ești îndărătnic că orice monoman. Văsăzică nu mă crezi? Și eu am să-ți spun că totuși mă crezi, mă crezi de cel puțin cincisprezece centimetri și am să te fac să mă crezi de un metru, căci mi-ești drag cu adevărat, și-ți doresc sincer numai binele. Buzele lui Raskolnikov începură să tremure. Da, îți doresc numai binele, ți-o spun deschis, urmă el, apucându-l ușor, prietenește, de braț, mai sus de cot, îngrijește-ți sănătatea. Și apoi ți-a venit familia, trebuie să te gîndești la ea. Ar trebui să le ferești de griji, să le alinți, și dumneata le sperii întruna...

— Ce te privește pe dumneata? De unde știi? Ce te interesează? Prin urmare mă urmărești și vrei să mi-o arăți?

— Drăguță! Păi o știu chiar de la dumneata, din gură dumitale! Nici nu observi că în emoția dumitale spui de toate și mie și altora. Și de la domnul Razumihin, Dmitri Prokofici, am aflat ieri multe amănunte interesante. Dumneata m-ai întrerupt, dar trebuie să-ți spun că, datorită susceptibilității dumitale, cu toată finețea inteligenței, ai început să-ți pierzi pînă și judecata sănătoasă. De pilda, să revenim din nou la clopoțel: un fapt atât de prețios

(bagă de seamă: un fapt concret!) ți-l trădez de bunăvoie tocmai eu, anchetatorul! Dumneata nu vezi nimic? Dar dacă te-aș fi bănuir cât de cât, oare așa ar fi trebuit să procedez? Dimpotrivă, ăr fi trebuit măi întâi să-ți adorm susceptibilitatea, să nu-ți arat că am aflat acest fapt, ci să-ți atrag atenția în direcția opusă, ca apoi să te pocnesc cu măciuca în moalele capului (expresia dumitale), să te întreb așa, pe nepusă masă: „Ia ascultă, domnule, ce ăi căutat în locuința ăsasi-nătei la orele zece, dacă nu la unsprezece noaptea? Pentru ce ăi tras de clopoțel? Pentru ce ăi întrebat de sînge? Pentru ce i-ai zăpăcit pe portari și i-ai îndemnat să vină la secție, la comisar?” Uite cum ar fi trebuit să procedez dacă te-ăș fi bănuir cât de cât. Trebuia să-ți iau un interogator în toată forma, să-ți fac o percheziție, poate chiar să te arestez... Prin urmare, dacă am procedat altfel, nu te bănuiesc deloc! Dumneata însă ți-ai pierdut judecata sănătoasă și nu vezi nimic, ți-o repet!

Raskolnikov tresări atât de tare, că Porfiri Petrovici observă acest lucru.

— Minți! strigă el. Nu-ți cunosc gîndul, dar minți și minți întruna...

Adineauri mi-ai vorbit altfel, și n-am putut să mă înșel... Minți!

— Mint? sări Porfiri. Părea că se aprinde, deși își păstra un aer cât se poate de vesel și de ironic, fiind prea puțin îngrijorat de părerea pe care și-o făcea despre persoană lui domnul Raskolnikov. Eu mint?... Spune și dumneata cum am procedat adineauri, eu, anchetatorul, sugerându-ți toate mijloacele de apărare, explicându-ți întreaga psihologie: „delir, boala, supărare, melancolie, polițiștii cartierului” și toate celelalte! Hai? He-he-he! Deși - ți-o spun pentru că veni vorba - toate aceste mijloace psihologice de apărare, rezerve și subterfugii nu sunt prea întemeiate, sunt cu două tășuri: „boala, delir, vis, mi s-ă năzărit, nu-mi amintesc”, toate ăstea-s bune, dar de ce oare, drăguță, tocmai în boala și în delir să ăi astfel de halucinații și să nu ți se năzără altceva? Doar ți se poate năzări și altceva? Nu-i ășă? He-he-he-he!

Raskolnikov îi aruncă o privire mîndră și disprețuitoare.

— Într-un cuvînt, spuse el ăpăsăt, sculîndu-se și respingîndu-l ușor pe Porfiri, într-un cuvînt, vreau să știu, mă recunoști absolut scutit de orice suspiciune, da, sau nu? Spune, Porfiri Petrovici, vorbește deschis, categoric și iute, chiar acum!

— Da prăpăstios mai ești, drăguță! Ce să mă fac cu dumneata? exclama Porfiri Petrovici cu o mutra foarte vesela, șmechera și cătuși de puțin îngrijorata. La ce bun să știi, la ce bun să știi atâtea lucruri, de vreme ce noi te-am lasat pînă acum cu totul în pace? Ești ca un copil: da-mi și da-mi focul, să-l țin în mînă! Pentru ce te neliniștești atât? Pentru ce te rogi singur să te luam în primire, ce motive ai? A? He-he-he!

— Repet, striga furios Raskolnikov, ca nu mai pot să îndur...

— Ce anume? Incertitudinea? îl întrerupse Porfiri.

— Lasă înțepăturile! Nu mai vreau... îți spun că nu vreau!... Nu pot și nu vreau!... Auzi? Ai auzit? striga el, izbind din nou cu pumnul în masă.

— Mai încet, mai încet! Ar putea să ne auda cineva! Te previn foarte serios: păzește-te! Nu glumesc! rosti în șoapta Porfiri, dar de data aceasta fața lui nu mai avea acea expresie blajina de muiere speriată; dimpotrivă, acum îi ordona direct, încruntîndu-se sever și parcă distrugînd dintr-o dată toate misterele și cuvintele cu dublu înțeles.

Dar aceasta nu ținu decît o clipă. Raskolnikov, nedumerit în prima clipă, fu apucat de un acces de furie turbata; și totuși, ciudat: se supuse din nou

ordinului de a vorbi mai încet, deși mînia lui ajunsese la culme.

— N-am să te las să mă chinui! șopti el deodată, și în aceeași clipă își dadu seama cu durere și cu ură ca nu poate să nu se supună ordinului, ceea ce îl înfurie și măi țäre. Arestează-mă, perche-ziționează-mă, dar fii bun și fă totul după formele legale, nu te mai juca cu mine! Să nu îndrăznești!...

— Nu te mai necăji în privința formelor, îl întrerupse Porfiri cu același zîmbet viclean de mai înainte, privindu-l cu multă satisfacție; te-am poftit azi, drăguța, ca în familie, cu totul și cu totul prietenește!

— N-am nevoie de prietenia dumitale - nu dau doi bani pe ea! Auzi? Uite: îmi iau șapca și plec. Sa te vad ce ai sa zici acum, daca ai de gînd să mă arestezi?

Raskolnikov își apuca șapca și porni spre ușă.

— Și surpriza nu vrei s-o vezi? chicoti Porfiri, apucându-l din nou ceva mai sus de cot și oprindu-l în prag.

Părea din ce în ce mai vesel și mai glumeț, ceea ce îl scotea cu totul din sărute pe Raskolnikov.

— Ce surpriza? Despre ce vorbești? întrebă el, oprindu-se și uitîndu-se, înspăimîntat, la Porfiri.

— Surpriza care sade coala, după ușa aceea, he-he-he! (Și el arată cu degetul ușa închisă, din peretele despărțitor, care ducea în „locuința lui de stat”.) Am încuiat-o bine, să nu fugă...

— Ce-i asta? Unde? Ce anume?...

Raskolnikov se apropie de ușă și voi să o deschida, dar ușă eră încuiata.

— E încuiată, uite cheia!

Și Porfiri îi arăta cheia pe care o scosese din buzunar.

— Minți! urla Raskolnikov, ieșindu-și din fire. Minți, paiată blestemată! și se năpusti asupra lui Porfiri, care se retrăsese lingă ușă, fără totuși să pără cătuși de puțin speriat.

— Acum înțeleg tot! se repezi la el Raskolnikov. Mă minți și mă zădărești ca să mă trădez...

— Pai ar fi greu să se trădeze cineva mai mult, drăguță, Rodion Romanovici. Uite în ce hal ești. Nu țipa, altfel chem oamenii.

— Minți, n-are să se întîmple nimic! Cheamă oamenii! Știai că sunt bolnav și ai vrut să mă scoți din fire, să mă faci sa turbez ca să ma trădez, asta ți-a fost scopul! Nu, mie să-mi dai fapte concrete! Am înțeles tot! N-ai fapte, nu ai decât presupuneri nenorocite, bănuieli fără valoare de ale lui Zametov.

Cunoscându-mi caracterul, ai vrut să mă înfurii, ca apoi să-mi dai la cap cu popii și deputații... pe ei îi aștepti? Hai? Ce aștepti? Unde sunt? Ada-i încoace!

— Ce deputați, drăguță? Ia țe uită ce i se poate năzări unui om! Păi formă (că să vorbesc ca dumneata) nici nu permite așa ceva. Hăbăr n-ai, dragul meu... Cât despre formă, n-ai grijă, formă va fi respectată!... murmură Porfiri, trăgînd cu urechea la cele ce se petreceau de partea cealaltă a ușii.

Într-adevăr, în odaia de alături, chiar lingă ușă, parcă se auzea gălagie.

— A, vin! strigă Raskolnikov. Ai trimis după ei!... I-ai așteptat! Ai calculat tot... Hai... Hai, ada-i încoace: pe deputați, pe martori, pe cine vrei... ada-i aici! Sunt gata, sunt gata!...

Dar tocmai atunci se petrecu ceva atît de ciudat, o întîmplare atît de surprinzătoare în desfășurarea normală a lucrurilor, incit, firește, nici Raskolnikov, nici Porfiri Petrovici nu se puteau aștepta la un asemenea

deznodamînt.

Capitolul VI

Mai tîrziu, cînd îşi reamintea această clipă, situaţia i se prezenta astfel lui Răskolnikov:

Gălăgia care răsunase după uşă crescuse cu repeziciune şi uşa se crăpă uşor.

— Ce este? strigă cu năduf Porfiri Petrovici. Am spus doar...

O clipă nu primi nici un răspuns, dar se auzea clar că după uşă cîţiva oameni încercau să tragă înapoi pe cineva.

— Ce-i acolo? repeta Porfiri Petrovici, neliniştit.

— L-am adus pe arestat, pe Nikolai, se auzi un glas.

— N-am nevoie de el! Afară! Să aştepte!... Ce caută aici?! Ce-i dezordinea asta?! strigă Porfiri, repezindu-se la uşă.

— Păi el... făcu acelaşi glas, şi se întrerupse brusc.

Vreo două secunde urmă o adevărată luptă, apoi se auzi cum cineva respingea cu putere pe altcineva, şi un om foarte palid dadu buzna în cabinetul lui Porfiri Petrovici.

La prima vedere, omul acela părea foarte ciudat. Privea drept înainte, de parcă n-ăr fi văzut pe nimeni; în ochii lui se citea hotărîrea şi, totodată, o paloare cadaverică îi acoperea faţa de parcă ar fi fost un condamnat la moarte în clipa executării sentinţei. Buzele, aproape albe, îi tremurau uşor.

Era un om încă foarte tânăr, de statura mijlocie, slab, îmbrăcat ca un lucrător; avea părul retezat drept în jurul capului şi trăsături subţiri, aproape descarnate. Cel pe care-l respinsese se repezi după el în odaie şi-l apucă de umăr: era gardianul; dar Nikolai îşi smuci braţul şi-i scăpă din nou.

Căţiva curioşi se înghesuiau în prag. Unii încercau să intre înăuntru. Toate acestea se petrecură aproape într-o clipă.

— Afară, e prea devreme! Aşteaptă să te chem!... De ce l-aţi adus atât de repede? bolborosi, grozav de supărat şi de mirat, Porfiri Petrovici.

Dar Nikolai se lasă în genunchi.

— Ce faci? strigă Porfiri, înmărmurit.

— Eu sunt vinovatul! Am păcătuit! Eu am ucis! rosti deodată Nikolai cu glas gîtit de emoţie, dar destul de tare.

Vreo zece secunde se întinse o tăcere de-ăi fi zis că se prefăcuseră cu toţii în stane de piatră; pînă şi gardianul se dadu înapoi şi nu mai îndrăzni să se apropie de Nikolai, ci se retrase mecanic la uşă, unde rămase nemişcat.

— Ce este? strigă Porfiri Petrovici, ieşind din încremenirea ce-l cuprinsese.

— Eu... am ucis... repetă Nikolai, după o scurtă tăcere.

— Cum... tu... Cum... Pe cine ai ucis?

Era clar că Porfiri Petrovici era cu totul descumpănit. Nikolai tăcu puţin.

— Pe Aleona Ivanovna şi pe sora dumneaei, Lizaveta Ivanovna... le-am ucis... cu toporul. Mi s-au întunecat minţile... adaugă el deodată şi amuţi, dar rămase în genunchi.

Câteva clipe, Porfiri Petrovici stătu nemişcat, cântărind parca cele auzite,

apoi se dezmetici și, cu un gest violent din mână, făcu semn martorilor nepoftiți să iasă afară. Aceștia dispărură și ușa se închise. Porfiri își aruncă ochii spre Raskolnikov, care sta în colț și se holba la Nikolai, și porni către el, dar se opri, se uită la el, apoi își muta numaidecât privirea asupra lui Nikolai, apoi iarăși o întoarse la Raskolnikov și din nou la Nikolai, și deodată se năpusti pătimaș asupra acestuia din urmă.

— Ce-mi tot dai zor ca ți s-au întunecat mințile? strigă el aproape cu ura. încă nu te-am întrebat dacă ți s-au întunecat mințile sau ba... spune: tu ai ucis?

— Eu... mărturisesc... rosti Nikolai.

— Ei! Cu ce le-ai ucis?

— Cu toporul. Mi-am făcut rost de unu'.

— Ce te grăbești! Erai singur? Nikolai nu înțelese întrebarea.

— Ai ucis singur?

— Singur. Mitka nu are nici o vină și nici o legătură.

— Ce te pripești cu Mitka al tău? Uf! Dar cum se face că ai alergat atunci cu el pe scări? Doar portarii v-au întâlnit pe amândoi?

— Ca să îndepărtiez bănuielile... am alergat... atunci... cu Mitka, răspunse Nikolai, pripindu-se și parca dinainte pregătit ce să răspunda.

— Așa, sigur că da! striga, furios, Porfiri. Repetă cuvintele altora! mormăi el ca pentru sine și deodată îl zări din nou pe Raskolnikov, de care aproape că uitase, prins cu totul de venirea lui Nikolai.

Acum se dezmetici și chiar se tulbura puțin...

— Rodion Romanovici, drăguță! Iartă-mă, se repezi el, nu se poate așa, te rog... n-ai ce face aici... eu... vezi și dumneata ce surprize!... Te rog!

Și luându-l de mână, îi arata ușa.

— Mi se pare ca nu te-ai așteptat la una ca asta? zise Raskolnikov care, firește, încă nu înțelegea nimic clar, dar care avusese timpul să-și vină în fire.

— Și nici dumneata nu te-ai așteptat la una ca asta, drăguța. Ia te uita ce-i tremura mână! He-he!

— Și dumneata tremuri, Porfiri Petrovici!

— Adevărat; nu m-am așteptat la asta!...

Se aflau în prag. Porfiri era grăbit să-l vada plecat pe Raskolnikov.

— Și surpriza nu mai vrei să mi-o arăți? întreba acesta pe neașteptate.

— Vorbește și-i clanțnesc dinții în gură, he-he! Ești ironic! Ei, la revedere!

— După mine: adio!

— Cum o vrea Dumnezeu, cum o vrea Dumnezeu! mormăi Porfiri Petrovici, cu un zîmbet strîmb.

Străbatînd cancelaria, Raskolnikov observă că multa lume îl urmărea cu luare-aminte. în antreu, în mulțimea care aștepta acolo, îi zări pe cei doi portari de la casa aceea, pe care-i poftise deunăzi, noaptea, sa meargă la secție. Așteptau ceva. Dar de-abia ajunsese pe scară că auzi din urma glasul lui Porfiri Petrovici. Se întoarse și-l văzu pe această alergînd cu răsuflarea tăiată să-l prinda.

— O singură vorbuliță, Rodion Romanovici; cât despre toate celelalte, va fi cum o vrea Dumnezeu, dar așa, de formă, va trebui să-ți mai pun câteva întrebări... așa că o sa ne mai vedem, sigur! Și Porfiri se opri, zîmbind, în fața lui. Sigur, mai repetă el o data.

Se putea presupune că mai voia să adauge ceva, un lucru pe care nu

izbutea să-l rostească.

— Te rog să mă ierți pentru purtarea mea de adineauri... m-am cam înfierbîntat, începu Raskolnikov, care prinsese atîta inima, încât acum simțea o dorința de neînvins să-și bată joc de Porfiri Petrovici.

— Nu face nimic, nu face nimic, sări, aproape fericit, Porfiri... Eu însumi m-am cam... Am un caracter oribil, recunosc, da, recunosc! Dar lasă că ne măi vedem noi. Dacă vrea Dumnezeu, o sa ne mai vedem de multe, multe ori!

— Și o să ne cunoaștem cu adevărat? îi cântă în strună Raskolnikov.

— Și o să ne cunoaștem cu adevărat, repeta Porfiri Petrovici și, închizînd pe jumătate ochii, îl privi foarte serios. Te duci la onomastică?

— La înmormîntare.

— Da, e drept, la înmormîntare! Vezi-ți de sănătate, vezi-ți de sănătate...

— Eu, personal, nici nu știu ce ți-aș putea dori! spuse Raskolnikov, care și începuse să coboare, dar se opri din nou și se întoarse către Porfiri Petrovici. Ți-aș dori mai mult succes decît ai avut azi; vezi și dumneata cît de comic îți este serviciul!

— Comic? De ce? își ciuli imediat urechile Porfiri Petrovici, care se întorsese să plece.

— Pai sigur, atîta trebuie să-l fi chinuit și pisat pe bietul Nikolai, atîta l-ai torturat după metoda dumitale psihologica, pînă ce a recunoscut; desigur că i-ai repetat zi și noapte: „Tu ai ucis, tu ai ucis...” și acum, când el a mărturisit, ai să te apuci să-i încurci mințile altfel: „Minți, nu ești tu ucigașul! Nu poți fi! Repeti cuvintele altora!” Și mai zici că serviciul dumitale nu este comic?

— He-he-he! Ai observat totuși cum i-am spus adineauri lui Nikolai că „repetă cuvintele altora”?

— Cum sa nu observ?

— He-he! Inteligența subtilă, foarte subtilă! Nimic nu-ți scapă! Ai un spirit vioi! întotdeauna vezi partea umoristică... he-he! Se zice că dintre scriitori, Gogol avea mai ales dezvoltata aceasta trăsătură!

— Da...

— Da, da, Gogol... La revedere, pînă la o nouă întîlnire placută.

— Pînă la o nouă întîlnire placută...

Raskolnikov porni spre casă. Era atît de zăpăcit și de încurcat, că, ajuns în odaia lui, se aruncă pe divan și ramase așa mai bine de un sfert de ceas, cautînd sa-și revină și să-și adune gîndurile. La Nikolai nici nu încerca să se gîndească: era înmărmurit; simțea ca mărturisirea lui Nikolai era inexplicabilă, că se ascundea dedesubt o taină pe care deocamdată era cu neputința s-o dezlege. Mărturisirea aceasta, însă, era un fapt real, iar urmările acestui fapt erau ușor de ghicit: minciuna nu putea să rămînă în picioare multă vreme și atunci iar aveau sa cada bănuielile asupra lui Raskolnikov. Dar pînă una-alta, era liber și trebuia neapărat să ia măsuri în vederea pericolului pe care-l socotea iminent.

Și totuși, în ce măsura era amenințat? Situația începea să se clarifice. Amintindu-și în linii generale întreaga scena de adineauri, nu putea să nu se înfioare de groaza. Firește, nu cunoștea toate gîndurile lui Porfiri și nu putea sa înțeleagă pe ce se bizuise acesta, dar cît ghicise din jocul lui era destul ca sa-și dea seama mai bine ca oricine cît de primejdioasă fusese pentru el aceasta mișcare strategică a lui Porfiri. încă puțin și ar fi putut sa se dea de gol, fără scăpare. Cunoscînd iritabilitatea lui bolnăvicioasă, și aceasta de la

prima întâlnire, Porfiri îl atacase prea direct, fiindcă mergea aproape la sigur. Fără îndoială, Raskolnikov se compromisese adineauri, și chiar foarte mult, totuși încă nu-i daduse fapte concrete; totul păstra încă un caracter relativ. Dar așa o fi, cum crede el? Nu se înșela cumva gândind astfel? La ce rezultat voia să ajungă Porfiri Petrovici? Pregătise într-adevăr ceva pe azi? Și ce anume? Aștepta într-adevăr ceva sau nu? Cum s-ar fi sfârșit întrevederea lor, dacă nu pica pe neașteptate și atât de dramatic Nikolai?

Porfiri Petrovici și-a dat pe fața aproape toate cărțile; firește, a riscat, dar le-a dat pe fața (așa i se părea lui Raskolnikov) și dacă ar fi avut în adevăr încă ceva, ar fi dat pe față tot. Ce putea fi acea „surpriza”? A fost o gluma? Era ceva serios sau nu? Putea oare să se ascunda sub asta ceva care să semene cu un fapt concret, să fie un temei de acuzare? Omul de ieri? Unde a dispărut? Unde a fost azi? Dacă Porfiri știe într-adevăr ceva precis, apoi acest ceva trebuie să fie în legătura cu omul de ieri...

Ședea pe divan cu capul în piept, cu coatele sprijinite pe genunchi și cu fața ascunsă în palme. Tremurul nervos nu mai contenea, în sfârșit, se scula, își lua șapca, se gândi puțin și porni spre ușa.

Își dadu seama că, cel puțin în ziua aceea, se putea considera aproape în siguranță. Inima i se umplu de un fel de bucurie și simți dorința să ajungă cât mai repede la Katerina Ivanovna. Întârziase la înmormîntare, dar mai avea timp să ajungă la praznic și s-o vada pe Sonia.

Se opri din nou, se gândi și un zîmbet chinuit îi apăru pe buze.

— Astăzi, astăzi! repetă el pentru sine. Da, da, chiar astăzi! Așa trebuie...

Dar în clipa când voi să pună mână pe clanță, văzu că ușa se deschide singură. Tresări și se dadu înapoi. Ușa se deschise încet, fără zgomot, și în prag apăru omul de ieri, omul răsărit ca din pământ.

El se opri în prag, se uită, tăcut, la Raskolnikov și făcu un pas înainte. Eră întocmai ca ieri, același trup, aceeași îmbrăcăminte, dar fața și privirea îi erau schimbate; părea trist și, după ce stătu o clipă, oftă din greu. Nu trebuia decât să-și pună palma pe obraz și să-și plece capul pe umăr că să semene perfect cu o băbă.

— Ce dorești? întrebă Raskolnikov, alb că vărul.

Omul nu răspunse, apoi se înclină adînc, aproape atingînd pămîntul cu mână. Cel puțin atinse dușumeaua cu degetul arătător de la mină dreaptă.

— Ce dorești? strigă Raskolnikov.

— Sunt vinovat, rosti încet omul.

— Ce vină ai?

— Gînduri rele.

Amîndoi se priviră în tăcere.

— Mi-ă fost necaz. Când ai venit dumneata atunci, poate afumat, și ai chemat portarii la secție, și ai întrebat de sînge, mi-a fost necaz că te-ău lasat să pleci, socotind că ești beat. Așa necaz mi-a fost, că mi-am pierdut somnul. Și fiindcă n-am uitat adresa, am venit așeără aici și am întrebat...

— Dumneata ai venit? îl întrerupse Raskolnikov, începînd deodată sa înțeleagă despre ce eră vorbă.

— Eu, adică, eu am fost nedrept.

— Ești din casă aceea?

— Da, stau acolo, și atunci mă aflu și eu la poarta, ori nu vă mai amintiți? Am un atelier acolo, de mult. Sunt cojocar, tîrgoveț, iau de lucru

acasă... și mi-ă fost necaz mai cu seamă pentru că...

Atunci Raskolnikov își aduse aminte clar de toată scena petrecută cu două zile în urmă la intrare; își aminti că în afara de portari mai fusese acolo și altă lume, câțiva bărbați și câteva femei. Își aduse aminte de un glas care propusese să fie dus de-a dreptul la secție. Nu văzuse fața aceluia care vorbise, nu o recunoștea nici acum, dar știa că-i răspunsese ceva și că se întorsese către dînsul.

Vasăzică asta era explicația misterului ce-l îngrozise ieri! Dar și mai groaznic e că pentru atâta lucru fusese cât pe-acî să se dea de gol, să se piarda. Așadar, în afară de faptul că venise să închirieze locuința și vorbise despre sînge, omul acesta nu putea spune nimic. Așadar, Porfiri de asemenea nu știa nimic, nu avea nici un fapt, în afara acestui demers de om în delir, a acestei psihologii cu două tășuri, nimic pozitiv. Așadar, dacă nu vor răsări alte fapte (și ele nu trebuie să măi răsară, nu trebuie, nu trebuie!) atunci... atunci ce ar putea să-i facă?

Cu ce i-ar putea dovedi definitiv culpabilitatea, chiar dacă l-ar aresta? Prin urmare, Porfiri, abia acum, abia azi a aflat despre locuința, și altceva nu știe nimic.

— Dumneata i-ai spus azi lui Porfiri... că am fost acolo? întrebă el, fulgerat de o idee nouă.

— Care Porfiri?

— Comisarul anchetator.

— Eu i-am spus. Portarii nu s-au dus atunci și m-am dus eu.

— Astăzi?

— Cu o clipă înainte să pici dumneata. Am auzit tot, am auzit cum te pune pe frigare.

— Unde? Cum? Când?

— Pai am stat tot timpul după peretele acela de scânduri.

— Cum? Vasăzică dumneata erai surpriza? Dar cum s-a putut întîmpla una ca asta?

— Spune, te rog!

— Vazînd că portarii nu mă ascultă și nu vor să meargă la secție, începu tîrgovețul, fiindcă ziceau că e prea tîrziu și s-ar putea să se supere șeful că n-au venit îndată, mi-a fost necaz, n-am dormit toată noaptea și am hotărît să aflu ceva despre dumneata. A doua zi, adică ieri, aflînd unele lucruri, azi m-am și dus la secție. Am venit întîiași dată — dumnealui nu venise încă. Am venit un ceas mai tîrziu — nu m-a primit, iar de-a treia oară când am venit — m-a primit. I-am zis cum a fost, iar el, când a auzit, a început a alerga prin odaie și a se bate cu pumnul în piept și a striga: „Tilharilor, ce faceți cu mine? Să fi știut, îl aduceam pe sus!” Apoi a ieșit în fuga, a chemat pe nu mai știu cine și s-a pus să-i vorbească aceluia, coala, într-un colț, apoi iar s-a repezit la mine și iar m-a descusut și iar a înjurat. Ce m-a mai ocărît! I-am spus tot și i-am spus că n-ai îndrăznit să-mi răspunzi la ce ți-am zis ieri și că nu m-ai recunoscut. Atunci el a început iar să alerge prin casa și se tot bătea cu pumnul în piept și se înfuria și alerga și, atunci când i-au spus că ați venit, mi-a zis: „Hai, zice, vîră-te coala după ușă și să nu suflă o vorbă, orice ai auzi”. Mi-a adus el singur un scaun și m-a încuiat; zicea că poate mă cheamă. Iar când l-au adusă pe Nikolai, atunci, după ce ieșiseși dumneata, m-a scos și pe mine: „Eu, zice, am să te mai chem, zice, și am să te mai întreb”.

— Pe Nikolai l-a întrebat în fața ta?

— Cum te-a scos pe dumneata din odaie, m-a scos și pe mine, și apoi a început să-l întrebe pe Nikolai.

Tîrgovețul tăcu și se ploconi din nou, atingînd cu degetele dușumeaua.

— Iartă-mă pentru răul pe care ți l-am făcut.

— Să te ierte Dumnezeu, răspunse Raskolnikov; și după aceste vorbe, tîrgovețul se închină din nou, dar nu atât de adînc, ci numai pînă la brîu, se întoarse încet și părăsi odaia.

„Nici un fapt concret, numai probe cu doua tășuri”, repeta Raskolnikov, înviorându-se, și ieși din odaie.

„Acum ne mai putem lupta”, își zise el, cu un zîmbet de mînie, coborînd scara. Mînia era împotriva lui însuși; se disprețuia și se rușina de cît de „laș” fusese.

PARTEA A CINCEA

Capitolul I

A doua zi dimineata, după acea explicație fatala pe care o avusese cu Dunecika și Pulheria Aleksandrovna, Piotr Petrovici se dezmetici cu totul și, spre marea lui neplacere, trebui sa admită treptat că ruptura, care încă în ajun îi păruse fantastică, de neconceput, era un lucru de-a binelea împlinit. Șarpele negru al amorului propriu rănit îl mușcase de inimă toată noaptea. Când se scula din pat, prima mișcare a lui Piotr Petrovici fu de a se privi în oglinda; se temea să nu i se fi vărsat fierea în sînge, peste noapte. Dar deocamdată, în această privința, putea fi liniștit; și după ce-și privi chipul alb și distins, nițel buged în ultima vreme, se liniști, încredințat că-și va găsi mireasă într-altă parte, și încă poate una mai de soi decât Dunecika; dar alunga repede această speranța utopică și scuipă energic, fapt care trezi un zîmbet tăcut și sarcastic pe buzele tânărului său colocatar, Andrei Semionovici Lebeziătnikov. Acest zîmbet nu-i scăpa lui Piotr Petrovici, care îl puse numaidecât la socoteala tânărului sau prieten, socoteala și așa destul de încărcată în ultima vreme. Necazul său crescuse și mai mult când își dadu seamă că n-ar fi trebuit să-i povestească lui Andrei Semionovici rezultatul întrevederii din ajun. Era a doua greșeală pe care o făcuse ieri în ferbințelea primelor clipe, vărsîndu-și focul și nestăpî-nindu-și firea iute... Apoi, că un făcut, în dimineată aceea neplacerile se ținură lanț. Pînă și la tribunal îl aștepta un insucces privitor la procesul pe care-l apară. Dar ce-l necăjea la culme era încăpățînarea proprietarului locuinței pe care o închiriasse în vederea apropiatei casătorii și pe care o renova pe cheltuiala lui; acest proprietar - un meseriaș neamț îmbogățit — nu se învoia cu nici un preț sa rupă contractul abia încheiat, pretinzînd toate daunele prevăzute în contract, deși Piotr Petrovici îi înapoia locuința aproape complet renovată. La fel păți și la magazinul de mobila, unde negustorul refuză să-i restituie măcar o rubla din arvuna pentru mobila cumpărată, dar încă netransportată la domiciliu. „Doar n-am să mă însor numai pentru mobila!” scrișnea din dinți Piotr Petrovici, și o speranța absurda îi fulgeră din nou prin minte: „Oare totul s-a sfîrșit, irevocabil, oare totul este pierdut? Nu se mai poate încerca nimic?” Amintirea Dunecikăi îi împungea din nou îmbietor inima. El îndura cu stoicism această

clipa chinuitoare și, firește, dacă simpla lui dorință ar fi avut puterea să-l ucidă pe Raskolnikov, Piotr Petrovici ar fi rostit-o pe loc.

„Marea mea greșeală a fost că nu le-am dat nici un ban, se gîndea el, trist, înapoindu-se în cămaruța lui Lebeziatnikov. De unde dracu' atîta zgîrcenie cămătărească? N-aveam nici un interes să mă zgîrcesc. Mă gîndeam să le țin deocamdată în mizerie, ca să le fac să se uite la mine ca la providența însăși, și când colo, uite, mi-au scăpat printre degete! Ptiu!... Nu, măcar să le fi dat în acest răstimp, de pilda, o mie sau o mie cinci sute de ruble pentru trusou, să le fi cumpărat unele daruri, cutiuțe, truse de călătorie, găteli, stofe și toate fleacurile acelea care se găsesc la Knop sau la magazinul englezesc, și treaba ar fi mers mai bine... Ar fi fost mai trainică! N-ar fi renunțat cu atîta ușurință la mine! Cu firea lor, în cazul unei rupturi, s-ar fi simțit obligate să-mi restituie și cadourile și banii; ceea ce este mai ușor de zis decât de făcut și, apoi, le-ar fi părut rău după lucruri! Dar muștrările de conștiință? Cum, să dai afara un om care pînă acum s-a arătat atît de darnic și de delicat?... Hm! Mare greșeală!” Piotr Petrovici scrișni din dinți și își zise că a fost prost — în gînd, firește.

Ajungînd la această concluzie, se întoarse acasă de doua ori mai furios decît plecase. Totuși, pregătirile de praznic ce se făceau în odaia Katerinei Ivanovna îi stîrniră într-o oarecare măsură curiozitatea. încă de aseară auzise vorbindu-se despre așa ceva, ba chiar fusese invitat să ia parte, dar copleșit de grijile lui, nu luase înseama acest lucru. Se grăbi deci s-o descoasă pe doamna Lipevehsel, care în lipsa Katerinei Ivanovna (dusă la înmormîntare) se foia în jurul mesei întinse, și afla că va fi un praznic în lege, că aproape toți chiriașii fuseseră invitați, chiar și dintre acei pe care răposatul nu-i cunoscuse, ca pînă și Andrei Semionovici Lebeziatnikov fusese poftit, cu toate că se certase cîndva cu Katerina Ivanovna și, în sfîrșit, însuși Piotr Petrovici era rugat să ia parte și așteptat cu deosebită cinste, fiind socotit cel mai important musafir dintre locatarii casei. Katerina Ivanovna crezuse de cuviința s-o poftască și pe Amalia Ivanovna, după toate regulile, în ciuda neînțelegerilor și a certurilor neconținute dintre ele, și de aceea aceasta vedea de masă cu un fel de plăcere și chiar se gătise cu tot dichisul - deși de doliu - era numai în mătăsuri și funde noi, cu care se mîndrea grozav. Informat de toate aceste amănunte, îi veni lui Piotr Petrovici o idee și se întoarse, gînditor, în odaia lui, adică în a lui Andrei Semionîci Lebeziatnikov. Afla, între altele, că printre invitați se găsea și Raskolnikov.

În dimineața aceea, dintr-un motiv oarecare, Andrei Semionîci rămăsese acasă. între acest domn și Piotr Petrovici se stabiliseră niște relații ciudate, de altminteri, destul de explicabile: Piotr Petrovici îl disprețuia și-l ura peste măsură pe Lebeziatnikov, și asta aproape din ziua cînd se instalase în cămăruța lui, și totodată parcă se temea puțin de el. La sosirea sa în Petersburg trăsese în gazda la Lebeziatnikov, nu numai din zgîrcenie și economie, deși acesta fusese motivul principal, dar și pentru altceva. Pe cînd trăia în provincie, auzise că Andrei Semionîci, al cărui tutor fusese cîndva, era unul dintre fruntașii de vază ai tinerilor progresiști, și că juca chiar un rol destul de important în unele cercuri foarte interesante despre care se povesteau tot felul de minunății. Acest lucru îl impresionase pe Piotr Petrovici. Tocmai aceste cercuri puternice, atotștiutoare, care nu respectau pe nimeni și duceau război cu toata lumea, îi inspirau o teamă grozavă, deși nelamurită.

Firește că, locuind în provincie, n-avusese prilejul să-și formeze o părere, nici măcar una aproximativă, în privința acestor lucruri. Auzise și el ca toata lumea ca în orașele mari, și mai ales la Petersburg, exista progresiști, nihiliști, demascatori etc, etc, dar, ca la mulți alții, în mintea lui aceste denumiri căpătaseră o semnificație și o importanță exagerată pînă la absurd. De cîțiva ani se temea mai ales de demascare și tocmai aceasta teamă era la temelia veșnicei și exageratei sale neliniști, care crescuseră și mai tare o dată cu planul mutării activității la Petersburg. În aceasta privință, fusese, cum s-ar zice, speriat, așa cum se spune uneori despre copiii mici. Cu cîțiva ani în urmă, în provincie, pe vremea când abia își începea cariera, văzuse două cazuri de crunta demascare a unor persoane sus-puse în gubernie, de pulpana cărora tocmai se agățase și care îl protejau. Un caz se încheie cu scandal, iar celalalt fu cât pe-acum să înfunde persoana respectiva. Iată de ce Piotr Petrovici hotărîse ca, odată ajuns la Petersburg, să afle număidecât cum se prezintă situația și, la nevoie, sau, pentru orice eventualitate, să anticipeze și să facă ochi dulci „tinerei noastre generații”. În această privință se bizuia pe Andrei Semionîci, iar atunci când îl vizită pe Răskolnikov, el și învățase, de bine, de rău, să rotunjească unele fraze împrumutate de la alții.

În scurt timp, și foarte ușor, el își dadu seamă însă că Andrei Semionîci era un omuleț de rînd și foarte naiv. Dar acest fapt nu-l făcu să-și schimbe părerea și nici nu-l îmbărbăta. Chiar dacă s-ar fi convins că toți progresiștii sunt la fel de prostănaci, nici atunci neliniștea lui nu s-ar fi potolit. De fapt, nu-i pasa cătuși de puțin de toate teoriile, ideile și sistemele (cu care Andrei Semionîci se năpustise imediat asupra lui). Avea un țel popriu. Trebuia să afle cât mai repede: cum stau lucrurile aici? Au vreo putere „acești oameni” sau nu? Are de ce să se teamă de ei sau nu? Îl vor demasca dacă va întreprinde cutare sau cutare lucru sau nu-l vor demasca? Și dacă îl vor demasca, atunci pentru ce anume și pentru ce anume se demasca în genere, astăzi? Mai mult: dacă au, într-adevăr, putere, n-ar putea, într-un fel sau altul, să se dea bine pe lîngă ei și să-i ducă de năș? Este folositor așa ceva sau nu este? Nu s-ar putea, de pilda, să facă el carieră tocmai cu ajutorul lor? Într-un cuvînt, avea sute de probleme de rezolvat.

Andrei Semionîci era un omuleț firav, scrofulos, mic de statură; își făcea serviciul într-o instituție oarecare, era atît de blond că părea alb, și se mîndrea grozav cu favoriții lui. Pe deasupra, avea vederea slabă. Fără să fie un om rău, era încrezut, uneori chiar pînă la aroganța, ceea ce cu statură lui mărunță făcea un contrast ridicol. Printre chiriașii Amaliei Ivanovna, era socotit unul dintre cei mai respectabili, fiindcă nu bea și-și platea chiria la timp. Cu toate aceste însușiri, Andrei Semionîci era într-adevăr cam prost. Se înscrisese sub steagul progresului și al „tinerei noastre generații” din pasiune. Făcea parte din acea categorie, atît de numeroasă și diversă, de oameni lipsiți de personalitate, stîrpituri și maniaci semidocti, care îmbrățișează cu înflăcărare cîte o idee la moda și o discreditează, caricaturizînd-o prin prostia lor, deși țin uneori din toată inima la ea.

De altfel, măcar că n-avea suflet rău, Lebeziatnikov începuse și el de la o vreme să-și urască colocatarul și fostul său tutore. Aceasta ură reciprocă se trezi pe nesimțite. Oricît de naiv era Andrei Semionîci, el își dadu treptat seama că Piotr Petrovici îl duce de năș, în fundul sufletului îl disprețuiește și că nu este „omul care vrea el să pără”. La un moment dat, încercase să-i

expună sistemul lui Fourier și teoria lui Darwin, dar în ultima vreme Piotr Petrovici îl ascultă ironic, iar în zilele din urmă nu se măi sfiă chiar să-și bată joc. Piotr Petrovici ajunsese să-și deă seama că Lebeziatnikov nu numai că era un prostănac, dar poate chiar un palavragiu mincinos, fără nici o trecere la cei din cercul lui, care repeta doar ce auzise din a treia gură; măi mult: poate că nici treabă lui de propagandist nu știa s-o facă cum trebuie, căci adesea se încurca în explicații, așa că, desigur, nu era primejdie să demaște el pe cineva! Trebuie să spunem în treacăt că, în cursul acestor zece zile (mai ales la început), Piotr Petrovici acceptase cu placere din partea lui Andrei Semionîci unele laude destul de ciudate, adică nu protestase, de pilda, când această îi atribuia dorința de a participa la organizarea cât mai rapidă a unei noi comune, undeva în strada Meșcianskaia; sau, de pilda, că e prea deștept ca să se supere dacă Dunecika, la o luna după nuntă, și-ar lua un amant; sau că n-o să-și boteze copiii și altele de același gen. După obiceiul lui, Piotr Petrovici nu obiectă nimic împotriva acestora și admise să fie lăudat chiar și în acel fel, atât de mare placere îi făcea orice soi de lauda.

Pentru nu știu ce motive, Piotr Petrovici schimbase în dimineața aceea câteva bilete de bancă de cinci la suta, și acum ședea la masa și număra teancurile de bancnote. Andrei Semionîci, care aproape niciodată nu avea un ban, umbla prin odaie și căuta să se încredințeze pe el însuși ca se uită cu nepăsare și chiar cu dispreț la aceste teancuri. Piotr Petrovici, bineînțeles, nu credea deloc ca Andrei Semionîci ar putea cu adevărat să privească cu nepăsare atâta bănet; la rândul lui, Andrei Semionîci se gîndea cu amărăciune că Piotr Petrovici este în stare să creadă una ca asta despre el și poate să se bucure chiar ca-și poate zădări și ispiți tînarul prieten cu teancurile expuse, amintindu-i astfel sărăcia lui și distanța pe care o pune, chipurile, averea între ei.

Îl găsea deosebit de rău dispus și neatent, deși tocmai începuse să dezvolte în fața lui tema sa favorita despre organizarea unei noi comune de un gen deosebit. Observațiile și obiecțiile scurte, pe care Piotr Petrovici le lasa să cada în intervalul dintre tăcănitul bilelor de abac, vădeau cea mai premeditata și nepoliticoasă bătaie de joc. Dar „umanul” Andrei Semionîci atribuia această stare de spirit impresiei pe care o lasase asupra lui Piotr Petrovici ruptura cu Dunecika, și ardea de dorința să intre în vorba cât mai degrabă despre acest subiect, avînd de adus în această privință unele argumente progresiste, care ar putea să-l mîngîie pe prietenul lui și să aducă formarii sale intelectuale un „incontestabil” folos.

— Ce-i cu pomana pe care o face... văduva aceea? îl întrerupse Piotr Petrovici, tocmai când Lebeziatnikov ajunsese la punctul cel mai interesant.

— Parcă dumneata nu știi; ți-am spus ieri și am dezvoltat ideea privitoare la ritualuri... De altfel, ai fost invitat și dumneata, am auzit. I-ai vorbit ieri.

— Nu m-aș fi așteptat niciodată ca această idioată muritoare de foame să bage în pomana toți banii pe care i-a dat celalalt idiot... Raskolnikov. Am rămas uimit adineauri, pe când veneam încoace: ce pregătiri, ce băuturi!... A chemat nu știu cîtă lume, dracu' știe ce mai e și asta! urmă Piotr Petrovici, cautînd să-l descoasă și aducînd vorba despre acest lucru cu un anumit scop. Cum? Zici că m-au poftit și pe mine? întreba el, ridicînd capul. Când? Nu-mi amintesc, în orice caz, n-am să mă duc. Ce să fac acolo? I-am vorbit ieri doar

așa, în trecut, i-am spus că, fiind văduva unui funcționar sărac, ar putea să obțină un ajutor material valorând cât salariul său anual. S-ar putea să fie asta motivul invitației? He-he!

— Nici eu n-am de gând să mă duc, zise Lebeziatnikov. -Firește. Dacă ai bătut-o. Se înțelege că te simți stînjinit, he-he-he!

— Cine a bătut-o? Pe cine? se alarmă și chiar roși Lebeziatnikov.

— Păi dumneata n-ai bătut-o pe Katerina Ivanovna acum o lună? Am auzit ieri... Iată câte parale fac toate convingerile! Ai cam sfeclit-o cu problema feminină! He-he-he!

Și, ca și când aceasta idee i-ar fi adus o mîngîiere, se apucă din nou să tăcănească la abac.

— Prostii și minciuni! se aprinse Lebeziatnikov, care se speria totdeauna când i se amintea aceasta poveste. N-a fost nimic! Lucrurile s-au petrecut altfel... Dumneata ai auzit greșit; este o calomnie! N-am făcut decât să mă apăr. Ea s-a năpustit cu unghiile asupra mea. Mi-a smuls un favorit... Orice om are dreptul să se apere. Și pe urma nu pot admite să fiu supus la violențe... Din principiu. Pentru că asta înseamnă aproape tiranie. Ce vrei: să fi stat drept în fața ei? N-am făcut altceva decât să-i dau un brînci.

— He-he-he! chicoti din nou, cu răutate, Lujin.

— Mă zădărești, fiindcă ești rău dispus și furios... Toate acestea-s fleacuri și n-au nici o legătură cu problema feminină! Dumneata nu înțelege; eu credeam că de vreme ce se admite că femeia este egală bărbatului în toate, chiar și în forța fizică (lucru care se afirmă de pe acum), atunci și în acest caz trebuie să păstrăm egalitate în drepturi. Firește, mai tîrziu, am înțeles că, de fapt, aceasta problema n-ar trebui să existe, pentru că nici bătaia nu trebuie să existe, că în societatea viitoare bătaia este de neconceput... și că, desigur, ar fi ciudat să cauți egalitate în bătaie. Nu sunt atât de prost... deși bătaia există... adică nu va exista mai tîrziu, dar deocamdată există... ptui, drace! Cu dumneata te încurci cât ai zice pește! Nu mă duc la pomană, nu pentru că a avut loc aceasta neînțelegere. Nu mă duc la pomană din principiu, ca să nu iau parte la prejudecata neroada a pomenilor, asta este! De altfel, poate că am să mă duc ca să-mi bat joc... Păcat că n-au să vină popii. Altfel, m-aș duce neapărat.

— Adică te-ai așeza la masa altuia și ai scuipa în farfurie și în față pe cel care te-a poftit. Nu-i așa?

— N-aș scuipa deloc, aș protesta în vederea unui scop util. Aș contribui indirect la propaganda civilizatorie a omului, pe care oricine este dator să-o facă pentru a-i forma pe ceilalți și, cu cât o face mai de-a dreptul și răspicat, cu atât e mai bine. Pot să arunc o idee, o sămîntă... Din aceasta sămîntă va crește un fapt. Este oare jignitor? La început poate se vor simți jigniți, dar mai tîrziu vor vedea că le-am făcut un bine. La noi, de pilda, a fost învinuită ună, Terebiova (una care acum trăiește în comună), că atunci când și-a părăsit familia și... a plecat cu unul, le-a scris părinților că nu vrea să trăiască în mijlocul prejudecăților și că admite numai amorul liber; unii au zis atunci că ar fi procedat prea brutal cu părinții, că putea să-i menajeze, să scrie mai delicat. După părerea mea, toate acestea sunt fleacuri și nu trebuie să te porți delicat; dimpotrivă, tocmai așa trebuie să protestezi. Uite, Varenț trăise șapte ani cu bărbatul ei și l-a părăsit, pe el și pe cei doi copii, fără multă vorba. I-a scris așa: „îmi dau seama că nu pot fi fericită cu dumneata. N-am să-ți iert

niciodată că m-ai înșelat, tăinuindu-mi existența unei alte orânduiri sociale, alcătuită în comună. Am aflat-o abia de curând de la un om mărinimos, căruia m-am dat, și cu care voi înființa o comună. Vorbesc deschis, pentru că socot ca ar fi necinstit să te înșel. Rămii cum vrei. Nu spera să mă aduci înapoi, este prea târziu. Îți doresc să fii fericit". Iată cum trebuie scrise astfel de epistole!

— E aceeași Terebiova despre care mi-ai spus că e la al treilea amor liber?

— De fapt, numai la al doilea, dacă ar fi să judecam drept! Dar de-ar fi și la al patrulea sau la al cincisprezecelea, ce are a face? Dacă am regretat vreodată că mi-au murit părinții, apoi e desigur acum. De câte ori n-am visat la protestul pe care l-aș fi făcut dacă ăr mai fi fost în viața! Aș fi ticluit anume lucrurile... Parcă-i mare lucru să fii renegat de familie! Ptiu! Le-aș fi arătat eu! I-aș fi uimit! Zău, îmi pare rău că nu am pe nimeni!

— Ca să uimești! He-he! Ei, asta-i treaba dumitale, poți să faci ce vrei, îl întrerupsese Piotr Petrovici, spune-mi mai bine: o cunoști pe fata răposatului, una slabuța, nu-i așa? Este adevărat ce se spune despre dînsa, nu?

— Ei, și? După părerea mea, adică după convingerea mea personală, este starea cea mai normală pentru o femeie. Și de ce n-ar fi? Adică *distinguons*. În societatea contemporană, firește, situația ei nu este cu totul normală, fiindcă alegerea n-a fost liberă, însă în cea viitoare va fi întru totul normală, pentru că va fi liberă. Dar și acum avea tot dreptul s-o facă; ea suferea și poseda un fond, un capital, cum s-ar zice, de care avea tot dreptul să dispună. Bineînțeles, în societatea viitoare nu va fi nevoie de fonduri, iar rolul femeii va avea un alt rost, va fi condiționat armonios și rațional. În ceea ce o privește pe Sofia Semionovna, eu și în clipa de față îi consider acțiunea drept un protest energic împotriva orânduiri sociale și o stimez profund pentru asta; mă simt chiar fericit, când mă uit la ea!

— Păi mi s-a povestit ca tocmai dumneata ai făcut să fie dată afara din casă!

De dată asta, Lebeziatnikov se înfurie.

— Alta birfă! urla el. A fost cu totul, cu totul altceva! Nici gînd. Katerina Ivanovna a născocit atunci întreaga poveste pentru că n-a înțeles nimic. Mie nici prin gînd nu mi-a trecut să mă leg de Sofia Semionovna! Am căutat pur și simplu să-i formez felul de a gîndi, absolut dezinteresat, n-am căutat decât să trezesc protestul în sufletul ei... Eu n-aveam nevoie de altceva decât de protest, dar nici Sofia Semionovna, ea însăși, nu mai putea să rămînă în casa asta!

— Ai poftit-o să facă și ea parte din comuna?

— Dumneata rîzi și, dacă îmi dai voie să-ți spun, destul de prosteste. Nu înțelegi nimic! În comuna nu exista astfel de roluri. Comuna se organizează tocmai ca astfel de roluri să nu mai existe, în comuna rolul acesta își va schimba sensul pe care-l are astăzi și ceea ce pare prostesc aici va fi inteligent acolo; ceea ce aici, în condițiile actuale, este nefiresc, acolo va fi absolut natural. Totul depinde de ambiția și mediul în care trăiește omul. Totul vine de la mediu, căci omul, prin el însuși, nu înseamnă nimic. Sunt și azi în raporturi foarte bune cu Sofia Semionovna, fapt care poate să-ți servească drept dovadă că ea nu s-a considerat niciodată jignită de mine și n-a văzut în mine un dușman! Da! Caut acum s-o atrag în comună, dar cu totul și cu totul pe alt temei! De ce rîzi? Vrem să organizăm o comună nouă, deosebită, pe o bază mult mai largă decât cele de pînă acum. Am mers mult mai departe în

convingerile noastre. Negăm măi multe lucruri! Dacă s-ar scula din mormînt Dobroliubov, ce aş mai discuta cu el! Cât despre Bielinski, l-aş face praf! Da! Iar pînă una-alta, o formezi pe Sofia Semionovna. O fire minunată, minunată!

— Şi te foloseşti de aceasta fire minunată, hai? He-he!

— Nu, nu! Defel! Dimpotrivă!

— Ei, cum: dimpotrivă? He-he! Auzi-l cum vorbeşte!

— Crede-mă! Şi apoi, ce motiv aş avea să mă ascund de dumneata, spune! Dimpotrivă: îmi pare chiar ciudat cât de sfioasă, cât de pură şi de ruşinoasă este cu mine!

— Şi dumneata, fireşte, o formezi... he-he! Adică îi demonstrezi că ruşinea este o nerozie?

— Ba nu! Ba nu! O, cât de brutal, cât de prosteste - iarta-mă — înţelegi dumneata cuvîntul *a formal* Nu pricepi nimic! Doamne, cât de puţin pregătit eşti! Noi vrem ca femeia să fie liberă şi dumneata nu te gîndeşti decât la prostii!... Punînd deoparte problema castităţii şi a pudorii feminine, socotind aceste prejudecăţi absolut inutile şi chiar absurde, admit pe deplin, da, pe deplin, felul ei curat de a se purta cu mine, fiindcă aşa vrea ea şi este dreptul ei. Fireşte, dacă ea mi-ar spune singură: „Vreau să te am”, m-aş socoti fericit, fiindcă fata îmi place foarte mult, dar acum, cel puţin, nimeni nu se poartă cu dînsa mai politicoasă şi cu mai multa stimă decât mine, nimeni nu-i respectă mai mult demnitatea... aştept, sper — şi atîta tot!

— Mai bine i-ai darui ceva. Pun rămasăg ca la una ca asta nu te-ai gîndit!

— Ți-am mai spus: nu pricepi nimic! Fireşte, situaţia ei este acum aşa cum este, dar problema se pune altfel! Cu totul altfel!

Dumneata o dispreţuieşti. Văzînd faptul în sine, pe care, absolut greşit, îl consideri vrednic de dispreţ, refuzi să priveşti uman o fiinţa omenească. Nici nu ştii ce fel de fire are Sofia Semionovna! Îmi pare rău că în ultima vreme a cam încetat să citească şi nu măi iă cărţi de la mine. Altădată lua. Păcat, de asemenea, că în pofida energiei şi a hotărîrii ei de a protesta — ceea ce a dovedit cu prisosinţa — este prea puţin de sine stătătoare, prea puţin independentă, cum s-ar zice, nu are curajul negaţiei, ca să rupă definitiv cu unele prejudecăţi şi... prostii. Cu toate acestea, unele probleme le înţelege perfect. A înţeles, de pilda, cât se poate de bine problema sărutatului de mîină, adică a înţeles că un bărbat, sărutînd mîină unei femei, o insulta, arătîndu-i prin aceasta că nu o consideră egală. Această problemă s-a dezbătut la noi şi i-am lamurit-o imediat. A ascultat, de asemenea, cu multa atenţie despre asociaţiile muncitoreşti din Franţa. Acum încerc să-i explic problema intrării libere în odaie în societatea viitoare.

— Asta ce-o mai fi?

— În ultimul timp, s-a dezbătut problema dacă un membru al comunei are dreptul să intre în odaie la alt membru al comunei, bărbat sau femeie, la orice oră... şi am stabilit că are dreptul...

— Dar dacă acela sau aceea în momentul respectiv îşi satisface necesităţile fireşti? He-he-he!

Andrei Semionîci se înfurie.

— Dumneata nu te gîndeşti decât la aceste afurisite „necesităţi fireşti”! strigă el cu ură. Ptiu, ce furios sunt şi cât de rău îmi pare că, expunînd sistemul, am pomenit prea devreme despre aceste necesităţi blestemate! La dracu! Este un obstacol de netrecut pentru toţi cei de teapa dumitale şi ceea

ce este mai prost, e că te iau în bătaie de joc înainte de a pricepe despre ce este vorba! Și parca tot ei ar avea dreptate! Parcă s-ăr mîndri cu nu știu ce! Ptiu! De cîteva ori am susținut că această problemă trebuie expusă noilor adepți abia la sfîrșit, după ce s-au convins de sistem, după ce omul s-ă format și e bine dirijat pe făgașul noilor concepții. Spune-mi și mie, te rog, ce găsești atât de rușinos și vrednic de dispreț în lazile de gunoi, bunăoară? Eu primul sunt gata să curăț o lada de gunoi! Și nici măcar nu e vorbă de jertfă! Este o munca nobila, o activitate folositoare societății, care face cât oricare alta și, desigur, este infinit mai de preț decât activitatea unui Răfăel sau Pușkin, tocmai fiindcă este mai folositoare!

— Și mai nobila, mai nobila, he-he!

— Ce-i aceea mai nobila? Nu înțeleg astfel de expresii în definirea activității umane. „Măi nobila”, „mai mărinimoasă” — prejudecăți pe care le reneg! Tot ce este folositor omenirii, este și nobil. Nu pricep decât cuvîntul: folositor! Chicotește cât vrei, dar așa este!

Piotr Petrovici rîdea tare. Isprăvisese de numărat și-și strînsese banii. De altfel, o parte o lasase, nu știu pentru ce, pe masă. „Problemă lazilor de gunoi”, deși atît de neînsemnată, fusese, în cîteva rînduri, motivul rupturii și neînțelegerii dintre Piotr Petrovici și tînărul lui prieten. Mai stupid era că Andrei Semionîci se înfuria de-a binelea. Iar Lușin se distra pe socoteala lui și, în clipă de față, mai ales, avea chef să-l scoată din sărite.

— Ești furios din pricina insuccesului pe care l-ai avut ieri, și te legi de mine, izbucni, în sfîrșit, Lebeziatnikov care, în general, cu toata „independența” lui și cu toate „protestele”, parca nu îndrăznea să-l atace pe Piotr Petrovici și se purta respectuos cu el, cum fusese obișnuit mai înainte.

— Mai bine spune-mi, îl întrerupse de sus și cu năduf Piotr Petrovici, poți dumneata... sau mai bine ziș: ești cu adevărat atît de bine cu sus-pomenita tînără persoană ca s-o poștești chiar acum, în clipa asta, să vină aici, în odaie'? Mi se pare că s-au înapoiat de la cimitir... îi aud umblînd de colo-colo... Aș vrea s-o văd pe persoana aceea.

— Pentru ce? întrebă, mirat, Lebeziatnikov.

— Trebuie să-i vorbesc. Măine-poimăine am să mă mut de aici și de aceea aș vrea să-i comunic... De altfel, poți să rămîi aici în timp ce am să-i vorbesc. E chiar mai bine așa. Altfel, ai fi în stare să crezi Dumnezeu știe ce.

— N-am să cred nimic... Am întrebat numai dacă ai treaba cu ea și, dacă ai, nu-i nimic mai ușor decât s-o aduc aici. Mă duc chiar acum. Fii pe pace, n-am să te încurc.

Într-adevăr, peste vreo cinci minute Lebeziatnikov se înapoie cu Sonecikă. Fata părea grozav de mirată și, după obiceiul ei, intra sfioasă. Se sfia totdeauna și se temea grozav de oameni noi, de cunoștințe noi, se temuse de ei și altădată, în copilarie, iar acum cu atît mai mult... Piotr Petrovici o întîmpină „amabil și politicos”, dar cu o ușoară nuanță de familiaritate vesela care, de altfel, după părerea lui, era cât se poate de potrivită pentru un om atît de serios și de respectabil ca dînsul în raport cu o persoană atît de tînără și interesantă dintr-un anumit punct de vedere. Se grăbi deci s-o „încurajeze” și o așeza la masă în fața lui. Sonia se așeza, privi de jur împrejur: la Lebeziatnikov, la banii care zăceau pe masă, la Piotr Petrovici și nu-și mai luă ochii de la el, ca și cum nu și-ar fi putut dezlipi privirea de fața lui. Lebeziatnikov porni spre ușă. Piotr Petrovici se scula, îi făcu semn Soniei să

rămînă pe loc și-l opri pe Lebeziatnikov în prag.

— Raskolnikov este acolo? A venit? întreba el în șoaptă.

— Raskolnikov? Da. Dar ce este? A venit... A intrat chiar acum, l-am văzut... Ce este?

— Atunci te rog foarte mult să rămîi aici cu noi și să nu mă lași între patru ochi cu această... domnișoară. E o nimica toata, dar s-ar putea născoci Dumnezeu știe ce. Nu vreau ca Raskolnikov să transmită acolo... Pricepi ce-ți spun?

— Înțeleg, înțeleg, se înviora deodată Lebeziatnikov. Da, ai tot dreptul... Firește, după părerea mea personală, teama dumitale este exagerată, dar... ai tot dreptul... Mă rog, rămîn aici. Am să stau la fereastra și n-am să vă stingheresc... După părerea mea, ai tot dreptul.

Piotr Petrovici se întoarse pe divan, se așeza în fața Soniei, o privi atent și deodată luă un aer extrem de serios, chiar oarecum sever, de parca ar fi vrut să spună: „Să nu cumva să-ți închipui nu știu ce, domnișoară”. Sonia se rușina de-a binelea.

— În primul rând, Sofia Semionovna, te rog să mă scuzi față de mult stimată dumitale mama... E mamă dumitale? Katerina Ivanovna ține locul mamei dumitale, dacă nu mă înșel? Începu Piotr Petrovici cât se poate de serios, dar destul de blînd.

Se vedea că avea intențiile cele mai bune.

— Da, în adevăr, îmi ține loc de mama, se pripi, speriată, Sonia.

— Atunci, te rog să mă scuzi în fața ei, fiindcă, din motive care nu depind de mine, mă vad silit să lipsesc; n-am să vin la placinte... adică la praznic, cu toate că mama dumitale a avut amabilitatea să mă poftască.

— Bine, am să-i spun chiar acum, și Sonecika se ridică iute de pe scaun.

— Asta încă nu e tot, o opri Piotr Petrovici surîzînd în fața naivității și a lipsei ei de cunoaștere a bunelor maniere, mă cunoști prea puțin, draga Sofia Semionovna, dacă-ți închipui că pentru un motiv atât de neînsemnat și care nu mă privește decât pe mine, mi-aș fi îngăduit să deranjez și să chem la mine o persoană ca dumneata. Am un alt scop.

Sonia se așeza în grabă. Bancnotele cenușii, filigranate, care zăceau pe masa, îi jucară din nou în fața ochilor, dar ea-și luă iute privirea de la bani și o ridică spre Piotr Petrovici; i se păru deodată că tocmai pentru ea era grozav de urît să se uite la banii altuia. Își opri privirea pe lornionul de aur, pe care Piotr Petrovici îl ținea în mina stînga, și totodată pe inelul mare, masiv și foarte frumos, de aur, cu piatra galbenă, pe care-l purta pe degetul mijlociu, apoi își luă ochii și de la acest inel și, nemaștiind ce să facă, sfîrși prin a-și aținti privirea drept în ochii lui Piotr Petrovici. Acesta tăcu, apoi urma și mai grav decât înainte:

— Ieri, am avut ocazia să schimb în treacăt două vorbe cu nefericita Katerina Ivanovna. A fost de ajuns ca să-mi dau seama că e într-o stare nefirească, dacă pot să mă exprim astfel...

— Da., nefirească... se grăbi să-i țină isonul Sonia.

— Sau mai simplu și mai pe înțeles: că este bolnavă.

— Da, mai simplu și mai pe în... da, e bolnavă.

— Așa. Și atunci, dintr-un sentiment de umanitate și... și, cum ș-ar zice, din compătimire, aș dori să-i fiu de folos pe cât posibil, fiindcă prevăd de pe acum soarta tragică și inevitabilă ce o așteaptă. Mi se pare că întreaga această

familie sărmăna depinde acum numai și numai de dumneata?

— Îmi dați voie să vă întreb, se ridică deodată Sonia, ce-ați binevoit să-i spuneți ieri despre posibilitatea de a obține pensia? Pentru că dînsa mi-a spus ca dumneavoastră v-ați oferit să-i obțineți pensia. Este adevărat?

— Cătuși de puțin, este chiar absurd, dintr-un anumit punct de vedere. Am făcut numai aluzia că, fiind văduva unui funcționar mort în serviciu - și dacă ar avea protecție — ar putea să capete un ajutor temporar. Dar mi se pare că răposatul dumitale părinte nu numai că nu are stagiul necesar, dar nici nu era în serviciu în ultima vreme. Într-un cuvînt, chiar dacă ar fi existat o speranță, e cât se poate de efemera, pentru că propriu-zis, în cazul de față, nu exista nici un drept pentru obținerea ajutorului temporar... Și dînsa s-a și gîndit la pensie, he-he! Tare-i iute, cuconița!

— Da, s-a gîndit la pensie... Crede ușor și e buna, din bunătate crede tot ce i se spune și... și... și mintea ei... Da... mă scuzați, zise Sonia, dînd să plece.

— Mai stai, te rog, n-ai auzit încă ce vreau să-ți spun.

— Da, n-am auzit... murmura Sonia.

— Atunci ia loc.

Sonia se rușina și mai tare și se așeza pentru a treia oară.

— Văzînd situația asta nenorocita, cu copilași minori, aș dori — după cum am mai spus — să-i fiu de folos pe cât îmi este cu putința, adică pe cât sunt în măsură s-o fac, cum s-ar zice. De pilda, s-ar putea organiza o listă de subscripție în folosul ei, sau vreo tombola... sau altceva în acest gen, așa procedează în astfel de cazuri oamenii apropiați sau chiar străinii, care doresc să ajute pe cineva. Tocmai despre asta aveam intenția să-ți vorbesc. Asta s-ar putea face.

— Da, e bine... Dumnezeu să vă.. îngîină Sonia, privindu-l ținta.

— S-ar putea... dar asta mai tîrziu... adică am putea să începem chiar astăzi. O să ne vedem deseară, o să ne înțelegem și o să punem bazele, cum s-ar zice. Treci pe la mine pe la orele șapte. Sper ca și Andrei Semionici să asista la convorbirea noastră... Dar... mai exista o împrejurare despre care ar trebui să discutăm în prealabil cu multa luare-aminte. Tocmai de aceea te-am chemat aici, Sofia Semionovna. Și anume, părerea mea este că nu putem da banii în mina Katerinei Ivanovna, ca ar fi chiar primejdios s-o facem; dovada este praznicul pe care-l da astăzi. Neavînd, cum s-ar zice, un codru de pîine pentru ziua de mâine și... neavînd, să zicem, încălțăminte și toate celelalte, ea cumpără rom de Jamaica, ba chiar vin de Madera și... și... cafea. Am văzut cu ochii mei. Mâine iarăși totul are să cada pe capul dumitale, totul pînă la ultima bucățică de pîine; asta-i ceva absurd. Și de aceea, după părerea mea, lista de subscripție trebuie făcută în așa fel, că nefericită văduvă, cum s-ăr zice, nici să nu știe despre acești bani, ci să știi, de pilda, numai dumneata... E drept ce spun?

— Nu știu. Numai astăzi este așa... o singură dată în viața... tare dorea să-l pomenească, să-i cinstească memoria... e foarte inteligenta... Dar, cum doriți dumneavoastră, eu am să vă fiu foarte, foarte... ei toți au să vă fie... și Dumnezeu are să vă... și orfanii...

Sonia nu isprăvi, o podidiră lacrimile.

— Așa. Te rog deci să ții seamă de ceea ce ți-am spus; iar acum, binevoiește să primești în interesul rudei dumitale, pentru primele nevoi, personal de la mine, o sumă de care pot dispune. Și aș dori foarte, foarte mult ca numele meu

sa nu fie pomenit. Așa... am și eu unele griji, cum s-ar zice, și mai mult, nu sunt în stare...

Și Piotr Petrovici îi întinse Soniei o bucata de zece ruble, pe care o desfăcu cu toată luarea-aminte. Sonia luă banii, se aprinse la față, sări în picioare, murmură ceva și căută să se retragă cât mai iute. Piotr Petrovici o conduse solemn pînă la ușa. Ea se repezi, în sfîrșit, afara, emoționată; istovită și grozav de tulburată, se înapoie la Katerină Ivanovna.

Tot timpul cât a durat aceasta scena, Andrei Semionîci a stat la fereastra sau a umblat prin odaie, nevoind să întrerupă discuția; dar după ce Soniă pleca, el se apropie deodată de Piotr Petrovici și-i întinse solemn mână.

— Am auzit și am văzut tot, zise el, apăsînd mai ales pe cuvîntul văzut. Este nobil, adică am vrut să spun: este uman! Ai vrut să eviți recunoștința, am văzut! Și cu toate că, mărturisesc, nu sunt de acord din principiu cu binefacerile individuale, căci ele nu numai că nu nimicesc radical răul, ci, dimpotrivă, îl nutresc chiar, cu toate acestea, nu pot să nu recunosc că am privit gestul dumitale cu multa placere, da, da, îmi place.

— E o nimica toata! murmura Piotr Petrovici, cam tulburat și căutînd parca să citească ceva în gîndurile lui Lebeziatnikov.

— Nu, nu e o nimica toata! Un om jignit și furios ca dumneata, după povestea de aseară și, în același timp, capabil să se gîndească la nefericirea altora, un atare om... chiar dacă prin acțiunea lui săvîrșește o greșeala socială, cu toate acestea... merita tot respectul! Nu m-am așteptat de la dumneata, Piotr Petrovici, cu atît mai mult, cu cît, după convingerile dumitale... O, cît de mult te mai încurca în viața aceste convingeri! Cît te tulbura, bunăoară, insuccesul de ieri! perora bunul Andrei Semionîci, simțindu-se din nou grozav de atras spre Piotr Petrovici. Ce nevoie ai, spune și dumneata, nobilul și scumpul meu Piotr Petrovici, tocmai de aceasta căsătorie, de această căsătorie legitimă? La ce folosește în căsnicie tocmai aceasta stare legitimă? Dacă vrei, bate-mă, dar eu mă bucur, mă bucur grozav că aceasta căsătorie a dat greș, că ești liber, că încă nu ești cu desăvîrșire pierdut pentru omenire, mă bucur nespus... Vezi: am spus tot!

— Fiindcă, cu amorul dumitale liber, nu doresc să port coarne și să dadacesc copiii altuia, iată pentru ce am nevoie de căsătorie legitimă, zise Lujin, numai ca să răspunda ceva.

Părea preocupat și chiar dus pe gînduri.

— Copii? Ai atins problema copiilor? Andrei Semionîci tresari ca un cal de luptă care aude trompeta militară. Copiii sunt o problemă socială și o problemă de cea mai mare importanță, sunt de acord; dar problema copiilor se va soluționa altfel. Unii neaga cu desăvîrșire problema copiilor, ca și orice alta aluzie la familie. O să vorbim despre copii mai tîrziu, acum să ne ocupăm de coarne! Mărturisesc că este punctul meu slab. Aceasta expresie urîtă de husar, aceasta expresie pușkiniană este de neconceput în lexiconul viitorului. Și apoi, ce înseamnă coarne? O, ce rătăcire! Care coarne? Pentru ce coarne? Ce nerozie! Dimpotrivă, tocmai în dragostea liberă ele nu vor exista! Coarnele nu sunt altceva decît urmarea firească a oricărei căsătorii legitime, o îndreptare, cum s-ar zice, un protest, așa încît în acest sens nu sunt cătuși de puțin înjositoare... Și dacă vreodată - presupunînd că aș putea să comit această absurditate - aș încheia o căsătorie legitimă, afurisitele dumitale coarne au să mă bucure nespus. O să-i spun atunci soției mele: „Draga mea,

pînă azi te-am iubit numai, de acum înainte te stimez pentru că ai știut să protestezi". Rîzi? Rîzi pentru că nu ești în stare să te rupi de prejudecăți! Pe dracu', înțeleg foarte bine de ce este atât de neplăcut să fii înșelat într-o căsătorie legitimă; dar asta nu este decât urmarea ticăloasă a unui fapt ticălos, care înjosește atât o parte cât și cealaltă. Iar atunci când coarnele se pun deschis, ca în amorul liber, atunci ele nu mai există, ele sunt de neconceput, și-și pierd pînă și denumirea de coarne. Dimpotrivă, soția dumitale îți va dovedi astfel cât de mult te stimează, considerându-te incapabil să te împotrivești fericirii sale, și atât de format, încât să nu te răzbuni pe ea din pricina noului ei bărbat. Pe dracu', uneori visez că dacă o să mă mărit vreodată, ptiu! adică dacă o să mă însor (liber sau legal, nu contează) mi se pare că eu singur o să-i aduc neveste-mii un āniānt, dacă o să văd că trece prea mult timp și că nu-și ia unul: „Draga mea, o să-i spun, eu te iubesc, dar pe deasupra vreau ca tu să mă stimezi — poftim!” E just ce spun?...

Piotr Petrovici chicotea, dar fără prea mare chef. Aproape că nu-l asculta. Se gîndeā la altceva, și pînă și Lebeziatnikov sfîrși prin a observa acest lucru. Piotr Petrovici pārea tulburat, își freca mîinile, cădea pe gînduri. Toate acestea Andrei Semionîci și le aminti și le înțelese mai tîrziu...

Capitolul II

Cum s-a nāscut în mintea zdruncinată ā Kāterinei Ivanovna ideea acestui praznic absurd, ar fi greu de spus. Costase aproape zece ruble din cele douăzeci și ceva pe care i le daduse Raskolnikov pentru înmormîntare. Poate că eā se simțea obligată să cinstească „cum se cuvine” memoria răposatului, ca să știe toți chiriașii, și mai ales Amalia Ivanovna, că el „n-a fost māi rău decāt alții, ba chiar mai bun”, și că nimeni nu are dreptul să se „mîndrească” în fața lor. Poate că rolul cel mai important l-a jucat acea mîndrie a sārăcului datorită cāreia, cānd se pune problema unor obiceiuri obligatorii pentru toată lumea în viața noastră de toate zilele, mulți oameni sārmani își ies din piele și-și cheltuiesc ultimul bān economisit cu truda numai ca să nu fie „mai prejos ca alții” și ca acești alții să „nu-i condamne”. Poate că ea voia cu aceasta ocazie, tocmai în clipa cānd fusese pārāsitā de toți, să le arate acestor „chiriași pācātoși și de nimic” nu numai că „știe să trăiască și sa primească lumea”, dar că fusese crescutā pentru alta soarta, că fusese crescutā „într-o casā nobilă, s-ar putea spune aristocratică, de colonel!” și, desigur, nu ca să mātore singurā pe jos sāu să spele noaptea cîrpele copiilor. La aceste paroxisme de orgoliu și mîndrie ajung uneori oamenii cei māi sārāci și māi frînți de nevoi; ele se transformā cāteodată într-o necesitate imperioasă, de nestāvilit. Iar pe lîngă toate acestea, Katerina Ivanovna nu era o ființă pe care s-o frîngā nevoile, adică s-o sperie și să-i supună voință — nu. În āfārā de aceasta, Sonecika spunea, pe drept cuvînt, că biată femeie își pierde mințile. Ce-i drept, āstā nu se putea afirmā încă sus și tare, dar era vādīt că, în ultima vreme, în tot anul acesta trecut, biată ei minte fusese prea încercată ca să nu se rātācească. Pe de altā parte, medicii sunt de pārere că procesul tuberculos acut contribuie la slăbirea facultăților mintale.

Băuturi multe și de deosebite feluri nu erau, și Madera lipsea; Piotr Petrovici exagerase lucrurile; totuși, băuturile nu lipseau. Era și votcă, și rom, și vin de Lisabona, toate de cea mai proasta calitate, dar în cantitate suficientă. Din gustări, în afara de coliva, mai erau trei sau patru feluri (între altele și placinte), toate pregătite în bucătăria Amaliei Ivanovna, și pe deasupra, s-au pus două Samovare pentru ceaiul și puncii care trebuiau servite după-masă. Cumpărăturile fuseseră făcute de Katerina Ivanovna personal, cu ajutorul unui chiriaș, un polonez prăpădit, care, Dumnezeu știe de ce, se pripășise pe lângă madam Lipevehsel, și care s-a pus imediat la dispoziția Katerinei Ivanovna. O zi întreagă - în ajun și în dimineața înmormântării - omul acesta alergase de-i sfîrșiau călcîiele, cu limba scoasă de un cot, cu o rîvnă pe care nu pierdea nici un prilej s-o învedereze. Pentru toate fleacurile se ducea mereu s-o întrebe pe Katerina Ivanovna, alergase chiar s-o caute în piață, și-i spunea întruna: *pani borunjina*. Pînă la urmă o plictisi rău de tot, deși la început spusese singură că s-ar fi prăpădit fără „acest om serviabil și mărinimos”. Katerina Ivanovna avea obiceiul de a împodobi pe primul venit în culorile cele mai vii și mai atrăgătoare, de a-l lauda peste măsură, așa că unii se simțeau chiar prost, de-a născoci, spre lauda acestuia, felurite împrejurări și situații care nu existau decât în închipuirea ei, dar în care credea cu toată sinceritatea, că apoi, deodată, să se simtă dezamăgită, să-l facă de două parale și să-l dea afara pe omul în fața căruia, literalmente, se prosternase cu câteva ceasuri mai înainte. De felul ei era vesela, îngăduitoare, și rîdea ușor, dar neconținutele nenoroace și insuccese o făcuseră să ceară și să dorească cu atîta înverșunare ca toată lumea să trăiască în pace și bucurie și să nu cuteze să trăiască altfel, încât cea mai mică disonanță, cea mai infimă abatere o aducea într-o stare de frenezie, și nu era nevoie decât de o clipă că, după cele mai strălucite speranțe și fantezii, să înceapă deodată să blesteme soarta, să rupă și să spargă tot ce-i cădea în mînă, și să se dea cu capul de pereți. Amalia Ivanovna, de asemenea, ajunsese dintr-o dată la mare cinste și capătă o importanță extraordinară în ochii Katerinei Ivanovna, poate numai din pricină că se oferise cu draga inimă să ia parte la toate pregătirile praznicului, luînd asupra ei așezarea mesei, grija șervețelor, a veselei etc, etc. și prepararea gustărilor în propria sa bucătărie. Plecând la cimitir, Katerina Ivanovna îi dadu depline puteri și o lasă să-i țină locul, iar Amalia Ivanovna se arătă vrednică de aceasta cinste: măsură era pusă destul de cuviincios; desigur, vesela, furculițele, cuțitele, paharele, păhărelele, ceștile erau de diferite mărimi și forme, împrumutate de la chiriași, dar la ora hotărîtă se aflau rînduite fiecare la locul lor, și Amalia Ivanovna, simțind că-și făcuse datoria, îi întîmpină pe cei ce se întorceau de la cimitir cu oarecare mîndrie, gătită cu o bonetă de doliu, cu panglici noi și rochie neagră. Această mîndrie, deși meritată, nu fu pe placul Katerinei Ivanovna: „S-ar putea crede că fără dînsa n-aș fi știut să pun masa!” De asemenea, nu-i placu nici boneta cu panglicile ei noi: „Nu cumva proasta asta de nemțoaică se mîndrește că este proprietăreasă și că s-a îndurat din mila să dea o mînă de ajutor sârmanilor ei chiriași? Din mila! Auzi dumneata! La tatăl Katerinei Ivanovna, fost colonel și aproape guvernator, se dadeau uneori mese de câte patruzeci de persoane, și o Amalie Ivanovna oarecare, sau mai bine zis Ludvigovna, n-ar fi fost primită nici la bucătărie...” De altfel, Katerina Ivanovna nu voia să-și dea pe față deocamdată sentimentele, deși în sufletul ei își promisese că o va pune la locul

ei pe Amalia Ivanovna chiar astăzi, căci altfel și-ar lua nasul la purtare; iar pînă atunci hotărî să se poarte cu răceala. O altă neplăcere îi spori de asemenea enervarea: la înmormîntare, dintre toți chiriașii poftiți, în afară de polonezul acela nenorocit, care apucase să meargă și la cimitir, nu venise aproape nimeni; iar la pomană, adică la masă, sosiră cei mai săraci și mai puțin importanți, mulți dintre ei chiar cu chef și atât de neglijent îmbrăcați, aproape rufoși. Cei mai în vîrstă sau mai serioși lipseau, de parcă s-ar fi înțelese anume. Piotr Petrovici, bunăoară, chiriașul cel mai de seamă și, s-ar putea spune, cel mai serios, nu venise, deși cu o seară mai înainte Katerina Ivanovna spusese minuni despre el la toată lumea, adică Amăliei Ivanovna, Polecikăi, Soniei și polonezului, cum că este omul cel mai nobil, cel mai mărinos, cu legături extraordinare, prieten cu primul ei soț, primit în casa tatălui ei, și care îi promisese să întrebuițeze toate mijloacele ca să-i obțină o pensie serioasă. E de ținut minte că atunci când Katerina Ivanovna lauda legăturile și averea cuiva, o făcea cu totul dezinteresat, fără vreun calcul personal, fără gîndul să tragă din asta vreun folos oarecare, o făcea din toată inima, din plăcerea de a lauda și a da mai multă greutate persoanei laudate. După Lujin și, probabil, „urmîndu-i exemplul” nu veni nici „ticălosul acela de Lebeziatnikov”. „Ce și-o fi închipuit? A fost invitat numai din mila, pentru că locuiește în aceeași camera cu Piotr Petrovici și e prietenul lui, așa ca nu se putea să nu-l poftască și pe el”. Lipsea, de asemenea, și o doamna din lumea buna, cu „fata ei răscoaptă”, care, deși nu ședea în casa Amăliei Ivanovna decât de două săptămîni, se și plînsese de cîteva ori că le supără gălăgia și țișetele care vin din odaia familiei Marmeladov, mai ales atunci când răposatul se întorcea beat, ceea ce, firește, Amalia Ivanovna adusese la cunoștința Katerinei Ivanovna, în timpul unei certe, când o amenințase cu evacuarea și uriașe cât o ținea gura că Marmeladovii strică liniștea „chiriașilor nobili, căroră nu le ajung nici pînă la gleznă”. Katerina Ivanovna își propusese să le poftască anume pe aceasta cucoană și pe fiica ei căroră, așa-zis, „nu le ajungea nici pînă la gleznă”, cu atît mai mult cu cît, atunci când se întîlneau întîmplător, doamna își întorcea cu trufie capul; își propusese să o poftască tocmai ca să-i arate că „este însuflețită de gînduri și sentimente mult mai nobile și că le invită fără să țină seama de purtarea lor răutăcioasă”, și apoi să vada și dumnealor ca ea, Katerina Ivanovna, n-a trăit totdeauna așa cum trăiește acum. Era hotărîtă să explice toate acestea la masă, pomenind totodată și despre tatăl ei care a fost guvernator, ca apoi să spună, în treacăt, că unele persoane puteau să nu se ostenească să-i întoarcă spatele când se întîlneau cu ea, fiindcă aceasta purtare este cît se poate de nelalocul ei. N-a venit nici grasul locotenent-colonel (de fapt căpitan de stat-major în rezervă), și n-a venit fiindcă, încă de dimineața, zăcea „motoșit”. Într-un cuvînt, nu erau de față decât: polonezul, un nenorocit de conștopist îmbrăcat într-un frac soios, care avea o mulțime de puncte negre pe obraz, nu știa să deschida gura și mirosea urît; un bătrînel surd și aproape orb, care făcuse cîndva serviciu la poșta și pentru care, din timpuri imemorabile, platea cineva, nu se știa de ce, chiria la Amalia Ivanovna. Apoi un locotenent la pensie, beat, care, de fapt, nici nu făcuse armata, și fusese funcționar la intențență; acesta a intrat rîzînd tare, așa cum nu se face în lumea buna, și „închipuiți-vă” - era fără jiletcă! Unul se așeză de-a dreptul la masă, fără măcar s-o salute pe Katerina Ivanovna și, în sfîrșit, un oarecare, neavînd haine, sosi în halat, dar asta era

atât de necuviincios, încât prin străduințele Amaliei Ivanovna și ale polonezului individul fu scos afara. Polonezul aduse cu el și alți doi polonezi, care nici nu locuiseră vreodată la Amalia Ivanovna și pe care nimeni nu-i mai văzuse în casa ei. Toate acestea o impresionară rău și o enervară pe Katerina Ivanovna. „Pentru cine se făcuseră toate pregătirile?” Pînă și copiii, ca să fie destul loc, nu fuseseră așezați la masa care și așa ocupa toata camera, ci într-un colț, pe o lada; cei doi mai mici - pe o banca, iar Polecika, fiind mai mare, trebuia să vada de ei, să le dea de mîncare și să le șteargă năsucurile „ca unor copii de familie buna”. Într-un cuvînt, văzînd acestea toate, Katerina Ivanovna nu se putu împiedica de a-și întîmpina musafirii cu și mai mult ifos ca de obicei, și chiar cu trufie. Le arunca o privire foarte severă unora și îi pofti de sus să ia loc la masa. Socotind-o, cine știe de ce, pe Amalia Ivanovna responsabilă de lipsă invitaților principali, începu să se poarte cu ea atît de bățos, încât Amalia Ivanovna observă numaidecât și se simți extrem de jignită. Acest început nu prevestea nimic bun. În cele din urma, toată lumea luă loc în jurul mesei.

Raskolnikov sosise aproape în clipa când familia se întorsese de la cimitir. Katerina Ivanovna se bucurase văzîndu-l, în primul rînd fiindcă el era singurul „oaspe cult” și „peste doi ani, avea să ocupe catedra de profesor universitar la Universitatea orașului” și, în al doilea rînd, pentru că el își ceruse imediat scuze, cu mult respect, că n-a putut să vină la cimitir, cu toata marea lui dorința. Se năpustise deci asupra lui, îl așezase alături, în stînga ei (în dreapta luase loc Amalia Ivanovna) și, cu toată agitația și grija ca mîncarea să fie servită cum trebuie și toată lumea să aibă de ajuns, cu toată tușea chinuitoare, care o zguduia și o făcea să se sufoce întruna și care parcă se înrăise și mai mult în ultimele două zile, îi vorbea mereu în șoaptă, grăbindu-se să reverse asupra lui tot ceea ce i se adunase în suflet și toata indignarea îndreptățită pentru praznicul nereușit; din când în când, totuși, trecea de la indignare la rîsul cel mai vesel, nestăvilît chiar, atunci când își bătea joc de musafiri și mai ales de proprietăreasă.

— Numai pupăza e de vină! Înțelegeți despre cine vorbesc, da, da, despre ea! și Katerina Ivanovna arăta cu capul spre gazda ei. Priviți-o: cască ochii, simte că vorbim despre ea, dar nu pricepe o iotă și se zgîiește de-i ies ochii din cap. Uf, ce mai bufniță! Ha-ha-ha!... Khe-khe-khe! Aș vrea să știu și eu ce vrea să dovedească cu boneta ei? Khe-khe-khe! Ați observat: ar vrea cu tot dinadinsul să facă așa, încât lumea să-și închipuie că raa protejează și-mi face mare cinste stînd la măsă cu mine. O rugasem, ca pe o persoană de treabă, să poftească la praznic oameni mai cumsecade și, mai ales, pe cei care l-au cunoscut pe răposat, și priviți pe cine mi-a adus: niște bufoni, niște bădarani! Uitați-vă numai la individul acela cu mutră plină de bube: adevărată broasca riioasă! Și polonezii aceia... hă-hă-hă! Khe-khe-khe! Nimeni nu i-a văzut niciodată aici, cel puțin eu nu i-am văzut în viață mea; pentru ce au venit, spuneți-mi și mie, vă rog? Stău unul lîngă altul, că înșirați pe o ață, liniștiți. Hei, *panie*, strigă ea unuia dintre polonezi, ai luat blînele? Mai ia. Beă și bere, bere! Nu vrei votcă? Priviți: a sărit în sus, se înclină, uitați-vă, uitați-vă, trebuie să fie lihniți de foame, săracii! Să mănînce, nu-i nimic. Cel puțin ei nu fac gălagie, doar că... zău, mă cam țem pentru argintăria gazdei!... Amăliă Ivănovnă, i se adresă ea aproape cu glas tare, dacă dispăre vreo linguriță, să știi că eu nu răspund, te previn de pe acum! Ha-ha-ha! se porni pe rîs,

întorcându-se din nou spre Raskolnikov și, mulțumită de ieșirea ei, arătă cu capul spre gazda. N-a înțeles, iarăși n-a înțeles! Sade gură-cască, priviți; o bufniță, o adevărată bufniță împopoțonată cu panglici noi, ha-ha-ha!

Rîsul se transformă din nou într-o tuse chinuitoare, care ținu cel puțin cinci minute. Câteva picături de sînge îi colorară batistă, broboane de sudoare îi apărură pe frunte. Arătă în tăcere sîngele lui Raskolnikov și de îndată ce reîncepu să respire mai ușor, îi șopti din nou, însuflețită și cu pete roșii în obraji:

— Gîndiți-vă, i-am dat sarcina cea mai delicată, se poate spune: de a o invita pe doamna aceea și pe fiica doamnei, înțelegeți despre cine vorbesc? Trebuia să procedeze cu mult tact și finețe, dar ea a făcut în așa fel, încât proasta aceea, venita nu știu de unde, această

creatură arogantă, această provinciala înfumurată numai pentru că e văduva unui maior oarecare și a venit sa umble după pensie, sa-și rupă pîngelele prin ministere, ființa asta, care la cincizeci și cinci de ani își cănește sprîncenele și se sulemeneste (astă o știe toată lumea)... da, și această fandosită nu numai că n-ă binevoit să vină, dar nici n-ă trimis măcar scuze, așa cum cere, în astfel de ocazii, cea mai elementara bună creștere! Nu pricep de ce n-a venit Piotr Petrovici? Dar unde este Sonia? Unde a plecat? A, iată-o în sfîrșit! Unde ai fost, Sonia? Ciudat, pînă și la înmormîntarea tatălui tău nu poți să fii punctuala. Rodion Romanici, fă-i loc lîngă dumneata. Uite locul tau, Sonecika... ia ce vrei. Ia piftie, e mai buna. Acuși au să aducă blinelele. Copiii ău căpătat mîncare? Polecika, aveți tot ce vă trebuie? Khe-khe-khe! Bine, bine! Fii cuminte, Lenia, iar tu, Kolea, nu măi da din piciorușe; stai cum i se cuvine unui băiețel de familie bună. Ce zici, Sonecika?

Sonia se grăbi să-i transmită numaidecât scuzele lui Piotr Petrovici, căutînd să vorbească cât mai tare, ca toata lumea să auda și întrebunțînd expresiile cele mai alese și mai respectuoase, anume inventate și rotunjite de ea, ca venind din partea lui Piotr Petrovici. Adaugă că acesta o rugase stăruitor să spună că va veni, de îndată ce vă avea posibilitatea, ca să discute afaceri între patru ochi cu dînsa, și să se înțeleagă ce s-ar putea face și întreprinde mai tîrziu etc, etc.

Sonia știa că asta o va potoli și o va liniști pe Katerina Ivanovna, că ea se va simți măgulită și, mai ales, că mîndria ei va fi satisfăcută. Se așeză alături de Raskolnikov, pe care-l salută, grăbită, și îi aruncă în treacăt o privire iute și plina de interes. Dar în tot timpul mesei parcă se feri să se uite la el, său să-i vorbească. Părea oarecum distrată, cu toate că eră numai ochi și urechi, ca să facă totul pe placul Katerinei Ivănovnă. Nici eă, nici Katerina Ivanovna nu erau în doliu, fiindcă nu aveau rochii negre; Sonia purta o rochiță cafenie, iar Katerina Ivanovna, singura rochie pe care o avea, o rochie de stamba de culoare închisa, cu dungi. Scuzele lui Piotr Petrovici prinseră de minune. Katerina Ivanovna le asculta, plina de importanța, și se informă cu gravitate cum o duce cu sănătatea Piotr Petrovici. Apoi, îi șopti cu glas tare lui Raskolnikov că ăr fi fost într-adevăr ciudat ca un om atât de serios și respectabil ca Piotr Petrovici să vina „într-o societate atât de stranie”, cu tot devotamentul lui fața de familie și vechea prietenie cu tatăl ei.

— Tocmai de aceea îți sunt deosebit de recunoscătoare, Rodion Romanici, ca n-ai disprețuit casa și masa noastră chiar în aceste împrejurări, adaugă ea aproape tare. De altfel, sunt convinsă că numai deosebită dragoste pe care ai

purtat-o sârmanului meu răposat te-ă îndemnat să te ții de cuvînt.

își roti din nou cu mîndrie și demnitate privirile asupra musafirilor și îl întrebă tare, peste masă, pe bătrînul surd dacă mai dorește friptură și dacă i s-a dat vin de Lisabona. Batrînelul nu răspunse și multă vreme nu putu să priceapă ce i se cere, deși vecinii, ca să rîda, îl trăgeau de mîneacă. El își rotea privirile cu gura căscată, fapt care spori și mai mult ilaritatea comesenilor.

— Ce tembel! Ia priviți, ia priviți! Pentru ce l-au adus aici? Cât despre Piotr Petrovici, am fost totdeauna sigura de sentimentele lui, urmă Kăterină Ivanovna către Raskolnikov. El, desigur, nu seamănă defel... (zise ea răs-picat, cu glas tare, întorcându-se cu un aer atît de sever spre Amalia Ivanovna, că aproape o băgă în sperieți) cu fandositele dumitale, pe care tatăl meu nu le-ar fi luat nici ca bucătărese, iar răposatul meu soț, firește, dacă le-ar fi făcut cinstea de a le primi, ar fi făcut-o numai din nesecata lui bunătate.

— Da, îi placea să bea, îi placea, placea! strigă deodată ofițerul de intendență la pensie, golind al doisprezecelea pahar de votcă.

— Răposatul avea într-adevăr aceasta slabiciune, ăsta o știe toată lumea, se repezi la el Katerina Ivanovna, dar era un om bun, cu suflet nobil, și-și respecta familia; numai ca în bunătatea lui se încredea prea mult în diverși indivizi vicioși și numai Dumnezeu știe cu cine n-a băut, chiar cu oameni care nu meritau să-i sărute tălpile! închipuiește-ți, Rodion Romanici, am găsit în buzunarul lui un cocoșel de turtă dulce: venea spre casă beat mort și totuși nu-și uitase copiii.

— Cocoșel? Ai binevoit să spui: cocoșel? strigă ofițerul de intendență.

Katerina Ivanovna nu catadicsi să răspunda. Căzu pe gînduri și ofta.

— Dumneata crezi, desigur, ca toți ceilalți, că mă purtam prea aspru cu el, urma dînsa, vorbindu-i lui Raskolnikov. Nu este așa! Ma respecta, mă respectă foarte mult! Ce suflet bun! Și cât de rău îmi părea uneori de el! Câteodata ședea într-un ungher, ma privea și deodată simțeam ca mi se face așa de tare mila de el, că aș fi vrut să-l mîngii, dar mă gîndeam: „Am să-l mîngii și el are să se îmbete”; numai cu asprimea îl puteam ține în frîu.

— Da, da, de multe ori l-ați tras de par, de nenumărate ori, o întrerupse același ofițer, turnînd pe gît încă un păhărel.

— Pentru unii proști n-ar strica să pun mână pe măturoi, nu numai să-l trag de păr. Nu vorbesc despre răposat! i-o reteza Katerina Ivanovna.

Petele roșii de pe obraji ei se aprindeau din ce în ce mai tare, pieptul i se zbuciuma. încă o clipă și scandalul ar fi izbucnit. Comesenii chicoteau, unii se distrau de minune pe socoteala ei, alții îl înghionteau pe ofițer, cineva îi șoptea nu știu ce la ureche. Lumea era dispusă să-i ațîțe pe unul împotriva celui alt.

— Permiteți-mi să va întreb, despre ce anume vorbiți? începu ofițerul. Adică la... care persoane distinsese... ați binevoit să vă referiți acum?... Adică, nu, nu trebuie! Fleacuri! Văduvă! Vădu-vioăară! Te iert... *Passe!* și mai înghiți un pahar.

Raskolnikov ședea și asculta tăcut, dezgustat. Mîncă numai din politețe, abia atingînd bucatele, cu care Katerina Ivanovna îi umplea întruna farfuria, și tot numai ca să nu o jignească. O cerceta atent pe Sonia. Dar fata părea tot mai neliniștită și mai îngrijorată; presimțea că masa nu avea să se sfîrșească în liniște și urmărea cu groază enervarea crescîndă a Katerinei Ivanovna. Știa, între altele, că motivul pentru care cele două cucoane din provincie răspunseseră cu atîta dispreț la invitația Katerinei Ivanovna fusese ea, Sonia.

Auzise din gura Amaliei Ivanovna însăși că mama se simțise jignita de această invitație și întrebare: „Cum aş putea s-o aşez pe fie-mea alături de domnișoara aceea?” Ghicise că și Katerina Ivănovna aflase aceste vorbe, iar jignirea adusă Soniei eră pentru ea mai mult decât o jignire personală sau o insultă adusă copiilor sau memoriei tatălui ei, într-un cuvânt, era o jignire de moarte, și Sonia știa că mamă ei vitregă nu se va simți liniștită „pînă nu le va arăta acestor fandosite că ele amîndoua”... etc, etc... Parca anume, cineva îi trimise de la celalalt capăt al mesei o farfurie cu două inimi străpunse cu o săgeată, făcute din miez de piine neagră. Katerina Ivănovna se aprinse numaidecât și spuse cu glas tare, așa ca să auda toți, că acela care le trimisese era „un măgar beat”. Amalia Ivănovna, care presimțea de asemenea că masa nu se va sfîrși în liniște și totodată eră jignită pînă în adîncul inimii de atitudinea trufașă a Kăterinei Ivănovna, că să risipească impresia neplăcută și să se ridice în opinia comensurilor, începu, nitam-nisam, să povestească cum un cunoscut de-al ei, „Karl de la farma-ci”, a mers noaptea cu un birjar și ca „birjarul vrut să omoare la el și Karl forte, forte mult rugat să nu omorît la el și plîns și împreunat mîinile și speriat grozav și de spaima inima străpuns la el”. Katerina Ivănovna zîmbi, dar pe loc făcu observația că Amălia Ivanovna n-ar trebui să spună anecdote pe rusește. Amalia Ivănovna se simți și mai jignită și obiectă că „*jnein Vater aus Berlin*, om forte, forte important era și umblat numai cu mîinile prin buzunare”. Katerina Ivănovna, care ridea foarte ușor, se porni pe rîs, așa că Amalia Ivănovna începu să-și piarda răbdarea și abia se mai stăpîni.

— Ce pupăză! îi șopti Kăterină Ivănovna lui Raskolnikov, aproape bine dispusa. A vrut să spună că taică-său umbla cu mîinile în buzunare și a ieșit că-și vîra mîinile prin buzunarele altora, khi-khi! Ai observat, Rodion Romanovici, că toți acești străini care locuiesc la Petersburg, adică mai ales nemții, care vin la noi nu știu de unde, sunt măi proști ca noi? Spune și dumneata, dacă e cu puțința să povestească cineva astfel: „Kărl de la farmaci de spaima inimă străpuns la el” și că fricosul, în loc să-l lege burduf pe birjar, „mîinile împreunat și plîns și rugat forte”? Of, ce proastă! Și eă este convinsă că e foarte mișcător, nici nu bănuiește măcar cât e de proasta! După părerea mea, ofițerul acela de intendentă, deși e beat mort, e mult mai deștept ca ea; cel puțin vezi de la început că e un bețivan și un chefliu, ca și-a băut mințile, pe cînd aștilalți sunt cu toții oameni așezați, serioși... Uitați-va la ea ce se mai zgîiește la noi. S-a înfuriat! S-a înfuriat! Ha-ha-ha! Khe-khe-khe!

Foarte bine dispusa, Katerina Ivănovna începu să vorbească înflăcărat, să dea fel de fel de amănunte și să facă planuri cum, cu pensia pe care o va căpăta, va pleca în orașul ei natal și va deschide acolo un pension pentru fete de familii aristocratice. Acest lucru nu-i fusese comunicat lui Raskolnikov de Katerina Ivănovna și ea se cufunda în cele mai atrăgătoare amănunte. Nu se știe cum, în mîinile ei apăru deodată „diploma de merit” despre care îi vorbise lui Raskolnikov răposatul Marmeladov, explicându-i în berărie ca soția lui, Katerina Ivănovna, la ieșirea din pension, a dansat cu șalul „în fața guvernatorului și a altor persoane de vază”. Aceasta diplomă trebuia pesemne să certifice acum dreptul pe care-l avea Katerina Ivănovna să deschida ea însăși un pension; dar fusese pregătită mai ales cu scopul de a le face praf pe cele două „fandosite”, în cazul cînd ele ar fi venit la masa, și să dovedească clar cum „Katerina Ivănovna se trăgea dintr-o familie aleasă, s-ar putea spune

chiar aristocratică, și că e fiică de colonel și, desigur, mult mai presus de unele aventuriere care s-au înmulțit la noi în ultima vreme". Diploma de merit începu să circule printre musafirii beți, lucru pe care Katerina Ivănovna nu-l împiedica, fiindcă în ea era într-adevăr trecut *en toutes lettres* ca este fiica unui consilier de curte și cavaler al nu știu cărui ordin și deci, într-adevăr, aproape fiică de colonel. Aprinzându-se, Katerina Ivănovna începu să vorbească amănunțit despre traiul minunat și liniștit pe care-l vor duce în orașul T..., despre profesorii de liceu pe care îi va pofti să dea lecții în pensionul ei, despre un bătrînel respectabil, francezul Mangau, cu care învățase la institut limba franceză, și care își trăia ultimele zile în T... El, desigur, se va învoi să vina la dînsa pentru un salariu cât se poate de convenabil. Apoi ajunse la Sonia „care va pleca împreună cu mine la T... și mă va ajuta în toate". Dar aici cineva din capătul mesei pufni în rîs. Kăterină Ivănovna, deși căuta să se prefacă disprețuitoare, că nu bagă în seamă rîsul ce se stîrnise în jurul mesei, își ridică anume glasul și începu să vorbească cu însuflețire despre incontestabilele calități ale Soniei Semionovna de a-i fi un bun ajutor, „despre blîndețea, răbdarea, spiritul de abnegație, noblețea și cultura ei"; apoi o mîngîie pe obraz și, ridicîndu-se de pe scaun, o sărută cu înduioșare de doua ori. Sonia roși, iar pe Katerina Ivanovna o podidiră lacrimile, apoi spuse despre ea însăși că este „o proastă cu nervii slabi, și tare obosită, ca de altminteri masa s-a sfîrșit și ar fi timpul să se servească ceaiul". În clipa asta, Amalia Ivanovna, profund jignită de faptul că nu luase deloc parte la conversație și că n-o asculta nimeni, găsi momentul să facă o ultimă încercare, comunicîndu-i cu durere ascunsă Katerinei Ivanovna o observație cât se poate de rezonabilă și profund gîndită, și anume că în viitorul pension trebuie să se dea o atenție deosebită rufăriei curate a domnișoarelor (*die Wäsche*), că „trebui fost una doamnă bun *die Dame* care văzut bine rufărie" și „ca toți tinere domnișoare noaptea nici un roman ascuns nu citit". Katerina Ivanovna, care într-adevăr era foarte obosită și necăjită și care se săturase pînă peste cap de acest praznic, „o puse la punct" imediat spunînd că „vorbește alandala" și nu înțelege nimic, ca grija pentru *die Wäsche* este treaba îngrijitoare și nu a directoarei unui pension aristocratic; în ce privește observația despre lectura romanelor ea este de-a dreptul necuviincioasă, așa că o roagă pe Amalia Ivanovna să tacă din gură. Aceasta se aprinse și, înfuriindu-se, zise că ea „vrut numai bine", că dînsa „vrut chiar forte, forte mult bine" și că totuși „de mult *das Geld*, adică banii pentru chirii nu primit". Katerina Ivanovna i-o retează scurt, zicîndu-i că minte cu nerușinare spunînd că „vrut mult bine" când încă ieri, în timp ce răposatul zăcea pe măsă, o chinuise pentru neplata chiriei. Amalia Ivanovna observa cu multa judecata că „poftise *die Damen*, dar că *die Danien* nu venit fiindcă sunt *die Damen aus* casă nobilă și nu pot veni într-o casa nenobilă". Katerina Ivanovna obiectă numaidecât că Amalia Ivanovna, fiind o țoapa, nu poate judeca ce înseamnă să fii sau să nu fii de familie bună. Amalia Ivanovna nu se mai putu stăpîni și strigă sus și tare că „*jnein Vater aus Berlin*, om forte, foarte important și umblat cu amîndouă mîinile prin buzunar și tot făcut: puf, puf; și ca să arate cum a fost *Vater-al* ei, Amalia Ivanovna sări de pe scaun, își vîrî mîinile în buzunare, își umflă obraji și începu să sufle ca niște foaie când vrei să ațîți focul, însoțită de rîsetele zgomotoase ale tuturor chiriașilor, care, presimțind că se pregătește o păruială, o aprobau anume. Atunci Katerina Ivanovna, pierzîndu-și orice

stăpînire de sine, zise „răspicat”, ca să auda toată lumea, ca nu crede că Amalia Ivanovna să fi avut vreun *Vater*, că Amalia Ivanovna nu este decât o țoapă beată și că, desigur, fusese pe vremuri bucătăreasă, sau poate chiar ceva mai rău. Amalia Ivanovna roși ca un rac și țipă cu voce ascutită că poate Katerina Ivanovna „nu avut defel *Vater*”, dar că ea „avut *Vater aus Berlin*, care uite așa surtuc lung purtat și întruna făcut: puf, puf, puf!” Katerina Ivanovna răspunse cu dispreț că originea ei este cunoscută de toată lumea și că în diploma ei de merit scrie cu litere de tipar că tatăl ei a fost colonel; cât despre tatăl Amaliei Ivanovna (dacă într-adevăr a avut vreodată un tata) trebuie să fi fost vreun mahalagiu oarecare, un finlandez care vindea lapte; dar că e de crezut măi curând că nici nu ă avut tată, fiindcă nici azi nu se știe care este numele ei: Ivanovna sau Ludvigovna? Scoasa din fire și izbind cu pumnul în masă, Amalia Ivanovna zbieră ca pe ea o cheamă Amal Ivan și nu Ludvigovna, că *Vater-ul* ei se numea „Johann și el a fost *Bürgermeister*” pe când *Vater-ul* Katerinei Ivanovna „nu a fost niciodată primar”. Katerina Ivanovna se scula de pe scaun și spuse aspru, cu mare liniște (deși foarte palidă și cu pieptul zbuciumat), că dacă Amalia Ivanovna își va permite o singură dată „să-l pună pe *Vater-așul* ei nenorocit pe aceeași treaptă cu tatăl ei, atunci ea, Katerina Ivanovna, are să-i smulgă boneta din cap și are să i-o calce în picioare”. Auzind acestea, Amalia Ivanovna începu să alerge prin odaie, zbierând cât o ținea gura că ea este stăpînă în casă și Katerina Ivanovna musai „în acest clipă din căs plecat”, apoi se repezi să strînga de pe masă lingurițele de argint. Se stîrni zarvă mare; copiii începură să plîngă. Sonia încercă s-o rețină pe Katerina Ivanovna; dar când Amalia Ivanovna striga ceva despre condicută, Katerina Ivanovna o împinse pe Sonia la o parte și se năpusti la Amalia Ivanovna, ca să-și aducă îndată la îndeplinire amenințarea cu privire la boneta. În clipa aceea, ușa se deschise și Piotr Petrovici Lușin apărură în prag. Își roti privirea severă asupra întregii adunări. Katerina Ivanovna se repezi la el.

Capitolul III

— Piotr Petrovici, strigă ea, luați-mi apărarea! Explicați-i acestei făpturi fără minte ca nu are voie să se poarte astfel cu o doamnă de familie bună, căzută în nenorocire, că are să dea seama înaintea tribunalului... am să mă duc la generalul guvernator... Are să dea seama... în amintirea ospitalității tatălui meu, apărați-i pe orfani!

— Permiteți, doamnă... Dați-mi voie, dați-mi voie, doamnă, căută s-o îndepărteze Piotr Petrovici, după cum știți prea bine, n-am avut cîntea să-l cunosc pe tatăl dumneavoastră... dar, dați-mi voie, doamna! (Cineva rîse tare.) Nu doresc cătuși de puțin să iau parte la veșnicele dumneavoastră certuri cu Amalia Ivanovna... Am venit pentru o chestiune personală... doresc să am o explicație imediată cu fiica dumneavoastră vitregă, cu Sofia... Ivanovna... Așa mi se pare că se numește? Dați-mi voie să trec...

Și, ocolind-o pe Katerina Ivanovna, Piotr Petrovici se îndreptă spre celălalt colț al camerei, unde se afla Sonia.

Katerina Ivanovna rămase stana de piatră. Nu-i intra în cap cum de a

putut Piotr Petrovici să uite ospitalitatea tatălui ei. O dată ce născocise aceasta ospitalitate, credea în ea ca într-un lucru sfânt. O izbise tonul preocupat, rece, aproape amenințător și plin de dispreț al lui Piotr Petrovici. Și, apoi, toata lumea se potolise treptat o dată cu venirea lui. Acest om „serios și ocupat” contrasta prea vădit cu restul oaspeților; fiecare înțelegea că numai un motiv foarte important și cu totul excepțional putuse să-l aducă pe acest om în mijlocul unei asemenea societăți; așa că așteptau cu toții să vadă ce are să se întâmple. Raskolnikov, care stătea lângă Sonia, îi făcu loc lui Piotr Petrovici să treacă; acesta nici nu păru să-l vadă. Peste o clipă, răsări în prag și Lebeziatnikov, dar nu intra în camera, rămase la ușa, ascultând cu deosebit interes și chiar cu uimire, fără să izbutească să înțeleagă ceva.

— Iertați-mă că va tulbur adunarea, dar este vorba despre ceva foarte important, zise Piotr Petrovici, fără să se adreseze cuiva în mod special, prezența publicului chiar îmi convine. Amalia Ivanovna, vă rog cu tot respectul, în calitate de gazda, să dați atenție convorbirii pe care o voi avea cu Sofia Ivanovna. Sofia Ivanovna, urma el, întorcându-se către Sonia, care era extrem de mirată și chiar mai dinainte speriată, de pe masa din odaia prietenului meu Andrei Semionovici Lebeziatnikov, imediat după plecarea dumatăle, a dispărut o bancnotă de o sută de ruble care-mi aparținea. Dacă într-un fel sau altul știi sau îmi poți arata unde se afla această bancnotă, îți dau cuvântul meu de onoare, și iau drept martori pe toți cei de față, că lucrurile se vor sfârși aici. În caz contrar, mă voi vedea silit să recurg la măsuri mult mai drastice și atunci... să nu dai vina pe alții!

În odaie se făcu o tăcere absolută. Până și copiii, care plîngeau, amuțiră. Sonia, palida ca o moarta, îl privea pe Lujin și nu putea să răspundă nici un cuvânt. Părea că tot nu pricepe ce i se spune. Așa se scurseră câteva clipe.

— Ei? întreba Lujin, privind-o fix.

— Nu știu... Nu știu nimic... rosti, în șfârșit, cu glas stins, Sonia.

— Nu? Nu știi nimic? repeta Lujin și tăcu din nou câteva clipe. Gîndește-te bine, domnișoara, începu el cu asprime, dar parca tot căutînd s-o convingă, gîndește-te, sînt dispus să-ți mai dau răgaz ca să te gîndești. Vezi bine că dacă n-aș fi fost sigur de cele ce spun, eu, cu experiența mea, firește n-aș fi îndrăznit să te învinuiesc atât de deschis; căci pentru o învinuire ca asta, deschisă și publică, dar mincinoasă, sau chiar numai greșita, răspund și eu într-o anumită măsură. Eu știu acest lucru. Azi-dimineață am schimbat, pentru nevoile mele, câteva bilete de banca de cinci la sută, în valoare totală de aproximativ trei mii de ruble. Decontul e notat în portofelul meu. După ce am venit acasă — martor mi-e Andrei Semionovici — am început să număr banii și, după ce am numărat două mii trei sute, i-am strîns în portofel, iar portofelul l-am pus în buzunarul lateral al surtucului. Pe masa au rămas circa cinci sute de ruble în bancnote, printre care trei de câte o sută de ruble fiecare. În clipa aceea ai venit dumneata (chemată de mine) și tot timpul cât ai stat la mine ai părut foarte tulburată, așa că, în timp ce vorbeam, de vreo trei ori te-ai sculat de pe scaun și ai încercat să pleci, deși nu isprăvisem de vorbit. Andrei Semionovici poate să confirme acest lucru. Probabil nici dumneata, domnișoara, nu vei refuza să confirmi că te-am chemat prin intermediul lui Andrei Semionovici numai și numai ca să discut situația nenorocită în care a rămas ruda dumatăle Katerina Ivanovna (la care n-am putut să vin ca să asist la praznic) și cât de bine ar fi să organizăm în folosul ei o listă de subscripție,

sau o tombola, sau altceva de felul acesta. Mi-ai mulțumit și chiar te-au trecut lacrimile (povestesc așa cum a fost, în primul rând ca să-ți amintesc tot și, în al doilea rând, ca să-ți arat că nici un amănunt nu s-ă șters din memoria mea). Apoi am luat de pe masa o hîrtie de zece ruble și ți-am dat-o ca un prim ajutor pentru ruda dumitale. Toate acestea le-a văzut și Andrei Semionovici. Apoi te-am condus la ușă — dumneata păreai foarte încurcată — după plecarea dumitale am mai stat de vorbă vreo zece minute cu Andrei Semionovici, apoi dînsul a plecat, iar eu m-am întors la masă și la banii care se aflau pe ea, cu scopul să-i număr și să-i pun deoparte, așa cum intenționasem să fac în momentul venirii dumitale. Spre mirarea mea, am constatat că o hîrtie de o sută de ruble lipsea. Binevoiește acum să judeci: nu-l pot bănuî, firește, pe Andrei Semionovici — mi-ăr fi rușine să mă gîndesc numai la una ca asta. Nu pot greși, fiindcă, cu o clipă înainte de venirea dumitale, am isprăvit toate socotelile și am găsit totalul exact. Trebuie să admiți că, amintindu-mi de tulburarea dumitale și de graba dumitale de a pleca, precum și de faptul că ai ținut câteva clipe mîinile pe masa, ținînd seama pe de alta parte de poziția dumitale sociala și de năravurile care decurg din ea, m-am văzut cu groază silit să-mi opresc bănuiala asupra dumitale — o bănuiala evident cruda, dar justă! Adaug și repet că deși sînt absolut convins, învinuirea pe care ți-o aduc comportă și un anumit risc pentru mine. Iar, după cum vezi, dacă n-am lasat lucrurile balta, e ca sunt revoltat și trebuie să-ți spun de ce: numai și numai din pricina negrei dumitale nerecunoștințe, domnișoara! Cum? Eu te poftesc în interesul bieteii dumitale rude, eu îți ofer un ajutor — pe cât îmi e cu putință — îți dau zece ruble, și dumneata, pe loc, mă răsplătești printr-o astfel de faptă! Nu, prea e urît! Trebuie să-ți dau o lecție! Judecă și dumneata situația; ca adevărat prieten (un prieten mai bun ca mine nici nu ai putea găsi în clipă de față), te rog, da-ți seama ce ai făcut! Altfel voi fi necruțător! Așadar?!

— N-am luat nimic de la dumneavoastră, șopti, îngrozită, Sonia, mi-ați dat zece ruble, poftim luați-le. Sonia trase batista din buzunar, desfăcu nodul, scoase hîrtia de zece ruble și i-o întinse lui Lujin.

— Și nu vrei să mărturisești nimic despre suta de ruble? rosti el cu insistența și dojana, fără să ia banii.

Sonia își roti privirile prin odaie. Toata lumea se uita la ea cu priviri îngrozitoare, toți aveau fețele amenințătoare, severe, ironice și răutăcioase. Se uită la Raskolnikov... cu brațele încrucișate pe piept, el părea că o străpunge cu privirea lui arzătoare.

— O, Doamne! se smulse din pieptul fetei.

— Amalia Ivanovna, trebuie să anunțăm poliția și de aceea vă rog frumos să trimiteți deocamdată după portar, rosti domol și aproape blajin Lujin.

— *Gott der Barmherzige!* Eu știu totdeauna că ea ă furat! își împreuna mîinile Amaliă Ivanovna.

— Știi, va să zică! sări imediat Lujin. Prin urmare, ați avut prilejul să constatați acest lucru și alta dată. Vă rog, stimata Amalia Ivanovna, să nu uitați ce ați spus acum; de altfel, avem martori.

Imediat se stîrniră discuții cu glas tare. Toata lumea începu să se foiască.

— Cu-um? striga deodată Katerina Ivanovna, dezmeticindu-se, și se repezi la Lujin. Cum? Dumneata o învinuiești de furt? Pe Sonia? Ah, ticăloșilor! Și, aruncându-se la Sonia, o strînse ca într-o menghina în brațele ei uscate. Sonia! Cum ai îndrăznit să iei de la el zece ruble?! Prostuțo! Ada-i încoace! Ada

aici aceste zece ruble — poftim!

Și, smulgînd din mână Soniei hîrtia, Katerina Ivanovna o mototoli și o azvîrli cu toata puterea drept în fața lui Lujin. Ghemotocul îl lovi în ochi și ricoșa pe jos. Amalia Ivanovna se repezi să ridice banii. Piotr Petrovici se înfurie.

— Țineți-o pe nebuna asta! strigă el.

între timp, alături de Lebeziatnikov, mai apărură și alte figuri printre care și cele doua doamne din provincie.

— Cum? Nebuna? Eu sunt nebună? Nerodule! țipa strident Katerina Ivanovna. Ești un prost, un clanțau de judecătorie, un om josnic! Auzi dumneata, Sonia, Sonia i-a luat banii! Sonia este o hoată! Mai degrabă ți-ar da ea ție, neghiobule! Și Katerina Ivanovna izbucni într-un rîs isteric. Ați văzut ce prost e? se repezea ea de la unul la altul, arătîndu-l pe Lujin. Cum? Și tu? tresări ea, zarînd-o deodată pe gazda. Și tu, cîrnățareaso, susții ca ea „furat”, tu picior prusac, ticălos, cu crinolina! Și dumneata! Ah, dumneata! Dumneata! Pai Sonia n-a părăsit odaia asta; de cînd a venit de la tine, ticalosule, s-a așezat alături de Rodion Romanovici! Căutați-o! Dacă n-a ieșit din odaie, atunci banii trebuie să fie la dînsa! Caută-i, Caută-i! Dar dacă nu-i găsești, iartă-mă, drăguțule, ai sa răspunzi! Am sa alerg pînă la împărat, pînă la țarul milostiv, am să mă arunc la picioarele lui, chiar acum, astăzi! Sunt văduva! Or să mă lase la el! Crezi că n-or să mă lase? Minți, am să ajung pînă la el! Am sa ajung! Ți-ai făcut socoteala ca e blînda și buna, da? Pe asta ți-ai întemeiat speranțele? în schimb eu, frățioare, eu nu mă las! Pe mine nu mă sperii! Ai să-ți frîngi gîtul cu mine! Hăi, caută! Caută, n-auzi? Caută!

Și, turbata, Katerina Ivanovna îl zgîlțîia și-l trăgea pe Lujin spre Sonia.

— Sunt gata... dar te rog să te potolești, cucoană! Vad prea bine că nu te sperii!... Dar ce-i asta?... Ce înseamnă asta?... murmura Lujin. Asta trebuie s-o facă poliția... Cu toate că și așa avem destui martori... Sunt gata... Dar, în orice caz, e cam greu pentru un bărbat... Din pricină sexului... Dar poate cu ajutorul Amaliei Ivanovna... Totuși, așa nu se face... Cum vine asta?

— Pune pe cine vrei! S-o percheziționeze cine vrea! țipă Katerina Ivanovna. Sonia, întoarce-ți buzunarele! Poftim! Iată! Privește, bestie, e gol, a avut o batista înăuntru și buzunarul e gol, vezi! Iată și celalalt, iată! Vezi?! Vezi?!

Și Katerina Ivanovna nu întoarce, ci de-a dreptul smulse afară amîndouă buzunarele unul după altul. Deodată, din buzunarul al doilea, cel din dreapta, sari o hîrtie și, descriind o curbă în aer, căzu la picioarele lui Lujin. Toata lumea văzu aceasta, mulți nu-și putură stăpîni un strigat de uimire. Piotr Petrovici se aplecă, apucă hîrtia cu doua degete, o ridica așa ca s-o vada toata lumea și o desfăcu. Era o hîrtie de o suta de ruble strînsă în opt. Piotr Petrovici, cu brațul întins, arata hîrtia celor de fața.

— Hoată! Afar din cas! Polis! Polis! zbiera Amalia Ivanovna. Trebuie Sibir trimis! Afară!

Se auziră exclamații. Raskolnikov tăcea și nu-și luă ochii de la Sonia, doar din cînd în cînd, pentru o clipă, își muta fulgerător privirea asupra lui Lujin. Sonia, neclintita de la locul ei, părea inconstientă; era mai mult buimăcită decât mirată. Deodată, tot sîngele îi năvăli în obraji; scoase un geamăt și-și ascunse fața în mîini.

— Nu-i adevărat! N-am luat nimic! Nu știu nimic! strigă ea sfișietor și se arunca în brațele Katerinei Ivanovna.

Aceasta o strânse tare, parca voind s-o apere cu pieptul ei.

— Sonia! Sonia! Eu nu cred! Tu vezi că eu nu cred, strigă dînsa (deși lucrul părea evident), legănînd-o în brațe ca pe un copil, sărutînd-o fără încetare, căutînd să-i prinda mîinile și lipindu-și buzele de ele cu febrilitate. Tu, hoată! Ce oameni proști! Doamne! Sunteți niște proști, niște proști, țipa ea, adresîndu-se tuturor, nu știți ce inima de aur are, ce fata este Sonia! Ea — o hoată! Ea! Mai curînd și-ar vinde ultima rochie, ăi umbla desculța și v-ar da vouă, dacă ați fi la ananghie, iată ce suflet are! A căpătat condicuța pentru că-mi mureau copiii de foame, s-a vîndut pentru noi!... Vai! Răposate, răposate! Vezi? Vezi tu oare? Iată praznicul tău! Doamne! Ci ăpărați-o careva, de ce stați toți și nu faceți nici o mișcare? Rodion Romanovici! Nici măcar dumneata nu-i iei apărarea? Și dumneata crezi? Dacă-i vorba pe așa, atunci voi toți, toți, toți, toți nu faceți cît degetul ei cel mic! Doamne! Apăra-ne tu!

Gemetele bieteii femeii ofticoase și părăsite de toata lumea făcură o profunda impresie asupra celor de față. Era atîta jale, atîta suferință în obrazul acela răvășit de durere, uscat de boala, în buzele crăpate, cu sîngele închegat pe ele, în glasul care țipă răgușit, în plînsul cu hohote că al unui copil, în ruga aceea copilarască, încrezătoare și totuși deznădăjduită de a fi apărată, că li se făcu mila tuturor de biata femeie. Cel puțin Piotr Petrovici se grăbi să se înduioșeze.

— Doamnă! Doamnă! exclamă el emfatic. Asta nu vă atinge deloc! Nimeni n-a îndrăznit să vă învinuiască de premeditare sau de complicitate, cu atît mai mult cu cît dumneavoastră ați fost aceea care ați descoperit furtul, întorcându-i buzunarele, prin urmare n-ați bănuț nimic. Sunt foarte, foarte dispus dacă mizeria, cum s-ar zice, a împins-o pe Sonia Semionovna să... dar de ce n-ai vrut să mărturisești, domnișoară? Ți-ă fost rușine? E primul păs? Poate că te-ai pierdut cu firea? E de înțeles, da, de înțeles... Totuși, de ce să faci un lucru atît de urît? Domnilor, se adresă el celor de față, domnilor! îmi pare foarte rău, mă simt înduioșat cum s-ar zice, și de aceea sunt gata s-o iert chiar și acum, cu toate că am fost insultat personal. Domnișoară, rușinea de acum să-ți servească drept lecție pentru viitor, spuse el către Sonia, cît despre urmărire, treacă de la mine! Ajunge!

Piotr Petrovici se uita pe furiș la Raskolnikov. Privirile lor se încrucișară. Privirea arzătoare a lui Raskolnikov părea ca ar vrea să-l facă scrum. Katerina Ivanovna încă parca nu auzise nimic; ea o strîngea în brațe și o săruta nebunește pe Sonia. Copiii o împresurară de asemenea, agățîndu-se cu minutele de rochia ei, iar Polecika — fetița nu pricepuse exact despre ce era vorba — părea că se îneacă de-a dreptul în șiroaiele de lacrimi și, șpărgîndu-și pieptul de plîns, își ascundea obrăjorul drăgălaș, umflat de lacrimi, în umărul Soniei.

— Câtă josnicie! răsună deodată în ușa un glas puternic. Piotr Petrovici se întoarse iute.

— Câtă josnicie! repetă Lebeziatnikov, privindu-l țintă în ochi. Piotr Petrovici parcă tresări. Asta o observară toți. (Și-și amintiră mai tîrziu.) Lebeziatnikov intră în odaie.

— Și dumneata ai îndrăznit să mă pui martor? întreba el, apropiindu-se de Piotr Petrovici.

— Ce înseamnă asta, Andrei Semionovici? Despre ce vorbești? bîigui Lujin.

— Asta înseamnă că dumneata ești... un calomniator, asta înseamnă

cuvintele mele! rosti cu aprindere Lebeziatnikov, uitîn-du-se sever la el, cu ochişorii lui miopi. Era grozav de supărat. Raskolnikov îl sorbea din ochi, prinzînd din zbor şi cântărind fiecare cuvînt. Din nou se făcu tăcere. Piotr Petrovici păru încurcat, mai ales în prima clipă.

— Daca mi-o spui mie... începu el, bîlbîindu-se. Dar ce ai păţit? Nu cumva ţi-ai ieşit din minţi?

— Eu nu mi-am ieşit din minţi, pe când dumneata... dumneata eşti un escroc! Vai, câtă josnicie! Am ascultat tot, am aşteptat anume ca să înţeleg tot jocul pentru că, îţi spun drept, nici acum nu înţeleg prea bine... Pentru ce-ai făcut toate acestea - nu pricep!

— Ce am făcut? încetează o dată cu enigmele duminăle absurde! Nu cumva eşti beat?

— Dumneata poate te îmbeţi, om josnic ce eşti, nu eu! O picătură de votca nu pun niciodată în gură, pentru că ăsta contravine părerilor mele! închipuiţi-vă, el, el însuşi, cu mână lui, a dat această suta de ruble Sofiei Semionovna, am văzut eu, sunt martor, pot să jur! El, el singur! repeta Lebeziatnikov, adresîndu-se tuturor şi fiecăruia în parte.

— Ai înnebunit, mucosule? ţipă strident Lujin. Poftim, uite-o în faţa duminăle: ea singură a confirmat*.că, în afară de cele zece ruble, n-a primit de la mine nici un ban. Atunci cum i-am putut da suta?

— Eu am văzut, am văzut! strigă Lebeziatnikov, menţinîndu-şi afirmaţia. Şi, deşi asta contravine opiniilor mele, sunt gata chiar acum să depun orice fel de jurămînt în faţă tribunalului, pentru că am văzut cu ochii mei când i-ai băgat pe ascuns banii în buzunar! Prostul de mine, am crezut că ai făcut-o din mărinimie! I-ai băgat în buzunar, în prag, când ea s-a întors şi dumneata i-ai strîns degetele cu mână dreaptă, iar cu cealaltă, cu stîngă, i-ai strecurat binişor hîrtia în buzunar. Am văzut! Am văzut!

Lujin păli.

— Ce tot minţi! striga el cu neobrăzare. Cum ai putut să vezi hîrtia când stăteai la fereastra? Ți s-a năzărit... de chior ce eşti. Aiurezi!

— Nu, nu mi s-a năzărit! Şi, deşi stăteam deoparte, am văzut tot, tot; de la fereastră ăr fi fost într-adevăr greu să disting hîrtia, asta așa este - dar eu ştiam, ştiam precis că era o suta, fiindcă atunci când i-ai dat Sofiei Semionovna zece ruble — am văzut — ai luat de pe masa şi o suta (asta am văzut, fiindcă în clipă aceea eram aproape şi fiindcă tocmai îmi venise o idee, n-am uitat ca o ai în mână). Ai împăturit-o şi ai ţinut-o strîns în pumn tot timpul. Apoi am uitat de ea, dar, când te-ai ridicat de la masă, ai mutat hîrtia din mână dreaptă în cea stîngă şi ai fost cât pe aci s-o scapi jos; atunci din nou mi-am adus aminte de ea, fiindcă iar mi-a venit aceeaşi idee, şi anume că vrei să faci o binefacere, ascunzîndu-te de mine. Puteţi să vă închipuiţi cu ce atenţie am urmărit tot ce a fost mai departe şi am văzut, am văzut cum ai reuşit să-i vîri banii în buzunar! Am văzut cu ochii mei, sunt gata să depun jurămînt.

Lebeziatnikov se sufoca. Din toate părţile se ăuzeau fel de fel de exclamaţii, care arătau mai ales mirarea; dar unele sunau ameninţătoare. Toată lumea se înghesuia în jurul lui Piotr Petrovici. Kăterina Ivanovna se repezi la Lebeziatnikov.

— Andrei Semionovici! Am avut o părere greşită despre dumneata! Apăr-o! Dumneata singur eşti de partea ei! Dumnezeu te-a trimis să aperi o orfana,

Andrei Semionovici, dragul meu, tătuță!

Și Kăterina Ivanovna, aproape în neștire, se aruncă în genunchi în fața lui.
— Prostii! zbieră, turbînd de furie, Lujin. Spui prostii, domnul meu. „Am uitat, mi-ăam adus aminte, am uitat”, ce-i asta'! Prin urmare, i-am strecurat-o dinadins? Pentru ce? Cu ce scop? Ce aş putea avea comun cu această...

— Pentru ce? Uite asta n-o înțeleg nici eu, dar ceea ce am povestit e un fapt real! Riguros exact! Sunt atât de sigur, om ticălos și criminal ce ești, încât îmi amintesc că, în legătură cu gestul dumi-tale, mă întrebam, în timp ce îți strîngeam mână și te felicităm: pentru ce anume i-ai pus banii în buzunar în ascuns? Adică de ce tocmai în ascuns? Numai pentru că ai vrut să tăinuiești de mine gestul acesta, știind că eu am altă părere și reneg binefacerile particulare, care nu vindeca nimic radical? Și am hotărît că ți-a fost rușine de mine să dai sume atât de mari și, în afară de aceasta, m-am gîndit că poate ai vrut să-i faci o surpriza, s-o uimești când va găsi în buzunar o suta de ruble. (Fiindcă știu bine că unor filantropi le place grozav să-și înflorească astfel binefacerile.) Apoi m-am gîndit, de asemenea, că vrei s-o pui la încercare, adică să vezi dacă, găsind bănii, ăre să vină să-ți mulțumească sau nu! Apoi, că vrei să eviți recunoștința după preceptul că... mână dreaptă... să nu știe... ei, cum se spune... Pe scurt, mi-au venit atâtea idei, că am hotărît să le cîntăresc pe toate măi tîrziu, și totuși, am socotit că ar fi nedelicat să spun că-ți cunosc secretul. Totuși, pe loc m-am gîndit că Sofia Semionovna, pînă să observe că are banii în buzunar, ar putea, te pomenești, să-i piarda; tocmai de aceea m-am decis să vin aici, s-o chem afară și s-o informez că i-ai pus în buzunar suta de ruble. În drum, am intrat mai întîi în odaie la doamnele Kobileatnikov ca să le duc „Concluziile generale ale metodei pozitive” și să le recomand în mod special articolul lui Piderit (ca și pe al lui Wagner, de altfel); apoi am intrat aici și am auzit întreaga poveste! Spune și dumneata, aş fi putut oare să mă gîndesc la toate acestea și să reflectez asupra tuturor acestor probleme, dacă n-aş fi văzut cu ochii mei că i-ai vîrît suta de ruble în buzunar?

Cînd Andrei Semionovici își încheie discursul printr-o concluzie atât de logica, era grozav de obosit și sudoarea îi curgea șiroaie de pe frunte. Căci, vai, el nici în rusește nu știa să se exprime ca lumea (măcar că nu cunoștea nici o altă limbă), așa că era cu totul epuizat și chiar slăbit de efortul său oratoric. Cu toate acestea, discursul făcu o impresie extraordinară asupra celor de față. Vorbise cu atîta însuflețire, cu atîta convingere, încât toată lumea îl crezu. Piotr Petrovici simți că sta prost.

— Ce-mi pasă mie dacă ți-ău venit sau nu ți-ău venit în minte întrebări timpite? strigă el. Ele nu dovedesc nimic! Toate acestea puteau să ți se năzără în somn, și atîta tot! Eu îți spun că dumneata minți! Minți și mă calomniezi, fiindcă ți-e necaz pe mine, și ți-e necaz fiindcă n-am fost de acord cu propunerile duminăle sociale liber-cugetătoare și ăntireligioase, astă este!

Dar acest subterfugiu nu-i aduse nici un folos. Dimpotrivă, din toate părțile răsunară exclamații indignate.

— Ah, asta ai găsit să răspunzi! strigă Lebeziătnikov. Slab argument! Cheamă poliția, am să depun jurămîntul! Un singur lucru nu pricep: ce te-ă îndemnat să săvîrsești o faptă atît de josnică? O, om ticălos și de nimic!

— Eu pot să explic ce l-a îndemnat să săvîrșească această faptă mîrșavă, și, dacă va fi nevoie, am să jur și eu! rosti, în sfîrșit, cu glas hotărît Raskolnikov, făcînd un pas înainte.

Părea foarte liniștit și dîrz. Numai privindu-l toată lumea își dadu seama că el știe într-adevăr despre ce este vorba și că s-ă ajuns, în sfîrșit, la dezlegarea enigmei.

— Acum înțeleg tot, urmă Raskolnikov, vorbind de-ă dreptul lui Lebeziătnikov. De la bun început, am bănuir că la mijloc este o înscenare mîrșavă; am bănuir acest lucru, fiindcă numai mie îmi sunt cunoscute anumite împrejurări pe care am să vi le dezvaluiesc și dumneavoastră numaidecât și care pun lucrurile în adevărata lor lumină. Iăr dumneata, Andrei Semionovici, cu prețioasa dumiță mărțurie, mi-ai lamurit definitiv cazul. Rog pe toată lumea să asculte cu atenție! Acest om (arăta spre Lujin) a petir de curând o domnișoară, și anume pe sora mea, Avdotia Romanovna Raskol-nikovă. Dar, la sosirea lui în Petersburg, acum trei zile, cu ocazia primei noastre întîlniri, s-a certat cu mine și l-am dat afară din cāsă de față cu doi martori. Acest om este furios... Acum trei zile eu nu știam că el sade aici la dumneata, Andrei Semionovici, și că deci în ziuă certei noastre, adică acum trei zile, a fost martor cînd, din prietenie pentru răposatul domn Marmeladov, i-am dat soției acestuia o sumă de băni pentru înmormîntăre. El a scris imediat un bilet mamei mele și a informat-o ca am dat toți banii, nu Kăterinei Ivănovna, ci Sofiei Semionovna și, totodată, a pomenit în termenii cei mai mîrșăvi despre... Sofia Semionovna, adică lasînd a se înțelege că relațiile mele cu ea ar fi foarte intime. Toate acestea el le-a făcut, după cum va dați seama, cu scopul de a mă face sa mă cert cu mama și cu sora mea, strecurînd în mintea lor ideeă că eu arunc, ducînd o viață desfrînată, ultimii băni cu care ele încearcă să-mi vină în ajutor. Aseară, de față cu mama și sora mea, și în prezența lui, am restabilit adevărul, dovedind că am dat banii Kăterinei Ivănovna pentru înmormîntăre, și nu Sofiei Semionovna și ca, acum trei zile, nici n-o cunoșteam și nici măcar n-o văzusem la față pe Sofia Semionovna. Totodată, am adaugat că el, adică Piotr Petrovici Lujin, cu toate ifosele lui, nu face nici cît degetul cel mic al Sofiei Semionovna, despre care vorbește atît de urît. Iar la întrebarea lui, dacă aş așeza-o pe Sofia Semionovna alături de sora mea, i-am răspuns ca am și făcut acest lucru în ziuă aceea. Furios că mamă și sora nu vor să deă crezare clevetirilor lui și s-o rupă cu mine, el și-a pierdut cumpătul și le-a spus fel de fel de obrăznicii. S-a produs ruptura definitivă și el a fost dat afară din cāsă. Toate acestea s-au petrecut ieri seară. Acum vă rog să fiți cît se poate de atenți: închipuiți-vă ca ar fi reușit să dovedească că Sofia Semionovna este o hoată; în cāzui acesta, el, în primul rînd, ar fi dovedit surorii și mamei mele că bănuielile lui au fost întemeiate; că s-ă supărat pe bună dreptate cînd am așezat-o pe Sofia Semionovna alături de sora mea; că, atacîndu-mă pe mine, apără onoarea surorii mele, adică a logodnicei lui. Pe scurt, era un mijloc de a face să mă cert cu familia mea și de a-și recăpăta bunăvoință. Și, totodată, se răzbună și pe mine, fiind îndreptățit să creadă că onoarea și liniștea Sofiei Semionovna nu-mi sunt indiferente. Iată socoteala ce și-o făcuse! Iată cum înțeleg eu situația! Acesta este motivul și altul nu poate fi! Raskolnikov isprăvi cuvîntarea așa, sau aproape așa, întrerupt mereu de exclamațiile celor care-l ascultau, de altfel, cu multa atenție. Dar cu toate întreruperile, rostise toate acestea răs-picat, liniștit, limpede și hotărît. Glasul lui vibrant, tonul convins și fața severa mișcară profund auditoriul.

— Așa, așa, așa este! confirma, entuziasmat, Lebeziatnikov. Trebuie sa fie cum spui dumneata, fiindcă de îndată ce Sofia Semionovna a intrat în odaie la

noi, el m-a întrebat dacă sunteți aici? Dacă nu v-am văzut printre musafirii Katerinei Ivanovna? Pentru aceasta m-a luat deoparte, m-a dus la fereastră și m-a întrebat în șoapta. Prin urmare, avea absoluta nevoie să fiți aici! Așa, așa este!

Lujin tăcea, zîmbind disprețuitor. Era însă foarte palid. Părea că se gîndește cum să scape din încurcătură. Poate că ar fi lasat cu multa plăcere totul balta și ar fi plecat, dar în clipa aceea îi era cu neputința; ar fi însemnat să mărturisească deschis că învinuirile ce i se aduceau erau drepte și că el o calomniase pe Sofia Semionovna. În afară de aceasta, și cei de față, cam afumați, se agitau prea tare. Ofițerul de intenvență, de pilda, deși nu pricepuse mare lucru, țipa mai tare decât toți și propunea unele măsuri destul de neplăcute pentru Piotr Petrovici. De altminteri, se aflau între cei prezenți și oameni absolut treji, care se adunaseră de prin alte camere. Cei trei polonezi, grozav de înfierbîntați, îi strigau întruna *panie laidak* și, totodată, proferau amenințări în limba poloneza. Sonia asculta cu încordare, dar părea că nu pricepe, ca și cum abia s-ar fi trezit dintr-un leșin. Ea nu-și lua ochii de la Raskolnikov, simțind că era singurul ei apărător. Katerina Ivanovna respira greu, horcăit, și părea groaznic de istovită. Figura cea mai stupidă o făcea Amalia Ivanovna, care stătea cu gura căscată și nu pricepea nimic; vedea numai că Piotr Petrovici fusese prins cu mîța în sac. Raskolnikov ceru din nou cuvîntul, dar era larmă prea mare și nimeni nu-l auzi, toți se înghesuiau în jurul lui Lujin, țipînd, înjurînd și amenințînd. Piotr Petrovici însă nu se sperie. Văzînd că încercarea de a o învinui pe Sonia căzuse cu desăvîrșire, el recurse la obrăznicie.

— Dați-mi voie, domnilor, dați-mi voie; nu va înghesuiți, lăsați-mă să trec! spunea el, încercînd să se strecoare afara din mulțime. Și vă rog să nu mă amenințați; vă rog să credeți că eu nu mă sperii pentru atîta lucru, nu-s laș din fire, chiar dimpotrivă, iar dumneavoastră, domnilor, o să răspundeți, fiindcă, prin violența, ați acoperit un caz penal. Hoața a fost descoperită mai mult decât de ajuns și eu am s-o reclam. Judecătorii sînt oameni luminați... și nu sînt beți; ei n-au să dea crezare unor atei notorii, unor instigatori și liber-cugetători care, din răzbunare personală, aruncă vina pe mine, fapt pe care în prostia lor l-au recunoscut chiar ei... Dați-mi voie!

— Nu mai pot sta în aceeași odaie cu dumneata; te rog să te muți de la mine numaidecât, între noi totul s-a sfîrșit! Și cînd mă gîndesc că mi-am dat osteneala ca să-i expun... două săptămîni în șir...

— Păi chiar eu ți-am spus adineauri, Andrei Semionovici, că mă mut, și dumneata ai încercat să mă reții; acum nu pot să adaug decât că ești un prost. Îți doresc să-ți vindecî capul și ochii chiori. Dați-mi voie să trec, domnilor!

Încercă să-și croiască drum; dar ofițerul de la intenvență nu avea nici un chef să-l lase să scape numai cu ocările primite: el apucă de pe masă un pahar, își făcu vînt și-l arunca în capul lui Piotr Petrovici; dar paharul nimeri drept în Amalia Ivanovna. Femeia urla cît o ținea gura, iar ofițerul, pe care efortul îl făcuse să-și piarda echilibrul, se prăbuși greoi sub masă. Piotr Petrovici se retrase la el în odaie și peste o jumătate de ceas părăsi casa. Sonia, sfioasă din fire, știa de mult că putea fi nimicită mai ușor decât oricare alta și că, desigur, de jignit putea s-o jignească oricine, fără să fie pedepsit. Totuși, pînă în clipa aceea, își închipuise că va putea într-un fel sau altul să se ferească de răutatea oamenilor prin prudență, blîndețe și supunere față de toți

și de fiecare în parte. Dezamăgirea era prea cruda. Ea, de bună seamă, putea să îndure și asta, cu răbdare și fără să cîrtească, dar prima clipa fu din cale-afară de grea. Deși nevinovăția ei biruise calomnia și fusese deplin reabilitată, după ce trecu prima spaimă și, ieșind din încremenire, fu în stare să înțeleagă cum stau lucrurile, sentimentul lipsei sale de apărare și al vieții ei obidite îi strînse chinuitor inima. Izbucni într-un plîns nervos. Apoi, nemaiputînd îndura, se repezi afară din odaie și alergă acașă. Asta se petrecu aproape imediat după plecarea lui Lujin. Amalia Ivanovna, în urma loviturii cu paharul pe care o primise față de toata lumea care rîdea în hohote, își pierdu și ea cu desăvîrșire orice răbdare și, zbierînd ascuțit, se năpusti ca o turbată asupra Katerinei Ivanovna, socotind că numai dînsa purta toată vina.

— Afar din cas! Acum! Marș!

Și, cu aceste cuvinte, ea începu să apuce tot ce-i cădea sub mîină din lucrurile Katerinei Ivanovna și să le arunce pe jos. Și așa zdrobită, aproape leșinată, palida și gîfîind, Katerina Ivanovna sări din păt (unde căzuse, istovită) și se repezi la Amalia Ivanovna. Dar lupta era prea inegala. Amalia Ivanovna o respinse ca pe un fulg.

— Cum! Nu este de ajuns că am fost calomniată atât de necruțător; această creatură tot pe mine mă da afară?! Cum?! Qp. ziuă înmormîntării soțului meu sunt alungată din casă și, după ce ș-a ospătat la mine, mă alungă în strada cu orfanii! Unde să mă duc? strigă, plîngînd și înăbușindu-se, biata femeie. Doamne! răcni ea deodată, cu ochii scânteietori. Oare nu există dreptate pe lumea astă!? Pe cine aperi tu, dacă nu pe noi, orfanii? Dar o să vedem noi! Există pe lume judecată și dreptate, există, am s-o gădesc! Stai, așteaptă puțin, creatură fără inimă! Polecikă, rămii cu copiii, mă întorc numaidecât! Așteptați-mă, fie și în strada. O să vedem noi dacă este o dreptate în lumea astă!

Și, aruncîndu-și pe cap șalul acela verde de stofă subțire despre care pomenise în istorisirea lui răposatul Marmeladov, Katerina Ivanovna își croi drum prin mulțimea îngrămădită a chiriașilor beți, care tot se mai înghesuiau în odaie, și alergă în strada, plîngînd cu hohote, sperînd că vă găsi undeva pe loc și cu orice preț dreptatea. Polecikă, îngrozită, se piti cu copiii într-un colț, pe lada, unde rămase s-o aștepte pe mamă-sa, îmbrățișîndu-i, tremurătoare, pe cei doi frățiori măi mici. Amalia Ivanovna umbla de colo pînă colo, urlînd de furie, azvîrlind pe jos tot ce-i cădea în mîină. Chiriașii făceau scandal, strigau fiecare ce-i trecea prin cap, unii comentau cele întîmplate, alții se certau și se înjurau, alții cântau...

„E timpul să plec și eu! se gîndi Raskolnikov. Ei, sa vedem, Sofia Semionovna, ce ai să zici acum?!” Și el porni la Sonia.

Capitolul IV

Raskolnikov pledase cu putere și căldură pentru Sonia împotriva lui Lujin, cu toată groaza și suferința care-i copleșeau sufletul. Afara de sincera lui pornire de a o apăra pe Soniă, el prinsese cu bucurie prilejul de a scăpa câteva clipe de gîndurile care-l chinui-seră toata dimineața și pe care nu le mai putea

îndura. Pe de altă parte, îl neliniștea mereu gândul întâlnirii pe care avea s-o aibă cu Sonia și, în unele momente, chiar îl speria: trebuia să-i spună cine a ucis-o pe Lizaveta și, presimțind cât de grea va fi pentru el această mărturisire, se străduia să nu se gîndească la ea. Și de aceea, când exclamase, ieșind de la Katerina Ivanovna: „Ei, să vedem, Sofia Semionovna, ce ai să zici acum?!” această sfidare o aruncase, fiind încă probabil surescitat de luptă și înfierbîntat de victoria obținută asupra lui Lujin. Dar, lucru ciudat, când ajunsese la locuința lui Kapernaumov, toată încrederea îi pieri deodată și i se făcu frică. Se opri, nehotărît, în fața ușii, întrebîndu-se: „Trebuie oare să-i spun cine a ucis-o pe Lizaveta?” întrebarea era stranie, fiindcă simți, chiar în aceeași clipă, nu numai că nu se putea să nu-i spună, dar nici măcar să mai întîrzie un singur minut. Nu știa încă de ce acest lucru era imposibil; presimțea numai aceasta imposibilitate și îl copleși senzația dureroasă a slăbiciunii lui față de această necesitate. Ca să nu se mai gîndească și să nu măi sufere, deschise iute ușa și, din prag, se uită la Sonia. Fata ședea cu coatele pe masă, cu fața ascunsă în palme, dar, zărindu-l, se scula de îndată și porni în întîmpinarea lui, de parcă l-ăr fi așteptat.

— Ce s-ar fi întîmplat cu mine dacă nu erai dumneata? rosti ea în pripă, în timp ce el intra în odaie.

Se vedea bine că se gîdea numai la binele pe care i-l făcuse și era grăbită să-i mulțumească: pentru asta îl așteptase.

Raskolnikov se apropie de masă și se așeza pe scaunul de pe care tocmai se sculase Sonia. Ea se opri la doi pași, exact așa cum făcuse cu o zi mai înainte.

— Ei, Sonia, zise el, și simți deodată că glasul îi tremura, ăi văzut că toată povestea se întemeia pe „poziția dumitale socială și deprinderile care decurg din ea”? Ai înțeles adineauri acest lucru?

Pe chipul ei se oglindi suferința.

— Numai să nu-mi mai vorbești ca ieri! îl întrerupse ea. Te rog, nu reîncepe. Și așa șînt destul de chinuită... Și se grăbi să zîmbească, speriată că dojana ei ar putea să-l supere. Am făcut o prostie că am plecat. Ce-i pe acolo? Tocmai mă gîndeam să mă duc, dar am așteptat... să vii dumneata.

El îi povesti cum Amalia Ivanovna vrea să-i dea afară din casă și cum Katerina Ivanovna alergase nu știa unde „să caute dreptate”.

— Vai, Doamne! sări Sonia. Să mergem cât mai repede... Și ea își apucă mîntăluța.

— Mereu același lucru! exclamă el, iritat. Nu te gîndești decât la ei! Rămîi nițel cu mine.

— Și... Katerina Ivanovna?

— Katerina Ivanovna, de vreme ce a fugit de acasă, are să vină fără îndoială la dumneata, urmă el, bodogănind. Dacă nu te găsește, tot dumneata ai să fii de vină...

Copleșită de o chinuitoare descumpănire, Sonia se așeza pe scaun. Raskolnikov tăcea cu ochii în pămînt, preocupat de gîndurile lui.

— Să zicem că Lujin n-a vrut acum să meargă pînă la capăt, începu el fără să se uite la Sonia. Dar dacă ar fi vrut sau i-ar fi convenit lui să te aresteze și nu ne-am fi nimerit, Lebeziatnikov și cu mine acolo, te-ar fi băgat la închisoare. Nu-i așa?

— Da... răspunse ea cu glasul stins. Da! repetă ea, distrată și neliniștită.

— Și doar se putea foarte bine ș-a nu fi fost acolo! Lebeziatnikov a venit și el numai din întâmplare.

Sonia tăcea.

— Dacă te băga la închisoare, ce s-ar fi întâmplat atunci? Ți amintești ce ți-am spus ieri?

Ea nu răspunse nici de dată asta. Raskolnikov aștepta.

— Credeam ca iarăși ai să strigi: „Nu vorbi despre asta, încetează!” spuse el, rîzînd cam forțat. Iarăși tăcere? Întreba el peste o clipă. Totuși, trebuie ș-a vorbim despre ceva. Și pe mine tocmai mă interesează cum ai rezolva dumneata o anumită „problemă”, cum spunea Lebeziatnikov (părea că începe să se încurce). Nu, hai să vorbim serios. Inchipuiește-ți, Sonia, ca ai fi cunoscut de mai înainte toate intențiile lui Lujin, ca ai fi știut (absolut sigur) că, datorită lui, Katerina Ivanovna și copiii se vor prăpădi; și dumneata pe deasupra (fiindcă dumneata te socotești totdeauna ca neavînd nici o importanță, de aceea am zis pe deasupra). Cu Polecika s-ăr întîmpla întocmai ce s-a întîmplat cu dumneata... fiindcă pentru ea nu exista altă cale. Și așa, dacă toate acestea ar fi fost lasate la alegerea dumitale, adică dumneata să hotărâști: să trăiască Lujin și să comită tot felul de mirșăvii, iar Katerina Ivanovna să moara, ori sa moară Lujin și să scape Katerina Ivanovna cu ai ei? Ce-ai fi hotărît? Te întreb.

Sonia îl privi neliniștită; ceva ciudat se desprindea din cuvintele acestea șovăitoare, ocolite.

— Presimțeam că o să mă întrebi ceva de felul asta, zise ea, privindu-l cercetător.

— Se poate; totuși, ce-ai fi hotărît?

— De ce mă întrebi dumneata despre niște lucruri care n-au cum să se întîmple? răspunse în sila Sonia.

— Prin urmare, este mai bine ca Lujin să trăiască și să facă ticăloșii! Nici atîta lucru n-ai îndrăznit să hotărâști?

— Pai mie nu-mi este dat sa cunosc voința Domnului... Pentru ce mă întrebi ce aș face într-un caz care nu se poate întîmpla? La ce bun întrebările astea fără rost? Cum s-ăr putea face ca viața cuiva să atîrne de hotărîrea mea? Și cine m-a pus judecător peste viața și moartea oamenilor?

— Firește, dacă este voința lui Dumnezeu la mijloc, n-ai ce-i face, ripostă el ursuz.

— Mai bine mi-ai spune dumneata deschis ce vrei să-mi spui! strigă Sonia, îndurerată. Iarăși aduci vorba despre ceva ce nu înțeleg... Sau ai venit numai ca să mă chinuiești?!

Ea nu se măi putu stăpîni și izbucni într-un plîns amar. Raskolnikov o privea îndurerat, posomorit. Așa se scurseră vreo cinci minute.

— Ai dreptate, Sonia, zise el domolit. Se schimbase deodată; tonul lui prefăcut-obraznic, sfidator, pierise. Glasul îi suna stins. Ți-am spus ieri că n-am să vin să cerșesc iertare, și totuși aproape cu asta am început... Am vorbit despre Lujin și despre Dumnezeu... ca să cer iertare, Sonia...

Voi să zîmbească, dar ceva neputincios și trist se oglindî în acest zîmbet palid. Își plecă fruntea și-și ascunse fața în palme.

Și deodată un sentiment ciudat, neașteptat, de ură față de Sonia i se trezi în suflet. Speriat și mirat de acest lucru, el își ridica ochii și o privi, dar întîlni privirea ei îngrijorată, plină de durere și ura lui pieri ca o nălucă. Era altceva,

luase un sentiment drept altul. Asta însemna numai că soșise clipa grea.

Își ascunse din nou fața în palme și-și înclină capul. Păli deodată, se scula, o privi pe Sonia și, fără să spună un cuvânt, se muta mașinal pe patul ei.

Raskolnikov avea exact aceeași impresie ca atunci când stătuse în spatele bătrânei, cu toporul scos din laț, dându-și seama că „nu mai era nici o clipă de pierdut”.

— Ce-i cu dumneata? întreba Sonia, speriată.

Dar el nu putea să vorbească. Își închipuise cu totul, cu totul altfel felul în care îi va mărturisi tot, și nu pricepea ce se petrecea acum cu el. Ea se apropie încet, se așeza alături, pe pat, și aștepta fără să-și ia ochii de la el. Inima îi bătea când îngrozitor de tare, când se oprea de tot. Situația era de neîndurat: el își întoarse spre dânsa fața palida ca de mort; buzele i se strîmbau neputincioase în efortul lor de a rosti cuvântul. Sonia fu cuprinsă de groaza.

— Ce-i cu dumneata? repeta ea, depărtându-se ușor.

— Nu-i nimic, Sonia. Nu te speria... Fleacuri! Adevărat, dacă ar fi să judecăm — nu-s decât fleacuri, murmură el ca un om în delir, care nu-și da seama ce spune. Pentru ce am venit să te chinuiesc? adaugă el deodată, privind-o. Da, pentru ce? îmi pun neconținut această întrebare, Sonia...

Poate că își pusese această întrebare acum un sfert de oră, dar acum se simțea atât de slabit, că abia mai știa ce spune și tremura întruna din tot trupul...

— Vai, cât suferi! rosti ea, privindu-l cu mila.

— Nu-i nimic! Uite, ce este, Sonia (și un zîmbet palid și neputincios îi flutură câteva clipe pe buze), îți amintești ce am vrut să-ți spun ieri? Sonia aștepta, neliniștită. Plecând, ți-am spus că poate îmi iau rămas bun de la tine pentru totdeauna, dar că, dacă vin astăzi, am să-ți spun... cine ă ucis-o pe Lizăveta. Ea începu deodată să tremure. Acum am venit să-ți spun...

— Așadar, ieri ai vorbit serios... șopti ea cu greu, dar se dezmetici numaidecât și întreba: Dar de unde știi?

Respira greu. Obrazul ei se făcea tot mai palid.

— Știu.

Ea tăcu o clipă.

— L-au găsit pe acela? întreabă ea, sfioasă. -Nu.

— Atunci cum poți ști asta? întreabă ea cu glasul stins, după câteva clipe de tăcere.

El se întoarse spre ea și o privi țință, cu o ciudată neclintire.

— Ghicește, rosti cu același zîmbet strîmb și neputincios. Ea tresări ca biciuită de un vînt rece.

— Dar de ce... de ce... mă... sperii... așa? rosti, zîmbind ca un copil mic.

— Dacă știu... înseamnă că sunt bun prieten cu el, urmă Raskolnikov cu privirile pironite asupra ei, nemaiputînd să-și ia ochii de la ea, el... n-a vrut... s-o ucidă pe Lizăveta... a ucis-o... întîmplător... El voia s-o ucidă pe batrînă... când era singură... și s-a dus la ea... Dar atunci a intrat Lizaveta... Și el era acolo... și... a ucis-o.

Se scurse încă un minut de groaza. Amîndoi se priveau în ochi.

— Va să zică nu poți să ghicești? întreba el cu senzația cu care s-ar fi aruncat din turla unei biserici.

— N-nu, șopti abia auzit Sonia.

— Caută bine.

Și de îndată ce rosti aceste cuvinte, o senzație pe care o mai cunoscuse o data îi îngheță inima; se uita la Sonia și-i păru deodată că vede pe fața ei expresia Lizavetei, cum i se întipărise în minte, în timp ce se apropia cu toporul, iar ea se dadea înapoi, spre perete, cu o mână întinsă înainte și o spaimă copilarească în obraz, întocmai cum fac copiii mici când încep să se sperie și, gata să plângă, cu minutele întinse, se dau înapoi și-și ațintesc ochii speriați, neclintiți, asupra lucrului care-i îngrozește. Sonia de asemenea îl privi câțva timp neputincioasă, cu spaimă; apoi ridică și ea mână stângă, propti ușor degetele în pieptul lui și se ridică încet din pat, depărtându-se tot mai mult, fără a înceta de a-l privi țintă. Groaza ei trecu și în el; aceeași privire și aproape cu același zîmbet, copilesc.

— Ai ghicit? șopti el, în sfârșit.

— Doamne! striga Sonia și se prăbuși fără putere pe pat cu fața în perna.

Dar peste o clipă se ridică brusc, se apropie iute de el, îl apucă de mâini și, strângându-le țare, ca într-un clește, cu degetele ei subțiri, își pironi ochii într-ai lui într-o privire lungă. Caută cu disperare să prinda măcar o umbră de speranță. Dar nu mai era nici una; nu rămânea nici o îndoială; eră așa! Mai târziu, când își amintea aceasta clipa, i se părea ciudat și neverosimil: cum își daduse seama așa, dintr-o dată, ca nu exista nici o îndoială? Nu putea spune că presimțise ceva de felul acesta. Și cu toate acestea, de îndată ce el îi spusese, i se păru ca într-adevăr ea presimțise de mult asta.

— Ajunge, Sonia! Nu mă chinui! se rugă el îndurerat.

Nu astfel se gândise el că-i va destăinui fapta lui, ci cu totul altfel.

Ca în neștire, Sonia sări de pe pat și, frîngîndu-și miinile, ajunse în mijlocul camerei, apoi se întoarse repede și se așeza din nou lângă el, aproape atingîndu-l cu umărul. Peste o clipă se cutremura, scoase un țipăt și, fără să știe nici ea de ce, se arunca în genunchi în fața lui.

— Ce ai făcut, ce ai făcut cu tine? striga, disperată, și, ridicându-se, se arunca de gîtul lui și-l strînse tare în brațe.

Raskolnikov se trase deoparte și o privi cu un zîmbet trist.

— Ciudată ești tu, Sonia; mă îmbrățișezi și mă săruți după ce ți-am spus asta. Tu nu-ți dai seama ce faci.

— Nu, acum nu este pe lume un om mai nefericit ca tine! striga ea, cutremurată de mila, fără să-i auda observația, și izbucni într-un plîns nervos.

Un sentiment pe care nu-l mai cunoscuse de mult îi cuprinse ca un val inima, muind-o. El nu se împotrivi: două lacrimi i se iviră în ochi și rămaseră atîrnate de gene.

— Prin urmare, n-ai să mă părăsești, Sonia? întrebă el, privind-o aproape cu nădejde.

— Nu, nu; niciodată și nicăieri! exclama ea. Am să te urmez peste tot, pretutindeni! O, Doamne!... Vai, nefericita de mine!... De ce, de ce nu te-am cunoscut mai devreme? De ce n-ai venit mai înainte? O, Doamne!

— Am venit acum.

— Acum! O, ce-i de făcut acum?... împreună, împreună! repeta ea în neștire, cuprinzîndu-l din nou în brațe. Am să te urmez la ocnă!

El se cutremură, același zîmbet plin de ură și aproape trufaș îi răsări pe buze.

— Poate ca eu n-am încă de gînd să mă duc la ocnă, Sonia, zise el. Sonia își întoarse iute ochii spre el.

După primul cuvînt de mila pătimașă și chinuitoare, gîndul înfiorător al asasinatului o îngheța din nou. Tonul schimbat al glasului îi aminti ca acest om era un ucigaș. îl privea, uimită. Nu știa încă nimic, nu știa nici pentru ce, nici cum, nici de ce o făcuse. Acum toate aceste întrebări răsăriseră dintr-o dată în mintea ei. Și ea se îndoi din nou: „E1 — un ucigaș! Oare este cu puțință una ca asta?”

— Nu, nu-i adevărat! Unde mă găesc? zise ea, profund nedumerita, ca și cum n-ar fi fost treaza de-a binelea. Cum ai putut dumneata, așa cum ești... cum te-ai putut hotărî la așa ceva?... Și de ce?

— Ca sa jefuiesc. încetează, Sonia! răspunse el, obosit și parcă înciudat. Sonia ramase înmărmurită, dar deodată striga:

— Erai flamînd! Ai vrut... ca s-o ajuți pe mama? Da?

— Nu, Sonia, nu, șopti el, întorcându-se și lasîndu-și capul în piept. N-am fost chiar atât de flamînd... am vrut într-adevăr s-o ajut pe mamă, dar... nici astă nu este tot adevărul... nu mă chinui, Sonia!

Fată își împreună brusc mîinile.

— Se poate, se poate sa fie acest lucru adevărat? Doamne, este cu puțința? Cine ar putea să creadă?... Cum, ai ucis ca să jefuiești, dumneata, care ți-ai dat ultimul ban pentru alții? Vai!... strigă ea deodată. Banii, banii pe care i-ai dat Katerinei Ivanovna... banii aceia... Doamne, Dumnezeule, să fi fost și banii aceia...

— Nu, Sonia, o întrerupse el grăbit, n-ău fost banii aceia, liniștește-te! Erau banii pe care mi i-a trimis mama, printr-un negustor, i-am primit pe cînd eram bolnav și i-am dat în aceeași zi... Razumihin a văzut... chiar el i-a primit în locul meu... erau banii mei, ai mei personali, cu adevărat ai mei.

Sonia îl asculta, nedumerită, și se străduia să înțeleagă ceva.

— Iar bănii ceilalți... de altminteri, nici nu știu măcar dacă erau bani, adaugă el încet, ca dus pe gînduri, i-am luat atunci de la gît o pungă de piele de antilopă... o pungă plină, doldora... dar nici nu m-am uitat ce era înăuntru; poate n-am avut timp... Cât despre obiecte, niște butoni și lanțșoare — le-am ascuns toate împreună cu pungă într-o curte străină, din bulevardul V... sub o piatră, a doua zi dimineată... Și acum tot acolo zac...

Sonia îl asculta, înfrigurată.

— Atunci de ce... spui dumneata că ai făcut-o ca să jefuiești și totuși n-ai luat nimic? întreba eă repede, agațîndu-se de un fir de pai.

— Nu știu... nu m-am hotărît încă dacă voi luă sau nu banii aceia, rosti el iarăși ca dus pe gînduri și deodată, dezmeticindu-se, zîmbi scurt. Ah, ce poveste stupida ți-ăm spus, nu?

Pe Soniă o fulgera gîndul: „Nu cumva e nebun?” Dar îl respinse numaidecât; nu, eră altceva. Și ea nu pricepea, nu înțelegea nimic!

— Știi, Sonia, zise el cu un fel de însuflețire, știi ce am să-ți spun: dacă aș fi ucis numai din pricina foamei, urma el, apăsînd pe fiecare cuvînt, și privirea lui, deși sinceră, avea ceva enigmatic, aș fi fost... fericit acum! Să știi! Dar peste o clipă, striga aproape cu deznădejde: Ce-ți pasa ție de ce? Ce importanța ar avea pentru tine dacă eu acum aș recunoaște că am făcut rău? Ce ți-ar aduce acest triumf prostesc asupra mea? Ah, Sonia, pentru astă am venit eu la tine?

Soniă vru să răspunda, dar tăcu.

— Tocmai de aceea te-am rugat ieri să pleci cu mine, fiindcă numai tu

mi-ai rămas.

- De ce voiai să mă iei cu tine? întreba ea cu sfiala.

— Nu te neliniști, nu te luam ca să furi și să ucizi, nu, nu pentru asta, rîse el sarcastic. Suntem două firi diferite... Și știi, Sonia, abia acum, în clipa asta, am înțeles de ce te-am rugat ieri să pleci cu mine. Când ți-am făcut rugămintea asta nici eu nu știam către ce năzuiam. Acum știu că am venit la tine cu o singura dorință: să nu mă părăsești! N-ai să mă părăsești, Sonia?

Ea îi strînse tare mână.

— Pentru ce, pentru ce i-am spus, pentru ce i-am destăinuit asta? strigă el peste o clipa, deznădăjduit, privind-o cu o durere nesfîrșită. Aștepti să-ți explic, Soniă, stai și aștepti, vād bine; și ce-aș putea să-ți spun? N-ai pricepe nimic și n-aș face decât să te chinuiască și mai mult! Uite, plîngi și mă îmbrățișezi din nou, spune, pentru ce mă îmbrățișezi? Fiindcă n-am avut bărbăția să îndur și am venit să-mi arunc povara pe umerii altuia: „Suferă și tu, ca sa-mi fie mie mai ușor!” Și poți tu iubi pe un asemenea ticălos?

— Dar nu te chinuiești și tu? strigă Soniă.

Și din nou același sentiment îi învălui inima, muind-o pentru o clipă.

— Sonia, sunt rău, să ții seama de acest lucru: asta explică multe. Am venit fiindcă sunt rău. Există oameni care n-ar fi făcut-o. Dar eu sunt laș și... ticălos. Dar... fie! Asta-i altceva... Ar trebui să vorbesc și nu știu cum să încep... Se opri și se gîndi. Ah, cât de diferiți suntem! Pentru ce, pentru ce am venit? N-am să mi-o iert niciodată!

— Nu, nu, e bine, e bine că ai venit! spuse repede Sonia. E mai bine să știu tot. Mult măi bine!

El o privi, îndurerat.

— De ce să n-o spun? ! făcu el, părea decis dintr-o dată. Asta a și fost, să știi! Am vrut să fiu un Napoleon și de aceea am ucis... Acum pricepi?

— Nu, n-nu, șopti naiv și sfios fătă. Dar... vorbește, vorbește! Am să înțeleg, am să înțeleg cu sufletul! se ruga ea.

— Ai să înțelegi? Bine, să vedem! Tăcu, adunîndu-și îndelung gîndurile. Uite despre ce este vorba: într-o zi mi-ām pus întrebarea -ce s-ar fi întîmplat dacă în locul meu ar fi fost Napoleon și, ca să-și înceapă cariera, nu ăr fi avut nici Toulon, nici Egipt, nici trecerea peste Mont-Blanc, ci, în locul tuturor acestor fapte mărețe, ar fi fost pus în fața înfăptuirii unui omor, să ucidă o oarecare caraghioasă de băbuță, o cămătăreasă, căreiă să-i fure banii din sipet, ca să-și asigure carieră, pricepi? Ei, ș-ar fi hotărît el să facă acest lucru dacă ar fi văzut că nu este nici o ăltă ieșire? Nu l-ar fi oprit gîndul că este o acțiune prea lipsită de măreție și... și criminală? Trebuie sa-ți spun că această „problemă” m-a chinuit foarte mult timp, așa că mi-a fost și rușine când, în sfîrșit (nu știu cum, dintr-o dată), mi-ām dat seama că nu numai că n-ăr fi șovăit, dar nici nu i-ăr fi trecut prin minte că ar fi o faptă lipsită de măreție... nici n-ăr fi înțeles de ce șă șovăie. Dacă nu ar fi avut altă cale, ar fi șugrumat-o fără nici un scrupul, fără șă stea la gînduri!... Și atunci... atunci n-am mai șovăit nici eu... și am ucis-o... eram acoperit de autoritatea acestui om. Așa a fost, da, da! îți vine să rîzi? Da, Soniă, și ceea ce este și măi ridicol este că poate tocmai așa s-au petrecut lucrurile...

Sonia nici nu se gîndea să rîda.

— Mai bine vorbește deschis... fără pilde, se ruga ea și mai sfioasă, abia auzit.

El se întoarse, o privi trist și o lua de mîini.

— Iar ai dreptate, Sonia. Toate acestea-s fleacuri, vorbe goale! Tu știi că mama mea nu are mai nimic. Sora mea, din întâmplare, a primit o educație bună și este sortita să pribegască printre străini ca guvernanta. Toate speranțele și le-au pus în mine. Am intrat la universitate, dar n-am putut să mă întrețin și m-am văzut silit să-mi întrerup studiile. Și chiar dacă le-aș fi urmat înainte, atunci peste vreo zece-doisprezece ani (daca aș fi avut noroc), puteam să sper să ajung învățător sau funcționar cu o mie de ruble leafă pe an... (vorbea ca și cum ar fi spus o lecție învățată pe de rost). Pînă atunci, mama s-ăr fi uscat de griji și nevoi și eu tot n-aș fi izbutit să-i alin bătrînețea, iar sora... sora mea putea s-o pățească și mai rău! Și apoi, ce viață este astă, să treci pe lîngă toate, să te lipsești de toate, s-o lași pe mama ta în nevoi, să rabzi resemnat, de pilda, jignirea ce i-a fost adusă surorii tale? Și ca să ajungi la ce? Că, după ce i-ai înmormîntat pe ai tăi, să-ți iei alte griji - soție, copii și să-i lași și pe ei după moartea ta fără un ban și fără o bucată de pîine? Și... și atunci am hotărît să pun mână pe banii bătrînei, să-i folosesc în primii ani, să mă întrețin la universitate, fără să măi fiu o povară pentru mama, apoi să fac primii pași în viață, fără constrîngere, să-mi alcătuiesc o șoartă nouă și să pornesc pe acest drum, să fiu independent... Da, și... și astă-i tot... Ei, pe bătrînă, firește, am făcut rău că am uciș-o și destul!

Raskolnikov părea ajuns la capătul puterilor și-și lasă capul în piept.

— Vai, nu-i asta, nu-i asta! exclama cu durere Sonia. Se poate Oare să... nu, nu-i asta, nu a fost așa!

— Uite, și tu vezi că nu-i asta!... Și cu toate acestea am vorbit sincer, ți-am spus tot adevărul!

— Și ce adevăr! O, Doamne!

— La urma urmei, n-am ucis decât un păduche, Sonia, un păduche inutil, scîrbos, daunător.

— Păduchele ăstă eră o ființa omenească!

— Știu și eu că nu era un păduche, răspunse el, privind-o ciudat. De altfel, ce ți-am spus n-are nici o noimă, Sonia, adaugă el. E altceva; ai dreptate. Au fost cu totul, cu totul alte cauze care m-au împins!... N-am vorbit de mult cu nimeni, Sonia... Și acum mă doare rău capul...

Ochii îi străluceau înfrigurați. Aproape delira, un zîmbet neliniștit îi ratăcea pe buze. Sub starea lui de surescitare străbătea o cumplită oboseală. Sonia își dădea seama cât suferă. Și ei i se învîrtea capul. Vorbea atît de ciudat: parca îi înțelegea cuvintele și totuși... „Cum se poate! Cum se poate! O, Doamne!” Și ea-și frîngea, disperata, mîinile.

— Nu, Sonia, nu-i asta, începu el deodată, ridicând capul, stîrnit de o nouă și neașteptată întorsătură a gîndurilor, nu-i asta! Presupune... mai bine (da! e mai bine), presupune că sunt orgolios, pizmaș, rău, ticălos, că am o fire răzbunătoare și că, pe deasupra... ei, da, poate sunt predispus la nebunie. (Mai bine totul dintr-o dată! Despre nebunie au vorbit și ei acum în urma, știu!) Ți-am spus adineauri că nu m-am putut întreține la facultate. Dar știi tu că poate, totuși, aș fi putut să mă întrețin? Mama mi-ar fi trimis ca să achit taxele, iar pentru cizme, haine și pîine mi-aș fi putut cîștiga singur, cred! Aveam meditații platite cu câte cincizeci de copeici. Uită-te la Razumihin, ei muncește! Dar eram înrăit și n-am vrut. Da, da, tocmai, eram înrăit. (Este o expresie bună!) Și m-am ascuns în colțul meu ca un păianjen. Tu ai fost în

vizuina mea, ai văzut... Știi tu, Sonia, că tavanele joase și odaile strimte înăbușe mintea și inima? O, cât de mult am urât vizuina aceea! Și totuși nu voiam să ies din ea. Nu voiam să ies din ea. Nu voiam anume! Nu ieșeam zile de-a rândul, nu voiam să muncesc, nici măcar să mănînc, zăceam întruna. Dacă Nastasia îmi aducea ceva — mîncam, dacă nu-mi aducea - trecea ziua și așa; eram prea înrăit ca să cer ceva. Noaptea nu aveam lumina, zăceam în întuneric; ar fi trebuit să muncesc ca să-mi cîștig bani de luminări, și eu nu voiam. Renunțasem să învăț și mi-am vîndut cărțile; pe masa mea, pe notițe și caiete și acum e un strat de praf gros de un deget. Îmi placea mai bine să zac și să mă gîndesc. Și m-am tot gîndit... Și am visat, am visat lucruri ciudate, fel de fel, dar ce să mai vorbim despre ele! Apoi a început să mi se năzară că... Nu, n-a fost așa. Iarăși nu povestesc așa cum a fost! Vezi tu, mă întrebam atunci: de ce sunt atît de prost, de ce, dacă ceilalți sunt proști și eu știu sigur că sunt proști, nu caut să fiu mai deștept decît ei? Mai tîrziu, Sonia, am înțeles că, dacă aștepți ca toata lumea să ajungă să fie deșteaptă, ar trebui să aștepți un timp nesfîrșit... Apoi, am mai înțeles că ăstă nu se va întîmpla niciodată, că oamenii nu se vor schimba, că nimeni nu va putea să-i transforme și că degeaba ți-ai pierde timpul, încercînd acest lucru! Da, așa este. Asta este legea lor... Sonia! Știam că acela care are putere, care are mintea și sufletul tare, acela domnește peste ceilalți! Cine cutează mult, acela are dreptate în ochii lor. Cine îi înfrunta și îi disprețuiește, acela ajunge la ei legiutor, și cu cît cutează mai mult, cu atît e mai respectat. Așa a fost totdeauna și așa va fi mereu! Trebuie să fii orb ca să nu vezi asta!

Spunînd toate acestea, Raskolnikov, deși se uita la Sonia, nu se mai îngrijea dacă ea înțelege sau nu. Febra îl stăpînea în întregime. Părea cuprins de o exaltare întunecată. (Într-adevăr, trecuse prea multă vreme de cînd nu mai vorbise cu nimeni.) Sonia înțelese că această filozofie lugubră ajunsese credința și legea lui.

— Atunci, Sonia, am înțeles, urmă el, exaltat, că puterea nu se da decît aceluia care îndrăznește să se aplece și s-o ridice. Asta este totul: e de ajuns să cutezi! Mi-a venit atunci în minte o idee, pentru prima oară în viața mea, o idee pe care n-o mai întîlnisem niciodată la nimeni înainte! La nimeni! Din ziua cînd mi-ăm dat seama de acest adevăr, limpede ca lumina zilei, m-am mirat cum nu îndrăznesc oamenii să treacă peste unele piedici absurde, să le apuce pur și simplu de coada și să le dea deoparte! Și eu... eu am vrut să cutez și am ucis... n-am vrut decît să cutez, Sonia, asta-i cauza!

— Taci, o, taci! strigă Sonia, dînd din mîini. Te-ai depărtat de Dumnezeu și Dumnezeu te-a lovit, te-a lasat pe mână diavolului!

— Asculta, Sonia, cînd zăceam în întuneric și mi se năzăreau toate acestea, diavolul mă inspira? Ce zici?

— Taci! Nu rîde, necredinciosule, nu înțelegi nimic, nimic! O, Doamne! Nu înțelege nimic, nimic!

— Taci, Sonia, eu nu rîd, știu că mă îndemna diavolul. Taci, taci, Sonia! repetă el, sumbru și stăruitor. Știu tot. M-am gîndit la toate acestea, mi le-ăm spus de o mie de ori pe cînd zăceam acolo, în întuneric... Toate acestea le-am dezbătut cu mine însumi, toate, pînă la cel mai mic amănunt, și știu tot, tot! Ah! Dacă ai ști cît m-a plictisit sofisticăria ăsta! Voiam să uit și să încep totul de la capăt, să încetez cu argumentele! Ai putea tu să crezi că am pornit ca un zăpăcit, nebunește? Am pornit după matură chibzuință și tocmai asta m-a

nenorocit! Crezi tu că nu mi-am dat seamă? Când îmi puneam întrebări, de pilda: dacă am dreptul la putere, știam perfect că nu am dreptul, prin simplul fapt că-mi puneam întrebarea, sau când mă întrebam dacă o făptură omenească este un păduche, știam bine că pentru mine nu este, ci este un păduche numai pentru acela căruia nici nu i-ar fi trecut prin minte să-și pună asemenea întrebări și care pornește de-a dreptul, fără să-și bătă capul cu aceste lucruri... Numai făptui că m-am canonit atâtea zile cu întrebarea: „S-ar fi hotărît Napoleon s-o ucidă sau nu?” era de ajuns ca să-mi dovedească limpede că nu sunt Napoleon... Am trecut prin tot chinul sofisticăriei și am vrut să scap de astă: am vrut să ucid fără cazuistică, să ucid pentru mine, numai pentru mine! N-am vrut să mă mint în privința asta nici măcar pe mine însumi! N-am ucis ca s-o ajut pe mama, astea-s vorbe! N-am ucis, ca, obținând mijloace și putere, să ajung binefăcătorul omenirii. Nu pentru asta! Am ucis, și atâta tot; am ucis pentru mine și, în clipa aceea, desigur, îmi era indiferent dacă am să ajung binefăcătorul omenirii sau am să fiu toată viața ca un păianjen care își prinde victimele în plasă și le suge tot sângele!... N-a fost banul motivul principal când am ucis. Sonia, altceva m-a îndemnat... Acum văd asta. înțelege-mă: dacă ar fi să reîncep, poate n-aș mai face-o, dar atunci eram împins să aflu, voiam să știu, să-mi dovedesc cât mai repede dacă sunt și eu păduche ca ceilalți sau sunt un om în toată puterea cuvîntului. Dacă voi cuteza să mă aplec și să ridic de jos puterea? Dacă sunt o făptură tremurătoare sau am dreptul...

— Să ucizi? Dacă ai dreptul să ucizi? strigă Soniă, împreunîndu-și palmele.

— E-eh! Sonia! strigă el, iritat; vru să obiecteze ceva, dar se stăpîni, disprețuitor. Nu ma întrerupe, Sonia! N-am vrut decât să-ți dovedesc un singur lucru: că diavolul m-a împins atunci să mă duc acolo și abia după aceea m-a făcut să înțeleg că n-am avut dreptul să fac acel lucru, fiindcă sunt un păduche ca toți ceilalți! Și-a bătut joc de mine și de aceea am venit acum la tine! Hă! oaspete! Dacă n-aș fi fost un păduche, aș fi venit eu la tine? Ascultă: când m-am dus atunci la bătrîna aceea, m-am dus numai să încerc... Să știi asta!

— Și ai ucis! Ai ucis!

— Dar cum am ucis? Așa se ucide? Așa se duce cineva să ucidă, cum m-am dus eu atunci? Am să-ți spun odată și odată cum a fost... Și oare pe baba am ucis-o? M-am ucis pe mine! Acolo, pe loc, m-am ucis pe mine, pe veci! Iar pe babă aceea a ucis-o diavolul, nu eu... Ajunge, ajunge, Sonia, destul! Lasă-mă! striga el cu un glas sfîșietor. Lasă-mă!

Își sprijini coatele de genunchi și își strînse capul în palme, ca într-un clește.

— Ce suferință! gemu Sonia.

— Acum ce să fac, spune?! întrebă el deodată, ridicând capul și privind-o, cu fața răvășită de disperare.

— Ce să faci?! strigă ea, sărînd deodată de la locul ei, și ochii, pînă atunci plini de lacrimi, îi străluciră puternic. Scoala-te! (Ea îl apuca de umăr; el se ridică, privind-o aproape înmărmurit.) Du-te acum, chiar în clipa asta, la o răscruce de drumuri, închină-te adînc, sărută mai întîi pămîntul pe care l-ai pîngărit, apoi închină-te în cele patru zări, în fața lumii întregi, și spune tare, să audă toți: „Eu am ucis!” Atunci Dumnezeu are să-ți redea viață. Ai să te

duci? Ai să te duci? întrebă ea, tremurând toata ca într-un acces, apucându-l de miini, strângându-i-le tare în mîinile ei și învăluindu-l cu privirea ei de foc.

El se mira, păru uimit chiar de exaltarea ei neașteptată.

— Vrei să merg la ocnă, Sonia? Să mă predau? întreba el, posomorit.

— Primește suferința și ispașește-ți vina prin ea, asta trebuie să faci.

— Nu, n-am să mă duc să mă predau, Sonia.

— Și de trăit? Cum ai să trăiești? exclama ea. Oare poate cineva să trăiască astfel? Cum ai să dai ochii cu mama ta? (Vai, ce au să se facă, ce au să se facă ele acum?) Dar ce tot îndrug! Tu le-ai și părăsit, ai rupt legăturile cu ele! O, Doamne! striga ea. Știe și el singur toate astea! Cum, cum să trăiești cu inima pustiită? Ce are să se întimple de acum înainte cu tine?

— Ești un copil, Sonia! rosti el încet. Cu ce m-am făcut vinovat în fața lor? Pentru ce să mă duc să mă predau? Ce să le spun acestor oameni? Toate acestea nu-s decât un miraj... Ei extermină milioane de oameni și încă socotesc asta drept o virtute. Sunt niște escroci și niște ticăloși, Sonia!... N-am să mă duc la ei. Ce le-aș putea spune? Că am ucis și n-am îndrăznit să iau banii, că i-am ascuns sub o piatră? adaugă el, zîbind sarcastic. Pai au să rîda de mine, au să zică că-s un prost ca nu i-am luat. Laș și prost! Ei n-au să înțeleagă nimic, nu sunt în stare să înțeleagă. Pentru ce să mă duc să mă predau? Nu, n-am să mă duc. Ești un copil, Sonia...

— Ai să te chinuiești, ai să te chinuiești de moarte, repeta ea, întinzînd spre el brațele cu neșpușă rugă.

— Se prea poate să mă fi calomniat, spuse el întunecat, prada gîndurilor, poate că mai sunt încă om și nu un păduche, și m-am grăbit să mă condamn singur... Am să lupt încă.

își crispa buzele într-un zîmbet plin de îngîmfare.

— Să duci povara asta?! O viața întreaga, o viața întreaga?!...

— Am să mă obișnuiesc... rosti el, posomorit și gînditor. Asculta, urmă el peste o clipă, ajunge cu văicărelile, trebuie să vorbim serios: am venit să-ți spun că sunt căutat, că vor să mă prinda în laț...

— Vai! exclama Sonia, îngrozită.

— De ce strigi? Vrei să mă duc la ocnă și te sperii? Dar asculta bine: n-am să mă dau bătut. Am să lupt și ei n-au să izbutească nimic. Nu au dovezi. Ieri am trecut printr-o mare primejdie și m-am crezut pierdut; astăzi însă lucrurile s-au îndreptat. Toate probele pe care le au sunt cu două tăișuri, adică le pot întoarce în folosul meu (pricepi?), și am să le întorc; fiindcă acum am învățat... Dar ei probabil au să ma bage totuși la închisoare. Să nu fi fost o anumită întimplare, poate ca m-ar fi băgat încă astăzi, e aproape sigur că m-ar fi băgat; se prea poate chiar ca totuși să mă aresteze astăzi... Dar asta nu înseamnă nimic, am să stau cât am să stau și or să-mi dea drumul... pentru că nu au nici o dovadă serioasă împotriva mea și nici n-au să aibă, ți-o jur. Iar ceea ce au, nu e de ajuns ca să poată condamna un om. Și acum destul... Am vrut să știi... Cu sora și cu mama am să caut să fac în așa fel ca să le conving că n-a fost nimic, ca ele să nu se sperie... De altfel, mi se pare că sora mea este asigurată acum... prin urmare și mama... Asta-i tot. Dar să fii prudentă. Ai să vii la mine la închisoare când am să fiu acolo?

— Am să vin! Am să vin!

Ședeau amîndoi alături, triști, zdrobiți, ca doi oameni aruncați după furtună pe un țărm pustiu. El se uita la Sonia, își dădea seama căta dragoste

revărsa ea asupra lui și, ciudat: simți că-i vine greu, că este dureros să fii atât de iubit. Da, era o senzație ciudată și dureroasă! Venise la Sonia, simțind că singura nădejde, singurul sprijin erau în ea; se gândise să-și aline cât de cât chinul și acum, când toată inima ei" se îndrepta spre el, își dadu seama că este mult mai nefericit ca înainte.

— Sonia, zise el, mai bine să nu vii la mine când am să stau în închisoare.

Sonia nu-i răspunse; plîngea. Se scurseră câteva clipe.

— Ai cruce? întreba ea pe neașteptate, ca și cum și-ar fi adus deodată aminte. La început el nu înțelese întrebarea. Nu ai, nu-i așa? Ia, ia-o pe asta, de chiparos. Eu am alta, de arama, de la Lizaveta. Noi am schimbat crucile cu Lizaveta, ea mi-a dat-o pe a ei, iar eu i-am dat iconița mea. Acum am s-o port pe a Lizavetei, iar asta ți-o dau ție. Ia-o... e a mea! A mea! îl ruga ea. O să mergem să ispășim împreună și împreună o să ducem crucea!...

— Da-mi-o! zise Raskolnikov. N-ar fi vrut s-o jignească. Dar își retrase brusc mina pe care o întinsese sa ia cruciulița. Nu acum, Sonia. Mai bine mai târziu, adauga el ca s-o liniștească.

— Da, da, mai bine, mai bine, răspunse ea cu căldură. Când ai sa mergi să-ți ispășești pedeapsa, atunci ai s-o pui. Ai să vii la mine, am să ți-o atîrn de gît, o să ne rugăm împreună și o să mergem.

În clipa asta cineva bătu de trei ori în ușa.

— Sofia Semionovna, pot sa intru? se auzi o voce binecunoscută și politicoasă.

Speriată, Sonia se repezi la ușă. **Chipul bălan al domnului** Lebeziatnikov se ivi în prag.

Capitolul V

Părea foarte tulburat.

— Am venit la dumneata, Sofia Semionovna. Iertați-mă... Eram sigur că am să vă găsesc aici... îi spuse el deodată lui Raskolnikov. Adică n-am crezut nimic... în acest gen, dar tocmai am crezut... Katerină Ivanovna a înnebunit, o scurta el, întorcându-se spre Sonia și părăsindu-l pe Raskolnikov. Sonia scoase un țipăt. Adică cel puțin așa pare. De altfel... Nu știm ce să facem, asta este! S-a înapoiat, cred că a fost alungată de nu știu unde, poate chiar bătută... cel puțin așa pare... A alergat la șeful lui Semion Zaharici și nu l-a găsit acasă; lua masa la alt general... Și, închipuiți-vă, a alergat acolo unde luă el masa... la acel al doilea general și, închipuiți-vă... a insistat atât pînă l-au chemat pe șeful lui Semion Zaharici și încă mi se pare că l-ă ridicat de la masă. Vă puteți închipui ce s-a petrecut acolo. A fost, firește, alungată; iar ea povestește că l-a batjocorit și că i-a aruncat cu ceva în căp. Eră în stare... cum de n-au arestat-o — nu înțeleg! Acum povestește toate acestea cui vrea s-o asculte, și Amaliei Ivanovna, dar e greu de înțeles ce spune, țipă, se da cu capul de pereți... Ah, da: țipă că, deoarece toata lumea a părăsit-o, are să ia

copiii și are să iasă în strada, ca ea are să ducă flașneta, iar copiii au să joace și au să cânte, și că și dînsa are să joace și are să strîngă băni, și are să se ducă în fiecare zi sub ferestrele acelu general... „Sa vada, zice, cum umbla să cerșească în strada copiii de familie buna ai unui tata funcționar!”... Bate copiii, ei plîng. O învață pe Lenia să cânte *Sătucul*, pe băiețel să joace, pe Polina Mihailovna de asemenea, le ciopîrțește toate hainele; le face niște tichii cum au actorii ambulanți; vrea să ia ligheanul ca să bata în el, să țină loc de muzica... Nu asculta de nimeni... Nu va puteți închipui ce se petrece? N-o putem lăsa așa!

Lebeziatnikov ar mai fi vorbit mult și bine, dar Sofia, care-l ascultase cu răsuflarea tăiată, își apuca deodată mîntăluța, pălarioară și fugi afara din odaie, îmbrăcându-se din mers. Raskolnikov ieși după ea. Lebeziatnikov îl urma.

— Nici vorbă că și-a pierdut mințile! îi spuse, mergînd împreună pe strada. N-am vrut să sperii pe Sofia Semionovna și de aceea am spus „pare”, dar nu exista nici o îndoială în această privință. Se zice că bolnavilor de oftică le apar tubercule pe creier; păcat că nu cunosc medicină. Am încercat, de altfel, să-o conving pe Katerină Ivanovna, dar nu vrea să asculte nimic.

— I-ai vorbit despre tubercule?

— Adică nu le-ai numit tocmai astfel. Și apoi, ea tot n-ar fi înțeles. Dar uite ce spun eu: dacă-l convingi logic pe un om că, de fapt, nu are motiv să plîngă, el încetează de a mai plînge. Asta-i clar. Ești și dumneata convins de asta, nu-i așa?

— Dacă ar fi așa, prea ar fi ușoară viața, răspunse Raskolnikov.

— Da-mi voie, da-mi voie! De buna seamă, pentru Katerină Ivanovna este destul de greu de înțeles; dar știi dumneata că la Paris au și avut loc experiențe serioase relativ la posibilitatea de a vindeca nebunii numai și numai prin argumentare logică? Un profesor de acolo, care a murit de curînd, un om de știință foarte serios, și-a închipuit că asta ar fi o metoda de tratament. Ideea de bază este că, de fapt, nebunii nu au o deficiență organică specială, ci că nebunia ar fi, cum s-ar zice, o greșeală de logică, o greșeală de judecată, o părere greșită asupra lucrurilor. El l-a contrazis treptat pe bolnav și, închipuiește-ți, se zice că a avut rezultate bune! Dar deoarece folosind concomitent și dușurile, rezultatele tratamentului sunt desigur oarecum îndoielnice... Cel puțin așa pare...

Raskolnikov nu-l mai asculta de mult. Ajuns în dreptul casei sale, îl saluta numai din cap, și cotea sub bolta. Lebeziatnikov se dezmetici, privi în jur și alerga mai departe.

Raskolnikov intra în odăița lui și se opri în mijlocul ei. „Pentru ce m-am întors aici?” Privi tapetul acela gălbui jerpelit, praful, divanul... Din curte se auzea un ciocănit neîncetat, răsunător; părea că cineva bătea undeva ceva, poate un cui... Se apropie de fereastra, se ridica pe vîrfuri și cerceta multa vreme, cu o atenție încordată, curtea. Dar curtea era goală și cel care bătea nu se vedea. În stînga, în celălalt corp de casă, ici-colo se zăreau ferestre deschise; pe pervazuri erau ghivece cu mușcate firave. Afara erau întinse rufe, la uscat... Toate acestea le cunoștea pe de rost. Se întoarse și se așeză pe divan.

Niciodată, niciodată încă nu se simțise atât de îngrozitor de singur!

Da, simți din nou că poate, într-adevăr, va începe să o urască pe Soniă și tocmai acum, după ce o făcuse și mai nenorocită. „Pentru ce m-am duș la ea?”

Să-i cerșesc lacrimile? Ce nevoie aveam s-o fac sa sufere și pe dînsa? Ah, ce ticăloșie!"

— Am să rămîn singur, rosti el deodată cu hotărîre, și ea n-are sa vina să mă vada la închisoare!

Peste cinci minute își ridica fruntea și zîmbi straniu. Un gînd ciudat îi trecu prin minte: „Poate ca la oca mi-ar fi într-adevăr mai bine", se gîndi el.

Nu ar fi putut spune cîtă vreme a stat în odaia lui, cu capul plin de un vîlmășag de gînduri nedeslușite. Deodată, ușa se deschise și Avdotia Romanovna intra în odaie. Eă mîi întii se opri și-l privi din prag, ășă cum se uitase el adineauri la Sonia, apoi intra și se așeza în fața lui, pe scaun, pe locul unde șezuse și ieri. El o privea tăcut, fără gînduri.

— Nu te supară, frate, am venit doar pentru o clipă, zise Duniă.

Fața îi era îngîndurată, dar nu aspră. Privirea senina, potolita. El vedea ca venise la el cu dragoste.

— Frate, eu știu acum tot, tot. Dmitri Prokofici mi-a explicat și mi-a povestit tot. Ești urmărit și chinuit din pricina unor bănuieli absurde și mîrșăve... Dmitri Prokofici mi-a spus ca nu există nici o primejdie și că tu degeaba îți faci atîta sînge rău. Eu cred însă altfel și înțeleg pe deplin indignarea ta, și chiar mă tem că acest lucru ar putea să lase urme pentru toata viața în sufletul tău. Iar că ne-ai părăsit, eu nu te judec, nu îndrăznesc sa te judec, te rog chiar să mă ierți că te-am dojenit ieri. Îmi dau seama că, daca aș fi în locul tău, cu o durere atît de cumplită în suflet, poate că m-ăș depărta și eu de toata lumea. Mamei n-am să-i spun nimic despre toate acestea, dar am sa-i vorbesc neconținut despre tine și am să-i spun din partea ta că ai să vii curînd. Nu te necăji pentru eă; eu am s-o liniștesc; dar caută și tu să n-o faci să sufere, vino din cînd în cînd; gîndește-te că este mama ta! Iar acum, eu am venit numai ca să-ți spun, încheie Duniă, sculîndu-se de pe scaun, ca în cazul cînd ai avea nevoie de mine pentru orice lucru... eu sunt gata să-mi dau și viața pentru tine... atunci cheamă-mă și am să vin. Rămii cu bine!

Fata se răsuci pe călcîie și se îndreptă spre ușa.

— Duniă! o opri Raskolnikov (se scula și se apropie de dînsa). Acest Razumihin, Dmitri Prokofici, este un om foarte bun.

Duniă roși ușor.

— Și? întreba ea pește o clipă.

— Este un om muncitor, priceput, cinstit, capabil de o dragoste mare... Rămii cu bine, Duniă.

Duniă se aprinse la față, apoi se neliniști.

— Dar oare ne despărțim pentru totdeauna, frate? E ca un testament pe care mi-l lași!

— N-are a face... rămii cu bine.

El se întoarse și se apropie de fereastra. Ea rămase locului, îl privi cu neliniște și ieși foarte răscolită.

Nu, el n-o privise cu răceala. A fost o clipă (cea din urmă) cînd dorise nebunește s-o strîngă în brațe, să-i spună adio și să-i spună tot, dar nici mîna nu îndrăznise sa i-o întinda.

„Mai tîrziu s-ar putea sa se înfioare la gîndul că am îmbrățișat-o acum, sau are sa spună că i-am furat sărutul! Dar ar putea ea să îndure o asemenea mărturisire? adaugă el peste cîteva clipe în gîndul lui. Nu, n-ar putea să

îndure; astfel de femei nu pot îndura! Femeile ca ea nu pot niciodată... "

Și se gândi la Sonia.

O adiere răcoroasă veni pe fereastra. Afara lumina scădea. își luă brusc șapca și ieși.

Firește, el n-avea cum și nici nu voia să-și vada de sănătate. Dar spaima acestora neîncetate, groaza aceasta launtrică nu puteau să nu lase urme. Și dacă nu zăcea în delir eră poate datorită numai puterii nervoase pe care i-o dădea deocamdată această neconținută frământare launtrică.

Rătăci fără nici un scop. Soarele scăpata spre asfințit. O tristețe nesfârșită, stranie reuși să-și facă loc în ultimul timp în sufletul lui; tristețea nu era ascuțită, nici arzătoare, dar avea în ea ceva statornic, ceva de veci, presimțirea unor ani lungi de durere cumplită, rece, morbida, presimțirea veșniciei pe un metru de spațiu. În amurg, această senzație îl chinuia de obicei și mai mult.

„Încearcă să te stăpânești și să nu faci vreo prostie, în starea astă stupida, pur fizică, de slabiciune, care depinde de un asfințit de soare! Ai să ajungi să te duci nu numai la Sonia, dar chiar și la Dunia!" murmură el, iritat.

Cineva îl strigă din spate. Se întoarse; Lebeziatnikov alerga spre el.

— Închipuiește-ți că am fost la dumneata, te-am căutat peste tot. Închipuiește-ți că biata Katerina Ivanovna s-a ținut de cuvânt, și-a luat copiii și a plecat. Sofia Semionovna și cu mine cu greu am izbutit să-i găsim. Bate toba într-o tigiaie și-i silește pe copii să joace. Copiii plâng. Se opresc la răscruci, în față dughenelor. Lumea, proastă, aleargă după ei. Vino.

— Și Sonia?... întreba, alarmat, Raskolnikov, grăbind după Lebeziatnikov.

— Și-a pierdut mințile cu totul. Adică nu Sofia Semionovna, ci Katerina Ivanovna; de altfel, și Sofia Semionovna. Dar Katerina

Ivanovna e complet dementă. A înnebunit de-a binelea, și-o spun eu. Au să-i iă la poliție. Îți închipui ce efect are să aibă asupra ei... Acum sunt pe canal, lângă podul N... aproape de locuința Sofiei Semionovna. Nu-i departe de aici.

Pe canal, nu departe de pod și numai la doua case distanță de locuință Soniei, se înghesuia un grup de oameni, mai ales puștimea se aduna în goănă de prin toate părțile. Glasul răgușit, spart al Katerinei Ivanovna se auzea încă de pe pod. Și, într-adevăr, era un spectacol destul de ciudat ca să trezească interesul trecătorilor de pe strada. Katerina Ivanovna, în vechea ei rochie, peste care își pusese șalul ei verde de stofă și o pălărie de pai strîmbă, căzută pe o parte, părea într-o stare de încordare nervoasă ajunsă la paroxism. Era istovită și se sufoca. Fața ei suptă de ftizie părea și mai suferindă ca de obicei (în afara de asta, în strada, în plin soare, ofticoșii par totdeauna mai bolnavi și arata mai rău decât în casă); dar starea de surescitare n-o părăsea, dimpotrivă, creștea cu fiecare clipă. Se repezea la copii, țipa la ei, îi îndemna, îi învăța de față cu lumea cum să joace și ce anume să cânte, încerca să le explice pentru ce trebuiau să facă toate acestea; și fiindcă ei nu înțelegeau o apuca disperarea și îi bătea... Apoi, lasînd totul baltă, se repezea la public; dacă observa căte un om mai bine îmbrăcat, care se oprise s-o privească, se grăbea să-i explice în ce grad de mizerie au ajuns copiii „dintr-o familie bună, s-ăr putea spune aristocratică". Dacă auzea vreun rîs în mulțime sau vreun cuvînt de ațîțare se năpustea asupra neobrăzatului și începea să-l batjocorească. Unii rîdeau într-adevăr, alții dădeau din cap; în general, toată lumea era curioasă s-o vada pe nebuna cu copiii speriați. Tigăia despre care

pomenise Lebeziatnikov nu mai exista; cel puțin Raskolnikov n-o văzu; în schimb, Katerina Ivanova bătea tactul cu palmele ei uscate, în timp ce o silea pe Polecika sa cânte, iar pe Lenia și pe Kolea sa joace; uneori încerca și ea să țină isonul, dar de fiecare data, la a doua nota o întrerupea o tuse chinuitoare, ceea ce din nou o făcea să dispere, să-și blesteme tușea și chiar să plângă. Dar ceea ce o scotea mai ales din fire erau plînsetele și teama copiilor. Încercase să-i costumeze cum sunt îmbrăcați cântăreții și cântărețele de strada. Băiețelul purta un fel de turban roșu cu alb, el trebuind să reprezinte un turc. Pentru fetiță, nemaiavind cum s-o costumeze, îi pusese numai pe cap o căciulită împletită de lînă roșie (sau mai bine zis o tichie) rămasă de la răposatul Semion Zaharici, iar în căciulită îi înfipse o pana albă de struț, care aparținuse odinioară bunicii Kăterinei Ivanovna și care fusese pînă atunci păstrată în lada, ca un suvenir scump de familie. Polecikă eră în rochiță ei de toate zilele. Ea își privea mama cu sfiala, pierduta, nu se dezlipea de ea, și căuta să-și ascunda lacrimile; bănuia ca e nebuna și se uită neliniștită de jur împrejur. Strada și mulțimea o înspăimîntau grozav. Sonia o urma pas cu pas pe Katerina Ivanovna, implorînd-o întruna cu lacrimi să se înapoieze acasă. Dar Katerina Ivanovna rămînea neînduplecata.

— Încetează, încetează, Sonia! strigă eă grăbit, sufocându-se și tușind. Nu știi singura ce ceri, ești un copil! Ți-ăm spus că n-am să mă întorc înapoi la bețivanca aceea de nemțoaica. Să vada toata lumea, tot Petersburgul, cum cer de pomana copiii unui tată nobil, care o viața întreagă a muncit cinstit, cu credința, și care se poate spune că a murit la datorie. (Katerina Ivanovna avusese timpul sa născocească aceasta poveste și sa creada în ea orbește.) Să vada acest general mizerabil cât de nenorociți suntem! Ce proastă ești, Sonia! Și ce o să mîncăm acum, spune? Te-am chinuit destul, nu mai vreau! Vai, Rodion Romanovici, dumneavoastră sunteți! exclama ea, zărindu-l pe Raskolnikov și repezindu-se la el. Explicați-i va rog acestei prostuțe că ceea ce făc e lucrul cel măi cuminte! Flașnetarii primesc bani, iar pe noi toata lumea are să ne recunoască, ăre sa-și dea seama că suntem o familie nobila, orfana, aruncată în mizerie, cât despre ticălosul acela de general are sa-și piarda locul, o să vedeți! O să ne ducem în fiecare zi sub ferestrele lui, iar atunci când are sa treacă împăratul, am sa ingenunchez, am să împing înaintea lui copiii și am să-i spun: „Apara-i, tătuță!” Fiindcă el este tatăl tuturor orfanilor, el este milostiv, el are să ne apere, o sa vedeți, iar pe generalul acela... Lenia! *Tenez-vous droite!* Tu, Kolea, ai să joci iărăși... îndată. De ce te smiorcăi? Iar se smiorcăie! De ce, de ce te temi, prostuțule? Doamne! Ce mă fac cu ei, Rodion Romanovici?! Daca ați ști cât de nerozi sunt! Ce pot să fac cu niște copii nerozi ca ai mei?!... Aproape plîngînd (ceea ce n-o împiedica să vorbească întruna foarte repede), îi arată copiii care se smiorcăiau. Raskolnikov încerca s-o convingă sa se înapoieze acasă și-i spuse chiar, făcând apel la mîndria ei, că nu se cuvenea să umble pe străzi ca flașnetarii, când ea avea de gînd să deschida un pension aristocratic pentru domnișoare de familie buna.

— Pension, ha-ha-ha! Visuri deșarte! striga Katerina Ivanovna, sufocata de tuse după accesul ei de rîs. Nu, Rodion Romanici, s-a dus visul! Ne-au părăsit toți!... Și generalul acela mizerabil... Știți, Rodion Romanici, i-am aruncat în cap o călimară, aceea care era acolo pe masă, alături de foaia pe care semnuu toți; am semnat și eu, și apoi i-am aruncat călimara în cap și am fugit. O, ce oameni ticăloși! Dar nu-mi pasa; de acum înainte am sa-i hrănesc singura,

n-am sa mă mai rog de nimeni! Ajunge cât am chinuit-o! (Și ea o arătă pe Sonia.) Polecikă, arata-mi, cât am adunat? Cum? Numai două copeici? O, cîrpănoșii! Nu dau nimic, aleargă numai după noi cu limba scoasă! Spuneți și dumneavoastră, de ce rîde neghiobul acela? (Și ea arăta un om din mulțime.) Și toate astea numai din pricina lui Kolea, fiindcă e un nepriceput și trebuie să-mi bat capul cu el! Ce vrei, Polecikă? Vorbește-mi franțuzește, *pariez moi francais*. Te-am învățat doar, cunoști câteva fraze!... Altfel cum vrei sa se vada că suntem o familie nobila, că suntem niște copii binecrescuți, că nu semănăm cu ceilalți flașnetari; doar noi nu reprezentăm pe străzi un „Petrușka” oarecare, ci cântăm romanțe alese... Ah, da! Ce să cântăm? Mă întrerupeți întruna și noi... vedeți, noi ne-am oprit aici, Rodion Romanici, ca să alegem un cântec, ceva ca sa poată dansa Kolea... fiindcă, inchipuiți-va, nu ne-am pregătit defel; trebuie sa ne înțelegem, să repetăm totul și apoi sa mergem pe bulevardul Nevski, unde este mult mai multa lume din societatea înalta, și vom fi imediat băgați în seama. Lenia știe sa cante *Sătucul*... Dar tot *Sătucul* și iarăși *Sătucul*, toată lumea îl cânta! Noi trebuie să cântăm ceva mult mai distins... Ei, ce ai găsit, Polia, baremi tu da-mi o mîină de ajutor! Ah, de-aș avea memorie, mi-aș aminti îndată! Doar nu putem canta *Husare, ce te sprijini în sabia ta!* Ah, să cântăm franțuzește *Cinq sous!* Doar v-am învățat, v-am învățat! Și măi ales dacă o să cântăm franțuzește, toată lumea are sa vada numaidecât că sunteți copii de nobili și asta are să fie mult măi înduioșător... Am putea să cântăm *Malbrough s'en va-t-en guerre!* fiindcă este un cântecel de copii și se cântă în toate casele bune, când adorm copiii.

Malbrough s'en va-t-en guerre, Ne sait quand reviendra...

începu ea să cante...

— Nu, tot mai bine să cântăm *Cinq sous!* Haide, Kolea, pune-ți mai iute minutele în șold, iar tu, Lenia, învîrtește-te în partea cealaltă. Eu și Polecika o să cântăm și o să batem din palme!

Cinq sous, cinq sous,

Pour monter notre menage...

— Khe, khe, khe! (O sufoca tuseă.) îndreăpță-ți rochiță, Pole-cika, ți-au căzut bretelele, observa ea, răsufîind greu printre accese-le de tuse. Acum trebuie sa fiți cât mai corecți și delicați, ca toată lumea să văda că sunteți copii de căsă bună. Am spus, de pe atunci că corsajul trebuie croit mai lung, din două lungimi. Tu te-ai băgat atunci, cu sfaturile tale, Sonia: „Mai scurt și mai scurt” și poftim, am pocit copilul, și pace... Iar plîngeți cu toții? Vai, cât de proști sunteți! Hai, Kolea, începe mai iute, mai iute, mai iute... of, ce copil nesuferit!...

Cinq sous, cinq sous...

— Iar vine un soldat! Ei, ce vrei, spune!

Într-adevar, un sergent de strada își făcu drum prin mulțime. Dar, în aceeași clipa, un domn cu uniformă și manta, un funcționar serios de vreo cincizeci de ani, cu o decorație la gît (acest lucru îi făcu mai ales mare placere Katerinei Ivanovna și -l impresiona pe sergent) se apropie și-i întinse în tăcere o hîrtie verde de trei ruble.

Fața lui exprima o sinceră compasiune. Katerina Ivanovna primi banii și se înclină politicos, puțin afectat.

— Vă mulțumesc, stimat domn, începu ea de sus, cauzele care ne-au împins... Ia banii, Polecika! Vezi, mai există pe lume oameni nobili și

mărinimoși, gata imediat să ajute o sărmană femeie de vița boiereasca, în nenorocire. Vedeți, stimate domn, sunt orfani de familie bună, s-ar putea spune cu cele mai aristocratice legături... Cât despre generalul acela mizerabil, ședea și mînca vînat... a bătut din picior fiindcă l-ăm deranjat... „Excelența-voastră, i-am spus, apărați orfanii, fiindcă, i-am zis, l-ați cunoscut foarte bine pe Semion Zaharîci și fiindcă fiica lui chiar în ziua morții sale a fost calomniată de cel mai mare ticălos dintre ticăloși...” Iarăși soldatul acela! Apărați-mă, strigă ea funcționarului. Ce se tot băgă peste mine? Am fugit de unul din Meșceanskaia... ei, spune, neghiobule, ce treabă ai cu noi?!

— E interzis pe strada! Vă rog să nu faceți scandal!

— Tu faci scandal! E ca și când aș umbla cu flașneta. Ce te privește?

— Pentru flașnetă trebuie să aveți autorizație, iar dumneavoastră umblați așa și adunați lume. Unde aveți domiciliul?

— Ce autorizație? urla Katerina Ivanovna. L-am înmormîntat azi pe bărbatul meu, ce autorizație vrei?!

— Doamnă, doamna, liniștiți-vă, încep funcționarul, să mergem, am să vă conduc acasă... Aici, în mulțime, nu se cade... sunteți bolnavă.

— Domnule, draga domnule, nu știți nimic! strigă Katerina Ivanovna, trebuie să mergem pe Nevski. Soniă! Sonia! Unde ești? Plînge! Dar ce aveți cu toții?... Kolea, Lenia, încotro? striga ea deodată, speriată. Vai ce copii proști! Kolea, Lenia, unde fugiți?!...

Iată ce se întîmplase: Kolea și Lenia, speriați de mulțimea care-i înconjura și de purtarea neobișnuită a mamei lor, văzînd că vine și sergentul care voia să-i ia și să-i ducă nu știu unde, fura cuprinși de o spaimă nebună, se apucară de mîini, de parca s-ar fi înțeles de mai înainte, și o luară la goana. Biata Katerina Ivanovna se repezi, țipînd și plîngînd, pe urmele lor. Era groaznic și ți se rupea inima de mila s-o vezi alergînd, plîngînd, gîfîind. Sonia și Polecika alergară după ea.

— Întoarce-i, întoarce-i, Sonia! Vai, ce copii proști și nerecunoscători!... Polia, prinde-i... Numai pentru voi am...

Se poticni și căzu din plina fugă.

— S-a lovit! E plină de sînge! O, Doamne! strigă Sonia, aplecându-se deasupra ei.

Toata lumea se apropie, alergînd, toată lumea se înghesuie în jurul lor. Raskolnikov și Lebeziatnikov sosiră printre cei dintîi; funcționarul se grăbi să-i ajungă și el, iar în urma lui, bodogănind, sergentul de strada. „Eh!” exclamă și dadu din mîini, presimțind ca va avea multă bătaie de cap.

— Împrăștiați-vă! împrăștiați-vă! striga el, căutînd să îndepărteze lumea, care se înghesuia în jurul lui

— Își da sufletul! strigă cineva.

— A înnebunit! rosti altul.

— Doamne-ndură-te de noi! zise o femeie, făcându-și cruce. I-au prins pe fetița și pe băiețel? Ia te uită, îi aduce a măi măricică, i-a prins se vede... Auzi, zăpăciții de ei!

Dar când lumea se uita mai bine la Katerina Ivanovna, își dadu seama că ea nu se lovise de piatră, în cădere, după cum crezuse Sonia, și că sîngele care scalda caldarîmul năvălise din piept pe gură.

— Cunosc asta, am mai văzut așa ceva, șopti funcționarul către Raskolnikov și Lebeziatnikov, asta-i oftica; atunci când sîngele pornește astfel

înăbușă bolnavul. Așa i s-a întâmplat unei rude de ale mele, nu demult, am fost martor, a pierdut un pahar și jumătate de sînge... așa, dintr-o dată... Dar ce-i de făcut? Moare...

— Duceți-o la mine, se rugă Sonia, locuiesc aproape! în casa aceea, a doua de aici... Duceți-o la mine, mai repede, mai repede!... se frămînta ea, alergînd de la unul la altul. Trimiteți după doctor... O, Doamne!

Prin străduințele funcționarului, lucrul se făcu; pînă și sergentul ajută la transportarea Katerinei Ivanovna. Fu adusa în odaița Soniei, mai mult moarta decât vie, și culcată pe pat. Hemoptizia nu încetase, dar bolnava începuse să-și vina în fire. În odaie pătrunseră, în afară de Sonia, Raskolnikov și Lebeziatnikov, funcționarul și sergentul, care împrăstie mai întîi publicul ajuns pînă la ușă. Polecika îi aduse, ținîndu-i de mîină, pe Kolea și pe Lenia, care tremurau și plîngeau. Se adunase aproape întreaga familie a croitorului Kapernaumov: el însuși, șchiop și chior, avînd o înfățișare stranie, cu părul și favoritele țepoase; soția lui, cu aerul ei de om veșnic speriat, și cîțiva copii cu fețele înlemnite într-o mirare nesfîrșită, cu gurile căscate. În mijlocul acestui public răsări deodată Svidrigăilov. Raskolnikov îl privi, uimit, neînțelegînd de unde apăruse, fiindcă nu-și amintea să-l fi văzut în mulțimea de pe strada.

Se vorbea despre doctor și despre preot. Funcționarul îi șopti lui Raskolnikov ca, pe cît se vede, nu mai este nevoie de doctor, dar dadu dispoziție să fie chemat unul. Kapernaumov alergă să-l aducă pe medic.

Între timp, Katerina Ivanovna își recăpătă suflarea, hemoptizia se opri deodată. Privirea ei bolnavă, dar atentă și pătrunzătoare, se opri asupra Soniei, care-i ștergea cu batista broboanele de sudoare de pe frunte; apoi ceru să fie ridicată mai sus. O așezară pe pat, sprijinind-o de o parte și de cealaltă.

— Unde sunt copiii? întrebă ea cu glasul slab. Tu i-ai adus, Polia? O, prostuților!... De ce-ați fugit?... Oh!

Sângele îi mînjea încă buzele crăpate. Își roti privirea, cercetînd locul unde se afla.

— Vasăzică așa locuiești tu, Sonia! N-am fost niciodată la tine... Și uite că totuși am ajuns... O privi cu durere. Te-am mîncat de vie, Sonia... Polia, Lenia, Kolea, apropiați-vă... Uite-i, Sonia, primește-i, îi trec în mîinile tale... mie îmi ajunge! S-a sfîrșit mascarada!... Ha!... Culcați-mă, lasăți-mă măcar să mor liniștită... O culcară din nou pe perna. Cum? Preot?... Nu-i nevoie... Ce, aveți o rubla de prisos?... Eu nu am nici un păcat... Dumnezeu trebuie să mă ierte și așa... Știe el cît am suferit!... Și dacă nu mă iartă, atîta paguba!

Delirul și agitația o cuprindeau din nou, din ce în ce mai tare. Uneori, tresărea, își rotea privirile prin odaie, îi recunoștea pe toți pentru o clipă; dar, imediat, mintea i se întuneca, cuprinsă iarăși de delir. Respira greu, horcăind, ca și cum ar fi clocotit ceva în gîtlejul ei.

— I-am spus: „Excelență!...” strigă ea, trăgînd aerul în piept după fiecare cuvînt. Amalia Ludvigovna asta... vai, Lenia, Kolea! Puneți minutele în șold, mai repede, mai repede, *gJissez-glissez, pas de basque*. Bate cu piciorușele... Trebuie să fii un copil grațios.

Du hast Diamanten und Perlen...

Și mai departe? Ce bine ar fi să cîntăm asta...

Du hast die schonsten Augen, Mäddchen, was willst du mehr?

Da, desigur, *was willst du mehr* - auzi, ce nerozii îndrugă nătărăull... Ah, da, și asta!

Zăceam, la ceasu-amiezii, într-o vale...

Cât de mult îmi placea... Adoram romanța asta, Polecika!... Știi... tatăl tău... o cânta pe vremea când era logodit cu mine... Ce zile!... Ce bine ar fi s-o cântăm și noi! Dar cum, cum vine... am uitat... aduceți-mi aminte, cum vine?...

Era grozav de agitată și se tot străduia să se ridice. În cele din urmă, cu un glas înfiorător, răgușit și întrerupt, sufocându-se la fiecare cuvânt, cu un aer din ce în ce mai speriat, începu:

Zăceam, la ceasu-amiezii, într-o vale Din Daghestan, în piept cu-o rană grea...

— Excelența! răcni ea deodată sfișietor, vărsînd șiroaie de lacrimi. Apărați orfanii! în amintirea ospitalității răposatului Semion Zaharici!... S-ar spune chiar aristocrat!... Ha! tresări, dezmeti-cindu-se deodată și uitîndu-se cu un fel de groază la cei din jur, dar o recunoscui imediat pe Sonia. Sonia! Sonia! rosti ea blind, cu duioșie, parcă mirată că o vede în fața ei. Sonia, draga mea, și tu ești aici? O ridicară din nou. Ajunge!... A bătut ceasul!... Adio, nefericito!... M-au dat gata! A crăpat gloaba!... striga ea cu amara disperare, și capul i se prăbuși pe pernă.

Căzu din nou în leșin, dar nu pentru mult timp. Capul cu fața galbena și uscata, se răsturna pe spate, gura se cască, picioarele se întinseră spasmodic. Răsufla adînc, adînc și muri.

Sonia se lasă peste trupul neînsuflețit, îl cuprinse în brațe și încremeni cu capul pe pieptul uscat al răposatei. Polecika se lipi de picioarele mamei-sii, sărutîndu-le și plîngînd cu hohote. Kolea și Lenia, încă neînțelegînd ce s-a petrecut, dar presimțind că s-a întîmplat ceva groaznic, își petrecură minutele unul în jurul gîtului celuilalt și, privindu-se țintă în ochi, începură să urle ca la comanda. Amîndoi erau costumați încă: el purta turbanul, ea — tichia cu pana de struț.

Cum se face că a ajuns deodată „diploma de merit” pe pat, alături de Katerina Ivanovna? Era acolo, pe perna; Raskolnikov a văzut-o.

Acesta se apropie de fereastră. Lebeziatnikov se repezi la el.

— A murit! zise Andrei Semionici.

— Rodion Romanovici, aș vrea să vă spun două vorbe, spuse Svidrigailov, apropiindu-se de el.

Lebeziatnikov îi ceda locul imediat și se retrase discret. Svidrigailov îl duse pe Raskolnikov, foarte mirat, într-un colț mai îndepărtat.

— Toate aceste treburi, adică înmormîntarea și celelalte le iau asupra mea. Știți, e nevoie de bani, și doar v-am spus că am bani de prisos. Pe copilașii aceștia doi, și pe Polecika, am să-i dau într-un orfelinat mai bun și am să depun pe numele fiecăruia, pînă la majorat, o mie cinci sute de ruble, ca Sofia Semionovna să n-aibă grija lor. Și pe dînsa am s-o scot din mocirla, fiindcă este o fata bună, nu-i așa? Te rog deci pe dumneata să-i comunici Avdotiei Romanovna cum am întrebuițat cele zece mii de ruble care îi erau destinate.

— Cu ce scop v-ați apucat de binefaceri? întreba Raskolnikov.

— Uf, ce om bănuitor! răspunse, rîzînd, Svidrigailov. Doar v-am spus că acești bani îmi sunt de prisos. Și s-o fi făcut pur și simplu din sentimente omenеști, nu admiteți? Doar ea n-a fost „un păduche” (și el arăta cu degetul colțul unde zăcea moarta), ca o oarecare baba cămătareasă. Admiteți mai bine: „Lujin să trăiască și să comită tot felul de mîrșăvii, și Katerina Ivanovna

să moara?" Și apoi, dacă nu le vin în ajutor și „cu Polecikă, se va întâmpla același lucru, fiindcă pentru ea alta cale nu exista".

Spuse toate acestea cu un aer viclean, parca făcând cu ochiul, fără să-și ia privirea de la Raskolnikov. Acesta pali și îngheța la auzul propriilor sale vorbe, pe care le spusese Soniei. Se dadu înapoi și se uita sălbatic la Svidrigailov.

— De... de unde... știi? șopti el, abia răsuflând.

— Pai eu locuiesc dincolo, după peretele acela, la madam Reslih. Aici sade Karpernaumov și dincolo madam Reslih, o veche și credincioasă prietenă. Suntem vecini.

— Dumneata?

— Eu! strigă Svidrigailov, clatinându-se de râs. Și te pot încredința pe cuvânt de onoare, dragul meu Rodion Romanovici, că ai trezit în mine un interes cum nu m-am așteptat. Ți-am spus doar că ne împrietenim, ți-am prezis acest lucru, și uite ca așa și este. Și ai să vezi ce om de înțeleș sunt. Ai să vezi că se poate trai cu mine...

PARTEA A ȘASEA

Capitolul I

Raskolnikov căzu într-o stare ciudată: parcă îl învăluia o ceață și-l despărțea de oameni, lasându-l într-o singurătate apăsătoare, fără ieșire. Mult mai târziu, când își aducea aminte de aceasta perioada, își dadea seama că rațiunea i se întuneca uneori și ca asta a ținut, cu scurte intervale de luciditate, pînă la catastrofă finală. Era absolut convins că greșise în multe privințe; bunăoară, îi scăpase de multe ori șirul cronologic al evenimentelor. Cel puțin când se străduia, mai târziu, să-și amintească și să-și lamurească cele petrecute, trebuia să recurgă la ajutorul celor din jurul lui și să judece ceea ce făcuse după informațiile culese de la alții. Încurcă, de pilda, un fapt cu altul, sau credea că un lucru era urmarea unei întâmplări care nu exista decât în închipuirea lui. Uneori, se simțea năpădit de o neliniște chinuitoare, bolnăvicioasă, care ajungea, treptat, pînă la o groază cumplită. Dar își amintea că avusese și momente, ore, poate chiar zile când, dimpotrivă, cădea într-o apatie absolută, care nu se poate asemui decât cu indiferență totală ce-i cuprinde pe unii muribunzi. În general însă, în aceste zile, el căuta să se ferească parcă de-ă înțelege clar situația; unele fapte, care cereau o dezlegare imediată, îl apăsau în chip deosebit și cât n-ăr fi dat el să se poată descătușa, să poată fugi de unele griji, a căror uitare însă, în situația în care se afla, amenința să-l ducă la pierzanie.

Mai ales îl neliniștea Svidrigailov: s-ar putea spune chiar că toate gîndurile i se opriseră asupra acestuia. Din clipa când auzise cuvintele atît de primejdioase și prea clar rostite de Svidrigailov în locuința Soniei, în ziua morții Katerinei Ivanovna, cursul normal al gîndurilor lui parcă se întrerupsese. Dar cu toate că acest fapt nou îl neliniștea grozav, Raskolnikov nu se grăbea să-l lamurească. Uneori, după ce rătăcea în vreun cartier îndepărtat și pustiu al orașului, se trezea într-un tractir nenorocit, singur la masă, abia aducându-și aminte cum a ajuns acolo, și se gîndea deodată la Svidrigailov; își dadea seama foarte limpede și neliniștitor că ar trebui să aibă cât mai repede o explicație decisivă cu acest om și să hotărască ce este de făcut. O dată, ajungînd dincolo de bariera orașului, își închipui chiar ca-l aștepta Svidrigailov, că-i daduse o întîlnire acolo. Alta dată, se trezi în zori culcat pe pămînt, într-un tufiș, aproape fără să știe cum a ajuns acolo. De altfel, în cele două-trei zile care aveau urmat după moartea Katerinei Ivanovna, el se întîlnise de două ori cu Svidrigailov acasă la Sonia, unde, fără nici un scop, intra totdeauna pentru o clipă. Cu aceste prilejuri schimbaseră câteva vorbe în treacăt, dar niciodată nu atinseseră punctul principal, ca și cum s-ar fi înțeles între ei că, deocamdată, trebuiau să tacă. Katerina Ivanovna zăcea încă în sicriu. Svidrigailov se ocupa de înmormîntare și avea multe alergături de făcut. Sonia era și ea foarte ocupată. La ultima lui întîlnire cu Svidrigailov, acesta îi spusese că demersurile lui în privința copiilor Katerinei Ivanovna au fost încununate de succes; că, datorită relațiilor sale, obținuse admiterea celor trei copii în niște orfelinate foarte bune; că banii depuși pe numele lor ajutaseră mult la aceasta, fiindcă se primeau mai bucurii cu câte un

mic capital decât orfanii săraci. A adăugat și câteva vorbe despre Sonia, i-a promis să treacă într-o zi pe la el și a pomenit că „ăi dori să stea de vorba; că trebuiau neapărat să discute împreună despre unele lucruri care...". Acest schimb de cuvinte avusese loc pe palier. Svidrigailov îl privise ținta în ochi și deodată, după o scurtă tăcere, îi spusese, domolind glasul:

— Ce-i cu dumneata, Rodion Romanici, parca n-ai fi în apele dumitale? Zău așa! Te uiți și ascuți, și totuși parcă n-ai înțelege nimic. Vino-ți în fire! Trebuie să stăm puțin de vorba amândoi; îmi pare rău că am atâtea de făcut și pentru mine și pentru alții... Eh, Rodion Romanici, adaugă el pe neașteptate. Toți oamenii au nevoie de aer, da, da, de aer... Și asta mai înainte de toate!

Se dădu la o parte, ca să facă loc preotului și diaconului care urcau scara. Veneau să facă slujba morților. Din ordinul lui Svidrigailov se slujea regulat, de două ori pe zi. Svidrigailov își văzu de drum. Raskolnikov rămase locului, se gândi puțin și intra după preot în odaia Soniei.

Se opri în prag. Slujba abia începuse, domoala, solemnă, tristă. Gîndul la moarte și senzația pe care ți-o da prezența unui mort în casă aveau pentru el, de totdeauna, din copilărie, ceva apăsător, îi dădeau un-fel de groaza mistică; de altfel, nu mai asistasese de mult la un prohod. Iar acesta de acum era deosebit de sfișietor și de jalnic. Se uita la copii: erau ingenuncheați în jurul sicriului; Polecika plîngea. În spatele lor se ruga Sonia, plîngînd încet și sfios parca, „în ultimele zile nu s-a uitat nici o singură dată la mine și nu mi-a spus o vorba măcar", se gândi el. Soarele lumina puternic odaia; fumul de tămîie se ridica dens spre tavan; preotul citea: „Odihnește, Doamne, sufletul...". Raskolnikov rămase pînă la sfîrșitul slujbei. Binecuvîntînd și luîndu-și rămas bun, preotul aruncă o privire mirată în jurul său. După slujbă, Raskolnikov se apropie de Sonia. Ea îl apuca deodată de mîină și-și lipi capul de umărul lui. Acest gest spontan îl uimi nespus: „Cum? Nici pic de silă, de groază? Mîină ei n-a tresărit cătuși de puțin atingîndu-l!" Nesfîrșita uitare de sine. Cel puțin, așa socotea el. Sonia n-a spus un cuvînt. Raskolnikov i-a strîns mîină și a ieșit. Își simțea inima cumplit de grea. Dacă ar fi putut să plece undeva, unde să fie singur de tot, chiar de ar fi trebuit să rămînă așa o viață întreagă, s-ar fi socotit fericit. Dar în ultima vreme, deși era mai tot timpul singur, n-ar fi putut afirma ca este. Se întîmpla să plece afara din oraș, să iasă la drumul mare; într-o zi, a ajuns chiar într-un crîng; dar cu cît locul era mai pustiu, cu atît simțea mai tare lîngă el prezența nevăzută și neliniștitoare a cuiva, prezența care nu atît îl speria, cît îl irita și de aceea se grăbea să se întoarcă în oraș, să se piarda în mulțime, să intre în tractire, în berarii; se ducea la Tolkucii, în Sennaia, acolo era parcă mai ușor, și se simțea mai singur. Într-o circiumă, pe înserate, auzi niște cîntece; șezu o ora întreaga să le asculte și mai tîrziu își aminti că-i făcuse mare plăcere. Dar spre sfîrșit îl apuca din nou neliniștea; îl chinuia un gînd ca o remușcare: „Stau aici și ascult cîntece, oare asta am eu de făcut?" își zise el. De altfel, își dadu numaidecât seama că nu-l neliniștea numai asta, că mai era ceva ce trebuia soluționat fără întîrziere, dar acest ceva nu și-l putea lamuri cu gîndul și nici exprima cu vorba. Toate gîndurile se încurcau, se făceau ghem. „Nu, decât așa, mai bine lupta! Mai bine Porfiri... sau Svidrigailov... De m-ar chema mai iute, sau m-ar ataca din nou... Da! Da!" gîndea el. Ieși din circiumă și o luă aproape la goana. Gîndul la Dunia și la mama lui îl aduse deodată într-o stare de panică. În noaptea aceea, cu puțin înaintea zorilor, se trezi în niște tufișuri din Krestovski Ostrov, tremurînd de

frig, scuturat de friguri; porni spre casa și ajunse acolo dimineața, devreme. După câteva ore de somn, frigurile îl lasară, dar se scula târziu: erau ceasurile doua după-amiază.

Își aduse aminte că era ziua înmormîntării Katerinei Ivanovna și se bucura că n-a asistat la ea. Nastasia îi aduse de mîncare; mîncă și bau cu multă poftă, aproape cu lacomie. Capul îi era mai limpede și parcă se simțea mai liniștit decât în ultimele trei zile. O clipă se gîndi cu mirare la accesele lui de panica. Apoi ușa se deschise și intra Razumihin.

— Al! Mămîncă, va să zică nu este bolnav! zise el, luînd un scaun și așezîndu-se la masa în fața lui. Părea îngrijorat și nu căuta să ascunda acest lucru. Vorbea cu vădita ciuda, dar potolit și fără să ridice prea mult glasul. Părea să fi venit împins de un motiv deosebit foarte serios. Asculta! începu el dîrz. Eu mă las păgubaș de voi, duceți-vă la naiba, la urma urmelor, fiindcă, după cât vad, îmi dau perfect seama că nu vă pot înțelege! Te rog să nu-ți închipui că am venit să te iscodesc. Puțin îmi pasa! Nu vreau să te descos. Dacă te-ai apuca acum să-mi dezvălui tot, toate secretele voastre, poate că nici n-aș sta să te ascult, m-aș lasă păgubaș și aș pleca. Am venit numai ca să-mi dau seama, o dată pentru totdeauna, dacă ești nebun sau nu? Vezi tu, unii sunt convinși (indiferent cine și unde) că ești nebun sau pe punctul de a înnebuni. Îți mărturisesc că și eu eram foarte înclinat să împărtășesc aceasta părere, în primul rînd, judecînd după faptele tale stupide și în parte ticăloase (absolut inexplicabile), în al doilea rînd, după atitudinea pe care ai luat-o de curînd față de mama și sora ta. Numai un monstru și un ticălos sau un nebun ar putea să se poarte cu ele așa cum ai făcut tu; deci ești nebun...

— Nu le-ai văzut de mult?

— Adineauri. Tu nu le-ai văzut de atunci? Unde-mi umbli, spune te rog, am fost la tine de trei ori. De ieri, mama ta e grav bolnava. S-a îmbrăcat să vină la tine; Avdotia Romanovna a încercat s-o rețină, dar n-a vrut s-o asculte. „Dacă e bolnav, zice, dacă-și pierde mințile, cine să-l îngrijească, dacă nu mama lui?” Am venit aici toți trei, fiindcă nu puteam s-o lasăm singura. Pînă la urmă am tot implorat-o să se liniștească. Am intrat — și tu nu erai acasă; a stat aici, uite, pe locul ăsta. A stat zece minute, și noi în fața ei, în tăcere. Apoi s-a sculat și a zis: „Dacă iese din casă, înseamnă că este sănătos și că și-a uitat mama; și atunci nu se cuvine să-i calc pragul ca să-i cerșesc o mîngîiere”. S-a întors acasă și a căzut la pat; acum are febra. „Văd, zice, că pentru drăguța lui are timp.” Crede că drăguța ta e Sofia Semionovna, logodnica sau iubita, nu știu. M-am dus imediat la Sofia Semionovna, fiindcă, frățioare, voiam să aflu adevărul; am intrat și am dat peste un sicriu și peste niște copii care plîngeau. Sofia Semionovna le încerca rochițele de doliu. Tu — nicăieri. M-am uitat, mi-am cerut scuze și am plecat, i-am raportat toate acestea Avdotiei Romanovna. Prin urmare, presupunerea a fost falsă, n-ai nici un fel de drăguță, și rămîne mai probabila ipoteza nebuniei. Dar tu șezi și înghiți rasol de vacă, de parca n-ai fi mîncat de trei zile. Ce-i drept și nebunii mămînce, dar, cu toate că nu mi-ai spus nici un cuvînt, tu... nu ești nebun! Îmi pun capul pe tocător! Sunt sigur că nu ești nebun. Așadar, lua-v-ar dracu' pe toți, fiindcă la mijloc este o taină, un secret; iar eu n-am de gînd să-mi sparg capul cu secretele voastre. Am venit numai ca să te înjur, încheie el, sculîndu-se, să mă ușurez, încolo știu eu ce am de făcut.

— Și ce vrei să faci?

— Ce-ți pasa, ce vreau eu să fac?
— Bagă de seamă, ai să începi să bei!
— De unde... de unde știi?
— Ei, asta-i buna! Razumihin tăcu o clipă.
— Tu ai fost totdeauna un om cu judecată și niciodată, niciodată, n-ai fost nebun, rosti el deodată cu înflacărare. Ai dreptate, am să încep să beau! Rămii cu bine!

Și dadu să plece.
— Acum trei zile, mi se pare, am vorbit despre tine cu sora mea.
— Despre mine! Dar... unde ai putut s-o vezi acum trei zile? se opri Razumihin, pălind puțin; se vedea ușor că inimă lui încordată bătea prea tare.
— A venit singura, a stat aici și a vorbit cu mine. -Dinsa?!
— Da.
— Și ce i-ai spus... adică, vreau să zic, despre mine?
— I-am spus că ești un om foarte bun, cinstit și muncitor. Că o iubești nu i-am spus, fiindcă ăstă o știe și singură.

— Știe?
— Asta-i bună! Oriunde ăș plecă, orice mi s-ar întâmpla, tu să rămii pentru ele un fel de providență. Cum s-ar zice, eu ți le încredințez ție, Razumihin. Ți-o spun, fiindcă știu foarte bine cât de mult o iubești și știu că ți-e inima curată. Știu de asemenea, ca și ea poate să te iubească și că poate chiar te iubește. Acum hotărăște singur, tu știi mai bine, dacă trebuie sau dacă nu trebuie să începi să bei...

— Rodka... Vezi tu... Ei... Drace! Dar tu unde vrei să pleci? Vezi tu, dacă și asta e un secret, fie! Dar eu... eu am să aflu acest secret...

Și sunt sigur că nu este nimic grav, trebuie să fie niște fleacuri, din care închipuirea ta a scos cine știe ce parascovenii! De altminteri, ești un om tare de treabă!...

— Tocmai am vrut să-ți spun, dar tu m-ai întrerupt: ai judecat foarte bine adineauri, când ai spus că ai renunțat să cauți să afli toate aceste mistere și secrete. Lasă-le deoparte, nu te îngriji de asta. Lucrurile se vor descoperi la vremea lor, și vei afla totul când va veni timpul. Ieri, cineva mi-a spus că omul ăre nevoie de aer, de aer! Vreau să mă duc la el și să-l întreb ce a vrut să spună cu asta.

Razumihin, foarte tulburat, chibzuia ceva.

„Este un conspirator politic! Indiscutabil! Și se afla în ajunul unui pas decisiv — asta-i sigur! Altfel, nu poate fi, și... și Dunia știe...” se gândi el deodată.

— Va șă zică la tine vine Avdotia Romanovna! rosti el, scandind cuvintele. Iar tu vrei să te vezi cu omul care zice că este nevoie de mai mult aer și... prin urmare scrisoarea aceea... e tot ceva de felul ăstă, încheie el, vorbind mai mult pentru sine parca.

— Care scrisoare?

— Avdotia Romanovna a primit astăzi o scrisoare care a neliniștit-o. A neliniștit-o grozav. Asta este sigur. Am început să-i vorbesc despre tine — și m-a rugat să încetez. Apoi a spus că poate o să ne despărțim în curând, foarte curând, pe urmă a început să-mi mulțumească cu multa căldura, nu știu pentru ce; după care s-a dus în odaia ei și s-a încuiat.

— A primit o scrisoare? întreba din nou Raskolnikov, îngîndurat.

— Da; tu nu știai nimic? Hm! Amîndoi tacura.

— Rămâi cu bine, Rodion. Eu, frățioare... a fost o vreme... dar nu, rămîi cu bine, vezi tu, a fost o vreme... Hai, rămîi cu bine! Trebuie să plec. Și n-am să beau. Da-o dracului de băutura... degeaba...

Ieși grăbit din odaie, dar abia închise ușa după el, că o deschise din nou și zise, privind într-o parte:

— *A propos!* Ți amintești de asasinul acela, ei, cu Porfiri, cu bătrîna? Să știi că ucigașul a fost descoperit, a mărturisit singur și a dat toate probele. închipuiește-ți, este unul dintre cei doi zugravi, ți aduci aminte, cel pe care l-am aparat aici? Toata scena aceea cu bătaia și rîsetele pe scara cu tovarășul lui, în timp ce portarul și cei doi martori urcau sus, o înscenase anume de ochii lumii. Cîta viclenie, cîta prezența de spirit la un mucos ca el! Nici nu-ți vine să crezi; dar el singur a explicat tot și a mărturisit tot. Ce zici de mine cum m-am lasat prins? După părerea mea, este un geniu al prefăcătoriei și ingeniozității, și-a creat cu ingeniozitate alibiurile și, prin urmare, nu mai trebuie să ne miram de nimic! Oare nu pot exista genii și de acest fel? Iar faptul că n-a putut să-și joace rolul pînă la capăt și a mărturisit mă face să-l cred mai mult. E mai verosimil... Dar cum m-am lasat dus de nas! Îmi ieșisem din fire pentru el!

— Spune-mi, te rog, de unde ai aflat toate acestea și de ce te interesează atît de mult? întrebă Raskolnikov, vădit tulburat.

— Ei, aste e! De ce mă interesează! Ce întrebare!... Am aflat printre alții și de la Porfiri. Adică mai mult de la el am aflat.

— De la Porfiri Petro viei? -Da.

— Și ce... ce spune el? întrebă Raskolnikov, speriat.

— Mi-a explicat foarte frumos. Mi-a explicat psihologic, în felul lui.

— A explicat? El însuși ți-a explicat?

— El, chiar el; rămîi cu bine! Am să-ți mai spun unele lucruri altă data, acum am treaba. A fost... da, a fost un moment cînd am crezut că... Dar să lasăm asta; alta dată!... Ce rost ar avea acum să încep să beau? Vorbele tale m-au îmbătat și fără vin. Sunt beat, Rodkă! Sunt beat fără să fi băut, hai, rămîi cu bine, am să vin curînd.

Și Razumihin ieși.

„Este un conspirator politic, asta-i indiscutabil, indiscutabil! hotărî în gîndul lui, coborînd încet scara. Și a atras-o și pe soră-sa în afacerea asta. E foarte, foarte potrivit cu firea Avdotiei Romanovna. Se întîlnesc... Și chiar mi-a dat a înțelege, judecînd după unele lucruri pe care mi le-a spus ea... după unele vorbe mărunte... și aluzii, numai asta poate fi! Altfel cum s-ar putea explica toată încurcătura asta? Hm! Și eu am crezut ca... O, Doamne, ce mi-a trecut prin cap? Da, mi s-a întunecat mintea și sunt vinovat în fața lui! Atunci în coridor, lîngă lampa, Rodea mi-a întunecat mințile! Ptiu! Ce gînd urît, grobian, ticălos, din partea mea! Bravo, Mikolka, bine ai făcut că ai mărturisit... De altfel, cît de bine se explica acum tot ce a fost! Boala lui de atunci, atitudinea lui atît de ciudata, chiar și mai înainte de boala, mult mai înainte, la universitate; cît de închis, cît de posomorît era întotdeauna... Dar ce înseamnă atunci scrisoarea aceea? Și aici poate că se ascunde ceva. De la cine o fi? Bănuiesc... Hm. Nu, am să aflu tot.”

Își aminti ceea ce îi spusese Raskolnikov despre Dunecika, și înțelese, în sfîrșit, tot; inima îi zvîcni cu putere în piept și el o rupse la fuga.

Îndată după plecarea lui Razumihin, Raskolnikov se scula, se întoarse spre fereastră, dadu într-un colț, apoi într-altul, de parca ar fi uitat cât de strimta îi este odaia și... se așeza din nou pe divan. Părea alt om; iarăși lupta - prin urmare, exista o ieșire!

„Da, prin urmare exista o ieșire! Ca prea s-au închis și zăvorât toate, prea dureros îl încătușau, strângându-i mintea ca-ntr-un clește.” De la scena cu Mikolka, în cabinetul lui Porfiri, începuse să se înăbușe, fiindcă nu mai găsea ieșire din strâmtoare. După Mikolka, în aceeași zi, urmase scena cu Sonia; lucrul se petrecuse și se încheiase altfel, cu totul altfel decât și-ar fi putut închipui vre-odată... prin urmare, se arătase slab, așa, într-o clipă, pe de-a-ntregul slab! A recunoscut atunci, de acord cu Sonia, și a recunoscut sincer, ca nu mai poate duce singur o asemenea povara! Dar Svidrigailov? Svidrigailov era o enigma... care îl neliniștea, ce-i drept, dar parca nu în aceeași măsură. Și cu Svidrigailov va avea poate de luptat, dar cu el se putea găsi o portiță de scăpare, pe când cu Porfiri... cu Porfiri era altceva.

Așadar, Porfiri însuși i-ă explicat totul lui Razumihin, i-a explicat psihologic! Iarăși a început cu blestemata lui psihologie! Porfiri? Dar cum putea Porfiri să creadă măcar o singură clipă ca Mikolka este vinovat, după scena între patru ochi care se petrecuse între ei, înainte de venirea lui Mikolka, și care nu îngăduia decât o singură explicație? (în cursul acestor zile își amintise în treacăt și fragmentar scena cu Porfiri Petrovici; în întregime nu ar fi putut să îndure amintirea ei.) în timpul acelei scene, toate vorbele rostite, gesturile, privirile, unele lucruri spuse cu un anumit ton, în sfârșit, limitele la care ajunsese ei doi făceau de necrezut ca așa-zisa mărturisire a lui Mikolka - pe care Porfiri l-a pătruns de la primul cuvânt, de la primul gest - să fi putut zdruncina din temelii o convingere atât de puternică.

Dar ce situație! Până și Razumihin a început să-l bănuiască! Scenă de lângă lampa din coridor l-a pus pe gânduri. Și el s-a repezit la Porfiri... „Dar ce i-ă venit acestuia să-l duca astfel de nas? Cu ce scop a abătut atenția lui Razumihin asupra lui Mikolka? Este vădit că pregătește ceva; are un gând ascuns, dar care anume? La drept vorbind, a trecut o bună bucată de vreme din dimineață aceea, prea mult timp și nimic nu se aude, nici nu se arată, dinspre partea lui Porfiri Petrovici. Ei, asta poate fi un semn rău...”

Raskolnikov își luă șapcă și, după ce se gândi bine, hotărî să iasă. Eră prima zi, în tot acest răstimp, când se simțea pe deplin conștient. „Trebuie să isprăvesc cu Svidrigailov, se gândi el, trebuie să isprăvesc cu orice preț, cât mai repede; pare-mi-se ca și acesta așteaptă să vin singur la el.” în clipa aceea, atâta ură îi umplu deodată inima obosita, ca să fi putut să ucidă pe unul dintre ei, pe Porfiri Său pe Svidrigailov, n-ar fi stat în cumpăna s-o facă. Și dacă nu chiar atunci, măi târziu în orice caz. „Vom vedea, vom vedea”, repeta el în gând.

Dar în momentul când deschise ușa spre palier se ciocni nas în nas cu Porfiri Petrovici în persoană. Acesta se pregătea să intre. O clipă, Raskolnikov rămase stana de piatră. Ciudat: nu se miră prea mult văzându-l și aproape nu se sperie. Tresari numai, dar se stapîni în aceeași clipă. „Poate că acestă-i deznodământul! Dar de ce s-a apropiat așa tiptil, ca o pisică, și eu n-am auzit nimic? Să fi tras cu urechea?”

— Nu te așteptai la musafiri, Rodion Romanici! exclama, rîzînd, Porfiri Petrovici. De mult am vrut să vin la dumneata; acum, trecând prin fața casei

dumitale, m-am gândit: de ce n-aș intra pentru cinci minute să-l văd ce face? Aveai de gând să pleci? N-am să te rețin. Doar să fumez o țigara, dacă-mi dai voie...

— Ia loc, Porfiri Petrovici, ia loc, își pofti Raskolnikov musafirul, cu un aer atât de mulțumit și de primitiv că, desigur, s-ar fi minunat singur dacă ar fi putut să se vada.

Cheltuia ultimele fărîme de putere ce-i mai rămăseseră în suflet. Astfel, uneori, un om prins de tîlhări trece câte o jumătate de ceas printr-o groază de moarte, iar când simte cuțitul la os, îi piere pe loc orice spaimă. Se așeza în fața lui Porfiri și-l privea ținta, fără să clipească. Porfiri închise un ochi și începu să-și aprinda țigara. „Haide, vorbește odată, vorbește, îi spunea în gând Raskolnikov, cu inima gata să-i sară din piept. De ce, de ce nu vorbești?”

Capitolul II

— Afurisite-s țigările astea! începu, în sfîrșit, Porfiri Petrovici, isprăvind de aprins țigara și scoțînd fumul din piept. Cât rău îmi fac, și totuși nu pot să mă las! Tușesc, ma rîciie în gît, mă sufoc. Știi, sunt un fricos, și m-am dus zilele trecute la B. Asta pe fiecare bolnav îl consultă minimum o jumătate de ceas; l-a pufnit rîsul când s-a uitat la mine: m-a ciocănit, m-a ascultat. „Dumitale, zice, nu-ți priește tutunul; ți s-ău dilatat plămîni.” Dar cum să mă las de tutun? Cu ce să-l înlocuiesc? Nu beau, asta-i toată nenorocirea, he-he-he! Nenorocirea-i că nu beau! Toate-s relative în lumea asta, Rodion Romanici, toate-s relative!

„Ce-i asta, iar începe cu șiretlicurile meseriei lui”, se gîndi, dezgustat, Raskolnikov. își aminti deodată, în întregime, scena petrecută nu de mult, la ultima lor întîlnire, și același sentiment de ură îi năpădi sufletul.

— Am mai fost la dumneata acum două zile, seară, n-ai știut? urmă Porfiri Petrovici, uitîndu-se prin odaie. Am intrat în camera asta. Treceam, ca și azi, prin fața casei și m-am gîndit: hai să-i întorc vizită. Am venit și am găsit camera deschisă; m-am uitat, am așteptat și, fără s-o anunț pe servitoarea dumitale, am plecat. Dumneata nu încui niciodată ușa?

Obrazul lui Raskolnikov se întunecă tot mai mult. Porfiri părea că-i ghicește gîndurile.

— Am venit pentru o explicație, dragul meu Rodion Romanici, da, pentru o explicație! Îți datorez o explicație, urmă el, zîmbind și chiar lovindu-l ușor cu palma peste genunchi, dar aproape imediat fața lui luă o înfățișare serioasă, îngrijorată și chiar tristă, spre mirarea lui Raskolnikov, care nu-l văzuse niciodată astfel și nici nu bănuia măcar că ar putea avea o asemenea expresie. Ciudată scenă a avut loc ultima dată între noi, Rodion Romanici. Ce-i drept, și prima noastră întîlnire a fost poate cam ciudată; însă atunci... Ei, dar e totuna! Uite ce este, poate am greșit față de dumneata - simt acest lucru. Adu-ți aminte cum ne-am despărțit: eram amîndoi cu nervii încordați la maximum. N-am jucat cîstit, nu ne-am purtat cum se cuvine. Și doar suntem gentlemen; orice-ar fi, să nu uităm că suntem gentlemen, trebuie să înțelegem asta. Îți aduci aminte cât de departe au mers lucrurile atunci...

ne-am purtat aproape necuviincios.

„Ce-i ăsta? Unde vrea sa ajungă?" se întreba, uluit, Raskolnikov, ridicind capul și făcând ochii mari.

— Am socotit că acum este mai bine să jucăm deschis, urmă Porfiri Petrovici, dînd puțin capul pe spate și lasînd ochii în jos, ca și cum n-ar fi vrut să-și stingherească cu privirea victima de altădată și parca disprețuindu-și metodele și șiretlicurile de mai înainte. Da, astfel de bănuieli și astfel de scene nu trebuie să se repete. Mikolkă ne-a adus atunci deznodămîntul, altfel nu știu unde am fi ajuns. Blestematul acela de tîrgoveț ședea în odaia de alături; îți poți închipui? Dumneata desigur știi acest lucru; de altfel, sunt informat că el ă venit după aceea la dumneata, dar ceea ce ai presupus atunci nu era adevărat: n-am trimis după nimeni și nu dadusem încă nici o dispoziție. Mă vei întreba: de ce nu dadusem nici o dispoziție? Cum să-ți spun: evenimentele m-au luat oarecum prin surprindere. Abia am apucat să trimit după portarii aceia (i-ai văzut, desigur, la plecare). Îmi venise o idee, îmi trecuse ca un fulger prin minte; vezi dumneata, Rodion Romanici, eu eram adînc convins atunci. Ei, mă gîndeam, chiar dacă, deocamdată, scap din mîină un fapt, în schimb am să prind de coada altul, adică, cel puțin, n-am să scap ceea ce mă interesează pe mine. Ești irascibil din fire, Rodion Romanici, chiar foarte irascibil, și pot să spun, fără să mă laud, îți cunosc într-o oarecare măsură însușirile caracterului și ale sufletului. Firește, știam și atunci că nu se întîmpla totdeauna ca omul sa se scoale deodată și să-ți trîntească în obraz toț adevărul, deși asta se întîmpla uneori, mai ales dacă-l scoți pe om din fire; dar, în orice caz, foarte rar. Atîta lucru puteam să pricep și eu. Dar mă gîndeam: de aș putea să-i smulg o dovada mica! Una mărunță de tot, una singură, dar palpabila, concretă, să fie ceva real și nu simple inducții psihologice. Fiindcă, mă gîndeam eu, dacă omul este vinovat, atunci poți nădajdui să obții de la el ceva concret, îți este permis să nădajduiești chiar izbînda deplină, iar eu m-am bizuit prea mult pe firea dumitale, Rodion Romăniei, măi ales pe firea dumitale!

— Dumneata... ce tot vorbești acolo? bîigui în cele din urmă Roskolnikov, fără să-și deă bine seama de întrebarea lui. „Despre ce vorbește, se minuna el în gînd, nu cumva mă socotește în adevăr nevinovat?"

— Ce spun? Am venit să mă explic cu dumneata, cum s-ar zice, socot acest lucru o sîntă datorie pentru mine. Vreau să-ți explic purtarea mea, greșeala pe care am făcut-o, fiindcă recunosc că mult te-am făcut să suferi, Rodion Romanici, și nu vreau să crezi că sunt un monstru. Înțeleg foarte bine ce înseamnă pentru un om necăjit, dar mîndru, autoritar și nerăbdator, măi cu seamă nerăbdator, să îndure toate acestea! În orice caz, eu cred că este ceva nobil și generos în dumneata, deși nu sunt de acord cu toate părerile dumi-tale și socot de datoria mea să ți-o spun deschis, absolut sincer, căci, în primul rînd, nu vreau să te înșel. După ce te-ăm cunoscut, am simțit ca mă atașez de dumneata. Poate că aceste vorbe ău să te facă să rîzi? Ai tot dreptul să rîzi. Știu că dumneata nu m-ai putut suferi de la prima vedere și, de fapt, nici n-ai avut pentru ce să mă îndrăgești. Iă-o cum vrei, dar în ceea ce mă privește doresc din inima să fac tot posibilul ca să șterg impresia pe care ți-am făcut-o și să-ți dovedesc că am și suflet, și conștiința. Sincer îți spun.

Porfiri Petrovici tăcu cu demnitate. Raskolnikov simți că-l cuprinde un acces de spaima nouă. Gîndul că Porfiri îl socotește nevinovat începu deodată

să-l sperie.

— Nu cred că e nevoie să-ți povestesc în amănunt cum ă început, urma Porfiri Petrovici. Mă gândesc că ar fi chiar de prisos. Și nici nu cred că ăș putea s-o fac. Cum s-ăr putea înșira toate amănuntele? Mai întâi a fost un zvon. Ce fel de zvon, de la cine și de unde a pornit... și de unde pînă unde s-ă ajuns la dumneata - cred de asemenea că este de prisos să spun. Pentru mine personal, totul a pornit de la o împrejurare cu totul întimplatoare, care a avut loc și care ar fi putut să nu aibă loc. Care anume? Hm, cred că de asemenea n-are rost să vorbim. Din toate zvonurile și din acea împrejurare întimplatoare eu am tras anumite concluzii. Îți mărturisesc foarte sincer, fiindcă, dacă este vorba să mărturisești ceva, trebuie s-o faci deplin: eu am fost cel dintîi care te-a suspectat. Las deoparte însemnările ăcelea de pe obiecte, scrise de mina bătrînei, și altele de același fel, fiindcă astea nu înseamnă nimic, asemenea indicii se pot număra cu sutele. Apoi, am avut prilejul, de asemenea întimplator, să aflu scena de la secție și încă în cele mîi mici amănunte, povestita de cineva, un om extrem de important în cazul de față, care a luat parte la eă și care, fără să-și dea seama, ă scos la iveala înțelesul ei. Toate acestea se legau între ele, dragul meu Rodion Romanici, da, se legau! Cum sa nu-ți îndrepti atunci cercetările într-o anumita direcție? Din o sută de iepuri de casă n-ai să faci niciodată un cal, din o sută de bănuieli n-ăi să alcătuiești niciodată o dovada, spune un proverb englezesc, astă-i însă rațiune pură, dar încearcă dumneata, încearcă numai să ții în frîu patimile; iăr anchetatorul e și el om și deci pătimaș. Mi-am adus aminte și de un articol al dumitale, din revista aceea, știi, pe care l-am discutat în amănunt la primă dumitale vizită. Te-ăm ironizat, dar asta numai ca să te provoc să mai spui și altele. Repet, ești nerăbdator și bolnav, Rodion Romanici, foarte bolnav. Că ești curajos, orgolios și serios, că... ăi suferit mult, foarte mult, m-am convins de multă vreme. Toate aceste sentimente îmi sunt familiare și de aceea articolul dumitale l-am citit ca pe ceva cunoscut. Acest articol trebuie să fi fost conceput cu înfrigurare, într-o noapte de insomnie, atunci când inima zvîcnește, mintea se avîntă și sufletul este disperat. Cât de periculos este acest suflet disperat, orgolios al tineretului! Te-am ironizat, dar acum pot să-ți spun că mi-ă placut grozav, ca unui amator, se înțelege, această primă încercare tinerească a penei dumitale. Fum, ceața, o coarda răsună în negură. Articolul dumitale este absurd și fantastic, dar este plin de sinceritate, de orgoliu tineresc, are curajul disperării! Este întunecat articolul dumitale, ei, foarte bine. L-am citit, l-am pus deoparte și... punîndu-l deoparte, m-am gîndit încă de atunci: „Cu omul acesta lucrurile n-au să se oprească aici!” Și acum, spune-mi și dumneata, cum să nu mă fi interesat pătimaș tot ce a urmat după o asemenea introducere?

Vai, Doamne! Parca zic ceva? Parca afirm ceva? Îți vorbesc numai de o observație pe care am facut-o atunci, de o simpla observație. Ce-i asta, mă gîndeam? Nimic, aproape nimic, poate chiar absolut nimic. Și apoi, mie, în calitate de anchetator penal, nici nu-mi sade bine să mă las furat de astfel de speculații: îl am pe Mikolka, cu fapte, orice s-ar zice, dar sunt fapte! Și el are o psihologie a lui; trebuie să mă ocup de el; fiindcă este vorba de viața și de moartea unui om. Pentru ce-ți spun acum toate acestea? Ca sa știi și sa nu mă acuzi în inima și mintea dumitale că m-am purtat rău cu dumneata. Nu m-am purtat așa din răutate, sincer ți-o spun, he-he-he! Crezi poate ca n-am fost

sa-ți fac percheziție? Am fost, am fost, he-he, am fost încă pe vremea când zăceai bolnav în patul acesta. Nu oficial și nu personal, dar am făcut-o. Locuința dumitale a fost cercetată până la ultimul fir de ață, și asta din primul moment; dar -umsonst. îmi ziceam: omul acesta are să vină la mine, are sa vina el singur, și încă foarte curând; dacă este vinovat, are să vina negreșit. Altul n-ar veni, dar acesta are să vina. Ți aduci aminte: pe domnul Razumihin a început sa-l cam ia gura pe dinainte la un moment dat, sa-ți spună când una, când alta? Asta am potrivit-o noi anume ca sa te enervam, anume am pus în circulație un anumit zvon, știind ca domnul Razumihin nu este omul care să-și poată stăpîni indignarea și că-i va scăpa din când în când o vorba. Domnului Zametov în primul rând i-a bătut la ochi îndrăzneala și furia dumitale, cum să trîntești așa - de la obraz, într-o circiumă: „Eu am ucis!” Prea era îndrăzneț, prea riscant, și dacă este vinovat, mi-am zis eu, atunci este un luptător de temut! Chiar așa gîndeam. Și am așteptat! Te-am așteptat cu toți nervii încordați; cât despre Zametov, l-ai nimicit cu lovitura aceea... dar, vezi dumneata, tocmai asta-i bine, psihologia asta blestemată are două tășuri! Și așa: eu te așteptam și Dumnezeu mi te-a trimis, ai venit! Ce mi-a mai zvîcnit inima atunci! Eh! Ce anume, care motiv te îndemna să vii? Ți aduci aminte de rîsul, rîsul acela al dumitale când ai intrat în odaie? Te-am înțeles de parca te vedeam pe dinăuntru; dar dacă nu te-aș fi așteptat atunci într-o stare de spirit deosebită, n-aș fi luat în seama rîsul dumitale. Iată ce înseamnă să ai o anumită idee preconcepută. Și domnul Razumihin, domnul Razumihin! Dar piatra, piatra, Ți aduci aminte piatra sub care sunt ascunse obiectele? Parc-o văd undeva, într-o gradina de zarzavat, doar despre gradina de zarzavat i-ai vorbit atunci lui Zametov și pe urma, pentru a doua oară, la mine? Și când am început sa-ți discutăm articolul, când ai început dumneata sa-ți expui ideea - fiecă cuvînt era cu două înțelesuri, de parcă citeam printre rînduri! În felul acesta, Rodion Romanici, mi-am clădit convingerea, iar când m-am izbit cu fruntea de ea, m-am dezmeticit. „Nu, mi-am zis, ce-i asta? Toate acestea, mi-am zis, numai să vrei și le poți explica tocmai pe dos, tot, tot, pînă la ultimul punct, ba chiar o să para mai firesc. Ce chin! Nu, mă gîndeam, mai bine să smulg o singura dovada, cât de mică!”... Iar când am auzit despre clopoțel, nu m-am mai îndoit, am început sa tremur. „Ei, m-am gîndit eu, iată și acea mică dovada! Asta e.” Nici n-am mai stat să mă gîndesc, n-am vrut să mă mai gîndesc. În clipa aceea, aș fi dat o mie de ruble numai să te văd cu ochii mei: cum ai mers o suta de pași alături de tîrgovețul acela, după ce ți-a trîntit de la obraz „Ucigașule”, și n-ai îndrăznit să-l întrebi nimic tot timpul cât ai mers lîngă el!... Dar fiorul acela rece din măduva oaselor? Clopoțelul acela în toiul bolii, în semidelir? Așadar, Rodion Romanici, ce să te mai miri, după toate acestea, de felul cum m-am purtat cu dumneata. Și apoi, de ce ai venit tocmai în clipa aceea? Parca te-ar fi împins o forță și pe dumneata, și dacă nu ne-ar fi despărțit Mikolka... Ți amintești cum a intrat Mikolka? A fost ca un trăsnet! A picat ca un fulger năprasnic căzut din senin! Ce zici, cum l-am întîmpinat? N-am crezut nici atîtă din spusele lui, ai văzut și dumneata! Ce sa cred! Mai tîrziu, după ce ai plecat, când a început el să răspunda destul de legat asupra unor puncte, de m-am minunat și eu, nici atunci nu l-am crezut! Iată ce înseamnă să-ți intre în cap o idee, să ți se încrusteze în suflet, dura ca un diamant! „Nu, mă gîndeam, nici vorbă, ce Mikolka!”

— Razumihin mi-a spus adineauri că și acum îl socotești vinovat pe Mikolai

și ca l-ați încredințat că...

I se taie răsuflarea și nu isprăvi. îl asculta cu o emoție nespusă pe omul care-l înțelesese pînă în fundul sufletului și care acum se lepăda de propriile lui păreri. Se temea să creadă, și nu credea. în cuvintele, încă cu doua înțelesuri, căuta cu nesaț sa prinda ceva mai exact, mai definitiv.

— Domnul Razumihin! striga Porfiri Petrovici, care părea încân-tat că Raskolnikov, care tăcuse tot timpul, în sfîrșit deschidea gura.

He-he-he! Atenția domnului Razumihin, în orice caz, trebuie abătută în altă parte: când doi se împacă, al treilea n-are ce caută la mijloc. Domnul Razumihin este în afara acestei chestiuni, a venit la mine, palid ca un mort... Dar sa-l lasăm în plata Domnului, ce sa-l amestecam în treaba asta? Cât despre Mikolka, vrei să știi ce fel de individ este, adică cum îl înțeleg eu? în primul rînd, este ca un copil: pare încă minor, și nu că ar fi un fricos, ci este emotiv ca un artist. Zău, să nu rîzi ca mi-l explic astfel. Este naiv, sensibil, inimos, lunatic. Se pricepe să cînte și sa joace, spune basme, de se adună lumea și de prin alte locuri să-l asculte. Știe carte. E în stare să rîda pînă nu mai poate, numai dacă-i arați un deget. Uneori, bea pînă cade în nesimțire, dar nu din nărav, ci copilarește, fiindcă se ia cu alții care beau. A furat, dar nici nu știe că a furat: „Ăsta-i furt! zice. Am luat ceva de pe jos”. Știi, e rascolnic, adică nu rascolnic adevărat, ci un sectant: în familia lui sunt beguni, și chiar el însuși acum, nu demult, a stat doi ani de zile într-un sat, sub conducerea spirituala a unui bătrîn înțelept de-al lor. Toate acestea le-am aflat de la Mikolka și de la prietenii lui din județul Zaraiski. Ce să mai vorbim! A vrut sa fuga în pustie! Mare avînt religios! Se ruga noaptea lui Dumnezeu, citea cărți vechi, „adevărate”, pînă se năucea de-a binelea. Petersburgul a avut asupra lui o influența covîrșitoare, mai ales sexul slab și, desigur, vinul. E foarte impresionabil, a uitat și de bătrînul înțelept și de toate celelalte. Am aflat că l-a îndrăgit un artist, a început să se duca pe la el, și tocmai atunci s-a nimerit și cazul acesta. S-a speriat și - hait! — să se spînzure! Să fuga! Ce să-i faci, asta-i părerea care s-a încetățenit în popor despre justiția noastră! Unii se sperie de cuvîntul „condamnare”. Cine-i de vină? Să vedem ce o să aducă tribunalele cele noi. Of, de-ar da Dumnezeu să aducă ceva! Și așa: în închisoare se vede că și-ă adus aminte de preacuviosul înțelept; a apărut și Biblia. Știi dumneata, Rodion Romanici, ce înseamnă pentru unii „să pătimească”? Nu că ar vrea să sufere pentru cineva, ci așa, pur și simplu „trebuie să pătimească”, adică să sufere, iar daca suferința vine de la autorități, cu atît mai bine. La începutul carierei mele a stat la închisoare un deținut, un om foarte blind; a stat un an întreg și a tot citit noaptea pe cuptor Biblia, a citit pînă s-a năucit de-a binelea și ce crezi că a făcut: nitam-nișam a luat o cărămidă și a aruncat-o în capul unui inspector, fără nici un motiv din partea acestuia. Și cum crezi ca a aruncat-o? Anume cu un metru mai încolo, ca nu cumva să-i facă vreun rău! Ei, știm noi ce sfîrșit are un deținut care îndrăznește să ridice mână asupra autorității: și omul nostru „a pătimit”. Așa și cu Mikolka, eu bănuiesc că și băiatul nostru vrea „sa pătimească”, sau ceva tot de acest fel. Asta o știu sigur, cunosc fapte concrete. Numai că el nu știe că și eu știu toate acestea. Cum să nu admiti ca din rîndul unor asemenea oameni pot ieși unele specimene fantastice? Foarte simplu. A început din nou să-și aducă aminte de acel înțelept, mai ales după ce a încercat sa se spînzure. De altfel, are sa vina singur să-mi spună tot. Crezi că rezista pînă la capăt? Ai răbdare, are să

retracteze toate acestea! Din clipa în clipa aștept să vina la mine să-și retragă mărturia. L-am îndrăgit pe acest Mikolka și-l studiez în cele mai mici amănunte. Și ce crezi dumneata? He-he-he! La unele puncte mi-a răspuns foarte bine, se vede că s-a informat, s-a pregătit frumos; ei, dar în alte privințe calcă-n străchini, nu știe nimic, e în contradicție cu faptele, fără să-și dea seama de acest lucru! Nu, dragul meu Rodion Romanici, aici nu este vorba de Mikolka! Aici este un caz fantastic, tenebros, un caz modern, care poarta pecetea timpurilor noastre, când omenirea și-a ales ca scop în viața căutarea confortului și mintea omului e întunecata de fraze ca: „sîngele împrospătează"... Ucigașul este o victimă a cărților, a teoriilor care circula; el arată o mare îndrăzneală la acest prim pas, dar un anumit soi de îndrăzneală: aceea a omului care se arunca din vîrf de munte sau din turla bisericii. El se duce să săvîrșească crima, ca și cum n-ar merge pe picioarele lui. Uită să încuie ușa, și totuși ucide, ucide două femei, conform teoriei. Ucide, dar nu știe să ia banii, iar ceea ce izbuteste să ia ascunde sub o piatră. Nu i-a fost de ajuns cît a pătimit cînd a stat după ușă, în timp ce încercau și-o spargă ceilalți și trăgeau de clopoțel - nu, el, după aceea, dintr-o nevoie aproape inconștientă de a resimți din nou același fior de groază care-ți îngheață măduva din oase, se duce la locuința goală și trage de clopoțel... Ei, să zicem că asta a făcut-o împins de boala, dar mai este și altceva: a ucis și totuși se socotește un om cinstit, disprețuiește oamenii, rătăcește ca un înger neprihănit — nu, aici nu-i vorba de Mikolka, dragul meu Rodion Romanici, nu este Mikolka vinovatul!

Aceste cuvinte, după tot ce fusese spus mai înainte, și care aduceau cu un fel de scuze, erau prea neașteptate. Raskolnikov începu să tremure ca străpuns de o săgeată.

— Atunci... cine... a ucis? întrebă cu glas întretăiat Raskolnikov, nemaiputîndu-se stăpîni.

Porfiri Petrovici se lasă brusc pe speteaza scaunului, ca și cum l-ar fi mirat din cale-afară întrebarea lui.

— Cum, cine a ucis? repetă el, de parcă nu-și credea urechilor. Dumneata ai ucis, Rodion Romanici! Chiar dumneata... adaugă el aproape în șoaptă, cu adîncă convingere.

Raskolnikov sări de pe divan, rămase cîteva clipe în picioare și se așeză din nou, fără să rostească o vorbă. Ușoare convulsii îi frămîntau mușchii obrazului.

— Iar a început gura să-ți tremure, observă aproape cu compătimire Porfiri Petrovici. Mi se pare că dumneata m-ai înțeles greșit, Rodion Romanici, adaugă el după o scurtă tăcere, de aceea ai rămas uluit. Eu am venit tocmai ca să spun tot, și să dam cărțile pe față.

— N-am ucis eu, biigui Raskolnikov, așa cum fac copiii mici cînd sunt prinși asupra faptului.

— Ba da, Rodion Romanici, dumneata și nimeni altul, răspunse cu severitate și convingere Porfiri.

Amîndoi tăcură și tăcerea ținu ciudat de mult, vreo zece minute. Raskolnikov, cu coatele pe masă, își răvășea părul cu degetele. Porfiri Petrovici ședea liniștit și aștepta. Deodată, Raskolnikov îl privi cu dispreț:

— Iar o iei de la capăt, Porfiri Petrovici! Iarăși aceleași metode, cum de nu te sature odată de ele?

— Eh, lasă deoparte metodele mele! Altceva ar fi fost dacă am fi avut martori; dar noi vorbim aici între patru ochi. Vezi și dumneata că n-am venit ca să te hăituiesc și să te prind ca pe un vînat. În clipa de față mi-e indiferent dacă ai să recunoști sau nu. Orice ai răspunde, convingerea mea nu se mă schimbă.

— Dacă-i așa, atunci pentru ce ai venit? întrebă Raskolnikov, enervat. Îți pun întrebarea pe care ți-am mai pus-o: întrebarea -dacă mă socotești vinovat, de ce nu mă arestezi și nu mă bagi la închisoare?

— Ei, asta-i alta întrebare! Am să-ți răspund punct cu punct: în primul rând, nu-mi convine să te arestez.

— Nu-ți convine? Dacă ești sigur, trebuie...

— Și ce-i dacă sunt singur? Toate acestea, deocamdată, nu-s decât visuri. Și pe urmă, de ce te-aș baga acolo la odihnă? Căci odihnă o socotești și dumneata, de vreme ce ai vrea să te închid. De pilda, am să te confrunt cu tirgovețul acela și dumneata ai să-i spui: „Ești beat? Cine m-ă văzut cu tine? Te-am crezut beat și chiar erai beat” — ce pot eu să răspund atunci, cu atât mai mult, cu cât vorbele dumitale au să fie mai verosimile decât ale lui, fiindcă toată depoziția lui este curată psihologie, deși nu se potrivește defel cu mutră lui, iar dumneata ai nimeri din plin, căci bea ticălosul, bea de stinge, și-l știe toată lumea de bețiv! Și apoi, ți-am mărturisit sincer, chiar eu, de câteva ori, că psihologia asta e cu două tășuri, că versiunea dumitale ar fi mai întemeiată, mai verosimilă și că, în afara de aceasta psihologie, n-am deocamdată nici o dovadă împotriva dumitale. Se înțelege că am să te bag la închisoare, am venit (deși nu se face) să ți-o spun dinainte, totuși îți repet deschis (iarăși cum nu se face) că asta nu-mi convine. Ei, și în al doilea rând, am venit...

— Da, în al doilea rând? îngînă Raskolnikov tot cu respirația tăiată.

— Fiindcă, așa cum ți-am mai spus adineauri: îți datorez o explicație. Nu vreau să mă iei drept un monstru, cu atât mai mult cu cât eu te simpatizez, indiferent dacă mă crezi sau nu. Drept urmare, în al treilea rând, am venit să-ți dau un sfat sincer: să te predai singur.

E cel mai bun lucru de făcut, cel mai avantajos pentru dumneata, și pentru mine de asemenea, fiindcă scap astfel de corvoada asta. Ei, spune, nu mă port eu deschis fața de dumneata? Raskolnikov se gîndi o clipă.

— Ascultă, Porfiri Petrovici, dumneata singur ai spus că n-ai decât psihologia împotriva mea și că aștepti dovezi ca să poți demonstra matematic vinovăția mea. De unde știi că în clipa de față nu greșești?

— Nu, Rodion Romanici, nu greșesc. Am o dovadă mica. Aceasta dovadă am găsit-o mai demult; m-a ajutat Dumnezeu!

— Ce dovadă?

— N-am să-ți spun, Rodion Romanici. Dar, în orice caz, acum nu mai am dreptul să amîn; am să te arestez. Așa ca judeca și dumneata: pentru mine acum e totuna, și deci ceea ce fac e numai pentru dumneata. Crede-mă că te învăț de bine, Rodion Romanici!

Raskolnikov zîmbi, mînios.

— Ce spui dumneata nu este numai ridicol, dar și neobrăzat. Să presupunem că aș fi vinovat (lucru pe care nu-l recunosc deloc), ce rost ar avea să mă predau când chiar dumneata spui că acolo la închisoare am să fiu la odihna?

— Eh, Rodion Romanici, nu trebuie să dai crezare chiar tuturor cuvintelor mele: s-ar putea să fie și sa nu fie odihnă! Asta nu-i decât o teorie, și încă una care îmi aparține, adică ce spun eu e lege pentru dumneata? Poate ca și acum îți ascund ceva. Doar nu-mi poți cere să-ți dezvălui tot ce știu! He-he! Punctul doi: ce avantaj ai avea? Știi dumneata ce reducere importantă a pedepsei ar urma? Gîndește-te numai. În ce moment vii să te predai? Tocmai în momentul când un altul a luat vina asupra lui și a încurcat ițele justiției? Iar eu, mă jur pe Dumnezeu, am să le potrivesc toate așa de bine acolo, încât să-ți revină dumitale tot meritul acestui gest. O să nimicim toată această psihologie, toate bănuielile care cădeau asupra dumitale am să le reduc la nimic, așa încât crima dumitale să apară ca un fel de întunecare a minții, fiindcă, judecînd drept, chiar așa si este. Sunt un om cinstit, Rodion Romanici, și am să mă țin de cuvînt.

Raskolnikov tăcea, întristat, cu capul în piept; chibzui multă vreme și, în sfîrșit, zîmbi din nou, dar de data aceasta zîmbetul lui era blind și trist.

— Eh, nu-i nevoie! rosti el ca și cum nu s-ar mai fi ascuns de fel de Porfiri Petrovici. Nu face! N-am nevoie de reducerea voastră!

— Tocmai de asta m-am temut! exclama Porfiri cu căldura și parca fără voia lui. M-am temut că te lipsești de reducerea noastră!

Raskolnikov îl privi, trist și solemn.

— Ascultă, nu disprețui viața, urma Porfiri, mai ai mult înaintea dumitale. Cum n-ai nevoie de reducere, cum poți să spui una ca asta? Om pripit ce ești!

— Ce mai am înaintea mea?

— Viața! Ce, ești proroc, să știi ce-ți va mai aduce? Caută și vei găsi. Poate că Dumnezeu tocmai aici te-a așteptat. Și apoi, nu vei fi osîndit pe viața...

— Voi căpăta o reducere... rîse Raskolnikov.

— Nu cumva te împiedică rușinea, în înțelesul burghez al cuvîntului? Poate tocmai asta te sperie, fără să-ți dai seamă, fiindcă ești tânăr? Și tocmai dumneata n-ar trebui să te sperii sau să te rușinezi să mărturisești.

— Aș! Nu-mi pasa! șopti cu dispreț și dezgust Raskolnikov, de parca nu-i venea nici măcar să mai vorbească.

Dadu să se scoale, ca și când ar fi vrut să plece, și se așeza din nou, vădit abătut.

— Nu-ți pasă! Nu mai crezi pe nimeni și-ți închipui că te lingușesc grosolan; dar mult ai trăit dumneata? Multe pricepi? A născocit o teorie și acum se rușinează că a dat greș, că e prea puțin originală! Ce-i drept, a dat un rezultat ticălos, și totuși dumneata nu ești un ticălos fără puțința de îndreptare. Nu, nu ești atât de ticălos! Cel puțin n-ai stat să te înșeli singur prea multă vreme, ai dat numai-decât de capăt. Știi ce părere am despre dumneata? Dumneata ești dintre aceia cărora poți să le scoți și mațele și au să stea să se uite zîbind la călăii lor, numai să-și fi găsit o credință sau un Dumnezeu. Găsește și ai să trăiești. Mai întîi, dumneata de mult trebuia să schimbi aerul. Și apoi, și suferința e bună la ceva. Suferă. Pătîmește. Mikolka poate are dreptate că dorește să pătîmească. Știu că ești un sceptic, dar nu mai face pe deșteptul, lasă totul pe seama vieții, fără să stai mult pe gînduri; n-avea grija, ea are să te scoată la mal și are să te pună pe picioare. Pe care mal? De unde să știi? Eu cred numai că mai ai mult de trăit. Știu că-mi iei cuvintele drept predica învățată pe de rost; dar poate că mai tîrziu ai să-ți amintești de ele și au să-ți prinda bine; eu de aceea ți le spun. E încă bine că ai

omorît-o numai pe baba aceea. Dacă ai fi născocit alta teorie, poate că ai fi săvârșit ceva de o sută de milioane de ori mai oribil! Poate că trebuie să-i mulțumești lui Dumnezeu; de unde știi, poate că el te păstrează pentru un scop anumit. Dumneata, însă, ar trebui să ai mai multă bărbăție, și să nu te sperii de ce ai făcut acum. Te temi de ispășire? Nu, este rușinos să te temi. Dacă ai făcut pasul acela, ține-te tare. Aici intervine dreptatea. Îndeplinește deci ceea ce cere dreptatea. Știu că nu mă crezi, dar viața are să te scoată la liman, și cu timpul ai să-ți recapeți gustul de a trăi. Acum însă ai nevoie de aer, de aer! Raskolnikov tresari.

— Dar dumneata cine ești, striga el, că să-mi prorocești toate acestea? Din înălțimea cărei liniști mărește proferezi asemenea prorociri înțelepte?

— Cine sunt eu? Sunt un om sfârșit, nimic mai mult. Un om care poate simte și înțelege, pe care viața l-a învățat unele lucruri, dar un om sfârșit. Pe când dumneata, cu dumneata este alta poveste: dumneata ești la începutul vieții și, cine știe, poate că toată frământarea de astăzi are să treacă, se va risipi ca un fum, fără să lase urme. De ce te temi așa de mult de schimbarea ce se va petrece în situația dumitale? Oare unui om cu inima dumitale poate să-i para rău după confort? Sau poate de faptul că prea multă vreme n-are să te vada nimeni? Nu despre timp este vorba, ci despre dumneata însuși. Caută să ajungi un soare și atunci are să te vada toată lumea. Dar trebuie, în primul rând, să fii un soare. Iar zîmbești, nu știu de ce; zîmbești ca vorbesc ca Schiller. Pun rămășag că bănuiești că mă dau bine pe lângă dumneata! Cine știe, poate chiar mă dau bine, he-he-he! Să nu mă crezi pe cuvânt, Rodion Romanici, niciodată să nu mă crezi pînă la capăt. Astă mi-e năravul, recunosc; dar uite ce aș vrea să mai adaug: cred că ești în stare să judeci singur pînă unde sunt un om viclean și pînă unde sunt un om cinstit.

— Când ai de gînd să mă arestezi?

— Pot să te mai las o zi jumătate sau doua, să te plimbi. Gîin-dește-te bine, dragul meu; roagă-te lui Dumnezeu să te lumineze. Și crede-mă, urmează-mi sfatul, e tot ce ai mai bun de făcut.

— Și dacă am să fug? Întreba Raskolnikov cu un zîmbet ciudat.

— Nu, dumneata n-ai să fugi. Un mujic fuge, un sectant la moda — lacheu al ideilor străine — fuge, fiindcă lui îi e de ajuns să-i arăți un capăt de deget, ca micimanului Dîrka, și are să creadă toată viața tot ce poftesci! Pe când dumneata nu mai crezi în teoria dumitale, și atunci ce ai să duci cu dumneata în pribegie? Ce ai să faci ca fugăr? Viața fugărului e urîță și grea, iar dumneata acum, în primul rând, ai nevoie să trăiești într-o situație limpede, ai nevoie de aer curat, spune și dumneata, asta-i aerul de care ai nevoie? Dacă fugi, ai să vii singur înapoi. Dumneata nu te poți lipsi de noi. Iar dacă te zăvorăsc, ai să stai o lună, două, hai să zicem trei și — să-ți aduci aminte de vorbele mele — ai să mărturisești, poate cu totul pe neașteptate chiar pentru dumneata. Cu un ceas înainte poate n-ai să știi că ai s-o faci. Sunt sigur că ai să te hotărăști „să pătimești”; acum nu mă crezi, dar ai să vezi că tot acolo ai să ajungi. Fiindcă suferința este mare lucru, Rodion Romanici; nu te uita că o spune un om care a pus pe el osînză, asta n-are nici o importanță; știe el ce spune. Nu rîde, în suferința este o idee. Mikolka are dreptate. Nu, dumneata n-ai să fugi, Rodion Romanici.

Raskolnikov se scula și-și luă șapca. Profiri Petrovici se ridica și el.

— Ai de gînd să faci o plimbare? Seara are să fie frumoasă, numai să nu

vină vreo furtună. De altfel, n-ar fi rău să se mai răcorească puțin...

își luă și el șapca.

— Dumneata, Porfiri Petrovici, să nu-ți închipui cumva, te rog, rosti cu o severa insistență Raskolnikov, ca ți-am mărturisit ceva astăzi. Ești un om ciudat și te-am ascultat din pura curiozitate. Eu nu ți-am mărturisit nimic... Să nu uiți.

— Bine, bine, n-am să uit... Vai de mine, iar tremuri tot! Nu te neliniști, dragul meu, are să fie cum dorești dumneata. Plimba-te oleacă: dar nu trece peste anumite hotare. Pentru orice întâmplare, am o mică rugămintă, adaugă el, coborând glasul, e cam delicată, dar nu lipsită de importanță: dacă cumva, din întâmplare (lucru pe care, de altfel, nu-l cred și te socot incapabil de una ca asta), dar în cazul când totuși - da, da, pentru orice eventualitate - dacă în cursul acestor patruzeci sau cincizeci de ore ți-ar veni ideea să isprăvești altfel, într-un mod fantastic - să-ți iei viața, de pilda (o presiune absurda, iartă-mă, te rog) — lasă un bilețel scurt, dar clar. Două-trei rânduri, numai două-trei rânduri și nu uita să pomenеști despre piatră: are să fie mai frumos. Și acum, la revedere... gîndește-te bine, și-ți urez noroc pe calea cea noua!

Porfiri ieși, parca îndoit de spate și ferindu-se de a-l privi pe Raskolnikov. Acesta se apropie de fereastra, aștepta cu încordată nerăbdare ca Porfiri Petrovici să ajungă în strada și să se depărteze de casă, apoi ieși și el în grabă din odaie.

Capitolul III

Se zorea să ajungă la Svidrigailov. Ce putea să spere să obțină de la acest om - nu știă nici el. Dar omul acesta avea o putere misterioasă asupra lui. Și o dată ce-și daduse seamă de acest lucru Raskolnikov nu se mai putea liniști și, apoi, acum nu mai avea timp să amîne aceasta explicație.

Pe drum, o întrebare îl framînta în chip deosebit: a fost Svidrigailov la Porfiri sau nu?

Pe cât putea să judece și era gata să jure — nu, n-a fost! Se gîndi iar și iar, își reaminti întreaga vizită a lui Porfiri: nu, n-a fost, firește!

„Dar dacă n-a fost, are să se duca sau n-are să se ducă la Porfiri?”

Deocamdată i se părea că n-are să se ducă. De ce? N-ar fi putut să lamurească nici el acest lucru, dar chiar dacă ar fi putut să lamurească, n-ar fi stat să-și bătă prea mult capul. Toate acestea îl frămîntau și totodată îl lasau destul de rece. Ciudat, nimeni poate nu l-ar crede, dar soarta lui imediată, ceea ce avea să i se întîmple azi, mâine, îl îngrijora prea puțin, se gîndea distrat la acest lucru. Altceva îl chinuia, mult mai important, ceva extraordinar — în legătură cu el însuși - ceva capital și care n-avea de-a face cu cealaltă chestiune. Pe lîngă asta se simțea infinit de obosit sufletește, deși în dimineața aceea avea judecată mai limpede decât în ultimele zile.

Oare mai făcea acum, după toate câte au fost, să lupte iarăși ca să învingă aceste păcătoase greutăți? Făcea oare, de pilda, să cauți să tragi sforile în așa fel, ca Svidrigailov să nu se ducă la Porfiri? Să studiezi, să cauți, să afli, să

pierzi vremea cu un Svidrigailov oarecare?

O, cât de plictisit era! Cu toate acestea, se grăbea să ajungă la Svidrigailov; oare nu cumva aștepta să afle de la el ceva nou, o indicație, un mijloc de scăpare? Omul care se îneacă se agață și de un pai! Oare soarta sau instinctul îi pune mereu față în față pe ei doi? Poate că se ducea la el numai fiindcă nu mai știa încotro să se îndrepte; poate că nu avea nevoie de Svidrigailov, ci de altcineva, și se gândise la Svidrigailov fiindcă acesta îi ieșise în cale. Sonia? Dar de ce s-ar duce acum la Sonia? Ca s-o facă din nou să plînga? Și apoi, îi era teama de Sonia. Sonia însemna verdictul necruțător, sentința irevocabilă. Avea de ales: său drumul lui, său drumul ei.

Mai ales în clipa de față nu se simțea în stare s-o vada. N-ar fi mai bine să încerce să-l descifreze pe Svidrigailov? Nu putea să nu recunoască în sufletul lui ca de mult avea nevoie de Svidrigailov. Dar pentru ce anume?

Și totuși, ce puteau avea comun ei doi? Nici măcar fărădelegile lor nu puteau să-i apropie. Și pe urma, omul acesta era antipatic, probabil foarte stricat, viclean și înșelător, poate chiar foarte rău. Umblau fel de fel de zvonuri despre el. Ce-i drept, s-a îngrijit de copiii Katherinei Ivanovna: dar cine ar putea spune pentru ce a făcut-o și ce înseamnă asta? Omul acesta avea veșnic tot felul de gânduri și planuri ascunse.

În cursul ultimelor zile, îi venise în cap o idee care-l obseda și neliniștea grozav, cu toate că el căută s-o alunge, atât de groaznică îi părea! „Svidrigailov s-ă tot învîrtit în jurul meu, își zicea el, se mai învîrtește și acum; Svidrigailov mi-a aflat taina; Svidrigailov a avut unele intenții asupra Duniei. Dacă le mai are și acum? Se poate afirma aproape sigur că da. Ce se va întâmpla dacă acum, după ce mi-a aflat taina și a căpătat astfel putere asupra mea, va voi să se folosească de ea ca de o armă împotriva Duniei?”

Acest gând îl chinuia uneori până și în somn, dar niciodată încă nu i se înfățișase atât de clar și de viu ca acum, când se ducea la Svidrigailov. Și acest lucru îl făcea să turbeze de furie mai întâi, va trebui neîntîrziat să dezvăluie taina Dunecikăi, ceea ce vă schimbă cu totul situația, chiar și în ceea ce-l privește numai pe el. Apoi, poate că va trebui chiar să se predea ca s-o salveze pe Dunecika de la un pas imprudent. Scrisoarea? în dimineața aceea, Dunecika a primit o scrisoare! De la cine putea ea să primească scrisori aici, la Petersburg? (Lujin?) Ce-i drept, acolo veghează Razumihin; dar Razumihin nu știe nimic. Poate că ar trebui să-i spună tot lui Razumihin? Răskolnikov se gândi cu dezgust la acest lucru.

În orice caz, pe Svidrigailov trebuia să-l vada cât mai degrabă, hotărî el. Slava Domnului, în cazul de față nu-s atât de importante amănuntele, cât însăși esența lucrurilor; dar dacă Svidrigailov are îndrăzneala de a pune ceva la cale împotriva Duniei - atunci...

Răskolnikov era atât de obosit în vremea din urma, în ultima lună, ca nu mai putea să rezolve asemenea întrebări decât într-un singur fel. „Atunci am să-l omor”, se gândi el, cuprins de o rece deznădejde. Un sentiment apăsător îi strîngea inima; se opri în mijlocul străzii și se uita de jur împrejur: pe ce drum o luase și unde ajunsese? Se afla pe bulevardul X, la treizeci sau patruzeci de pași de Sennaia, prin care trecuse; etajul de sus al casei din stingă era ocupat în întregime de un tractir. Toate ferestrele erau larg deschise; judecînd după siluetele care se mișcau prin fața ferestrelor, localul trebuia să fie plin. În sala cea mare, cântăreții răcneau cât îi ținea gura, răsuna clarinetul, scripca și

toba turcească. Se auzeau țipete stridente de femeie. Răskolnikov voi să se întoarcă și să plece, nedumerit că apucase pe bulevardul X, când, într-una din ultimele ferestre ale tractirului, îl zări pe Svidrigailov care ședea cu pipa în gură la o masă în fața geamului. Acest lucru îl mira grozav, îl sperie chiar. Svidrigailov îl zărise și-l cercetă în tăcere și, ceea ce îl mira și mai tare pe Răskolnikov, e că părea că vrea să se scoale ca să plece neobservat. Răskolnikov se prefăcu numaidecât ca nu-l vede și că se uita visător într-altă parte, dar nu înceta totuși de a-l urmări cu coada ochiului. Inima îi zvîcnea, neliniștită. Era vădit că Svidrigailov ținea să nu fie văzut. își scosese pipa din gură și voia să se ascunda; dar, când se ridică și dadu scaunul la o parte, observa pesemne că Răskolnikov îl vede și-l urmărește. între ei se petrecea ceva asemănător cu scenă primei întâlniri, când Răskolnikov se prefăcea că doarme. Un zîmbet mucalit se ivi pe buzele lui Svidrigailov, lățindu-se tot mai mult. Și unul și celalalt știau că se văd și se urmăresc reciproc. în cele din urma, Svidrigailov începu să rida tare.

— Haide, haide! Intra daca vrei; sunt aici! striga el de la fereastra. Răskolnikov sui scara.

Îl găsi într-o odaie foarte mică, cu o singură fereastră, lipită de salonul cel mare, unde, la douăzeci de mese, beau ceai negustori, funcționari și tot soiul de oameni, în urletele unui cor învălmășit. Dintr-o alta încăpere se auzea țâcănitul bilelor de biliard. Pe masa lui Svidrigailov era o sticlă de șampanie începută și un pahar golit pe jumătate. în odaie se afla un băiețel, muzicant de strada cu flașneta, și o cântăreață de vreo optsprezece ani, voinică, rumenă, cu o fustă în dungi, cu poala prinsă în briu, și o pălărie de țiroleză împodobită cu panglici; fără să țină seama de corul din odaia vecină, cânta, acompaniata de flașneta, cu o voce răgușită de contralto, un cântec trivial.

— Haide, ajunge! o întrerupse Svidrigailov la intrarea lui Raskolnikov.

Fata își întrerupse pe loc cântecul și se opri, așteptînd respectuoasă. Trivialitățile ritmate de adineauri le cântase cu același aer serios și respectuos.

— Hei, Filip, un pahar! striga Svidrigailov.

— Eu n-am să beau, zise Raskolnikov.

— Cum vrei, n-am comandat pentru dumneata. Bea, Katia! Azi nu mai am nevoie de tine, poți să te duci!

Îi umplu paharul și puse pe masa o bancnotă galbenă. Katia bău vinul, așa cum îl beau femeile, adică fără să ia paharul de la gură, în multe înghițituri mici, apoi lua hîrtia, sarută mîna lui Svidrigailov, pe care acesta i-o lasa îngăduitor, cu un aer foarte serios, și ieși din odaie; băiețelul cu flașneta o urma. Amîndoi fuseseră aduși de pe strada. Svidrigailov nu se afla nici de o săptămînă la Petersburg și ai fi zis că este un vechi client al localului. Chelnerul Filip îl „cunoștea” și se lingusea pe lîngă el. Ușa care dădea în sala se încuia; Svidrigailov era ca la el acasă în odaia aceea, unde poate că petrecea zile întregi. Tractirul era murdar și nici măcar de mîna a doua.

— Mă duceam la dumneata, începu Raskolnikov, dar cum se face că am cotit deodată pe bulevardul X? N-o iau niciodată încoace când trec prin Sennăia. O iau la dreaptă. De altfel, nici locuința duminică nu-i în partea asta. Și cum am cotit, am dat de dumneata! E ciudat!

— De ce nu spui de-a dreptul: e o minune!

— Fiindcă poate nu este decât o întîmplare.

— Asta e o trăsătură pe care o are toată lumea aici! rîse Svidrigailov. Chiar

cei care în sufletul lor ar crede în minuni n-ău curajul s-o mărturisească! Ai spus singur că „poate” nu este decât o întâmplare. Ce puțini au aici curajul părerilor lor, nici nu-ți poți închipui, Rodion Romanici! Nu vorbesc despre dumneata. Dumneata ai părerea dumităle personala, și nu te-ai temut s-o afirmi. Tocmai prin aceasta mi-ai atras curiozitatea.

— Și prin altceva nu?

— Ajunge și atât.

Svidrigailov era puțin înfierbîntat, deși nu băuse decât o jumătate de pahar de vin.

— Ai venit la mine, îmi pare, înainte de a afla dacă sunt în stare să am ceva ce numești dumneata o părere personala, observă Raskolnikov.

— Ei, atunci a fost altceva. Fiecare cu treburile lui. Cât despre minune, pot să-ți spun că dumneata pari să fi dormit ultimele două-trei zile. Pai, ți-am vorbit chiar eu despre acest tractir și nu-i nici o minune că ai ajuns aici; ți-am explicat drumul, ți-am indicat locul unde se afla și ți-am spus la ce ora mă poți găsi aici. Îți amintești?

— Am uitat, răspunse cu mirare Raskolnikov.

— Cred. Ți-am explicat de două ori. Adresa ți s-a întipărit mecanic în minte. Și dumneata ai cotit-o încoace exact spre adresa indicată, fără să bănuiești măcar. De altminteri, pe când îți vorbeam, mi-am dat seama că ești cu gîndul aiurea. Te trădezi prea de tot, Rodion Romanici. Da, încă ceva: sunt convins că la Petersburg mulți oameni umbla pe strada vorbind singuri. Este un oraș de seminebuni. Dacă am avea oameni de știință, atunci medicii, juriștii și filozofii ar putea să facă la Petersburg cercetări din cele mai interesante, fiecare după specialitatea lui. Rar loc unde sufletul omului să fie supus unor influențe mai întunecate, mai brutale și mai stranii ca la Petersburg. Dacă n-ăr fi decât influență climei! Afara de asta, Petersburgul este centrul administrativ al Rusiei, și caracterul lui trebuie să se răsfrîngă în toate. Dar nu despre asta e vorba, voiam să-ți spun că m-am uitat de câteva ori la dumneata pe strada. Când ieși din casa, dumneata îți ții capul drept. După douăzeci de pași îl lași în piept și-ți pui mîinile la spate. Te uiți, dar este clar că nu vezi nimic, nici înainte, nici în jurul dumităle. Apoi începi să-ți miști buzele și să vorbești singur: uneori îți iei mîna de la spate și declami, apoi te oprești în mijlocul drumului și rămii așa multa vreme. Asta e foarte rău. Poate că te observa și altcineva în afara de mine, și ar putea să-ți strice. Mie, de fapt, puțin îmi pasa, de vindecat n-am să te vindec, dar dumneata mă înțelegei desigur.

— Va să zică dumneata știi că sunt urmărit? întreba Raskolnikov, privindu-l iscoditor.

— Nu, nu știu nimic, răspunse Svidrigailov cu un aer mirat.

— Atunci să nu mai vorbim despre mine, mormăi Raskolnikov încruntîndu-se.

— Bine, să nu mai vorbim despre dumneata.

— Spune-mi mai bine de ce, dacă dumneata obișnuiești să vii în acest loc și dacă e adevărat că mi-ai spus de două ori să vin să te caut aici, de ce atunci adineauri, când m-am uitat la dumneata din strada, ai vrut să te ascunzi și s-o ștergi? Am observat foarte bine acest lucru.

— He-he! Și de ce, când am intrat mai deunăzi în odaia dumatăle, unde zăceai cu ochii închiși pe divan, te-ai prefăcut că dormi, cu toate că nu

dormeam defel? Și eu am observat foarte bine acest lucru.

— Poate că aveam... unele motive... știi și dumneata.

— Și eu poate că aveam motivele mele, cu toate că dumneata nu le cunoști.

Raskolnikov, cu cotul pe masa și bărbia sprijinită în pumn, se uita ținută la Svidrigailov. Îi cerceta chipul, care-i pricinuisse totdeauna o mirare. Obrazul lui ciudat aducea cu o masca: alb și rumen, cu buzele prea roșii, cu barba prea blondă, părul de asemenea foarte blond și foarte des, ochii prea albaștri și privirea lor prea fixă, apăsătoare. Obrazul acesta frumos și uimitor de tânăr pentru vârsta lui era grozav de antipatic. Svidrigailov purta haine elegante, ușoare, de vară, dar mai ales îi era eleganta rufăria. Pe mână stîngă strălucea un inel masiv cu o piatră scumpă.

— Ce să ne mai ascundem după deget? zise deodată Raskolnikov, pornind la atac deschis, cu o nerăbdare nervoasă. Cu toate că dumneata, dacă vrei, ești în măsura să-mi faci cel mai mare rău, eu însă n-am nici un chef să mă prefac. Am să-ți dovedesc îndată că nu țin atât de mult la mine pe cât îți închipui probabil. Să știi deci că am venit la dumneata ca să-ți spun că dacă ai cumva tot aceleași intenții cu privire la sora mea și dacă crezi că te poți folosi de ceea ce ai descoperit în ultima vreme ca să-ți ajungi scopul - am să te omor înainte ca dumneata să mă bagi la închisoare. Cuvîntul meu e hotărît: știi bine că am să mi-l pot ține. În al doilea rînd, dacă ai ceva să-mi spui — fiindcă toate zilele astea mi s-a părut că vrei să-mi spui ceva - spune mai iute căci timpul este prețios și poate în curînd va fi prea tîrziu.

— Unde te grăbești așa? striga Svidrigailov, cercetîndu-l cu interes.

— Fiecare cu treburile lui, răspunse Raskolnikov, ursuz și nerăbdător.

— Dumneata mă îndemni la sinceritate și tot dumneata refuzi să răspunzi chiar de la prima întrebare, observă Svidrigailov, zîmbind. Dumitale ți se pare mereu că am anumite intenții și de aceea mă privești cu neîncredere. Ei, asta-i ușor de înțeles în situația dumitale. Dar, oricît de mult aș dori să ne împrietenim, n-am să mă ostenesc să-ți scot asta din cap. Nu face, zău! Și apoi, nu am nimic deosebit să-ți spun.

— Atunci ce vrei de la mine? De ce-mi dai mereu tîrcoale?

— Pur și simplu pentru că ești un individ interesant de observat. M-ai atras prin situația dumitale fantastică, asta este! În afară de aceasta, dumneata ești fratele unei persoane care m-a interesat foarte mult și, în sfîrșit, chiar aceasta persoana mi-a vorbit la un moment dat foarte mult despre dumneata, fapt pentru care am dedus că te bucuri de mare trecere; crezi poate că este puțin lucru? He-he-he! De altfel, recunosc că întrebarea dumitale este foarte complicată pentru mine și că-mi vine greu să-ți răspund. De pilda, dumneata n-ai venit acum numai pentru că ai treaba cu mine, ci sperînd că am să-ți spun ceva nou. Nu-i așa? stăruie Svidrigailov, zîmbind viclean, închipuiește-ți acum că, venind înapoi, la Petersburg, m-am gîndit în vagon la dumneata, sperînd și eu că ai să-mi spui ceva nou, că am să pot împrumuta ceva de la dumneata! Vezi cît de bogați suntem?

— Ce să împrumuți de la mine?

— Știu eu? N-aș putea spune. Vezi în ce tractir infect îmi fac veacul și asta mă încântă, adică nu mă încîntă, dar trebuie să-mi trec și eu timpul undeva. Dar pe biata Katia, ai văzut-o... Să fi fost, bunăoară, un mîncău, un gastronom de club, dar vezi și dumneata, atîta sunt în stare să mîncî! (El arăta cu degetul spre ungher, unde, pe o măsuța mică, se zăreau într-o farfurioară de

tabla resturile unui biftec dezgustător și cartofi.) Dar stai, dumneata ai luat masa? Eu am luat o gustare și nu mai vreau nimic. Cât despre vin, nu beau deloc, în afara de șampanie, și nici șampanie nu beau mai mult de un pahar pe seară, altfel mă doare capul. Am comandat sticla asta fiindcă vreau să mă învioresc, trebuie să mă duc undeva, și de aceea mă vezi într-o stare sufletească specială. Tocmai de aceea m-am ascuns adineauri ca un școlar, fiindcă mă temeam că ai să mă încurci; dar cred că (el scoase ceasul) pot să rămân cu dumneata o oră întreagă; acum e patru și jumătate. Poate nu-ți vine a crede că uneori îmi pare rău că nu sunt nici măcar moșier sau tata de familie, ulan, fotograf, jurnalist... că nu sunt nimic, n-am nici o specialitate. Uneori, mă plictisesc grozav. Zău, credeam că ai să-mi spui ceva nou!

— Dar cine ești dumneata, în fond, și pentru ce ai venit aici?

— Cine sunt eu? Știi prea bine: sunt nobil, am servit doi ani în cavalerie, apoi m-am învățat pe aici prin Petersburg, pe urma m-am însurat cu Marfa Petrovna și am locuit la țară. Asta-i toată biografia mea!

— Se spune că ești cartofor, e adevărat?

— Nu, ce cartofor?! Sunt trișor, nu cartofor.

— Trișai la cărti? -Da.

— Și n-ai mâncat palme?

— Mi s-a întâmplat. De ce mă întrebi?

— Prin urmare, puteai să te bați în duel. Și asta e o senzație tare.

— Nu te contrazic și apoi, nu sunt meșter în filozofie. Mărturisesc că m-am grăbit să vin aici mai mult pentru femei.

— Îndată după înmormântarea Marfei Petrovna?

— Da, zîmbi Svidrigailov cu o sinceritate dezarmantă. Și ce-i? Mi se pare că dumneata ești scandalizat de felul meu de a vorbi despre femei?

— Adică te mira că mă scandalizează desfrîul?

— Desfrîu?! Uite unde am ajuns! Dar stai să-ți răspund în primul rând în privința femeilor în general; știi, am chef de vorba acum. Spune, pentru ce m-aș abține? Pentru ce să mă las de femei, dacă sunt nebun după ele? E, cel puțin, o ocupație.

— Pai, atunci, dumneata îți pui toată nădejdea numai în desfrîu?

— Ei și? Fie și desfrîu! Desfrîu și iar desfrîu! Cel puțin îmi place că pui întrebarea deschis. Desfrîul are cel puțin ceva statornic, ceva întemeiat pe firea însăși a omului și nesupus fanteziei, ceva care stăruie în sine ca un tăciune aprins, ceva care te arde, un foc pe care multă vreme, chiar cu anii, nu-l poți stinge. Trebuie să admiti că este o ocupație!

— Și de ce te bucuri? Este o boala, și încă o boala primejdioasă.

— A, asta ai vrut să spui? Sunt de acord că este o boala, de altfel, ca tot ce întrece măsura — și în asta se întrece întotdeauna măsura — dar, în primul rând, unul reacționează într-un fel, altul într-alt fel; în al doilea rând, firește, trebuie să păstrezi măsura în toate celea, da, măsură și calcul, chiar de ar fi un calcul mîrșav, dar ce să-i faci? Dacă n-ar fi asta, atunci nu ți-ar mai rămîne poate altceva decât să te împuști. Sunt de acord că fiecare om cîstit este dator să se plictisească, totuși...

— Dumneata ai fi în stare să te împuști ?

— Astă-i bună! replică Svidrigailov. Fii bun, te rog, și să nu mai vorbim despre astă, adaugă el în grabă și chiar fără fanfaronada care se simțise mai înainte în toate vorbele lui. Pînă și expresia obrazului i se schimbă. Trebuie

să-ți mărturisesc o slabiciune de neiertat, dar n-am ce face: mă tem de moarte și nu-mi place când se vorbește despre ea. Știi că sunt mistic într-o anumită măsură?

— Aha, fantoma Marfei Petrovna! Te mai vizitează și acum?

— Da-o naibii, nu mai pomeni de ea; la Petersburg nu m-a vizitat niciodată; dracu s-o ia! strigă el, enervat. Nu, hai mai bine sa nu

mai... de altfel... Hm! Păcat că nu am timp și nu pot să stau mai mult cu dumneata, mare pacat! Aș avea ce să-ți spun.

— E vorba de o femeie?

— Da, de o femeie, o întâmplare... nu, nu la asta mă refeream.

— Dar ticăloșia acestei ambianțe nu te mai impresionează? Nu mai ai putere să te oprești?

— A, dumneata ai pretenția că ești un om tare? He-he-he! M-ai dat gata, Rodion Romanici, cu toate că știam de mai înainte că așa are să fie. Dumneata îmi vorbești despre desfrîu și despre estetică! Dumneata - un Schiller, dumneata - un idealist! Firește, așa trebuie să fie și ăi fi fost de mirare dacă nu s-ar fi întâmplat așa: totuși, în realitate, pare cam ciudat... Vai ce păcat că nu mai am timp, fiindcă dumneata însuși ești un individ foarte interesant. Dar ia zi, dumitale îți place Schiller? Mie îmi place grozav!

— Mare fanfaron ești! rosti cu oarecare dezgust Raskolnikov.

— Nu sunt, crede-mă, nu sunt! răspunse, rîzînd, Svidrigăilov. De altfel, nu te contrazic, fie și fanfaron; de ce n-aș face pe fanfaronul, dacă e inofensiv? Șapte ani am stat la țară la Marfă Petrovna și de aceea acum, când am dat peste un om interesant în cel mai înalt grad, sunt încântat să stau de vorbă, și apoi am băut o jumătate de păhâr de vin și mi s-a și urcat la cap. Principalul însă, există o anumită împrejurare care mă stimulează grozav, dar pe care... am s-o trec sub tăcere. Unde pleci? întrebă el, speriat.

Raskolnikov dadu să se scoale. Își simțea inima grea, se înăbușea și părea îi era rușine că venise acolo. Svidrigăilov îi părea cel mai ușuratec și mai desfrînat ticălos din lume.

— E-eh! Mai stai, ramîi cu mine, îl ruga acesta. Comanda măcar un ceai. Mai rămîi, n-am să mai spun prostii, adică n-am să mai vorbesc despre mine. Am să-ți povestesc ceva. Vrei să-ți spun cum o femeie a încercat, ca să mă exprim în stilul dumitale, să mă „salveze”? Are să fie un răspuns la primă dumitale întrebare, fiindcă aceasta persoana este chiar sora dumitale. Vrei să-ți povestesc? Că să ne trecem timpul.

— Povestește, dar sper că...

— O, fii pe pace! De altminteri, Avdotia Romanovna, pînă și într-un om stricat și nemernic ca mine, nu poate trezi decât cel mai profund respect.

Capitolul IV

- Dumneata știi, poate (mi se pare că ți-am spus chiar eu), începuse Svidrigăilov, că am stat aici la închisoarea datornicilor pentru o sumă enormă de bani, neavînd în perspectivă nici cea mai mică nădejde de a putea plăti vreodată. N-are rost să povestesc cu de-ămănuntul cum m-a răscumplat

Marfa Petrovna; știi dumneata cum își poate pierde mințile o femeie îndrăgostită! Marfă Petrovna era o femeie cinstita și destul de deșteaptă (deși absolut incultă), închipuiește-ți că aceasta femeie, pe cât de cinstita pe atât de geloasa, a ajuns, după nenumărate scene de furie și muștrări, să încheie cu mine un fel de contract, pe care l-a respectat în tot timpul căsniciei noastre. Era mult mai în vîrstă decât mine și, în afară de aceasta, veșnic ținea cuișoare în gura. Am fost destul de porc, și într-o anumita măsură cinstit, ca să-i declar deschis că nu pot să-i fiu absolut credincios. Această mărturisire a făcut-o să turbeze, totuși se pare că sinceritatea mea brutala i-a plăcut oarecum. „Prin urmare, zicea ea, nu vrea să mă înșele, dacă mi-o declară de la început”; or pentru o femeie geloasa, ăsta-i lucrul cel mai important. După multe lacrimi, am încheiat între noi un contract verbal -punctul unu: nu o voi părăsi niciodată pe Marfa Petrovna și voi rămîne totdeauna soțul ei; doi: nu voi pleca nicăieri fără permisiunea ei; trei: nu voi avea niciodată o amanta permanentă; patru: pentru toate acestea Marfa Petrovna îmi permite să-mi fac cheful din când în când cu câte o fetișcană de pe Sennăiă, dar numai cu știrea ei secreta; cinci: să mă ferească Dumnezeu să mă îndrăgostesc de o femeie din societatea noastră; șase: în cazul când – Doamne ferește - m-aș îndrăgosti serios, trebuie să-i mărturisesc totul Marfei Petrovna. în ceea ce privește ultimul punct, Marfa Petrovna a fost, de altfel, destul de liniștită tot timpul; era o femeie inteligentă și, prin urmare, nu mă putea considera altfel decât drept un desfrînat și un muieratic incapabil să iubească serios. Dar o femeie inteligentă și o femeie geloasa sunt două lucruri diferite, tocmai aici e nenorocirea. De altminteri, ca să-i judeci fără părtinire pe unii oameni trebuie mai întîi să renunți la unele păreri preconcepute și la obișnuința pe care ți-o creează oamenii și obiectele care ne înconjoară în toate zilele. Am dreptul să mă încred în părerea dumitale mai mult decât în părerea oricui. Poate că ai și auzit multe lucruri ridicole și absurde despre Marfa Petrovna. într-adevăr, aveam unele obiceiuri foarte caraghioase; dar trebuie să-ți spun deschis că-mi pare sincer rău pentru nenumăratele necazuri pe care i le-am pricinuit. Ei, cred că pentru o cuviincioasă *oraison funebre* celei mai duioase soții de la soțul ei iubitor - e destul. în cazul când ne certam, eu tăceam îndeobște, nu mă enervam defel, și aceasta purtare de gentleman își atingea aproape totdeauna țelul; o impresiunea și-i placea; se întîmpla uneori chiar să fie mîndră de mine. Totuși, pe surioara dumitale n-a putut s-o suporte. Cum s-a întîmplat că a avut curajul să ia o fată atât de frumoasă ca guvernanta, nu înțeleg! Mi-o explic numai prin faptul că Mărfă Petrovna era o femeie impresionabilă, care se înflacăra ușor, și că ea însăși s-a îndrăgostit (s-a îndrăgostit literalmente) de surioară dumitale. De altfel, Avdotia Romanovna a făcut primul pas, nu știu dacă vrei să mă crezi? Iar Marfa Petrovna a ajuns atât de departe, încât la început se supără pe mine, fiindcă atunci când venea vorba despre surioara dumitale tăceam chitic și pentru că eram atât de nepăsător față de veșnicele sale laude de îndrăgostită la adresa Avdotiei Romanovna. Nici eu nu înțeleg ce ar fi vrut! Și, firește, Marfa Petrovna i-ă povestit Avdotiei Romanovna toată biografia mea. Avea obiceiul nenorocit de a povesti secretele noastre de familie tuturor celor care voiau s-o asculte și să se plînga întruna de mine; cum putea atunci să scape prilejul față de un prieten nou și atât de minunat? Socot că nici nu discutau despre altceva și nu încapă nici o îndoială că Avdotia Romanovna cunoștea acele povești sinistre și tainice care mi se pun în cîrca... Sunt gata să

fac ramășag că și dumneata ai auzit câte ceva de acest fel?

— Am auzit. Lujin te învinuia chiar de moartea unui copil. Este adevărat?

— Fii bun te rog și lasă deoparte toate aceste mahalagisme, răspunse Svidrigailov, dezgustat. Dacă vrei neapărat să afli această absurditate, am să-ți povestesc odată, iar acum...

— S-a mai vorbit de asemenea și despre un valet al dumitale de la țară și că tot dumneata ai purta vina pentru nu știu ce...

— Te rog, ajunge! îl întrerupse din nou Svidrigailov, cu vădita nerăbdare.

— Nu cumva este vorba de acel valet care a venit să-ți umple pipă după moarte?... Mi-ai povestit chiar dumneata, spuse cu enervare crescândă Raskolnikov.

Svidrigailov îl privi lung, și lui Raskolnikov îi păru că în privirea aceasta fulgera o sclipire sarcastică, dar Svidrigailov se stăpîni și răspunse foarte politicos:

— Chiar el. Văd că pe dumneata te interesează în chip deosebit toate acestea și am să-mi fac o datorie să-ți satisfac curiozitatea cu cea dintîi ocazie prielnică. Ei, drace! Văd că într-adevăr pot să apar ca o persoana romantică. Judeca și dumneata, în cazul acesta cât trebuie să-i mulțumesc răposatei Marfa Petrovna pentru că i-a îndrugat atâtea lucruri tainice și interesante surioarei dumitale? Nu îndrăznesc să judec impresia produsă; în orice caz, mie mi-a prins bine. Cu toata repulsia naturală a Avdotiei Romanovna, și în pofida aerului meu veșnic ursuz și respingător, i s-a făcut, pînă la urma, mila de un om pierdut. Iăr atunci când inima unei fete începe să simtă mila, asta-i foarte periculos pentru ea. Are sa vrea neapărat și să-l „salveze” pe acel om, și să-i deschida ochii, și să-l învie, și să-l întoarcă spre țeluri nobile, să-l readucă la o nouă viață și activitate, în sfîrșit, știi și dumneata tot ce se poate visa în genul ăstă. Mi-am dat seama numaidecât că păsărica zboară singură spre capcana și m-am pregătit la rîndul meu. Mi se pare că te încrunți, Rodion Romanici? Nu-i nimic, după cum știi, toate acestea s-au soldat cu o nimica toată (Ei drăcie, cât vin beau astăzi!). Știi, mi-a părut rau totdeauna, din clipa când am cunoscut-o, că destinul nu i-a hărăzit Avdotiei Romanovna să se nască în secolul al doilea sau al treilea al erei noastre, fiică a vreunui cneaz, a vreunui demnitar sau proconsul în Asia Minoră. Ar fi fost, fără îndoială, dintre acele mucenice care zîmbeau când li se ardeau sinii cu fierul înroșit. S-ar fi dus singură să caute martirajul, iar în secolul al patrulea sau al cincilea s-ar fi refugiat în pustiul egiptean și ar fi trăit acolo treizeci de ani, hrănindu-se cu rădacini, exaltare și vedenii. Azi, abia așteaptă și dorește cu nesaț să pătimească pentru cineva, și asta cât mai repede, iar dacă nu i se va da acest prilej de martiraj, e în stare să sară pe fereastră. Am auzit ceva despre un oarecare domn Razumihin. Se zice ca e un băiat chibzuit (de altfel, o arată și numele: trebuie să fie seminarist); s-o păzească bine pe surioara dumitale. într-un cuvînt, mi se pare că am înțeles-o foarte bine și socot asta o mare cinste pentru mine. Dar atunci, atunci la început de tot, înțelegeai dumneata, când nu știi cu cine ai de-a face, judeci mai ușuratic și greșit, te poți înșela. Și apoi, la naiba, de ce este atât de frumoasă? Nu-s eu de vină! într-un cuvînt, pasiunea mea a început printr-o puternică atracție fizică. Iăr Avdotia Romanovna este de o puritate înspăimîntătoare, nemaiauzită și nemaipomenita. (Bagă de seamă, îți spun acest lucru despre soră dumitale că un fapt cert. E de o puritate aproape bolnăvicioasă, cu toată inteligență ei, și

acest lucru are să-i strice în viață.) Tocmai atunci s-a întâmplat să intre la noi, ca fata în casă, Părașa, o fată cu ochii negri, abia adusa din alt sat, pe care eu n-o văzusem niciodată; eră tare drăguță, dar proastă, de necrezut; a început să plîngă, să bocească de a răsunit toată curtea, și s-ă făcut mare scandal. într-o zi, după-masă, Avdotia Romanovna m-a căutat anume, pe când eram singur în grădină și, cu ochii scânteind de indignare, mi-ă poruncit s-o las în pace pe biata Parașa. Era poate prima oară când vorbeam între patru ochi. Eu, firește, am primit ca o cinste să-i satisfac dorința, am căutat să mă arăt înfrînt, rușinat; într-un cuvînt, mi-am jucat rolul destul de bine. Așa au început legaturile dintre noi, cu discuții tainice, morala, povețe, rugăminți, implorări, chiar lacrimi, dacă vrei să mă crezi - pînă și lacrimi! Iată unde ajunge la unele fete pasiunea pentru morala! Eu, firește, am dat vina pe soartă, m-am prefăcut dornic și ahtiat după lumină și, în sfîrșit, am folosit mijlocul cel mai tare și cel mai sigur pentru cucerirea unei femei, mijlocul care n-a trădat niciodată pe nimeni și care impresionează absolut pe toate, fără excepție. Acest mijloc arhicunoscut este: lingușirea. Nu există pe lume ceva mai greu decât sinceritatea și ceva mai ușor decât lingușirea. Dacă în sinceritate se strecoară numai a sută parte dintr-o nota falsă, se produce o disonanță și apoi e bucluc. Dacă în lingușire absolut toate notele sunt false, ea totuși face placere și este ascultată fără supărare. O placere grosolană, totuși placere. Oricît de grosolană ar fi lingușirea, ea pare cel puțin pe jumătate adevărată. Și asta la toate straturile sociale, culte sau inculte. Chiar și o vestala ar putea fi sedusă cu ajutorul lingușirii. Ce să mai vorbim atunci despre muritorii de rînd? Nu pot să-mi amintesc fără să rîd cum am sedus o cucoană credincioasă bărbatului, copiilor și virtuților ei. Ce bine m-am distrat și cît de puțină bătaie de cap am avut! Cucoana era într-adevăr virtuoasă, cel puțin în felul ei. Toată tactica mea constă numai în atît: în fiecare clipă mă arătam strivit și mă prosternam în fața purității sale. O lingușeam fără rușine și abia obțineam, de pilda, să-i strîng mînă sau îi smulgeam o privire, că începeam număidecât să mă dojenesc pentru că i le-am smuls cu forța, căci ea s-ă împotrivit, s-ă împotrivit atît de țare, că eu probabil n-aș fi obținut niciodată nimic, dacă n-aș fi fost atît de desfrînat. Ea, în nevinovăția ei, n-a simțit perfidia și s-ă lasat prinsă fără voia ei, fără să-și dea seama, fără să bănuiască măcar etc, etc. într-un cuvînt, am obținut tot ce am vrut, iar cucoana mea a rămas ferm convinsă că este nevinovată și curată, își îndeplinește toate îndatoririle și obligațiile, și ca a căzut cu totul întîmplător. Dacă ai ști cît s-ă infuriat cînd, la urma urmelor, i-am declarat că după sincera mea părere a căutat și ea placerea la fel ca mine! Biata Marfa Petrovna era grozav de sensibilă la lingușire și, dacă aș fi vrut, ar fi trecut, încă de pe cînd trăia, toată averea pe numele meu. (Totuși beau și trîncănesc grozav de mult azi.) Sper că n-ai să te superi dacă am să amintesc acum că, la început, Avdotia Romanovna n-a rămas nici ea cu totul rece la lingușirile mele. Numai că eu am fost prost și cu nerăbdarea mea am stricat totul. într-un cuvînt, n-am știut să-mi stăpînesc privirile cînd stăm de vorba cu ea; mi se aprindea tot mai tare în ochi, și din ce în ce mai pătimaș, o anumita flacăra care o neliniștea și pe care, pînă la urma, a început s-o urască. N-are rost să-ți povestesc toate amănuntele, dar e destul să știi că a rupt orice relații cu mine. Atunci am făcut încă o greșeală. Am început să-mi bat joc grosolan de toate moralistele care vor să convertească oamenii; Parașa a apărut din nou pe

scenă, urmată de multe altele, pe scurt, casa a devenit o adevărată Sodomă. Ah, Rodion Romăniei, să fi văzut atunci cum știu uneori să scapere ochii surioarei dumiță! Nu te uita că sunt beat și am dat pe gît un pahar întreg de vin, te asigur că privirea ei mă urmărea pînă și în somn. Ajunsesem la urma că nu mai puteam să aud foșnetul rochiei sale. În adevăr, credeam că o să dau în boala copiilor, niciodată nu mi-aș fi putut închipui că aș putea să turbesc pînă într-atît. Trebuia neapărat să mă împac cu Avdotia Romanovna și acest lucru era imposibil. Închipuiește-ți, atunci, ce am făcut? La ce grad de tîmpenie poate să aducă pe om o patima ca asta? Să nu întreprinzi niciodată nimic când te orbește patimă, Rodion Romanici! Socotind că Avdotia Romanovna este săracă lipită pămîntului (ăh, iartă-mă, am vrut să spun că... dar, la urma urmelor, nu-i totuna cum se exprimă un lucru, dacă în fond este tot același?), într-un cuvînt, că trăiește din munca ei, ca o întreține pe mama ei și pe dumneata... (ah, drace, iar te încrunți) am hotărît să-i ofer tot ce aveam (puteam realiza circa treizeci de mii de ruble pe vremea aceea) ca să fugă cu mine fie și aici, la Petersburg. Bineînțeles, aici i-aș fi jurat iubire eternă, fericire etc, etc. Dacă vrei să mă crezi, eram atît de îndrăgostit de ea că dacă mi-ăr fi spus: „Omoar-o sau otrăvește-o pe Marfa Petrovna și însoară-te cu mine” — aș fi făcut-o numaidecât! Dar lucrurile s-au sfîrșit prin catastrofa pe care o cunoști, de altfel, și-ți poți singur închipui în ce hal m-am înfuriat când am aflat că Marfa Petrovna l-a dezgropat nu știu de unde pe avocatul acela ticălos, adică pe Lujin, și că mijlocește o căsătorie între el și Avdotia Romanovna.

La urma urmei n-ar fi fost mai bine să primească propunerea mea? Nu-i așa? Nu-i așa? Observ că ai început să mă ascuți foarte atent... interesantul meu tînăr...

Iritat, Svidrigailov izbi cu pumnul în masa. Era roșu la față. Raskolnikov își dadu seama că acel pahar sau un pahar și jumătate de șampanie pe care-l băuse, sorbind încet câte o înghițitură, îl îmbătase, și hotărî să folosească acest prilej ca să-i afle gîndurile, căci Svidrigailov îi părea foarte suspect.

— După toate câte mi le-ai spus, m-am încredințat că ai venit aici cu gîndul la sora mea, zise el deschis, fără să se mai ascunda, că să-l scoată din fire.

— Eh, lasă astea, se dezmetici Svidrigailov. Ți-am spus doar... și apoi, sora dumiță nu poate să mă sufere.

— Sunt sigur că nu poate să te sufere, dar nu despre asta este vorba acum.

— Ești sigur că nu poate să mă sufere? (Svidrigailov îl privi ironic printre gene.) Ai dreptate, nu mă iubește; dar niciodată să nu garantezi pentru ceea ce s-ar putea întîmpla între soț și soție sau între amanți. Este totdeauna un colțisor care rămîne necunoscut pentru restul lumii și pe care nu-l știu decît ei doi. Poți să garantezi că Avdotia Romanovna m-a privit totdeauna cu dezgust?

— După unele vorbe strecurate, fără să-ți dai seama, în cursul istorisirii dumiță, vad că tot mai nutrești în chip nestăvilit anumite speranțe și că, desigur, ai și acum intențiile cele mai mîrșave cu privire la Dunia.

— Cum? Mi-au scăpat astfel de vorbe? spuse Svidrigailov, sincer speriat, fără să țină seama de epitetul dat intențiilor lui.

— Îți scapă și acum. De pilda, de ce te temi așa de tare? De ce te-ai speriat deodată?

— Eu mă tem, mă sperii? Mă tem de dumneata? Mai degrabă dumneata ar trebui să te temi de mine, *cher ami*. Ce comedii spui... De altfel, m-am cherschelit, vad bine; cât pe aci să mă ia gura pe dinainte. La dracu' cu vinul! Hei, apă!

Apuca sticla și, fără să stea la gânduri, o arunca pe fereastră. Filip aduse apă.

— Toate astea-s fleacuri, zise Svidrigailov, muind un șervet în apa și apăsându-l pe frunte. Cu un singur cuvânt pot să-ți închid gura și să-ți nimicesc toate bănuielile. Știi, de pilda, că eu mă însor?

— Mi-ai mai spus-o și altă data.

— Ți-am spus? Am uitat. Dar atunci nu puteam încă să-ți spun sigur, fiindcă nici nu-mi văzusem logodnica; abia intenționez s-o fac. Pe când acum, totu-i hotărât, sunt logodit; dacă n-aș fi ocupat, dacă n-ar fi ceva cu neputință de amânăt, te-aș lua și te-aș duce acolo, fiindcă aș vrea să-ți dai părerea dacă am ales bine. Ei, drace! Numai zece minute au mai rămas. Vezi, uita-te la ceas; totuși am să-ți spun povestea logodnei mele, fiindcă însurătoarea asta a mea este destul de interesantă în felul ei. Ei, tot vrei să pleci?

— Nu, acum nu mai plec.

— N-ai să pleci deloc? O să vedem! Am să te duc și acolo, asta-i adevărat am să-ți arăt logodnica, dar nu acum, fiindcă acum, peste puțin, dumneata va trebui să pleci. Dumneata ai s-o iei la dreapta, eu la stînga. O cunoști pe Reslih? Pe madam Reslih la care stau cu chirie? Auzi? Da, da, chiar aceea despre care se spunea, știi dumneata ce, povestea cu fetița, iarna, apa — mă ascuți? Auzi? Ea le-a învățat toate pentru mine. „Tu, zice, te plictisești, să-ți căutăm o distracție.” Căci eu, e adevărat, sunt un om ursuz, plictisit. Crezi poate că sunt vesel? Nu, sunt posac: nu fac rău nimănui, dar stau uneori câte trei zile într-un ungher, fără să deschid gura. Cât despre Reslih, trebuie să-ți spun că este o mare hahaleră, știu la ce se gîndește: crede că am să mă satur repede de nevastă-mea, că am s-o las și am să plec, și atunci are să-i rămînă ei și ăre s-o pună în circulație; tot în cercurile noastre, dar ceva mai sus. Ei, și-mi spune Reslih că exista un tată de familie bolnav, fost funcționar, de trei ani nu se clintește din jilțul lui și nu poate să-și miște picioarele. Există, zice, și o mama, o doamna foarte chibzuită mama asta. Fiul își face serviciul undeva în provincie și nu-i ajută. Fata cea mare s-a măritat și nu da pe la ei; ău pe cap doi nepoți mici (nu le ajungeau copiii lor) și au luat acasă, înainte să-și isprăvească școala, pe cea mai mică dintre fete; peste o lună împlinește șaisprezece ani și, prin urmare, peste o luna ar putea s-o mărite. Cu mine adică. Ne-am dus; ce caraghios s-a petrecut totul acolo la ei; m-a recomandat: moșier, văduv, familie cunoscută, cu relații, capital - ce are a face că eu am cincizeci de ani și dînsa n-a împlinit încă șaisprezece? Cine se uita la una ca asta? Și totuși e ispititor, nu-i așa? Foarte ispititor, ha-ha! Dacă ai fi văzut ce bine m-am înțeles cu mămica și tăticul! Făcea să platești ca să mă vezi în clipa aceea. Pe urma a venit ea, a făcut o reverență; îți închipui: poartă o rochiță scurtă, un boboc neînflorit, roșește, se aprinde ca zorile (i s-a spus firește). Nu știu ce părere ai dumneata despre chipurile feminine, dar după mine acești șaisprezece anișori, acești ochi candizi, aceasta sfîciune și lacrimile rușinii sunt mai atrăgătoare decât frumusețea și, pe deasupra, fetița este că o cădră. Părul blond, cu bucle mărunte de mieluşel, buze plinuțe, roșii, picioruşele — o minune!... Am făcut cunoștință, am anunțat că sunt grăbit din pricina unor

chestiuni de familie, și a doua zi, adică acum trei zile, ne-am logodit. De atunci, cum vin, o iau pe genunchi și n-o mai las o clipă... Firește, ea se aprinde ca zorile, iar eu o sărut întruna; mămica i-a spus că sunt bărbatul ei, că așa se face, într-un cuvânt - plăcere! Situația asta de acum, de logodnic, în adevăr este poate mai plăcută decât cea de soț. În copila asta joacă cum s-ăr zice: *la native et la verite*. Ha-ha-ha! Am schimbat două-trei vorbe împreună - nu-i deloc proasta fetișcana asta; uneori, îmi aruncă o privire furișă care mă arde ca fierul înroșit. Și, știi, are obrazul Madonei lui Rafael. Madona Sixtină are un obraz fantastic, o expresie de durere și nebunie, nu ți-a sărit în ochi acest lucru? Ei bine, e ceva în genul ăsta. A doua zi după ce ne-am logodit, i-am adus cadouri de vreo mie și cinci sute de ruble; un colier de briliante, altul de perle și o casetă cu obiecte de toaleta din argint, uite cam atât de mare, cu tot dichisul; să fi văzut obrazul madonei mele cum strălucea de mulțumire! Am luat-o ieri pe genunchi, dar se vede că am apucat-o prea brutal, s-a înroșit toată, i-au țîșnit lacrimile din ochi, dar căută să le ascunda și ardea toată. Pentru o clipă a ieșit toată lumea din odaie, am rămas numai noi doi și când mi s-a aruncat deodată de gît (întîia oară), m-a cuprins cu minutele, m-a sărutat și mi-ă jurat că are să fie o soție bună, ascultătoare și credincioasă, că ăre să mă facă fericit, că are să-mi consacre întreagă ei viață, fiecă clipă din viața ei, că are să-mi jefască tot, tot și pentru toate acestea nu vrea decât stima mea. „Altceva, zice, nu-mi trebuie nimic, nimic, nici un fel de cadouri!” Să ascuți o asemenea mărturisire între patru ochi, de la un îngeraș de șaisprezece anișori, cu obraji rumeniți de pudorea virginala și cu lacrimi de entuziasm pe gene, trebuie să admiți și dumneata că e destul de ispititor. Este ispititor, nu-i așa? Face parale, ce zici? Asculta... Trebuie să mergem acolo, la logodnica mea... dar nu acum!

— Într-un cuvânt, aceasta diferență monstruoasă de vîrstă și de orizont te excita nemaipomenit! Și chiar ai de gînd să te însori cu adevărat'?

— Dumneata ce crezi? Neapărat! Fiecare caută să fie fericit și cel care izbutește să se înșele singur o duce bine. Hă! Ha! Dar ce te-a apucat de te-ai făcut așa de moralist deodată? Fie-ți mila de mine, frățioare, sunt un păcătos! He-he-he!

— Totuși dumneata ai avut grija de copiii Katerinei Ivanovna. De altfel... da, desigur, ai avut motivele dumitale să faci asta, acum înțeleg toț...

— Copiii îmi plac, în genere, îi iubesc foarte mult, rîse Svidri-gailov. în privința asta aș putea să-ți povestesc un episod foarte interesant și care nu s-a sfîrșit nici acum. în prima zi când am sosit aici, am pornit să cutreier diverse cloace; gîndește-te și dumneata cum m-am repezit după șapte ani! Ai observat, probabil, că nu m-am grăbit să dau ochi cu grupul meu de altădată, adică cu prietenii mei de odinioară. Și am să caut s-o duc cât mai mult fără ei. Știi, în sat, sub aripa Marfei Petrovna, m-a chinuit de moarte amintirea tuturor acestor locuri și locșoare tainice, unde omul priceput poate să găsească multe. Naiba să le ia! Lumea se îmbată, tineretul cultivat se consuma în inactivitate, făurind visuri irealizabile, se mutilează sufletește, înglodîndu-se în diverse teorii; nu știu de unde au venit atîția evrei, ascund banii, iar toți ceilalți trăiesc în desfrîu. Orașul acesta, din primele ceasuri, mi-a trimis în nas mirosul lui atât de bine cunoscut. Am ajuns, așadar, la o așa-numită serata dansantă, o cloaca infecta (mie îmi plac cloacele și tocmai cele mai murdare); bineînțeles se dansa cancan, ceea ce nu exista pe vremea

mea. Da, în acest domeniu s-au făcut progrese. Deodată, mă uit și vad o fetița de vreo treisprezece ani, foarte drăguț îmbrăcată, dansînd cu un virtuoz; un altul - vizavi. Lîngă perete, pe un scaun, mămica. Poți să-ți închipui ce cancan! Fetița se rușinează, roșește, pînă la urmă se simte jignită și începe să plîngă. Virtuozul o ia pe sus și începe s-o învîrtească și să se izmenească în fața ei; toată lumea rîde cu hohote — tare-mi place publicul nostru, fie chiar de cancan, în astfel de clipe — și țipa: „Așa-i trebuie, așa-i trebuie! Nu se aduc copii aici!”. Mie, firește, puțin îmi pasa dacă e sau nu e vreo logica în distracția asta a lor! Eu mi-am fixat locul imediat, m-am așezat lîngă mămică și am început să-i spun că și eu abia am venit la Petersburg, că aici lumea nu știe să se poarte, că oamenii nu se pricep să deosebească adevăratele merite și să aibă fața de ele respectul cuvenit; am făcut aluzie că am bani mulți; le-am invitat să le duc acasă în trăsura mea; le-am condus, am făcut cunoștință mai bine (abia au sosit din provincie și locuiesc într-o cămăruță pe care au subînchiriat-o de la nu știu cine). Mi s-a spus că prietenia cu mine le face mare cinste; am aflat că n-au para chioara, că au venit să intervină în nu știu ce chestiune, la nu știu care minister, le-am oferit serviciile mele și bani; am aflat că la serata aceea au nimerit din greșeala, crezînd că acolo se preda dansul; le-am oferit să contribui la instruirea tinerei domnișoare în ceea ce privește limba franceza și dansul. Propunerea mea a fost primită cu entuziasm, ca o cinste deosebită, și am rămas prieteni și astăzi... Dacă vrei să mergi cu mine la ele, dar nu acum.

— încetează o dată cu poveștile dumitale josnice și scîrboase, om stricat, josnic și libidinos!

— Schiller, Schiller, curat Schiller! O, *va-t-elle la vertu se nicher!* Știi, eu îți povestesc anume astfel de lucruri ca să-ți aud exclamațiile de indignare. E o adevărata desfătare!

— Firește, crezi că nu simt că sunt ridicol în clipa ăsta? mormăi Raskolnikov, furios.

Svidrigailov rîdea cât îl ținea gura; în sfîrșit, îl striga pe Filip, plati și se scula.

— Uf, ce beat sunt, *assez causer!* zise el. Ce desfătare!

— Cum să nu te desfeți?! striga Raskolnikov, sculîndu-se de asemenea. Oare pentru un desfrînat cu simțurile tocite ca dumneata istorisirea unor aventuri, în clipa când are în perspectivă o monstruozitate de același fel, nu este o desfătare? Și, mai ales, în astfel de împrejurări, și când le spune unui om ca mine... Asta excită.

— Dacă-i pe asta, răspunse Svidrigailov, cercetîndu-l cu oarecare mirare, atunci și dumneata ești cinic. Cel puțin ai stofă, și încă în cantitate uriașă. Ești în stare să cuprinzi cu mintea multe lucruri... de altfel, poți să faci și multe. Dar, ajunge! îmi pare sincer rău că am discutat așa de puțin, dar nu-i nimic, n-ai să-mi scapi... Așteaptă numai...

Svidrigailov porni afară din tractir. Raskolnikov îl urmă. Cel din-tîi totuși nu era beat; i se urcase doar puțin la cap și, acum, beția se risipea cu fiecare clipă. Se încrunta și părea îngrijorat, ca un om care este în așteptarea unui lucru foarte important, care-l emoționează și-l neliniștește. În ultimele două-trei minute, atitudinea lui față de Raskolnikov se schimbase: se arăta tot mai artăgos și sarcastic. Tănărul observă aceasta și era destul de alarmat. Svidrigailov îi părea suspect și el se hotărî să-l urmărească.

Coborîră în strada.

— Acum, dumneata o iei la dreapta și eu la stînga sau poate invers, dar *adieu, mon plaisir*, pe curînd, cu cea mai mare bucurie!

Și el o luă la dreapta, spre Sennaia.

Capitolul V

Raskolnikov porni după el.

— Ce înseamnă asta?! exclamă Svidrigailov, întorcându-se. Mi se pare că ți-am spus că...

— Asta înseamnă că am hotărît să te însoțesc.

— Cu-um?

Amîndoi se opriră și se priviră drept în ochi, parcă măsurându-se cu privirea.

— Din ceea ce mi-ai povestit fiind pe jumătate beat, spuse tăios Raskolnikov, m-am convins că nu numai că n-ai renunțat la intențiile dumitale ticăloase cu privire la sora mea, dar chiar că ești preocupat de ele mai mult decât oricînd. Sunt informat că astăzi dimineața sora mea a primit o scrisoare. Dumneata ai avut vreme să pui ceva la cale... și chiar dacă, între timp, ți-ai găsit în drum o nevastă, asta nu înseamnă nimic. Vreau să mă încredințez cu ochii mei...

Despre ce voia să se încredințeze cu ochii lui, e greu de spus și, desigur, nici el nu știa prea bine.

— Așa! Vrei poate să chem poliția?

— Cheam-o!

Rămăseseră din nou unul în fața celuilalt. În cele din urmă, Svidrigailov își schimbase expresia feței. Văzînd că Raskolnikov nu s-a speriat deloc de amenințările lui, își luă aerul cel mai vesel și prietenos.

— Ce om! Anume n-am deschis vorba despre afacerea dumitale, cu toate ca, firește, ard de curiozitate. Este un caz fantastic. Voiam să amîn discuția pe alta dată, dar, zău, dumneata ești în stare să scoți din sărite și pe un mort... Hai să mergem, deși îți spun dinainte: intru acasă numai pentru o clipă, că să iau bani; apoi îmi încui locuința, iau o birja și mă duc să-mi petrec toată seara la Ostroave. Ce nevoie ai să te ții de mine, spune și dumneata?

— Deocamdată te însoțesc pînă acasă, dar nu mă duc la dumneata, ci la Sofia Semionovna, să-i cer scuze că n-am fost la înmormîntare.

— Fa cum dorești, dar Sofia Semionovna nu este acasă. E plecata să-i ducă pe copii la o bătrînică, o veche prietenă de a mea și epitroapă a nu știu cărui orfelinat. Am fermecat-o pe aceasta doamna, platind o sumă pentru cei trei puișori ai Katerinei Ivanovna și, în afară de aceasta, am făcut și o danie pentru orfelinatul ei; în sfîrșit, i-am spus povestea Sofiei Semionovna, în toate amănuntele, fără să ascund nimic. I-a făcut o impresie extraordinară. Și de aceea a fost poftită Sofia Semionovna să se prezinte chiar azi la hotelul X, unde bătrîna cucoana locuiește temporar cînd vine de la țara.

— N-are a face, am să trec totuși pe la dînsa.

— Cum vrei, dar eu nu te însoțesc în aceasta seara; ce rost are? Uite că am

ajuns. Asculta, eu sunt sigur că mă privești cu suspiciune numai fiindcă pînă acum am fost delicat, nu te-am plictisit și n-am încercat să te descos... pricepi ce vreau să spun? Acest lucru ți s-a părut neobișnuit; sunt gata să pun rămășag că așa este! Să mai fii delicat după asta!

— Socoti delicat să tragi cu urechea la ușa?

— A, despre asta vorbești? rîse Svidrigailov. M-ar fi mirat nespun dacă, după toate câte au fost, ai fi trecut peste acest amănunt. Ha! ha! Deși am înțeles câte ceva din cele ce i-ai îndrugat atunci Sofiei Semionovna, spune-mi, totuși, ce înseamnă asta? Poate că sunt un retrograd și nu pricep nimic. Lamurește-mă, te rog, dragul meu! Luminează-mi mintea cu teoriile cele noi!

— N-ai putut să auzi nimic, minți!

— Nu despre asta, nu despre asta vorbesc (cu toate că eu într-ade-var am auzit ceva), nu, eu mă refer la faptul că dumneata te indignezi întruna! Schiller din sufletul dumitale se revoltă. Și acum poftim - e împotriva celor care ascultă pe la uși! Dacă-i așa, atunci du-te și spune acolo unde se cuvine că uite ce s-a întîmplat cu dumneata, cum ți-a cam dat greș teoria. Iar dacă crezi că pe la uși nu-i voie să ascuți, dar pe bătrîne e voie să le lovești în cap cu ce se nimerește, după bunul dumitale plac, atunci fugi cât mai iute în America! Fugi, tinere! Poate că mai este timp. Sincer îți spun. N-ai bani? Îți dau eu de drum.

— Nici nu mă gîndesc, îl întrerupse Raskolnikov cu dezgust.

— Înțeleg (de altfel, nu te obosi, dacă nu vrei, poți să nu răspunzi). Înțeleg ce fel de probleme îți pui: morale, nu-i așa? Problema omului și a cetățeanului? La dracu', ce nevoie ai de ele acum? He-he! Fiindcă tocmai ești cetățean și om? Dacă-i așa, atunci trebuia să ți le pui mai înainte și să nu te apuci de o treabă care te depășește; acum n-are rost sau, dacă e așa, împușcă-te! Sau nu te atrage?

— Mi se pare că dumneata vrei să mă enervezi anume ca să-ți întorc spatele și să plec...

— Om ciudat ce ești, uite că am ajuns, poftim sus pe scara. Uite, acolo, este intrarea Sofiei Semionovna și vezi și dumneata că nu-i nimeni acasă! Nu mă crezi? Întreabă-l pe Kapernaumov - ea le lasă cheia când pleacă. Uite-o și pe madam Kapernaumov. Cum? (E cam surdă.) A plecat? Unde? Ai auzit? Nu, n-are să vină pînă seara tîrziu. Și acum, hai la mine. Doar ai vrut să vii la mine? Poftim, suntem în locuința mea. Madame Reslih nu este acasă. Femeia asta se agită mereu, dar este de treaba, te încredințez... Ți-ar putea fi de folos dacă ai fi ceva mai rezonabil. Și acum uite: iau din biroul meu un bilet de cinci la sută (privește câte am!), ăstă are să se duca astăzi la zaraf. Ai văzut? Acum nu mai am pentru ce să-mi pierd vremea aici. Încui biroul, încui locuința și iată-ne pe scară. Dacă vrei, hai să luăm o birja! Eu mă duc la Ostroave. Nu te atrage o mică plimbare? Iau trăsura pînă la Elaghin. Cum? Refuzi? Nu mai poți? De ce să nu mergem? Are să plouă, dar nu-i nimic, tragem coviltirul...

Svidrigailov se și urcase în trăsura. Raskolnikov socoti că, cel puțin pentru moment, bănuielele lui nu erau întemeiate. Fără să răspundă un cuvînt, îi întoarse spatele și-o luă înapoi spre Sennaia. Dacă ar fi întors măcar o dată capul, ar fi văzut că Svidrigailov, după ce făcu o suta de pași cu trăsura, plăti birjarului și coborî pe trotuar. Dar el nu se întoarse, nu văzu nimic și coti după colț. Un adînc dezgust îl îndemna să se depărteze cât mai mult de Svidrigailov. „Cum de am putut măcar o clipă să aștept ceva de la acest ticălos grosolan, de la acest om stricat, libidinos și mîrșav?", exclama el fără voie. Ce-i drept,

această condamnare o rostise cam pripit și ușuratic. Era ceva în Svidrigailov, în tot felul lui de a fi, original și oarecum misterios. În privința Duniei, Raskolnikov rămase adînc convins că Svidrigailov nu renunțase la ea. Dar era prea greu, prea de neîndurat să se gîndească la acest lucru!

Ca întotdeauna când rămînea singur, după douăzeci de pași, se cufunda într-o adîncă visare. Se urcă pe pod, se opri lingă parapet și-și aținti ochii asupra apei. În aceeași clipă, puțin mai încolo se afla Avdotia Romănovnă.

Urcându-se pe pod, trecuse pe dinaintea ei fără s-o vada. Iar Dunecika încă nu-l văzuse niciodată astfel pe strada și-l privea mirata, aproape speriată. Se opri, neștiind ce să facă: să-l strige sau nu? Deodată, îl zări pe Svidrigailov, care se apropia grăbit, venind dinspre Sennaiă.

Dar Svidrigailov părea că se apropie cu grijă, făcând pe misteriosul. Nu urcă pe pod — se opri mai la o parte, pe trotuar, căutînd să facă în așa fel ca Raskolnikov să nu-l vada. O zărise pe Dunia și începu să-i facă semne. I se păru că o roagă să nu-și strige fratele, să-l lase în pace, și că o cheamă la el.

Așa și făcu. Se depărtă încet de Raskolnikov și îl ajunse pe Svidrigailov.

— Să mergem mai iute, șopti această. N-aș vrea ca Rodion Romanici să afle despre întîlnirea noastră. Vă previn că am stat împreună într-un tractir din apropiere, unde m-a găsit singur, și abia am putut să scap de el. Nu știu de unde știe despre scrisoarea mea către dumneavoastră și bănuiește ceva. Bineînțeles, nu dumneavoastră i-ați spus. Dar dacă nu i-ați spus dumneavoastră, atunci cine?

— Am cotit după colț, îl întrerupse Dunia. Acum fratele meu nu ne mai poate vedea. Vă spun hotărît că mai departe n-am să merg. Spuneți aici tot ce aveți de spus; toate acestea pot fi spuse și în strada.

— În primul rând ceea ce am eu de spus nu poate fi spus în strada; în al doilea rând, trebuie s-o ascultați pe Sofia Semionovna; în al treilea rând, am să vă arăt unele documente... Și, în sfîrșit, dacă nu acceptați să intrați la mine, refuz să vă dau orice explicație și plec. Totodată, vă rog să nu uitați că un secret foarte interesant al iubitului dumneavoastră frate se afla cu desăvîrșire în mîinile mele.

Dunia se opri șovăitoare, uitîndu-se pătrunzător la Svidrigailov.

— De ce vă temeți? spuse acesta liniștit. Orașul nu-i sat. Și pînă și la țară mi-ați făcut mai mult rău mie decât dumneavoastră, așa că aici...

— Ați prevenit-o pe Sofia Semionovna?

— Nu, nu i-am spus nici un cuvînt și nici nu sunt cu totul sigur că este acasă. De altfel, cred că este acasă. Azi și-a înmormîntat ruda; nu-i o zi să se duca în vizita. Pînă una-alta, n-aș vrea să vorbesc nimănui despre toate acestea și chiar mă căiesc într-o oarecare măsură că v-am dezvăluit dumneavoastră ce știu. Orice imprudență, în astfel de cazuri, este echivalenta cu un denunț. Locuiesc aici, în casa de care ne apropiem. Uitați-vă: acesta este portarul casei noastre - mă cunoaște foarte bine; poftim, mă salută... vede că vin cu o doamnă și, desigur a și avut timpul să vă privească fața, iar acest lucru ar putea să vă liniștească, dacă vă temeți atît de mult de mine și mă suspectați. Iertați-mă că vă spun toate acestea atît de brutal. Stau cu chirie aici. De Sofia Semionovna mă desparte un singur perete; dînsa de asemenea a subînchiriat la niște locatari. Tot etajul acesta este plin de chiriași. Și atunci, de ce vă temeți ca un copil? Ce este atît de spăimîntător în mine?

Obrazul lui Svidrigailov se strîmbă într-un zîmbet îngăduitor; dar, de fapt,

nu avea deloc chef să zîmbească. Inimă îi bătea cu putere și răsuflarea i se tăia. Vorbea anume foarte tare ca să-și ascunda emoția; dar Dunia nu observă nimic deosebit; prea o enervase observația că se teme ca un copil, ca să mai bage de seamă altceva.

— Cu toate că știu că sunteți un om... fără onoare, nu mă tem defel. Arătați-mi drumul, zise ea, în aparență foarte liniștită, dar fața îi era palida.

Svidrigailov se opri în fața locuinței Soniei.

— Dați-mi voie să întreb dacă este acasă. Nu este. Păcat! Dar știu că trebuie să se întorcă foarte repede. Dacă a ieșit, atunci nu s-ă putut duce decât la o doamna, în privința orfanilor la care ține. Le-a murit mama. M-am ocupat și eu de chestiunea asta și i-am dat o mînă de ajutor. Dacă Sofia Semionovna nu se înapoiază în zece minute, am s-o trimit la dumneavoastră chiar astăzi, dacă vreți; iată și locuința mea. Aici sunt cele două odai pe care le ocup. Dincolo, după ușă, sade gazda mea, doamna Reslih. Acum uitați-vă aici, am să vă arăt documentele cele mai importante: ușa din dormitorul meu duce la aceste două odai absolut goale, care sunt de închiriat. Priviți... va rog să va uitați cu cea mai mare atenție.

Svidrigailov ocupa două odai mobilate, destul de încăpătoare. Dunecika se uita, neîncrezătoare, în jurul ei, dar nu văzu nimic deosebit nici în mobilierul camerelor, nici în împărțirea lor, cu toate că ar fi putut să observe, de pilda, că locuința lui Svidrigailov era situată între două apartamente oarecum nelocuite. Intrarea la el nu era de-a dreptul din galerie, ci prin doua camere ale gazdei, aproape goale. După ce descuie ușa din dormitor, încuiată cu cheia, Svidrigailov îi arătă încă o cameră goală care era de închiriat. Dunecika se opri în prag, neînțelegînd de ce este poftită să o cerceteze, dar Svidrigailov se grăbi s-o lamurească.

— Uitați-va, aici în aceasta a doua camera mai mare. Observați ușa aceasta încuiată cu cheia. Lîngă ea se afla un scaun, unul singur în cele două odai goale: l-am adus din apartamentul meu, ca să-mi fie mîi la îndemînă să ascult. Dincolo, în dosul ușii, se afla masa Sofiei Semionovna; acolo a stat dînsa de vorbă cu Rodion Romănici. Iar eu am stat dincoace și am ascultat; două seri de-a rîndul am stat pe scaun și am ascultat de fiecare data câte două ceasuri și, firește, am putut să aflu câte ceva, nu-i așa?

— Ați tras cu urechea la ușă?

— Da, am ascultat la ușă; acum să mergem la mine; aici nu avem pe ce să ședem.

O conduse pe Avdotia Romanovna înapoi în prima odaie care-i servea drept salon, și o pofti să ia loc pe scaun. El se așeză la capătul celalalt al mesei, la o distanță de cel puțin un stîinjen, dar pesemne ca în ochii lui ardea din nou acea flacăra care o mai speriasse odată pe Dunecika. Ea tresari fără să vrea și, deși voia să se arate foarte stăpână pe sine, se uita încă o dată, bănuitoare, de jur împrejur. În cele din urmă, își dadu seama de izolarea apartamentului. Vru să întrebe dacă cel puțin gazda era acasă, dar nu întrebă... din mîndrie. Și apoi, o suferința infinit mai mare decât teama pentru ea însăși îi umplea sufletul și îi chinuia inima.

— Iată scrisoarea dumneavoastră, începu dînsa, punînd-o pe masa. Este cu puțință ce scrieți aici? Faceți aluzie la o crimă pe care pretindeți că ar fi săvîrșit-o fratele meu. Aluzia este prea limpede ca să mai dați înapoi. Să știți însă ca am mai auzit despre acesta poveste absurda și ca nu cred nimic, nici

un cuvînt. Este o bănuială mirșavă și ridicolă; cunosc și cauzele care au creat-o. Dumneavoastră mi-ați promis dovezi: vorbiți! Dar să știți dinainte că nu vă cred! Nu cred nimic!...

Dunecika spuse toate acestea foarte repede și o clipă tot sîngele îi navali în obraji.

— Dacă n-ați crede nimic, ați fi riscat oare să veniți singura la mine? Pentru ce ați venit? Din simplă curiozitate?

— Nu mă chinuiți, vorbiți odată!

— N-am ce spune, sunteți o fată curajoasă! Credeam, în adevăr, că o să-l rugați pe domnul Razumihin să vă însoțească pînă aici. Dar nu l-am zărit nici cu dumneavoastră, nici prin preajma noastră, m-am uitat bine, asta dovedește curaj și înseamnă că ați vrut să-l menajați pe Rodion Romanici. De altfel tot ce faceți este divin... Cât despre fratele dumneavoastră, ce v-aș putea spune? L-ați văzut adineauri. Cum v-a părut?

— Doar nu vă întemeiați numai pe asta?

— Nu, nu numai pe asta, ci pe propriile lui vorbe. A venit de două ori la rînd seara, aici, la Sofia Semionovna. V-am arătat unde au șezut ei. A mărturisit totul fetei. Este un ucigaș. A ucis o bătrînă, văduva unui funcționar, cămătăreasă, la care el însuși amaneta unele obiecte: a ucis-o și pe sora ei, o precupeața cu numele Lizaveta, care a intrat întîmplător în casă în clipa aceea. Le-a ucis pe amîndouă cu toporul pe care-l adusese cu el. Le-a ucis ca să le jefuiască, și le-a jefuit; a luat banii și unele obiecte de valoare... Toate acestea le-a spus cuvînt cu cuvînt Sofiei Semionovna. Numai ea îi cunoaște secretul, dar n-are nici un amestec în acest asasinat; dimpotrivă, în timpul mărturisirii lui s-a îngrozit ca și dumneavoastră acum. Dar fiți pe pace, ea n-are să-l trădeze.

— E cu neputință! șoptiră slab buzele palide, ca împietrite, ale Duniei, care se înăbușea. E cu neputința, n-avea nici un motiv, nici cel mai mic motiv... Este o minciună! O minciună.

— A jefuit, acesta este motivul. A luat bani și obiecte. Ce-i drept, după cum a mărturisit singur, nu s-a folosit nici de bani, nici de obiectele acelea, și le-a ascuns sub o piatră unde zac și acum. Dar asta numai fiindcă n-a cutezat să se folosească de ele.

— Dar este verosimil ca el să fure, să jefuiască? E cu putința ca el să se fi gîndit la una ca asta? strigă Dunecika, sărind de pe scaun. Doar l-ați cunoscut, l-ați văzut. Poate el fi un hoț?

Părea ca-l implora pe Svidrigailov: uitase cu totul frica ei.

— Aceasta categorie, Avdotia Romanovna, cuprinde mii și milioane de varietăți. În genere, un hoț fura și știe că este un ticălos; eu însă am auzit despre un om foarte de treaba care a jefuit poșta; cine știe, poate că fratele dumneavoastră a crezut cu adevărat că face un lucru mare. Bineînțeles, eu însumi n-aș fi crezut, după cum nu credeți nici dumneavoastră toată istoria asta, dacă mi s-ar fi povestit. Dar am auzit-o chiar din gura lui. El i-a explicat Sofiei Semionovna toate motivele, iar ei nu-i venea să-și creadă urechilor, dar pînă la urmă s-a convins, fiindcă i le spunea chiar el.

— Și care sunt... aceste motive?

— Este o poveste lungă, Avdotia Romanovna. Cum să vă spun, este vorba de o anumită teorie, aceeași teorie după care eu, bunăoară, socot că fărădelegile izolate sunt admisibile dacă țelul este bun. Un singur rău și o sută

de fapte bune! Apoi, firește, este dureros pentru un tânăr plin de merite și cu un orgoliu nemaipomenit să știe că dacă ar avea numai trei mii de ruble, cariera lui, tot viitorul, tot scopul vieții lui s-ar schimba; și el nu are aceste trei mii de ruble. Adugați pe deasupra enervarea provocată de foame, de locuința strimțată, de zdrențele pe care le poartă, de înțelegerea clară a „superbei” sale situații sociale și, totodată a poziției surorii și mamei lui. Dar cel mai mare rol l-au jucat desigur orgoliul, mândria și vanitatea; Dumnezeu știe, poate că avînd numai însușiri bune... Să nu credeți cumva că-l învinuiesc, eu nu-l învinuiesc defel, și nici nu e treaba mea. A fost la mijloc și o teorie a lui proprie - o teorie după care oamenii se împart, vedeți dumneavoastră, în material uman, adică oameni de rînd, și în oameni deosebiți, adică oameni cărora le este permis orice, care prin esența lor superioară nu se supun legilor, ci, dimpotrivă, ei făuresc aceste legi pentru ceilalți, adică pentru materialul uman, pentru pleava. O teorie oarecare: *une theorie comme une autre*. Îl pasiona grozav personalitatea lui Napoleon, adică, propriu-zis, îl pasiona faptul că mulți oameni geniali nu țin seama de răul izolat, ci trec peste el fără să stea pe gînduri. Mi se pare că și-a închipuit că este un om genial -adică a fost sigur de acest lucru un timp. A suferit grozav și mai suferă și acum la gîndul că a știut să făurească o teorie, dar n-a fost în stare să treacă limita fără să stea pe gînduri și că, deci, nu este un om genial. Și asta, desigur, este grozav de umilitor pentru un tânăr ambițios, mai ales în secolul nostru...

— Dar remușcărilor, conștiința? îi refuzați așadar orice simț moral? Poate el fi așa?

— Eh, Avdotia Romanovna, acum toate s-au încurcat, adică, de fapt, niciodată n-a fost prea multă ordine pe lume. Rușii noștri sunt, în general, oameni cu sufletul larg, larg ca și țara lor, și extrem de înclinați spre tot ce e fantastic și dezordonat; dar e mare bucluc să ai sufletul larg, când nu ești totodată și genial. Vă aduceți aminte cât am discutat pe aceasta tema între patru ochi, după masa de seară, pe terasa din grădină?... Dumneavoastră mă dojeneați tocmai pentru aceasta larghețea de suflet. Cine știe, poate că în vreme ce noi discutăm acolo, el zăcea aici și-și desăvîrșea teoria. La noi, în societatea cultă, nu exista tradiții sacre din cale-afară, Avdotia Romanovna; doar poate câte unul și le formează din cărți... sau deduce câte ceva din letopisește. Dar asta o fac mai ales oamenii de știință, care, între noi fie vorba, sunt niște nătăfleți, așa că unui om de lume nici nu-i sade bine să se ia după ei. De altfel, îmi cunoașteți părerile; nu învinuiesc absolut pe nimeni. Eu sunt un trîntor și rămîn ca atare. Și despre asta am vorbit de nenumărate ori. Am avut chiar și fericirea să vă trezesc interesul cu părerile mele... Sunteți foarte palida, Avdotia Romanovna!

— Cunosco această teorie. Am citit articolul lui publicat într-o revistă, vorbește despre oamenii cărora le este totul permis... Mi l-a adus Razumihin...

— Domnul Razumihin? Articolul fratelui dumneavoastră? Publicat într-o revistă? Există un asemenea articol? N-am știut. Trebuie să fie interesant. Dar unde plecați, Avdotia Romanovna?

— Vreau să-o vad pe Sofia Semionovna, rosti Dunecika cu glasul stins. Cum să ajung la dînsa? Poate că s-a întors; vreau neapărat să-o vad chiar acum. Să-mi...

Avdotia Romanovna nu isprăvi; răsufierea i se tăie.

— Sofia Semionovna n-are să se înapoieze pînă la noapte. Așa cred eu.

Trebuia să vina foarte repede, iar dacă nu, atunci foarte târziu...

— A, va să zică minți! Vad... ai mințit!... ai mințit! Nu te cred! Nu te cred! strigă Dunecika într-un acces de furie, pierzându-și stăpânirea de sine.

Aproape leșinată, se prăbuși pe scaunul pe care Svidrigailov se grăbi să-l împingă spre ea.

— Avdotia Romanovna, ce-i cu dumneavoastră, veniți-vă în fire! Poftim apa. Luați o înghițitură... O stropi cu apă. Dunecika tresări și-și reveni. Efectul a fost prea puternic! murmură că pentru el Svidrigailov, încruntându-se. Avdotia Romanovna, liniștiți-vă! Să știți că el are prieteni. O să-l salvăm, o să-l scoatem din încurcătură. Vreți să-l duc în străinătate? Am bani; în trei zile îi fac rost de bilet. Cât despre faptul că a ucis, fratele dumitale are să facă o mulțime de fapte bune, care au să șteargă tot. Nu va faceți griji. Poate încă să ajungă un om mare. Ce-i cu dumneavoastră? Cum vă simțiți?

— Om hain. Îți bați joc de mine. Lasă-mă...

— Unde? Unde plecați?

— Vreau să mă duc la el. Unde este? Știi unde este? De ce ușa asta este încuiată? Am intrat prin ea și acum este încuiată cu cheia. Când ai avut timp s-o încui?

— Nu trebuie să se auda în toată casa ce vorbim noi aici. Nu-mi bat joc defel; m-am saturat numai să folosesc acest limbaj. Unde să va duceți așa cum sunteți acum? Vreți să-l împingeți la pierzanie? O să-l faceți să se înfurie și are să se predea. Trebuie să știți că este urmărit, că i s-a dat de urma. N-o să faceți altceva decât să-l trădați. Stați puțin: l-am văzut și am stat de vorbă cu el chiar adineauri: mai poate fi salvat... Stați, așezați-vă, să ne gândim împreună. V-am chemat tocmai ca să vedem împreună ce-i de făcut. Dar așezați-vă odată!

— Cum ai putea să-l salvezi? Oare mai poate fi salvat? Dunia se așeza. Svidrigailov își apropie scaunul.

— Toate acestea depind de dumneavoastră, numai de dumneavoastră, începu el în șoaptă; ochii îi scânteiau și de emoție se încurca și rostea cu greu unele cuvinte. Dunia se depărta, îngrozita. El tremură de asemenea. Dumneavoastră... un singur cuvânt și e salvat! Eu... am să-l salvez. Am bani, am prieteni. Am să-l trimit imediat în străinătate, am să-i scot un pașaport, două pașapoarte. Unul pentru el, unul pentru mine. Am prieteni; cunosc mulți oameni influenți... Vreți? Am să scot un pașaport și pentru dumneavoastră... și pentru mama dumneavoastră... ce nevoie aveți de Razumihin? Și eu vă iubesc... Vă iubesc ca un nebun... Lasați-mă să vă sărut tivul rochiei, lasați-mă, vă rog! Nu pot să-i aud foșnetul! Porunciți-mi: fă asta — și am să fac! Am să fac tot ce vreți. Am să fac imposibilul. Credința dumneavoastră are să fie credința mea. Am să fac tot, tot ce vreți! Nu vă uitați așa la mine, nu va uitați! Mă ucideți... începuse să delireze. Părea amețit, de parca ar fi băut. Dunia sari la ușă și începu s-o zgâlție.

— Deschide! Deschide! striga ea, sperând ca o va auzi cineva din casă. Deschideți odată! Ah! Nu e nimeni aici?

Svidrigailov se scula, se dezmetici. Un zîmbet răutăcios și batjocoritor i se ivi pe buzele tremurânde.

— Nu este nimeni acasă, rosti el încet, cu pauze. Gazda a plecat și nu are nici un rost să țipați, să va enervați degeaba.

— Unde este cheia? Deschide numaidecât, om josnic ce ești!

— Am pierdut cheia și nu o pot găsi.

— Așa? Dar asta-i siluire! striga Dunia, alba ca o moarta, și se repezi într-un colț, unde se baricada cu o măsuță ce i se nimerise la-ndemână.

Nu mai țipa; îl sfredelea cu privirea pe călăul ei și-i urmărea cu luăre-ăininte fiecare mișcare. Svidrigailov sta în fața ei, la celalalt capăt al odăii, fără să se clinească. Își recăpătase stăpânireă de sine, cel puțin în aparență, dar fața îi rămăsese palida, și zîmbea batjocoritor ca și mai înainte.

— Ați rostit cuvîntul „siluire”, Avdotia Romanovna. Dacă este vorba de „siluire”, va puteți închipui ca mi-am luat toate măsurile. Sofia Semionovna nu este acasă, până la Kapernaumov este foarte departe: cinci camere încuiate. În sfîrșit, sunt de doua ori mai puternic decât dumneavoastră și, în afara de aceasta, nu am de ce mă teme fiindcă nu vă puteți plînge; doar n-o sa vreți sa va trădați fratele! Și apoi, nici nu v-ar crede nimeni: în ce scop o fata ar putea sa vina singura acasă la un bărbat care trăiește singur? Așa ca, chiar daca l-ați jertfi pe fratele dumneavoastră, tot n-ați dovedi nimic. Siluirea este foarte greu de dovedit, Avdotia Romanovna.

— Ticălosule! șopti Dunia, indignata.

- Fie, dar țineți seama, vă rog, că până acum n-am făcut decît să judec din punctul de vedere al ipotezei dumneavoastră. După părerea mea personala, aveți toata dreptatea: siluirea este o mîrșăvie. Am spus toț ce am spus numai ca să vă liniștesc conștiința dumneavoastră, în caz că... consimțiți de bunăvoie sa va salvați fratele, așa cum v-am propus... S-ar putea spune că v-ați supus împrejurărilor, să zicem forței, daca nu putem evita acest cuvînt. Gîndiți-vă bine; soartă fratelui și a mamei sunt în mîinile dumneavoastră. Iar eu am să fiu robul dumneavoastră... toată viața... am să aștept aici...

Svidrigailov se așeză pe divan la vreo opt pași de Dunia. Pentru ea nu exista nici o îndoiala că hotărîrea lui era nestrămutată. Și apoi, îl cunoștea bine...

Deodată, ea scoase din buzunar un revolver, ridică cocoșul și lasă mână înarmata pe măsuța. Svidrigailov sari în sus.

— Aha! Așa va șa zică! striga el uluit, zîmbind cu răutate. Ei, asta schimba cu totul lucrurile! îmi ușurați nespus situația, Avdotia Romanovna! De unde ați luat revolverul? Nu cumva vi l-a dat domnul Razumihin? Ba! E revolverul meu! Un vechi prieten! Cât l-am căutat... Prin urmare, lecțiile de tir, pe care am avut cîntea să vi le dau la țară, n-au fost pierdute degeaba!

— Nu este revolverul tău, ci al Marfei Petrovna, pe care tu ai ucis-o, bestie! Tu n-ai avut nimic al tău în casa aceea. L-am luat când am început să bănuiesc de ce ești în stare. îndrăznește să faci un pas și-ți jur că am să țeucid!

Dunia, în culmea furiei, ținea revolverul gata sa tragă.

— Și fratele? întreb din pura curiozitate, zise Svidrigailov, fără să se clinească de la locul lui.

— Denunța-l, daca vrei! Nu înainta, ca trag! Ți-ai otrăvit soția, o știu, tu însuți ești un ucigaș!...

— Sînteți absolut sigura ca eu am otrăvit-o pe Marfa Petrovna?

— Da! Tu însuți mi-ai dat a înțelege mai de mult; mi-ai vorbit despre otrava... știu ca ți-ai procurat... aveai totul pregătit. Numai tu ai făcut-o... ticălosule!

— Chiar dacă ar fi adevărat, aș fi făcut-o numai pentru tine, ar fi fost numai din pricina ta.

— Minți! Te-am urît totdeauna, totdeauna!

— Eh! Avdotia Romanovna! Ați uitat pesemne cum, în zelul dumneavoastră moralizator, vă aplecați spre mine cu priviri galeșe... Vă citeam în ochi, vă amintiți, într-o seara cu luna plină?... Cânta privighetoarea...

— Minți! (Mîniă fulgeră în ochii Duniei.) Minți, clevetitorule!

— Mint? Fie, mint. Am mințit. Nu trebuie niciodată să pomenеști femeilor despre lucruri de acest fel. (Zîmbi.) Știu că ai să tragi, fiara mică și frumoasă! Hăi, trage!

Dunia ridică revolverul; alba ca o moartă, cu buza de jos tremurânda, cu ochii mari negri care ardeau ca focul, îl privea hotărîtă, călcuînd distanța și așteptînd prima mișcare. Niciodată încă Svidrigailov n-o văzuse atît de frumoasa. Flacăra ce-i strălucea în ochi, în clipa cînd ridică revolverul, îl arse parca și inima i se strînse de durere. Făcu un paș înainte și glonțul porni; îi luneca prin păr și se izbi de peretele din spatele lui. Svidrigailov se opri și rîse încet:

— A înțepat viespea! Țintește drept în cap... Ce-i asta? Sînge? Scoase batista ca să șteargă sîngele care se prelingea în șuviță subțire pe Țîmpla lui dreăptă; glonțul, pesemne, îi atinsese ușor pielea craniului. Dunia lasă revolverul jos, și-l privea, nu îngrozita, ci năucă. Părea că nu înțelege ce a făcut și ce se petrece!

— Nu-i nimic, ați greșit ținta! Trageți din nou, aștept, rosti încet Svidrigailov, tot zîmbind, dar veselia lui avea ceva sinistru. Dacă întîrziați, am să va apuc înainte de a fi avut timp să ridicați cocoșul!

Dunecika tresari, trase cocosul și ridică din nou revolverul.

— Lasăți-mă! se ruga ea, deznădajduita. Va jur ca am sa trag din nou... Am... sa vaucid...

— Da... la trei pași nu se poate da greș, dar daca nu mă ucideți... atunci...

Ochii lui Svidrigailov scânteiară și el făcu încă doi pași înainte. Dunecika trase: glonțul nu porni!

— Ați încărcat neglijent. Nu-i nimic! Măi aveți o capsula, îndreptați-o, am să aștept.

Stătea la doi pași de ea și aștepta, învaluind-o într-o privire plină de hotărîre sălbatică, pătimașă, aprinsa și apăsătoare. Duniă înțelese că mai bine ar muri decît s-o lase să plece... Și... desigur, eă are să-l omoare acum, la doi pași...

Deodată azvîrli revolverul.

— L-ai aruncat! rosti Svidrigailov, mirat și răsufila adînc. Părea că inima lui scăpase dintr-o strînsoare grozava, și poate că nu era numai groaza de moarte, pe care nici nu știa dacă o simțise în acel moment, ci un alt sentiment, mai dureros și mai întunecat, pe care nu era în stare să-l definească.

Se apropie de Dunia și o luă ușor de mijloc. Eă nu se împotrivi, dar, tremurînd ca o frunza în bătaia vîntului, îl privi implorîndu-l. El voi să spună ceva, dar buzele i se strîmbău fără să poată rosti un cuvînt.

— Lasă-mă! imploră Dunia.

Svidrigailov tresari: îl tutuise cu alt glas decît mai înainte.

— Vă să zică nu mă iubești? întrebă el încet. Duniă clatina din cap.

— Și... n-ai putea?... Niciodată?... șopti el, disperat.

— Niciodată! răspunse tot în soăptă Dunia.

Se scurse o clipă; o luptă tăcută și cumplită se dadea în sufletul lui. Se uita la ea cu o privire ce nu poate fi redată în cuvinte. Apoi, deodată, își lua brațul de pe talia ei, se întoarse, se apropie iute de fereastra și rămase acolo.

Se mai scurse o clipa.

— Poftim cheia. (O scoase din buzunarul sting al pardesiului și o puse pe masa, la spatele lui, fără sa se uite, fără sa se întoarcă spre Dunia.) Luați-o și plecați cât mai iute!...

Privea stăruitor pe fereastra. Dunia se apropie și lua cheia.

— Mai repede! Mai repede! repeta Svidrigailov, fara să se miște și fără să se înloarcă.

Dar acest „mai repede” suna ca o amenințare.

Dunia înțelese, apuca cheia, se repezi la ușa, o descuie și dadu buzna afară. Peste un minut alerga ca o nebuna, fără să-și dea seama ce e cu ea, de-a lungul canalului, în direcția podului K.

Svidrigailov rămase la fereastra vreo trei minute; în sfârșit, se întoarse, se uita în jurul lui și-și trecu încet mână peste frunte. Un zîmbet ciudat îi strîmba fața, un zîmbet jalnic, trist, slab, zîmbetul deznădejdiei. Sîngele care se închegase îi murdari mână; se uita cu mînie la acest sînge, apoi muie prosopul în apă și-și spala tîmpla. Privirea lui se opri deodată pe revolverul azvîrlit de Dunia, căzut lîngă ușa. Îl ridica și-l cercetă. Eră un revolver mic de buzunar, de tip vechi, cu trei gloanțe, mai avea două încărcături și o Capsula. Se mai putea trage o data. După o clipă de gîndire, Svidrigailov vîrî revolverul în buzunar, își luă pălaria și ieși.

Capitolul VI

Toata seara, până la ora zece, și-o petrecu prin diverse cloace și prin tractire, trecînd dintr-unul într-altul. Cine știe de unde rasări și Katia, care cânta acum un cântec trivial despre unul „ticălos și tiran - care pe Katia o săruta”.

Svidrigailov îi dadu de băut și ei, și flașnetarului, și cânta-reților, și chelnerilor, și la doi conțopisti nenorociți. Cu aceștia se încurcase, de fapt, fiindcă amîndoi aveau nasul strîmb: unul îl avea strîmbat spre dreapta, celalalt spre stînga, ceea ce îi stîrnise mirarea. Cei doi îl atrasera pînă la urmă într-o grădină de vară, unde le plati și lor intrarea. Toată vegetația grădinii se compunea dintr-un brăduț subțirel, de trei ani, și trei tufe. Tot acolo se afla o „haltă”, de fapt un debit de băuturi spirtoase, dar unde puteai să comanzi și ceai; afară de asta, se mai găseau câteva măsuțe și scaune verzi. Un cor ca vai de lume și un neamț beat, din Miinchen, un fel de paiață cu nasul roșu, dar plouat din cale-afară, înveseleau publicul. Cei doi conțopiști se luară la ceartă și apoi chiar la bătaie cu alți conțopiști. Svidrigailov fu ales judecător. îi judeca de mai bine de un sfert de oră, dar tot grupul țipa așa de tare, ca era absolut imposibil să înțelegi ceva. Pricepu pînă la urmă ca unul dintre ei furase nu se știe ce și chiar izbutise să vînda acel obiect șterpelit unui ovrei pripășit în local, iar după ce îl vînduse, refuzase să împartă cîștigul cu tovarășul lui. Pînă la urmă s-ă constatat că obiectul furat era o lingurița care aparținea „haltei”.

Cei de la „halta” îi observară lipsă și cazul luă o întorsătură destul de serioasă. Svidrigailov plati lingurița, se scula și plecă. Era aproape zece seara. În tot acest răstimp el nu băuse nici o picătură de vin și nu comandase pentru el decât un pahar cu ceai, dar și asta o făcuse numai de ochii lumii. Seară era înăbușitoare și mohorită. Nori negri se grămădiseră pe tot cerul, și pe la zece izbucni furtuna; ploaia turna cu găleată. Apa nu cădea în picături, ci șiroia în șuvoaie ce biciuiau pământul. Fulgerele brăzdau cerul în fiecă clipă și puteai să numeri pînă la cinci pînă se stingeau. Svidrigailov ajunsese acasă ud learcă, încuie ușa, deschise biroul, scoase banii și rupse două-trei hîrtii. Apoi virî banii în buzunar, vru să-și schimbe hainele, dar se uită pe fereastră, ascultă cum răpăie ploaia și renunța, își luă pălăria și ieși fără să încuie. Se duse de-a dreptul la Sonia. Fata era acasă.

Nu era singură: în jurul ei se adunaseră patru dintre copilașii lui Kapernaumov. Sofia Semionovna le dădea ceai. Ea îl întâmpină pe Svidrigailov tăcuta și respectuoasă, privi cu mirare hainele lui ude, dar nu spuse nici un cuvînt. Copiii fugiră din odaie, îngroziți la culme.

Svidrigailov se așeză la masă și o rugă pe Soniă să ia loc lîngă el. Timida, fata se pregăti să-l asculte.

— Sofia Semionovna, s-ar putea să plec în America, zise Svidrigailov. Și cum ne vedem poate pentru ultima oară am venit să dau unele dispoziții. Ai văzut-o astăzi pe doamna aceea? Știu ce ți-a spus, nu-i nevoie să-mi povestești (Sonia se foi pe scaun și roși). Lumea asta are o mentalitate specială. În ceea ce privește pe surioarele și pe frățiorul mătăle, i-am căpătuit, și banii pe care i-am destinat lor au fost predați pentru fiecare în parte, contra chitanță, cui trebuie, pe mîini sigure. Iă aceste chitanțe, să le ai la dumneata pentru orice întîmplare. Poftim! Așa, acum cu asta am isprăvit. Iată aici trei bilete de bancă de cinci la suta, în valoare de trei mii de ruble. Ia-le pentru dumneata, pentru dumneata personal, și să rămîină între noi, să nu știe nimeni, orice ai auzi mai tîrziu. O să ai nevoie de ei, Sofia Semionovna, fiindcă să trăiești cum ai trăit — nu e bine și apoi, acum nu ar mai avea nici un rost!

— Mi-ai făcut atît de mult bine și mie, și orfanilor, și răposatei, se grăbi Sonia, că dacă nu v-am mulțumit destul pînă acum să nu... credeți că...

— Lasă, lasă.

— Cât despre banii aceștia, Arkadi Ivanovici, vă mulțumesc foarte mult, dar eu nu măi am nevoie de ei de acum înainte. Dacă sunt singură, am să mă pot întreține oricînd, să nu o luați ca o nerecunoștință; fiindcă sunteți atît de generos, atunci banii aceștia...

— Nu, nu, Sofia Semionovna, banii aceștia sunt pentru dumneata și te rog să nu măi vorbim despre ăstă, fiindcă sunt foarte grăbit. O să ai nevoie de ei. Rodion Romanovici nu are decât două căi de ales: sau un glonte în cap, sau drumul Vladimirului*. (Sonia îl privi îngrozită și începu să tremure.) Nu te speria, știu tot chiar din gura lui și nu-s palavragiu din fire; n-am să spun nimănui. Dumneata l-ai sfătuit foarte bine atunci să se duca să se predea singur. E mult mai bine pentru el. Dacă îi rămîne Vladimirul și o ia pe această cale, dumneata ai să-l urmezi, nu-i așa? Iar dacă-i așa, atunci vei avea nevoie de bani. O să ai nevoie de ei chiar pentru dînsul. Pricepi?

Dacă ți-i dau dumatăle e ca și cum i-aș da lui. Și apoi, dumneata ai promis sa-i achiți tot Amaliei Ivanovna, am auzit. Ce-i asta, Sofia Semionovna, de cînd îți tot iei așa de necugetat fel de fel de obligații și de îndatoriri? Katerina

Ivanovna i-a rămas datoare nemțoaicei și nu dumneata, așa că nu te privește. Așa nu se poate trăi pe lume. Și acum, dacă cineva are să te întrebe ceva de mine -fie mâine, fie poimăine - de mine sau despre mine (și au să te întrebe negreșit), să nu pomenesci nici un cuvânt că am fost la dum-neătă și nici banii să nu-i arăți și nici să nu spui că ți i-am dat, sa nu spui nimănui. Și acum, la revedere! (Svidrigailov se ridică.) Salută-l din parteă mea pe Rodion Romanici. Iar pînă ună-ălta, ține banii la domnul Razumihin. îl cunoști pe domnul Razumihin? îl cunoști, desigur. Nu-i băiat rău. Du-i banii mâine... sau cu primul prilej. Iar pînă atunci, ascunde-i bine.

Sonia sări de pe scaun și-l privea, speriată. Tare ar fi vrut să-i spună ceva, să-l întrebe, dar în primele clipe nu îndrăzni și nici nu știa cum să înceapă.

— Dar cum... cum o să plecați pe ploaia asta?

— Ei, când un om se hotărește să plece în America, nu se sperie de ploaie, he-he! Rămii cu bine, Sofia Semionovna. îți doresc să trăiești mult, o să măi aibă și alții nevoie de dumneata. Da... și să-i spui domnului Razumihin că-i trimit salutul meu. Chiar așa să-i spui: „Arkădi Ivanovici Svidrigailov va saluta”. Neapărat.

Svidrigailov ieși, lasînd-o pe Sonia înmărmurită, speriată, prada unei bănuieli nelamurite și apăsătoare. în această seara, pe la douăsprezece, Svidrigailov mai făcu o vizita

* Drumul deportării în Siberia.

excentrica și neașteptată. Ploaia nu încetase. Ud pînă la piele, el intră la unsprezece și douăzeci de minute în modestul apartament al părinților logodnicei sale din strada a treia din Vasilievski Ostrov, pe bulevardul Malii. Bătu mult la ușă și la început stîrni mare nedumerire; dar Arkadi Ivanovici, când voia, putea fi un om cuceritor, așa încât prima bănuiala, de altfel, foarte îndreptățită, a celor doi părinți chibzuiți ai logodnicei lui - că Arkadi Ivanovici trebuie să se fi întrecut cu băutura - căzu de la sine. Părintele bolnav fu scos cu căruciorul în întîmpinarea musafirului de însăși inimoasa și chibzuita mamă care, după cum îi era obiceiul, trecu număidecât la unele întrebări ocolite. (Această femeie nu punea niciodată întrebări directe, ci întotdeauna începea cu zîmbete, își freca mîinile și abia după aceea, dacă voia să afle neapărat și sigur, de pilda: când ar dori Arkadi Ivanovici să fixeze nunta, se informa, plina de o curiozitate arzătoare, despre Paris, despre viața de la curtea regelui Franței și numai apoi, treptat ajungea și la Vasilievski Ostrov.)

În alt moment, acest procedeu ar fi fost privit cu respect, dar de data aceasta Arkadi Ivanovici se arăta grozav de nerăbdator și-și exprima dorința expresă de a-și vedea logodnica, cu toate că i se spusese de la început că s-a culcat. Bineînțeles, logodnica apăru pe dată. Arkadi Ivanovici îi anunța de-a dreptul că o afacere foarte importanta îl silește să lipsească o bucata de vreme din Petersburg și că îi adusese cincisprezece mii de ruble în bani de argint și în diverse hîrtii de valoare, și o roagă să primească acești bani, deoarece de mult avusese de gînd să-i facă acest mic dar înainte de nunta. Legătura logică între acest dar, plecarea anunțată și nevoia de a veni în acest scop la miez de noapte, când ploua cu cofa, firește, nu reieșea din explicațiile lui, care totuși fură bine primite. Părinții nu arătară aproape nici o mirare față de aceste ciudațenii și fură foarte sobri în exclamări și întrebări, în schimb, manifestară cea mai fierbinte recunoștință, la care chibzuita mamă adaugă și câteva

lacrimi. Arkadi Ivanovici se scula, rîse, își sărută logodnica, o mîngîie pe obrăjori, repetă că se va înapoia curînd și, observînd în ochisorii ei, în dosul curiozității copilarești, o întrebare mută, dar serioasă, o mai sărută o dată și se gîndi cu adevărată ciuda că darui va fi pus de-a dreptul sub lacăt și păstrat de cea mai chibzuită mama. Ieși, lasîndu-i pe toți într-o stare de surescitare nemaipomenită. Dar mărînimoasă mama limpezi număidecât, în șoapta grăbită, unele nedumeriri mai mari, spunînd că Arkadi Ivanovici este un om important, cu afaceri și cu legături considerabile, că este foarte bogat și face tot ce-i trece prin cap, îi vine o idee și pleacă, îi vine altă idee și da niște bani, așa că nu au de ce se mira. Firește, era cam ciudat să-l vezi atât de ud, dar englezii, de pilda, sunt și mai excentrici, și apoi, toți acești oameni din societatea înalta nu țin seama de cele ce s-ar putea spune despre ei și nu se sinchisesc de nimeni. Se prea poate că umbla astfel îmbrăcat, ca să arate că nu-i păsa de nimeni. Și principalul este să nu sufle nici o vorbă nimănui despre toate acestea, fiindcă Dumnezeu știe ce poate să mai iasă, iar banii trebuie ascunși cât mai degrabă și încuiati; desigur, este foarte bine că Fedosia a stat tot timpul la bucătărie și, mai ales, nu trebuie să se spună nimic, nimic acelei pramatii de Reslih etc, etc. Șușotiră pînă la oră două după miezul nopții. De altfel, logodnica plecă să se culce cu mult înainte, mirată și puțin întristată.

Iar Svidrigailov, exact la miezul nopții, trecea podul spre Petersburgskaiă. Ploaia încetase, dar vîntul tot măi vuia încă. Tremură de frig și o clipă se uită cu o anume curiozitate la apa neagră din Malaiă Neva. Dar, foarte curînd, îi păru că eră prea rece în apropierea apei; se întoarse și porni spre bulevardul N. Mergea de mult pe acest bulevard nesfîrșit, poate de o jumătate de ceas, alunecînd uneori, din pricina întunericului, pe trotuarul de lemn, fără să înceteze de-ă căută ceva pe partea dreaptă a străzii. Acolo, spre capătul bulevardului, observase, trecînd nu demult, un hotel, care, după cât își amintea, purtă firma „Adrianopol”, sau ceva de felul astă. Nu-și greșise socoteala: hotelul, situat într-un loc atât de părăsit, atrăgea atenția număidecât, așa că nu se putea să nu-l găsești chiar pe întuneric. Era o clădire lungă, de lemn, înnegrită, în care, cu toată ora tîrzie, se mai zăreau lumini și se observa oarecare mișcare. Intră și ceru unui servitor zdrențaros, pe căre-l întîlni pe coridor, să-i deă o cameră. Zdrențárosul îl cîntări din ochi, se dezmetici și-l conduse la o cămăruță îndepărtată, strîmtă și înăbușitoare, din celalalt capăt al coridorului, într-un ungher de sub scară. Alta nu avea: toate erau ocupate. Zdrențárosul îl privi întrebător.

— Ceai este? întreba Svidrigailov.

— Este.

— Ce mai aveți?

— Friptură de vițel, votcă, gustări.

— Adă vițel și ceai.

— Altceva nu doriți? întreba, nedumerit, zdrențárosul.

— Nimic, nimic.

Zdrențárosul se îndepărtă, foarte dezamăgit.

„Frumos locșor trebuie să fie... se gîndi Svidrigailov. Cum se face că n-am știut de el? Iar eu trebuie să am aerul unui om care se întoarce de la *cafe-chantant* și care a și avut o aventură pe drum. M-ar interesa să știu ce fel de oameni trag aici și rămîn peste noapte?”

Aprinse luminarea și-și inspecta odaia. Era o vizuină cu o singură fereastră, atât de mică și de scunda, încât un om de statura lui abia putea sta în picioare în ea; patul era neînchipuit de murdar; masa de brad, vopsită, și un scaun ocupau tot spațiul liber. Pereții păreau a fi din scânduri, cu tapetul jerpelit, atât de colbăit și de rupt, încât culoarea (galbena) mai putea fi deosebită, dar desenul — nu. O parte din tavan pornea oblic, ca la mansarda, dar aici era vorba de o scară. Svidrigailov puse luminarea pe masă, se așeză pe păt și rămase pe gânduri. O șoaptă ciudată, neîntreruptă, care creștea uneori pînă la țipăt, venind din colivia de alături, îi atrase, în sfîrșit, atenția. Șoaptă nu încetase o clipă de când intrase în odaie. Trase cu urechea. Cineva se certă său dojenea, aproape plîngînd, pe altcineva, dar nu se auzea decât un singur glas. Svidrigailov se scula, acoperi flacăra cu mână și în perete străluci numaidecât o crăpătură îngustă; el se apropie și privi. În odaia care era nițel mai mare decât a lui se aflau doi indivizi. Unul, fără surtuc, cu părul foarte creț, cu față roșie, aprinsă, eră oratorul; cu picioarele larg desfăcute, că să-și mențină echilibrul, și lovindu-șe cu pumnul în piept îl dojenea patetic pe celalalt, spunîndu-i că este un cerșetor fără nici o situație, că l-ă smuls din mocirla, că poate să-l gonească când pofteste, dar că toate acestea nu le vede decât Cel-de-Sus. Prietenul dojenit ședea pe scaun și avea aerul unui om care ăr vrea și nu poate să strănute. Din când în când, se uita cu o privire tulbure de berbec la orator, dar se vedea că nu avea nici ceă mări mică idee despre ce vorbește și probabil că nici măcar nu auzea nimic. Pe mäsă ardea un muc de luminare, se afla o carafă de votcă aproape goala, păhăre, piine, castraveți și vășăria ceaiului de mult băut. Svidrigailov privi atent toată scena, apoi se depărta nepăsător de crăpătură și se așeză din nou pe păt.

Zdrențárosul, care se întoarse cu ceai și cu friptură de vițel, nu se putu împiedica să nu-l întrebe încă o dată dacă nu mai dorește ceva și, după ce primi răspunsul negativ, se depărta definitiv. Svidrigailov se repezi la ceai și bau tot paharul, ca să se încălzească, dar nu putu să înghită nici o îmbucătură de vițel, fiindcă își pierduse cu desăvîrșire pofta de mîncare din pricină febrei ce începea să crească în el. Își scoase pardesiul, se înveli cu plapuma și se culcă. Îi eră ciuda: „Tot era mai bine să fiu sănătos acum”, se gîndi el și zîmbi. Aerul din odaie era înăbușitor, luminarea pîlpiia slab, afară vuia vîntul, într-un colț se auzea un șoarece; de altminteri, toata odaia mirosea a șoareci și parca a piele. Sta lungit în pat, într-un fel de somnolență: gîndurile roiau nedeslușite. Ar fi vrut să se āgațe de unul singur. „Sub fereastră trebuie sa fie o grădina, se gîndi el, vulesc pomii; tare nu-mi place zgomotul copacilor noaptea, pe furtuna și pe întuneric — ce senzație neplăcută!” își aminti că trecuse adineauri prin fața parcului Petrovski și avusese aceeași impresie apăsătoare. Apoi își aminti de pod, de Malaia Neva, și simți că i se face frig, ca și adineauri când stătuse în apropierea apeii. „Niciodată în viața mea nu mi-a placut apa, nici măcar în peisaje, se gîndi el, și deodată un gînd ciudat îl făcu să zîmbească: Cred că acum n-ăr trebui să-mi pese nici de estetică, nici de confort, și totuși, tocmai acum m-am făcut pretențios că un animal care-și alege neapărat locul... într-un asemenea prilej. Trebuia să ocolesc adineauri spre Petrovski! Dar, vezi Doamne, mi s-a părut că-i întuneric, frig, he-he! Mai-mai că-mi caut senzații placute!... De ce n-am stins luminarea? (Sufla în luminare.) Vecinii s-au culcat, se gîndi el, nemaivăzînd lumina în crăpătura de adineauri. Uite, Marfa Petrovna, acum ăr

trebui să poștești, e întuneric, locul prielnic, și momentul excepțional. Și iaca, tocmai acum nu vii..."

Își aminti deodată cum adineauri, cu o oră înainte de a-și aduce la îndeplinire planul împotriva Dunecikăi, îl sfătuisese pe Răskolnikov să încredințeze paza ei lui Razumihin. „Oi fi spus-o ca să mă ațîț singur, după cum a ghicit Răskolnikov. Ce poamă e și Rașkolnikov asta! Multe ă pătimit. Ar putea să ajungă mare pramatie cu timpul, când o să-i mai iasă gărgăunii din cap; astăzi însă prea vrea să trăiască! în privința asta, oamenii de teapa lui sunt tare ticăloși. Eh, lua-l-ar dracii, la urma urmelor, făcă ce-o vrea, ce-mi pașă mie!"

Nu putea să adoarmă. Puțin câte puțin chipul Dunecikăi, așa cum o văzuse cu câteva ore mai înainte, răsări în fața lui și deodată simți că se cutremura. „Nu, trebuie să las toate acestea deoparte, se gândi el, dezmeticindu-se, trebuie să mă gândesc la altceva. Ciudat și ridicol; n-am urît niciodată pe nimeni din cale-afara, nici măcar n-am avut vreodată dorința să mă răzbun pe cineva, ceea ce este un semn rău, un semn foarte rău! Nu mi-ă plăcut să mă cert, nu mă înfierbîntam, și ăsta de asemenea e un semn rău! Câte nu i-am promis adineauri, ptiu, drace! Poate că totuși m-ăr fi acceptat pînă la urma..." Tăcu și scrișni din dinți: chipul Dunecikăi răsări din nou, întocmai așa cum o văzuse când eă, după ce trăsese înția oăra, se speriasse grozav, lasase revolverul jos și, mai mult moarta decăt vie, îl privea, așa că ar fi avut de două ori timpul să pună mână pe ea și ea nici brațul nu și l-ar fi ridicat să ște apere, dacă el singur nu i-ar fi adus aminte. își aminti că în clipa aceea i se făcuse mila de eă, i se strînsese inima... „Eh, la dracu! Iarăși aceleași gînduri, acum trebuie să mă lepăd de ele, de toate..."

Începea să ațipească: tremurul nervos încetase. Deodată, trecu ceva pe brațul și pe piciorul lui, sub plapumă. Tresari: „Ei, drace, nu cumva e un șoarece? se gîndi. Am lasat mîncarea pe masă..." Tare nu avea chef șă se dezvelească, să se scoale, să-i fie iar frig, dar deodată trecu iarăși ceva neplăcut peste picioarele lui; smulse plapumă și aprinse lumina. Cuprins de un frison, se aplecă să vada patul: nu văzu nimic, scutură plapumă și un șoarece căzu pe cearceaf. Se repezi șă-l prinda; dar șoarecele nu voia să fugă din păt, alerga de colo-colo în zigzag, îi aluneca printre degete, trecea peste brațul lui și, în sfîrșit, se ascunse sub perna; el arunca perna jos și, în aceeași clipa, simți că ceva îi intră în sîn, se mișca pe trupul lui, pe spinare, sub cămașa. începu să tremure nervos și se trezi. în odaie eră întuneric, iar el zăcea în pat, învelit cu plapuma ca și mai înainte; afara, la geam, vuia vîntul. „Ce porcărie!" gîndi el cu necaz.

Se scula și se așeză pe marginea patului, cu spatele la fereastră. „Mai bine să nu dorm deloc", hotărî el. De la fereastră venea o adiere rece și umeda; fără să se ridice, trase plapuma pe umeri și se înfășură în ea. Nu aprinse lumina. Nu se gîndea la nimic și nici nu voia să se gîndească, dar nălucirile răsăreau una după alta; îi treceau fulgerător prin minte fărîme de gînduri, fără legătură între ele. Eră pe jumătate treaz, pe jumătate adormit. Fie frigul, fie întunericul, fie umezeala sau vîntul care șuiera la geam și legăna copacii trezeau în mintea lui o nostalgie infinită, o închipuire fantastică; avea numai viziuni de flori. îi părea că vede în față ochilor o priveliște minunată, în zi de sărbătoare, luminoasă, caldă, aproape arzătoare, de Sfîntă Treime. în mijlocul straturilor de flori se ridică un *cottage* elegant de țară, în stil englezesc; terasa

era îmbrăcată în plante agățătoare și plină de trandafiri; scara largă, însoțită, e așternută cu un covor bogat, și la fiecare treaptă, în amîndouă părțile scării, sunt vase chinezești cu flori rare. Observă mai ales buchetele de narcise albe și gingașe, care-și plecau capetele pe lujerele înalte și groase, de un verde-închis, cu mireasmă îmbătătoare, în vase cu apa, la ferestre. Ar fi vrut să nu se mai depărteze de ele, dar sui scara și pătrunse într-un salon mare și înalt și iarăși zări pretutindeni, la ferestre, în fața ușilor deschise care dadeau pe o terasă, pe terasă însăși, peste tot, numai flori. Dușumelele erau presărate cu iarbă proaspăt cosită, numai mireasmă; ferestrele erau larg deschise, un aer ușor, proaspăt și răcoros adia în odaie, păsărelele ciripeau în grădină; iar în mijlocul salonului, pe masa acoperită cu atlas alb, se afla un sicriu. Sicriul acesta era îmbrăcat pe dinăuntru cu brocart și împodobit cu volanășe albe. Ghirlande de flori îl înconjurau din toate părțile. Acoperită toată cu flori, zăcea în el o fetiță în rochie albă de tul, cu brațele încrucișate pe piept, că sculptate în marmură. Dar părul ei blond-ăuriu era despletit și ud; o cunună de trandafiri îi împodobește capul. Profilul sever și încremenit părea de asemenea cioplit în marmură, iar zîmbetul de pe buzele-i albe era ătit de muștrător, plin de o durere nemărginită, care nu mai avea nimic copilaresc. Svidrigăilov cunoștea fetița; nici icoane, nici luminări aprinse nu erau în preajma sicriului, nu se auzeau nici rugăciuni. Fetița aceasta era o sinucigașă — a murit înecat. Nu avea decât paisprezece ani, dar s-ă aruncat singură în brațele morții, fiindcă i-ă fost inima zdrobită de o jignire care a îngrozit și a zdruncinat mintea ei de copil, a acoperit de rușine nemeritată sufletul ei curat de înger batjocorit cu brutalitate și i-a smuls un ultim strigăt de deznădejde care s-a stins neauzit de nimeni, în vuietul vîntului, întuneric, frig, într-o noapte întunecoasă și umeda de dezgheț...

Svidrigăilov se trezi, se scula din pat și se apropie de fereastră. Găsi, bîjbîind, minerul și deschise geamul. Vîntul se năpusti turbat în odaia lui strîmtă și-i învălui față și pieptul, acoperit numai de cămașă, cu un fel de promoroacă rece. Sub fereastră se afla parcă o grădină, un fel de grădină-restaurant de vară; probabil că aici, ziua, cântă lautari și se servește ceai la măsute. Dar acum, din copaci și de pe tufe zburau pînă în odaie picături reci, era întuneric ca într-o hrubă și obiectele abia se puteau desluși ca niște pete negre. Svidrigăilov, aplecat pe fereastră, sprijinindu-se cu coatele de pervaz, scrută vreo cinci minute bezna. În plină noapte răsunară una după alta două lovituri de tun.

„Ahă, semnalul! Crește apa, se gîndi el; spre dimineață are să năvălească acolo unde străzile sunt mai joase, are să umple pivnițele și caturile de jos, ău să iasă afară guzganii și, în ploaie și vînt, oamenii uzi au să înceapă să-și care mizeria în caturile de sus... Dar cît să fie ceasul? Abia își pusese întrebarea că, în apropiere, țăcănind și parcă grăbindu-se din răspuțeri, pendula bătuse de trei ori. Ehe, peste o oră ăre să se lumineze de ziua! Ce măi aștept? Trebuie să ies, să mă duc de-a dreptul în parcul Petrovski, să aleg o tufă măi mare, scăldată de ploaie, ună pe care ajunge s-o atingi cu umărul și milioane de stropi îți cîd pe cap..." închise fereastra, aprinse luminarea, își puse haina, pardesiul, pălăria și ieși din odaie cu luminarea în mînă, ca să-l caute pe zdrențărosul adormit undeva într-un ungher, printre boarfe și mucuri de luminări, să-i platească odaia și să plece... „E momentul cel mai bun, nici nu s-ar putea alege unul mai bun!"

Umbla ce umbla pe coridorul îngust și lung, fără să întâlnească pe nimeni, și se pregătea tocmai să strige cu glas tare, când zări într-un colț întunecos, între un dulap vechi și ușă, un obiect ciudat, care părea viu. Se aplecă cu lumina în mână și văzu un copil: o fetiță de cel mult cinci ani, cu o rochița uda ca o cârpă de spălat pe jos, care tremura și plîngea. Nu părea speriată de Svidrigailov, dar îl privea cu un fel de uluire prostească în ochii mari și negri, smiorcându-se în răstimpuri, așa cum fac copiii care, după ce au plîns mult, s-au potolit și mai suspină numai din când în când. Obrajorul fetiței era palid și tras: eră înghețata de frig, dar... „Cum de a ajuns aici? S-a ascuns pesemne în colțul ăsta și n-ă dormit toată noaptea.” încercă s-o descoasă. Fetița se învioră și începu să îndruga iute-iute în limba ei copilărească. Spunea ceva despre „mămisică”, spunea că „mămisica ale s-o bată” și despre o cana care s-ă „spălt”. Nu-i mai tăcea gurița; cu chiu, cu vâi, din cele ce spunea, se putea deduce că este un copil nedorit, pe care mama, vreo bucătăreasă a hotelului, veșnic beată, o bate de o stinge și de care copilul se teme de moarte; că fetița spărsese o Căna și că se speriasse atât de tare, încât fugise încă de cu seara; se ascunsese pe afară și stătuse multă vreme în ploaie; în sfîrșit, se strecurase în coridor și se aciuse în dosul dulapului acela, unde șezuse toată noaptea, plîngînd și tremurînd de umezeala, de frica întunericului și de groază că are să fie bătută rău pentru toate cele câte le făcuse. Svidrigailov o luă în brațe, se întoarse cu ea în odaia lui, o așeză pe pat și începu să o descalțe. N-avea ciorapi. Ghetuțele erau rupte și ătît de ude, de părea ar fi stat toată noaptea într-o băltoacă. O dezbracă, o culcă în pat, o înveli și o înfășură cu cap cu tot în plapumă. Fetița adormi imediat. După ce isprăvi cu toate acestea, Svidrigailov se mohorî și căzu din nou pe gînduri.

„Cine m-ă puș să mă amestec? se gîndi deodată, cu un sentiment de minie. Ce prostie!” în ciudat, luă lumina ca să se ducă în căutarea zdrențărosului, să-l descopere cu orice preț și să plece cât mai iute. „Eh, pitcoăceă astă! se gîndi el, blestemînd, gata să deschida ușă, dar se întoarse sa se mai uite o data la ea, să vada dacă doarme. Ridică ușurel plapumă. Fetița dormea un somn greu și fericit. Se încălzi sub plapuma și obrajii ei palizi începuseră să se rumenească. Dar, lucru ciudat, roșeața părea mai puternică și mai vie decât o roșeața obișnuită de copil. „Are friguri”, se gîndi Svidrigailov; copila era roșie de parcă i-ar fi dat cineva să bea un pahar întreg de vin. Buzele roșii ard, răsuflarea e fierbinte, dar ce-i asta? i se păru deodată că genele lungi, negre, tresar și clilesc, se ridică și printre ele se strecoară o privire vicleană, ageră, o privire îmbietoare, cătuși de puțin candida, ca și cum fetița n-ar dormi, ci s-ar preface numai. Chiar așa și este: buzele tresar, schițează un zîmbet; colțurile guriței tremura de parca ar încerca să-și stăpînească rîsul. Dar iată că a încetat să se ferească; rîde, rîde deschis; ceva neobrăzat, obscen, se oglindește pe această mutrișoară care nu măi are nimic copilăros; este chipul vicios al femeii de strada, al prostituatei franceze. Fără să se mai ascunda, ochii se deschid larg; îl cercetează cu o privire nerușinată, plină de foc, îl cheamă, rid... Ceva nespus de hidos și de jignitor e în rîsul, în ochii, în toată înfățișarea obscenă a acestui copil. „Cum, o fetiță de cinci ani?!... șopti Svidrigailov, sincer îngrozit. Ce-i... ce-i asta?” Fetița se întoarce către el, cu obrajorul în flacări, îi întinde brațele... „Ah, blestemăto!” strigă îngrozit, Svidrigailov și ridică brațul s-o lovească... Dar în aceeași clipă se trezi.

Era tot culcat în pat, înfășurat ca și măi înainte în plapumă; lumina nu

era aprinsă, afară se luminase de-a binelea.

„Am avut visuri rele toată noaptea asta!” Se scula, furios, simțind că e frînt de oboseala; îl dureau toate oasele. Afară era ceață și nu se măi vedea nimic. Se făcuse oră cinci; dormise prea mult! Se ridică, își puse haină și pardesiul, care erau încă ude. Pipăi în buzunar revolverul, îl trase afară, îndreptă capsula; apoi se așeză, scoase din buzunar un Carnețel și pe primă pagină, cea pe care o observă imediat toata lumea, scrise cu litere mari câteva rînduri. Le reciti și rămase adîncit în gînduri, cu coatele pe masa. Revolverul și carnețelul zăceau alături, lîngă cotul lui. Muștele, trezite din somn, mișunau pe friptură neatinsă, rămasă tot acolo, pe masă. Le privi multă vreme, apoi, cu mîna dreaptă, liberă, încercă să prinda una. Se chinui mult timp, dar nu izbuti s-o prinda. În sfîrșit, dîndu-și seama de ce lucru interesant se ocupă, se dezmetici, tresări, se scula și porni hotărît afară din odaie. Pește o clipă se afla în strada.

O ceață deasă, laptoasă, învăluia orașul. Svidrigailov porni pe trotuarul de lemn, alunecos și murdar, spre Malaia Neva. I se părea că și vede apa rîului crescută mult peste noapte. Petrovski Ostrov, cărările umede, iarbă uda, copacii și tufișurile ude și, în sfîrșit, tufă aceea... înciudat, începu să se uite la case. Doar-doar s-o gîndi la altceva. Nu era nici un trecător, nici un birjar de-a lungul bulevardului. Triste și murdare îl priveau căsuțele de lemn, vopsite în galben violent, cu obloanele închise. Frigul și umezeala îl pătrundeau pînă la os și simți că-l apucă din nou frisoanele. Din cînd în cînd, zărea băcănii, chioșcuri de zarzavat și citea cu atenție firmele. Trotuarul de lemn se isprăvi. Ajunse în dreptul unei case mari de piatră. Un cățeluș murdar, răzbit de frig, cu coada între picioare, îi taie drumul. Un individ beat, îmbrăcat într-o manta, zăcea cu fața în jos, de-ă curmezișul trotuarului. îl privi și merse mai departe. În stînga se ivi un foișor înalt. „Stai!... se gîndi el. Uite locul, ce sa mă mai duc la Petrovski? Cel puțin aici am un martor oficial...” Acest gînd îl făcu aproape să zîmbească și coti în strada X. Aici se afla o casa mare cu foișor. În fața porții mari, închise, sprijinindu-se cu umărul de ea, stătea un omuleț înfășurat într-o manta soldatească și avînd pe cap o casca grecească, de aramă, ca a lui Ahile. Văzîndu-l ca se apropie, omulețul îi aruncă o privire piezișă, adormită. Pe obrazul lui se citea eterna tristețe morocănoasă, care s-a întipărit atît de amar pe toate figurile evreiești, fără excepție. Cei doi, Svidrigailov și Ahile, se cercetară câteva clipe în tăcere. În sfîrșit, Ahile socoti o încălcare a ordinei faptul că un om, care nu era beat, stă la trei pași de el, îl privește țintă și nu spune o vorbă.

— Și ce căuși matale aisea? întrebă el, fără să se miște și fără să schimbe poziția.

— Nimic, frățioare, bună ziua! răspunse Svidrigailov.

— Tresi mai departe.

— Eu, frățioare, plec în țări străine.

— În sari străine?

— În America!

— În America?

Svidrigailov scoase revolverul și ridică cocoșul. Ahile ridică sprîncenele.

— Se glumă-i asta? Aise nu-i locul.

— Și de ce asta?

— Pentru că nu-i locul.

— Ei, frățioare, n-are a face. Locul e bun; dacă au să te întrebe, să spui că am plecat în America.

Își lipi revolverul de tâmpla dreaptă.

— Aisea nu se poate, aisea nu-i locul! tresari Ahile, făcând ochii tot mai mari.

Svidrigailov apăsă pe trăgaci...

Capitolul VII

În aceeași zi, dar spre seară, pe la orele șapte, Raskolnikov se apropie de locuința mamei și surorii lui - acea locuința în casa lui Bakaleev pe care le-o găsisese Razumihin. Intrarea era de-a dreptul din strada. Raskolnikov venea, încetininând din ce în ce pasul și parca șovăind încă dacă să intre sau nu. Dar nu s-ar fi înapoiat pentru nimic în lume: hotărîrea lui era nestrămutată. „De altminteri încă nu știu nimic, se gîndea el, și s-au obișnuit cu ciudațeniile mele...” Hainele lui erau îngrozitor de murdare, rupte, jerpelitate și ude, după o noapte întreaga de stat afara, în ploaie. Obrazul îi era aproape slăbit de oboseala, de frig, de istovire fizică și de lupta cu el însuși, care ținea de mai bine de douăzeci de ore. Toată noaptea o petrecuse singur, Dumnezeu știe unde. Dar cel puțin, acum, era hotărît.

Bătu la ușă; îi deschise mamă. Dunecika nu era acasă. Pînă și servitoarea lipsea în clipa aceea. Pulheria Aleksandrovna își pierdu graiul de uimire și fericire; apoi îl apuca de mîină și-l trase în odaie.

— Ai venit, în sfîrșit! încep ea, bîlbîindu-se de bucurie. Nu te supără, Rodea, că te întîmpin ca o proasta, cu lacrimi în ochi; nu plîng, rid. Crezi că plîng? Nu, ma bucur, dar am un nărav caraghios: una-două îmi curg lacrimile. De la moartea tatălui tau plîng pentru toate celea. Șezi, dragul meu, ești obosit, de buna seama; văd eu ca ești obosit. Vai, ce te-ai murdarit!

— Am umblat ieri pe ploaie, mamă... încep Raskolnikov.

— Nu, nu!... tresari Pulheria Aleksandrovna, întrerupîndu-l. Ai crezut că am să mă apuc numaidecât să te descos, după obiceiul meu muieresc de altădată? Nu te neliniști; eu înțeleg, înțeleg tot acum; am învățat să mă port așa cum se poartă lumea aici, și zău că este mult mai bine. Am judecat o dată pentru totdeauna: pot eu să înțeleg gîndurile tale și să-ți cer socoteala? Pe tine cine știe ce treburi și planuri te frămîntă, în capul tău se nasc poate unele idei, și eu să te tulbur întruna cu întrebările mele? Eu, vezi... Ah, Doamne! Ce mă tot învîrtesc ca o zăpăcită?... Eu, Rodea, am citit articolul tau publicat în revistă, îl citesc pentru a treia oară, mi l-a adus Dmitri Prokofici. Când l-am văzut, am țipat de uimire; ce proastă sunt, m-am gîndit, iată ce-l preocupă; iată unde este dezlegarea enigmei! El poate tocmai are o idee nouă, o sucește și o răsuucește în minte, și eu îl chinuiesc, îi bat capul. îl citesc, dragul meu, și, firește, multe lucruri îmi scapă; nici nu-i de mirare, așa și trebuie să fie: cum pot eu să înțeleg?

— Arată-mi-l și mie, mamă.

Raskolnikov luă revista, privi în treacăt articolul și, deși sentimentul care-l cuprinsese nu se potrivea deloc cu starea lui sufletească și cu situația în care se

găsea, simți acea senzație ciudată, înviorătoare și plăcută pe care o încearcă autorul când își vede întâia operă tipărită, mai ales când autorul are numai douăzeci și trei de ani. Dar asta nu ținu decât o clipă. Citi câteva rânduri, se încruntă și o durere cumplită îi strânse inima. Toată lupta launtrică din ultimele luni i se perinda prin față într-o clipă. Azvîrli articolul pe masă, cu dezgust și ciuda.

— Dar oricât de proasta sunt. Rodea, îmi pot da seama ca tu foarte curând ai să ajungi printre oamenii de frunte, dacă nu cumva cel mai mare savant de la noi. Și ei au îndrăznit să te creadă nebun! Ha-ha-ha! Nici nu știi că ei așa au crezut! Ah, bieți viermi, de unde sa înțelegeți voi ce înseamnă adevărata inteligență?! Pînă și Dunecika a fost cit pe-aici sa le dea crezare; ce zici de asta? Răposatul taică-tau de două ori a trimis la ziare, mai întâi niște versuri (mai păstrez și acum caietul și am să ți-l arăt într-o zi), apoi o nuvela întreagă (i-am cerut chiar voie s-o copiez), și cât ne-am rugat lui Dumnezeu să fie primite - dar nu le-au primit! Cu șase sau șapte zile în urma, Rodea, m-am omorît cu firea, uitîndu-mă la hainele tale, la felul în care trăiești, ce mănînci, cum ești îmbrăcat!

Acum însă vad că am fost o proasta, fiindcă tu, cum ai să vrei, ai să-ți faci rost de toate dintr-o dată, ai să-ți faci rost prin inteligența și talentul tău. înseamnă ca deocamdată nu ții la asta și că ești preocupat de lucruri mult, mult mai importante...

— Dunia nu este acasă, mama?

— Nu, Rodea. Pleacă mereu și ma lasă singură. Mulțumesc lui Dmitri Prokofici ca vine să mai stea cu mine, și-mi tot vorbește de tine. Te iubește și te respecta. N-aș putea să spun despre soră-ta că ar fi nerespectuoasă. Nu mă plîng. Ea are caracterul ei, eu îl am pe al meu; are acum secretele ei; eu însă n-am nici un fel de secrete. Eu, bineînțeles, sunt convinsă că Dunia este foarte deșteaptă și ca, în afara de asta, ne iubește mult pe mine și pe tine... totuși, nu știu unde au să ducă toate acestea. Tu, Rodea, m-ai făcut fericită, fiindcă ai venit acum, iar ea te-a pierdut cu plimbările ei; are să vina și eu am să-i spun: „în lipsa ta a fost fratele tau aici, și tu pe unde mi-ai umblat?” Să nu mă răsfeți din cale-afară, Rodea; dacă poți — vino, dacă nu — ce să-i faci, am să te aștept. Tot am sa știu ca ții la mine, și mie îmi ajunge. Am să-ți citesc operele, am să aud despre tine de la toată lumea, din când în când ai să vii și tu să mă vezi, ce-aș putea dori mai mult? Astăzi ai venit ca să-ți mîngîi mama, văd eu... Pulheriă Aleksandrovna izbucni deodată în lacrimi. Iarăși! Nu te uita la mine, femeie proasta! Vai, Doamne, de ce stau? strigă ea, sărind de la locul ei. Am cafea și nici nu te-am tratat măcar! Iată ce înseamnă egoismul bătrînesc! Acuși, acuși!

— Lasă, mama, nu stau mult. N-am venit pentru cafea. Te rog, ascultă-mă. Pulheriă Aleksandrovna se apropie, sfioasă. Mamă, orice s-ar întîmpla cu mine, orice ai auzi despre mine, orice ți s-ar spune despre mine, ai să mă iubești, așa cum ma iubești acum? întrebă el din toată inima, fără sa aibă timp să se gîndească, să-și cântărească vorbele.

— Rodea, Rodea, ce-i cu tine? Cum poți să mă întrebi una ca asta? Și cine ar îndrăzni să-mi spună ceva rău despre tine? Nici n-aș crede; oricine ar fi, l-aș da afară.

— Am venit să te încredințez că te-am iubit mereu și mă bucur, mă bucur nespun ca suntem singuri, că Dunecika lipsește, adaugă el cu același avînt.

Am venit sa-ți spun că, deși poate ai să te simți nenorocita, fiul tău te iubește acum mai mult decât pe el însuși și ca n-ai avut dreptate sa te îndoiești de iubirea lui. Niciodată n-am sa încetez de a te iubi... Și acum, ajunge; am crezut că trebuia înainte de toate sa te încredințez de acest lucru...

Pulheria Aleksandrovna îl îmbrățișa în tăcere, îl strânse la pieptul ei, plângând încetișor.

— Nu știu ce-i cu tine, Rodea, zise ea, în sfârșit. Până azi am crezut că te plictisim, dar acum vad că te aștepti la o mare durere și ca de aceea ești atât de trist. Am simțit asta de mult, Rodea. Iartă-ma că ți-o spun; nu mă gândesc decât la asta și nu dorm nopțile. Noaptea trecuta sora ta a delirat și te-a tot pomenit în delirul ei. Am auzit câte ceva, dar n-am înțeles nimic. Toata dimineata m-am foit prin casa, ca un osîndit înainte de execuție; presimțeam că mă așteaptă ceva și iată ca m-a ajuns! Rodea, Rodea, unde te duci? Pleci undeva?

— Plec, mama.

— Așa am crezut și eu! Dar și eu aș putea să plec cu tine, daca este nevoie. Și Dunia; ea te iubește, te iubește foarte mult; și Sofia Semionovna ar putea să vina cu noi, daca așa trebuie; vezi, o primesc cu placere, ca pe fiica mea. Dmitri Prokofici are să ne dea o mînă de ajutor sa ne facem bagajele... dar... unde... pleci?

— Adio, mama.

— Cum? Chiar azi? striga ea, de parcă-l pierdea pentru totdeauna.

— Nu pot să mai rămîn, e timpul sa plec, trebuie...

— Și eu nu pot să te însoțesc?

— Nu, dar îngenunchează și roagă-te lui Dumnezeu pentru mine. Poate ca are să-ți asculte ruga...

— Vino atunci să te binecuvîntez, să-ți fac cruce! Uite așa, uite așa. Doamne-Dumnezeule!

Da, era fericit, era fericit că nu găsise pe nimeni acasă, ca rămăsese singur cu maică-sa. Părea ca după tot răstimpul acesta înfiorător, inima lui se moaie, în sfârșit. Căzu în genunchi în fața ei, îi săruta picioarele și, îmbrățișați, plîneră amîndoi. Ea nu se mai mira și nu-l descosea. Înțelesese de mult ca se petrece ceva groaznic cu fiul ei, și că acum venise clipa cea grea.

— Rodea, dragul meu, primul meu născut! spuse ea, suspinînd. Ești acum așa cum erai copil; și atunci tot așa veneai la mine și mă îmbrățișai și mă sărutai; odinioară, pe vremea când trăia taică-tu, și eram necăjiți, numai prezența ta ne mîngîia, iar după ce l-am înmormîntat pe taica-tu - de câte ori n-am plîns împreună, îmbrățișați ca acum, pe mormîntul lui! Dacă plîng de mult e că inima de mama presimte nenorocirea. Cum te-am văzut atunci, în seara aceea când abia am sosit aici, am înțeles tot după privirea ta, și mi s-a strîns inima, iar astăzi, când ți-am deschis ușa și m-am uitat la tine, m-am gîndit: a sosit clipa cea grea. Rodea, Rodea, nu pleci chiar acum?

— Nu.

— Ai să mai vii?

— Da... am să mai vin.

— Rodea, nu te supară, nici nu îndrăznesc să te întreb, nu îndrăznesc, dar spune-mi numai doua vorbe, pleci departe?

— Foarte departe.

— Și ce-i acolo, o să ai o slujba, te așteaptă o cariera?

— Ce-o da Dumnezeu... roagă-te pentru mine, mama... Raskolnikov porni spre ușă, dar ea se agăța de brațul lui și-l

privi, disperata, drept în ochi. Fața îi era crispata de groază.

— Destul, mama, zise Raskolnikov, căindu-se din toata inima că avusese ideea să vină acolo.

— Nu e pentru toata viața? Doar nu e pentru toata viața? Ai să mai vii, nu-i așa? Ai să mai vii mâine?

— Am să vin, am să vin, rămii cu bine. Se smulse, în sfârșit.

Afara, înserarea era dulce, răcoroasă, senina; vremea se schimbase încă de dimineată. Raskolnikov pomi spre casa; era grăbit. Ar fi vrut să isprăvească tot ce avea de făcut înainte de asfințitul soarelui. Și pînă atunci trebuia să se mai vada cu unii oameni. Urcând scara, observa că Nastasia, care pregătea samovarul, ridicase capul și-l urmărea cu privirea. „Nu cumva este cineva la mine?” se întreba el. Se gîndi cu dezgust la Porfiri. Dar, deschizînd ușa odăii lui, o zări pe Dunecika. Ședea singură, cufundată în gîndurile ei, și părea că-l așteaptă de multa vreme. Raskolnikov se opri în prag. Ea se scula de pe divan, speriată, și rămase dreaptă în fața lui. Privirea ațintită asupra lui era plină de groază și de o nemărginită durere. Și numai după această privire el înțelese imediat că ea știe tot.

— Ce să fac, să intru sau să plec? întrebă el, șovăind.

— Am ștăt toată ziua la Sofia Semionovna; te-ăm așteptat amîn-două. Am crezut că ai să vii neapărat acolo.

Raskolnikov intră în odaie și se așeza, frînt, pe un scaun.

— Mă simt slab, Dunia; sunt foarte obosit: și tocmai acum, în clipa ăsta, aș fi vrut să fiu deplin stăpîn pe mine.

Aruncă o privire neîncrezătoare spre ea.

— Unde ai fost toata noaptea?

— Nu-mi aduc aminte; vezi tu, surioara, am vrut să iau o hotă-rîre definitivă și am umblat mereu pe lîngă apa Ne vei; asta îmi aduc aminte. Am vrut să isprăvesc, dar... nu m-am putut hotărî... șopti el, uitîndu-se din nou cu neîncredere la Dunia.

— Slava ție, Doamne! Tocmai de asta ne-a fost frica noua, Sofiei Semionovna și mie! Prin urmare încă nu ți-ai pierdut încrederea în viața. Slava ție, Doamne, slava ție, Doamne!

Raskolnikov zîmbi amar.

— Nu cred, dar am plîns adineauri, îmbrățișînd-o pe mama; nu cred, dar am rugat-o să se roage pentru mine. Dumnezeu știe cum se face asta, Dunecika, eu nu mă pricep.

— Ai fost la mama? I-ai spus? strigă Duniă, îngrozită. Te-ai putut hotărî să-i spui?

— Nu, nu i-am spus... de-a dreptul; dar ea a înțeles multe lucruri. Te-a auzit aiurînd noaptea trecută. Sunt convins că înțelege pe jumătate. Poate că am făcut rău că m-am dus la ea. Nici nu știu măcar pentru ce m-am dus. Sunt un om josnic, Dunia.

— Un om josnic, dar uite că ești gata să-ți primești suferința! Te duci, nu-i așa?

— Mă duc. Chiar acum. Da. Ca să scap de rușinea asta am vrut să mă înec, Dunia, dar m-am gîndit, pe cînd stăteam lîngă apă, că dacă m-am socotit pînă acum un om puternic, atunci rușinea asta nu trebuie să mă

sperie, zise el, luîndu-i-o înainte. Asta-i mîndrie, nu-i așa, Dunia?

— Da, Rodea.

Un fulger trecu prin ochii lui stinși; părea ca-i face placere că și-ă păstrat mîndria.

— Tu nu crezi ca m-am speriat pur și simplu de apă? întrebă el cu un zîmbet hîd, privind-o drept în fața.

— O, Rodea, ajunge! striga cu amărăciune Dunia.

Urma o tăcere de câteva minute. Raskolnikov sta cu capul în piept cu ochii ațintiți în pămînt; Dunecika îl privea cu durere de la celalalt capăt al mesei. Deodată, el se scula.

— E tîrziu, a venit momentul. Mă duc să ma predau. Dar nu știu pentru ce fac asta.

Lacrimi mari se rostogoleau pe obrajii Dunecikăi.

— Plîngi surioara? Dar mîna mi-o poți întinde?

— Te-ai îndoit vreodată? Ea-l strînse tare în brațe.

— Oare tu, ducându-te să-ți primești osînda, nu-ți speli pe jumă-tăte crimă? striga ea, îmbrățișîndu-l și șărutîndu-l.

— Crima? Care crimă? tresari el, cuprins deodată de mînie. Am ucis un păduche scîrbos, răufăcător, o bătrînă cămătăreasă, de care nimeni nu avea nevoie, pe care dacă o ucizi ar trebui să ți se ierte patruzeci de păcate; baba aceea, care suga vлага din oamenii sărmani, și asta înseamnă crimă? Nu mă gîndesc la ea și nu mă gîndesc să spăl aceasta crimă. De ce-mi repeta toată lumea: „crimă, crimă”? Abia acum văd toată absurditatea lașității mele, abia acum, după ce m-am hotărît să accept aceasta rușine inutilă! Numai josnicia sufletului meu și neputința mea m-au împins la aceasta hotărîre și poate pentru avantajul... pe care l-a propus Porfiri...

— Frate, frate, ce tot vorbești?! Ai vărsat sînge! striga Dunia, deznădajduita.

— Sînge pe care-l varsă toată lumea, urma el aproape cu frenezie. Sînge care se varsă și ș-ă vărsat de când lumea și pămîntul, care curge în șuvoaie, ca șampania, și pentru care unii sunt încununati la Capitoliu și numiți mai tîrziu binefăcătorii lumii. Privește mai cu luare-aminte lucrurile, înainte să le judeci! Și eu am dorit binele oamenilor și aș fi făcut sute, mii de fapte bune în locul acestei unice prostii, care nici măcar o prostie nu este, ci o neîndemănare, deoarece ideea în sine n-a fost chiar atît de stupida cum pare, după ce a dat greș (când dai greș, totul pare o nerozie!)... Prin nerozia asta n-am vrut decît să-mi cîștig independența, să fac primul pas, să obțin mijloace, apoi izbînda, incomparabil mai mare decît fapta în sine, ar fi șters totul... Dar eu, eu am dat greș de la primul pas, n-am rezistat fiindcă sunt un ticălos! Iață unde-i vina! Nu-mi poți însuși părerea voastră; dacă aș fi reușit, aș fi fost încununat cu lauri, pe când așa, mă așteaptă ocna!

— Dar asta-i altceva, cu totul altceva! Frate, gîndește-te ce spui!

— A! E alta forma, o forma care, din punct de vedere estetic, nu este prea frumoasa! N-am să înțeleg niciodată de ce a arunca în oameni cu bombe, a-i omorî în asediu reglementar este o formă mai respectabilă? Teama de estetica este primul indiciu al neputinței!... Niciodată, niciodată n-am simțit-o mai bine ca acum, și înțeleg mai puțin ca oricînd care este crimă mea! Niciodată, niciodată n-am fost mai puternic și mai convins ca acum!...

Sîngele îi coloră obrazul palid, istovit. Dar, rostind ultima exclamație, ochii

lui se întâlnește din întâmplare cu ochii Duniei și citește atâta durere în ei, că se dezmeticește fără voie. Simți cât de nefericite vor fi bietele femeii din pricina lui. Totuși, din cauza lui...

— Dunia, draga mea! Dacă am vreo vină, iartă-mă (cu toate că nu merit iertare, dacă sunt într-adevăr vinovat). Rămii cu bine! Să nu ne certăm! E timpul să plec, de mult e timpul. Nu veni după mine, te implor. Trebuie să mai trec... Du-te și stai cu mama. Te rog mult! Este ultima mea mare rugămintă pe care ți-o fac. Nu te depărta de ea nici o clipă; am lăsat-o în prada unei neliniști pe care nu cred că-o poți îndura; ori o să moară, ori o să-și piardă mințile. Rămii cu ea! Și Razumihin are să fie cu voi; i-am spus... Nu plînge pentru mine: am să caut să fiu curajos și cinstit toată viața, cu toate că sunt un ucigaș. Poate că ai să-mi mai auzi numele. N-am să vă fac de rușine, ai să vezi; am să dovedesc încă... dar acum, la revedere, se grăbi el să încheie, observînd la ultimele lui vorbe și promisiuni o expresie ciudată în ochii Duniei. De ce plînge? Nu plînge, nu mai plînge; nu ne despărțim pentru totdeauna!... Ah, da! Stai, am uitat!...

Se apropie de masă, lua o carte groasă, plină de praf, o deschise și scoase din ea o miniatură, o acuarelă pictată pe fildeș. Era portretul fiicei gazdei lui, al fostei lui logodnice, moartă acum, al acelei fete străine, care voia să plece la mănăstire. O clipă privi trasăturile expresive, bolnăvicioase, săruta portretul și-l întinse Duniei.

— Mult am vorbit despre toate acestea cu dînsa, numai cu dînsa... rosti el visător. Am încredințat sufletului ei multe din cele ce s-au înfăptuit acum atât de monstruos. Nu te neliniști, se întoarce el către Dunia, era revoltată de aceste idei așa cum ești și tu, și mă bucur că nu mai este în viață. Principalul este că de acum înainte toate or să meargă altfel, totul din ce a fost o să se frîngă! strigă el deodată, întorcându-se la durerea lui. Totul, totul, dar oare sunt eu gata? Doresc acest lucru? Se zice că aceasta încercare este necesară pentru mine! Așa să fie? La ce bun aceste încercări absurde? Oare am să fiu mai înțelept după douăzeci de ani de ocnă, strivit de suferință, idiotizat, neputincios de bătrînețe? Și la ce să mai trăiesc atunci? Iar eu primesc să duc o asemenea viață? O, am simțit că sunt un lăș, am știut sigur azi-dimineață, în zori, pe când stăteam pe malul Ne veii!

În sfîrșit, amîndoi ieșiră din odaie. Numai iubirea pentru fratele ei îi dădea Duniei putere în acest ceas greu. Se despărțiră în stradă; ea porni în direcție opusă, dar după cincizeci de pași se întoarce să-l mai privească o dată. îl mai putu zări. Ajuns în colțul străzii, se întoarce și el: pentru ultima oară privirile lor se încrucișară; dar, văzînd că ea se uita la el, Raskolnikov avu un gest de nerăbdare și, înciudat, îi făcu semn să plece, apoi dadu brusc colțul.

„Sunt rău, văd bine, gîndi el pește o clipă, rușinat de gestul înciudat pe care-l făcuse Duniei. Dar de ce m-or fi iubind atîta, dacă nu merit?! O, dacă eram singur, dacă nimeni nu m-ar fi iubit și nici eu n-aș fi iubit pe nimeni! Atunci nimic nu s-ar fi întîmplat! Ar fi interesant de știut dacă în cei cincisprezece-douăzeci de ani, care vor urma, sufletul meu se va potoli într-atît, încît să scîncesc smerit în fața oamenilor, numindu-mă, când trebuie și când nu trebuie, tîlhar? Da, da, întocmai! Pentru asta mă trimit eu la ocna, de asta au ei nevoie... Uite-i cum mișună pe strada încolo și înapoi, și fiecare dintre ei este din firea lui un ticălos și un tîlhar; mai rău încă: este un idiot! Dar să încerc numai să nu mă trimită la ocna și ei toți au să turbeze de

nobila indignare! O, cât îi urăsc pe toți!"

Raskolnikov se adânci în gândurile lui: „Care este procesul care-l va face pe el să se supună tuturor, fără să mai stea să judece, să se supună, convins că așa trebuie să fie? De ce nu? Firește, așa trebuie să se întâmple! Oare douăzeci de ani de apăsare neconținută nu-l vor frânge definitiv? Apa sapă pietrele. Pentru ce, pentru ce atunci să mai trăiesc, pentru ce mă duc, dacă știu că toate se vor întâmpla întocmai, ca la carte, și nu altfel?!"

De ieri își puna poate pentru a sută oară această întrebare și totuși mergea înainte.

Capitolul VIII

Când intră în odaia Soniei, afară se înnopta. Toată ziua Sonia îl așteptase, prada unei neliniști grozave. Mai întâi așteptase împreună cu Dunia. Aceasta venise încă de dimineață, aducându-și aminte de cuvintele lui Svidrigailov că Sonia „știe".

N-o să redam amănuntele convorbirii celor două femei; vom spune numai ca au plîns împreună și au legat prietenie. Dunia a rămas după această întâlnire cel puțin cu mîngîierea că fratele ei nu va fi singur; la ea, la Sonia, se dusesse el mai întâi să-și descarce sufletul; la ea s-a dus când a simțit nevoia de a se mărturisi unui om; iar ea îl va urma oriunde l-ar trimite soarta. Fără s-o fi întrebat, Dunia era sigura de asta. Se uita la Sonia cu un fel de evlavie, ceea ce la început o rușina pe aceasta pînă la lacrimi, căci ea se socotea nedemnă să-și ridice ochii asupra Duniei. De la întâlnirea lor în odaia lui Raskolnikov, chipul frumos al tinerei fete, care o salutase cu deosebită politețe, i se întipărise în suflet pentru toată viața, ca o vedenie minunată, de neatins.

La urmă, Dunecika, nemaiputînd îndura această așteptare, hotărî să plece să-și aștepte fratele la el acasă, gîndindu-se că poate are să treacă mai întâi pe la locuința lui. Rămăsa singura, pe Sonia o cuprinse groaza ca nu cumva el să-și pună capăt vieții. De același lucru se temea și Dunia. Cât fuseseră împreună, căutaseră să-și dea una alteia argumentele cele mai bune și convingătoare că nu se poate întâmpla acest lucru și izbutiseră să se mai liniștească. Dar după ce se despărțiră, amîndouă nu se mai gîndeau la altceva. Sonia își aduse aminte că Svidrigailov îi spusese aseară că Raskolnikov nu avea decât două drumuri: Siberia sau... Știa, pe de altă parte, că este orgolios și că nu crede în Dumnezeu... „Este cu puțința să se resemneze el să trăiască numai din lașitate, de frica morții?" se gîdea ea cu deznădejde. Soarele asfîntea. Sonia sta tristă în fața ferestrei și privea drept înainte; dar nu zărea decât peretele nevăruit, orb, al casei vecine. În sfîrșit, când nici nu se mai îndoia că nefericitul își pusese capăt zilelor, Raskolnikov intra în odaie.

Un strigăt de fericire îi izbucni din piept. Dar după ce îl privi mai cu luare-aminte, deodată păli.

— Ei da! zise Raskolnikov, zîmbind ironic. Am venit după crucea ta, Sonia. Tu m-ai trimis la răscruce de drumuri; de ce atunci te sperii acum, când a sosit clipa?

Sonia îl privi cu mirare. Îi părea ciudat tonul lui; un fior rece îi străbătu

trupul, dar peste o clipa își dadu seama că și tonul și vorbele erau prefăcute. îi vorbea, uitându-se într-un colț, ca și cum s-ar fi temut s-o privească în față.

— Vezi, Sonia, am judecat că așa are să fie poate mai bine. Este o împrejurare la mijloc... Dar ar fi prea lung de povestit și n-are rost. Știi numai ce mă înfurie? Mă înfurii când mă gândesc la mutrele acelea imbecile, bestiale, care or să mă înconjoare, or să caște ochii la mine, or să-mi pună întrebări stupide, la care va trebui să răspund, or să mă arate cu degetul... Ptiu! Știi, eu n-am să mă duc la Porfiri Petrovici, m-am saturat de el. Am să mă duc mai bine la prietenul meu Dinamita. Ce are să se mai mire! Ce impresie am să produc! Dar ar trebui să am mai mult sânge rece; prea sunt iritabil în ultima vreme. Mă crezi: aproape ca am amenințat-o cu pumnul, adineauri, pe sora mea, numai că s-a întors ca să se mai uite o dată la mine. Starea asta este o adevărată pacoste! Iată unde am ajuns! Ei, unde-i crucea ta?

Părea tulburat la culme. Nu putea sta locului o clipă, nici să-și fixeze atenția asupra unui obiect oarecare; gândurile îi săreau de la una la alta, pierdea șirul; îi tremurau ușor mâinile.

Sonia scoase în tăcere din sertar două cruci, una de chiparos, cealaltă de aramă, își făcu cruce, apoi făcu și deasupra lui și-i atîrnă de gît cruciulița de chiparos.

— Asta înseamnă că-mi iau crucea, he-he! Ca și cum n-aș fi suferit până acum! Cruciuța de chiparos, adică o cruciuță cum poarta oamenii simpli; cea de aramă, a Lizavetei, ți-o păstrezi ție; arata-mi-o! Va să zică o purta în clipa... aceea? Cunoscut două cruciulițe asemănătoare, de argint, și o iconiță. Le-am aruncat pe pieptul bătrînei, atunci. Pe acelea ar fi trebuit să le pun acum, da... Dar îndrug vrute și nevrute și uit ceea ce este mai important: sunt cam zăpăcit!... Vezi, Sonia, am venit anume pentru un lucru, am venit să te anunț, ca să știi tu... Și asta-i tot... Numai pentru asta am venit. (Hm, am crezut că o să spun mai mult.) Doar tu ai vrut să mă duc să stau la închisoare și să ți se împlinească dorința. De ce plîngi? Și tu plîngi? încetează, ajunge, ah, ce greu îmi este!

Simțirea se născuse totuși în sufletul lui; inima i se strînse, privind-o pe Sonia. „Asta, asta de ce plînge? se gîdea el. Ce sunt eu pentru dînsa? De ce plînge, de ce se îngrijește de mine, de parcă ar fi mama sau Dunia? Are să-mi fie dadacă!”

— Fă-ți cruce, roagă-te măcar o dată, îl rugă Sonia cu glas tremurător, sfios.

— O, fie, am să mă rog cât poțestești! Din toată inima, Sonia, din toată inimă...

Ar fi vrut totuși să spună altceva.

Își făcu cruce de câteva ori. Sonia luă un șal și-și acoperi capul. Era acea broboada verde, de lină, despre care pomenise cândva Marmeladov, „broboada familiei” lor. Raskolnikov se gîdi în treacăt la acest lucru, dar nu întrebă. într-adevăr, se simțea cam zăpăcit și foarte tulburat. Asta îl neliniștea. Deodată îl miră faptul că Sonia vrea să meargă cu el:

— Ce faci? Unde te duci? Rămii, rămii! Vreau să fiu singur! strigă el, iritat și înspăimîntat și aproape furios porni spre ușă. Ce rost are să merg cu suită? mormăi el, ieșind.

Sonia rămase în mijlocul camerei. Nici nu-și luase măcar rămas bun de la ea, parca ar fi uitat-o de pe acum; sufletul lui era plin de îndoială și de revoltă.

„Oare totul s-a încheiat? Trebuie neapărat s-o fac? se întreba el, coborând scara. Nu e chip să mă dau înapoi, să se dreagă lucrurile și... să nu mă duc chiar acolo?”

Totuși, mergea înainte, simțind deodată că nu mai avea nici un rost să-și pună întrebări. După ce ieși în strada, își aduse aminte că nu-și luase rămas bun de la Sonia, că ea a rămas în mijlocul camerei, cu broboada ei verde pe cap, ca țintuită pe loc, în urma vorbelor lui răstite și se opri. Dar, în aceeași clipă, un gând îi străbătu fulgerător mintea, de parcă ar fi pîndit momentul să-l doboare cu totul.

„Pentru ce, pentru ce am venit la ea? I-am spus că am treabă cu eă; ce treabă? N-am avut nici o treabă! Să-i declar că mă duc: ei, și? Măre nevoie! Nu cumva o iubesc? Doar n-o iubesc... N-o iubesc? Am repezit-o adineauri ca pe un cîine! Ori am avut într-ade-văr nevoie de crucea ei? O, cât de jos am căzut! Nu, am avut nevoie de lacrimile ei, trebuia să văd cum se sperie, să văd cum o doare inimă și cât suferă! Trebuia să mă agăț de ceva, să amîn, să văd un om! Și eu am îndrăznit să am încredere în mine, să visez lucruri mari, eu, un nemernic, un cerșetor, un ticălos?!”

Mergea de-a lungul canalului și nu mai avea mult de mers. Dar, ajuns lîngă pod, se opri și deodată coti pe pod, luînd-o spre Sennaia.

Se uita cu nesaț la stînga și la dreapta, cerceta încordat fiecare obiect și nu-și putea concentra atenția; toate îi scăpau. „Peste o săptămînă, peste o luna am să trec iar, dus cu duba închisorii, peste podul acesta; oare cu ce ochi voi privi atunci canalul? Am să mă țin minte că m-am uitat la el? îi trecu prin minte. Uite, firma de acolo! Am să mai citesc atunci, ca acum, aceste litere? Aici scrie Asociație, ce bine ar fi să nu uit acest A, litera A, și să mă uit la acest A peste o luna. Ce am să simt și ce am să gîndesc atunci?... Doamne, cât de meschine sunt toate aceste... preocupări ale mele! Firește, ar fi interesant... într-un fel... (ha-ha-ha! la ce mă gîndesc!) sunt ca un copil, fac pe fanfaronul cu mine însumi; și de ce m-aș rușina de gîndurile mele? Uf, ce îmbulzeala! Uite, grăsunul de colo - trebuie să fie neamț — care m-a ghiontit adineauri; știe el oare pe cine a împins cu cotul? Femeia asta cu copilul de mînă, care cere de pomana, mă crede poate mai fericit decât dînsa. Ar trebui să-i dau un ban, așa, pentru ciudațenia acestui fapt. Uite un pitac, a mai rămas în buzunar, de unde? Ia... ia-l, maica!”

— Să-ți răsplatească Dumnezeu! se auzi glasul tînguitor al cerșetoarei.

Intra în Sennaia. îl supăra, tare îl supăra că se lovea mereu de oameni, totuși mergea tocmai acolo unde vedea mulțimea mai deasa. Ar fi dat orice ca să rămînă singur, dar simțea că nu ar fi putut îndura nici o clipă. În mulțime făcea scandal un bețiv; voia neapărat să joace și tot cădea pe o parte. Lumea se înghesuia în jurul lui. Raskolnikov își croi drum prin gloata, câteva clipe se uita la bețiv și deodată începu să rîda tare, scurt, sacadat. Peste o clipă uita de bețiv și nici nu-l mai vedea, deși se uita la el. Se depărta fără să-și mai dea seama unde se afla și, ajuns în mijlocul pieței, o pornire ciudată îl îmboldi, stăpînindu-l trup și suflet.

Își aminti de vorbele Soniei: „Du-te la răscruce de drumuri, închină-te în față oamenilor, sărută pămîntul față de care ai păcătuit și spune cu glas tare lumii întregi: Sunt un ucigaș!” Tresari, aducându-și aminte de aceste cuvinte. Și atît de tare îl apăsa durerea și neliniștea fără leac din ultima vreme, și mai ales din ultimele ceasuri, că se repezi, ca spre o ieșire, spre acest nou

simțămînt, lasîndu-se cu totul în voia lui. Era ca o criză; parca i se aprinsese o scînteie în inima și acum ardea tot. I se muia firea și-l podidiră lacrimile. Căzu în genunchi pe locul unde stătea.

Îngenuncheat în mijlocul pieței, se închină pînă la pămînt și săruta cu bucurie pămîntul noroios. Se scula și se închină pentru a doua oară.

— Ian te uita cât e de beat! spuse un flacău lîngă el.

Cineva rîse tare.

— Pleacă la Ierusalim, fraților, își ia rămaș bun de la copii, de la glie, saluta pe toata lumea, săruta capitala țării, își lipește buzele de pămîntul Sănt-Petersburgului, adaugă un tîrgoveț beat.

— Băiat tânăr! se amesteca un al treilea.

— De familie buna! observa un glas de om așezat.

— Azi nu mai poți ști care-i de familie buna și care nu.

Toate aceste vorbe și observații îl împiedicară pe Raskolnikov și cuvintele: „am ucis”, care poate erau gata să iasă din gură lui, rămaseră nerostite. îndură liniștit toate strigatele și, fără sa se uite înapoi, porni drept înainte prin ulicioară, spre secția de poliție. îi răsări o nălucă pe drum, dar se așteptase s-o întilnească și de aceea nu se miră. în clipa când ingenunchease în Sennaia și se închinase pentru a doua oara pînă la pămînt, o zărise la vreo cincizeci de pași de el, în stînga, pe Sonia. Ea se ascundea de privirile lui după una dintre barăcile de lemn care se aflau în piață; prin urmare, îl însoțea în drumul lui dureros! Raskolnikov simți și înțelese în clipa aceea, o data pentru totdeauna, că de acum încolo Sonia îl va urma pînă la moarte, fie și la capătul pămîntului, oriunde l-ar arunca soarta. Inima i se răsuci în piept... dar — iată-l ajuns la locul fatal...

Intră în curte destul de îmbărbătat. Trebuia să urce la etajul doi. „Cât urc, se gîndi el, mai am timp să mă răzgîndesc.” Se aînăgea, spunîndu-și că pînă în ultima clipa ar mai putea da înapoi.

Același gunoi, aceleași coji de ouă pe scara în spirala; ca și prima data, aceleași uși deschise pe palier, aceleași bucătarii din care venea fum și miros greu. Raskolnikov nu mai daduse pe acolo din ziua aceea. Genunchii îi amorțeau și abia îl țineau picioarele în timp ce urca treptele. Se opri pentru o clipa să răsufle, să-și revină, să intre ca un om. „Dar pentru ce? Pentru ce? se întrebă el deodată. Dacă trebuie sa beau paharul pînă la fund, oare nu-i totuna? Cu cât are să fie mai amar, cu atît mai bine.” Văzu în închipuire chipul lui Ilia Petrovici Dinamita... „Să mă duc oare chiar la el? Nu s-ar putea să mă duc la altcineva? Nu s-ar putea sa mă duc la Nikodim Fomici? Să ma întorc din drum și să ma duc la el acasă? Cel puțin, totul s-ar petrece ca în familie... Nu, nu! La Dinamită, la Dinamita!

Dacă trebuie să golesc cupa, s-o golesc pe nerăsuflăte, pînă la fund.”

Cu mîinile și picioarele reci ca gheața, aproape inconștient, deschise ușa secției de poliție. De data aceasta era foarte puțina lume înăuntru, un portar și un om din popor. Paznicul nici măcar nu-și scoase capul din cușca. Raskolnikov trecu înainte. „Poate că s-ar putea să nu spun nimic”, îi trecu prin cap. Un conțopist oarecare, cu surtuc civil, se pregătea să scrie ceva pe birou. în colț stătea alt conțopist. Zametov lipsea. Nikodim Fomici nu era pesemne nici el acolo.

— Nu e nimeni? întreba Raskolnikov, întorcându-se spre conțo-pistul de la birou.

— Cu cine doriți să vorbiți?

— A-a-a-a! De auzit nu se aude, de văzut nu se vede, dar de simțit se simte miros de creștin... cum zice povestea... am uitat! Respectele mele! strigă deodată o voce cunoscută.

Raskolnikov tresări. în fața lui stătea Dinamită; ieșise deodată din altă odaie. „Așa a fost sortit, se gândi Raskolnikov; ce caut aici?”

— Ați venit la noi? Ce vînt vă aduce? urma să strige **Ilia** Petrovici. (Era, pare-se, cât se poate de bine dispus, chiar un pic surescitat.) Dacă veniți cu treabă, e cam devreme. Eu am venit întîmplător... De altfel, dacă pot să vă fiu de folos... Mărturisesc... cum va?... Cum? Iertăți-mă...

— Raskolnikov.

— Raskolnikov! V-ați putut închipui ca v-am uitat numele? Vă rog sa nu credeți ca sunt chiar atât de... Rodion Ro... Ro... Rodionîci, așa mi se pare?

— Rodion Romanici.

— Da, da, da! Rodion Romanici, Rodion Romanici! Tocmai asta am vrut să spun! Am întrebat mereu de dumneavoastră. Mărturisesc că mi-a părut foarte rău, sincer rău ca ne-am purtat atunci cu dumneata cam... Mi s-a spus mai tîrziu ca sunteți un tânăr literat, un om de știința chiar... cum s-ar zice la primii pași pe aceasta cale... O, Doamne! Care literat sau om de știința n-a dus la început o viața cam originală? Și eu și soția mea admiram literatura, soția mea o adoră chiar!... Literatura și arta! Poți fi de familie bună, dar tot restul îl obții numai prin talent, cunoștințe, inteligența, geniu! Pălăria - bunăoară - ce înseamnă o pălărie? Pălăria este un moft; pot s-o cumpăr de la Țîmermann; dar ceea ce se ascunde sub pălărie, ceea ce acoperă pălăria, asta n-o pot cumpăra nicăieri!... Mărturisesc că am vrut să vin la dumneavoastră, să ma explic, dar m-am gândit că poate... Ia te uita! Nici nu v-am întrebat măcar! Aveți vreo treaba? Se zice că v-a venit familia?

— Da, mama mea și sora mea.

— Am avut cîntea s-o întîlnesc pe surioara dumneavoastră; este o persoană fermecătoare și foarte instruită. Mărturisesc că mi-a părut foarte rău că ne-am înfierbîntat așa amîndoi, atunci. Ce caz! Eu din pricina leșinului v-am privit atunci cu alți ochi — asta s-a lamurit mai apoi în chipul cel mai strălucit! Cruzime și fanatism! Va înțeleg indignarea. Poate că în legătură cu venirea familiei, vă schimbați locuința?

— N-u-u-nu, am venit așa... Am venit sa întreb... am crezut ca-l voi găsi pe Zametov...

— Ah, da! V-ați împrietenit, am auzit. Zametov nu mai este la noi, n-o să-l găsiți. Da, Aleksandr Grigorievici ne-a părăsit. De ieri nu mai face parte din cadrele noastre; s-a "transferat... și trans-ferându-se, s-a certat cu toți... oarecum nepoliticos... Un băiețandru ușuratic, nimic altceva; dădea speranțe; dar vezi, așa se întîmpla cu tineretul nostru strălucit! Nu știu exact, mi se pare că voia să dea un examen, dar știți cum se întîmpla la noi, vorbește omul, vorbește, face pe grozavul și cu asta se isprăvește examenul! Bineînțeles, nu-i nici o asemănare între Zametov și dumneavoastră, său domnul Razumihin, prietenul dumneavoastră! Cariera dumneavoastră este știința, neizbînzile n-o sa vă întoarcă din cale; pentru dumneata, toate frumusețile vieții, s-ar putea spune, *nihil est!* Ascet! Monah! Sihastru!... Pentru dumneavoastră nu există decât cartea, pana după ureche, cercetările științifice - iată unde vă zboară gîndul! Și eu, într-o oarecare măsură... ați citit însemnările lui Livingstone?

— Nu.

— Eu le-am citit. De altfel, astăzi sunt foarte mulți nihiliști: e și de înțeles; ce vremuri trăim, vă întreb? Va vorbesc așa... de la om la om... dumneavoastră, firește, nu sunteți nihilist! Răspundeți sincer, sincer de tot!

— N-nu...

— Puteți vorbi cu mine absolut sincer, fără rezervă, cum ați vorbi cu dumneavoastră înșivă! Ună-i slujba, alta-i... ați crezut că am să spun prietenia? Nu, n-ați ghicit. Nu prietenia, ci sentimentul uman și de dragoste pentru Cel-de-Sus. Pot fi persoană oficială în exercițiul funcțiunii, dar sunt dator să mă simt totdeauna cetățean și om, și să răspund... Ați pomenit adineauri de Zametov. Zametov este un scandalagiu în stil franțuzesc, când a băut un pahar de șampanie sau de vin de Don, în vreun local dubios; iată cine este Zametov! Iar eu, poate, cum s-ar zice, ard de râvnă și sentimente înalte, în slujba pe care o ocup. De altminteri, am un grad, o situație, o oarecare importanță socială! Sunt însurat și am copii. Îmi îndeplinesc datoria de om și de cetățean, iar el, cine este el, dacă-mi îngădui întrebarea? Mă adresez dumneavoastră, ca unui om înnobilit de cultura. Și apoi, poftim, și moașele astea s-au înmulțit în zilele noastre peste măsură!

Raskolnikov ridică sprâncenele, mirat. Cuvintele lui Ilia Petrovici, care vădit abia se sculase de la masă, îi sunau în urechi ca niște vorbe goale. Unele le înțelegea totuși, de bine, de rău, într-o anumită măsură; îl privea întrebător pe Dinamită și nu știa cum se vor isprăvi toate acestea.

— Vorbesc despre fetele acelea cu părul tuns... urma volubil Ilia Petrovici. Le-am poreclit cu de la mine putere „moașe”, și găsesc porecla foarte potrivită. He-he! Se baga la medicină, învață anatomia; spuneți și dumneavoastră, dacă mă îmbolnăvesc, am să chem vreodată o fata să mă trateze? He-he!

Ilia Petrovici râdea, încântat de spiritele lui.

— Să zicem că setea după instrucțiune este nestăvilită; dar te-ai instruit și ajunge. Pentru ce să întrecem măsura? De ce să insultăm persoanele de treaba, cum face ticălosul de Zametov. Pentru ce m-a insultat, va întreb? Uite, și sinuciderile s-au înmulțit grozav în ultima vreme; nici nu vă puteți închipui cât s-au înmulțit. Toți indivizii aceștia mănâncă tot ce au, pînă la ultimul ban, și apoi se sinucid. Fetișcane, băiețândri, bătrîni își pun capăt zilelor... Azi-dimineată, ni s-ă anunțat sinuciderea unui individ care abia a sosit în capitala. Nil Pavlici! Auzi, Nil Pavlici! Cum îl cheamă pe gentlemanul acela a cărui sinucidere ne-a fost anunțată adineauri, acela care s-a împușcat în Petersburgskaia?

— Svidrigailov, răspunse cineva cu glas răgușit și nepăsător, din odaia de alături.

Raskolnikov tresari.

— Svidrigailov? Svidrigailov s-a împușcat? striga el.

— Cum? îl cunoști pe Svidrigailov?

— Da... îl cunosc... A venit nu de mult...

— Da, da, a venit de curând, și-a pierdut soția, un chefliu, un stricat, și deodată se împușcă, și încă atât de scandalos că nici nu-ți poți închipui... a lasat în carnetul lui de note câteva cuvinte, că moare în depline facultăți mintale și roagă că nimeni să nu fie învinuit de moartea lui. Se zice că omul ăsta a avut parale. Va să zică, l-ai cunoscut?

— Da... l-am cunoscut... sora mea a fost guvernanta la ei în casa...

— Ba, ba, ba!... Prin urmare ne poți comunica unele lucruri. Și dumneata n-ai bănuț nimic?

— L-am văzut ieri... el... bea vin... și eu n-am bănuț nimic. Raskolnikov simțea ca și cum s-ar fi prăbușit ceva pe umerii lui și-l apasă la pământ.

— Iarăși parca ai pălit. E un aer atât de închis la noi...

— Da, trebuie să plec, mormăi Raskolnikov, să mă iertați că v-am deranjat...

— Vai de mine, cu cea mai mare placere! Mi-ai făcut mare placere și sunt bucuros să...

Ilia Petrovici îi întinse mână.

— Am vrut numai... am venit la Zametov...

— Înțeleg, înțeleg, mi-ați făcut placere.

— Eu... îmi pare bine... la revedere, zîmbi Raskolnikov.

Ieși, clatinindu-se. I se învîrtea capul. Nu-și simțea picioarele. Cobora scara, sprijinindu-se cu mână dreaptă de zid. I se păru că un portar, cu un registru sub braț, îl îmbrînci suind scara spre secție; că un cățel latra din răspuțeri cu un etaj mai jos, ca o femeie arunca cu făcălețul după cățel și strigă ceva. Cobori și ieși din curte. Acolo, nu departe de intrare, stătea, palida, mai mult moarta decăt vie, Soniă și se uită la el cu o privire sălbatică. El se opri în față ei. Ceva bolnav și chinuit se răsfrînse pe chipul fetei, o adîncă deznădejde. Își împreună mîinile. Un zîmbet hîd, de om pierdut, strîmba gura lui Raskolnikov. Rămase o clipă în față Soniei, zîmbi din nou, se întoarse și porni iarăși sus, spre secție.

Ilia Petrovici se așezase la locul lui și răsfoia niște hîrtii. În față lui stătea acel mujic care îl îmbrîncise pe Raskolnikov pe scara.

— A-a-a! Te-ai întors? Ai uitat ceva?... Dar ce ai? Raskolnikov, cu buzele albe și privirea fixa, se apropie încet de

masă, se sprijini cu mână, voi să spună ceva, dar nu izbuti; nu se auzeau decăt niște sunete nearticulate.

— Ți s-a făcut rău! Ia loc, șezi! Apă!

Raskolnikov se așeza pe scaun, dar nu-și luă ochii de la Ilia Petrovici, foarte neplăcut surprins. Amîndoi se priviră o clipă în tăcere, așteptînd ceva. Cineva aduse apă.

— Eu... începu Raskolnikov.

— Poftim apă.

Raskolnikov dadu la o parte mână care-i întindea paharul, și rosti încet, cu pauze, dar foarte clar:

— Eu am ucis-o cu toporul și am jefuit-o pe bătrîna văduvă de arhivar și pe soră ei.

Ilia Petrovici cască gura. Din toate părțile se aduna lume. Raskolnikov își repetă depoziția...

EPILOG

Capitolul I

Siberia. Pe malul unui râu mare și pustiu se înalță un oraș, unul dintre centrele administrative ale Rusiei; în oraș exista o fortăreață, în fortăreață - o închisoare. În această închisoare se afla de nouă luni un deținut Rodion Raskolnikov, condamnat la muncă silnică cu deportare. Din ziua crimei a trecut aproape un an și jumătate.

Procesul lui a decurs fără prea mari greutate. Criminalul își menținea depoziția cu hotărîre, precizie și claritate, nu încurca declarațiile, nu căuta circumstanțe atenuante, nu denatura faptele și nu uita nici cele mai mici amănunte. El a descris în întregime și amănunțit cum a săvîrșit crima; a explicat misterul amanetului (placuța de lemn cu fișia de metal), care s-a găsit în mână bătrinei ucise; a povestit cum a luat de la victimă cheile, a descris aceste chei, sîpetul și lucrurile care-l umpleau; enumera chiar unele obiecte pe care le văzuse înăuntru; lamuri enigma asasinatului Lizavetei; povesti cum venise și bătuse la ușă Koh, apoi studentul, repetă tot ce vorbiseră ei; istorisi cum el, criminalul, fugise jos pe scara, cum auzise țipetele lui Mikolka și Mitka; cum s-a ascuns în apartamentul gol, cum s-a întors acasă și, în încheiere, a arătat piatra de lingă poarta unei curți de pe bulevardul Voznesenski, sub care au fost găsite obiectele furate și punga. Într-un cuvînt, cazul era limpede. Anchetatorii și judecătorii se mirau grozav că el ascunsese obiectele și banii sub piatră, fără să se folosească de ele, și mai ales că, nu numai că nu-și amintea detaliat de obiectele pe care le furase, dar nu le știa bine nici numărul. Faptul că n-ă deschis niciodată punga, și habar n-avea cîți bani se aflau înăuntru, le-a părut neverosimil (în pungă se aflau trei sute șaptesprezece ruble de argint și trei bancnote de douăzeci de copeici fiecare; fiindcă zăcuseră multă vreme sub piatră, câteva bilete, cele mai mari, care se aflau deasupra, se deterioraseră aproape de tot). Mult timp au încercat să afle de ce inculpatul minte numai în această privință, pe cînd în toate celelalte mărturisește de bunăvoie și spune numai adevărul. În sfîrșit, unii anchetatori (psihologi) au admis că eră totuși posibil că el să nu se fi uitat în pungă și s-o fi ascuns sub piatră fără să se fi uitat ce conține, dar din aceasta împrejurare ei au dedus că însăși crimă n-a putut fi săvîrșită decît într-o stare de nebunie temporară, ca, ziceau ei, era un caz de boala, de monomanie a asasinatului și a jafului, că criminalul ă ucis și ă jefuit fără scop și fără să se gîndeasca la foloasele materiale pe care ar fi putut să le tragă din acțiunea lui. Tocmai atunci apăruse o teorie nouă, foarte la moda, despre alienarea mintala temporară, care, în vremurile noastre, este atît de des atribuita diverșilor criminali. În afara de aceasta, starea de ipohondrie, de care Raskolnikov suferea de multă vreme, a fost atestată de mulți martori, de doctorul Zosimov, de foștii lui colegi de facultate, de gazda și servitoarea ei. Toate acestea ău dus la concluzia că Raskolnikov nu eră întru totul un ucigaș, un tîlhar și un jefuitor de rînd, și că la mijloc se ascunde altceva. Spre marele necaz al celor care susțineau acest punct de vedere, criminalul aproape n-a încercat să se apere; la întrebările definitive: ce anume l-a îndemnat să comită asasinatul și ce l-a făcut să jefuiască, el a răspuns cît se poate de limpede, cu cea mai brutala sinceritate, că motivul crimei a fost proasta lui situație materială,

sărăcia și neputința de a ieși din impas, dorința sa-și consolideze primii pași în viața, speranța că va izbuti să-și facă o carieră cu ajutorul a cel puțin trei mii de ruble, pe care credea că le va găsi la victima lui. Se hotărîse să ucidă fiindcă este ușuratic și laș, și pe deasupra înrăit de lipsuri și insuccese. La întrebarea ce anume l-a făcut să se predea, a răspuns deschis că se caia sincer. Toate acestea erau prea brutale, prea de-ă dreptul spuse...

Totuși sentință a fost mai blînda decât s-ar fi putut bănuî, judecînd după gravitatea faptului, fiindcă criminalul nu numai că refuza să se apere, dar parcă dorea cu tot dinadinsul să se învi-nuiască tot mai rău. S-a ținut seama de toate împrejurările ciudate și speciale ale cazului. Starea bolnăvicioasă și mizeria criminalului înainte de săvîrșirea crimei erau absolut neîndoielnice. Faptul că el nu s-a folosit de roadele jafului a fost trecut parte pe seama remușcărilor, parte pe seama stării nu tocmai perfecte a facultăților mintale, în momentul crimei. Faptul că o ucisese din întîmplare pe Lizaveta servea chiar în sprijinul acestei presupuneri: omul comite două asasinate și, în același timp, uita ușa deschisă! În sfîrșit, faptul că s-a predat singur, tocmai atunci cînd justiția fusese indusă în eroare prin falsa mărturie a unui fanatic cu mintea rătăcită de spaimă (Nikolai) și cînd împotriva adevăratului criminal nu numai că nu existau indicii precise, dar nici măcar bănuieli (Porfiri Petrovici s-a ținut de cuvînt pe deplin), au contribuit de asemenea la ușurarea sortii învinuitului.

Cu totul pe neașteptate au fost descoperite și alte fapte, care de asemenea au pledat în favoarea inculpatului. Astfel, fostul student Razumihin a dezgropat, nu se știe cum, și a reușit să aducă toate dovezile că criminalul Raskolnikov, pe vremea studenției, a ajutat din puținii bani pe care-i avea pe un fost coleg de facultate, sărac și bolnav de tuberculoză, pe care aproape că l-a întreținut o jumătate de an. Iar după moartea acestuia, a îngrijit de tatăl bătrîn și bolnav al colegului său mort (care, muncind aproape de la vîrsta de treisprezece ani, fusese singurul sprijin al acestui nefericit părinte), l-a internat într-un spital și cînd a murit l-a înmormîntat. Toate aceste informații au avut o influență binefăcătoare asupra destinului său. Fosta lui gazda, văduva Zarnițina, mama logodnicei sale moarte, a declarat că încă pe vremea cînd stăteau în casa de la Cinci Colțuri, noaptea, a luat foc casa și Raskolnikov, punîndu-și viața în primejdie, a salvat dintr-un apartament în flacări doi copilași; cu acest prilej s-a ales cu arsuri destul de grave. Acest fapt a fost cercetat cu de-amănuntul și confirmat de numeroși martori. Pe scurt, ținîndu-se seama de faptul că criminalul s-a predat singur și de alte circumstanțe atenuante, procesul s-a încheiat cu o condamnare la opt ani muncă silnică cu deportare.

Încă de la începutul procesului, mama lui Raskolnikov a căzut la pat. Dunia și Razumihin găsiră mijlocul s-o scoată din Petersburg pe tot timpul cât a ținut procesul. Razumihin a ales un orășel în apropiere de Petersburg, cu legătură de cale ferată, ca să poată urmări îndeaproape toate fazele procesului și, în același timp, să se vada cît mai des cu Avdotia Romanovna. Boala Pulheriei Aleksandrovna era o ciudată boală de nervi, însoțită de alienare mintală, cel puțin parțială, dacă nu totală. întorcîndu-se de la ultima ei întîlnire cu fratele său, Dunia o găsise bolnavă, cu febră mare și delirînd. În aceeași seară, ea se înțelese cu Razumihin ce să-i răspunda mamei cînd va întreba de fiul ei și chiar născoci împreună cu el o întregă poveste despre

plecarea lui Raskolnikov departe, la granița Rusiei, unde era trimis într-o misiune particulară, care îi va aduce, în sfârșit, bani și renume. Ceea ce i-a mirat, însă, era că Pulheria Aleksandrovna nu le-a pus nici o întrebare și nu i-a descusut în această privință nici atunci, nici mai târziu. Dimpotrivă, născocise ea însăși o întreaga poveste cu plecarea neașteptată a fiului ei; cu lacrimi în ochi, ea povestise că venise să-și ia rămas bun de la dînsă; totodată, făcea aluzie ca numai ea știe multe lucruri tainice, de mare importanță: spunea că Rodea are mulți dușmani, foarte puternici, așa ca este nevoit chiar să se ascundă. În ceea ce privește cariera lui viitoare, o vedea sigură și strălucită, în clipa când vor trece unele împrejurări neprielnice; îl încredința pe Razumihin ca fiul ei va ajunge odată un mare om de stat, fapt care se vede din articolul ce dovedește cu prisosință extraordinarul lui talent literar. Recitea întruna acest articol, uneori chiar cu glas tare; mai-mai că dormea cu revista în pat și totuși nu întreba unde se afla Rodea, deși faptul că ceilalți evitau să vorbească despre acest lucru ar fi trebuit să-i trezească bănuielile. Pînă la urma, aceasta tăcere ciudată a Pulheriei Aleksandrovna începu chiar să-i sperie. De pilda, ea nu se plîngea niciodată că nu primește scrisori de la el. Cu toate că pe vremuri, în orașelul lor, trăise numai cu speranța și în veșnica așteptare de a primi cât mai iute vești de la iubitul ei Rodea. Acest lucru era atât de inexplicabil, încât Dunia se îngrijora; uneori se gîndeă că mama ei presimte că s-a întîmplat ceva îngrozitor fiului ei și se teme să întrebe, ca să nu afle ceva și mai îngrozitor. În orice caz, Dunia vedea limpede că Pulheria Aleksandrovna nu mai este în toate mințile.

Totuși, de două ori, ea singură a adus vorba despre el într-așa fel, încât n-a fost cu putința să-i răspundă fără să pomenească unde se afla Rodea; iar după răspunsurile primite, care nu puteau fi decât încurcate și șovăielnice, ea s-a întristat grozav, a rămas posomorită, tăcută, și această stare a ținut mult timp. Dunia își dadu seama, în sfârșit, că minciunile și născocirile nu prindeau și că era mai bine să treacă cu totul sub tăcere anumite puncte; dar își dadeă seama din ce în ce mai limpede, și acum era chiar sigură, că biata mamă bănuiește ceva groaznic. Între altele, Dunia își aduse aminte de vorbele fratelui ei, care-i spusese că mamă-sa auzise unele lucruri spuse de ea prin somn în noaptea care a urmat după scena cu Svidrigailov; ce-o fi prins ea din vorbele fiicei sale, scăpate în delir? De multe ori, după câteva zile sau chiar săptămîni de tăcere ursuza, posomorită și lacrimi mute, bolnava se însuflețea, cuprinsă de-o exaltare nervoasă, și începea deodată să vorbească cu glas tare, aproape fără întrerupere, despre fiul ei, despre speranțele ei, despre viitor... Fanteziile ei erau foarte ciudate. Cei din jur n-o contraziceau, îi cântau în strună (uneori ea singura vedea poate clar că i se cântă în strună numai pentru a o mîngîia) și totuși nu contenea să vorbească...

Cinci luni după ce criminalul și-a mărturisit vina, s-a dat sentință. Razumihin îl vizita la închisoare de câte ori era permis. Sonia, de asemenea. Apoi a sosit clipa despărțirii; Dunia îi jura fratelui ei că aceasta despărțire nu va fi lungă; Razumihin făcu același lucru. În mintea tînără și înflăcărată a lui Razumihin încolțise un proiect foarte hotărît: în următorii patru-cinci ani să cîștige și să pună deoparte ceva bani, și apoi să se mute în Siberia, unde pămîntul era bogat în toate privințele, iar oameni care să muncească și băni erau puțini; se vor stabili în orașul în care va fi Rodea și... vor începe împreună o viață nouă. Luîndu-și rămas bun, toți au plîns. În ultimele zile, Raskolnikov

a fost foarte îngândurat, întreba mereu de mama lui și era foarte îngrijorat din pricina ei. Era cu gândul numai la ea, plin de durere, și acest lucru o neliniștea pe Duniă. Aflând amănunte despre starea mamei sale, Raskolnikov se posomori adînc. Cu Sonia era foarte tăcut. Cu ajutorul banilor pe care îi lasase Svidrigailov, Sonia își făcuse de mult pregătirile că să urmeze lotul de arestați cu care urma să plece Raskolnikov. Nici unul dintre ei nu pomenea niciodată despre acest lucru, dar amîndoi știau că așa va fi. În ultima zi, când își luă rămas bun de la ai lui, Raskolnikov zîmbi ciudat la încredințările înflăcărâte ale surorii lui și ale lui Razumihin cu privire la viitorul lor fericit, după ce el își va fi ispășit pedeapsa, căci presimțea că boala mamei lui o va duce în scurt timp în mormînt. În sfîrșit, aveau loc plecarea lui și a Soniei.

Două luni mai tîrziu, Duniă s-a măritat cu Razumihin. A fost o nuntă tristă și discretă. Printre invitați se aflau Porfiri Petrovici și Zosimov. În ultimul timp, totul vădea în Razumihin un om care a luat o hotărîre energică. Duniă credea orbește că el își va aduce la îndeplinire toate planurile și nici nu se putea să nu creadă; omul acesta dovedea o voință de fier; s-a reînscriș la facultate ca să isprăvească studiile; amîndoi își făceau planuri de viitor; erau hotărîți că peste cinci ani să se mute în Siberia; pînă atunci își puneau toată nădejdea în Sonia...

Pulheria Aleksandrovna binecuvîntă cu bucurie căsătoria fiicei ei cu Razumihin; dar după nuntă rămase parca și mai trista, și mai îngrijorată. Că să-i facă placere, Razumihin îi vorbea, între altele, despre purtarea frumoasă a lui Raskolnikov față de acel student și de tatăl bătrîn al acestuia, despre faptul că Rodea a salvat acum un an doi copilași dintr-un incendiu, și apoi a zăcut în pat din pricina arsurilor. Aceste povestiri o aduseră pe Pulheria Aleksandrovna, și așa bolnavă de nervi, într-o stare de exaltare. Nu mai vorbea decît despre aceste fapte ale lui Rodea, le împărtășea și oamenilor de pe stradă (deși Duniă o însoțea totdeauna). În vehiculele de transport, în magazine, dacă punea mina pe un ascultător, aducea vorba despre fiul ei, despre articolul lui, povestea cum l-a ajutat pe un student și s-a ales cu arsuri grave în timpul unui incendiu etc, etc. Dunecika nu știa cum s-o oprească. Această stare de exaltare, în afara că o obosea pe bolnavă, era primejdioasă și fiindcă s-ar fi putut întîmpla ca cineva să-și aducă aminte de numele lui Raskolnikov din procesul penal și să înceapă să vorbească despre el, ceea ce ar fi putut dezlanța o catastrofă. Pulheria Aleksandrovna afla adresa mamei celor doi copilași salvați de la incendiu și voi neapărat să-i facă o vizită. În cele din urmă, neliniștea ei ajunsese la culme. Uneori, începea deodată să plîngă, făcea mereu febra și delira. Într-o dimineață, spuse hotărît că, după socotelile ei, Rodea trebuia să vină în curînd, deoarece ea-și amintește că, luîndu-și rămas bun de la dînsa, i-a spus că trebuia să-l aștepte exact peste nouă luni. Se apucă să strîngă în casă și să se pregătească să-l înțîmpine, i-a îngrijit și așezat odaia pe care i-o destină (propria ei odaie), a curățat mobila, a spălat, a pus la ferestre perdele noi etc. Duniă era alarmată, dar nu spunea nimic, și chiar o ajuta să pregătească odaia fratelui ei. După o zi agitată, plină de închipuirile cele mai fanteziste, de visuri de fericire și de lacrimi, noaptea i-a fost rău tare, cu febră și delir, și dimineața s-a declarat congestia cerebrală. Peste două săptămîni, Pulheria Aleksandrovna s-a prăpădit. În delir îi scăpau unele cuvinte, din care se putea deduce că bănuia mult mai mult despre soarta groaznică a fiului ei decît s-ar fi putut crede.

Raskolnikov nu știa multă vreme despre moartea mamei lui, deși era în corespondență cu familia chiar de la începutul șederii în Siberia, prin intermediul Soniei; aceasta scria punctual o dată pe lună la Petersburg, pe adresa lui Razumihin, și primea tot atât de punctual răspuns la scrisorile ei. La început, epistolele Soniei îi păreau Duniei și lui Razumihin cam seci și nesatisfăcătoare; dar mai târziu ajunseră la concluzia ca mai bine nici nu se putea scrie, fiindcă, la urma urmei, găseau în ele datele cele mai complete și exacte ale existenței sărmanului lor frate. Scrisorile Soniei erau pline de lucrurile cele mai obișnuite, de descrierile cele mai simple și precise ale vieții de ocnaș a lui Raskolnikov. Nu vorbea niciodată despre speranțele ei, nu încerca să ghicească ce va fi în viitor, nu descria propriile ei sentimente. În loc să încerce să lămurească starea lui sufletească și, în general, viața lui launtrică, ea se marginea numai la fapte, adică le comunica vorbele lui, știri amănunțite despre starea sănătății, ce dorințe și-a exprimat când a fost să-l vada, ce a rugat-o, ce a întrebat, ce însărcinări i-a dat etc. Toate acestea erau relatate foarte amănunțit. Și astfel chipul nefericitului frate se desprindea de la sine, se contura clar și precis; nu putea fi vorba de nici o greșeală, fiindcă nu erau decât fapte directe, simple.

Dar din toate aceste știri, Dunia și soțul ei nu puteau desprinde decât prea puține lucruri îmbucurătoare, mai ales la început. Sonia scria că Raskolnikov este veșnic posomorit, puțin vorbăreț, că știrile pe care i le comunică, de câte ori primește o scrisoare, aproape nu-l interesează; că uneori întreabă de mama lui; și că atunci când ea, simțind că el bănuiește adevărul, i-a spus, în sfârșit, tot, spre marea ei mirare, știrea morții mamei lui nu i-a făcut o impresie prea puternică, cel puțin așa i s-a părut după înfățișarea lui. Între altele, ea scria că, deși el s-a zăvorit în sine însuși și pare străin de tot ce-l înconjoară, a acceptat noua lui viață, deschis și cu simplitate; că înțelege perfect situația, nu așteaptă în viitorul apropiat nimic mai bun, nu nutrește nici o speranță deșartă (ceea ce ar fi atât de ușor de înțeles în situația lui), că nu-l miră nimic în ambianța aceea atât de nouă și atât de puțin asemănătoare cu cea de altădată. Scria că e sănătos. Se duce la lucru, nu se ferește de muncă, dar nici nu arată mare râvnă. Este absolut nepăsător față de mîncarea ce i se da, dar că aceasta mîncare, în afară de duminici și zilele de sărbătoare, este atât de proastă, încât, în cele din urmă, a primit cu plăcere de la ea, Sonia, ceva bani ca să bea zilnic ceai; cât despre toate celelalte, a rugat-o să nu-i ducă grija, fiindcă a asigurat-o că nu-i place să se ocupe cineva de el. Mai târziu, Sonia a comunicat că n-a văzut niciodată camera comună pe care o împarte cu ceilalți deținuți și, în general, interiorul închisorii, dar ca deduce ca acolo trebuie să fie mare înghesuială, urît și nesănătos; că Rodea doarme pe priciul comun, așternut cu o pătură de pîslă, și că altceva nu vrea să-și procure. Că duce o viață simplă și sărăcăcioasă, nu din principiu sau după un plan conceput de mai înainte, ci pur și simplu din nepăsare și lipsă de grijă pentru soarta lui. Sonia mărturisea sincer că, mai ales la început, vizitele ei nu numai că nu-i făceau deloc plăcere, dar chiar îl iritau, că aproape nu vorbea cu ea și uneori se purta grosolan; pînă la urmă, însă s-a obișnuit cu aceste vizite, care au ajuns să-i fie aproape necesare, așa că s-a simțit foarte trist când ea s-a îmbolnăvit și n-a putut să vină să-l vada câteva zile. În zilele de sărbătoare se vîd la poarta închisorii sau la corpul de gardă, unde el este adus pentru câteva minute; în cursul săptămîinii se ducea să-l vada la locul de muncă, unde ea

putea să intre, fie prin ateliere sau în fabricile de cărămizi, fie în șurile de pe mălul Irtișului. Despre ea, Sonia scria că a reușit să facă unele cunoștințe și chiar să găsească protecție; că face croitorie și, cum în oraș nu există aproape nici o croitoreasă, e apreciată în multe case; numai despre faptul că, datorită ei, și Răskolnikov a început să fie protejat de superiorii lui, care-i ușurează munca și altele, Sonia n-a scris nimic. Apoi a sosit știrea (Dunia observase o oarecare neliniște și îngrijorare în ultimele ei scrisori) că Răskolnikov se ține departe de toți ceilalți, că ocnașii nu l-au îndrăgit; că tace zile întregi și este din ce în ce mai palid. Apoi, în ultima scrisoare, Sonia le scrisese că el s-a îmbolnăvit destul de grav și Zace în spital, în salonul pentru deținuți...

Capitolul II

Era bolnav de multă vreme; dar nu grozăviile vieții de ocnaș, nu munca, nu hrana, nu capul ras, nu hainele vărgate îl frânsesera, nu! Ce-i păsa lui de toate aceste chinuri și suferințe? Dimpotrivă, era mulțumit să muncească; prin oboseala fizică câștiga cel puțin câteva ore de somn liniștit. Și ce însemna pentru el zeama lungă cu gândaci care i se dadea drept mîncare? În viața lui de student, adeseori n-avusese nici atât. Hainele lui erau călduroase și potrivite cu felul de viață. Cătușele nu le simțea. Să se rușineze de capul lui ras, de haina lui vărgată? Dar în fața cui? În fața Soniei? Sonia se temea de el, cum ar fi putut să-i fie rușine de ea?

Atunci ce era? Totuși îi era rușine pînă și de Sonia, pe care o chinuia din pricina asta, purtîndu-se cu ea disprețuitor și brutal. Dar nu-i era rușine nici de capul lui ras, nici de cătușe; mîndria lui fusese crunt rănită și el din asta se îmbolnăvisese. O, cât de fericit s-ar fi simțit dacă s-ar fi putut învinui singur! Atunci ar fi îndurat tot, pînă și rușinea și ocara. Dar oricât de aspru se judeca, cugetul lui înrăit nu găsea în trecutul lui nici o vina deosebită, nu-și imputa decât ca a dat greș, ceea ce i se poate întîmpla oricui. Ii era rușine să se vada pe el, Raskolnikov, pierdut prosteste, fără leac, fără nădejde, fără rost, învins de destinul orb, și că trebuia să se supună, să se incline în fața „absurdității” acestei sentințe, dacă voia să-și recapete cât de cât liniștea.

O neliniște fără scop și fără rost în prezent, o neconținută jertfire de sine, stearpa, fără folos în viitor - iată ce-i rezerva viața. Ce mîngîiere poate fi că peste opt ani nu va avea decât treizeci și doi de ani și că la vîrsta asta se poate reîncepe o viața nouă? Pentru ce să trăiască? Ce să apere? La ce să năzuiască? Să trăiască numai ca să trăiască? Dar de totdeauna a fost gata să-și dea viața pentru o idee, pentru o speranță, chiar și pentru o iluzie. Niciodată nu i-a fost de ajuns numai să trăiască; întotdeauna a dorit mai mult. Poate că numai datorita puterii pe care o aveau dorințele lui se socotise cîndva un om căruia îi este permis mai mult decât altora.

Măcar să-i fi trimis soarta remușcarea, o remușcare arzătoare, care zdrobește inima, care alunga somnul, o remușcare ale cărei chinuri cumplite te fac să vrei să te spînzuri ori să te îneci! O, cât de fericit ăr fi fost atunci! Suferința și lacrimile - sunt și ele viața. Dar el nu simțea nici o remușcare pentru crima săvîrșită.

Cel puțin ar fi putut să fie furios pe prostia lui, așa cum fusese altădată pe faptele stupide și odioase care l-au dus la închisoare. Dar acum, la ocnă, în libertate, a cântărit și și-a judecat faptele de odinioară, și nu le-ă mai găsit atât de stupide și de odioase cum îi păruseră atunci.

„În ce, în ce a fost ideea mea mai proasta decât alte idei și teorii care mișuna și se ciocnesc între ele pe lume, de când exista acest pământ? se întreba el. Ajunge să privești acest lucru dintr-un punct de vedere independent, larg, dezbărat de prejudecățile actuale și atunci, firește, ideea mea n-are să mai para atât de... ciudată. O, voi cei deștepți, așa-numiți oameni emancipați, voi cugetători de cinci parale, de ce va opriți la mijlocul drumului!”

„De ce oare fapta mea le pare atât de urită? se întrebă el. Fiindcă este o fărădelege? Dar ce înseamnă fărădelege? Cugetul meu este liniștit. Firește, am săvârșit o crimă penală; firește, am trecut peste litera legii și am vărsat sânge; bine, fie și așa, n-aveți decât să-mi tăiați capul... și gata! în cazul acesta, firește, mulți dintre binefăcătorii omenirii, care n-au moștenit puterea, ci au pus singuri mână pe ea, ar fi trebuit să fie executați de la primul pas. Dar oamenii aceia au mers pînă la capăt și de aceea ei au dreptate, iar eu n-am fost în stare și, prin urmare, n-am avut dreptul să-mi permit să fac acest pas”.

Era singurul punct în care-și recunoștea vina: în faptul că ă fost slab și s-a predat singur.

Suferea și la gîndul: de ce nu s-a omorît atunci? De ce, în loc să se arunce în rîu, a preferat să se predea? Oare atât de puternică este dorința de a trai și e atât de greu s-o învingi? Dar Svidrigailov, care se temea de moarte, a învins-o totuși...

Se chinuia, punîndu-și mereu acesta întrebare, și nu putea să înțeleagă că, dacă nu se aruncase atunci în rîu, e că poate presimțise că în sufletul și în convingerile lui este o adîncă eroare. Nu înțelegea că în această presimțire poate încolțea o nouă concepție de viață, începutul unei renașteri, semnul învierii lui.

Admitea mai curînd că se supusese forței brutale a instinctului, fiind prea slab și nemernic pentru ca să i se poată împotrivi. Se uita la tovarășii lui de ocnă și se minuna: cât de mult iubeau viața, cât o prețuiau! I se părea că tocmai la închisoare viața e mai iubită, mai prețuită, mai scumpă decât în libertate. Ce chinuri cumplite, câtă suferință n-au îndurat unii dintre ei, de pilda, vagabonzii! Sa fi avut atîta preț pentru ei o rază de soare, pădurea neumblată, un șipotel cu apă rece într-un desiș necunoscut de nimeni, pe care un vagabond și-l însemnase în minte cu ani în urmă, și pe care visează să-l revada ca pe o ibovnică, pe care-l vede în somn înconjurat de iarba verde, cu o păsărică ciripind într-un tufiș? Privind din ce în ce mai atent, vedea și alte exemple și mai inexplicabile.

În închisoare, în mediul ce-l înconjură, desigur, multe lucruri îi scăpau și, de altminteri, nici nu voia să vada nimic. Trăia cu ochii în pămînt; găsea nesuferit, dezgustător să privească viața în față. Dar pînă la urmă, multe lucruri, a căror existență nici nu o bănuise pînă atunci, îi treziră mirarea și, fără să vrea, începu să le observe. Dar ceea ce-l mira mai ales, din ce în ce mai mult, era prăpastia înfiorătoare, de nestrăbătut, Căre-l despărțea de toți Oamenii aceia. Ai fi zis că ei și el nu făceau parte din același neam. Se priveau cu dușmănie și neîncredere. Cunoștea și înțelegea cauzele generale ale acestei

dușmăanii; dar niciodată înainte n-ar fi admis că aceste cauze erau, într-adevăr, atât de profunde și atât de puternice. În închisoare se aflau deportați poliției polonezi. Aceștia se uitau la toată lumea ca la o gloată incultă, o gloată de robi, și o priveau de sus, cu dispreț; dar Raskolnikov nu putea împărtăși felul lor de a vedea; își dadea seama că acești oameni incuți erau în unele privințe mai deștepți decât polonezii aceia. Se aflau în închisoare și ruși care, de asemenea, disprețuiau poporul - un fost ofițer și doi seminariști; Raskolnikov vedea limpede greșala lor.

Și, totuși, el nu era iubit, lumea se ferea de el. Până la urma, începură chiar să-l urască - pentru ce? Nu știa. Era disprețuit, batjocorit, și cei mai mari criminali, care erau mult mai vinovați decât el, rideau de crima lui.

— Boierule, ziceau unii, de ce ai puș mână pe topor?! Treaba boierească-i asta?

În a doua săptămână a postului mare îi veni rândul să se spovedească împreună cu toți cei din baraca lui. S-a dus la biserică, într-o zi, n-ar fi știut să spună din ce, s-a iscat o ceartă și toți s-au năpustit asupra lui.

— Necredinciosule! Nu crezi în Dumnezeu! strigau ei. Ar trebui să te ucidem.

Niciodată nu vorbise cu ei despre Dumnezeu și despre credință, și totuși ei voiau să-l omoare ca pe un ateu; tăcu și nu le răspunse nimic. Un ocaș se repezi la el, turbat de furie; Raskolnikov îl așteptă liniștit, tăcut, fără să se clintească, fără să-i tresară un mușchi pe obraz. Gardianul se arunca la timp între ei - o clipă să fi întârziat, ar fi curs sânge.

O altă întrebare îi părea, de asemenea, de nerezolvat: de ce o îndrăgiseră cu toții pe Sonia? Ea nu încerca să se dea bine pe lângă ei; o întâlneau rar, doar când și când, la locul de muncă, când venea să-l vada o clipă. Și cu toate acestea o cunoșteau toți, cunoșteau și făptui că ea l-a urmat pe el, știau cum trăiește, unde stă. Sonia nu le dadea bani, nu le făcea nici un serviciu deosebit. Numai o singură dată, de Crăciun, a adus în dar, pentru toți — placinte și colaci. Dar, încetul cu încetul, între ei și Sonia s-au stabilit relații mai strânse; ea scria familiilor lor și expedia scrisorile. Rudele lor, venind în oraș, îi lasau — după indicația lor - obiecte și chiar bani. Soțiile și ibovnicele o cunoșteau și se duceau la ea. Când Sonia venea să-l vada la locul lui de muncă sau întâlnea grupul de deținuți care se ducea la lucru, toți își scoteau șepcile, toți o salutau: „Măicuța Sofia Semionovna, măieuța noastră buna", spuneau acești ocași brutali, înfierăți, acestei ființe firave și micuțe. Ea le zîmbea. Le era drag până și mersul ei, își întorceau capul ca s-o privească din urma, să vada cum merge, și o laudau; o laudau până și pentru faptul că este atât de mică; aproape nu știau pentru ce s-o mai laude. Se duceau la ea după sfaturi și leacuri când erau bolnavi.

Raskolnikov zăcu în spital până la sfârșitul postului și săptămână luminată. Aproape întremat, își aminti de visurile lui pe când zăcuse cu febră mare și în delir. I se părea mereu că lumea întreagă este osîndită să căda victimă unei ciume înfiorătoare, nemaiauzită și nemaivăzută, venind din străfundurile Asiei spre Europa. Trebuia să piară toți, în afară de câțiva aleși. Apăruseră niște trichine noi, niște vietăți microscopice, care pătrundeau în corpul omului.

Acestea erau, de fapt, niște spirite înzestrate cu rațiune și voință. Oamenii în corpul cărora pătrundeau turbau și-și pierdeau mințile. Dar niciodată,

niciodată oamenii nu s-au considerat atât de inteligenți și atât de siguri de adevărul lor ca cei atinși de boala. Li se părea că niciodată n-au existat verdicte, deducții științifice, convingeri morale și credințe mai neclintite ca ale lor. Sate întregi, orașe întregi, popoare întregi se molipseau și cădeau prada nebuniei. Toți erau agitați și nu se înțelegeau între ei; fiecare credea că el singur cunoaște adevărul și se chinuia, uitându-se la ceilalți, se bătea cu pumnul în piept, plîngea și-și frîngea mîinile. Oamenii nu mai știau să judece ce este bine și ce este rău. Nu știau pe cine să condamne și pe cine să achite. Se omorau între ei într-o furie absurda. Se adunau în armate, dar armatele acestea, pornind în campanie, începeau să se destrame, rîndurile se desfaceau, ostașii se năpusteau unii împotriva celorlalți, se împungeau, se tăiau, se sfirteau și se mînceau între ei. În orașe, zile întregi suna clopotul de alarmă; erau chemați toți, dar cine chema și pentru ce chema nu știa nimeni, și toți erau alarmați. Oamenii părăsiseră meșteșugurile cele mai obișnuite, fiindcă fiecare își propunea ideile, reformele și nu puteau să cada la o înțelegere între ei; agricultura era părăsită. Ici-colo, oamenii se adunau grămada, se învoiau să întreprindă o acțiune comună, jurau să nu se mai despartă, dar o clipă după aceea își uitau făgăduielile și începeau imediat cu totul altceva decât ceea ce propuseră, se învinuiau reciproc, se băteau, se omorau. Casele luau foc, începuse și foametea. Toți și toate se prăpădeau. Ciurma se întindea, înainta mereu. Din lumea întreagă nu se puteau salva decât cîțiva oameni curați la suflet, oameni aleși, destinați să dea naștere unei noi omeniri, să reînnoiască viața, să purifice pămîntul; dar nimeni nu-i lua în seamă nicăieri pe acești oameni, nimeni nu le auzea vorba și glasul.

Ce-l chinuia pe Raskolnikov era că visul acesta absurd lasase în mintea lui urme adînci, care stăruiau, și că nu se putea scutura de spaimile acestui coșmar apăsător. Săptămîna Paștilor trecuse; zilele erau căduroase, senine, zile de primăvară; în salonul deținuților ferestrele erau deschise (ferestrele cu gratii, sub care se plimba santinela), în tot timpul bolii lui, Sonia nu putuse să-l viziteze în salon decât de două ori; de fiecare dată trebui să scoată o autorizație specială, ceea ce era foarte greu de obținut. Dar ea venea mereu în curtea spitalului, sub fereastra, mai ales pe înserate, uneori numai ca să stea cîteva clipe în ograda și măcar de departe să se uite la fereastra salonului. Într-o după-amiază, Raskolnikov, aproape cu totul însănătoșit, adormi; când se trezi, se apropie întimplator de fereastră și, deodată, o zări pe Sonia lângă poarta spitalului; stătea pe loc și parca aștepta ceva. Văzînd-o, Raskolnikov simți o săgeată în inimă; tresari și se depărta cât mai iute. A doua zi, Sonia nu veni, a treia zi de asemenea: Raskolnikov își dadu seama că o așteaptă cu îngrijorare. În sfîrșit, ieși din spital și se întoarse la baracă, unde afla de la ceilalți deținuți ca Sofia Semionovna este bolnavă la pat și nu iese din casa.

Foarte îngrijorat, Raskolnikov trimise pe cineva să întrebe cum îi merge. Afla repede că boala nu este grava. Sonia, la rîndul ei, văzîndu-l îngrijorat și că îi este dor de ea, îi trimise un bilețel scris cu creionul, în care îi spunea că se simte mai bine, că nu e vorba decât de o simplă răceală, foarte ușoară, și că ăre să vină cât de cu-rînd, să-l vada la lucru. Citind bilețul, inima îi bătu puternic și dureros.

Era iarăși o zi caldă și senină. Dimineața devreme, pe la șase, porni la lucru pe malul rîului, unde fusese instalat într-o șura un cuptor de arș alabastrul pe care deținuții îl pișau. Fură trimiși să lucreze acolo numai trei

condamnați. Unul dintre ei îl luă pe soldatul de escortă și plecă la fortăreață după niște scule; altul începu să spargă lemne și să le pună pe foc. Raskolnikov ieși din șura pe malul apei, se așeză pe butucii stivuiți lângă șură și începu să privească râul lat și pustiu. De pe malul înalt se deschidea o priveliște întinsă. De foarte departe, de dincolo de râu, veneau slabe sunete de cântec. Acolo, în stepa fără margini, scaldată în soare, ca niște puncte negre, abia se zăreau iurtele nomazilor. Acolo era libertate, acolo trăiau alți oameni, care nu semănau deloc cu cei de pe malul acesta, acolo parca însuși timpul se oprise în loc, de pe vremea lui Avraam și a turmelor lui. Raskolnikov ședea neclintit, cu ochii ațintiți la priveliștea din zare; gândurile se topeau încet într-o visare, într-o contemplare; nu se mai gândea la nimic, dar un dor nelamurit îl neliniștea și-i apăsa pieptul.

Deodată, Sonia răsări în fața lui. Se apropie încet și se așeza lângă el. Era încă foarte devreme, se mai simțea frigul dimineții. Sonia purta vechiul ei paltonaș sărăcăcios și șaluțul verde. Se vedea după obrazul ei slabuț, palid și tras, că abia se ridicase din pat după boala. Ea îi zîmbi cu dragoste și bucurie și, ca de obicei, îi întinse cu sfiala mână.

Îi întindea totdeauna cu sfiala mână, și uneori nu i-o întindea defel, ca și cum s-ar fi temut să nu i-o respingă. El părea că-i strânge mână totdeauna cu dezgust, o întâmpina cu ciuda și uneori tăcea îndărătnic tot timpul vizitei. Pe Sonia o cuprindea teama și pleca, copleșita de durere. Dar acum mâinile lor rămaseră strâns unite; el îi aruncă în treacăt o privire, nu rosti nici o vorbă și-și lasă ochii în pământ. Erau singuri, nu-i vedea nimeni. Soldatul de escortă se întorsese într-ăltă parte.

Deodată, n-ăr fi știut cum s-ă întâmplat, dar parcă o putere nevăzută l-a aruncat la picioarele ei. Plîngea și îi îmbrățișa genunchii, în prima clipă ea se sperie grozav, față ei păli ca de moarte. Sări în sus și-l privi, tremurând. Dar aproape numaidecât înțelese tot. În ochii ei se aprinse o fericire fără margini, înțelese că nu mai era nici o îndoială că el o iubea, o iubea nemăsurat: că, în sfîrșit, sosise clipă...

Voiau să vorbească și nu puteau, Le erau ochii plini de lacrimi. Amîndoi erau palizi și slabi; dar pe chipurile acestea bolnăvicioase și palide străluceau zorile unor preschimbări depline, ale învierii și renașterii lor la o viață nouă. Îi regenerase dragostea, inima unuia cuprindea izvoare nesecate de viață pentru inimă celuilalt.

Hotărîră să aștepte și să rabde. Măi rămîneau șapte ani și pînă atunci - cîtă suferință cumplită, cîtă fericire nemărginită! Dar el înviase și știa acest lucru, îl simțea cu întreaga lui ființă renăscută la viață, iar ea — ea nu trăia decît prin el!

În seară aceleiași zile, după ce fură încuiate porțile barăcilor, Raskolnikov sta întins pe patul comun și se gândea la ea. În ziua aceea îi părea că toți ocnașii, foștii lui dușmani, îl priveau altfel, încercase să intre în vorbă cu ei și ei îi răspunseseră prietenoși. Își aminti toate acestea, dar nu se mira, așa trebuia să fie; oare nu trebuiau acum să se schimbe toate?

Se gândea la ea. Își aminti cît o chinuise, cît îi sfîșiasse inima; vedea în închipuire obrăzorul ei palid, slabuț; dar aceste amintiri aproape nu-l mai făceau să sufere; știa că va răscumpăra toate suferințele ei cu dragostea lui nemăsurată.

Și apoi, ce însemnau toate acestea, toate suferințele din trecut? În bucuria

primelor clipe de renaștere la viață, totul, chiar crima lui, condamnarea și deportarea în Siberia îi păreau acum ceva exterior, străin de el; aproape se îndoia că toate acestea i se întâmplaseră în adevăr lui. De altfel, în seara aceea nu izbutea să se gîndească mîi adînc, să se concentreze asupra unui singur lucru; nu era în stare să raționeze; simțea, și nimic mai mult. Viața înlocuise judecata; în conștiința lui se născuse ceva nou.

Sub pernă lui se găsea Evanghelia. O luă fără gînd. Cartea era a ei, aceeași din care îi citise cândva despre învierea lui Lazăr. La început, crezuse că Sonia are să-l bată la cap cu religia, are să aducă mereu vorba despre Evanghelie și să-l cicălească sa ia cărți sfînte. Dar, spre marea lui mirare, ea nu-i vorbise niciodată despre toate acestea și nici măcar nu-i propusese să-i aducă Evanghelia. I-o ceruse el singur, cu puțin înainte de a se îmbolnăvi, și ea i-o adusese fără o vorbă. Dar nici n-o deschisese de atunci.

N-o deschise nici acum, dar un gînd îi trecu prin minte, ca un fulger: „Oare poate, acum, credința ei să nu fie și credința mea? Sentimentele, năzuințele ei, cel puțin...”

Sonia se simți și ea toată ziuă agitată, iar noaptea se îmbolnăvi din nou. Dar era atît de fericită că aproape se temea de fericirea ei! Șapte ani, numai șapte ani! La începutul fericirii lor, erau gata să ia amîndoi acești șapte ani drept șapte zile: Raskolnikov nu știa că viața noua nu se capătă de pomana, că trebuie răscumpărata cu preț mare, platită cu îndelung eroism...

Dar aici începe o alta poveste, povestea regenerării treptate a unui om, a renașterii lui progresive, a trecerii lui pe nesimțite dintr-o lume într-alta, într-o realitate nouă, necunoscută de el pînă atunci. Aceasta ar putea fi tema unei noi povestiri - cea scrisa aici s-a sfîrșit.